

**Niezależne
obchody świąt
narodowych**

3 Maja

15 Sierpnia

11 Listopada

w latach 1978–1989

**NIEZALEŻNE OBCHODY
ŚWIĄT NARODOWYCH
3 MAJA, 15 SIERPNIA, 11 LISTOPADA
W LATACH 1978–1989**

WYBÓR ŹRÓDEŁ

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

**NIEZALEŻNE OBCHODY
ŚWIĄT NARODOWYCH
3 MAJA, 15 SIERPANIA, 11 LISTOPADA
W LATACH 1978–1989
WYBÓR ŹRÓDEŁ**

Wstęp i wybór

Piotr Byszewski, Aneta Nisiobęcka, Grzegorz Wołk

Opracowanie

Piotr Byszewski, Aneta Nisiobęcka

WARSZAWA 2021

Publikacja przygotowana w ramach prac naukowo-badawczych
Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej

Recenzenci

dr hab. Tadeusz Rutkowski, dr Grzegorz Waligóra

Redakcja i korekta

Mirosław Filipiak

Indeks

Piotr Byszewski, Aneta Nisiobęcka

Projekt okładki

Elżbieta Waga-Krajewska

Na okładce:

Manifestacja na ul. Świętojańskiej. Gdynia, 3 V 1982 r. AIPN

Skład i łamanie

Agencja Poligraficzna Sławomir Zych

© Copyright by Instytut Pamięci Narodowej
Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu,
Warszawa 2021

Seria „Dokumenty”: tom 69

ISBN 978-83-8376-908-0

Zapraszamy
ipn.gov.pl
ksiegarniaipn.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	11
Nota edytorska	27
Dokumenty	
Nr 1. 1978 październik, bm – Wyciąg z Informacji TW ps. „13” z 18 października 1978 r.	33
Nr 2. 1978 październik, Warszawa – Plan przeciwdziałania niezależnym obchodom 60. rocznicy odzyskania niepodległości organizowanym przez organizacje opozycyjne i środowiska kombatanckie	37
Nr 3. 1978 październik 26, Warszawa – Informacja dotycząca inicjatyw środowisk opozycyjnych związanych z 60. rocznicą odzyskania niepodległości	41
Nr 4. 1978 listopad 10, Warszawa – Informacja dotycząca przygotowywania przez organizacje opozycyjne manifestacji patriotycznych w związku z 60. rocznicą odzyskania niepodległości	45
Nr 5. 1978 listopad 10, Łódź – Plan operacyjnego przeciwdziałania inicjatywom grup opozycyjnych w Łodzi w dniach 9–12 listopada 1978 r. związanym z obchodami Święta Niepodległości	52
Nr 6. 1978 listopad 12, Warszawa – Informacja dotycząca wystąpień opozycji w związku z obchodami 60. rocznicy odzyskania niepodległości	60
Nr 7. 1978 listopad 15, Warszawa – Komunikat Biura Prasowego Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela o obchodach Święta Niepodległości w Warszawie	66
Nr 8. 1979 listopad 3, Warszawa – Meldunek operacyjny dotyczący obchodów 61. rocznicy odzyskania niepodległości	69
Nr 9. 1979 listopad 3, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Kazimierczak” dotycząca przygotowań do obchodów Święta Niepodległości	71
Nr 10. 1979 listopad 3, [Warszawa] – Meldunek operacyjny dotyczący przygotowywania przez Konfederację Polski Niepodległej obchodów 61. rocznicy odzyskania niepodległości	73
Nr 11. 1979 listopad 3, Warszawa – Informacja dotycząca inicjatyw organizacji opozycyjnych związanych ze Świętem Niepodległości	76
Nr 12. 1979 listopad 5, Warszawa – Plan zabezpieczenia ładu i porządku publicznego w dniach 10, 11 i 12 listopada 1979 r. na terenie m.st. Warszawy	78
Nr 13. 1979 listopad 6, Warszawa – Informacja operacyjna sporządzona przez TW ps. „Marek Walicki” na temat przygotowań Konfederacji Polski Niepodległej do obchodów 11 Listopada	85

Nr 14. 1979 listopad 9, Warszawa – Informacja dotycząca aktualnej sytuacji w kraju według meldunków nadesłanych 8 listopada 1979 r.	87
Nr 15. 1979 listopad 11, Warszawa – Informacja dotycząca prób wykorzystania przez środowiska opozycyjne rocznicy 11 listopada do organizacji niezależnych manifestacji	90
Nr 16. 1979 listopad 11, Warszawa – Informacja o przebiegu niezależnej manifestacji zorganizowanej z okazji 61. rocznicy odzyskania niepodległości	93
Nr 17. 1979 listopad 11, Warszawa – Meldunek operacyjny dotyczący manifestacji 11 listopada 1979 r. w Warszawie	98
Nr 18. 1979 listopad 11, Warszawa – Informacja na temat wystąpień pod Grobem Nieznanego Żołnierza w dniu 11 listopada 1979 r.	101
Nr 19. 1979 listopad, Gdańsk – Tekst przemówienia Tadeusza Szczudłowskiego przygotowanego do wygłoszenia podczas uroczystości w dniu 11 listopada 1979 r. pod pomnikiem Jana III Sobieskiego w Gdańsku (odpis)	105
Nr 20. 1979 listopad 11, Gdańsk – Deklaracja Ruchu Młodej Polski (odpis)	108
Nr 21. 1979 listopad 16, Warszawa – Notatka dotycząca proponowanych działań po uroczystościach w dniu 11 listopada	110
Nr 22. 1979 listopad 16, Warszawa – Informacja dotycząca niezależnych manifestacji organizowanych przez środowiska opozycyjne z okazji rocznic wydarzeń historycznych	112
Nr 23. 1979 listopad, Warszawa – Zestawienie sił i środków użytych bezpośrednio w akcji zabezpieczenia w dniu 11 listopada	120
Nr 24. 1980 styczeń 22, Warszawa – Wyrok Sądu Rejonowego m.st. Warszawy z 22 stycznia 1980 r. w sprawie przeciwko Bronisławowi Komorowskiemu, Andrzejowi Czumie, Wojciechowi Ziemińskiemu i Józefowi Janowskiemu	122
Nr 25. 1980 styczeń 24, Warszawa – Notatka służbowa z rozprawy odwoławczej od orzeczenia kolegium do spraw wykroczeń przeciwko Bronisławowi Komorowskiemu, Andrzejowi Czumie, Wojciechowi Ziemińskiemu i Józefowi Janowskiemu w Sądzie Rejonowym w Warszawie w dniu 22 stycznia 1980 r.	124
Nr 26. 1980 maj 3, Gdańsk – Stenogram wystąpienia Dariusza Kobzdeja pod pomnikiem Jana III Sobieskiego w dniu 3 maja 1980 r.	127
Nr 27. 1980 maj 3, Gdańsk – Stenogram wystąpienia Tadeusza Szczudłowskiego pod pomnikiem Jana III Sobieskiego w dniu 3 maja 1980 r.	130
Nr 28. 1980 maj 3, Gdańsk – Relacja Macieja Grzywaczewskiego o wydarzeniach po zakończeniu niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja w Gdańsku (odpis)	135
Nr 29. 1980 maj 3, Gdańsk – Relacja Magdaleny Modzelewskiej o wydarzeniach po zakończeniu niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja w Gdańsku (odpis)	138
Nr 30. 1980 sierpień 14, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Marek Walicki” na temat przygotowań do obchodów rocznicy Bitwy Warszawskiej	141
Nr 31. 1980 listopad 11, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Marek Walicki” na temat przebiegu uroczystości w dniu 11 listopada	143
Nr 32. 1980 listopad 12, Warszawa – Informacja dotycząca obchodów Święta Niepodległości	146

Nr 33. 1980 listopad 13, Warszawa – Informacja dotycząca aktualnej sytuacji w kraju według meldunków nadesłanych 12 listopada 1980 r.	151
Nr 34. 1981 kwiecień 27, Warszawa – Informacja dotycząca inicjatyw związanych z niezależnymi obchodami święta Konstytucji 3 maja	154
Nr 35. 1981 kwiecień 29, Gdańsk – Plan operacyjnego zabezpieczenia uroczystości związanych z obchodami 190. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja	158
Nr 36. 1981 maj 3, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Marek Walicki” na temat niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja	164
Nr 37. 1981 maj 4, Warszawa – Informacja dotycząca aktualnej sytuacji w kraju według meldunków nadesłanych 3 maja 1981 r.	168
Nr 38. 1981 listopad 6, Warszawa – Plan przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III Komendy Stołecznej MO w ramach zabezpieczenia uroczystości organizowanych przez ugrupowania antysocjalistyczne w dniu 11 listopada 1981 r.	176
Nr 39. 1981 listopad 8, Warszawa – Plan prewencyjnego zabezpieczenia m.st. Warszawy w dniach 8–11 listopada 1981 r.	181
Nr 40. 1981 listopad 11, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Chłopicki” na temat niezależnych obchodów święta 11 Listopada	185
Nr 41. 1981 listopad 12, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Zenon” na temat niezależnych obchodów święta 11 Listopada	189
Nr 42. 1981 listopad 17, Warszawa – Informacja dotycząca oceny obchodów 63. rocznicy odzyskania niepodległości w porównaniu do analogicznych wydarzeń w latach ubiegłych	193
Nr 43. 1981 grudzień 7, Warszawa – Notatka z oceną prawną przebiegu uroczystości rocznicowych 11 listopada w Warszawie	199
Nr 44. 1982 kwiecień 19, Gdańsk – Plan intensyfikacji działań operacyjno-rozpoznawczych Wydziału II Komendy Wojewódzkiej MO w okresie przygotowań i uroczystości związanych ze świętami 1 i 3 Maja	203
Nr 45. 1982 kwiecień 20, Gdańsk – Plan operacyjnego zabezpieczenia obiektów i środowisk kontrolowanych przez Wydział III Komendy Wojewódzkiej MO w związku z obchodami święta 1 Maja oraz 191. rocznicą uchwalenia Konstytucji 3 maja	207
Nr 46. 1982 kwiecień 21, Gdańsk – Plan zabezpieczenia przez Wydział IV Służby Bezpieczeństwa Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku środowisk wyznaniowych i kompleksu rolno-spożywczego w okresie od 21 kwietnia do 4 maja 1982 r.	211
Nr 47. 1982 listopad 12, Warszawa – Informacja dzienna nr 314/416 na temat sytuacji w kraju	217
Nr 48. 1983 marzec 31, Kraków – Plan działań i przedsięwzięć Komendy Wojewódzkiej MO w Krakowie związanych z przygotowaniem do obchodów świąt 1 i 3 Maja	219
Nr 49. 1983 [maj], Gdańsk – Ankieta operacji milicyjnej dotycząca niezależnych obchodów rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja	223
Nr 50. 1983 maj 3, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Zenon” na temat niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja	227
Nr 51. 1983 listopad 11, Kraków – Ankieta operacji milicyjnej dotycząca niezależnych obchodów święta 11 Listopada	232

Nr 52. 1984 luty 29, Warszawa – Analiza materiałów sprawy obiektowej krypt. „Legiony”	238
Nr 53. 1984 maj 2, Warszawa – Informacja dotycząca sytuacji w kraju według meldunków nadesłanych 2 maja 1984 r.	242
Nr 54. 1984 maj 3, [Warszawa] – Załącznik do Informacji dziennej z 3 maja 1984 r. dotyczący sytuacji w kraju w dniu 3 maja	247
Nr 55. 1984 maj 3, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Marek Walicki” na temat niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja	250
Nr 56. 1984 sierpień 16, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej z 16 sierpnia 1984 r. dotyczący obchodów rocznicy Bitwy Warszawskiej	253
Nr 57. 1986 kwiecień 24, Warszawa – Plan zabezpieczenia obchodów 195. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja	255
Nr 58. 1986 sierpień 15, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej z 15 sierpnia 1986 r. dotyczący obchodów 66. rocznicy Bitwy Warszawskiej	262
Nr 59. 1986 listopad 11, Warszawa – Informacja dotycząca sytuacji w kraju na podstawie meldunków nadesłanych 11 listopada	264
Nr 60. 1987 maj 3, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej z 3 maja 1987 r. dotyczący próby zorganizowania niezależnej demonstracji po mszy w katedrze wawelskiej	266
Nr 61. 1987 sierpień 16, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej z 16 sierpnia 1987 r. dotyczący obchodów 67. rocznicy „cudu nad Wisłą”	269
Nr 62. 1987 listopad, Gdańsk – Ankieta operacji milicyjnej dotycząca niezależnych obchodów święta 11 Listopada	271
Nr 63. 1988 kwiecień 22, Toruń – Plan działań operacyjno-profilaktycznych w stosunku do grup podziemia politycznego ukierunkowany na zapewnienie spokojnego przebiegu 1 i 3 maja w województwie toruńskim	274
Nr 64. 1988 kwiecień, Warszawa – Plan kierunkowy zabezpieczenia obchodów 197. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja	279
Nr 65. 1988 maj 5, [Warszawa] – Załącznik do Informacji dziennej z 5 maja 1988 r. na temat niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja	286
Nr 66. 1988 sierpień 9, Warszawa – Plan operacyjno-prewencyjny zabezpieczenia porządku i bezpieczeństwa publicznego na terenie m.st. Warszawy i województwa stołecznego 14 i 15 sierpnia	288
Nr 67. 1988 sierpień 15, Gdańsk – Załącznik do Informacji dziennej z 15 sierpnia 1988 r. na temat niezależnych manifestacji w Gdańsku	292
Nr 68. 1988 listopad 6, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej na temat niezależnych obchodów święta 11 Listopada	295
Nr 69. 1988 listopad 8, [Warszawa] – Załącznik do Informacji dziennej z 8 listopada 1988 r. na temat organizacji niezależnych obchodów 70. rocznicy odzyskania niepodległości	298
Nr 70. 1988 listopad, Lublin – Informacja dotycząca przebiegu niezależnych obchodów 70. rocznicy odzyskania niepodległości	303
Nr 71. 1988 listopad 12, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej z 12 listopada 1988 r. na temat niezależnych obchodów 70. rocznicy odzyskania niepodległości	312

Nr 72. 1988 listopad 12, [Warszawa] – Załącznik do Informacji dziennej z 12 listopada 1988 r. na temat działań Kościoła katolickiego w związku z 70. rocznicą odzyskania niepodległości	318
Nr 73. 1988 listopad 28, Gdańsk – Ankieta operacji milicyjnej dotycząca zabezpieczenia porządku publicznego na terenie Gdańska 11 listopada w związku z obchodami 70. rocznicy odzyskania niepodległości	326
Nr 74. 1989 maj 4, Warszawa – Informacja dzienna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (fragment dotyczący niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja)	330
Nr 75. 1989 listopad 13, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej z 13 listopada 1989 r. dotyczący niezależnych obchodów Święta Niepodległości	336
Wykaz skrótów	339
Indeks nazwisk i pseudonimów	349

WSTĘP

Niezależne obchody najważniejszych przedwojennych świąt państwowych, zniesionych w PRL – święta Konstytucji 3 maja, Święta Niepodległości, Święta Żołnierza, a także rocznic późniejszych wydarzeń (ataku sowieckiego na Polskę 17 września, zbrodni katyńskiej, wybuchu powstania warszawskiego, poznańskiego czerwca 1956 r., masakry na Wybrzeżu w grudniu 1970 r., podpisania porozumień sierpniowych, wprowadzenia stanu wojennego), były jednym z przejawów oporu społecznego przeciwko rządowi komunistycznym. Niekiedy dochodziło przy tej okazji do gwałtownych manifestacji na dużą skalę, jak np. 3 maja 1946 r. oraz w 1982 r. Począwszy od niezależnych obchodów Święta Niepodległości w 1978 r., zorganizowanych przez opozycyjne środowiska niepodległościowe, manifestacje uliczne, odbywające się przy okazji wspomnianych rocznic, stały się właściwie stałym elementem rzeczywistości politycznej PRL.

Należy zaznaczyć, iż organizowanie manifestacji i innych form obchodów rocznic nie było podstawową formą, ani głównym celem działania opozycji. Dotyczy to zarówno jawnej opozycji działającej przed 1980 r. (zwłaszcza KOR, KSS „KOR”), jak i NSZZ „Solidarność” oraz konspiracyjnych struktur powstałych po wprowadzeniu stanu wojennego. Pomimo tego nie powinno się lekceważyć ich znaczenia. Na pewno pokazywały siłę opozycji, skalę sprzeciwu wobec władzy oraz niezadowolenia społecznego¹. Udział w tych demonstracjach oznaczał dla wielu osób przełamanie bariery strachu. W trudnych okresach, jak np. w pierwszych miesiącach stanu wojennego, demonstracje 3 maja 1982 r. – a także poprzedzające je niezależne manifestacje pierwszomajowe – przełamywały atmosferę przygnębienia i dawały nadzieję na pokonanie zniechęconej władzy². W tym miejscu należy szczególnie podkreślić, że znaczenie obchodów świąt narodowych oraz ich miejsce w świadomości społecznej i pamięci zbiorowej Polaków zostało przywrócone dzięki działalności opozycji antykomunistycznej. Działo się tak począwszy od drugiej połowy lat siedemdziesiątych. Z kolei próby „przyswajania” tych świąt przez władze PRL nie były akceptowane przez znaczną część społeczeństwa³. Ważną rolę odegrał tu również Kościół katolicki ze względu na to, że 3 maja i 15 sierpnia Kościół obchodzi

¹ Zob. m.in.: A. Paczkowski, *Strajki, bunty, manifestacje jako „polska droga” przez socjalizm*, Poznań 2003, s. 103–105, 121–123; I. Main *Trudne świętowanie. Konflikty wokół obchodów świąt państwowych i kościelnych w Lublinie (1944–1989)*, Warszawa 2004, s. 15–19.

² A. Paczkowski, *Strajki, bunty, manifestacje...*, s. 121–122; A. Dudek, T. Marszałkowski, *Walki uliczne w PRL 1956–1989*, Kraków 1992; R. Spalek, *Warszawska ulica w stanie wojennym. Demonstracje, protesty, zamieszki, pochody w oczach opozycji i władzy 1981–1983*, Warszawa 2008; I. Main, *op. cit.*; G. Waligóra, *Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela 1977–1981*, Warszawa 2006. Należy w tym miejscu dodać, iż jeden z autorów niniejszego opracowania – Piotr Byszewski – uczestniczył w manifestacjach 1 i 3 V 1982 r. w Warszawie.

³ I. Main, *op. cit.*, s. 141–48, 191–195, 202–231, 239–260, 265–272, 299–309, 312–314.

święto Najświętszej Marii Panny Królowej Polski i Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Współistnienie świąt kościelnych i ważnych rocznic z historii Polski pozwalało szerzej dotrzeć do wiernych. W całym okresie PRL, w trakcie tych świąt niektórzy księża i biskupi w homiliach odnosili się do tożsamości narodowej i przypominali polskie tradycje związane z Kościołem⁴.

W historiografii brakuje odrębnych prac i publikacji źródłowych koncentrujących się na tym zagadnieniu. Był to jeden z głównych powodów przygotowania edycji dokumentów, poświęconej tej tematyce. Geneza podjęcia tego problemu ma swe źródło w obchodach 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Sformułowałwszy temat badawczy ogniskujący się wokół obchodów najważniejszych świąt państwowych II Rzeczypospolitej, autorzy świadomie zrezygnowali z poruszania wątków związanych z innymi niezależnymi uroczystościami. Oczywiście inne rocznice także aktywizowały społeczeństwo polskie do manifestowania przeciwko władzy ludowej. Działo się tak m.in. z okazji rocznicy napaści sowieckiej na Polskę w 1939 r., zbrodni katyńskiej, powstania warszawskiego, podpisania porozumień sierpniowych i utworzenia NSZZ „Solidarność”. Podjęcie naukowego opracowania problematyki obchodów i prób obchodów w PRL wszystkich „zakazanych rocznic” przez opozycję, Kościół, środowiska kontestujące powojenny porządek (głównie kombatanów niepodległościowej i antykomunistycznej konspiracji, byłych działaczy partii politycznych z okresu II RP, okupacji, byłych członków PSL i innych partii zdelegalizowanych przez władze komunistyczne po wojnie) oraz przeciwdziałanie temu ze strony władz, przede wszystkim aparatu represji, wydaje się ważnym postulatem badawczym.

Celem niniejszej edycji źródłowej jest przybliżenie kwestii świąt narodowych obchodzonych w II Rzeczypospolitej, a zniesionych w dobie PRL⁵. Zamierzeniem autorów było także ukazanie metod zastosowanych przez Służbę Bezpieczeństwa przy gromadzeniu informacji na temat „zakazanych rocznic” oraz działań podejmowanych w celu neutralizowania ich obchodów lub przynajmniej ograniczenia zasięgu uroczystości. Ponadto autorzy chcieli – poprzez wybór dokumentów – pokazać zmienną dynamikę działań SB względem organizatorów owych rocznic: od ograniczonego liberalizowania (1978–1980/1981), poprzez zwiększanie represyjności systemu komunistycznego po wprowadzeniu stanu wojennego, do prób przejmowania tych świąt przez aparat władzy PRL pod koniec lat osiemdziesiątych.

Odnośnie do cezur chronologicznych, autorzy uznali, że za przyjęciem cezury początkowej (rok 1978) przemawiały bardziej spektakularne formy obchodów świąt narodowych organizowanych przez środowiska opozycyjne. Z kolei cezura końcowa wydaje się oczywista i wiąże się z końcem PRL.

Ustanowienie świąt narodowych w Drugiej Rzeczypospolitej i ich obchody podczas II wojny światowej

W II Rzeczypospolitej najważniejszym ze świąt narodowych było święto Konstytucji 3 maja, obchodzone od 1919 r.⁶, od 1923 r. będące także świętem kościelnym – Najświęt-

⁴ *Ibidem*, s. 17.

⁵ Zob. T. Wolsza, *Święto Niepodległości 11 listopada i inne święta narodowe w działalności narodowej i edukacyjnej rządu RP na obczyźnie (lata czterdzieste i pięćdziesiąte XX w.)*, „Dzieje Najnowsze” 2019, nr 2, s. 22–23.

⁶ Ustawa z dnia 29 kwietnia 1919 r. o święcie narodowym trzeciego maja (DzPrPP 1919, nr 38, poz. 281).

szej Marii Panny Królowej Polski⁷. Miało już wówczas wieloletnią tradycję – po raz pierwszy obchodzono je w 1792 r., później w Księstwie Warszawskim w 1807 r. i w Królestwie Polskim, w Warszawie w 1831 r. Przez wiele lat obchody majowego święta były zakazane we wszystkich zaborach. Zmiana nastąpiła w zaborze austriackim po ustanowieniu autonomii galicyjskiej. Obchody, początkowo skromne, w ostatniej dekadzie XIX stulecia nabrały uroczystego charakteru. W latach poprzedzających wybuch I wojny światowej były już stałym i ważnym elementem życia politycznego w Galicji⁸. Od 1891 do 1906 r. Liga Narodowa (a później Narodowa Demokracja) organizowała manifestacje rocznicowe w Warszawie, z reguły były one rozbijane przez policję⁹. Wielka manifestacja patriotyczna miała miejsce w Warszawie 3 maja 1916 r. w 125. rocznicę uchwalenia konstytucji – liczbę jej uczestników szacowano na 250–300 tys.¹⁰ Święto Niepodległości obchodzono po raz pierwszy dopiero 11 listopada 1937 r.¹¹, jednak począwszy od 1920 r. organizowano co roku w Warszawie uroczystości wojskowe¹². Święto Żołnierza, obchodzone w rocznicę zwycięstwa nad bolszewikami 15 sierpnia 1920 r., ustanowiono Rozkazem dziennym Ministra Spraw Wojskowych z dnia 23 kwietnia 1923 r.¹³

Po klęsce wrześniowej święta państwowe były nieprzerwanie obchodzone przez rząd RP na obczyźnie. Już w listopadzie 1939 r. zorganizowano skromne uroczystości w Paryżu¹⁴. „W latach II wojny światowej – pisał Tadeusz Wolsza – rocznice świąt narodowych były kultywowane przez władze RP wypełniające swoją misję początkowo we Francji, a od 1940 r. na Wyspach Brytyjskich. Z dokumentacji rządu wynika, iż najważniejszym świętem była rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja 1791 r. Pozostałe święta straciły na swoim znaczeniu, co nie jest równoznaczne z pomijaniem 15 sierpnia oraz 11 listopada w kalendarzach ministrów rządu RP oraz premiera gen. Władysława Sikorskiego i prezydenta Władysława Raczkiewicza, czy też ich następców. Aczkolwiek w warunkach wojny uroczystości, o których wspomniano, organizowano w skromniejszym zakresie”¹⁵.

Obchodzenie tych świąt przez polską emigrację należy traktować przede wszystkim jako chęć podtrzymania tradycji II Rzeczypospolitej. Inny wymiar miały niezależne obchody w kraju. Przede wszystkim były one przejawem oporu przeciw władzy, sprzeciwem wobec wprowadzonych po wojnie – wzorem ZSRS – święta 1 Maja (w okresie międzywojennym Święto Pracy nie było świętem państwowym) i uroczystych obchodów rocznicy zdobycia władzy przez bolszewików w Rosji w 1917 r. Natomiast rocznica zwycięstwa

⁷ S. Bober, *Trzeci Maja w Lublinie na tle powojennych losów Majowego Święta*, „Dzieje Najnowsze” 2010, nr 2, s. 140–141; T. Wolsza, *op. cit.*, s. 22.

⁸ C. Brzoza, *3 maja 1946 w Krakowie*, Kraków 1996, s. 7–12.

⁹ Zob. J. Niklewska, *Obchody rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja w Królestwie Polskim w ostatnim ćwierćwieczu niewoli narodowej*, „Niepodległość i Pamięć” 2000, nr 16, s. 77–85.

¹⁰ A. Stawarz, *Obchody 125 rocznicy Konstytucji 3 Maja – narodziny święta narodowego*, „Niepodległość i Pamięć” 2000, nr 16, s. 91–110; J. Niklewska, *op. cit.*, s. 86–88.

¹¹ Ustawa z dnia 24 kwietnia 1937 r. o Święcie Niepodległości (DzU 1937, nr 33, poz. 255).

¹² Uroczystości te organizowano zawsze w pierwszą niedzielę po 11 listopada, naturalnie jeśli 11 listopada nie wypadł w niedzielę; zob. A. Stawarz, *Rocznice odzyskania niepodległości w okresie międzywojennym*, www.muzeum.pilsudski.pl (dostęp 24 IX 2020 r.).

¹³ W. Duch, *Jak obchodzono Święto Żołnierza w II RP. Rozkaz nr 126*, www.historia.org.pl (dostęp 24 IX 2020 r.); T. Wolsza, *op. cit.*, s. 23.

¹⁴ J. Piotrowski, *Prezydenci RP na uchodźstwie wobec świąt narodowych*, „Dzieje Najnowsze” 2019, nr 2, s. 6.

¹⁵ T. Wolsza, *op. cit.*, s. 24; zob. też: J. Piotrowski, *op. cit.*, s. 6–9.

nad Armią Czerwoną w 1920 r. miała – tak jak rocznice agresji sowieckiej 17 września 1939 r. i zbrodni katyńskiej – symboliczne znaczenie dla Polaków w zniewolonym przez komunistów kraju.

Lata 1944–1978

W pierwszych miesiącach po tzw. wyzwoleniu oficjalnie obchodzono zarówno nowe święta (przejęte od Związku Sowieckiego), jak i święta przedwojenne, nawet te mające ewidentnie antysowiecką wymowę. Wyraźnie było widać, iż władze komunistyczne wciąż nie czuły się zbyt pewnie i – poprzez uznanie świąt państwowych II RP – starały się oszukać społeczeństwo, w większości wrogo do nich nastawione¹⁶. Stąd 15 sierpnia 1944 r. w Lublinie – jedyny raz w całej historii Polski Ludowej – oficjalnie obchodzono Święto Żołnierza. Głównymi ulicami miasta przeszła defilada oddziałów Wojska Polskiego. Na mszy świętej pojawił się Bolesław Bierut i reprezentujący Armię Czerwoną gen. Nikołaj Bułganin (późniejszy premier Związku Sowieckiego w latach 1955–1958)¹⁷. Od następnego roku już nie obchodzono Święta Żołnierza. Początkowo połączono Święto Wojska z obchodzonym 22 lipca Świętem Odrodzenia, a od 1950 r. obchodzono je w rocznicę bitwy pod Lenino – 12 października¹⁸.

W listopadzie, w Lublinie i we wszystkich miastach i miejscowościach tzw. Polski lubelskiej, obchodzono Święto Niepodległości. Poprzedziły je uroczystości związane z rocznicą powstania rządu Ignacego Daszyńskiego (6 listopada 1918 r.) i celebrowana po raz pierwszy na ziemiach polskich rocznica przewrotu bolszewickiego 7 listopada (25 października według kalendarza juliańskiego) 1917 r.¹⁹ Obchody Święta Niepodległości w Lublinie trwały dwa dni – 10 i 11 listopada. W swojej formie naśladowały one uroczystości przedwojenne, co naturalnie było grą ze strony władz, próbujących pozyskać społeczeństwo. Organizowano je nawet w miejscowościach położonych w pobliżu linii frontu – np. w Mielcu „towarzyszył im” ostrzał artylerii niemieckiej. Święto Niepodległości obchodzono także w Moskwie, a na ręce Bolesława Bieruta i przewodniczącego PKWN Edwarda Osóbki-Morawskiego życzenia z tej okazji nadesłali Józef Stalin, przewodniczący Rady Najwyższej ZSRS Michaił Kalinin i ludowy komisarz spraw granicznych Wiaczesław Mołotow²⁰.

W następnym roku obchodzono oficjalnie także święto Konstytucji 3 maja. Na szczeblu centralnym obchody miały uroczysty charakter – zorganizowano specjalną sesję Krajowej Rady Narodowej, okolicznościowe przemówienie wygłosił Bierut,

¹⁶ E. Rzeczkowska, *Obchody święta odzyskania niepodległości przez Polskę w listopadzie 1944 r.*, „Teki Komisji Historycznej Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie” 2018, nr XV, s. 96; S. Bober, *op. cit.*, s. 141; P. Osęka, *Rytuały stalinizmu. Oficjalne święta i uroczystości rocznicowe w Polsce 1944–1956*, Warszawa 2007, s. 55–57.

¹⁷ I. Main, *op. cit.*, s. 36–38; P. Osęka, *op. cit.*, s. 57–58. Do 1947 r. obrzędy kościelne towarzyszyły wszystkim oficjalnym uroczystościom państwowym, także podczas świąt ustanowionych po 1944 r. – Święta Odrodzenia Polski (22 lipca), Dnia Zwycięstwa (9 maja), Dnia Wojska Polskiego (12 października) i innych; zob. P. Osęka, *op. cit.*, s. 45–46, 51–54.

¹⁸ P. Osęka, *op. cit.*, s. 58; Dekret z dnia 7 października 1950 r. o ustanowieniu dnia 12 października Dniem Wojska Polskiego (DzU 1950, nr 45, poz. 411).

¹⁹ I. Main, *op. cit.*, s. 41–42.

²⁰ E. Rzeczkowska, *op. cit.*, s. 100–109; I. Main, *op. cit.*, s. 41–44; P. Osęka, *op. cit.*, s. 33–38; G. Dumala, *Bitwa na rocznice*, „Pamięć.pl” 2013, nr 11, s. 47–50; M. Żuławnik, *Zakazane święto reakcji*, „Pamięć.pl” 2012, nr 8, s. 37–40.

odczytano także depeşe gratulacyjne nadesłane od Stalina, Kalinina i zastępcy ludowego komisarza spraw zagranicznych Andrieja Wyszyńskiego²¹. Jednak była to tylko gra pozorów, w rzeczywistości władze od samego początku zamierzały zlikwidować niewygodne dla nich święto²².

Oficjalne obchodzenie przedwojennych świąt państwowych – z udziałem najważniejszych przedstawicieli władz komunistycznych – miało charakter przejściowy. Było tylko taktyczną zagrywką, mającą na celu ukrycie ich prawdziwego oblicza oraz pozyskania niechętnych im grup społeczeństwa. Trudno byłoby sobie wyobrazić, aby w państwie komunistycznym – budującym system totalitarny – tolerowano obchodzenie świąt o „reakcyjnej” czy antysowieckiej wymowie. Władze komunistyczne – co należy przypomnieć – przywiązywały ogromną wagę do propagandy, agitacji itp. Działania te nadzorował istniejący od samego początku funkcjonowania rządu lubelskiego – Resort Informacji i Propagandy, w styczniu 1945 r. przemianowany na Ministerstwo Informacji i Propagandy. W jego gestii znalazła się także organizacja świąt państwowych oraz kontrola nad ich przebiegiem i wszelkimi działaniami propagandowymi towarzyszącymi obchodom²³.

W lipcu 1945 r. władze zlikwidowały Święto Niepodległości, wprowadzając w jego miejsce Narodowe Święto Odrodzenia Polski, obchodzone 22 lipca, w rzekomą rocznicę ogłoszenia Manifestu PKWN (faktycznie manifest został zatwierdzony przez Stalina dwa dni wcześniej). Z kolei rocznicę odzyskania niepodległości zamierzano przyćmić hucznymi obchodami rocznicy przewrotu bolszewickiego 7 listopada 1917 r., co miało przyczynić się do ugruntowania wśród Polaków tezy o wpływie rewolucji październikowej na odrodzenie się Polski w 1918 r. Jednak teza ta była zdecydowanie odrzucana przez społeczeństwo²⁴.

29 kwietnia 1946 r. Ministerstwo Informacji i Propagandy wydało rozporządzenie zakazujące organizowania manifestacji ulicznych 3 maja. Taki sam zakaz wydało 2 maja Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego. Mimo to demonstracje i pochody odbyły się w kilkudziesięciu miastach i miejscowościach w całym kraju. Wszędzie miały one wyraźnie antykomunistyczny i antysowiecki charakter. W wielu miastach doszło do starć z milicją, funkcjonariuszami UBP i oddziałami KBW – największe i najgwałtowniejsze miały miejsce w Krakowie, Łodzi, na Górnym Śląsku, w Bydgoszczy, Toruniu i we Włocławku. Przeprowadzone przez bezpiekę aresztowania (tylko w Krakowie aresztowano co najmniej tysiąc osób) spowodowały wybuch strajków studenckich. Objęły one nie tylko Kraków (strajkowały tam wszystkie uczelnie), ale i inne ośrodki akademickie – Wrocław, Warszawę, Poznań, Łódź, Gdańsk, Toruń, Gliwice. Strajkowali także uczniowie szkół średnich z województwa krakowskiego, Katowic, Grudziądza,

²¹ C. Brzoza, *op. cit.*, s. 17–18; W. Mazowiecki, *Pierwsze starcie. Wydarzenia 3 maja 1946*, Warszawa 1998, s. 51; K. Dworaczek, *Pierwszy bunt – maj 1946 roku*, „Pamięć.pl” 2013, nr 5, s. 44; zob. też: I. Main, *op. cit.*, 48–52; S. Bober, *op. cit.*, s. 141–143; H. Wilk, *Święta, rocznice, obchody – oficjalne świętowanie w Kielcach (1945–1948)*, „Studia Muzealno-Historyczne” 2010, nr 2, s. 93–94.

²² P. Osęka, *op. cit.*, s. 83–84.

²³ *Ibidem*.

²⁴ M. Żuławnik, *op. cit.*; Ustawa z dnia 22 lipca 1945 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Odrodzenia Polski (DzU 1945, nr 32, poz. 194); AIPN, 0365/63, t. 6, Informacja dotycząca niezależnych manifestacji organizowanych przez organizacje opozycyjne z okazji rocznic wydarzeń historycznych, Warszawa, 16 XI 1979 r., k. 49–57.

Torunia²⁵. Łukasz Kamiński podaje, że aresztowano wówczas kilkanaście tysięcy protestujących. Podczas tłumienia demonstracji zginęło 30 osób, ok. 100 zostało rannych. Przed sądem stanęło 20 osób²⁶.

„W następnych latach – pisał Piotr Osęka – wystąpienia związane z 3 maja miały charakter pojedynczych incydentów: rozrzucano ulotki, odbywały się nabożeństwa i procesje, (choć sprawozdania UB nie precyzują, czy miały one charakter polityczny). W żadnym mieście nie doszło jednak do masowych wystąpień”²⁷. Ostatecznie święto Konstytucji 3 maja zniesiono dopiero w 1951 r., ustawą o dniach wolnych od pracy²⁸.

Aż do listopada 1978 r. przedwojenne święta państwowe obchodzono głównie na emigracji. Tak jak podczas wojny uroczystości organizowały nieprzerwanie władze RP – prezydenci²⁹ oraz rząd RP na obczyźnie³⁰. Uczestniczyły w nich bądź też organizowały własne, działające na emigracji partie polityczne, instytucje i stowarzyszenia, np. kombatanckie. Szczególnie podniosły charakter miały obchody Święta Niepodległości w 1958 i 1968 r.³¹

W kraju, jeszcze w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych, przy okazji świąt narodowych miały miejsce niewielkie, incydentalne akty sprzeciwu – rozrzucanie ulotek (z reguły w bardzo niewielkiej ilości), sporządzanie napisów, niszczenie dekoracji (głównie pierwszomajowych)³². Władze były bardzo mocno wyczulone na ewentualne manifestacje w rocznicę Bitwy Warszawskiej, zbiegającą się z corocznymi pielgrzymkami i uroczystościami kościelnymi w Częstochowie³³ (najprawdopodobniej do żadnych manifestacji wówczas nie doszło). Odnotowywano sporadyczne „wrogie wystąpienia” księży, wzywających do obchodzenia święta 3 Maja, organizujących okolicznościowe msze i procesje³⁴, czy też przypadki absencji tego dnia w pracy i w szkołach³⁵. Z upływem czasu takie postawy

²⁵ Ł. Kamiński, *Przebieg wydarzeń majowych w 1946 r.* [w:] *Wrocławskie studia z historii najnowszej*, red. W. Wrześniński, Wrocław 1995, s. 297–312; C. Brzoza *op. cit.*, 24–66; K. Dworaczek, *op. cit.*, s. 44–47; P. Osęka, *op. cit.*, s. 85–90.

²⁶ Ł. Kamiński, *op. cit.*, s. 311–312.

²⁷ P. Osęka, *op. cit.*, s. 89–90; zob. też: *Biuletyny dzienne Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego 1949–1950*, red. Ł. Kamiński, Warszawa, 2004, s. 222–224, 231–232, 235, 237, 251.

²⁸ Ustawa z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy (DzU 1951, nr 4, poz. 28).

²⁹ J. Piotrowski, *op. cit.*, s. 9–19.

³⁰ T. Wolsza, *op. cit.*, s. 33–42.

³¹ Zob.: T. Kondracki, *Obchody świąt państwowych w działalności Stowarzyszenia Kombatanów Polskich w Wielkiej Brytanii w latach 1946–1990*, „Dzieje Najnowsze” 2019, nr 2, s. 91–103; K. Kaczmarski, *Obchody rocznicy odzyskania niepodległości oraz innych rocznic historycznych przez Stronictwo Narodowe w Wielkiej Brytanii*, „Dzieje Najnowsze” 2019, nr 2, s. 109–116; K. Langowski, *Stanowisko Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce wobec obchodzonych przez Polaków na obczyźnie świąt państwowych*, „Dzieje Najnowsze” 2019, nr 2, s. 154–165; P. Kardeła, *Obchody świąt państwowych i rocznic narodowych w działalności Stowarzyszenia Polskich Kombatanów w Stanach Zjednoczonych*, „Dzieje Najnowsze” 2019, nr 2, s. 170–183.

³² Zob. *Biuletyny Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego. Grudzień 1954–listopad 1956*, wstęp M. Filipiak, oprac. W. Chudzik, M. Filipiak, J. Gołębiwski, Warszawa 2009, s. 211–212, 217, 219, 331, 633–634.

³³ *Instrukcje, wytyczne, okólniki dyrektora Departamentu V MBP dotyczące działań przeciwko Kościołowi katolickiemu w latach 1945–1953*, red. A. Dziurok, J. Marecki, F. Musiał, Kraków–Katowice 2012, s. 333; *Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989*, red. A. Dziurok, Warszawa 2004, s. 99–101, 125–126.

³⁴ Zob. m.in.: AIPN, 1572/564, Biuletyn dzienny MBP nr 100/51, Warszawa, 31 IV 1951 r., k. 358–360; AIPN, 1572/565, Biuletyn dzienny MBP nr 101/51, Warszawa, 3 V 1951 r., k. 8, 13–15; *Biuletyny dzienne Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego...*, s. 227, 232, 647–648.

³⁵ AIPN, 1572/565, Biuletyn dzienny MBP nr 102/51, Warszawa, 4 V 1951 r., k. 18–20; *Biuletyny dzienne Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego...*, s. 630–632, 646–647, 651, 653.

i zachowania były jednak coraz rzadsze. Tytułem przykładu można podać, że 11 listopada 1972 r. na terenie Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie zniszczono tablice propagandowe oraz gabloty Związku Młodzieży Socjalistycznej i Związku Młodzieży Wiejskiej³⁶. W dokumentach z lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych nie znaleziono dotąd żadnych informacji o rozrzuconych ulotkach rocznicowych, mimo że kolportowano „antypaństwowe” ulotki, np. przy okazji rocznicy zbrodni katyńskiej, albo w listopadzie 1967 r. w związku z 50. rocznicą przewrotu bolszewickiego w Rosji³⁷.

Duży niepokój władz wywołało planowane na 15 sierpnia 1970 r. ogłoszenie przez episkopat Polski listu do wiernych w związku z 50. rocznicą Bitwy Warszawskiej. Przeprowadzono wówczas serię rozmów ostrzegawczych z duchownymi, w tym z biskupami. Urząd ds. Wyznań przekazał prymasowi Stefanowi Wyszyńskiemu oświadczenie, w którym domagał się wycofania listu. Ostatecznie, wskutek presji ze strony władz, kardynał Wyszyński zrezygnował z jego ogłoszenia³⁸.

Środowiska niepodległościowe były systematycznie inwigilowane przez SB, wyuczoną na każde, nawet niewielkie, przejawy ich aktywności³⁹. Według dokumentów Departamentu III MSW znaczna aktywizacja „elementów sanacyjnych” (albo „burżuazyjno-prawicowych”) miała nastąpić w 1975 r. Przejawiała się ona m.in. w organizowaniu – często przy pomocy Kościoła („reakcyjnej części kleru”) – różnych uroczystości rocznicowych⁴⁰. Z pewnym niepokojem odebrano inicjatywę Władysława Siły-Nowickiego, Leopolda Kummanta i Józefa Rybickiego, którzy w tym czasie wystąpili do prymasa Wyszyńskiego z prośbą o zorganizowanie przez Kościół nabożeństw z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja, 11 Listopada oraz innych (m.in. wybuchu powstania styczniowego, wybuchu II wojny światowej, zbrodni katyńskiej)⁴¹. Taką mszę odprawiono 14 sierpnia 1975 r. w kościele św. Krzyża w Warszawie w związku z 55. rocznicą Bitwy Warszawskiej⁴². Z kolei 11 listopada uroczystą mszą w katedrze warszawskiej uczczono 57. rocznicę odzyskania niepodległości⁴³. Te i inne uroczystości musiały wzbudzać zaniepokojenie władz, choć było ono nadmierne. Ich oddźwięk w społeczeństwie był nieznaczny, ograniczał się głównie do środowiska kombatanckiego. Sytuacja ta uległa radykalnej zmianie, kiedy niezależne obchody 60-lecia odzyskania niepodległości w listopadzie 1978 r. zorganizowała opozycja demokratyczna.

³⁶ AIPN, 0296/223, t. 2, Informacja dzienna z dnia 11 i 12 XI 1972 r., Warszawa, 13 XI 1972 r., k. 70–71.

³⁷ AIPN, 0365/46, t. 1, Analiza stanu zagrożenia wrogą działalnością w zakresie rozpowszechniania ulotek, anonimów, napisów i innych dokumentów o wrogiej treści, Warszawa, 16 II 1970 r., k. 97.

³⁸ Zob.: A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce (1945–1989)*, Kraków, 2006, s. 271–272; J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944–1989)*, Warszawa 2003, s. 280; *Grudzień 1970 roku w oczach Episkopatu Polski*, oprac. J. Eisler, J. Żaryn, „Polska 1944/45–1989. Studia i Materiały” 2006, z. 7, s. 308–309.

³⁹ Zob.: AIPN, 0365/90, t. 3, Notatka dotycząca aktualnej sytuacji w środowisku osób z b. podziemia sanacyjno-endeckiego, Warszawa, 27 I 1970 r., k. 2–8; *ibidem*, Informacja dotycząca aktualnej sytuacji w środowisku osób wywodzących się z b. ugrupowań prolondyńskich, Warszawa, 14 X 1972 r., k. 63–69.

⁴⁰ AIPN, 0365/86, t. 2, Informacja dotycząca stanu rozpoznania bezpieczeństwa wewnętrznego kraju w miesiącu sierpniu 1975 r., Warszawa, 4 IX 1975 r., k. 14; AIPN, 0365/87, t. 3, Informacja dotycząca zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego w 1975 r., Warszawa, 12 I 1976 r., k. 6.

⁴¹ AIPN, 0365/52, t. 6, Informacja dotycząca inicjatywy Leopolda Kummanta i Władysława Siły-Nowickiego w sprawie podjęcia przez Kościół obchodów rocznic patriotycznych, Warszawa, 3 X 1975 r., k. 8–9.

⁴² AIPN, 0365/86, t. 2, Informacja dotycząca stanu rozpoznania bezpieczeństwa wewnętrznego kraju w miesiącu sierpniu 1975 r., Warszawa, 4 IX 1975 r., k. 14.

⁴³ AIPN, 0365/87, t. 8, Informacja dotycząca sytuacji społeczno-ekonomicznej w IV kwartale 1975 r., Warszawa, 9 I 1976 r., k. 14.

Lata 1978–1980

Powstała i działająca po 1976 r. opozycja w początkowym okresie swojej działalności nie była zwolenniczką wiecowych form aktywności. Obawiano się, że manifestacje mogłyby być bezwzględnie rozbijane przez siły porządkowe. Dlatego też do takiego sposobu wyrażania sprzeciwu podchodzono z dużą rezerwą. W ówczesnym stadium działalności opozycji bardziej popularne były inne formy oporu. W połowie lat siedemdziesiątych, spośród nich, najważniejsza wydaje się akcja pisania listów protestacyjnych przeciwko planowanym zmianom w Konstytucji PRL. Objęła ona znaczne kręgi opozycyjnie nastawionej inteligencji. Wysyłane na przełomie 1975 i 1976 r. listy wywarły duży wpływ na ewolucję postaw osób, które w kolejnych miesiącach zaangażowały się w sposób bardziej zdecydowany w działalność opozycyjną, zwłaszcza w inicjatywy sygnowane przez KOR⁴⁴.

Prowadzona po utworzeniu KOR-u działalność wymagała przede wszystkim dyskrecji i dbania o konspiracyjne zasady bezpieczeństwa. Najpierw pomoc niesiona poszkodowanym w Radomiu i Ursusie, a następnie druk „bibuły” zmuszały osoby biorące udział w tych działaniach do samokontroli. Próby organizowania manifestacji odbierane były jako danie władzom szansy na ustalenie tożsamości liderów i sympatyków środowisk opozycyjnych oraz podjęcie akcji represyjnych wobec tychże osób. Pamiętało o tym zwłaszcza pokolenie Marca '68, które miało za sobą gorzkie doświadczenia wyniesione z reakcji władz na protesty studenckie. Nie bez znaczenia była także pamięć o śmiertelnych ofiarach protestów z grudnia 1970 r. czy brutalności organów bezpieczeństwa wobec robotników strajkujących w 1976 r. Jednym z niewielu wyjątków od tej reguły była manifestacja w dniu 15 maja 1977 r., w trakcie trwających w Krakowie juwenaliów. Powodem jej zorganizowania była śmierć Stanisława Pyjasa, której sprawstwo powszechnie przypisywano SB⁴⁵.

Rok 1978 okazał się momentem przełomowym, w którym – obok preferowanych dotąd skromnych uroczystości, głównie w postaci mszy świętych – przedstawiciele środowisk opozycyjnych zdecydowali się na bardziej spektakularne formy celebrowania rocznic patriotycznych. Doskonałą ku temu okazją stała się 60. rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości. Niezależne obchody Święta Niepodległości kontrastowały z oficjalnymi uroczystościami z okazji: 60. rocznicy utworzenia Komunistycznej Partii Polski i 30-lecia PZPR. Trudno było o większy dysonans symboliczny pomiędzy hasłami niepodległościowymi a hasłami komunistycznymi, jednoznacznie świadczącymi o uzależnieniu Polski od sowieckiego imperium. Okrągła rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości była dobrą sposobnością do zaprezentowania się tej części opozycji, dla której hasła niepodległościowe miały duże znaczenie – nie tylko symboliczne, ale odgrywały istotną rolę w formułowanych postulatach politycznych.

Tradycyjnie, głównym punktem uroczystości była msza święta odprawiona w stołecznej katedrze św. Jana, skąd kilkutysięczny tłum przeszedł Krakowskim Przedmieściem pod Grób Nieznanego Żołnierza. Co istotne, władze PRL także obchodziły rocznicę odzyskania niepodległości, ale akcentowały 7, a nie 11 listopada, tj. datę utworzenia

⁴⁴ A. Friszke, *Opozycja polityczna w PRL 1945–1980*, Londyn 1994, s. 324–335.

⁴⁵ Zob.: J. Szarek, *Czarne juwenalia. Opowieść o Studenckim Komitecie Solidarności*, Kraków 2007; J. Skórzyński, *Siła bezsilnych. Historia Komitetu Obrony Robotników*, Warszawa 2012, s. 230–241.

Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej z Ignacym Daszyńskim na czele oraz rocznicę wybuchu rewolucji październikowej. Prowadzony 11 listopada 1978 r. przez Andrzeja Czumę i Wojciecha Ziemińskiego (jednego z głównych organizatorów manifestacji patriotycznych w PRL) tłum oddał hołd ofiarom komunizmu, a także domagał się m.in.: niepodległości, budowy pomnika katyńskiego, zniesienia cenzury. Mniej liczne, ale zauważalne manifestacje miały miejsce tego dnia w Gdańsku i Krakowie, a także w Łodzi. Co ważne, odbyły się one bez interwencji służb⁴⁶.

W odezwach rocznicowych przedstawiciele Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela domagali się przeprowadzenia wolnych wyborów. Z kolei w gronie KSS „KOR” powstał spór na temat treści i kształtu rocznicowego oświadczenia. Jego źródłem była zróżnicowana ocena dorobku II Rzeczypospolitej. Starsi KOR-owcy, pamiętający te czasy, nie chcieli akcentować w dokumencie kłopotliwych wątków z przedwojennej historii Polski. Woleli przemilczeć przewrót majowy, więzienie przeciwników politycznych w Berezie Kartuskiej i sytuację mniejszości narodowych. Krytycznie patrzyli na te problemy II RP młodszy opozycjoniści, skupieni wokół Jacka Kuronia. KOR oficjalnie dystansował się od haseł niepodległościowych, dlatego też oświadczenie kończące się fragmentem mówiącym o środowiskach niezależnych, dążących w PRL do „niepodległej, demokratycznej, sprawiedliwej Polski” odebrane zostało jako odważne. Kilkunastu członków KOR, m.in. Jacek Kuroń, Jan Józef Lipski, Jan Lityński, Antoni Macierewicz, Adam Michnik i Piotr Naimski wzięło udział w uroczystościach organizowanych przez ROPCiO, a w prasie KOR-owskiej – zwłaszcza w „Głosie” – pojawiło się szereg tekstów historycznych dotyczących okoliczności odzyskania niepodległości w 1918 r., ale także stwierdzeń o braku suwerenności PRL⁴⁷.

Sukces listopadowej manifestacji w Warszawie w 1978 r. zachęcił część środowisk opozycyjnych do powtórzenia pomysłu rok później. Od tej pory manifestacje ogniskowały się wokół charakterystycznych, ważnych miejsc w danych miastach. W stolicy była to katedra św. Jana i Grób Nieznanego Żołnierza, w Krakowie – także Grób Nieznanego Żołnierza zlokalizowany w okolicy pomnika Grunwaldzkiego, a w Gdańsku – pomnik Jana III Sobieskiego⁴⁸.

Próby nadania obchodom rocznicy odzyskania niepodległości w 1979 r. bardziej zauważalnej społecznie formy spotkały się z przeciwdziałaniem jednostek SB, która wzmogła falę represji. Chcąc uniemożliwić zorganizowanie niezależnych uroczystości 11 listopada bezpieka zatrzymała na 48 godzin w aresztach 84 osoby, a w blisko 50 miejscach przeprowadzono rewizje. Nie zablokowało to jednak manifestacji w stolicy, gdzie pod Grób Nieznanego Żołnierza przeszedł kilkutysięczny tłum prowadzony przez działaczy ROPCiO. Główni organizatorzy manifestacji profilaktycznie ukryli się na kilka dni przed 11 listopada, tak by SB nie mogła ich zatrzymać⁴⁹.

Uroczystości związane z rocznicą odzyskania niepodległości były szczególnie istotne dla powstałej 1 września 1979 r. Konfederacji Polski Niepodległej, która odwoływa-

⁴⁶ A. Friszke, *Opozycja polityczna w PRL...*, s. 471–473; M. Żuławnik, *op. cit.*, s. 37–40; G. Waligóra, *op. cit.*, s. 160–163; J.J. Lipski, *KOR. Komitet Obrony Robotników Komitet Samoobrony Społecznej*, wstęp A. Friszke, oprac. G. Waligóra, Warszawa 2006, s. 380–381.

⁴⁷ J. Skórzyński, *op. cit.*, s. 365–367.

⁴⁸ G. Waligóra, *op. cit.*, s. 162–164.

⁴⁹ A. Friszke, *Opozycja polityczna w PRL...*, s. 432–433; G. Waligóra, *op. cit.*, s. 226–229.

ła się do tradycji piłsudczykowskich. Konfederaci usiłowali stworzyć szeroki komitet obchodów tego święta, w którym znaleźliby się zarówno przedstawiciele środowisk kombatanckich, jak i opozycji (m.in. gen. Mieczysław Boruta-Spiechowicz i Wojciech Ziemiński). Działania te w imieniu KPN koordynował Andrzej Szomański, mający dobre kontakty w środowiskach kombatanckich i kościelnych. Funkcjonariusze SB nie tylko wykorzystywali w tym czasie niesnaski pomiędzy Leszkiem Moczulskim a Wojciechem Ziemińskim, ale starali się je jeszcze pogłębiać. Już na kilka dni przed rocznicą próbowano zastraszyć wybranych działaczy zarówno KPN, jak i ROPCiO oraz KSS „KOR” przed uczestnictwem w uroczystościach. Trudno ocenić, na ile wskutek działań SB, a na ile wskutek faktycznej niechęci i nieufności, do współpracy Ziemińskiego z „konfederackim” komitetem nie doszło⁵⁰.

Według szacunków SB w chwili, gdy ks. Stefan Niedzielak rozpoczął konsekrację podczas mszy, w warszawskiej katedrze zgromadziło się ok. 4 tys. – głównie młodych – osób. W tym gronie pojawiło się wielu członków opozycji i korespondentów zagranicznych. Po zakończonej mszy, uformował się – m.in. na skutek namów ks. S. Niedzielaka i A. Czumy – pochód, który ruszył w kierunku Grobu Nieznanego Żołnierza. Sam przemarsz nie należał do najspokojniejszych. Na wysokości ul. Świętojańskiej grupa funkcjonariuszy wyrwała z rąk manifestantów niesione przez nich transparenty, a także część wieńców. Pod Grobem Nieznanego Żołnierza „w imieniu kontynuatorów idei niepodległości” wieniec złożył W. Ziemiński. Drugi, w imieniu środowisk młodzieżowych, B. Komorowski. Po nich kwiaty złożyła Maria Moczulska, która starała się dotrzeć do zgromadzonych z komunikatem o aresztowaniu członków kierownictwa KPN, co Czuma podsumował stwierdzeniem, że za działalność tej grupy organizatorzy nie ponoszą odpowiedzialności. Jednak, wymieniając później aresztowanych opozycjonistów, obok m.in. Urszuli Doroszewskiej i Piotra Naimskiego podał także nazwisko Leszka Moczulskiego. Do uroczystości upamiętniających listopadową rocznicę doszło także w Lublinie, Krakowie i Gdańsku. Tym razem władze zdecydowały się na zastosowanie ostrzejszych represji. Na trzy miesiące aresztu skazano Andrzeja Czumę i Wojciecha Ziemińskiego, a w przypadku Bronisława Komorowskiego i Józefa Michała Janowskiego zasądono karę miesięcznego aresztu⁵¹.

O tym, że przedwojenne tradycje niepodległościowe zyskiwały na popularności na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych świadczyła także odprawiona 12 maja 1980 r. w stołecznej katedrze św. Jana msza w rocznicę śmierci Józefa Piłsudskiego. Uczestniczyło w niej ok. 3 tys. osób (wedle innych źródeł nawet 6 tys.), w tym członkowie opozycji, m.in. Leszek Moczulski, Andrzej Szomański i Romuald Szeremietiew⁵².

Natomiast zaostrzenie represji wobec organizatorów opozycyjnych manifestacji dało się zauważyć także w maju 1980 r. Osoby związane z Ruchem Młodej Polski oraz ROPCiO zdołały w rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 maja poprowadzić od 1000 do 1500 osób

⁵⁰ AIPN, 2418/1, t. 7, SOR „Oszust”, Meldunek operacyjny, 22 X 1979 r., k. 71–72; *ibidem*, t. 8, Oświadczenie Sekretariatu KPN na temat przeszukań w mieszkaniach działaczy opozycyjnych, 7 XI 1979 r., k. 108.

⁵¹ *Rezolucja KPN z 11 listopada*, „Gazeta Polska” 1979, nr 6, s. 3; B. Komorowski, *Lata opozycji*, „Wolność i Solidarność. Studia z dziejów opozycji wobec komunizmu i dyktatury” 2013, nr 5, s. 30–32; A. Friszke, *Czas KOR-u. Jacek Kuroń a geneza Solidarności*, Kraków 2011, s. 458–459; AIPN, 2018/1, t. 8, Informacja z przebiegu niezależnej manifestacji zorganizowanej z okazji 61. rocznicy odzyskania niepodległości, Warszawa 11 XI 1979 r., k. 114–117.

⁵² AIPN, 0222/243, SOR „Hazardziści”, Meldunek operacyjny 001146/77, 7 VI 1980 r., k. 149, 155.

pod pomnik Jana III Sobieskiego w Gdańsku. W tłumie przeważali uczniowie i studenci, co zapewne musiało niepokoić lokalne komórki SB. Tuż po manifestacji pobito biorących w niej udział członków RMP, a przemawiających pod pomnikiem Dariusza Kobzdeja i Tadeusza Szczudłowskiego miejscowe kolegium ds. wykroczeń skazało na trzy miesiące aresztu. To z kolei wywołało liczne protesty całego środowiska opozycyjnego⁵³.

Okres „Solidarności”

Organizowane, przy dużym wsparciu ogniw „Solidarności”, manifestacje odbywały się w cieniu sporu o rejestrację związku oraz wybuchających z tego powodu lokalnych strajków. Jednak nawet bez emocji związanych z bieżącymi wydarzeniami, skokowy wzrost zainteresowania rocznicami o wymiarze patriotycznym w okresie solidarnościowej rewolucji był zauważalny. Wedle danych zebranych przez Tomasza Kozłowskiego, 11 listopada 1980 r. w całym kraju świętowało ponad dziesięć razy więcej osób niż rok wcześniej, co dało liczbę 40 tys. obywateli biorących udział w zgromadzeniach publicznych. Rok później było to 30 tys., ale tylko w samej Warszawie. Z kolei rocznica uchwalenia majowej konstytucji w 1981 r. zgromadziła tysiące osób nie tylko w wielkich miastach (np. w Bydgoszczy zebrało się 32 tys., Gdańsku – 30 tys., Szczecinie – 20 tys., a w Łodzi 10 tys. uczestników)⁵⁴.

Odbywające się uroczystości zyskały parasol ochronny „Solidarności”, dzięki czemu odbywały się nie zawsze *lege artis*, ale władze komunistyczne nie odważyły się interweniować w trakcie ich trwania. Unikano w ten sposób konfrontacji ze związkiem. Podczas gdańskiej manifestacji przemawiał m.in. Lech Wałęsa. Organa MSW zdecydowały się wtedy na przyjęcie wariantu uderzeń punktowych. Ofiarami tych działań padli mniej znani opozycjoniści. I tak np. w Lublinie zatrzymano przemawiających do tłumu Piotra Opozde i Piotra Szczudłowskiego. Opozda podczas wystąpienia podkreślał niepodległościowy program KPN. Funkcjonariusze SB wkroczyli bez zgody władz uczelni do Domu Akademickiego KUL przy ul. Sławińskiego, zatrzymując obu studentów. Zwolniono ich następnego dnia, jednak śledztwo toczyło się nadal. W ich obronie stanęły oba lubelskie uniwersytety. NZS na KUL podjął w tej sprawie także dwunastogodzinny strajk ostrzegawczy. Z kolei w listopadzie 1980 r. w sprawie lubelskich reperkusji niepodległościowej manifestacji interweniował u Lecha Wałęsy Aleksander Hall, który otrzymał zapewnienie pomocy ze strony związku⁵⁵.

W organizację niepodległościowych uroczystości zaangażowali się w tym czasie członkowie przedsierniowych organizacji opozycyjnych. Funkcjonariusze SB odnotowali m.in. czynny udział konfederatów w organizacji uroczystości w Krakowie i Warszawie. SB z niepokojem zauważała, że obchody 11 Listopada w 1980 r. uzyskały duży rozgłos i wsparcie czynników oficjalnych. Chodziło m.in. o to, że członek ROPCiO, a później

⁵³ G. Waligóra, *op. cit.*, s. 247–248; T. Sikorski, *O kształt polityki polskiej. Oblicze ideowo-polityczne i działalność Ruchu Młodej Polski (1979–1989)*, Toruń–Szczecin 2011, s. 162–164; J.J. Lipski, *op. cit.*, s. 460–461.

⁵⁴ J. Holzer, *Solidarność 1980–1981. Geneza i historia*, Warszawa 1990, s. 131–132; T. Kozłowski, *Anatomia rewolucji. Narodziny ruchu społecznego „Solidarność” w 1980 roku*, Warszawa 2017, s. 157.

⁵⁵ AIPN, 0222/243, SOR „Hazardziści”, Informacja za listopad 1980 r. w sprawie krypt. „Hazardziści” i „Oszuści”, 9 XII 1980 r., k. 190–191; M. Dąbrowski, *NSZZ „Solidarność” Region Środkowo-Wschodni [w:] NSZZ „Solidarność” 1980–1989*, t. V: *Polska środkowo-wschodnia*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2018, s. 515.

KPN – Stanisław Palczewski uzyskał zgodę władz Krakowa na organizację manifestacji, a oficjalne media szeroko informowały o jej przebiegu. Skala uczestnictwa mieszkańców w listopadowych uroczystościach także była niebagatelna. Tylko we mszy na Wawelu udział wzięło ok. 4 tys. osób⁵⁶.

„Solidarność” zaangażowała się także w organizację obchodów 190. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja. W Gdańsku do honorowego komitetu obywatelskiego wszedł L. Wałęsa oraz kilku młodopolaków, m.in. A. Hall i D. Kobzdej. Sukces tych obchodów zauważyli sami esbecy. Według nich „frekwencja na imprezach była duża lub bardzo duża”. Dostrzeżono także „bogatsze udekorowanie” uroczystości, niż miało to miejsce 1 maja⁵⁷. Z kolei upamiętnienie Bitwy Warszawskiej odbyło się w cieniu przygotowań do pierwszej rocznicy podpisania porozumień sierpniowych i prób zwołania przez Komitety Obrony Więzionych za Przekonania marszu gwiazdzistego, mającego wywrzeć presję na władze w sprawie więźniów politycznych.

W listopadzie 1981 r. aktywność SB ukierunkowano na monitorowanie niezależnych uroczystości, a nie ich ograniczanie. Starano się przejmować jak największą ilość ulotek dotyczących święta 11 Listopada. W MSW zauważono, że uroczystości rocznicowe odbyły się niemal w każdym województwie, a liczbę uczestników szacowano na ponad 100 tys. Tym razem obeszło się bez zatrzymań, chociaż wystąpienia organizatorów manifestacji analizowane były pod kątem pociągnięcia ich do odpowiedzialności karnej. Wszystko to działo się w warunkach narastającego napięcia na linii władza – NSZZ „Solidarność” i potajemnych przygotowań do wprowadzenia stanu wojennego⁵⁸.

Stan wojenny

Po 13 grudnia 1981 r. kalendarz rocznic środowisk opozycyjnych wyraźnie się zagaęcił. Obok tych, o których mowa w niniejszej publikacji, kultywowano pamięć o wydarzeniach o antykomunistycznej wymowie. Kwiecień pozostawał miesiącem pamięci o zbrodni katyńskiej. Każdego roku, gdy zbliżał się 17 września, funkcjonariusze SB starali się przeciwdziałać wszelkim antysowieckim protestom. Po wprowadzeniu stanu wojennego wzrosło znaczenie rocznic z historii samej PRL. Obok upamiętniania antykomunistycznych zrywów z lat 1956, 1970 i 1976, zaczęto eksponować rocznice bezpośrednio związane z „Solidarnością”, a zwłaszcza dwie daty: 31 sierpnia i 13 grudnia. W początkowym okresie popularne były tzw. miesięcznice, czyli symboliczne upamiętnianie rocznicy wprowadzenia stanu wojennego trzynastego dnia każdego miesiąca.

Manifestacje w stanie wojennym – z reguły – zamieniały się w bitwy uliczne z interweniującymi jednostkami ZOMO. Stało się tak pomimo tego, że duża część środowisk

⁵⁶ AIPN, 0222/243, SOR „Hazardziści”, Informacja za listopad 1980 r. w sprawie krypt. „Hazardziści” i „Oszuści”, 9 XII 1980 r., k. 191–192; G. Waligóra, G. Wołk, *Konfederacja Polski Niepodległej* [w:] NSZZ „Solidarność” 1980–1989, t. VII: *Wokół „Solidarności”*, red. Ł. Kamiński i G. Waligóra, Warszawa 2010, s. 399.

⁵⁷ AIPN Gd, 0046/346, t. 2, Plan operacyjnego zabezpieczenia uroczystości związanych z obchodami 190. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja, Gdańsk, 29 IV 1981 r., k. 2–9; AIPN, 0365/3, t. 1, Informacja dotycząca aktualnej sytuacji w kraju według meldunków nadesłanych 3 V 1981 r., k. 12–17.

⁵⁸ AIPN, 0296/197, t. 2, Informacja dotycząca oceny obchodów 63. rocznicy odzyskania niepodległości w porównaniu do analogicznych wydarzeń w latach ubiegłych, Warszawa 17 XI 1981 r., k. 125–129; AIPN, 0141/2, t. 2, Notatka zawierająca ocenę prawną przebiegu 11 listopada w Warszawie uroczystości rocznicowych, Warszawa, 7 XII 1981 r., k. 87–94.

konspiracyjnych podchodziła do idei ulicznych protestów sceptycznie. Aspirująca do odgrywania roli kierowniczej w podziemiu Tymczasowa Komisja Koordynacyjna NSZZ „Solidarność” także nie namawiała społeczeństwa do wiecowania. Protesty 3 maja 1982 r., odbyły się w dużej mierze oddolnie, bez skoordynowanej organizacji, a ich rozmach zaskoczył nie tylko władze komunistyczne, ale także działacze konspiracyjnych. Uliczne protesty miały miejsce w 20 miastach na terenie całego kraju. Tylko w Warszawie zatrzymano 286 osób, a na ulicach toczyły się regularne walki. Równie dramatyczne sceny rozegrały się także na ulicach Gdańska. Brutalność interweniujących sił milicyjnych pociągnęła za sobą ofiary śmiertelne – w Warszawie zginął Mieczysław Radomski, w Szczecinie Edward Durda⁵⁹.

Mniejsze rozmach miały demonstracje listopadowe, chociaż w takich miastach, jak Warszawa, Gdańsk, Kraków i Tarnów, zebrało się na uroczystych nabożeństwach po kilka tysięcy uczestników. Tym razem interwencja ZOMO nastąpiła w Krakowie. Nowa Huta stała się w okresie stanu wojennego miejscem regularnych walk ulicznych, w których brało udział tysiące milicjantów oraz młodych, antykomunistycznie nastawionych ludzi, wśród których obok ideowców pojawiali się także zwykli chuligani, dla których pretekst do walk z siłami milicyjnymi był drugorzędny. Podobna struktura społeczna manifestantów występowała także w innych miastach⁶⁰.

W kolejnym roku, protesty uliczne – w tym odbywające się w omawiane tu rocznice – wyraźnie wyhamowały. Składało się na to kilka czynników, takich jak: strach przed brutalnością sił porządkowych, milcząca akceptacja realiów stanu wojennego, zdobywająca popularność w podziemiu koncepcja tzw. długiego marszu. Pomimo tego wciąż dochodziło do ulicznych protestów. 3 maja 1983 r. ZOMO spacyfikowało manifestacje w Lublinie i Krakowie, a w Warszawie milicjanci dowodzeni przez Edwarda Misztala porwali i pobili wolontariuszy przebywających w warszawskim kościele św. Marcina, będącym siedzibą Prymasowskiego Komitetu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i ich Rodzinom⁶¹.

Lata 1984–1987

Majowe protesty w 1984 r. odbywały się w cieniu wyborów do rad narodowych. Do ich bojkotu nawoływało solidarnościowe podziemie. TKK podchodziła jednak ostrożnie do mobilizowania społeczeństwa. Mające miejsce manifestacje znowu odbywały się głównie dzięki oddolnym, spontanicznym inicjatywom. Tak było w Warszawie, gdzie 3 maja 1984 r. blisko dziesięcioletni tłum został rozproszony przez jednostki ZOMO, zanim zdołał dotrzeć na Stare Miasto. Rozbijano kilkudziesięczne manifestacje także w innych miastach, które nie były mocnymi bastionami opozycji: w Rzeszowie, Jastrzębiu czy Szczecinie. Według – bagatelizującego rozmiary protestów – rzecznika rządu Jerzego Urbana milicja

⁵⁹ J. Holzer, K. Leski, *Solidarność w podziemiu*, Łódź 1990, s. 43–49; A. Dudek, T. Marszałkowski, *op. cit.*, s. 181–185; A. Paczkowski, *Wojna polsko-jaruzelska. Stan wojenny w Polsce 13 XII 1981–22 VII 1983*, Warszawa 2006, s. 179; T. Ruzikowski, *Stan wojenny w Warszawie*, Warszawa 2009, s. 305–306.

⁶⁰ J. Holzer, K. Leski, *op. cit.*, s. 78–79; zob. także: M. Gawlikowski, M. Lewandowski, *Gaz na ulicach. KPN w Krakowie. Stan wojenny 1981–1982*, t. I–II, Kraków 2011.

⁶¹ H. Głębocki, *Dzieje „Solidarność” w podziemiu (1981–1989)* [w:] *Droga do niepodległości. Solidarność 1980–2005*, Warszawa 2005, s. 57–58; B. Wróblewski, *Najście na Komitet niewyjaśnione*, „Gazeta Wyborcza”, 8 IV 2009.

zatrzymała 1 i 3 maja 686 osób. Natomiast przedstawiciele „Solidarności”, w tym L. Wałęsa, uznali majowe protesty za sukces mobilizacyjny podziemia. Warto pamiętać, że były to ostatnie uliczne protesty przed lipcową amnestią, dzięki której więzienia opuściła znaczna część dotychczasowych więźniów politycznych oraz zatrzymani w maju manifestanci⁶².

Wygaszanie społecznego entuzjazmu dla manifestacji rocznicowych postępowało w kolejnych latach. W majowych protestach w 1986 r. wzięło udział jedynie kilkaset osób. Coraz bardziej zauważalnej apatii nie byli w stanie przeciwdziałać członkowie podziemnej „Solidarności”. O udział w majowych protestach apelowała wówczas (z mizernym skutkiem) m.in. TKK.

Dynamikę procesów kontestacji systemu zmieniła amnestia z 1986 r., kiedy więzienia opuściła zdecydowana większość przetrzymywanych działaczy opozycyjnych. Wrócili oni do antypeerelowskiej aktywności, a bardziej liberalny kurs obrany przez władze sprzyjał podejmowaniu prób obchodzenia opisywanych rocznic w bardziej zauważalny sposób⁶³.

Schylek PRL

W 1988 r. rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja, a także poprzedzające ją Święto Pracy, zepchnięte zostały w cień z powodu tzw. pierwszej fali strajkowej. Protesty podejmowane przez robotników na terenie całego kraju wybuchały spontanicznie, a ich głównym powodem była pogarszająca się sytuacja ekonomiczna kraju. Wybuchające wówczas strajki skutecznie uniemożliwiły organizowanie szerszych obchodów rocznicowych, w tym opozycyjnych manifestacji. Podejmowane w Warszawie, Krakowie i Lublinie, głównie przez działaczy KPN, próby zorganizowania manifestacji zostały powstrzymane przez jednostki MO⁶⁴.

Warto zauważyć, że u schyłku PRL różne odłamy opozycji spotykały się głównie na manifestacjach, zresztą coraz rzadziej rozbijanych przez siły milicyjne. Podczas rocznicy odzyskania niepodległości 11 listopada 1988 r. w Warszawie w kilkutyśiecznym tłumie, ocenianym przez organizatorów nawet na 20 tys. osób, dało się zauważyć transparenty m.in. KPN, NZS, PPS czy Międzyzakładowego Robotniczego Komitetu „Solidarności”. Natomiast pod Grobem Nieznanego Żołnierza, gdzie miały miejsce przemówienia oraz apel poległych, orędzie prezydenta RP na Uchodźstwie Kazimierza Sabbata odczytał Leszek Moczulski. Z kolei w Katowicach, Gdańsku i Poznaniu niezależne pochody zostały brutalnie spacyfikowane przez interweniujące siły ZOMO. W Łodzi dokonano prewencyjnych zatrzymań, co pokazywało, że aparat MSW, pomimo coraz większego rozprężenia i chaosu w kierownictwie PZPR, wciąż potrafił skutecznie działać⁶⁵.

Jednym z ubocznych efektów transformacji ustrojowej był specyficzny eklektyzm, łączący ważne dla komunistów rocznice ze świętami przez nich wcześniej zwalczanymi lub przemilczanymi. W 1989 r. oficjalnie i „z pompą” obchodzono rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 maja oraz rocznicę odzyskania niepodległości. Ale jednocześnie nie zdjęto

⁶² J. Holzer, K. Leski, *op. cit.*, s. 86–88.

⁶³ H. Głębocki, *op. cit.*, s. 88.

⁶⁴ AIPN, 0365/26, t. 3, Załącznik do Informacji dzienniej z dnia 5 V 1988 [r.] dot[yczący] prób zakłócenia obchodów święta Konstytucji 3 maja, k. 33–34.

⁶⁵ *11 Listopada*, „Gazeta Polska” 1988 r., nr 17 (48), s. 1, 3; A. Dudek, T. Marszałkowski, *op. cit.*, s. 238–239.

z kalendarza takich świąt, jak Narodowe Święto Odrodzenia Polski – upamiętniające ogłoszenie Manifestu PKWN.

W 1989 r. majowe święto przebiegło w cieniu trwającej kampanii wyborczej. Tak powszechne w latach osiemdziesiątych manifestacje i walki uliczne zostały tego dnia zastąpione licznymi spotkaniami wyborczymi. Tradycyjnie ważnym elementem obchodzenia rocznicy były msze święte. W pamięci uczestników utrwalił się obraz 3 maja 1989 r., jako „pierwszego spotkania z okazji 3 Maja, na którym nie pałowano”. Nie była to ścisła informacja, gdyż manifestacja w Warszawie została rozpedzona przez siły porządkowe. Spokojniej wiecowano m.in. we Wrocławiu, Gdańsku, Szczecinie i Krakowie. Rok później rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja została wpisana do kalendarza świąt narodowych⁶⁶.

Szybciej, bo jeszcze w 1989 r., w kalendarzu świąt państwowych zagościł ponownie 11 Listopada. Decyzję o tym podjęli komuniści w lutym 1989 r., a więc jeszcze przed ich klęską wyborczą. Przewrót przedwojennego święta potraktowano jako gest skierowany w stronę opozycji, która przystąpiła do rozmów Okrągłego Stołu. W dniu rocznicy, wiązanki na Grobie Nieznanego Żołnierza złożyli wspólnie premier Tadeusz Mazowiecki i prezydent Wojciech Jaruzelski oraz marszałkowie Sejmu i Senatu PRL – Tadeusz Fiszbach i Andrzej Stelmachowski. Jaruzelski nie wziął jednak udziału w mszy odprawionej w katedrze św. Jana. Dla działaczy Komitetów Obywatelskich przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność”, a także znacznej części społeczeństwa, podobieństwa ówczesnej sytuacji politycznej do roku 1918 były aż nadto widoczne. To wówczas do debaty publicznej włączono dyskusję na temat wycofania wojsk sowieckich z terytorium kraju. Co istotne, w 1989 r. demonstracje i pochody nie były już brutalnie rozpedzane przez jednostki ZOMO, a do rangi kolejnego symbolu zmiany podejścia do obecnej w przestrzeni publicznej symboliki, urastał demontaż warszawskiego pomnika Feliksa Dzierżyńskiego. Przeprowadzono go dwa dni po 71. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości⁶⁷.

Piotr Byszewski, Aneta Nisiobęcka, Grzegorz Wołk

⁶⁶ S. Ligarski, *Malo ważny 3 maja 1989 r.*, <https://dzieje.pl> (dostęp 5 VI 2020 r.).

⁶⁷ M. Szukała, *1989: 11 listopada – święto w cieniu historii*, <https://dzieje.pl> (dostęp 5 VI 2020 r.).

NOTA EDYTORSKA

Oddawana do rąk Czytelnika edycja źródłowa zawiera 75 – w większości niepublikowanych – dokumentów. Zostały one tutaj zamieszczone w układzie chronologicznym i dotyczą przebiegu organizowanych przez opozycję antykomunistyczną niezależnych obchodów świąt narodowych, a także przeciwdziałania tym przedsięwzięciom i ograniczania zasięgu tych uroczystości przez władze PRL.

Podstawę stanowią przede wszystkim przygotowywane przez Departament III MSW i jego odpowiedniki wojewódzkie (wydziały III) plany działań oraz ankiety operacyjne służb. Ponadto opublikowane zostały tutaj meldunki znajdujące się w materiałach różnych spraw operacyjnych oraz w teczkach pracy tajnych współpracowników SB biorących udział w uroczystościach i ich organizacji.

W przygotowanym wyborze dokumentów zdecydowano się zamieścić również stenogramy przemówień organizatorów owych obchodów, m.in. Andrzeja Czumy i Wojciecha Ziemińskiego w Warszawie oraz Dariusza Kobzdeja i Tadeusza Szczudłowskiego w Gdańsku, a także relacje z wydarzeń po zakończeniu obchodów święta 3 Maja w 1980 r. w Gdańsku złożone przez Magdalenę Modzelewską i Macieja Grzywaczewskiego. Opublikowany został ponadto wyrok Sądu Rejonowego m.st. Warszawy z 22 stycznia 1980 r. w sprawie Andrzeja Czumy, Bronisława Komorowskiego, Wojciecha Ziemińskiego i Józefa Janowskiego skazanych na kary od 1 do 3 miesięcy pozbawienia wolności za przygotowanie i udział w niezależnych obchodach 11 Listopada w 1979 r. Ze względu na temat pracy zamieszczono również dotychczas niepublikowane – komunikat Biura Prasowego Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela oraz deklarację Ruchu Młodej Polski, nawołujące do uczestnictwa w obchodach Święta Niepodległości w 1979 r. Z kolei odnośnie do obchodów 3 Maja i 11 Listopada w 1989 r. zamieszczono informacjeienne opracowywane przez Zespół Informacyjny Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych.

Z pewnością obraz obchodów „zakazanych rocznic” byłby pełniejszy, gdyby zachowała się dokumentacja spraw operacyjnych SB prowadzonych przeciwko głównym aktorom niezależnych manifestacji, m.in. W. Ziemińskiemu¹ i T. Szczudłowskiemu².

W niniejszej edycji zdecydowano się na zamieszczenie 23 dokumentów dotyczących obchodów Święta Niepodległości z lat 1978–1979. Wynikało to z dwóch powodów: po pierwsze – w okresie formowania się ruchu opozycyjnego w PRL przypadła 60. rocznica

¹ W latach 1975–1985 został zarejestrowany w charakterze figuranta operacyjnego rozpracowania (nr rej. 13914) przez Wydział III-2 SUSW, materiały zostały komisyjnie zniszczone w 1989 r.

² W latach 1978–1984 był rejestrowany (nr 22231) przez Wydział III KW MO w Gdańsku w ramach kwestionariusza ewidencyjnego, materiały zostały komisyjnie zniszczone w 1989 r.

odzyskania przez Polskę niepodległości, po drugie – w nowej sytuacji politycznej i społecznej znalazł się Kościół w Polsce, po wyborze 18 października 1978 r. Karola Wojtyły na papieża. Nie da się zaprzeczyć, że wybór Wojtyły, a następnie pielgrzymka do ojczyzny papieża Jana Pawła II w 1979 r. wzmocniły świadomość narodową Polaków, co znalazło swój wyraz w późniejszych wystąpieniach duchownych i opozycjonistów. Przyczyniło się to także do większej masowości ruchu kontestującego PRL, czego obchody 11 Listopada w 1978 i 1979 r. stanowią ewidentny dowód³.

W niektórych przypadkach te same informacje powtarzają się w różnych dokumentach. Wynika to z procedury tworzenia w MSW dokumentacji, jej obiegu w jednostkach i wydziałach SB i MO. Wiadomości uzyskane od poszczególnych jednostek bezpieczeństwa i milicji ujmowano w meldunkach i informacjach dziennych, czyli – mówiąc dokładniej – informacje pochodzące od struktur organizacyjnych aparatu bezpieczeństwa niższego szczebla przekazywano do jednostki nadrzędnej i włączano do przygotowywanych sprawozdań i meldunków operacyjnych. Powtarzanie się informacji w dokumentach pierwotnych (wyjściowych) i dokumentach o wyższym stopniu ogólności (częściowo przetworzonych) ukazuje proces selekcji danych w zależności od rodzaju dokumentacji. Dlatego zdecydowano się zamieścić obok informacji dziennych MSW, także doniesienia tajnych współpracowników SB. Chociaż oba rodzaje tych dokumentów opisują niejednokrotnie te same wydarzenia, różnią się w szczegółach.

Prezentowane dokumenty publikowane są w całości. Od tej zasady odstąpiono w przypadku dokumentów nr 10, 14, 30, 32, 37, 55, 72, 74, z których usunięto fragmenty niezwiązane z tematem publikacji. Ponadto w dokumentach pominięto te fragmenty tekstu, w których podane były numery telefonów, adresy oraz dane tabelaryczne szyfrogramów znajdujące się w meldunkach operacyjnych.

Dokumenty opracowane zostały zgodnie z zasadami Instrukcji wydawniczej Instytutu Pamięci Narodowej. Opatrzono je przypisami rzeczowymi i biogramami. Przypisy rzeczowe zawierają objaśnienia dotyczące tytułów prasowych, organizacji opozycyjnych oraz wydarzeń, o których jest mowa w źródle. Największą część aparatu naukowego stanowią jednak biogramy. W przypadku występujących w dokumentach nazwisk funkcjonariuszy SB, podano w nich informacje o przebiegu służby uzyskane na podstawie Katalogu Biura Lustracyjnego IPN, karty ewidencyjnej funkcjonariusza oraz akt osobowych. Sporządzając natomiast biogramy pozostałych osób (głównie opozycjonistów i duchownych), korzystano z opracowań i publikacji powszechnie dostępnych, takich jak np.: *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*⁴, *Encyklopedia „Solidarności”*⁵, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999*⁶, *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w latach 1945–1989*⁷, Katalog Biura Lustracyjnego IPN⁸. Po informacje o okresie rozpracowania

³ I. Main, *op. cit.*, s. 211; K. Jasiewicz, *Przemiany świadomości społecznej Polaków 1979–1983* [w:] *Świadomość społeczna Polaków*, Zeszyty Edukacji Narodowej, Warszawa 1986, s. 2.

⁴ *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, t. I–III, red. J. Skórzyński, P. Sowiński, M. Strasz, Warszawa 2000–2006.

⁵ *Encyklopedia „Solidarności”*, http://www.encysol.pl/wiki/Strona_g%C5%82%C3%B3wna (dostęp 21 X 2020 r.).

⁶ P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999*, Warszawa 2000.

⁷ J. Myszor, *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w latach 1945–1989*, t. I–II, Warszawa 2002.

⁸ <https://katalog.bip.ipn.gov.pl> (dostęp 17 X 2020 r.).

operacyjnego danej osoby (lub grupy osób) przez SB sięgnięto do kart ewidencyjnych oraz zachowanych w zasobie Instytutu materiałów spraw operacyjnych.

Podczas pracy nad przygotowaniem publikacji starano się ustalić nazwiska osób zarejestrowanych w charakterze tajnych współpracowników (TW) lub dysponentów lokali i mieszkań konspiracyjnych (LK, MK), korzystając z zachowanych w archiwum IPN kart ewidencyjnych oraz teczek personalnych i pracy, Katalogu Biura Lustracyjnego IPN oraz literatury dotyczącej opozycji antykomunistycznej. W przypadku negatywnego wyniku kwerend archiwalnych w przypisach podano informację o braku danych umożliwiających identyfikację osoby lub obiektu.

Biogramy zostały opracowane według wzorców zastosowanych we wcześniejszych, podobnych publikacjach źródłowych (np. *Kryptonim „Gracze”. Służba Bezpieczeństwa wobec Komitetu Obrony Robotników i Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR” 1976–1981*⁹ czy *Kryptonim „Pegaz”. Służba Bezpieczeństwa wobec Towarzystwa Kursów Naukowych 1978–1980*¹⁰), a także zaleceń wspomnianej Instrukcji wydawniczej. Biogramy działaczy opozycyjnych, funkcjonariuszy SB i MO oraz osobowych źródeł informacji są powszechnie dostępne w literaturze przedmiotu, w tym w edycjach źródłowych¹¹. Dlatego też w notach biograficznych zamieszczonych w niniejszej publikacji ograniczono się do podania podstawowych informacji o działalności antykomunistycznej, inwigilacji przez SB, służby w organach bezpieczeństwa oraz ewentualnej współpracy z tymi organami.

W edycji zrezygnowano z opracowania biogramów powszechnie znanych postaci historycznych, jak: Józef Piłsudski, Roman Dmowski czy Jan Paweł II. Odnośnie do działaczy komunistycznych i funkcjonariuszy, których nazwiska umieszczono w rozdzielnikach informacji dziennych, przyjęto zasadę podawania tylko najważniejszych pełnionych przez nich funkcji. Zdaniem autorów, takie podejście do problemu pozwoli czytelnikowi powód umieszczenia ich nazwisk w rozdzielniku w tym okresie. Przyjętą metodę uzasadnia to, że ich życiorysy są ogólnie dostępne, m.in. w Katalogu Biura Lustracyjnego IPN, *Aparacie bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*¹², publikacji Janusza Królikowskiego¹³, a także w opracowaniach Tadeusza Mołdawy¹⁴ oraz Włodzimierza Janowskiego i Aleksandra Kochańskiego¹⁵. W uzasadnionych przypadkach zdecydowano się na sporządzenie bardziej rozbudowanej noty biograficznej. W oparciu

⁹ *Kryptonim „Gracze”. Służba Bezpieczeństwa wobec Komitetu Obrony Robotników i Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR” 1976–1981*, oprac. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010.

¹⁰ *Kryptonim „Pegaz”. Służba Bezpieczeństwa wobec Towarzystwa Kursów Naukowych 1978–1980*, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2008.

¹¹ Zob. m.in.: *Marzec 1968 w dokumentach MSW*, t. I: *Niepokorni*, red. F. Dąbrowski, P. Gontarczyk, P. Tomasik, Warszawa 2008, t. II, cz. 1: *Kronika wydarzeń*, red. F. Dąbrowski, P. Gontarczyk, P. Tomasik, Warszawa 2009, t. II, cz. 2: *Kronika wydarzeń*, red. F. Dąbrowski, P. Gontarczyk, P. Tomasik, Warszawa 2015; *Działania Służby Bezpieczeństwa wobec organizacji „Ruch”*, wstęp, wybór i oprac. P. Byszewski, Warszawa 2008; *Dokumenty uczestników Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela 1977–1981*, wstęp i oprac. G. Waligóra, wprowadzenie T. Gąsowski, Kraków 2005; G. Waligóra, *op. cit.*; A. Friszke, *Anatomia buntu. Kuroń, Modzelewski i komandosi*, Kraków 2010; *idem*, *Czas KOR-u...*

¹² *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. III: *1975–1990*, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008.

¹³ J. Królikowski, *Generalowie i admirałowie Wojska Polskiego, 1943–1990*, Toruń 2010.

¹⁴ T. Mołdawa, *Ludzie władzy 1944–1991. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991 r.*, Warszawa 1991.

¹⁵ W. Janowski, A. Kochański, *Informator o strukturze i obsadzie personalnej centralnego aparatu PZPR, 1948–1990*, red. K. Persak, Warszawa 2000.

o dostępne pomoce naukowe nie udało się ustalić personaliów dwóch osób, mianowicie: Dąbrowskiej (dok. nr 11) i Zaremby (dok. nr 42), co zostało zaznaczone odpowiednim przypisem.

Przy lekturze publikowanych tu dokumentów wymagane jest krytyczne podejście do źródła oraz ostrożność w formułowaniu ocen. Należy wziąć pod uwagę okoliczności, w jakich zostały one wytworzone oraz, kto był ich wytwórcą. Odtworzenie pełnego i obiektywnego obrazu ilustrującego przebieg ówczesnych wydarzeń jest możliwe przy wykorzystaniu metody krytyki i konfrontacji źródeł. Specyfika materiałów archiwalnych wytworzonych przez SB polega na tym, że – jak zauważa Filip Musiał – wiedza zawarta w tych dokumentach „nie jest ani pełnym, ani wiarygodnym obrazem Polski «ludowej», a stanowi jedynie spojrzenie na peerelowską rzeczywistość z punktu widzenia zainteresowań UB-SB”¹⁶. Materiały te są natomiast wiarygodnym źródłem ukazującym pracę operacyjną służb, co nie oznacza, że tworzą kompletny obraz rzeczywistości PRL.

¹⁶ F. Musiał, *Zamiast wprowadzenia: archiwalia komunistycznego aparatu represji [w:] Wokół teczek bezpieki. Zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2006, s. 56–57.

DOKUMENTY

1978 październik, bm – Wyciąg z Informacji TW ps. „13” z 18 października 1978 r.

Wyciąg

z Informacji operacyjnej TW ps. „13”¹ z dn[ia] 18 X 1978 r.

Bezeg² poinformował mnie, że został powołany organ mający za zadanie koordynować, nadzorować, reprezentować sprawy niepodległościowców i legionistów.

Bezeg nazwał ten organ „synkedrionem”. W skład tego „synkedrionu” weszli:

1. Boruta-Spiechowicz³
2. Aleksander Kamiński⁴ – (BCh)⁵

¹ Ryszard Perzyński (1931–1994), technik budowlany; w okresie 1948–1949 członek organizacji niepodległościowej „Skorpiony”, skazany 9 IX 1949 r. przez WSR w Warszawie na 6 lat pozbawienia wolności z utratą praw publicznych i obywatelskich na 2 lata za przynależność do organizacji i napaść z bronią w rękę na funkcjonariusza MO i WSS w Warszawie; 17 I 1964 r. skazany przez Sąd Powiatowy dla m.st. Warszawy na 1 rok i 6 miesięcy pozbawienia wolności oraz 5 tys. grzywny; według materiałów ewidencyjnych 23 I 1977 r. pozyskany do współpracy w charakterze TW ps. „13” przez Wydział III KS MO w Warszawie, w lipcu 1984 r. przekazany do Departamentu III MSW, 13 VII 1987 r. współpracę zakończono ze względu na stan zdrowia, teczki personalne oraz pracy TW zniszczono.

² Henryk Bezeg ps. „Gil” (1895–1979) ppłk WP; od sierpnia 1914 r. w Legionach Polskich, w latach 1919–1935 służył w WP, w 1920 r. uczestnik walk o Lwów; w okresie 1935–1939 pracownik Ministerstwa Komunikacji; uczestnik wojny obronnej 1939 r., od listopada 1939 r. w SZP, następnie (do października 1944 r.) szef Służby Intendencji w Oddziale Kwatermistrzowskim KG ZWZ-AK; w latach 1945–1951 pracownik Ministerstwa Komunikacji; od 1951 r. na emeryturze; w okresie 1961–1970 pracownik PKP; uczestnik ROPCiO; członek zdelegalizowanego Związku Legionistów Polskich; w lutym 1979 r. sygnatariusz deklaracji założycielskiej KPSN; według materiałów ewidencyjnych w listopadzie 1963 r. zarejestrowany w charakterze TW ps. „Skaliński” przez funkcjonariuszy Departamentu III MSW. Inwigilowany przez Wydział III KS MO w Warszawie: w 1975 r. w ramach SOR krypt. „Marszałek”; od 19 III 1975 r. do 28 V 1978 r. w ramach zabezpieczenia operacyjnego.

³ Mieczysław Boruta-Spiechowicz (1894–1985), gen. bryg. WP; od sierpnia 1914 r. w Legionach Polskich, od marca 1918 r. w II Korpusie Polskim w Rosji, od listopada 1918 r. w WP; we wrześniu 1939 r. dowódca GO „Bielsko”, organizował konspirację antysowiecką we Lwowie, aresztowany przez NKWD i więziony w okresie grudzień 1939 r. – sierpień 1941 r., po zwolnieniu w PSZ w ZSRS, od marca 1943 r. w Wielkiej Brytanii; od grudnia 1945 r. w Polsce; od lutego 1946 r. zastępca szefa Departamentu Piechoty i Kawalerii MON, w lipcu 1946 r. przeniesiony w stan spoczynku; w latach 1946–1964 prowadził gospodarstwo rolne pod Szczecinem, od 1964 r. mieszkał w Zakopanem; w marcu 1977 r. współzałożyciel ROPCiO, uczestnik I KZD NSZZ „Solidarność”. Inwigilowany: w okresie 1946–1947 przez Główny Zarząd Informacji Wojskowej i Oddział Informacji OW nr II, od czerwca 1947 r. do grudnia 1955 r. przez Wydział I WUBP/Wydział II WUdsBP w Szczecinie w ramach sprawy agenturalnej krypt. „Borwicz”, od 12 III 1970 r. przez RSB KM MO w Zakopanem w ramach SOR/KE krypt. „Rokita”.

⁴ Aleksander Kamiński ps. „Fabrykant”, „Hubert”, „Kamyk” (1903–1978), nauczyciel, wykładowca akademicki, działacz harcerski, prof. nadzw. (1969); absolwent UW (historia 1928 r.); do 1939 r. wychowawca i kierownik bursy w Pruszkowie i Warszawie, nauczyciel historii; w latach 1925–1927 komendant Pruszkowskiego Hufca ZHP, w okresie 1928–1929 komendant Chorągwi Mazowieckiej ZHP, od 1931 r. pracownik Głównej Kwatery Harcerzy; od października 1939 r. w konspiracji, inicjator powstania Szarych Szeregów, w latach 1940–1944 organizator i komendant Organizacji Małego Sabotażu „Wawer”, od 1939 r. do 1944 r. redaktor naczelny „Biuletynu Informacyjnego” SZP-ZWZ-AK, w latach 1941–1944 szef BIP Okręgu Warszawskiego ZWZ-AK; od 1945 r. uczestniczył w odbudowie ZHP, w 1949 r. usunięty z ZHP, w okresie 1956–1958 przewodniczący Naczelnej Rady Harcerskiej; w latach 1945–1950 i 1958–1972 pracownik naukowy UŁ, 1962–1972 kierownik Katedry Pedagogiki Społecznej; autor publikacji z zakresu pedagogiki i teorii wychowania oraz książek o Szarych Szeregach (*Kamienie na szaniec*, *„Zośka” i „Parasol”*). Inwigilowany: w latach 1946–1963 przez UBP/UdsBP/Wydział III K MO w Łodzi (trzykrotnie), od marca 1970 r. do stycznia 1973 r. przez Wydział III KM MO w Łodzi w ramach KE krypt. „Wódz”.

⁵ Aleksander Kamiński nie służył w BCh, pomyłono go zapewne z gen. Franciszkiem Kamińskim – komendantem głównym BCh. Franciszek Kamiński ps. „Olsza”, „Zenon Trawiński” (1902–2000), gen. dyw. WP; absolwent

3. Pluta-Czachowski⁶
4. Leszek Moczulski⁷
5. Henryk Bezeg
6. gen. Tabor⁸ (na razie chory)

Ów organ ma działać na zasadzie pełnej konspiracji. Struktura organizacyjna organu nie jest jeszcze sprecyzowana.

Powstał[*y*] organ od razu objął nadzór nad uroczystościami 11 listopada. Zastanawiająca jest różnorodność osobowości tego organu. Jeśli chodzi o uroczystości 11 listopada, to Bezeg poprzez prałata Baszkiewicza⁹ nagrywał sprawę w ten sposób, że Baszkiewicz

Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UW; w okresie międzywojennym działacz CZMW, kierownik Sekretariatu Naczelnego PSL-„Wyzwolenie”; słuchacz SPRP w Nisku; w 1931 r. prezes PAML w Warszawie, od 1933 r. prezes MZMW, członek SL, w 1937 r. współorganizator strajków chłopskich na Mazowszu; współorganizator BCh, w latach 1940–1945 komendant główny BCh, szef Oddziału I Organizacyjnego Sztabu KG AK (po wojnie zweryfikowany w stopniu pułkownika); od 1945 r. działacz PSL, poseł do KRN i na Sejm Ustawodawczy; w 1950 r. aresztowany, skazany na 12 lat pozbawienia wolności, w 1956 r. zwolniony i zrehabilitowany; w okresie 1957–1959 przewodniczący Komisji Historycznej BCh przy Naczelnym Komitecie ZSL, w latach 1959–1972 pracownik CRS „Samopomoc Chłopska”.

⁶ Kazimierz Czachowski-Pluta ps. „Goldyn”, „Kuczaba”, „Paprzyca” (1898–1979), płk dypl. WP; od 1914 r. w I Brygadzie Legionów, w 1918 r. wstąpił do WP; we wrześniu 1939 r. szef Sztabu 18. DP w składzie SGO „Narew”, komendant główny Organizacji Orła Białego, w czerwcu 1940 r. przeszedł wraz z organizacją do ZWZ, od 1941 r. szef Oddziału V i zastępca szefa Sztabu KG ZWZ-AK, ciężko ranny w powstaniu warszawskim; w styczniu 1945 r. aresztowany przez NKWD, do grudnia 1945 r. internowany w Kazachstanie, w styczniu 1949 r. aresztowany, w grudniu 1953 r. skazany na 15 lat pozbawienia wolności, w listopadzie 1955 r. zwolniony przedterminowo; uczestnik ROPCiO. Inwigilowany od czerwca 1956 r. do września 1979 r. przez Departament III KdsBP/MSW w ramach sprawy ewidencyjno-obszerniczej/SOO krypt. „Emeryt”/KE krypt. „Utrwalacz”.

⁷ Leszek Moczulski, właśc. Robert Leszek Moczulski (ur. 1930 r.), prawnik, dziennikarz, historyk, polityk, wykładowca akademicki, dr. hab. historii (2009); absolwent Wydziału Prawa UW (1952); w latach 1947–1949 członek ZMW/ZMP, w okresie 1948–1950 członek PPR/PZPR (usunięty z partii); od 1950 r. dziennikarz; aresztowany za przekazywanie wiadomości prasie zachodniej (1957–1958), w kwietniu 1958 r. uniewinniony; w okresie 1977–1978 członek kierownictwa tajnego Nurtu Niepodległościowego (tzw. Rombu), w marcu 1977 r. współzałożyciel ROPCiO, od 1977 r. do 1978 r. rzecznik ROPCiO i redaktor pisma „Opinia”, w latach 1978–1980 redaktor drugo-obiegowego pisma „Droga”, we wrześniu 1979 r. założyciel i wieloletni przewodniczący KPN, w okresie wrzesień 1980 r. – czerwiec 1981 r. aresztowany, w lipcu 1981 r. ponownie aresztowany, w październiku 1982 r. skazany na 7 lat pozbawienia wolności, 5 VIII 1984 r. zwolniony, 9 III 1985 r. ponownie aresztowany, 22 IV 1986 r. skazany na 4 lata pozbawienia wolności, 14 IX 1986 r. zwolniony; w wyborach 4 VI 1989 r. kandydat KPN do sejmiku, w 1990 r. kandydat w wyborach na prezydenta RP, w latach 1991–1997 poseł na Sejm RP; według materiałów ewidencyjnych w okresie sierpień 1969 r. – marzec 1977 r. zarejestrowany przez Wydział III KS MO w charakterze TW ps. „Lech” (Moczulski odrzuca fakt współpracy i twierdzi, że materiały zostały sfałszowane przez SB). Inwigilowany: w okresie luty 1977 r. – maj 1990 r. przez Wydział III/III-2 KS MO/SUSW w ramach SOR krypt. „Oszust”/„Rogacz” oraz Departament III/Departament OKPP MSW w ramach SOR krypt. „Oszuści”.

⁸ Chodzi o gen. Stanisława Tatara. Stanisław Tatar ps. „Erazm”, „Tabor”, „Turski”, „Warta” (1896–1980), gen. bryg. WP; w latach 1915–1917 w armii rosyjskiej, w 1916 r. ukończył Szkołę Artylerii Ciężkiej w Odessie; w okresie listopad 1917 r. – maj 1918 r. w I Korpusie Polskim w Rosji, od 1918 r. w WP, w okresie październik 1934 r. – styczeń 1938 r. kierownik Katedry Taktyki Artylerii w Wyższej Szkole Wojennej; we wrześniu 1939 r. dowódca artylerii 3. DP Leg. i zaimprovizowanej III Brygady Piechoty, w okresie styczeń 1940 r. – wrzesień 1943 r. szef Oddziału I Organizacyjnego Sztabu KG ZWZ-AK, od września 1943 r. szef Oddziału III Operacyjnego Sztabu KG ZWZ-AK, od stycznia 1943 r. zastępca szefa Sztabu KG ZW-AK, w kwietniu 1944 r. przetrzycony do Londynu, zastępca szefa Sztabu NW ds. krajowych; w latach 1945–1947 dowódca artylerii I Korpusu Polskiego w Wielkiej Brytanii; w 1949 r. przyjechał do kraju wraz ze środkami Funduszu Obrony Narodowej, następnie aresztowany, w 1951 r. skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności, w 1956 r. zwolniony i zrehabilitowany.

⁹ Jerzy Baszkiewicz (1914–1984), duchowny katolicki; absolwent WSD w Warszawie (1940 r.); żołnierz AK, kapelan AK, kapelan w powstaniu warszawskim; w latach 1959–1964 prokurator w WSD w Warszawie, od 1964 r. do 1980 r. proboszcz parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Warszawie, kanonik honorowy Kapituły Metropolitalnej Warszawskiej (1965), penitencjarz (1966), dziekan (1973); w latach 1964–1980 czynnie sprawdzany przez Wydział IV

miał w czasie podróży z kard[ynałem] Wyszyńskim¹⁰ do Rzymu namówić prymasa, aby wyznaczył któregoś z biskupów jako celebranta uroczystości i miał załatwić, żeby cała uroczystość odbyła się w godzinach przedpołudniowych (11[.00]). Z kolei Wojtek Ziemiński¹¹ montuje te uroczystości na godz. 18.00. Jednocześnie jakiś pan Jankowski¹² chce tego dnia zrobić uroczystości wmurowania tablic ku czci Bora-Komorowskiego¹³

KS MO w Warszawie w ramach TEOK o nr. rej. 29910; według materiałów ewidencyjnych w okresie 1979–1981 zarejestrowany został przez Wydział IV KS MO w Warszawie w charakterze TW ps. „Dziekan”, współpracę zakończono z powodu podeszłego wieku.

¹⁰ Stefan Wyszyński (1901–1981), prymas Polski (Prymas Tysiąclecia); w 1924 r. przyjął święcenia kapłańskie; w powstaniu warszawskim kapelan Grupy AK „Kampinos”; w latach 1946–1948 biskup archidiecezji lubelskiej, w latach 1948–1981 arcybiskup gnieźnieńsko-warszawski i prymas Polski, od 1953 r. kardynał; 25 IX 1953 r. aresztowany, w latach 1953–1956 przetrzymywany w izolacji i w warunkach stałej inwigilacji w Rywałdzie Królewskim k. Grudziądza, Stoczku Warmińskim, Prudniku k. Nysy i Komańczy w Bieszczadach. Przez cały okres sprawowania godności prymasowskiej inwigilowany przez funkcjonariuszy i agentów organów bezpieczeństwa i Urzędu ds. Wyznań.

¹¹ Wojciech Ziemiński (1925–2001), redaktor, działacz opozycyjny; w latach 1942–1945 więzień obozu w Karlsruhe, następnie robotnik przymusowy w Niemczech; w okresie 1945–1947 żołnierz PSZ na Zachodzie; w 1947 r. powrócił do kraju, w latach 1948–1951 student UMK w Toruniu i UW (prawo); od 1956 r. członek KIK, w latach 1956–1962 członek Klubu Krzywego Koła; w 1965 r. aresztowany na 4 miesiące, w 1971 r. skazany na 1 rok pozbawienia wolności, od początku lat siedemdziesiątych organizował niezależne uroczystości patriotyczne, w grudniu 1975 r. sygnatariusz „Listu 59”, w styczniu 1976 r. współautor „Listu 14”, w okresie wrzesień 1976 r. – wrzesień 1977 r. członek KOR/KSS „KOR”, od marca 1977 r. współzałożyciel ROPCiO, w latach 1977–1980 członek redakcji „Opinii”, w lutym 1979 r. założyciel KPSN, redaktor pisma KPSN „Rzeczpospolita”, skazany na 3 miesiące aresztu za zorganizowanie i kierowanie manifestacją 11 XI 1979 r. w Warszawie, we wrześniu 1981 r. współzałożyciel KSN; po 13 XI 1981 r. ukrywał się, w kwietniu 1982 r. aresztowany, zwolniony po 7 miesiącach; w 1983 r. założyciel i przywódca Kongresu Solidarności Narodu (od 31 XII 1989 r. Stronnictwa Wierności Rzeczypospolitej–Kongresu Solidarności Narodu); w 1989 r. współzałożyciel Komitetu Historycznego Badania Zbrodni Katyńskiej. Inwigilowany: w okresie luty 1976 r. – kwiecień 1985 r. przez Wydział III KS MO/SUSW w ramach SOR krypt. „Mecanorma”, w okresie kwiecień 1985 r. – grudzień 1989 r. przez Wydział III–2 SUSW/SB DUSW Warszawa-Żoliborz w ramach KE krypt. „Skorpion”.

¹² Autor prawdopodobnie pisał o Józefie Janowskim. Józef Michał Janowski (ur. 1937 r.), inż. elektryk; w latach 1977–1980 uczestnik ROPCiO, od grudnia 1978 r. członek Rady Sygnatariuszy ROPCiO, w okresie 1979–1980 członek redakcji drugoobiegowego pisma „Wolne Słowo”, w grudniu 1979 r. skazany na miesiąc aresztu za udział w demonstracji 11 XI 1979 r.; we wrześniu 1980 r. inicjator powołania i sekretarz TKZ NSZZ „Solidarność” Ziemia Sieradzka z siedzibą w Zduńskiej Woli, w latach 1980–1981 członek MKZ NSZZ „Solidarność” Ziemia Sieradzka; od 1980 r. członek PZKS, redaktor tygodnika PZKS „Ład”; działacz Stowarzyszenia „Pax”, członek Zarządu Wojewódzkiego Stowarzyszenia „Pax” w Sieradzu; od 13 XII 1981 r. do 16 II 1982 r. internowany. Inwigilowany: w okresie kwiecień 1964 r. – październik 1965 r. przez Wydział III KM MO w Warszawie w ramach SOR krypt. „Echo”, w okresie czerwiec 1975 r. – listopad 1987 r. przez Wydział III/Wydział IV KW MO/WUSW w Sieradzu w ramach SOR krypt. „Organizator”.

¹³ Tadeusz Bór-Komorowski ps. „Bór”, „Prawdzic”, „Lawina” (1895–1966), gen. dyw. WP; w latach 1913–1918 w armii austriackiej; od 1918 r. w WP, od sierpnia 1920 r. dowódca 12. puł. (ranny pod Komarowem), w latach 1928–1938 dowódca 9. puł.; w okresie 1940–1941 komendant Obszaru ZWZ Kraków-Slask, w latach 1941–1943 zastępca komendanta ZWZ, zastępca dowódcy AK, w okresie 1943–1944 komendant główny AK i dowódca Sił Zbrojnych w Kraju, w lipcu 1944 r. podjął decyzję o rozpoczęciu powstania w Warszawie, w latach 1944–1945 w niewoli niemieckiej; po wojnie na emigracji, w okresie 1944–1946 Naczelny Wódz, w latach 1947–1949 premier Rządu RP na Uchodźstwie, w latach 1949–1954 członek Rady Politycznej (od 1956 r. Rady Trzech), od 1947 r. przewodniczący Rady Studium Polski Podziemnej; w 1995 r. pośmiertnie odznaczony Orderem Orła Białego.

i „Grota”¹⁴ w kościele św. Jacka. „Opinia”¹⁵ ma rozkolportować program uroczystości. KSS „KOR”¹⁶ nie miesza się do tych spraw. ^aPonadto Ziemiński już drukuje jakieś plakaty z okazji 11 listopada^a.

^{bc}Za zgodność^{cd}

Źródło: AIPN, 2418/1, t. 4, k. 225, mps.

^{a-a} Podkreślono odręcznie.

^b Z lewej strony dokumentu odręczna adnotacja o treści: [nieczytelne] Do 5 V, Tow[arzysz] Jarema.

^c Wpisano odręcznie i opatrzone nieczytelnym podpisem.

^d Z prawej strony dokumentu opatrzone nieczytelnymi podpisami odręczne adnotacje o treści: Zapoznał[em się], 24 X [19]78 [r.], zapoznałem [się], 24 X 1978 [r.].

¹⁴ Stefan Grot-Rowecki ps. „Grot”, „Grabica” (1895–1944), gen. dyw. WP; od 1911 r. w tajnym skautingu, w latach 1914–1918 w Legionach Polskich, od 1918 r. w WP, w okresie 1923–1926 zastępca szefa Wojskowego Instytutu Naukowo-Oświatowego, od 1924 r. założyciel i redaktor „Przeglądu Wojskowego”, w latach 1935–1938 dowódca Brygady KOP „Podole”, od czerwca 1939 r. dowódca Warszawskiej Brygady Pancerno-Motorowej; we wrześniu 1939 r. walczył w wojnie obronnej, od 1939 r. szef sztabu i zastępca dowódcy głównego SZP, od stycznia 1940 r. komendant Obszaru nr 1 (Warszawa), od czerwca 1940 r. do lutego 1942 r. komendant główny ZWZ, od lutego 1942 r. dowódca AK (od czerwca 1940 r. także dwódca Sił Zbrojnych w Kraju), 30 VI 1943 r. aresztowany w Warszawie, zamordowany przez Niemców w sierpniu 1944 r. w obozie Sachsenhausen.

¹⁵ „Opinia. Pismo Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela” – miesięcznik wydawany w drugim obiegu w latach 1977–1981; ukazały się 54 numery (część z nich podwójne) w nakładzie 1–3 tys. egz.; redakcję tworzyli: Leszek Moczulski (do nr. 12), Wojciech Ziemiński (do nr. 37/38), Kazimierz Janusz, Adam Wojciechowski (nr. 8–15/16), Andrzej Czuma (od nr. 12), Emil Morgiewicz (od nr. 14), Jerzy Brykczyński (od nr. 41/42); po rozłamie w ROPCio „Opinia” stała się głównym pismem odłamu skupionego wokół A. Czumy.

¹⁶ Komitet Obrony Robotników – organizacja opozycyjna utworzona 23 IX 1976 r. w odpowiedzi na represje władz wobec strajkujących w kraju robotników. Początkowo Komitet tworzyło 14 osób i sieć współpracowników, po roku liczył 26 członków. Prowadził akcję pomocową dla robotników z Radomia i Ursusa. Byli w nim przedwojenni członkowie PPS, uczestnicy konspiracji drugowojennej oraz młodzi działacze wywodzący się ze środowiska harcerskiego i kręgu tzw. komandosów. KOR apelował do władz, by w PRL przestrzegano praw człowieka i uwolniono więźniów politycznych. Wydawano niezależne pisma (m.in. „Komunikat” i „Biuletyn Informacyjny”). 29 IX 1977 r. KOR przekształcił się w Komitet Samoobrony Społecznej „KOR”. Wśród najbardziej rozpoznawalnych liderów KOR znaleźli się: Jacek Kuroń, Antoni Macierewicz i Adam Michnik. Członkowie KOR byli przez cały okres aktywności publicznej poddawani represjom ze strony SB, a Departament III MSW prowadził wobec nich SOR krypt. „Gracze”. 28 IX 1981 r. członkowie KSS „KOR” ogłosili zakończenie działalności organizacji.

1978 październik, Warszawa – Plan przeciwdziałania niezależnym obchodom 60. rocznicy odzyskania niepodległości organizowanym przez organizacje opozycyjne i środowiska kombatanckie

^aWarszawa, dnia ...^b października 1978 r.

Tajne

Egz. nr ^c2^c

Plan

przeciwdziałania wykorzystaniu uroczystości 60-lecia odzyskania niepodległości organizowanych przez środowiska tradycyjne i grupy antysocjalistyczne

1. Sytuacja operacyjna.

1.1. Środowisko byłych działaczy AK oraz nielegalne grupy antysocjalistyczne podjęły działania, których celem jest wykorzystanie rocznicy 60-lecia odzyskania niepodległości do zorganizowania demonstracji o charakterze politycznym i jednoznacznego zaakcentowania swojej obecności w życiu polityczno-społecznym.

1.1.1. W związku z tym planowane są szeroko zakrojone akcje masowego kolportażu ulotek, rozklejanie plakatów, wydanie specjalnego numeru (dodatku rocznicowego) nielegalnych wydawnictw „Opinia” i „Droga”¹.

1.2. 11 listopada br. – zgodnie z poleceniem prymasa – mają odbyć się uroczyste nabożeństwa. Antysocjalistyczne ugrupowanie p[od] n[azwą] ROPCiO^{d2} zamierza rozpropagować ten fakt w specjalnych ulotkach i ogłoszeniach w celu zapewnienia jak największej frekwencji.

^a Z lewej strony dokumentu opatrzona nieczytelnym podpisem dekreacją: Tow[arzysz] Jarema.

^b Brak daty dziennej.

^{c-e} Wpisano odręcznie.

^d W tekście oryginału: ROPCziO.

¹ „Droga” – drugoobiegowe pismo założone przez L. Moczulskiego, wydawane od czerwca 1978 r. do 13 XII 1981 r., ponownie w latach 1984–1989; początkowo pismo ROPCiO, od nr. 10 z 1980 r. pismo KPN; ukazało się 29 numerów (nakład nieustalony); zespół redakcyjny tworzyli Leszek Moczulski i Andrzej Terlecki (od 1984 r.).

² Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela – opozycyjny ruch polityczny powstały 25 III 1977 r. z inicjatywy środowisk niepodległościowych; założycielami (sygnatariuszami „Apelu do społeczeństwa polskiego”) byli: Andrzej Czuma, Leszek Moczulski, Stefan Kaczorowski, Karol Głogowski, Kazimierz Janusz, gen. Mieczysław Boruta-Spiechowicz, Marek Niesiołowski, Andrzej Woźnicki, Bogumił Studziński i inni; ROPCiO działał jawnie, nie miał wewnętrznych struktur, statutu, władz (jedynie jego liderzy – A. Czuma i L. Moczulski – pełnili funkcje rzeczników), określonych zasad członkostwa; najważniejsze decyzje podejmowano na spotkaniach ogólnopolskich; pierwotnie działalnością ROPCiO miał kierować tajny Nurt Niepodległościowy (25 V 1978 r. został rozwiązany); bieżąca działalność opierała się o punkty konsultacyjno-informacyjne (mogli się tam zgłaszać prześladowani przez władze) oraz kluby swobodnej dyskusji (organizowano w nich odczyty i dyskusje, głównie na tematy polityczne i historyczne); od kwietnia 1977 r. ukazywało się pismo ROPCiO „Opinia”; główne ośrodki znajdowały się w Warszawie, Łodzi, Gdańsku, Krakowie, Lublinie, Wrocławiu, Szczecinie; od wiosny 1978 r. stopniowo narastał spór pomiędzy A. Czumą a L. Moczulskim, m.in. usunięto Moczulskiego z redakcji „Opinii” (zaczął wydawać własne pismo „Droga”); od 10 XII 1978 r. działały dwa odłamy ROPCiO – jeden skupiony wokół A. Czumy i Rady Sygnatariuszy, drugi grupujący zwolenników L. Moczulskiego (powołali oni Radę Rzeczników); w 1979 r. wyodrębniły się: Konfederacja Polski Niepodległej, Ruch Młodej Polski i Ruch Wolnych Demokratów; w grudniu 1979 r. odłamek ROPCiO skupiony wokół Moczulskiego faktycznie przestał istnieć, natomiast odłamek skupiony wokół Rady Sygnatariuszy (zwolennicy Czumy) kontynuował działalność do wprowadzenia stanu wojennego.

Należy przewidywać możliwość kolportażu ulotek mówiących o terminach i miejscach nabożeństw 1 listopada na terenach cmentarnych z uwagi na gromadzenie się dużej ilości ludzi.

1.3. W Warszawie po zakończeniu uroczystości kościelnych w katedrze planowany jest przemarsz ulicami do Grobu Nieznanego Żołnierza, złożenie wieńców, oddanie hołdu J[ózefowi] Piłsudskiemu jako twórcy niepodległości oraz odśpiewanie hymnu narodowego. (Niektórzy organizatorzy (L[eszek] Moczulski) planują wystąpić do właściwych władz administracyjnych o zezwolenie na odbycie pochodu i zgromadzenia).

2. Celem niedopuszczenia do nadania uroczystościom planowanej rangi i rozgłosu podjętych zostanie szereg przedsięwzięć operacyjnych, profilaktycznych i administracyjnych zmierzających do:

2.1. Ograniczenia informacji o planowanych uroczystościach (przeciwdziałanie akcji kolportażu ulotek, plakatów oraz wydawnictw),

2.2. Zmniejszenia frekwencji w czasie uroczystości (oddziaływanie poprzez źródła na środowisko, uatrakcyjnienie programu telewizyjnego),

2.3. Ograniczenia możliwości zorganizowania przemarszu w Warszawie (na trasie katedra – Grób Nieznanego Żołnierza), Krakowie itp. poprzez rozmowy profilaktyczne, zatrzymanie, działania administracyjne.

3. W celu realizacji wspomnianych przedsięwzięć planuje się następujące działania:

3.1. Wydziały spraw wewnętrznych wszystkich urzędów wojewódzkich winny prowadzić jednolite działania, nie udzielając zezwoleń na zgromadzenie i ostrzegając jednocześnie organizatorów, iż wyjście poza teren obiektów sakralnych jest naruszeniem ustawy o zgromadzeniach, zagrożonym odpowiednimi sankcjami. W wypadku naruszenia zakazu należy konsekwentnie egzekwować odpowiednie kary.

3.2. Poprzez Wydział Prasy, Radia i Telewizji KC PZPR^e spowodować uatrakcyjnienie programu TV w dniach 10 i 11 listopada br., co powinno mieć wpływ na frekwencję i ograniczyć zainteresowanie osób postronnych.

3.3. Departament IV³ i jego odpowiedniki terenowe winny poprzez posiadane osobowe źródła informacji działać dezintegrująco i dążyć do osłabienia wydźwięku imprezy, sprowadzając ją do charakteru religijnego.

3.4. Departament IV winien spowodować przeprowadzenie rozmów z administratorami katedr i kościołów w celu wpłynięcia hamująco na organizatorów imprez i niedopuszczenie do przeniesienia ich poza obiekty sakralne. Jednocześnie poprzez rozmowy z administratorami kościołów dążyć do ograniczenia wykorzystywania tych obiektów jako miejsc informacji o planowanych imprezach (ogłoszenia etc.).

3.5. Departament III i jego odpowiedniki terenowe poprzez posiadane osobowe źródła informacji ^foddziaływać będzie w kierunku^f osłabienia środowisk tradycyjnych w celu ograniczenia frekwencji oraz nadania imprezie wyłącznie religijnego charakteru.

^e W tekście oryginału: Wydział ds. Prasy i Radia.

^{f-f} Tak w tekście oryginału.

³ Departament IV MSW powstał 15 VI 1962 r. na bazie Wydziału V Departamentu III. Jego zadaniem była inwigilacja i zwalczanie „anty państwowej” działalności Kościoła rzymskokatolickiego i innych związków wyznaniowych. Odpowiednikami departamentu w województwach były wydziały IV KW MO, a od sierpnia 1983 r. WUSW. Od lutego 1981 r. do listopada 1984 r. prowadził również „ochronę operacyjną” rolnictwa i gospodarki żywnościowej oraz „kontrolował” działalność opozycyjną na wsi. 1 IX 1989 r. Departament IV został połączony z Biurem Studiów MSW, nowa jednostka otrzymała nazwę: „Departament Studiów i Analiz”.

3.6. Przeprowadzenie rozmów ostrzegawczych z głównymi organizatorami (K[azimierz] Pluta-Czachowski, M[ieczysław] Boruta-Spiechowicz, Józef⁸ Herzog⁴, H[enryk] Bezeg) w celu przekonania ich o konieczności ograniczenia uroczystości do obiektów sakralnych (wykorzystać jako argument ewentualną odmowę Wydziału S[praw] W[ewnętrzných] oraz niebezpieczeństwo wykorzystania przemarszu przez elementy społeczne).

3.7. W dniach poprzedzających imprezę spowodować zwiększenie ilości cywilnych patroli MO (wykorzystać również słuchaczy wyższych szkół oficerskich MSW) m.in. dla likwidacji ulotek, plakatów i napisów.

3.8. Ewentualnych kolporterów ulotek, plakatów i wydawnictw zatrzymywać na 48 godzin.

3.9. Zastosować zatrzymanie prewencyjne i przeszukanie w stosunku do: W[ojciecha] Ziemińskiego, A[ndrzeja] Czumy⁵, A[dama] Wojciechowskiego⁶, L[eszka] Moczulskiego,

⁸ *W tekście oryginału: L.*

⁴ Józef Herzog (1901–1983), mjr WP; w latach 1915–1917 w Legionach Polskich, w okresie 1918–1939 w WP; we wrześniu 1939 r. brał udział w obronie Modlina, od września 1939 r. do stycznia 1945 r. jeniec oflagów; po powrocie do Polski członek „WiN”, 20 X 1946 r. zatrzymany, skazany przez WSR w Krakowie na 9 lat pozbawienia wolności (wyrok zmniejszono do 4,5 roku), wyszedł na wolność w kwietniu 1951 r.; od 1953 r. działał na rzecz ratowania Kopca Piłsudskiego w Krakowie i krypty Piłsudskiego na Wawelu, organizował uroczystości rocznicowe środowiska byłych legionistów, w 1978 r. nawiązał kontakty z ROPCiO; w okresie 1980–1981 brał udział w działalności Koła Kombatantckiego przy NSZZ „Solidarność”. Inwigilowany: w okresie październik 1956 r. – sierpień 1960 r. przez Wydział III WUdsBP/KW MO w Krakowie w ramach sprawy ewidencyjno-obszerniczej, w okresie czerwiec 1972 r. – luty 1983 r. przez Wydział III KW MO/KM MO/Wydział III-1 KW MO w Krakowie w ramach KE.

⁵ Andrzej Czuma (ur. 1938 r.), polityk, prawnik; współzałożyciel organizacji „Ruch” (1965), faktycznie kierował jej działalnością, aresztowany 20 VI 1970 r., skazany w procesie przywódców „Ruchu” na 7 lat pozbawienia wolności, na wolność wyszedł we wrześniu 1974 r., w marcu 1977 r. współzałożyciel Nurtu Niepodległościowego, także w marcu tr. współzałożyciel ROPCiO, po rozłamie w grudniu 1978 r. stał na czele ROPCiO, od grudnia tr. członek Prezydium Rady Sygnatariuszy ROPCiO; od marca 1981 r. doradca MKZ NSZZ „Solidarność” Regionu Śląsko-Dąbrowskiego; od 13 XII 1981 r. do 23 XII 1982 r. internowany; w latach 1986–2005 na emigracji w Stanach Zjednoczonych, organizował zbiórki pieniędzy dla opozycji w Polsce; w latach 2006–2011 poseł na Sejm RP, w 2009 r. minister sprawiedliwości. Inwigilowany: od 4 III 1960 r. do 7 XI 1963 r. przez Wydział III KS MO w ramach SEO/SOO krypt. „X–10”, od 26 I 1965 r. do października 1969 r. przez Wydział III KS MO/Wydział III KW MO w Warszawie/Departament III MSW w ramach SOO krypt. „Stażysta”, od 15 X 1969 r. do 20 VI 1970 r. przez Departament IV MSW w ramach SOR krypt. „Rewident”, od 4 XI 1974 r. do 24 X 1986 r. przez Departament III MSW/Wydział III-A KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOR krypt. „Omega”.

⁶ Adam Wojciechowski (ur. 1943 r.), prawnik, historyk sztuki; absolwent UW (prawo 1965 r., historia sztuki 1970 r.); od 1975 r. członek AI (aresztowany za przetłumaczenie raportu o stanie więziennictwa w Polsce), od jesieni 1977 r. członek polskiej grupy AI, w okresie 1976–1977 członek redakcji pisma „U Progu”, w latach 1977–1978 członek kierownictwa Nurtu Niepodległościowego (tzw. Rombu), w marcu 1977 r. współzałożyciel ROPCiO, w okresie kwiecień 1977 r. – wrzesień 1978 r. członek redakcji pisma „Opinia”, od listopada 1978 r. uczestnik RWD, w październiku 1978 r. skazany na 2 miesiące aresztu, wiosną 1980 r. skazany na 3 miesiące aresztu za akcję ulotkową; w lutym 1981 r. doradzał strajkującym studentom, w okresie 1982–1983 członek redakcji pisma „Bez Dyktatu”; wiosną 1989 r. kandydował na senatora (wycofał się po pobiciu przez nieznaną sprawców). Inwigilowany: od 21 X 1976 r. do 30 IV 1985 r. przez Wydział III/III-2 KS MO/SUSW w ramach SOR krypt. „Brodacz”, od 6 XI 1987 r. do 8 II 1990 r. przez Departament III MSW w ramach KE.

L. Rybińskiego⁷, M[ariana] Gołębiowskiego⁸. W celu realizacji powyższego zastosować obserwację za w[yżej] w[ymienionymi]. Poza tym obserwacją objąć również L[eonolda] Kummanta⁹.

3.10. Biuro „B”¹⁰ i jego odpowiedniki terenowe w czasie wykonywania swych podstawowych zadań służbowych winny podjąć czynności zmierzające do likwidacji różnych form propagandy (ulotki, plakaty) oraz zatrzymywanie kolporterów.

3.11. Skoncentrować odwody milicyjne w celu ich ewentualnego wykorzystania w przypadku wystąpienia zjawisk zakłócenia porządku publicznego przez elementy społeczne.

4. Działaniami zabezpieczającymi należy objąć przede wszystkim następujące miasta: Warszawa, Kraków, Łódź, Lublin, Gdańsk, Szczecin, Wrocław.

4.1. Należy powiadomić kierownictwa komend wojewódzkich o planowanych działaniach środowiska tradycyjnego i grup antysocjalistycznych w celu podjęcia przez nie odpowiednich działań operacyjno-zabezpieczających.

Opracowano
w Wydz[iale] II Dep[artamentu] III MSW

Źródło: AIPN, 0236/430, k. 23–25, mps.

⁷ Prawdopodobnie chodzi o Józefa Rybickiego. Józef Rybicki ps. „Andrzej” (1901–1986), dr filologii klasycznej (1930); uczestnik wojny 1920 r.; absolwent USB w Wilnie, asystent i starszy asystent w Katedrze Filologii Klasycznej, w latach 1931–1939 nauczyciel; od października 1939 r. w SZP, od lutego 1940 r. w TOW, od maja 1941 r. komendant Okręgu Warszawa-Miasto i zastępca komendanta głównego TOW, od marca 1942 r. w AK, od listopada 1943 r. szef Kedywu Okręgu Warszawskiego; zastępca komendanta Obszaru Centralnego „Nie”, od marca 1945 r. zastępca komendanta Okręgu Warszawskiego DSZ, zastępca komendanta i komendant Obszaru Centralnego DSZ, od września 1945 r. prezes Obszaru Centralnego „WiN”, od listopada 1945 p.o. prezesa Zarządu Głównego Zrzeszenia „WiN”, aresztowany w grudniu 1945 r., w procesie I Zarządu „WiN” skazany na 10 lat pozbawienia wolności, na wolność wyszedł w grudniu 1953 r.; sygnatariusz „Listu 59”, w okresie wrzesień 1976 r. – wrzesień 1981 r. członek założyciel KOR/KSS „KOR”, współtwórca Polskiego Porozumienia Niepodległościowego. Inwigilowany przez Departament III MSW w ramach SOR/KE krypt. „Defraudant” od maja 1969 r. do śmierci.

⁸ Marian Gołębiowski ps. „Ster”, „Irka”, „Korab”, „Swoboda” (1911–1996); przed 1939 r. m.in. dziennikarz, nauczyciel; uczestnik kampanii francuskiej 1940 r., cichociemny, członek AK, DSZ, „WiN”, od czerwca 1945 r. szef sztabu i zastępca komendanta Okręgu Lubelskiego, aresztowany 21 I 1946 r., sądzony razem z I Zarządem „WiN”, skazany 3 II 1947 r. na karę śmierci (6 II 1947 r. wyrok zmieniono na dożywotnie więzienie, w lipcu 1947 r. zmniejszono do 15 lat), 21 VI 1956 r. wyszedł na wolność; w 1965 r. przystąpił do „Ruchu”, należał do nieformalnego kierownictwa organizacji, aresztowany 20 VI 1970 r., skazany w procesie przywódców „Ruchu” na 4,5 roku pozbawienia wolności, wyszedł na wolność 28 VIII 1974 r., w okresie marzec 1977 r. – maj 1978 r. członek Nurtu Niepodległościowego, w marcu 1977 r. uczestnik ROPCiO, od grudnia 1978 r. członek Prezydium Rady Sygnatariuszy ROPCiO; w maju 1982 r. wyjechał do USA. Inwigilowany przez Departament III MSW w ramach: SOO/SOR krypt. „Prospekt” (od 21 I 1957 r. do 20 VI 1970 r.), SOR krypt. „Omega” (od 21 IV 1971 r. do 29 VI 1985 r.), SOR krypt. „Hazardziści” (od 1 III 1977 r. do 16 IV 1985 r.).

⁹ Leopold Kummant ps. „Ryski” (1920–1987), inż. elektryk; w latach 1938–1939 służył w WP; od listopada 1939 r. członek TAP, w latach 1941–1944 w ZWZ-AK, od 1942/1943 r. członek Kedywu (Oddział Dywersji Bojowej Obwodu I Śródmieście), dowódca plutonu w powstaniu warszawskim, po upadku powstania w obozie jenieckim, po wojnie wstąpił do II Korpusu Polskiego we Włoszech; w 1947 r. powrócił do Polski, pracował m.in. w Stołecznej Dyrekcji Budowy Osiedli Robotniczych, Stołecznej Radzie Narodowej i Ministerstwie Górnictwa i Energetyki; był wiceprezesem Towarzystwa Urbanistów Polskich; po 1956 r. działał w środowisku kombatanatów AK, organizował spotkania, msze rocznicowe, uroczyste odsłonięcia tablic pamiątkowych; podejrzewany o kontakty z RWE i prowadzenie działalności konspiracyjnej w środowisku kombatanatów. Inwigilowany od 1969 r. do czerwca 1987 r. przez Departament III MSW w ramach KE krypt. „Lopek”.

¹⁰ „B” – pion obserwacji SB. Zajmował się obserwacją operacyjną (jawną i ukrytą), czyli śledzeniem osób inwigilowanych lub obserwowaniem wyznaczonych miejsc i obiektów. W centrali MSW – Biuro „B”, w KW MO/WUSW – Wydział „B”.

1978 październik 26, Warszawa – Informacja dotycząca inicjatyw środowisk opozycyjnych związanych z 60. rocznicą odzyskania niepodległości

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-02252/78^a

Warszawa, dnia 26 X 1978 r.
Tajne

Informacja

dotycząca inicjatyw środowisk antysocjalistycznych związanych z 60. rocznicą odzyskania niepodległości

Otrzymują: Tow[arzysz] Babiuch¹, Tow[arzysz] Jaruzelski², Tow[arzysz] Kania³,
Tow[arzysz] Kowalczyk⁴, Tow[arzysz] Olszowski⁵, Tow[arzysz] Łukasiewicz⁶,

^a Poniżej pieczęć, opisana odręcznie, o treści: S.M.K 01467/78, wpł[ynęło] dn[ia] 26 X.

¹ Edward Babiuch (1927–2021), polityk, ekonomista; w okresie czerwiec 1964 r. – październik 1980 r. członek KC PZPR, od grudnia 1970 r. do lipca 1980 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, od grudnia 1970 r. do lutego 1980 r. sekretarz KC PZPR, od marca 1972 r. do lutego 1980 r. członek Rady Państwa, od marca 1976 r. do lutego 1980 r. zastępca przewodniczącego Rady Państwa, w 1980 r. prezes Rady Ministrów, w okresie czerwiec 1969 r. – grudzień 1980 r. poseł na Sejm PRL V–VIII kadencji; 15 VII 1981 r. wykluczony z PZPR.

² Wojciech Jaruzelski (1923–2014), polityk, współtwórca PRON, gen. armii WP; w okresie czerwiec 1964 r. – lipiec 1989 r. członek KC PZPR, od kwietnia 1968 r. do listopada 1983 r. minister obrony narodowej, w okresie grudzień 1970 r. – lipiec 1989 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie grudzień 1981 r. – lipiec 1983 r. przewodniczący WRON, od lutego 1981 r. do listopada 1985 r. prezes Rady Ministrów, w okresie październik 1981 r. – lipiec 1989 r. I sekretarz KC PZPR, od listopada 1985 r. do lipca 1989 r. przewodniczący Rady Państwa, w okresie kwiecień 1961 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL III–IX kadencji, od lipca 1989 r. do grudnia 1990 r. prezydent PRL/RP.

³ Stanisław Kania (1927–2020), polityk, ekonomista; w okresie czerwiec 1964 r. – lipiec 1986 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie kwiecień 1971 r. – wrzesień 1980 r. sekretarz KC PZPR, od grudnia 1971 r. do października 1981 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie wrzesień 1980 r. – październik 1981 r. I sekretarz KC PZPR, od maja 1982 r. do listopada 1985 r. członek Rady Państwa, w okresie marzec 1972 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL VI–IX kadencji.

⁴ Stanisław Kowalczyk (1924–1998), polityk, gen. dyw. MO; w okresie czerwiec 1964 r. – lipiec 1981 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, od grudnia 1971 r. do czerwca 1973 r. sekretarz KC PZPR, od czerwca 1973 r. do grudnia 1980 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie marzec 1973 r. – październik 1980 r. minister spraw wewnętrznych, od października 1980 r. do lutego 1981 r. wiceprezes Rady Ministrów, w okresie czerwiec 1969 r. – styczeń 1982 r. poseł na Sejm PRL V–VIII kadencji.

⁵ Stefan Olszowski (ur. 1931 r.), polityk; w okresie czerwiec 1964 r. – lipiec 1986 r. członek KC PZPR; od listopada 1968 r. do grudnia 1971 r., od grudnia 1976 r. do lutego 1980 r., od sierpnia 1980 r. do lipca 1982 r. sekretarz KC PZPR; od grudnia 1970 r. do lutego 1980 r., od sierpnia 1980 r. do listopada 1985 r. członek Biura Politycznego KC PZPR; w okresie marzec–listopad 1980 r. ambasador PRL w NRD, od lipca 1982 r. do listopada 1985 r. minister spraw zagranicznych; w okresie czerwiec 1969 r. – marzec 1980 r. poseł na Sejm PRL V–VII kadencji; w 1986 r. wyemigrował do USA.

⁶ Jerzy Łukasiewicz (1931–1983), polityk, socjolog; w okresie czerwiec 1964 r. – październik 1980 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, od grudnia 1971 r. do sierpnia 1980 r. sekretarz KC PZPR, od grudnia 1975 r. do sierpnia 1980 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie marzec 1972 r. – grudzień 1980 r. poseł na Sejm PRL VI–VIII kadencji, 19 XII 1980 r. zrezygnował z mandatu.

Tow[arzysz] Frelek⁷, Tow[arzysz] Karkoszka⁸, Tow[arzysz] Pińkowski⁹, Tow[arzysz] Werblan¹⁰, Tow[arzysz] Żandarowski¹¹, Tow[arzysz] Gawroński¹², Tow[arzysz] Maciszewski¹³, Tow[arzysz] Muszyński¹⁴, Tow[arzysz] Palimąka¹⁵, Tow[arzysz] Rokoszewski¹⁶, Tow[arzysz] Milewski¹⁷, Tow[arzysz] Stachura¹⁸, Tow[arzysz] Pożoga¹⁹.

⁷ Ryszard Frelek (1929–2007), polityk, wykładowca akademicki, pisarz i scenarzysta filmowy, prof.; w okresie grudzień 1971 r. – lipiec 1981 r. członek KC PZPR, od grudnia 1975 r. do lutego 1980 r. sekretarz KC PZPR, w okresie marzec 1972 r. – marzec 1980 r. poseł na Sejm PRL VI–VII kadencji.

⁸ Alojzy Karkoszka (1929–2001), polityk, inż. budownictwa lądowego; w okresie czerwiec 1964 r. – lipiec 1981 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, od grudnia 1976 r. do lutego 1980 r. sekretarz KC PZPR, od listopada 1976 r. do listopada 1980 r. I sekretarz Komitetu Warszawskiego PZPR w Warszawie, w okresie luty–grudzień 1980 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, od grudnia 1976 r. do stycznia 1981 r. przewodniczący Rady Narodowej m.st. Warszawy, w okresie marzec 1976 r. – sierpień 1985 r. poseł na Sejm PRL VII–VIII kadencji.

⁹ Józef Pińkowski (1929–2000), polityk, ekonomista; w okresie grudzień 1971 r. – lipiec 1981 r. członek KC PZPR, od lutego 1974 r. do sierpnia 1980 r. sekretarz KC PZPR, od sierpnia 1980 r. do lutego 1981 r. wiceprezes i prezes Rady Ministrów, od lutego 1980 r. do kwietnia 1981 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie czerwiec 1969 r. – sierpień 1985 r. poseł na Sejm PRL V–VIII kadencji.

¹⁰ Andrzej Werblan (ur. 1924 r.), polityk, historyk, politolog, prof. zw. (1974); w okresie grudzień 1948 r. – lipiec 1981 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, od lutego 1974 r. do grudnia 1980 r. sekretarz KC PZPR, w okresie luty 1974 r. – maj 1981 r. dyrektor Instytutu Podstawowych Problemów Marksizmu-Leninizmu KC PZPR, w okresie luty–grudzień 1980 r. członek Biura Politycznego KC PZPR; w okresie październik 1952 r. – listopad 1956 r., kwiecień 1951 r. – sierpień 1985 r. poseł na Sejm PRL I, III–VIII kadencji.

¹¹ Zdzisław Żandarowski (1929–1994), prawnik, polityk; w okresie listopad 1968 r. – październik 1980 r. członek KC PZPR (6 X 1980 r. odwołany z KC), w okresie luty–lipiec 1980 r. zastępca członka Biura Politycznego KC PZPR, w okresie kwiecień–październik 1980 r. członek Rady Państwa, w okresie marzec 1972 r. – październik 1985 r. poseł na Sejm PRL VI–VIII kadencji; 15 VII 1981 r. wykluczony z PZPR.

¹² Henryk Gawroński (1933–2019), ekonomista, polityk; w okresie lipiec 1977 r. – wrzesień 1979 r. I sekretarz Komitetu Dzielnicowego Warszawa-Wola, od listopada 1977 r. do września 1980 r. członek Egzekutywy Komitetu Warszawskiego PZPR, od sierpnia 1979 r. do sierpnia 1980 r. sekretarz Komitetu Warszawskiego PZPR, w okresie sierpień 1980 r. – lipiec 1981 r. minister przemysłu maszynowego.

¹³ Jarema Maciszewski (1933–2006), historyk, polityk, prof. nadzw. (1972); od stycznia 1975 r. do marca 1981 r. kierownik Wydziału Nauki i Oświaty KC PZPR, w okresie grudzień 1975 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, od stycznia 1986 r. do września 1990 r. rektor Akademii Nauk Społecznych, w latach 1969–1989 poseł na Sejm PRL V–IX kadencji, w latach 1986–1989 członek Rady Konsultacyjnej przy przewodniczącym Rady Państwa Wojciechu Jaruzelskim, w okresie 1988–1990 członek Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

¹⁴ Jerzy Muszyński (1920–1989), polityk; w okresie styczeń 1978 r. – luty 1980 r. kierownik Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej KC PZPR.

¹⁵ Teodor Palimąka (1919–1980), działacz partyjny; od stycznia 1972 r. do kwietnia 1980 r. kierownik Wydziału Administracyjnego KC PZPR, w okresie grudzień 1971 r. – wrzesień 1980 r. członek KC PZPR.

¹⁶ Kazimierz Rokoszewski (1923–2005), ekonomista, polityk; w okresie listopad 1968 r. – lipiec 1981 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w latach 1972–1985 poseł na Sejm PRL VI–VIII kadencji.

¹⁷ Mirosław Milewski (1928–2008), inż. rolnik, polityk, gen. dyw. MO; w okresie listopad 1959 r. – lipiec 1981 r. w MSW (m.in. od listopada 1962 r. do stycznia 1971 r. zastępca dyrektora, następnie dyrektor Departamentu I, od stycznia 1971 r. do października 1980 r. podsekretarz stanu), w okresie grudzień 1971 r. – maj 1985 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR; od października 1980 r. do lipca 1981 r. minister spraw wewnętrznych, w lipcu 1981 r. zwolniony ze służby; w okresie lipiec 1981 r. – maj 1985 r. członek Biura Politycznego KC PZPR i sekretarz KC PZPR; w maju 1985 r. usunięty z kierownictwa PZPR w konsekwencji afery „Żelazo”.

¹⁸ Bogusław Stachura (1927–2008), gen. dyw. MO; w okresie listopad 1968 r. – 1981 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR; w okresie czerwiec 1969 r. – listopad 1981 r. wiceminister spraw wewnętrznych, od listopada 1981 r. do lutego 1983 r. I zastępca ministra SW.

¹⁹ Władysław Pożoga (1923–2015), gen. dyw. MO; od lipca 1945 r. w aparacie bezpieczeństwa, od lutego 1973 r. zastępca dyrektora Departamentu II MSW, od maja 1973 r. dyrektor Departamentu II MSW, od listopada 1980 r. do grudnia 1986 r. podsekretarz stanu w MSW, od listopada 1980 r. do października 1989 r. szef Służby Wywiadu i Kontrwywiadu MSW, od grudnia 1986 r. do października 1989 r. I zastępca ministra SW; od listopada 1989 r. w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, do maja 1991 r. ambasador w Bułgarii.

1. W związku z 60. rocznicą odzyskania niepodległości elementy antysocjalistyczne skupione wokół ROPCiOb^b wystąpiły z projektem wykorzystania tej rocznicy do przeprowadzenia akcji mających na celu zaznaczenie ich obecności w życiu społecznym.

1.1. W dniu 11 listopada br. we wszystkich katedrach na terenie kraju mają być odprawione uroczyste nabożeństwa poświęcone rocznicy. W związku z tym Rada ZInO²⁰ (powołana przez ołtam Moczulskiego) zaapelowała do wszystkich środowisk sympatyzujących z ROPCiOb (piłsudczycy, akowcy, ludowcy) o masowy udział w tych nabożeństwach.

1.2. W Warszawie planuje się przemarsz delegacji tych środowisk po uroczystej mszy w katedrze pod Grób Nieznanego Żołnierza, gdzie po złożeniu wieńców odśpiewano by hymn państwowy. W związku z powyższym autorzy projektu zamierzają wystosować pismo do Komendy Garnizonu Warszawskiego WP z apelem o wystawienie w tym dniu uroczystych wart przed Grobem Nieznanego Żołnierza.

1.3. Manifestacje podobne do planowanej w Warszawie mają się odbyć również w Łodzi i w Krakowie. Organizatorzy krakowscy planują zorganizowanie w dniu 11 listopada uroczystości w katedrze na Wawelu. Po mszy planowany jest pochód ulicami Krakowa do Rynku Głównego oraz na pl. Matejki, gdzie przy pomniku nieznanego żołnierza²¹ składano by kwiaty. W porozumieniu z ROPCiOb^b krakowski SKS²² ma przygotować na tę okazję odpowiednie transparenty oraz masowy kolportaż ulotek.

1.4. Również środowisko ROPCiOb^b w Gdańsku w porozumieniu z WZZ przygotowuje działania związane z tą rocznicą. W dniu 11 listopada mają zostać odprawione uroczyste nabożeństwa w Gdyni oraz w bazylice Mariackiej w Gdańsku. W czasie tych mszy planowane są referaty, które miałyby wygłosić L[eszek] Moczulski względnie Wł[adysław] Bartoszewski²³. W związku z obchodami środowisko gdańskie planuje również szeroki

^b *W tekście oryginału: ROPCiO.*

²⁰ Rada ZInO – Rada Zespołów Inicjatywy Obywatelskiej, powołana 17 IX 1978 r. w Łodzi, skupiała zwolenników Leszka Moczulskiego w ROPCiO, liczyła 13 członków. Po powstaniu Rady Rzeczników ROPCiO Rada ZInO straciła na znaczeniu, rozwiązano ją w grudniu 1979 r.

²¹ Chodzi o Grób Nieznanego Żołnierza w Krakowie.

²² Studencki Komitet Solidarności – opozycyjna organizacja studencka założona 14/15 V 1977 r. w Krakowie m.in. przez Bogusława Sonika, Bronisława Wildsteina, Lilianę Batko, Lesława Maleszkę (TW) w związku ze śmiercią Stanisława Pyjasa; następne SKS-y powstały w Warszawie (20 X 1977 r.), Gdańsku (5 XI 1977 r.), Poznaniu (15 XI 1977 r.), we Wrocławiu (14 XII 1977 r.) i w Szczecinie (10 V 1978 r.); SKS-y uczestniczyły w niezależnym, jawnym ruchu obrony praw człowieka, współdziałając z KSS „KOR” i ROPCiO; organizowały akcje w obronie represjonowanych, w tym więźniów politycznych; powielały i rozprowadzały wydawnictwa drugoobiegowe; kolportowały ulotki; prowadziły działalność samokształceniową; wydawały czasopisma – „Indeks” (od jesieni 1977 r. do lata 1980 r.) i „Sygnał” (od maja 1978 r. do lata 1980 r.); krakowski SKS zorganizował klub dyskusyjny.

²³ Władysław Bartoszewski ps. „Teofil” (1922–2015), historyk, polityk; w latach 1941–1944 studiował na tajnym Uniwersytecie Warszawskim, w latach 1948–1949 i 1958–1962 studiował filologię polską na UW; we wrześniu 1939 r. uczestnik obrony Warszawy, w okresie 1940–1941 więzień KL Auschwitz-Birkenau; w latach 1941–1945 członek ZWZ-AK, w latach 1942–1944 pracownik Delegatury Rządu RP na Kraj, w okresie 1942–1943 działacz Tymczasowego Komitetu Pomocy Żydom „Żegota”, uczestnik powstania warszawskiego, redaktor naczelny pisma powstańczego „Wiadomości z Miasta i Wiadomości Radiowe”, w okresie 1944–1945 pracownik BIP KG AK w Krakowie; w 1945 r. w organizacji „Nie”, następnie w Oddziale VI Sztabu DSZ na Kraj, w październiku 1945 r. ujawnił się przed Komisją Likwidacyjną AK Obszaru Centralnego, w okresie listopad 1946 r. – kwiecień 1948 r. aresztowany, w grudniu 1949 r. powtórnie aresztowany, 29 V 1952 r. skazany wyrokiem WSR w Warszawie na 8 lat pozbawienia wolności, zwolniony w sierpniu 1954 r., w marcu 1955 r. uznany przez Najwyższy Sąd Wojskowy za niesłusznie skazanego; od 1963 r. współpracownik RWE, od 1976 r. współpracownik Polskiego Porozumienia Niepodległościowego, w styczniu 1976 r. sygnatariusz „Listu 14” do Sejmu PRL przeciwko konstytucyjnemu zapisowi o nierozzerwalności sojuszu z ZSRS, w styczniu 1978 r. sygnatariusz deklaracji założycielskiej TKN; w latach 1973–1982 i 1984–1985 wykładowca w Katedrze Historii na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL; od września

kolportaż „oświadczeń” wydanych z tej okazji, który trwałby do końca roku i obejmować wiele miejsc (zakłady pracy, osiedla, kościoły, środki komunikacji itp.). Do kolportażu przygotowuje się ok. 20 tys. egzemplarzy „oświadczeń”.

2. W tym samym okresie elementy antysocjalistyczne planują zorganizowanie tzw. ogólnopolskiego zjazdu ROPCiO^b oraz spotkania przedstawicieli łódzkiego środowiska KSS „KOR” z członkami krakowskiego SKS w celu przygotowania gruntu dla utworzenia SKS w Łodzi.

3. Uzyskano informacje, że 11 listopada br. w kościele św. Jacka w Warszawie (ul. Freta 10) ma odbyć się uroczystość poświęcenia płaskorzeźb S[tefana] Grota-Roweckiego i L[eoolda] Okulickiego²⁴. Organizatorem uroczystości jest tzw. Komitet Uczczenia Pamięci Komendantów Głównych AK.

4. SB prowadzi działania zmierzające do neutralizacji powyższych inicjatyw oraz ograniczenia ich wpływu na poszczególne środowiska.

Dyrektor Departamentu III
gen. bryg. A[dam] Krzysztoporski^{e25}

Źródło: AIPN, 0365/61, t. 5, k. 85–86, mps.

1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, w grudniu 1980 r. współzałożyciel KOWzP; od 13 XII 1981 r. do 28 IV 1982 r. internowany; w latach 1982–2007 redaktor „Tygodnika Powszechnego”, w latach 1983–1990 wykładowca na uniwersytetach w RFN; w latach 1995 i 2000–2001 minister spraw zagranicznych, w okresie 1997–2001 senator RP z listy UW; autor ok. 1500 artykułów i ok. 40 książek. Inwigilowany: w okresie sierpień 1955 r. – grudzień 1987 r. przez Wydział II Departamentu III KdsBP/Wydział I Departamentu III MSW/Wydział II Departamentu IV MSW w ramach SOR krypt. „Bonza”, w okresie luty 1978 r. – grudzień 1978 r. przez Wydział IV Departamentu IV MSW w ramach SOR krypt. „Bartek”, w okresie grudzień 1987 r. – lipiec 1989 r. przez Wydział IV Departamentu III MSW w ramach zabezpieczenia.

^c *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

²⁴ Leopold Okulicki ps. „Niedźwiadek” (1898–1946), gen. bryg. WP; od 1913 r. w Związku Strzeleckim, od 1914 r. w Legionach Polskich, w 1917 r. wcielony do armii austriackiej; od listopada 1918 r. w WP, brał udział w walkach z Ukraińcami i Armią Czerwoną; we wrześniu 1939 r. szef sztabu odcinka Warszawa-Zachód, od 28 IX 1939 r. członek SZP-ZWZ-AK, dowódca wojewódzki SZP w Łodzi, od stycznia 1940 r. komendant Okręgu Łódź ZWZ, w sierpniu 1940 r. inspektor KG ZWZ, od października 1940 r. we Lwowie, w styczniu 1941 r. aresztowany przez NKWD, w sierpniu 1941 r. zwolniony; szef sztabu PSZ w ZSRS, od czerwca 1943 r. w dyspozycji Sztabu NW, w maju 1944 r. przerzucony do Polski, od czerwca 1944 r. I zastępca szefa Sztabu KG AK, od lipca 1944 r. komendant główny „Nie”, po kapitulacji powstania warszawskiego komendant główny AK; w marcu 1945 r. aresztowany przez NKWD, w czerwcu 1945 r. sądzony w Moskwie w „procesie szesnastu”, skazany na 10 lat pozbawienia wolności, zmarł w grudniu 1946 r. w szpitalu więziennym na Butyrkach.

²⁵ Adam Krzysztoporski (ur. 1932 r.), od stycznia 1954 r. do lutego 1982 r. w aparacie bezpieczeństwa, od sierpnia 1963 r. zastępca naczelnika Wydziału VII Departamentu I MSW, od października 1964 r. naczelnik Wydziału VII Departamentu I MSW, od lutego 1969 r. zastępca dyrektora Departamentu I MSW, od grudnia 1973 r. dyrektor Departamentu III MSW, od września 1980 r. wiceminister spraw wewnętrznych.

1978 listopad 10, Warszawa – Informacja dotycząca przygotowywania przez organizacje opozycyjne manifestacji patriotycznych w związku z 60. rocznicą odzyskania niepodległości

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-02368/78

Warszawa, dnia 10 XI 1978 r.
Tajne

Informacja^a

dotycząca przygotowywania przez wrogie elementy prowokacji politycznej
w związku z 60. rocznicą odzyskania niepodległości

[Otrzymują]: Siwicki¹, Sawczuk², Kufel³, Tow[arzysz] Jabłoński⁴, Tow[arzysz] Grudzień⁵, Tow[arzysz] Jagielski⁶, Tow[arzysz] Jaruzelski, Tow[arzysz] Jaroszewicz⁷, Tow[arzysz] Babiuch, Tow[arzysz] Kania, Tow[arzysz] Kowalczyk, Tow[arzysz] Olszowski, Tow[arzysz] Łukaszewicz, Tow[arzysz] Frelek, Tow[arzysz] Karkoszka, Tow[arzysz] Pińkowski, Tow[arzysz] Werblan, Tow[arzysz] Żandarowski, Tow[arzysz] Dąbrowa⁸, Tow[arzysz] Gawroński, Tow[arzysz] Maciszewski,

^a Powyżej pieczęć o treści: Wykonano 44 kserokopie, [nieczytelne] Departament III 3280.

¹ Florian Siwicki (1925–2013), polityk, gen. armii WP; w okresie listopad 1968 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, od maja 1971 r. do grudnia 1983 r. zastępca, następnie szef Sztabu Generalnego WP, od stycznia 1973 r. do listopada 1983 r. wiceminister obrony narodowej, w okresie grudzień 1981 r. – lipiec 1983 r. członek WRON, od października 1981 r. do stycznia 1990 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, od listopada 1983 r. do lipca 1990 r. minister obrony narodowej, w okresie marzec 1976 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL VII–IX kadencji.

² Włodzimierz Sawczuk, (1925–2010), gen. broni WP; w okresie czerwiec 1972 r. – maj 1980 r. zastępca szefa, następnie szef Głównego Zarządu Politycznego WP, od grudnia 1975 r. do lipca 1981 r. członek KC PZPR.

³ Teodor Kufel (1920–2016), gen. dyw. WP; członek GL, uczestnik powstania warszawskiego; w okresie czerwiec 1965 r. – kwiecień 1979 r. szef WSW, od grudnia 1971 r. do lutego 1980 r. zastępca członka KC PZPR.

⁴ Henryk Jabłoński (1909–2003), historyk, prof. zw., polityk, gen. bryg. WP; profesor UW i WAP; w okresie lipiec 1986 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie grudzień 1970 r. – lipiec 1981 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, od marca 1972 r. do listopada 1985 r. przewodniczący Rady Państwa, w okresie grudzień 1945 r. – czerwiec 1989 r. poseł do KRN, na Sejm Ustawodawczy i Sejm PRL I–IX kadencji.

⁵ Zdzisław Grudzień (1924–1982), górnik, działacz komunistyczny; w okresie grudzień 1970 r. – wrzesień 1980 r. I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Katowicach, od czerwca 1964 r. do lutego 1981 r. członek KC PZPR, w okresie grudzień 1971 r. – październik 1980 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie maj 1965 r. – lipiec 1981 r. poseł na Sejm PRL IV–VII kadencji; w czerwcu 1981 r. wydalony z PZPR.

⁶ Mieczysław Jagielski (1927–1997), ekonomista, polityk; w okresie marzec 1954 r. – lipiec 1981 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie czerwiec 1964 r. – lipiec 1981 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, od czerwca 1970 r. do lipca 1982 r. wiceprezes Rady Ministrów, od października 1971 r. do października 1975 r. przewodniczący Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, w okresie styczeń 1957 r. – sierpień 1985 r. poseł na Sejm PRL II–VIII kadencji.

⁷ Piotr Jaroszewicz (1909–1992), nauczyciel, działacz komunistyczny, polityk, gen. dyw. WP; w okresie grudzień 1948 r. – luty 1980 r. członek KC PZPR, od kwietnia 1964 r. do lutego 1980 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, od grudnia 1970 r. do lutego 1980 r. prezes Rady Ministrów, w okresie styczeń 1947 r. – grudzień 1985 r. poseł na Sejm Ustawodawczy i Sejm PRL I–VIII kadencji.

⁸ Krystyn Dąbrowa (ur. 1934 r.), dziennikarz, polityk; od 1971 r. do lutego 1980 r. pracownik aparatu KC PZPR, od grudnia 1975 r. do 1981 r. członek KC PZPR, w okresie luty 1980 r. – październik 1982 r. I sekretarz Komitetu Krakowskiego PZPR, zwolniony ze stanowiska.

Tow[arzysz] Muszyński, Tow[arzysz] Palimąka, Tow[arzysz] Rokoszewski, Tow[arzysz] Czubiński⁹, Tow[arzysz] Janicki¹⁰, Tow[arzysz] Milewski, Tow[arzysz] Stachura, Tow[arzysz] Zaczkowski¹¹, Tow[arzysz] Pożoga, Tow[arzysz] Słowikowski¹², Tow[arzysz] Straszewski¹³, Tow[arzysz] Kwiatkowski¹⁴, Tow[arzysz] Muszyński¹⁵, Biuro „C”, Tow[arzysz] Kępa¹⁶, Tow[arzysz] Kruczek¹⁷, Tow[arzysz] Szydłak¹⁸, Tow[arzysz] Tejchma¹⁹, Tow[arzysz] Barcikowski²⁰, Tow[arzysz] Wrzaszczyk²¹, Tow[arzysz] Kurowski²², Tow[arzysz] Zieliński²³.

⁹ Lucjan Czubiński (1930–2020), prawnik, dr hab. (1976), gen. dyw. WP; w okresie marzec 1972 r. – listopad 1982 r. prokurator generalny PRL, w okresie grudzień 1975 r. – lipiec 1981 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR.

¹⁰ Marian Janicki, znany też jako Marcel Janicki (1927–2020), gen. bryg. MO; w okresie grudzień 1954 r. – sierpień 1981 r. w MO, od maja 1973 r. do sierpnia 1984 r. komendant główny MO, od lutego 1978 r. do sierpnia 1981 r. zastępca ministra SW.

¹¹ Stanisław Zaczkowski (1928–2014), gen. dyw. MO; w okresie luty 1978 r. – październik 1981 r. komendant główny MO, w okresie październik 1981 r. – marzec 1988 r. zastępca ministra SW.

¹² Jan Słowikowski (1927–2011), od lipca 1974 r. do grudnia 1981 r. zastępca dyrektora, następnie dyrektor Departamentu I MSW, od grudnia 1981 r. do lutego 1983 r. zastępca szefa Służby Wywiadu i Kontrwywiadu.

¹³ Konrad Straszewski (1927–2019), gen. dyw. MO; od czerwca 1971 r. do listopada 1981 r. zastępca dyrektora, następnie dyrektor Departamentu IV MSW, od listopada 1981 r. do lutego 1983 r. szef Służby Zabezpieczenia Operacyjnego MSW w randze dyrektora generalnego.

¹⁴ Tadeusz Kwiatkowski (1928–2000), funkcjonariusz UB i SB, w okresie maj 1971 r. – październik 1981 r. dyrektor Biura Śledczego MSW, od listopada 1981 r. zastępca kierownika Głównego Inspektoratu MSW, w okresie grudzień 1981 r. – grudzień 1983 r. dyrektor Zespołu Ministra Spraw Wewnętrznych, w okresie grudzień 1983 r. – listopad 1988 r. doradca w Gabinetie Ministra SW.

¹⁵ Aleksander Muszyński (1930–1989), gen. bryg. MO; od listopada 1974 r. do stycznia 1981 r. I zastępca komendanta MO ds. SB w Warszawie, następnie zastępca komendanta MO ds. SB w Warszawie.

¹⁶ Józef Kępa (1928–1998), historyk, polityk; w okresie listopad 1968 r. – czerwiec 1981 r. członek KC PZPR, w okresie grudzień 1970 r. – luty 1980 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie czerwiec 1969 r. – marzec 1980 r. poseł na Sejm PRL V–VII kadencji, od grudnia 1976 r. do lutego 1979 r. wiceprezes Rady Ministrów.

¹⁷ Władysław Kruczek (1910–2003), polityk; w okresie marzec 1953 r. – lipiec 1981 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie listopad 1968 r. – grudzień 1980 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie marzec 1972 r. – kwiecień 1980 r. zastępca przewodniczącego Rady Państwa, od lutego 1980 r. do lipca 1981 r. przewodniczący CKKP KC PZPR, od kwietnia 1980 r. do maja 1982 r. członek Rady Państwa, w okresie kwiecień 1961 r. – sierpień 1980 r. poseł na Sejm PRL III–VIII kadencji.

¹⁸ Jan Szydłak (1925–1997), polityk; w okresie marzec 1954 r. – październik 1980 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie listopad 1968 r. – sierpień 1980 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, od grudnia 1976 r. do lutego 1980 r. wiceprezes Rady Ministrów, w okresie czerwiec 1961 r. – grudzień 1980 r. poseł na Sejm PRL III–VIII kadencji; w październiku 1980 r. odwołany ze składu KC PZPR, w lipcu 1981 r. wykluczony z partii.

¹⁹ Józef Tejchma (ur. 1927 r.), polityk; w okresie marzec 1959 r. – lipiec 1981 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie listopad 1968 r. – luty 1980 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, od marca 1972 r. do lutego 1979 r. wiceprezes Rady Ministrów, w okresie październik 1958 r. – marzec 1980 r. poseł na Sejm PRL II–VII kadencji.

²⁰ Kazimierz Barcikowski (1927–2007), polityk; w okresie czerwiec 1964 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie grudzień 1977 r. – luty 1980 r. I sekretarz Komitetu Krakowskiego PZPR, w latach 1977–1980 przewodniczący Prezydium Rady Narodowej m. Krakowa, w okresie luty–październik 1980 r. wiceprezes Rady Ministrów, w lipcu 1980 r. przewodniczący Komisji Rządowej do rozmów z MKS w Szczecinie, w okresie październik 1980 r. – listopad 1985 r. sekretarz KC PZPR, od października 1980 r. do lipca 1989 r. członek Rady Państwa, następnie zastępca przewodniczącego Rady Państwa, w okresie maj 1965 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL IV–IX kadencji.

²¹ Tadeusz Wrzaszczyk (1932–2002), inż., polityk; w okresie grudzień 1971 r. – październik 1980 r. członek KC PZPR, w okresie grudzień 1975 r. – sierpień 1980 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, od października 1975 r. do sierpnia 1980 r. wiceprezes Rady Ministrów, w okresie marzec 1976 r. – grudzień 1980 r. poseł na Sejm PRL VII–VIII kadencji.

1. Zorganizowane grupy antysocjalistyczne prowadzą w ostatnich dniach aktywne działania zakładające wykorzystanie dla własnych, prowokacyjnych celów 60. rocznicę odzyskania przez nasz kraj niepodległości. Chcą oni wykorzystać zaplanowane na 11 bm. na godz. 18.00 okolicznościowe nabożeństwa, które mają odbyć się we wszystkich kościołach w kraju, do:

1.1. Mocniejszego niż dotychczas zmanifestowania swej obecności w życiu społeczno-politycznym kraju;

1.2. Przeniesienia akcentów w uroczystościach 60-lecia na dzień 11 listopada zgodnie z tradycją Polski burżuazyjnej;

13. Stworzenia kolejnego etapu eskalacji działań poprzez zorganizowanie manifestacji, wieców, pochodów i prób swoistej legalizacji tego typu poczynań.

2. Grupą przejawiającą największą aktywność w przygotowywaniu prowokacji jest ROPC*io*^b. Obserwuje się narastającą inflację różnego rodzaju konkurencyjnych koncepcji i inicjatyw wynikających z animozji i podziałów wewnętrznych w tej grupie. Efektem podziałów w tej grupie są, m.in. różnorodne odezwy, wezwania, plakaty itp. Podkreślenia wymaga, że kierunek ostrej konfrontacji z władzami w związku z rocznicą [odzyskania] niepodległości reprezentuje w ROPC*io*^b odłamek A[ndrzeja] Czumy, podczas gdy L[eszek] Moczulski – z uwagi na przygotowanie zjazdu ROPC*io*^b, który ma odbyć się jeszcze w listopadzie br. – ogranicza dotychczas swój udział do kolportowania opracowanych przez siebie ulotek. Z przejawów aktywności ROPC*io*^b i osób współdziałających z tą grupą na uwagę zasługują zarówno zamierzenia na 11 i 12 bm., jak i prowadzona już aktualnie kampania propagandowa dotycząca rocznicy [odzyskania] niepodległości.

2.1. Aktyw ROPC*io*^b przygotował plan zorganizowania po mszy w katedrze w Warszawie w dniu 11 bm. wiecu i przemarszu ulicznego do Grobu Nieznanego Żołnierza. Przewidywano nagłośnienie imprezy (głośniki ze wzmacniaczami) oraz wygłoszenie przemówień przez A[ndrzeja] Czumę i J[acka] Kuronia²⁴. W wyniku zrealizowanych przeciwdziałań zrezygnowano z przemówień i użycia urządzeń nagłaśniających przy utrzymaniu koncepcji wiecu po mszy i przemarszu ulicznego. Planowany jest także kolportaż w trakcie uroczystości wrogich materiałów poświęconych problematyce odzyskania niepodległości.

^b *W tekście oryginału: ROPC*io*.*

²² Zdzisław Kurowski (ur. 1937 r.), ekonomista, polityk; od listopada 1968 r. do lipca 1981 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie czerwiec 1969 r. – sierpień 1985 r. poseł na Sejm V–VIII kadencji.

²³ Zbigniew Zieliński (1926–2006), działacz partyjny; w okresie grudzień 1975 r. – lipiec 1980 r. członek KC PZPR, od kwietnia 1977 r. do kwietnia 1981 r. członek Sekretariatu KC PZPR, w okresie marzec 1976 r. – sierpień 1985 r. poseł na Sejm PRL VII–VIII kadencji.

²⁴ Jacek Kuroń (1934–2004), polityk; absolwent Wydziału Historycznego UW (1964); członek PZPR (1952–1953, 1956–1964); 19 VII 1965 r. skazany na 3 lata pozbawienia wolności za kolportaż „Listu otwartego do członków POP PZPR i do członków uczelnianej organizacji ZMS przy Uniwersytecie Warszawskim”, 2 V 1967 r. zwolniony, 8 III 1968 r. aresztowany, skazany na 3,5 roku pozbawienia wolności, 17 IX 1971 r. zwolniony, w 1975 r. współautor i sygnatariusz „Listu 59”, w 1976 r. współzałożyciel KOR, od 1977 r. członek KSS „KOR”, w latach 1980–1981 członek Rady Programowo-Konsultacyjnej Ośrodka Prac Społeczno-Zawodowych NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 3 IX 1982 r. internowany, 3 IX 1982 r. uwięziony, w lipcu 1984 r. jeden z oskarżonych w tzw. procesie jędenastki, w 1988 r. członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie, w 1989 r. uczestnik obrad Okrągłego Stołu; w okresie 1989–1990 poseł na Sejm PRL, w latach 1989–1990, 1992–1993 minister pracy i polityki społecznej, w latach 1990–2001 poseł na Sejm RP, w 1995 r. kandydat UW w wyborach prezydenckich. Inwigilowany przez Departament III MSW do października 1989 r. w ramach SOR krypt. „Watra”.

2.2. Podobne manifestacje połączone z przemarszami ulicznymi zaplanowano w Łodzi, Krakowie, Gdańsku i Przemyśle. Nie można wykluczyć zorganizowania ich również w innych miastach.

2.2.1. W Łodzi miejscowy aktyw ROPCiO^b nosi się z zamiarem zorganizowania manifestacyjnego przemarszu z katedry do Grobu Nieznanego Żołnierza po mszy w dniu 12 bm. o godz. 12.00. 11 bm. w godzinach wieczornych planowana jest w tym mieście akcja rozklejania w miejscach publicznych kilkuset portretów J[ózefa] Piłsudskiego z napisami: „60 rocznica Odzyskania Niepodległości Polski – 11 listopada 1978”.

2.2.2. W Krakowie aktyw ROPCiO^b oraz rzecznicy i sympatycy SKS zamierzają zorganizować przemarsz z kościoła Mariackiego do Grobu Nieznanego Żołnierza 11 bm. o godz. 19.30. [Według] ostatnich danych dotychczas rozkolportowano 100 klepsydr oraz 600 egz. wydania specjalnego „Opini Krakowskiej”, wzywających do udziału w uroczystościach. W wyniku nieporozumień w materiałach propagandowych przygotowanych i kolportowanych w Krakowie podano dwa różne miejsca i terminy imprez (kościół Mariacki oraz katedrę na Wawelu), co stwarza możliwość utworzenia dwóch pochodów, o godz. 9.30 spod Wawelu, i o 19.30 spod kościoła Mariackiego.

2.2.3. W Gdańsku 11 bm. po mszy w kościele Mariackim pochód w celu złożenia kwiatów udać się ma pod pomnik Jana [III] Sobieskiego. Gdańska grupa ROPCiO^b przygotowała do rozkolportowania 2 tys. zawiadomień informujących o planowanych uroczystościach. Przejęto kilkaset egzemplarzy wymienionych zawiadomień.

2.3. 7 bm. na terenie Warszawy na murach budynków ujawniono ulotki – klepsydry nawołujące do udziału 11 bm. w nabożeństwach m.in. [w] katedrze i złożeniu kwiatów na Grobie Nieznanego Żołnierza. W celu zwiększenia frekwencji rozpowszechniana jest również wersja, iż mszę w Warszawie ma celebrować kard[ynał] S[tefan] Wyszyński.

2.4. W związku z zaplanowanymi obchodami czołowi działacze ROPCiO^b przy współudziale przedstawicieli środowiska akowskiego opracowali „Odezwę do Narodu Polskiego”, która powielona metodą offsetową w formie ulotki w ilości ok. 10 tys. egz. ma być kolportowana podczas przygotowywanych imprez. Około 2–3 tys. w[yżej] w[ymienionych] ulotek przeznaczonych jest dla ośrodków ROPCiO^b w Lublinie, Gdańsku i Szczecinie. Treść ulotki, nawiązująca do ostatnich rozkazów b[ylego] dowódcy AK – gen. bryg. Okulickiego ps. „Niedźwiadek” (o rozwiązaniu i przejściu AK do konspiracji), zawiera prowokacyjne wezwanie do wypełnienia tych rozkazów, które jak wiadomo dały początek bratobójczej walce w kraju w okresie tuż przed wyzwoleniem, jak i po zakończeniu wojny. W celu niedopuszczenia do kolportażu „Odezwy...” zrealizowano przedsięwzięcia, w wyniku których 9 bm. przejęto ok. 4500 egz. tych ulotek. Prowadzone są działania zakładające przejęcie całości nakładu²⁵.

2.5. Z danych wynika, że przygotowano do rozkolportowania w najbliższych dniach szereg innych wrogich materiałów. Odłām ROPCiO^b kierowany przez L[eszka] Moczulskiego przygotował do kolportażu (naklejania) plakaty przedstawiające wizerunek Orła Białego z koroną na czerwonym tle, z napisem u góry: „1918”, oraz z trzema ogniwami

²⁵ Chodzi o „Odezwę do Narodu Polskiego”, przygotowaną z okazji 60. rocznicy odzyskania niepodległości przez środowisko kombatanów, ROPCiO (grupa A. Czumy) i Wolne Związki Zawodowe, zawierającą cytat z rozkazu gen. Okulickiego z 19 I 1945 r. o rozwiązaniu AK; zob.: *Dokumenty uczestników Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela 1977–1981*, wstęp i oprac. G. Waligóra, wprowadzenie T. Gąsowski, Kraków 2005, s. 175–177.

łańcucha (środkowe rozerwane) na dole, z identycznymi ogniwami połączonymi gwiazdkami z napisem: „1978” – sygnowane NSW²⁶. W[yżej] w[ymienione] plakaty zostały 9 bm. naklejone na katedrze św. Jana i kościele garnizonowym w Warszawie. Podjęto działania zmierzające do przejścia plakatów i udaremnienia ich rozpowszechnienia.

Ta sama grupa przygotowała także do kolportażu odezwę „Polska powstanie, by żyć” z podpisem: „Środowisko niepodległościowe ROPCiO^b” oraz zatytułowaną: „Polacy”. Obydwie odezwy nawiązują do sprawy rocznicy odzyskania niepodległości oraz zawierają silne akcenty antyradzieckie.

2.6. Z inicjatywy K[arola] Głogowskiego²⁷ na tzw. Radzie ZInO powołanej przez ROPCiO^b (odłam Moczulskiego) postawiono wniosek o zgłoszenie postulatu amnestii z okazji 60-lecia niepodległości. Wniosek przekazany ma być Sejmowej Komisji Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych lub Radzie Państwa.

2.7. W ramach imprez 60-lecia 10 bm. o godz. 18.00 w kościele św. Aleksandra w Warszawie wmurowana ma być tablica płaskorzeźba poświęcona J[ózefowi] Piłsudskiemu. Ponadto środowisko b[byłych] legionistów zamierza 11 bm. o godz. 13.00 zebrać się w rejonie Grobu Nieznanego Żołnierza i złożyć wiązanekę. Przewidziany jest udział ok. 20 osób. [Według] ustaleń, K[azimierz] Pluta-Czachowski posiadać ma i kolportować „Odezwę do Narodu Polskiego” i odezwę „Polacy”.

3. KSS „KOR” ze względów taktycznych, tj. dla stworzenia wrażenia obiektywności postanowił, że jako grupa nie włączy się do prowokacyjnych imprez organizowanych przez ROPCiO^b, zalecając indywidualny udział w nich swoich członków.

²⁶ Brak bliższych informacji.

²⁷ Karol Głogowski (1933–2005), adwokat; absolwent Wydziału Prawa UŁ (1956); w 1956 r. współzałożyciel ZMD, w okresie listopad 1956 r. – styczeń 1957 r. przewodniczący Tymczasowego Zarządu Głównego ZMD, w okresie marzec–wrzesień 1964 r. aresztowany za gromadzenie „materiałów szkalujących PRL”, w lutym 1966 r. skazany na 9 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 2 lata; w latach 1968–1981 usunięty z listy adwokatów; w okresie 1975–1976 uczestnik kampanii przeciwko zmianom w Konstytucji PRL, w marcu 1977 r. współzałożyciel ROPCiO, współtwórca RWD (autonomiczny nurt w ROPCiO), po rozłamie w ROPCiO początkowo związany z grupą Moczulskiego; w okresie styczeń–luty 1981 r. doradca strajkujących studentów; od 12 stycznia do 30 IV 1982 r. internowany. Inwigilowany w latach 1962–1990 przez Wydział III KM/KW MO/WUSW w Łodzi w ramach SOR krypt. „Twórca”.

Z danych wynika, że w imprezach uczestniczyć zamierzają m.in. J[acek] Kuroń, A[dam] Michnik²⁸, P[iotr] Naimski²⁹, A[ntoni] Macierewicz³⁰ oraz związany z tą grupą S[tefan] Staszewski³¹ i inni.

Grupa KSS „KOR” wydała oświadczenie pt. „W 60-tą rocznicę”, którego tekst 4 bm. J[acek] Kuroń przekazał telefonicznie na Zachód, a 6 bm. w swoim mieszkaniu rozdawał

²⁸ Adam Michnik (ur. 1946 r.), publicysta, polityk; absolwent Wydziału Historii UAM (1975); w okresie 1962–1963 współzałożyciel Klubu Poszukiwaczy Sprzeczności, w latach 1964–1968 student Instytutu Historycznego UW, dwukrotnie zawieszony w prawach studenta; 6 III 1968 r. aresztowany, skazany na 3 lata pozbawienia wolności, w listopadzie 1969 r. zwolniony na mocy amnestii, w 1975 r. sygnatariusz „Listu 59”, w latach 1977–1981 członek KOR/KSS „KOR”, redaktor „Biuletynu Informacyjnego” KOR/KSS „KOR”, „Zapisu”, „Krytyki”; w 1977 r. współzałożyciel i członek kolegium wydawnictwa NOW-a, w 1978 r. współzałożyciel i wykładowca TKN; w okresie 1980–1981 doradca Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność”; 13 XII 1981 r. internowany, 3 IX 1982 r. aresztowany pod zarzutem próby obalenia ustroju PRL, oskarżony w tzw. procesie jedenastki, w lipcu 1984 r. zwolniony na mocy amnestii, doradca TKK NSZZ „Solidarność”, w maju 1985 r. aresztowany, skazany na 3 lata pozbawienia wolności, w lipcu 1986 r. amnestionowany, od grudnia 1988 r. członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie, w 1989 r. uczestnik rozmów w Magdalence i rozmów Okrągłego Stołu; od 1989 r. redaktor naczelny „Gazety Wyborczej”, w latach 1989–1991 poseł na Sejm PRL X kadencji. Inwigilowany od 18 II 1965 r. do 3 XI 1989 r. przez Departament III MSW w ramach SOS/SOR krypt. „Wir”.

²⁹ Piotr Naimski (ur. 1951 r.), chemik, polityk; absolwent UW (1975), dr biochemii (1981, PAN); w marcu 1968 r. uczestnik demonstracji; w 1975 r. zbierał podpisy pod „Listem 600” przeciw zmianom w Konstytucji PRL, współinicjator powołania KOR, w latach 1976–1981 członek KOR/KSS „KOR”, w okresie maj–lipiec 1977 r. aresztowany, od sierpnia 1977 r. członek redakcji pisma „Głos”, udostępniał mieszkanie na wykłady TKN; w okresie 1980–1981 członek Rady Programowej Ośrodka Badań Społecznych Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność”, w grudniu 1980 r. współtwórca dziennika „Wiadomości Dnia”; w okresie marzec 1981 r. – lipiec 1984 r. przebywał w USA, 14 XII 1981 r. współzałożyciel Komitetu Poparcia „Solidarności” w Nowym Jorku; po powrocie do Polski współpracownik „Głosu”, po 1989 r. członek ZChN, ROP, RKN, w okresie 1991–1992 wiceminister spraw wewnętrznych w rządzie Jana Olszewskiego, w latach 2005–2007 sekretarz stanu w Ministerstwie Gospodarki, w latach 2011–2019 poseł na Sejm RP z listy PiS. Inwigilowany: w okresie październik 1976 r. – styczeń 1990 r. przez Wydział III/III-2 KS MO/SUSW w ramach SOR krypt. „Chemik”, w okresie styczeń 1981 r. – lipiec 1986 r. przez Departament I MSW w ramach sprawy krypt. „Chemex”.

³⁰ Antoni Macierewicz (ur. 1948 r.), historyk, polityk; absolwent Wydziału Historycznego UW (1971); od 1966 r. członek I. WDH im. R. Traugutta „Czarna Jedyńka” w Warszawie; w marcu 1968 r. uczestnik strajku na UW, w okresie 26 marzec–lipiec 1968 r. aresztowany; w 1975 r. brał udział w protestach przeciwko zmianom w Konstytucji PRL, w 1976 r. współorganizator pomocy dla represjonowanych robotników, we wrześniu 1976 r. współzałożyciel KOR (pomysłodawca nazwy), w latach 1976–1981 członek KOR/KSS „KOR”, w okresie 16 maja – 23 VII 1977 r. aresztowany, od października 1977 r. redaktor pisma „Głos”; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, współtwórca i szef Ośrodka Badań Społecznych przy ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”, od grudnia 1980 r. wydawca dziennika „Wiadomości Dnia”, uczestnik I KZD NSZZ „Solidarność”, współzałożyciel KSN, w dniach 13–16 XII 1981 r. uczestnik strajku w Stoczni im. Lenina w Gdańsku; 16 XII 1981 r. internowany, we wrześniu 1982 r. uciekł, ukrywał się do 1984 r., w 1987 r. założyciel Stowarzyszenia Wolność i Solidarność, w latach 1989–1992 członek założyciel ZChN; w latach 1991–1993, 1997–2005 i od 2007 r. poseł na Sejm RP, w okresie 1991–1992 minister spraw wewnętrznych, w latach 2006–2007 wiceminister obrony narodowej, w latach 2015–2018 minister obrony narodowej. Inwigilowany: w okresie 31 V 1975 r. – styczeń 1990 r. przez Wydział III/III-2 KS MO/SUSW w ramach SOR/SOS/KE krypt. „Macek”, od 23 IX 1976 r. do 31 VII 1982 r. przez Departament III MSW w ramach SOR krypt. „Gracze”.

³¹ Stefan Staszewski, właśc. Gustaw Szuster (1906–1989), działacz komunistyczny; w 1921 r. członek ZMK/KZMP, od 1925 r. członek KPP; w latach 1926–1928 student Międzynarodowej Szkoły Leninowskiej w Moskwie; w 1929 r. powrócił do kraju, w okresie 1930–1934 w strukturach KZMP, KZMZU i KPP; od 1934 r. ponownie w ZSRS, w latach 1935–1936 członek WKP(b), w 1938 r. aresztowany, w 1939 r. skazany na 15 lat obozu pracy; w styczniu 1945 r. powrócił do Polski, w okresie kwiecień 1947 r. – lipiec 1948 r. sekretarz propagandy KW PPR w Katowicach i redaktor naczelny „Trybuny Robotniczej”, od listopada 1947 r. kierownik Wydziału Prasy i Wydawnictw KC PPR/PZPR, od kwietnia 1949 r. zastępca członka KC PZPR, w okresie marzec 1954 r. – marzec 1955 r. wiceminister rolnictwa, w okresie wrzesień 1955 r. – luty 1957 r. I sekretarz Komitetu Warszawskiego PZPR, od lipca 1957 r. do lutego 1959 r. prezes PAP, w latach 1958–1968 redaktor PWN; wiosną 1968 r. usunięty z PZPR; po 1976 r. sympatyk KSS „KOR” i NSZZ „Solidarność”, gość I KZD NSZZ „Solidarność”. Inwigilowany od 23 V 1968 r. do 20 IX 1989 r. przez Wydział V Departamentu III MSW w ramach SOR krypt. „Kaktus”.

korespondentom zagranicznym. Oświadczenie to – bardziej wyważone od „Odezwy...” ROPCiO^b – nawiązuje do warunków odbudowy państwowości polskiej interpretowanych z pozycji historiografii burżuazyjnej oraz sugeruje, że II Rzeczpospolita była ostatnim okresem niepodległości naszego kraju jako państwa.

4. Prowadzone dotychczas działania resortu zmierzające do ograniczenia zasięgu i skali planowanych na 11 bm. prowokacyjnych imprez przyniosły pozytywne rezultaty. SB prowadzi dalsze działania mające na celu rozpoznawanie oraz ograniczanie zasięgu i skuteczności wymienionych inicjatyw zorganizowanych grup antysocjalistycznych.

Dyrektor Departamentu III
gen. bryg. A[dam] Krzysztoporski

Załącznik:

- tekst „Odezwy do Narodu Polskiego” (oryginał),
- krótkie charakterystyki sygnatariuszy „Odezwy...”,
- kserokopie rozkazów Okulickiego z 19 I 1945 r. (oryginały znajdują się w archiwum MSW).

Źródło: AIPN, 0365/61, t. 6, k. 30–33, mps.

1978 listopad 10, Łódź – Plan operacyjnego przeciwdziałania inicjatywom grup opozycyjnych w Łodzi w dniach 9–12 listopada 1978 r. związanym z obchodami Święta Niepodległości

„Zatwierdzam”^a

Łódź, dnia ^b10 XI^b 1978 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

egz. nr ^{b3b}

Plan

operacyjnego przeciwdziałania inicjatywom grup antysocjalistycznych
w Łodzi w dniach 9–12 listopada 1978 r.

I. Sytuacja operacyjna

Uzyskiwane informacje operacyjne wskazują, że elementy antysocjalistyczne skupione w tzw. Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROPCiO) zamierzają w dniach 11–12 listopada br. zorganizować na szerszą skalę kolportaż w miejscach publicznych powielonego na kserografie afisza przedstawiającego wizerunek J[ózefa] Piłsudskiego wraz z napisem: „60 lat niepodległości Polski”. Kwestią przeprowadzenia kolportażu wykazywał zainteresowanie Stefan Niesiołowski¹ – figurant sprawy operac[yjnego] rozpracowania krypt. „Niepoprawni”. W chwili obecnej nie dysponujemy szczegółowymi danymi na temat przygotowywanej akcji.

Poza tym, w dniu 12 bm. figuranci spraw operacyjnych Wydziału III zamierzają uczestniczyć w okolicznościowej mszy, która ma być odprawiona w kościele katedralnym o godz. 12.00. Po uroczystości kościelnej figuranci zamierzają złożyć na Grobie Nieznanego Żołnierza (oddalonym od kościoła o ok. 50–80 metrów) wieniec opatrzony szarfą z napisem: „Obróńcom Ojczyzny – Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela”.

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczęć o treści: [nieczytelne] komendanta [nieczytelne] MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Łodzi płk Tomasz Cinkowski. Tomasz Cinkowski (1926–1997), od kwietnia 1945 r. do lutego 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od listopada 1956 r. naczelnik Wydziału III KW MO w Łodzi, od czerwca 1975 r. naczelnik Wydziału III-A KM MO w Łodzi, od lutego 1977 r. naczelnik Wydziału III-A KW MO w Łodzi, od grudnia 1977 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Łodzi, od sierpnia 1983 r. zastępca szefa WUSW ds. SB w Łodzi.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Stefan Niesiołowski (ur. 1944 r.), polityk, publicysta, prof. nauk przyrodniczych (2005); absolwent Wydziału Biologii i Nauki o Ziemi UŁ (1965); od 1965 r. pracownik naukowy UŁ; w 1964 r. utworzył własną grupę konspiracyjną (malowali napisy na murach), w 1965 r. współzałożyciel „Ruchu”, należał do nieformalnego zespołu kierującego „Ruchem”, 20 VI 1970 r. aresztowany, w procesie przywódców „Ruchu” skazany na 7 lat pozbawienia wolności, na wolność wyszedł 24 IX 1974 r., uczestnik ROPCiO; w sierpniu 1980 r. doradca strajkujących robotników łódzkiego MPK, przewodniczący KZ NSZZ „Solidarność” na UŁ, członek ZR Ziemia Łódzka NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 1 XII 1982 r. internowany, po wyjściu na wolność kierował tajną komisją zakładową NSZZ „Solidarność” na UŁ; w latach 1989–2001 współzałożyciel i członek władz ZChN, od 2005 r. członek PO. Inwigilowany: w okresie listopad 1974 r. – styczeń 1986 r. przez Wydział III KM MO/KW MO/WUSW w Łodzi w ramach SOS/SOR krypt. „Sextet”/„Niepoprawni”, w okresie luty 1986 r. – 13 VII 1989 r. przez Wydział III-1 WUSW w Łodzi w ramach SOR krypt. „Tercet”.

Szczególną aktywność w kwestii przygotowania wieńca wykazuje W[ładysław] Barański², figurant sprawy krypt. „Fizyk”.

W dniu 9 listopada br. odbyło się kolejne spotkanie z cyklu wykładów organizowanych przez łódzką grupę ROPCiO w mieszkaniu B[enedykta] Czumy³. Podczas tegoż spotkania (uczestniczyło w nim ___^c osób) zachęcano obecnych do uczestnictwa w mszy i składaniu wieńca. Z wiadomości MSW wynika, że również w innych miastach kraju „Hazardziści”⁴ planują podobne imprezy.

II. Cel planowanych przeciwdziałań

W związku z przedstawioną sytuacją zachodzi konieczność zapewnienia w wymienionych dniach szerokiego dopływu wyprzedzających informacji o zamierzeniach grup antysocjalistycznych, uniemożliwienia im kolportażu (afisza, ewentualnych ulotek itp.) oraz neutralizowania ich zami[e]rzeń związanych z przygotowywanym składaniem wieńca (próbami zorganizowania politycznego pochodu itp.).

Celem planowanych^d działań Wydziału, organizowanych we współdziałaniu z innymi jednostkami SB i MO, jest zapewnienie porządku publicznego w łódzkim województwie miejskim.

Podstawę działania stanowi Decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 7 bm. oraz wytyczne kierownictwa KW MO w Łodzi.

Sposób wykonania:

1. W dniach 9–12 bm. funkcjonariusze Wydziału zaktywizują pracę operacyjną z osobowymi źródłami informacji w celu skutecznej inwigilacji zami[e]rzeń figurantów oraz zapewnienia dopływu wiadomości o sytuacji w ochranianych obiektach:

^c *Miejsce niewypełnione.*

^d *Nad wyrazem nadpisano: ch.*

² Władysław Barański (1922–2014), w latach 1942–1945 żołnierz AK, w latach 1945–1947 członek PSL i ZMW „Wici”, po wyborach w 1947 r. aresztowany na 3 tygodnie; w latach 1949–1981 nauczyciel fizyki; w okresie 1978–1981 uczestnik ROPCiO, współpracownik KSS „KOR”, współpracownik pism „Robotnik” i „Opinia”, w 1979 r. sygnatariusz Karty Praw Robotniczych; w kwietniu 1981 r. inicjator i prezes Społecznego Komitetu Pamięci Józefa Piłsudskiego; od 13 XII 1981 r. do 18 V 1982 r. internowany, w latach 1982–1989 publikował w „Biuletynie Łódzkim”, w okresie 1985–1989 wydawca i redaktor pisma „Zew”, w okresie 1988–1989 współzałożyciel i działacz Komitetu Organizacyjnego NSZZ „Solidarność” Pracowników Oświaty i Wychowania Ziemi Łódzkiej, w 1989 r. przewodniczący Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie w Zgierzu. Inwigilowany od stycznia 1978 r. do października 1989 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Łodzi/SB RUSW w Zgierzu w ramach SOR krypt. „Fizyk”.

³ Benedykt Czuma (ur. 1941 r.), współzałożyciel „Ruchu” (1965), należał do nieformalnego kierownictwa organizacji, aresztowany 20 VI 1970 r., skazany w procesie przywódców „Ruchu” na 6 lat pozbawienia wolności, na wolność wyszedł 25 IX 1974 r., w marcu 1977 r. uczestnik ROPCiO, od stycznia 1979 r. członek Rady Sygnatariuszy i Rady Finansowej ROPCiO; od maja 1981 r. członek ZR NSZZ „Solidarność” Ziemia Łódzka, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”, współzałożyciel i redaktor naczelny tygodnika „Solidarność Ziemi Łódzkiej”; od 13 XII 1981 r. do 13 VII 1982 r. internowany, przewodniczący Tajnej Komisji Zakładowej „Solidarność” w Zakładzie Doświadczalnym Techniki Medycznej. Inwigilowany: w okresie b.d. – 7 XI 1963 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie w ramach SEO/SOO krypt. „X-10”, w okresie b.d. – 20 VI 1970 r. przez Departament IV MSW w ramach SOR krypt. „Rewident”, w okresie grudzień 1975 r. – grudzień 1988 r. przez Wydział III KM MO/KW MO/WUSW w Łodzi w ramach SOR/KE krypt. „Propagator”.

⁴ Kryptonim nadany działaczom ROPCiO.

a) w związku z uzyskiwaniem wiadomości, że główne zagrożenie mogą spowodować tacy figuranci, jak A[ndrzej] Woźnicki⁵, Stefan i Marek⁶ Niesiołowski, B[enedykt] Czuma, M[arek] Chwalewski⁷, K[arol] Głogowski, W[ładysław] Barański, Sekcja II Wydz[iału] III utrzymywała będzie stałą łączność z tajnymi współpracownikami cieszącymi się zaufaniem figurantów, tj.:

- TW ps. „Cezar”⁸ – odpowiedzialny tow[arzystwo] Czerwiński⁹,
- TW ps. „Piotr Duszczenko”¹⁰ – odpowiedzialny tow[arzystwo] Sikora¹¹,
- TW ps. „Cygan”¹² – odpowiedzialny tow[arzystwo] Kudra¹³,
- TW ps. „Oleg”¹⁴ – odpowiedzialny tow[arzystwo] Banasiak¹⁵,

⁵ Andrzej Woźnicki (ur. 1941 r.), chemik i fizyk; pracownik naukowy UŁ, PŁ i AM (obecnie Uniwersytet Medyczny) w Łodzi; w maju 1970 r. przystąpił do „Ruchu”, od 21 VI 1970 r. do 31 III 1971 r. aresztowany, skazany na 10 miesięcy pozbawienia wolności, członek Nurtu Niepodległościowego, w marcu 1977 r. współzałożyciel ROPCiO, od grudnia 1978 r. członek Rady Sygnatariuszy ROPCiO; od września 1980 r. doradca MKZ NSZZ „Solidarność” w Łodzi, w okresie październik 1980 r. – listopad 1981 r. członek redakcji pisma „Solidarność Ziemi Łódzkiej”; od 13 XII 1981 r. do 6 IV 1982 r. internowany; w latach 1995–1998 członek KKK NSZZ „Solidarność”, w latach 1997–2001 poseł na Sejm RP z listy AWS. Inwigilowany przez Wydział III KM MO w Łodzi: od 1974 r. w ramach SOR krypt. „Teolog”, od 1975 r. w ramach SOR krypt. „Sextet”.

⁶ Marek Niesiołowski (ur. 1945 r.), w marcu 1968 r. uczestnik strajku na PŁ, wiosną 1969 r. wstąpił do „Ruchu”, aresztowany 20 VI 1970 r., skazany na 3,5 roku pozbawienia wolności (po rewizji wyrok zmniejszono do 3 lat), zwolniony latem 1972 r., w marcu 1977 r. współzałożyciel ROPCiO, od grudnia 1978 r. członek Rady Sygnatariuszy ROPCiO, Rady Konsultacyjnej przy redakcji „Opinii” i Rady Finansowej ROPCiO; po sierpniu 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 21 IX 1982 r. internowany, po zwolnieniu działał w podziemnych strukturach NSZZ „Solidarność”. Inwigilowany: w latach 1974–1986 przez Wydział III KM MO/KW MO/WUSW w Łodzi w ramach KE/SOS/SOR krypt. „Niepoprawni”, „Sextet”, „Niepoprawny”, od 15 I 1986 r. do 14 X 1988 r. przez Wydział III-1 WUSW w Łodzi w ramach KE krypt. „Brat”.

⁷ Marek Chwalewski (ur. 1939 r.), ukończył Technikum Energetyczne w Łodzi (1960); w lutym 1974 r. aresztowany za kontakty z RWE, umieszczony w szpitalu psychiatrycznym, zwolniony po 2 miesiącach, w marcu 1976 r. aresztowany, umieszczony ponownie w szpitalu psychiatrycznym, skazany na 2 lata pozbawienia wolności, zwolniony we wrześniu 1977 r., w latach 1977–1980 współpracownik KOR, następnie uczestnik ROPCiO, działacz RWD i KPN; w okresie 1980–1981 współredaktor niezależnego pisma „Solidarność z Gdańskiem”; od 13 XII 1981 r. do 13 XII 1982 r. internowany, od 1983 r. przewodniczący Tymczasowej Komisji NSZZ „Solidarność” w Pabianicach, w okresie 1988–1989 członek „Solidarności Walczącej”; od 1990 r. członek „Solidarności 80”, w okresie 1990–1991 członek Partii Wolności, od 1995 r. – ROP, od 2001 r. – Samoobrony; w latach 1994–1998 wiceprzewodniczący Rady Miasta Pabianice. Inwigilowany: w okresie styczeń 1971 r. – listopad 1974 r. przez KM MO w Łodzi w ramach KE krypt. „Pisarz”, w okresie wrzesień 1975 r. – 1985 r. przez Wydział III KW MO w Łodzi/SB RUSW w Pabianicach w ramach KE/SOR krypt. „Figurant”, „Psychopata”.

⁸ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁹ Jerzy Czerwiński (ur. 1947 r.), od października 1968 r. do czerwca 1986 r. w aparacie bezpieczeństwa, od czerwca 1974 r. inspektor Wydziału II KM MO w Łodzi, od maja 1981 r. starszy inspektor Wydziału II KW MO w Łodzi, od sierpnia 1982 r. kierownik sekcji Wydziału II KW MO/WUSW w Łodzi, od stycznia 1984 r. kierownik sekcji Wydziału V WUSW w Łodzi, od listopada 1984 r. starszy inspektor Wydziału II WUSW w Łodzi.

¹⁰ Według zachowanych materiałów ewidencyjnych, zarejestrowany jako TW „Piotr Duszczenko”, to Stanisław Radziewicz. Stanisław Radziewicz (ur. 1951 r.), pracownik Zakładu Naprawczego Sprzętu Medycznego w Łodzi, 22 II 1978 r. pozyskany do współpracy przez Wydział III KW MO w Łodzi, współpracę zakończono w czerwcu 1981 r., materiały oraz mikrofilm zniszczono w 1987 i 1990 r.

¹¹ Andrzej Sikora (ur. 1936 r.), od czerwca 1965 r. do października 1981 r. w aparacie bezpieczeństwa, od czerwca 1965 r. oficer operacyjny Wydziału III KW MO w Łodzi, od maja 1971 r. inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału III KM MO w Łodzi.

¹² Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹³ Andrzej Kudra (ur. 1947 r.), od grudnia 1977 r. do listopada 1979 r. funkcjonariusz (inspektor, starszy inspektor) Wydziału III KW MO w Łodzi.

¹⁴ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹⁵ Ryszard Banasiak (1934–2008), od października 1965 r. w aparacie bezpieczeństwa, od października 1975 r. inspektor Wydziału III KM MO w Łodzi, w grudniu 1980 r. zwolniony ze służby.

- TW ps. „Leopold”¹⁶ – odpowiedzialny tow[arzysz] Czerwiński,
- TW ps. „Henryk”¹⁷ – odpowiedzialny tow[arzysz] Czerwiński,
- TW ps. „Szary”¹⁸ – odpowiedzialny tow[arzysz] Walczak¹⁹.

b) Sekcja III Wydz[iału] III za pośrednictwem TW i KO zapewni operacyjne rozpoznanie sytuacji w środowiskach i obiektach ochronianych przez tę Sekcję, tj. wśród młodzieży akademickiej i pracowników UŁ, PŁ, AM oraz ZETO. Ponadto zaktywizowana będzie praca w prowadzonych spr[awach], głównie rozpracowaniu krypt. „Klub” prowadzonym przeciwko J[ózefowi] Śreniowskiemu^{e20}, który jest działaczem tzw. KSS „KOR”, ale często kontaktuje się z grupą „Hazardzistów”.

c) Sekcja IV Wydz[iału] III za pośrednictwem osobowych źródeł informac[i] kontrolowała będzie kształtowanie się sytuacji wśród młodzieży studenckiej i pracowników szkół artystycznych w ochronianych obiektach. Figurant tej sekcji – Witold Sułkowski²¹, w dniu 11 bm. o godz. 19.00 ograniczył spotkanie z okazji imienin połączone – jak on określa – z „uroczystością” z racji 60-lecia niepodległości Polski. Imprezę tę zabezpieczył TW ps. „Robert”²² oraz t.o.²³

^e *W tekście oryginału: Śrenowskiemu.*

¹⁶ Jacek Bartkowiak (ur. 1943 r.), biochemik, prof. nauk medycznych (2001); uczestnik organizacji „Ruch” i ROPCiO; według materiałów ewidencyjnych 20 XII 1972 r. pozyskany do współpracy w charakterze TW ps. „Leopold” przez Wydział III KW MO w Łodzi, następnie w 1979 r. przejęty przez Wydział XI Departamentu I MSW zajmujący się inwigilacją polskiej emigracji, w późniejszym czasie zmieniono kategorię jego sprawy na operacyjne rozpracowanie krypt. „Falon”; w latach osiemdziesiątych przebywał na emigracji w USA, po powrocie do kraju pracownik naukowy Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

¹⁷ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹⁸ Według zachowanych materiałów archiwalnych miał być nim Andrzej Jedyk. Andrzej Jedyk (ur. 1948 r.), student Wydziału Prawa UŁ; 17 II 1978 r. pozyskany do współpracy przez Wydział III KR MO w Zgierzu, 20 III 1984 r. przekazany do Wydziału V KW MO w Częstochowie, współpracę zakończono 23 III 1990 r.; dwa tomy teczek pracy TW ps. „Szary” z okresu 1978–1983 znajdują się w zasobie Oddziałowego Archiwum IPN w Łodzi, natomiast tezcza personalna i tezcza pracy z okresu 1978–1989 w zasobie Oddziałowego Archiwum IPN w Katowicach.

¹⁹ Edward Walczak (ur. 1946 r.), od marca 1969 r. funkcjonariusz MO, od listopada 1974 r. inspektor Wydziału III KM MO w Łodzi, od lipca 1980 r. inspektor Wydziału III-A KM MO w Łodzi, od maja 1981 r. inspektor Wydziału III-A KW MO w Łodzi, od września 1981 r. starszy inspektor Wydziału III-A/V KW MO/WUSW w Łodzi, od grudnia 1989 r. starszy inspektor Wydziału Ochrony Gospodarki WUSW w Łodzi, zwolniony w sierpniu 1990 r.

²⁰ Józef Śreniowski (ur. 1947), absolwent Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ (1971); w marcu 1968 r. uczestnik i współorganizator protestów studenckich, w okresie 1975–1976 brał udział w zbieraniu podpisów przeciwko zmianom w Konstytucji PRL, w latach 1976–1981 członek KOR/KSS „KOR”, członek redakcji „Robotnika”; doradca Ogólnopolskiej Sekcji Włókniarzy NSZZ „Solidarność”, w lutym 1981 r. doradca strajkujących studentów; od 13 XII 1981 r. do sierpnia 1982 r. internowany (uciekł ze szpitala), aresztowany 22 X 1984 r., skazany na 2 lata i 4 miesiące pozbawienia wolności, 7 IX 1986 r. zwolniony w wyniku amnestii, od 1987 r. kierował łódzkim ośrodkiem Komisji Interwencji i Praworządności NSZZ „Solidarność”. Inwigilowany: w okresie marzec 1968 r. – wrzesień 1974 r. przez Wydział III KM MO/KW MO w Łodzi w ramach KE krypt. „Socjolog”, w okresie marzec 1976 r. – 1989 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Łodzi w ramach SOR krypt. „Klub”.

²¹ Witold Sułkowski (1943–2003), pisarz, poeta, publicysta, dziennikarz; studiował polonistykę na UŁ (1963–1968, 1972–1973); uczestnik strajków w marcu 1968 r., współtworzył samokształceniową grupę studentów UŁ i PŁ, wiosną 1969 r. wstąpił do „Ruchu”, od 31 VII 1970 r. do 11 II 1971 r. aresztowany, postępowanie umorzono, współpracownik KOR/KSS „KOR”, współzałożyciel drugoobiegowego pisma literackiego „Puls” (jesień 1977 r.); członek ZR NSZZ „Solidarność” Ziemia Łódzka; od 13 XII 1981 r. do 2 VIII 1982 r. internowany; jesienią 1982 r. wyemigrował do USA, w latach 1982–1984 współredagował londyńską kontynuację „Pulsu”, w latach 1983–2003 dziennikarz Radia Głos Ameryki. Inwigilowany od 1972 r. do listopada 1982 r. przez Wydział III KM MO w Łodzi w ramach SOR krypt. „Skrzyba”.

²² Brak danych umożliwiających identyfikację.

²³ t.o. – technika operacyjna, czyli działania prowadzone za pomocą m.in. podsłuchu pokojowego, dokumentowania fotograficznego i filmowego.

2. W dniu 11 bm. w związku z informacjami o mogą[c]ym mieć miejsce[e] kolportażu afisza i ulotek ROPCiO, Wydział III zorganizuje stałe patrołowanie w godz. 6.00–22.00 na 4 zmiany rejonów osiedli akademickich, tj. przy ul. Lumumby i al. Politechniki. W akcji uczestniczyć będzie 18 funkcjonariuszy SB podzielonych na grupy pełniące służbę w godz.: 6.00–10.00, 10.00–14.00, 14.00–18.00, 18.00–22.00.

3. W związku z mszą w kościele katedralnym oraz planowanym złożeniem wieńca planuje się z Wydz[iałem] IV:

– neutralizacj[e] inicjatyw figurantów Wydz[iału] III w środowisku kleru katedralnego i kurialnego oraz innych ośrodków parafialnych diecezji łódzkiej,

– przeprowadzenie rozmów profilaktycznych i operacyjnych z następującymi osobami:

– bp Bejze²⁴ – realizuje Wydział Wyznania Rzymskokatolickiego UdsW^f,

– ks. Balczewski²⁵ – proboszcz parafii Świętego Krzyża – przeprowadzi rozmowę Wydział Wyznania Rzymskokatolickiego UdsW^f,

– ks. Ciesielski²⁶ – proboszcz parafii katedralnej – odpowiedzialny za przeprowadzenie rozmowy tow[arzysz] Binkowski²⁷.

Ponadto z siecią tajnych współpracowników przeprowadzi się rozmowy operacyjne:

W ośrodku kurialnym i katedralnym z:

TW ps. „Magda”²⁸ – odpowiedzialny tow[arzysz] Binkowski,

TW ps. „Dziekan”²⁹ – odpowiedzialny tow[arzysz] Piotrowski³⁰,

TW ps. „Bernard”³¹ – odpowiedzialny tow[arzysz] Malczewski³²,

^f W tekście oryginału: Wydział ds. Wyznań.

⁸ W tekście oryginału: Ciesielski.

²⁴ Bohdan Bejze (1929–2005), duchowny katolicki, prof. filozofii (1993); w 1953 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1953–1958 studiował na Wydziale Filozofii KUL, od 1958 r. profesor WSD w Łodzi, w latach 1961–1999 wykładowca ATK w Warszawie, kierował Katedrą Filozofii Boga i Religii, autor wielu prac z zakresu filozofii chrześcijańskiej, od 1963 r. biskup pomocniczy archidiecezji łódzkiej, uczestnik Soboru Watykańskiego II.

²⁵ Kazimierz Balczewski (1911–1985), duchowny katolicki, dr teologii; w 1934 r. przyjął święcenia kapłańskie; żołnierz AK, w czasie okupacji odznaczony dwukrotnie Krzyżem Walecznych; wykładowca teologii moralnej w WSD w Łodzi, proboszcz parafii Podwyższenia Świętego Krzyża w Łodzi, w latach 1968–1975 członek Komisji ds. Małżeństwa i Rodziny Episkopatu Polski, od 1975 r. członek Konferencji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Rodzin. Inwiłowany w latach 1963–1979 przez Wydział IV KW MO w Łodzi w ramach TEOK, materiały zniszczone.

²⁶ Stefan Ciesielski (1927–2004), duchowny katolicki, dr nauk prawnych; w 1953 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1964–1971 proboszcz parafii św. Benedykta w Sroczku i św. Antoniego w Łodzi, od sierpnia 1971 r. proboszcz parafii katedralnej św. Stanisława Kostki w Łodzi; nakłaniany do współpracy z SB; z zachowanych materiałów ewidencyjnych wynika, że 21 II 1964 r. został zarejestrowany w charakterze TW przez SB w Piotrkowie Trybunalskim do nr. 2769, z powodu niechęci do współpracy sprawę zakończono w maju 1973 r., zarejestrowany 6 III 1979 r. przez Wydział IV KW MO w Łodzi w charakterze TW ps. „Mieszko”, zdjęty z ewidencji 20 XII 1989 r., materiały zniszczone.

²⁷ Janusz Binkowski (ur. 1946 r.), od lutego 1974 r. do czerwca 1987 r. funkcjonariusz (inspektor, starszy inspektor) Wydziału IV KW MO/WUSW w Łodzi.

²⁸ Brak danych umożliwiających identyfikację.

²⁹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

³⁰ Grzegorz Piotrowski (ur. 1951 r.), od września 1975 r. do października 1984 r. w aparacie bezpieczeństwa, od listopada 1979 r. zastępca naczelnika Wydziału IV KW MO w Łodzi, od kwietnia 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału I Departamentu IV MSW, od sierpnia 1982 r. naczelnik Wydziału VI Departamentu IV MSW, od lutego 1983 r. naczelnik Wydziału I Departamentu IV MSW, w październiku 1984 r. – po zamordowaniu ks. Jerzego Popiełuszki – wydalony ze służby i zdegradowany, 7 II 1985 r. skazany za udział w zabójstwie ks. Popiełuszki na 25 lat pozbawienia wolności, zwolniony 16 VIII 2001 r.

³¹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

³² Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

TW ps. „Walczak”³³ – odpowiedzialny tow[arzystwo] Krzywański³⁴.

W parafii Świętego Antoniego:

TW ps. „Zenon”³⁵ – odpowiedzialny tow[arzystwo] Kieras³⁶,

TW ps. „Felczer”³⁷ – odpowiedzialny tow[arzystwo] Krzywański.

W parafii Świętego Krzyża:

TW ps. „Zawilec”³⁸ – odpowiedzialny tow[arzystwo] Krzywański.

Ponadto w okresie poprzedzającym uroczystości niedzielne (12 bm.) w kościele katedralnym funkcjonariusze Wydz[iału] IV przeprowadzą wzmoczone działania wśród czynnej sieci tajnych współpracowników wywodzących się z duchowieństwa w celu wymienionym w pkt. 4.

4. Lustracja innych ośrodków parafialnych będących ze względu na wmurowane tablice pamiątkowe lub charakter figurantów Wydz[iału] IV potencjalnym miejscem wystąpień grup antysocjalistycznych:

parafia św. Antoniego – odpowiedzialny tow[arzystwo] Łakomik³⁹,

parafia św. Krzyża – odpowiedzialny tow[arzystwo] Piotrowski,

kaplica cmentarza na Kurczakach – odpowiedzialny tow[arzystwo] Gomulak⁴⁰,

parafia Najświętszego Serca Jezusowego – odpowiedzialny tow[arzystwo] Gratys⁴¹,

parafia oo. Jezuitów – odpowiedzialny tow[arzystwo] Sabela⁴².

5. Z uwagi na planowane zamierzenia członków łódzkiej grupy „Hazardzistów” – rozklejanie wizerunku J[ózefa] Piłsudskiego w dniu 11 listopada br. na terenie Łodzi, poddani zostaną inwigilacji zewnętrznej przez Wydział „B” tut[ego] komendy następujący figuranci prowadzonych spraw:

– Karol Głogowski – fig[urant] krypt. „Twórca”,

– Władysław Barański – fig[urant] sprawy krypt. „Fizyk”,

– Marek Chwalewski – fig[urant] sprawy krypt. „Psychopata”,

– Stefan Niesiołowski – fig[urant] sprawy krypt. „Niepoprawni”,

– Benedykt Czuma – fig[urant] sprawy krypt. „Propagator”,

³³ Brak danych umożliwiających identyfikację.

³⁴ Dobiesław Krzywański (ur. 1943 r.), od lutego 1977 r. inspektor Wydziału III KM MO w Łodzi, od marca 1977 r. inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału IV KM MO w Łodzi, od września 1982 r. zastępca naczelnika Wydziału III-1 KW MO/WUSW w Łodzi, od listopada 1989 r. zastępca naczelnika Wydziału II WUSW w Łodzi, w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby.

³⁵ Brak danych umożliwiających identyfikację.

³⁶ Mieczysław Kieras (1927–2020), od czerwca 1948 r. w aparacie bezpieczeństwa, od grudnia 1969 r. naczelnik Wydziału IV KM MO w Łodzi, od lutego 1977 r. do grudnia 1989 r. naczelnik Wydziału IV KW MO/WUSW w Łodzi, w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby.

³⁷ Brak danych umożliwiających identyfikację.

³⁸ Brak danych umożliwiających identyfikację.

³⁹ Prawdopodobnie chodzi o Andrzeja Łakomiaka. Andrzej Łakomiak (ur. 1952 r.), od stycznia 1978 r. funkcjonariusz Wydziału IV KW MO w Łodzi (inspektor, starszy inspektor), od listopada 1984 r. starszy inspektor Referatu V RUSW w Zgierzu, od sierpnia 1987 r. starszy inspektor Wydziału IV WUSW w Łodzi, od listopada 1987 r. starszy inspektor Wydziału Studiów i Analiz WUSW w Łodzi, w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby.

⁴⁰ Bliższych danych nie ustalono, brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

⁴¹ Ryszard Gratys (1933–2016), od sierpnia 1953 r. do marca 1989 r. w aparacie bezpieczeństwa, od lutego 1977 r. kierownik sekcji Wydziału IV KW MO/WUSW w Łodzi, od marca 1986 r. starszy inspektor Wydziału VI WUSW w Łodzi.

⁴² Jerzy Sabela (1934–1997), od grudnia 1961 r. do lutego 1986 r. funkcjonariusz SB KM MO/WUSW w Łodzi, od kwietnia 1974 r. kierownik grupy Wydziału IV, od czerwca 1975 r. kierownik sekcji w Wydziale IV, od marca 1985 r. starszy inspektor Wydziału VI, od lutego 1986 r. do marca 1990 r. w ZOMO.

– Andrzej Woźnicki – fig[urant] sprawy krypt. „Teolog”.

Obserwację zewnętrzną podejmie Wydz[iał] „B” tut[ejszej] komendy w dniu 10 listopada br. o godz. 6.00 i prowadzona ona będzie do dnia 12 listopada br. włącznie. Odwołanie obserwacji nastąpi przez koordynatora kierującego akcją.

6. Zorganizowanie 50-osobowej grupy funkcjonariuszy i funkcjonariuszek SB, którzy zabezpieczą imprezę wewnątrz kościoła. Szczegółowe zadania dla uczestników grupy, mające na celu neutralizowanie ewent[ualnych] nieodpowiedzialnych poczynań figurantów, przekazane [zostaną] przez naczelnika Wydz[iału] IV podczas odprawy w dniu 10 b[m]. o godz. 12.00.

7. Na zewnątrz kościoła działała będzie inna 50-osobowa grupa funkcjonariuszy i funkcjonariuszek SB, która podejmie działania w sytuacji koniecznej, a sprowadzające się do neutralizowania poczynań figurantów przez wznoszenie haseł np.: „Bez prowokacji”, „Zachowajmy spokój”, przejęcie ew[e]nt[ualnych] transparentów itp. Z grupy tej wydzieli się 2 podgrupy po 3 osoby (2 mężczyzn i 1 kobieta), które złożą przygotowane wiązanki z szarfami i położą je na wieniec złożony przez ROPCiO i zakryją nimi szarfę z ich napisem. Uczestnicy grupy szczegółowe zadania otrzymają od naczelnika Wydz[iału] III podczas odprawy w dniu 10 bm.

8. Wydziały III i IV oddelegują do zabezpieczenia imprezy w kościele osobowe źródła informacji, których celem będzie wywieranie pozytywnego wpływu na opinię publiczną w sytuacjach, gdyby zachodziła taka konieczność oraz dla ustalenia sprawców negatywnych zachowań się itp.

W przypadku ewentualnych prób docierania „Hazardzistów” do środowiska byłych kombatantów (AK, BCh, PSZ^h na Zachodzie oraz osób wywodzących się z byłego prawicowego nurtu PSL – poprzez osobowe źródła informacji (wykorzystywane po tym zagadnieniu), zabezpieczony zostanie dopływ informacji z tego środowiska na powyższy temat.

Przekazane zostaną zadania sieci TW o natychmiastowym informowaniu o przypadkach aktywizacji tych środowisk w związku z planowaną uroczystością w dniu 12 bm.

Przekazane zostaną zadania źródłom osobowym zalecające sugerowanie figurantom prowadzonych spraw, jak i innymi osobami z b[yłych] podziemnych organizacji zbrojnych do negocjowania udziału w planowanej uroczystości w kościele katedralnym. Przeprowadzone zostaną na powyższy temat rozmowy z siecią TW oraz ustalone zostaną zasady ich udziału w uroczystości (negowanie ewentualnych wystąpień politycznych na terenie lub przed kościołem).

W realizacji powyższego przedsięwzięcia wykorzystani zostaną:

TW ps. „Ksawery”⁴³ – odpow[iedzialny] tow[arzysz] Kowalczyk⁴⁴,

TW ps. „Jan”⁴⁵ – odpow[iedzialny] tow[arzysz] Kowalczyk,

TW ps. „Józef”⁴⁶ – odpow[iedzialny] tow[arzysz] Sikora,

^h W tekście oryginalu: PSL.

⁴³ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁴⁴ Tadeusz Kowalczyk (ur. 1946 r.), od września 1972 r. do października 1989 r. w aparacie bezpieczeństwa, od lipca 1978 r. inspektor Wydziału III KW MO w Łodzi, od marca 1979 r. starszy inspektor Wydziału III KW MO w Łodzi, od lipca 1983 r. kierownik sekcji Wydziału III KW MO/WUSW w Łodzi.

⁴⁵ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁴⁶ Brak danych umożliwiających identyfikację.

TW ps. „Kontroler”⁴⁷ – odpow[iedzialny] tow[arzysz] Sikora,
TW ps. „Ostroga”⁴⁸ – odpow[iedzialny] tow[arzysz] Sikora,
TW ps. „Zaremba”⁴⁹ – odpow[iedzialny] tow[arzysz] Kowalczyk,
TW ps. „Ka-dwa”⁵⁰ – odpow[iedzialny] tow[arzysz] Kowalczyk,
TW ps. „Fotograf”⁵¹ – odpow[iedzialny] tow[arzysz] Kowalczyk.

9. Wydział „B” zorganizuje przy kościele katedralnym p[unkt] z[akryty] w celu dokumentowania rozwoju sytuacji przy Grobie Nieznanego Żołnierza. Niezależnie od tego postawi jeden wóz koło Zjednoczenia Przem[ysłu] Dziewiarskiego (fiat 125p), poprzez którego wszyscy nasi funkcjonariusze mogą przekazywać informacje do centrali. System łączności między ekipami zabezpieczającymi imprezę oraz KW MO zorganizowany będzie w porozumieniu z naczelnikiem Wydz[iału] W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania].

10. Wydział „T” prowadził będzie bieżącą, jeśli zajdzie potrzeba – całodobową kontrolę zachowania się figurantów. Każda ważniejsza informacja mogąca mieć związek z organizowanym zabezpieczeniem będzi[e] bezzwłocznie przekazywana do Wydz[iału] III. Podobny system stałego bez[z]włocznego współdziałania zorganizowany będzie między Wydz[iałem] III i Wydz[iałem] „W”⁵².

11. Wydział III współdziałał będzie z komendami dzielnicowymi MO i ZOMO w zakresie przekazywania info[r]macji umożliwiających efektywne, skuteczne, prewencyjne patrołowanie wybranych rejonów miasta (np. ulic Wschodnia, Obr[ó]ńców Stalingradu, Zielona, 22 Lipca) oraz określenia, w jakim czasie wskazane byłoby wzmożone patrołowanie.

12. Wydział Śledczy zapewni systematyczne dyżury oficerów śledczych oraz uzgodni z KD MO Łódź-Śródmieście zabezpieczenie niezbędnej liczby pokoi do przesłuchań osób. Ponadto KD MO Ł[ódź-]Śródmieście w dniu 12 bm. (w czasie trwania uroczystości w kościele) przygotuje grupę funkcj[onariuszy,] którzy współdziałać będą z nami np. na wypadek konieczności podejmowania interwencji, konwoju, zatrzymanych, itp.

Naczelnik Wydziału IV
ppłk M[ieczysław] Kierasⁱ

Naczelnik Wydziału III
ppłk mgr Cz[esław] Chojakⁱ⁵³

Źródło: AIPN Ld, Pf 13/427, k. 5–11, mps.

ⁱ *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

⁴⁷ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁴⁸ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁴⁹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁵⁰ Kazimierz Kassyk (1922–1993), pozyskany do współpracy przez Wydział III KW MO w Łodzi 16 V 1966 r. do inwigilacji środowiska byłych członków AK, „WiN” i NSZ, z powodu przejścia na emeryturę TW współpracę zakończono 5 VIII 1986 r.; w zasobie archiwalnym Oddziałowego Archiwum IPN w Łodzi zachowały się trzy tomy teczek (personalna i pracy) TW ps. „Ka-dwa” z lat 1966–1983.

⁵¹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁵² Wydział „W” zajmował się w KW MO/WUSW tzw. perlustracją korespondencji, czyli tajnym kontrolowaniem i kopiowaniem listów i przesylek.

⁵³ Czesław Chojak (1924–1990), od września 1945 r. do stycznia 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od stycznia 1975 r. kierownik Inspektoratu SB KM MO w Łodzi, od czerwca 1975 r. naczelnik Wydziału III KM MO w Łodzi, od lutego 1977 r. naczelnik Wydziału KW MO w Łodzi, od sierpnia 1983 r. do października 1989 r. naczelnik Wydziału III WUSW w Łodzi.

1978 listopad 12, Warszawa – Informacja dotycząca wystąpień opozycji w związku z obchodami 60. rocznicy odzyskania niepodległości

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III

Warszawa, dnia 12 XI 1978 r.

L.dz. OE-I-02379/78^a

Informacja

dotycząca prowokacyjnych wystąpień elementów antysocjalistycznych
w związku z obchodami 60. rocznicy odzyskania niepodległości

Otrzymują: Tow[arzysz] Jabłoński, Tow[arzysz] Jaroszewicz, Tow[arzysz] Babiuch, Tow[arzysz] Grudzień, Tow[arzysz] Jagielski, Tow[arzysz] Jaruzelski, Tow[arzysz] Kania, Tow[arzysz] Kępa, Tow[arzysz] Kowalczyk, Tow[arzysz] Kruczek, Tow[arzysz] Olszowski, Tow[arzysz] Szydłak, Tow[arzysz] Tejchma, Tow[arzysz] Barcikowski, Tow[arzysz] Łukaszewicz, Tow[arzysz] Wrzaszczyk, Tow[arzysz] Frelek, Tow[arzysz] Karkoszka, Tow[arzysz] Pińkowski, Tow[arzysz] Werblan, Tow[arzysz] Żandarowski, Tow[arzysz] Kurowski, Tow[arzysz] Zieliński, Tow[arzysz] Dąbrowa, Tow[arzysz] Gawroński, Tow[arzysz] Maciszewski, Tow[arzysz] Muszyński, Tow[arzysz] Palimąka, Tow[arzysz] Rokoszewski, Tow[arzysz] Czubiński, Tow[arzysz] Siwicki, Tow[arzysz] Sawczuk, Tow[arzysz] Kufel, Tow[arzysz] Muszyński, Biuro „C”, Kraków, Tow[arzysz] Janicki, Tow[arzysz] Milewski, Tow[arzysz] Stachura, Tow[arzysz] Zaczkowski, Tow[arzysz] Pożoga, Tow[arzysz] Słowikowski, Tow[arzysz] Straszewski, Tow[arzysz] Kwiatkowski.

1. Zorganizowane grupy antysocjalistyczne zgodnie z wcześniejszymi zamierzeniami i przygotowaniem na dzień 11 listopada br. podjęły w tym dniu zaplanowane akcje o znamionach prowokacji politycznej, wykorzystując fakt zgromadzenia się uczestników na uroczystościach kościelnych, poświęconych 60-leciu niepodległości.

2. Przebieg uroczystości kościelnych oraz manifestacje po mszach i nabożeństwach w Warszawie i w kilku innych miastach wskazują, że elementom antysocjalistycznym częściowo udało się zrealizować ich cele tj.: zaakcentowanie swojej obecności, przypomnienie daty 11 listopada jako rocznicy odzyskania niepodległości, wprowadzenie nowej formy działalności w postaci manifestacji ulicznej. Wskazuje na to przebieg wydarzeń:

2.1. W Warszawie:

2.1.1. W dniu 10 bm. o godz. 18.00 w kościele św. Aleksandra (pl. Trzech^b Krzyży) odbyło się nabożeństwo poświęcone 60. rocznicy [odzyskania] niepodległości oraz wmurowanie tablicy ku czci J[ózefa] Piłsudskiego. Obecnych było ok. 400 osób, m.in. A[ndrzej] Czuma, L[eszek] Moczulski, W[ojcich] Ziemiński. Kazania wygłosili: b[isku]p

^a Po prawej stronie pieczęć o treści: 44, [nieczytelne] Departament III, nr 3280.

^b W tekście oryginału: 3.

Miziołek¹ i miejscowy ksiądz. Pod koniec uroczystości NN mężczyzna w kruchcie kościoła usiłował rozdawać ulotki, które zostały przejęte przez SB;

2.1.2. W godzinach przedpołudniowych 11 bm. w kościele św. Jacka odbyło się nabożeństwo dla uczczenia pamięci komendantów głównych AK – gen. S[tefana] Roweckiego i gen. Okulickiego, połączone z odsłonięciem tablic pamiątkowych. Przed rozpoczęciem nabożeństwa rozdawano biało-czerwone opaski z emblematem orła w koronie oraz napisem „AK”. Grupa dziewcząt ubrana była w stroje Szarych Szeregów. W wystąpieniach z okazji odsłonięcia tablic szczególnie eksponowano oddziały AK ze wschodnich terenów, które potem przeszły do podziemia walczącego z władzą ludową. Niektóre wystąpienia zawierały akcenty antysocjalistyczne i antyradzieckie. W nabożeństwie uczestniczyło ok. 4 tys. osób. Po jego zakończeniu ok. 100-osobowa grupa udała się z kwiatami do Grobu Nieznanego Żołnierza;

2.1.3. O godz. 18.00 w katedrze warszawskiej odbyło się uroczyste nabożeństwo celebrowane przez b[isku]pa Modzelewskiego², kazanie wygłosił b[isku]p Dąbrowski³. Ocenia się, że nabożeństwa wysłuchało ok. 12 tys. osób zgromadzonych w katedrze i na przyległych ulicach.

Około godz. 20.00 uczestnicy nabożeństwa przemaszerowali z flagą narodową do pl. Zwycięstwa, gdzie w obecności ok. 2 tys. osób złożono wieńce pod Grobem Nieznanego Żołnierza. Przemarszowi i składaniu wieńców towarzyszyło śpiewanie hymnu państwowego, *Roty, Warszawianki*, pieśni religijnych, m.in. *Boże, coś Polskę* oraz pieśni legionowych. Podczas składania wieńców wznoszone były prowokacyjne okrzyki, np.: „Żądamy prawdy o Katyniu”, „Żądamy prawdy w prasie, radio i telewizji”, „Niech żyją Lwowskie Orleńta”, „Żądamy wolności”, „Nie ma chleba bez wolności”, „Chwała ofiarom Katynia”, „Cześć ofiarom bezpieki”, „Niech żyje Polonia radziecka”, „Pomordowanym na Syberii w 1939–[19]41 – cześć”, „Niech żyje ROPCio”, „Niech żyje KOR” itp. Po złożeniu pierwszego wieńca wystąpił redaktor „Stolicy” – Ziółkowski⁴ z apelem o pozo-

^c W tekście oryginału: ROPCziO.

¹ Władysław Miziołek (1914–2000), duchowny katolicki, dr teologii; w 1940 r. przyjął święcenia kapłańskie, od 1957 r. wykładowca i rektor WSD w Warszawie, w latach 1969–1992 biskup pomocniczy archidiecezji warszawskiej, od 1969 r. proboszcz parafii św. Aleksandra w Warszawie, w latach 1962–1989 przewodniczący Ośrodka ds. Jedności Chrześcijan, od 1981 r. wikariusz generalny i kapitułny archidiecezji warszawskiej, w okresie 1974–1984 przewodniczący Komisji Episkopatu Polski ds. Ekumenizmu, organizator Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan, redaktor naczelny kwartalnika „Biuletyn Ekumeniczny”. Rozpracowywany w latach 1962–1964 przez Wydział IV KS MO w Warszawie w ramach SOO krypt. „Diakon”, materiały zniszczono.

² Jerzy Modzelewski (1905–1986), duchowny katolicki; w 1928 r. przyjął święcenia kapłańskie, prefekt szkół warszawskich, duszpasterz akademicki, proboszcz w Milanówku, Żąbkach i parafii św. Teresy w Warszawie; w czasie powstania warszawskiego uczestniczył w przekazaniu przez Niemców serca Fryderyka Chopina bp. Antoniemu Szlagowskiemu; w latach 1959–1986 biskup pomocniczy archidiecezji warszawskiej, przewodniczący Rady Prymasowskiej Budowy Kościołów. Rozpracowywany w latach 1964–1974 przez Wydział IV KS MO/SUSW w Warszawie w ramach TEOK.

³ Bronisław Dąbrowski (1917–1997), duchowny katolicki; w 1945 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1950–1962 dyrektor Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski, w latach 1962–1968 zastępca sekretarza Episkopatu Polski, w latach 1969–1993 sekretarz Konferencji Episkopatu Polski, wikariusz generalny archidiecezji, kanonik kapituły metropolitalnej, w latach 1961–1993 biskup pomocniczy, w 1982 r. podniesiony do godności arcybiskupa, od 1981 r. członek Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu i Episkopatu; uczestnik obrad Okrągłego Stołu i rozmów w Magdalence. Rozpracowywany w latach 1963–1989 w ramach TEOK, w 1989 r. materiały włączono do SO krypt. „Centrum”.

⁴ Henryk Ziółkowski ps. lit. „Jerzy Greń”/„Gren” (1927–1996), dziennikarz, literat, scenarzysta filmowy; członek AK, uczestnik powstania warszawskiego; pracował dla pism: „Przekrój”, „Wiedza i Życie”, „Stolica”; w latach

stanie, gdyż będą składane następne wieńce. Wystąpienie jego zawierało wrogie i prowokacyjne akcenty – dotyczące cenzury, braku wolności i niepodległości, nieposzanowania praw obywatelskich itd.

Okolo godz. 21.00 zebrani rozeszli się. Nie zaszła potrzeba interwencji sił porządkowych. Zwracał uwagę duży i aktywny udział młodzieży w omawianych imprezach.

Przed katedrą rozkolportowano ok. 500 egz. broszury KSS „KOR” *W 60-tą rocznicę*, z czego ok. 100 egz. przejęła SB. Wśród uczestników uroczystości kościelnych i przy Grobie Nieznanego Żołnierza stwierdzono obecność przedstawicieli wszystkich grup antysocjalistycznych (KSS „KOR”, ROPCiO^c, SKS, a także środowisko byłego AK, byłych legionistów itd.).

2.2. W Krakowie w dniu 11 bm.:

2.2.1. O godz. 9.00 w katedrze na Wawelu odbyła się msza z udziałem ok. 1500 osób; w kazaniu ks. Kazimierza Figlewicza⁵ szczególnie eksponowana była postać Piłsudskiego. Po mszy część osób udała się do krypty Piłsudskiego, gdzie przemówienie wygłosił gen. Boruta-Spiechowicz, podkreślając zasługi Piłsudskiego dla niepodległości Polski. Stwierdził też, że wysłał do Jana Pawła II depeszę z wyrazami wierności „starej wiary”⁶ oraz gotowości do wspierania go nie tylko modlitwą, ale i siłą, cytując przy tym jedną z wypowiedzi Piłsudskiego. Przed katedrą rozprowadzane były odpłatnie zdjęcia J[ózefa] Piłsudskiego i biało-czerwone kokardki z datami: „11 XI 1918 – 1 XI 1978”. Z inicjatywy SKS ok. 50 osób udało się do Grobu Nieznanego Żołnierza, gdzie złożono wiązanki kwiatów i odśpiewano hymn państwowy oraz pieśń *Boże, coś Polskę*. Zarówno przemarsz, jak i pobyt przed Grobem Nieznanego Żołnierza odbył się spokojnie i nie wzbudził większego zainteresowania. Nie zanotowano też kolportażu ulotek;

2.2.2. O godz. 19.15 w kościele Mariackim odbyła się msza celebrowana przez b[isku]pa Groblickiego⁷, w której uczestniczyło ok. 4 tys. osób. Po mszy grupa ok. 150 osób udała się pod Grób Nieznanego Żołnierza, niosąc biało-czerwoną flagę oraz śpiewając pieśni religijne i *Rotę*. Ogółem przy Grobie Nieznanego Żołnierza zgromadziło się ok. 300 osób (m.in. rozpoznano sympatyków SKS), które odśpiewały *Boże, coś Polskę*, hymn państwowy i *Warszawiankę*. Krótkie przemówienie o antysocjalistycznym wydźwięku wygłosił Jan^d Jarosz⁸ (współpracownik SKS).

1980–1989 na emigracji Austrii, następnie w RFN, w sierpniu 1980 r. założył Biuro Zagraniczne KPN w Wiedniu; w okresie październik 1977 r. – listopad 1978 r. kandydat Wydziału III/III-2 KS MO w Warszawie na TW. Inwigilowany od lipca 1979 r. do listopada 1981 r. przez Wydział III-1 KS MO w ramach SOR krypt. „Antagonista”/„Ringo”.

⁴ *W tekście oryginału*: Janusz.

⁵ Kazimierz Figlewicz (1903–1983), duchowny katolicki; w 1925 r. przyjął święcenia kapłańskie, katecheta i spowiednik Karola Wojtyły, w latach 1933–1957 wikariusz katedry na Wawelu, od 1957 r. jej proboszcz i kanonik kapituły katedralnej. Rozpracowywany w latach 1963–1972 przez Wydział IV KW MO w Krakowie w ramach TEOK.

⁶ „Stara wiara” – określenie niepodległościowego środowiska kombatanckiego w PRL, zwłaszcza dawnych żołnierzy i oficerów Legionów Polskich.

⁷ Julian Groblicki (1908–1995), duchowny katolicki, dr teologii; w 1933 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1960–1992 wikariusz generalny i kapitułny, biskup pomocniczy archidiecezji krakowskiej, wiceprzewodniczący Komisji ds. Duszpasterstwa Charytatywnego.

⁸ Jan Piotr Jarosz (ur.1953 r.), student historii na UJ (1974–1978), absolwent UJ (filozofia 1989 r., historia sztuki 1993 r.); w listopadzie 1967 r. założyciel i komendant tajnej organizacji Armia Wyzwolenia, w marcu 1970 r. aresztowany, w sierpniu 1970 r. osadzony w szpitalu psychiatrycznym, w czerwcu 1971 r. zwolniony (śledztwo zostało umorzone), od maja 1977 r. działał w SKS w Krakowie, od jesieni 1977 r. w ROPCiO; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do maja 1982 r. ukrywał się, w latach 1982–1989 kolporter wydawnictw niezależnych. Inwigilowany: w latach 1967–1970 przez Wydział III KW MO w Krakowie w ramach SOR krypt. „Wolni”/

2.3. W Poznaniu w dniu 11 bm. w większości kościołów w godzinach wieczornych odbyły się msze z okazji 60-lecia, w których uczestniczyło po ok. 50–150 wiernych, a w kościele dominikanów o godz. 16.30 msza zamówiona przez środowisko akowskie zgromadziła ok. 60 osób.

Mieszkańcy Poznania wywiesili z okazji 60-lecia kilkaset flag biało-czerwonych. Na terenie miasta ujawniono 4 afisze z orłem w koronie na czerwonym tle i łańcuchem z datami: „1918–1978”.

2.4. W Gdańsku w dniu 11 bm. o godz. 18.00 w kościele Mariackim odbyła się msza z udziałem ok. 700 osób, wśród których rozpoznano przedstawicieli zorganizowanych elementów antysocjalistycznych z tego terenu. Po mszy ok. 250 osób udało się pod pomnik Jana III Sobieskiego, gdzie rozwinęli flagę państwową oraz odśpiewano hymn i *Rotę*. W jednym z kościołów w Gdyni odprawiono mszę z udziałem ok. 250 osób oraz w Sopocie – tylko 10 osób.

2.5. W Łodzi w dniu 12 bm. w kościele katedralnym odbyło się nabożeństwo z udziałem ok. 1300 osób, po którym grupa kilkudziesięciu osób udała się na Grób Nieznanego Żołnierza, gdzie złożono wieniec z szarfą: „ROPCiO”, oraz odśpiewano hymn państwowy.

3. Zorganizowanie przez elementy antysocjalistyczne omawianych wyżej ulicznych demonstracji stanowi nową jakość w procesie eskalacji wrogich działań. Dotychczas grupy antysocjalistyczne podejmowały tego typu demonstracyjne działania okazjonalnie, w konkretnych sprawach (np. sprawa śmierci Pyjasa⁹, głódówki w obronie represjonowanych itp.). Obecnie po raz pierwszy podjęto próbę otwartej, publicznej, ideologiczno-politycznej konfrontacji pod hasłami nawiązującymi do poczucia patriotyzmu w duchu tradycji Polski burżuazyjnej, a więc antykomunizmu i antyradzieckości.

3.1. Omawiane imprezy cechowało: zdominowanie ich od strony inspiratorsko-organizatorskiej przez ROPCiO⁶, środowisko legionowe i b[yłych] akowców; eksponowanie roli katolicyzmu dla utrzymania ducha narodowego Polaków; próby nawiązywania do tradycji i sentymentów legionowo-akowskich; negowanie roli rewolucji październikowej dla odzyskania niepodległości w 1918 r.; generalnie antyradziecki wydźwięk przygotowanych na tę okazję nielegalnych materiałów propagandowych i wystąpień ustnych.

3.2. Przebieg wydarzeń i taktyka zastosowana przez organizatorów prowokacji wskazuje, że powstało realne niebezpieczeństwo wykorzystywania w przyszłości oficjalnych świąt i uroczystości państwowych do organizowania wrogich demonstracji przez wąskie grupy przeciwników socjalizmu. Należy liczyć się z możliwością wykorzystywania przez nich różnych rocznic (np. powstań: listopadowego 1830, styczniowego 1863, warszawskiego 1944 itp.) do wywoływania manifestacji o wydźwięku antypaństwowym i antyradzieckim przy zastosowaniu stałego schematu: nabożeństwa – składanie wieńców oraz kwiatów

„Fanatycy”, w okresie październik 1977 r. – czerwiec 1983 r. przez Wydział III/III-1 KW MO/WUSW w Krakowie w ramach SOR krypt. „Fakir”.

⁹ Stanisław Pyjas (1953–1977), student Wydziału Filologii Polskiej, Wydziału Filozofii UJ (1972–1977); po czerwcu 1976 r. współorganizator protestów przeciw represjom wobec robotników Radomia i Ursusa, w okresie 1976–1977 współpracownik KOR; 7 V 1977 r. rano znaleziono jego zwłoki w bramie kamienicy przy ul. Szewskiej w Krakowie, jego śmierć – powszechnie przypisywana funkcjonariuszom SB – wywołała masowe demonstracje studenckie, w rezultacie których powstał SKS w Krakowie (14/15 V 1977 r.); śledztwo w sprawie zabójstwa S. Pyjasa umorzono w 2019 r. z powodu niewykrucia sprawców. Inwigilowany: w okresie 21 II 1976 r. – 7 V 1976 r. przez Wydział III KW MO w Krakowie w ramach SOR krypt. „Optymiści”, od lipca 1976 r. w ramach SOR krypt. „Niepoprawni”.

w miejscach publicznych – powodowanie zbiegowiska – wystąpienia i propagowanie wrogich haseł.

3.3. Należy liczyć się z podjęciem przez ośrodki dywersji na Zachodzie kampanii propagandowej, w której w sposób tendencyjny i wyolbrzymiony będzie eksponowany przebieg uroczystości rocznicowych w dniu 11 bm., a manifestacje w miejscach publicznych będą prezentowane jako rzekomo masowe wystąpienia Polaków w walce o niepodległość.

3.4. Zwraca uwagę fakt, że uroczystości kościelne w dniu 11 bm. były w dniach poprzedzających szeroko reklamowane przez RWE, kler w kraju oraz grupy antysocjalistyczne. Mimo tego frekwencja na nabożeństwach w dniu 11 bm. nie wykraczała ponad normę. Duża ilość uczestników w katedrze warszawskiej spowodowana została m.in. ogłoszeniem przez RWE i rozpowszechnianiem w Warszawie wersji o udziale w uroczystościach kardynała S[tefana] Wyszyńskiego. Jego nieobecność wywołała niezadowolenie wśród osób zgromadzonych w katedrze oraz nieprzyjazne komentarze.

4. W środowisku zorganizowanych grup antysocjalistycznych panuje zadowolenie z przebiegu manifestacji w Warszawie w dniu 11 listopada. Niezależnie od prób dyskutowania zasług przez poszczególne osoby przy jednoczesnym pomniejszaniu roli i znaczenia konkurencyjnych ugrupowań, ogólnie wyrażane jest przekonanie, że manifestacja warszawska stanowi nowy etap w rozwijaniu działalności antysocjalistycznej.

4.1. W gronie członków warszawskiego SKS panuje przekonanie, że manifestacja spowoduje szeroki napływ nowych członków do tej grupy.

4.2. W środowisku KSS „KOR” wyrażane jest w zawołowanej formie zaniepokojenie, że ROPCiO^c przejęło inicjatywę w działalności antysocjalistycznej i wyprzedza obecnie KSS „KOR”, który ogranicza się do wydawania oświadczeń i kolportażu publikacji.

4.3. Członek ROPCiO^c – A[dam] Wojciechowski w rozmowie z korespondentem włoskiej agencji ANSA Pollim¹⁰ stwierdził, że „sukces demonstracji polega na tym, że po raz pierwszy od marca 1968 [r.] na ulicę wyszli mieszkańcy Warszawy, chociaż jeszcze nie całkowicie zorganizowani, w celu zmanifestowania nie tylko obchodów 60-lecia odzyskania niepodległości, ale przede wszystkim swojej woli życia w kraju wolnym i niepodległym”.

5. Zainteresowania korespondentów zachodnich koncentrowały się głównie na pochodzie – po mszy w katedrze warszawskiej – i złożeniu wieńców na Grobie Nieznanego Żołnierza. W korespondencjach do swych agencji i redakcji wskazują oni na stosunkowo spokojny charakter uroczystości i fakt nieinterweniowania sił porządkowych. Nie nadają większego znaczenia wrogim hasłom wznoszonym w czasie składania wieńców. Korespondencje na ten temat są jak dotychczas wyważone i ograniczają się do obiektywnego relacjonowania faktów.

6. Resort spraw wewnętrznych podejmował w dniach 10–12 bm. szereg działań zmierzających do zneutralizowania lub ograniczenia zasięgu i skuteczności prowokacyjnych działań elementów antysocjalistycznych oraz zapewnienia ładu i porządku na terenie kraju.

6.1. Zabezpieczono fizycznie miejsca publiczne, które były terenem omawianych wyżej manifestacji.

¹⁰ Piero Polli (ur. 1930 r.), dziennikarz, korespondent włoskiej agencji informacyjnej ANSA, w okresie lipiec 1974 r. – sierpień 1979 r. korespondent w Polsce. Inwigilowany od września 1974 r. do lipca 1984 r. przez Wydział VIII Departamentu II MSW w ramach SOS krypt. „Alberto”.

6.2. Prowadzono aktywne rozpoznanie zamierzeń i działań organizatorów prowokacji, podejmowano działania dezinformujące i zabezpieczające w celu ograniczenia ilości uczestników manifestacyjnych wystąpień oraz niedopuszczenia do rozprzestrzeniania się demonstracji w inne rejony miasta (dotyczy to zwłaszcza Warszawy, gdzie uzyskano sygnały o możliwości przeniesienia się manifestacji pod gmachy KC PZPR i ambasady ZSRR).

6.3. W celu ograniczenia zasięgu oddziaływania propagandowego grup antysocjalistycznych w dniach 10–11 bm. podjęto działania prewencyjno-zapobiegawcze, w wyniku których ujawniono i zakwestionowano łącznie 13 353 egz. różnych wrogich wydawnictw i publikacji, w tym 10 340 egz. dotyczących rocznicy 60-lecia [odzyskania] niepodległości (odezwy, ulotki, plakaty, nekrologi itp.), dokonano 16 przeszukań mieszkań i osób, w trakcie których obok nielegalnych wydawnictw zakwestionowano materiały i środki techniczne służące do powielania, zatrzymano 3 osoby kolportujące wrogie materiały.

Wśród wym[ienionych] wyżej zakwestionowanych publikacji znajduje się 9,5 tys. egz. „Odezwy do Narodu Polskiego” opracowanej przez ROPCiO^o (grupa A[ndrzeja] Czumy). Przejmując prawie cały nakład, praktycznie zlikwidowano zagrożenie kolportażu „Odezwy...” mającej szczególnie wrogi i podburzający charakter (*vide* Załącznik do naszej Informacji OE-I-02368/78 z 10 bm.).

Dyrektor Departamentu III
gen. bryg. A[dam] Krzysztoporski

Źródło: AIPN, 0365/61, t. 6, k. 48–54, mps.

1978 listopad 15, Warszawa – Komunikat Biura Prasowego Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela o obchodach Święta Niepodległości w Warszawie

Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela
w Polsce
Biuro Prasowe
ul. Czerniakowska [...]a

Warszawa, 15 listopada 1978 r.

Komunikat

Obchody Święta Niepodległości rozpoczęły się w stolicy Polski wieczorem 10 listopada 1978 r. pontyfikalnym nabożeństwem w kościele św. Aleksandra na pl. Trzech Krzyży – zapowiedzianym biciem w dzwony i wywieszeniem na zewnątrz świątyni kilkunastometrowej biało[-]czerwonej flagi.

W czasie mszy św[iętej] po kazaniu ks. prałata Niedzielaka¹, ks. biskup Władysław Miziołek^b poświęcił tablicę ku czci Józefa Piłsudskiego. Uroczystość zgromadziła przede wszystkim najstarszych legionistów i peowiaków oraz dowódców WP i AK. W imieniu żołnierzy Rzeczypospolitej ks. biskupowi Miziołkowi^b i prymasowi Polski dziękował Wojciech Ziemiński. Tablica wmurowana w kościele św. Aleksandra – parafialnym belwederskiej rezydencji – jest jedynym po Wawelu publicznym monumentem Józefa Piłsudskiego w Polsce.

11 listopada przed południem w kościele Ojców Dominikanów na ul. Freta ks. biskup Zbigniew Kraszewski² poświęcił wmurowane tam tablice ku czci komendantów głównych AK: gen. „Grotą” – Stefana Roweckiego, który zginął w 1944 r.^c w Niemczech i gen. „Niedźwiadka” – Leopolda Okulickiego, który zginął w 1946 r. w Rosji. Uroczystość zorganizowana przez „cichociemnych” zgromadziła setki żołnierzy Polski Podziemnej i ich dowódców przybyłych z całej Polski. Po nabożeństwie symboliczne wieńce z szarfami:

^a *Fragment pominięty przez autorów publikacji.*

^b *W tekście oryginału: Miziołek, Misiółkowi.*

^c *W tekście oryginału: 1946 r.*

¹ Stefan Niedzielak (1914–1989), duchowny katolicki; w 1940 r. przyjął święcenia kapłańskie; uczestnik powstania warszawskiego, kapelan AK i „WiN”, współpracownik Delegatury Rządu na Kraj, w 1944 r. przewiózł do Krakowa dowody z ekshumacji polskich oficerów w Katyniu przeprowadzonej przez Niemców (tzw. depozyt katyński); od 1956 r. proboszcz parafii św. Karola Boromeusza na warszawskich Powązkach i Matki Bożej Loretańskiej na Pradze (1961–1977), współzałożyciel Rodzin Katyńskich, twórca Sanktuarium „Poległym i Pomordowanym na Wschodzie” (powstałego z przekształcenia kościoła św. Karola Boromeusza na warszawskich Powązkach) oraz inicjator wzniesienia Krzyża Katyńskiego na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w 1981 r.; od lat siedemdziesiątych autor kazań podczas mszy św. z okazji rocznic narodowych, m.in.: 17 września, 15 sierpnia, 11 listopada; zamordowany przez „nieznanych sprawców” w nocy z 20 na 21 I 1989 r. Rozpracowywany: w latach 1964–1986 przez Wydział IV KS MO/SUSW w Warszawie w ramach TEOK, w latach 1964–1977 jako kandydat na TW, materiały zniszczono.

² Zbigniew Kraszewski (1922–2004), duchowny katolicki; w 1949 r. przyjął święcenia kapłańskie; uczestnik powstania warszawskiego; w okresie 1969–1970 rektor seminarium duchownego w Warszawie, w latach 1970–1992 biskup pomocniczy archidiecezji warszawskiej, w latach 1992–1997 biskup pomocniczy diecezji warszawsko-praskiej, wiceprzewodniczący Komisji Maryjnej i Komisji Duszpasterstwa Akademickiego Episkopatu Polski.

„Zamęczonym Komendantom Głównym – Żołnierz Armii Krajowej”, złożone zostały na powązkowskim Cmentarzu Wojskowym: „Grotowi” – przy pomniku Gloria Victis, „Niedźwiadkowi” – przy pomniku „Cichociemnych”. Natomiast na Grobie Nieznanego Żołnierza wieniec i kwiaty złożyły delegacje AK Okręgu Lwowskiego i Wileńszczyzny. Również w południe złożyli swój wieniec nieznanemu żołnierzowi legionści i peowiacy.

Wieczorne nabożeństwo w katedrze św. Jana zgromadziło ok. 20 tys. osób, większość z nich wypełniła staromiejskie uliczki okalające katedrę. Głównym celebrazem był ks. biskup Modzelewski, a kazanie wygłosił ks. biskup Dąbrowski. W czasie mszy św[iętej] wewnątrz katedry stały warty honorowe i harcerzy przy tablicy „Orląt Lwowskich” i żołnierzy Polski Walczącej, przy urnie z prochami z poboju lat 1914–1920. Nabożeństwo zakończyła modlitwa żołnierska, apel poległych i pieśń „O Boże skrusz ten miecz, co siecze kraj, do wolnej Polski nam powrócić daj...”.

Zgodnie z tym, co zapowiadały od tygodnia rozklejane na kościołach plakaty z Orłem RP – przygotowane przez zespół redakcji „Opinii”, po nabożeństwie zostały złożone wieńce z katedry na Grobie Nieznanego Żołnierza. Pierwszy złożono wieniec spod tablicy „Orląt Lwowskich” niesiony przez harcerzy i uczestników Ruchu Obrony z szarfami: „Żołnierze Niepodległej – Harcerze Rzeczypospolitej”. Drugi wieniec, z szarfami: „Bojownikom Niepodległości”, złożyli studenci Wydz[iału] Matematyki Uniwersytetu Warszawskiego. Trzeci, okazały wi[ę]wieniec z szarfami: „Tym, którzy czynem zbrojnym budzili Polskę do zmartwychwstania – Żołnierze Armii Krajowej”, złożyli kombatancki i uczestnicy Ruchu Obrony.

Uroczystość złożenia wieńców poprzedził manifestacyjny pochód kilku tysięcy mieszkańców stolicy, którzy w powadze, pod biało-czerwoną flagą niesioną przez jednego ze studentów przeszli pl. Zamkowym i Krakowskim Przedmieściem. Przy migocących zniczach (reflektory oraz pobliskie latarnie zostały przez władze celowo wygaszone) i pochylonej przed Grobem fladze w ciągu dwóch godzin wielokrotnie śpiewano hymn narodowy, *Rotę*, *Boże, coś Polskę*, *Pierwszą Brygadę*, *Warszawiankę*, *Czerwone maki*, modlono się za poległych, szczególnie za pomordowanych żołnierzy Polski Podziemnej i zaginionych na Wschodzie, wznoszono okrzyki na cześć Ojca Św[iętego] i prymasa Polski, domagano się niepodległości, poszanowania praw człowieka i swobód obywatelskich, wolności słowa, nauki, budowy pomnika katyńskiego i pomnika gen. „Grota”. Ktoś wygłosił krótkie przemówienie. Wiwatowano na cześć Armii Krajowej, wolnych harcerzy, młodzieży, SKS-ów, KSS „KOR”, Ruchu Obrony oraz Wojska Polskiego – chociaż warta honorowa otrzymała rozkaz nie prezentowania broni podczas ceremonii składania wieńców.

Redaktorzy „Opinii”, działacze Ruchu Obrony – organizujący obchody Święta Niepodległości w stolicy – wyrażają wdzięczność i uznanie mieszkańcom Warszawy za pełne godności i spokoju zachowanie się w czasie tej historycznej manifestacji, pomimo kilku prób prowokacji.

Te same słowa należy odnieść do mieszkańców Wybrzeża, którzy wolę niepodległego ducha manifestowali 11 listopada w zorganizowanym przez gdańskie środowisko Ruchu

Obrony pochodzie od kościoła Mariackiego do pomnika [Jana III] Sobieskiego w Gdańsku, przy którym redaktor „Bratniaka”³ Aleksander Hall⁴ wygłosił przemówienie.

Wobec skonfiskowania nakładu 10 tys. wspólnej odezwy wydanej 11 listopada przez uczestników Ruchu Obrony i Żołnierzy Rzeczypospolitej – przypominamy jej główne postulaty:

- za niezbędny krok ku niepodległości uważamy przyjęcie demokratycznej ordynacji wyborczej, dopuszczającej wszystkie ugrupowania społeczne i polityczne do list wyborczych;
- przeprowadzenie wolnych wyborów i wyłonienie suwerennych władz polskich;
- poszanowanie przez wszystkich Polaków nienaruszalnej zasady zwierzchnictwa Narodu.

Biurow Prasowe Ruchu Obrony
(–) **Kazimierz Janusz**⁵

Źródło: AIPN, 01419/467, k. 42–43, mps.

³ „Bratniak. Pismo Młodych” – drugoobiegowe pismo społeczno-polityczne o zabarwieniu konserwatywno-narodowym, wydawane od października 1977 r. do listopada 1981 r. w Gdańsku; początkowo organ ROPCiO, następnie RMP; miesięcznik, od 1979 r. dwumiesięcznik, od nr. 28 (1981) kwartalnik; ukazało się 30 numerów w nakładzie od 200–500 egz. (nr. 1–3) do 2–6 tys. egz. (nr. 17–29); redakcję tworzyli: Aleksander Hall, Jacek Bartyzel, Arkadiusz Rybicki i inni; od nr. 18 (1979) podtytuł brzmiał: „Pismo Ruchu Młodej Polski”, od nr. 23 (1980): „Pismo Ideowo-Polityczne Ruchu Młodej Polski”.

⁴ Aleksander Hall (ur. 1956 r.), historyk, dr hab. nauk humanistycznych (2007); absolwent Wydziału Humanistycznego UG (1977), od 2002 r. pracownik naukowo-dydaktyczny Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie; w okresie 1968/1969–1971 współzałożyciel i członek tajnej organizacji Front Wyzwolenia Polski, w latach 1971–1972 uczestnik grupy samokształceniowej pod opieką o. Ludwika Wiśniewskiego, w 1977 r. członek Nurtu Niepodległościowego, od 1977 r. uczestnik ROPCiO, po rozłamie poparł Moczulskiego, działacz SKS Wyższych Uczelni Trójmiasta, w latach 1977–1981 współtwórca i redaktor drugoobiegowego pisma „Bratniak”, w lipcu 1979 r. współzałożyciel i jeden z liderów RMP; w sierpniu 1980 r. uczestnik strajku w Stoczni im. Lenina w Gdańsku, od jesieni 1981 r. doradca Lecha Wałęsy; od 13 XII 1981 r. do lipca 1984 r. ukrywał się, w latach 1982–1984 członek tajnej RKK NSZZ „Solidarność” w Gdańsku, w 1989 r. uczestnik obrad Okrągłego Stołu; w okresie 1989–1991 minister bez teki w rządzie Tadeusza Mazowieckiego, w latach 1991–1993, 1997–2001 poseł na Sejm RP z list UD i AWS. Inwigilowany w okresie kwiecień 1978 r. – 1989 r. przez Wydział III/OKPP KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Hak”.

⁵ Kazimierz Janusz (1925–2014), absolwent Wydziału Inżynierii Lądowej PW (1964); w okresie 1945–1947 członek ZMW „Wici”, w 1949 r. członek tajnej organizacji Polska Armia Wyzwolenia, w październiku 1950 r. aresztowany, 25 X 1951 r. skazany przez WSR w Warszawie na 15 lat pozbawienia wolności, zwolniony 31 XII 1956 r.; w latach 1964–1967 tłumacz tekstów technicznych, w latach 1967–1976 pracownik m.in.: Centralnego Ośrodka Informacji Budownictwa, Ośrodka Dokumentacji i Studiów Społecznych, Politechniki Warszawskiej, w latach 1976–1995 (z przerwami) redaktor miesięcznika „Inżynieria i Budownictwo”; w marcu 1977 r. współzałożyciel ROPCiO, prowadził punkt konsultacyjno-informacyjny ROPCiO w Warszawie, w okresie listopad 1977 r. – styczeń 1979 r. i od września 1980 r. prowadził biuro prasowe ROPCiO, członek redakcji „Opinii”, gość I KZD NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 19 VII 1982 r. internowany, w latach 1982–1989 doradca TKZ NSZZ „Solidarność” Stoczni im. Lenina w Gdańsku. Inwigilowany od 5 XII 1974 r. do 30 X 1984 r. przez Wydział II Departamentu IV MSW/Wydział III-2 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOR krypt. „Inżynier”.

1979 listopad 3, Warszawa – Meldunek operacyjny dotyczący obchodów 61. rocznicy odzyskania niepodległości

Szyfrogram
NO-V-016/79

Warszawa, dnia 3 XI 1979 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia

Naczelnik Wydziału I Departamentu III
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
w Warszawie

Meldunek operacyjny

[...] ^a

Treść

W dniu 3 XI 1979 r. uzyskaliśmy informację, z której wynika, że Zbigniew Brym¹ usiłował przekonać Wojciecha Ziemińskiego o tym, iż zdaniem b[yłych] żołnierzy RP uroczystości związane z obchodami rocznicy 11 listopada winny ograniczyć się jedynie do uroczystego nabożeństwa w katedrze św. Jana. Brym miał stwierdzić, że b[yli] żołnierze są przeciwni składaniu wieńców, a także proboszcz katedry wyraża rzekomo swoje niezadowolenie z faktu organizowania mszy okolicznościowej w jego świątyni. Wojciech Ziemiński miał odrzucić propozycje Z[bigniewa] Bryma i stosunki między nimi uległy ochłodzeniu. Zdaniem Bryma – a jest to jego odczucie – tak Ziemiński, jak i Moczulski są sterowani przez bliżej nieokreślone siły. Przy tym nadużywają we własnym interesie autorytetu nazwisk najstarszych żołnierzy, często podstępnie wymuszając na nich podpisy na różnych dokumentach (deklaracjach, apelach, oświadczeniach itp.).

W związku z powyższą sytuacją b[yli] żołnierze zamierzają jedynie uczestniczyć w nabożeństwie, a ewentualny przemarsz przed Grób Nieznanego Żołnierza chcą zignorować.

Ponadto z informacji wynika, że Z[bigniew] Brym zamierza wśród średniego i młodszego pokolenia przeprowadzić akcję propagandową mającą na celu przedstawienie prawdziwego oblicza tak Ziemińskiego, jak i Moczulskiego.

Dalsze informacje wskazują na to, że Z[bigniew] Brym, usiłując ujednoczyć działania wszystkich grup antysocjalistycznych w dniu 11 listopada, prowadził rozmowy z Ziemińskim, Moczulskim, Czumą i Kuroniem, jednak rozmowy te nie dały żadnego rezultatu, ponieważ każda z tych osób nie chce się dzielić „sławą” z innymi.

^a Fragment pominięty przez autorów publikacji.

¹ Zbigniew Zdunin-Brym ps. „Zdunin” (1919–2006), por. WP; we wrześniu 1939 r. walczył w SGO „Polesie”, członek TAP, od 1940 r. w ZWZ-AK, w postaniu warszawskim walczył w Zgrupowaniu „Chrobry II”, dowodził obroną Dworca Poczтового; według materiałów ewidencyjnych od 28 IX 1949 r. do 4 I 1950 r. informator ps. „Jacek” na kontakcie UBP dla m.st. Warszawy; w październiku 1949 r. aresztowany, skazany na 2 lata obozu pracy, ponownie aresztowany w okresie luty 1965 r. – maj 1965 r. (podejrzany o handel dewizami); po 1990 r. wiceprzewodniczący Rady Naczelnej ROP, członek Rady Honorowej Budowy Muzeum Powstania Warszawskiego. Inwigilowany w latach 1969–1984 przez Wydział II/Wydział V Departamentu III MSW w ramach KE krypt. „Ekonomista”.

Jego przestrogi, że „tylko dzięki rozsądkowi SB udało się uniknąć zajść, które mogłyby mieć nieobliczalne skutki i konsekwencje podczas uroczystości wrześniowych” nie odniosły żadnego skutku. Brym uważa, że megalomania Ziemińskiego i Moczulskiego może doprowadzić do bardzo nieprzemysłanych i nieodpowiedzialnych wydarzeń.

W dniu 3 XI 1979 r. przeprowadzona została przez tut[ejszy] Wydział wspólnie z Wydziałem Śledczym KS MO rozmowa ostrzegawcza z Wojciechem Ziemińskim, mająca na celu odwiedzenie go od zamiarów związanych z obchodami 11 listopada. W trakcie rozmowy W[ojcich] Ziemiński wyjaśnił, że idea, o którą walczy od wielu lat nie pozwala mu pominąć obchodów rocznicy 11 listopada. Jego zamiarem, czemu dał kilkakrotnie dowód, nie jest spowodowanie zamieszek ulicznych. Chce jedynie podkreślić swoimi wystąpieniami, że „wolność Polski jest jego życiowym celem”. Przyjął do wiadomości, że zachowanie spokoju i porządku publicznego w dużej mierze zależy od tego, czy zorganizuje demonstracje przed G[robem] N[ieznanego] Ż[ołnierza] i że ewentualne konsekwencje prawne wystąpień publicznych mogą spaść na niego. Stwierdził jednak, że jego zdaniem wszystko zależy od sił porządkowych czy do jakichkolwiek zamieszek dojdzie. Nie zaprzeczył ani też nie potwierdził, czy weźmie udział w demonstracji. W czasie rozmowy kilkakrotnie powtarzał, że obecny stan jego zdrowia w zasadzie przeszkadza mu w wypełnianiu „misji dziejowej” i nie jest pewien, czy pozwoli mu na bezpośrednie uczestnictwo w uroczystościach, jednak odżegnać się od nich nie może.

Ponadto w dniu 3 XI 1979 r. przeprowadzona została rozmowa ostrzegawcza z Ryszardem Perzyńskim² – członkiem KPSN³, bliskim współpracownikiem W[ojcicha] Ziemińskiego. W trakcie rozmowy R[yszard] Perzyński oświadczył, że przyjmuje ostrzeżenie do wiadomości. Sam w demonstracji prawdopodobnie udziału nie weźmie, jednak – jego zdaniem – przygotowania do obchodów 11 listopada są w tej chwili do tego stopnia zaawansowane, że nie może dać gwarancji, iż inne osoby przemarszu przed G[robem] N[ieznanego] Ż[ołnierza] nie zorganizują.

Z[astęp]ca naczelnika Wydziału III-2
kpt. mgr Marian Kuleta^{b4}

JF/V

Źródło: AIPN, 0999/158, k. 63, mps.

^b *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

² Patrz biogram dok. nr 1, s. 33, przyp. 1.

³ Komitet Porozumienia na rzecz Samostanowienia Narodu – utworzony 10 II 1979 r. z inicjatywy W. Ziemińskiego; powstanie KPSN było wynikiem narastającego konfliktu pomiędzy Wojciechem Ziemińskim a Andrzejem Czumą; deklarację założycielską podpisało 26 sygnatariuszy, głównie kombatanatów (m.in. Mieczysław Boruta-Spiechowicz, Henryk Bezeg, Władysław Liniarski) i kilku działaczy ROPCiO (Marian Piłka, Andrzej Nastula, Jerzy Brykczyński, Edward Staniewski i inni); KPSN kolportował własne oświadczenia, organizował uroczystości patriotyczne (msze, składanie wieńców, manifestacje), wydawał pismo „Rzeczpospolita” (od lutego 1979 r., ukazało się 16 numerów); KPSN nie posiadał wewnętrznych struktur, władz itp., faktyczną działalność prowadzili Ziemiński i Staniewski; Rada Sygnatariuszy ROPCiO uznała Komitet za instytucję Ruchu Obrony; działalność KPSN zanikła pod koniec 1980 r., „Rzeczpospolita” ukazywała się do wiosny 1981 r.

⁴ Marian Kuleta (ur. 1940 r.), od lipca 1969 r. do stycznia 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od lipca 1979 r. zastępca naczelnika Wydziału III-2 KS MO w Warszawie, od czerwca 1983 r. zastępca komendanta dzielnicowego MO/szefa ds. SB KD MO/DUSW Warszawa-Ochota.

1979 listopad 3, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Kazmierczak” dotycząca przygotowań do obchodów Święta Niepodległości

Źródło: „Kazmierczak”¹

Warszawa, dnia 3 listopada 1979 r.

Przyjął: M[arian] Kieszkowski²

Tajne spec[jalnego] znaczenia

w MK „Bombonierka”³

Egz. nr...

Informacja operacyjna

Manifestacja 11 listopada [19]79 r.

Organizują ją: Moczulski, Stański⁴, Szomański⁵, Stachnik⁶. Szczególnie zwrócić tutaj należy uwagę na Szomańskiego i Stańskiego. W ostatnim tygodniu odbyło się spotkanie z Ziemińskim. Dyskutowano kwestię powołania komitetu obchodów 11 listopada.

¹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

² Marian Kieszkowski (1932–2017), w okresie wrzesień 1950 r. do lipca 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od grudnia 1967 r. do końca służby w Departamencie III MSW (inspektor, starszy inspektor, starszy specjalista).

³ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁴ Tadeusz Stański (ur. 1948 r.), absolwent Wydziału Prawa Kanonicznego ATK (1973); od 1977 r. w ROPCiO, 1 IX 1979 r. współzałożyciel KPN, w okresie wrzesień 1979 r. – grudzień 1984 r. członek Rady Politycznej KPN, członek Kierownictwa Akcji Bieżącej i redakcji „Gazety Polskiej”; 13 X 1980 r. aresztowany, 8 X 1982 r. skazany przez Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego w procesie przywódców KPN na 5 lat pozbawienia wolności, w sierpniu 1984 r. zwolniony na podstawie amnestii, w grudniu 1984 r. wystąpił z KPN, w styczniu 1985 r. współzałożyciel PPN, w maju 1987 r. współtwórca Porozumienia Partii i Organizacji Niepodległościowych; zbojkotował wybory 4 VI 1989 r., w latach 1990–1992 członek władz krajowych PPN-Partii Nowej Prawicy, w latach 1993–1995 wiceprzewodniczący Ruchu Trzeciej Rzeczypospolitej. Inwigilowany: w okresie marzec 1977 r. – 1983 r. przez Wydział IV KW MO w Siedlcach/Wydział III-2 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach KE/SOR krypt. „Mecenas”, w okresie lipiec 1984 r. – grudzień 1989 r. przez Wydział III-2 SUSW w Warszawie w ramach SOR krypt. „Adiutant”.

⁵ Andrzej Szomański (1930–1987), studiował polonistykę na UW (1948–1950, 1962–1964); uczestnik powstania warszawskiego (listonosz Poczty Polowej); od lipca 1950 r. członek Bojowej Organizacji Narodu, w październiku 1950 r. aresztowany, w marcu 1951 r. skazany na 7 lat pozbawienia wolności, w kwietniu 1955 r. zwolniony warunkowo; po 1956 r. dziennikarz („WTK”, „Za i Przeciw”, „Stolica”, „Kierunki”); w latach 1977–1978 członek Nurtu Niepodległościowego, od marca 1977 r. uczestnik ROPCiO, w wrześniu 1979 r. współzałożyciel KPN, redaktor „Drogi”, „Gazety Polskiej”, „Niepodległości”, członek Rady Politycznej KPN (1979–1981, od 1984 r.); po 13 XII 1981 r. ukrywał się, 5 III 1985 r. aresztowany, 22 IV 1986 r. skazany w tzw. drugim procesie KPN na 2 lata pozbawienia wolności, zwolniony 18 VIII 1986 r.; według materiałów ewidencyjnych i zachowanych dokumentów od 8 X 1975 r. kandydat na TW, w okresie 19 I 1976 r. – 13 X 1978 r. TW ps. „Historyk” prowadzony przez Wydział II Departamentu IV MSW (odmowa dalszej współpracy), 2 IV 1980 r. ponownie zarejestrowany przez Wydział V Departamentu III MSW w charakterze TW ps. „Historyk”, 11 VIII 1983 r. przejęty przez Wydział II Departamentu II MSW, brak daty wyrejestrowania. Inwigilowany od 30 XI 1983 r. do października 1987 r. (zmarł) przez Departament III MSW w ramach SOS/SOR krypt. „Suchy”.

⁶ Tadeusz Stachnik (1927–1992), absolwent SGPiS (1958); w okresie styczeń–sierpień 1944 r. żołnierz AK, w okresie sierpień 1944 r. – sierpień 1945 r. w WP; w 1949 r. aresztowany, w 1952 r. skazany przez WSR we Wrocławiu na karę śmierci, wyrok obniżono do 15 lat pozbawienia wolności, w listopadzie 1956 r. zrehabilitowany; do 1961 r. służył w WP; członek KPN, od lutego 1981 r. członek KOWzP; od marca 1981 r. członek NSZZ „Solidarność”, w okresie listopad–grudzień 1981 r. pracownik ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”; od 13 do 23 XII 1981 r. internowany; według materiałów ewidencyjnych i zachowanych dokumentów pozyskany do współpracy 2 I 1952 r. w charakterze TW ps. „Tarnowski” przez RSB w Otwocku, od marca 1978 r. do 1987 r. wykorzystywany przez Wydział III KS MO/SUSW w charakterze TW ps. „Tarnowski”, „Radwański”, „Tarcza”, „Miecz”.

Ziemiński na to nie przystał. Boi się, że komitet [i] on sam będą aresztowani. [Według] Moczulskiego i in[nych], Ziemiński po zatr[zy]maniu w dn[iu] 1 września jest b[ardzo] przestraszony. Tak przeżył zatrzymanie, że odbija mu się to na wzroku i kondycji psychicznej. Ziemiński nie przystał na koncepcję komitetu, wyraził jednak gotowość współpracy. [Według] Moczulskiego wielu ludzi z tamtej strony R[uchu] O[brony] współpracuje z nim przy organizacji manifestacji.

Aktualnie już jest opóźnione o 24 godz[iny] dostarczenie klepsydr informujących o mszy w katedrze warszawskiej w dn[iu] 11 listopada. Mają być one wywieszane w niedzielę 4 listopada w kościołach warszawskich. Jest prawdopodobne, że sprawę klepsydr pilotuje Szomański.

Ulotka informacyjna o manifestacji jest obecnie przygotowywana. Aktualnie wykonana jest matryca powielaczowa. Możliwe, że nakład 2 tys. egz. goto[w]y będzie do niedzieli.

Należy się też spodziewać, że już w połowie przyszłego tygodnia kol[po]rtowany będzie 5 numer „Gazety Polskiej”⁷. Także i on zawiera teksty związane z manifestacją.

Przy takim modelu organizacyjnym manifestacji może być ona bardzo duża. Liczba uczestników może przekroczyć nawet 10 tys. I niewiele może tutaj pomóc nawet prewencyjne zatrzymanie organizatorów, o ile wcześniej hasło manifestacji stanie się znane w Warszawie. Manifestacja może się wówczas uformować spontanicznie. KOR jest do niej nastawiony bardzo negatywnie. Uważa, że Moczulski prowokuje władze.

Moim zdaniem, od niedzieli rana – tj. od 4 listopada – winny być zastosowane środki blokujące Moczulskiego podobne do tych, jakie stosowano 1 i 17 września. To działanie musi być przy tym prowadzone konsekwentnie, objąć musi wszystkich ewentualnych organizatorów.

St. Kaźmierczak

Źródło: AIPN, 2418/1, t. 8, k. 105, mps.

⁷ „Gazeta Polska” – pismo informacyjne ROPCiO, od września 1979 r. pismo KPN; ukazywało się od 25 II 1979 r. do grudnia 1981 r., redaktorem naczelnym był Leszek Moczulski; w latach 1985–1989 wznowione jako dwutygodnik, redaktorem naczelnym był Krzysztof Król.

Nr 10

1979 listopad 3, [Warszawa] – Meldunek operacyjny dotyczący przygotowywania przez Konfederację Polski Niepodległej obchodów 61. rocznicy odzyskania niepodległości

nr 8538

3 XI 1979 r., godz. 18.15

Tajne

Nacz[elnik] Wydz[iału] I
Dep[artamentu] III MSW

Meldunek operacyjny

[...] ^a

W dn[iu] 3 listopada br. wspólnie z prac[ownikiem] Wydz[iału] Śledczego KS MO przeprowadzono rozmowę ostrzegawczą z fig[urantem] sprawy L[eszkiem] Moczulskim. W trakcie rozmowy ostrzeżono fig[uranta] o konsekwencjach wynikających z ewent[ualnego] zorganizowania przez Moczulskiego prowokacyjnej imprezy w dn[iu] 11 listopada br. na terenie W[arsza]wy.

W trakcie rozmowy fig[urant] stwierdził, że przyjmuje do wiadomości treść ostrzeżenia i zastanowi się nad dalszym swym działaniem. Dalszej rozmowy nie chciał kontynuować. Rozmowę przeprowadzono w mieszkaniu fig[uranta].

Z uzyskanej inform[acji] od TW ps. „Zenon”¹ wynika, że L[eszek] Moczulski nie zrezygnował z zamiarów zorganizowania prowokacyjnej imprezy przy Grobie [Niezanego] Żołnierza w dn[iu] 11 XI [19]79 r., a fakt przeprowadzenia z nim rozmowy ostrzegawczej ocenia jako rezultat słabości władz. Ponadto L[eszek] Moczulski wyraża pogląd, że aktyw tzw. KPN zostanie przed 11 bm. prewencyjnie zatrzymany – co jego zdaniem – jest również korzystne dla dalszego działania Konfederacji.

Zaszyfrował: Zawrot² 3 XI 1979 r., godz. 23.15

Rozszyfrował: 23.55 Zieliński³

^a Fragment pominięty przez autorów publikacji.

¹ Apolinary Wilk (1919–1986), żołnierz AK, uczestnik powstania warszawskiego w Zgrupowaniu „Chrobry II”; działacz ROPCiO, członek założyciel KPN i jego działacz na terenie Obszaru I (Warszawa, Siedlce, Płock, Radom); według materiałów ewidencyjnych i zachowanych dokumentów pozyskany do współpracy 31 VII 1950 r. przez Wydział III MUBP w Warszawie pod ps. „Zenon”, podstawą pozyskania stały się materiały obciążające go udziałem w „kursie dywersyjno-szpiegowskim organizowanym przez władze hitlerowskie” w miejscowości Stolpen, w czasie jego pobytu w Stalagu III-A w Luckenwalde, współpracę z nim zakończono w 1956 r., ponownie pozyskany do współpracy 28 XI 1978 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie do inwigilacji środowiska opozycyjnego ROPCiO i KPN, współpraca trwała do jego śmierci w 1986 r.

² Jan Zawrot (ur. 1947 r.), od stycznia 1969 r. do marca 1974 r. w MO, od marca 1974 r. inspektor Wydziału III KS MO w Warszawie, w okresie czerwiec–lipiec 1975 r. w dyspozycji komendanta KS MO, od września 1979 r. do sierpnia 1989 r. referent techniki operacyjnej Samodzielnej Sekcji „A” KS MO/SUSW w Warszawie.

³ Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

[...]^a

Słowny opis zagrożenia (faktu)

Uzyskaliśmy informacje operacyjne, że w dniu 5 XI 1979 r. odbyło się w mieszkaniu Moczulskiego spotkanie „Sekretariatu Kierownictwa Akcji Bieżącej”⁵. W czasie spotkania L[eszek] Moczulski uzgodnił z zebranymi następujące działania, mające doprowadzić do zorganizowania prowokacyjnej imprezy w dniu 11 XI 1979 r. na terenie m.st. Warszawy:

– zakup ok. 150 chorągiewek z wizerunkiem orła. Na chorągiewkach tych zostanie domalowana korona oraz „kotwica Polski Walczącej” i słowo: „KPN”. Zakupem ma się zająć T[adeusz] Stachnik, który wraz z[e] Zb[igniewem] Drozdowskim⁶ mają przygotować je do kolportażu wśród osób, które zdecydowałyby się do zorganizowanego przejścia z katedry pod Grób Nieznanego Żołnierza;

– wykonanie metodą wałkową ulotek z tekstem związanym tematycznie z rocznicą 11 listopada. Treść ulotki podawaliśmy w poprzednim [meld]unku. Powieleniem ulotek ma się zająć T[adeusz] Stański oraz A[polinary] Wilk⁷ (fig[urant] tut[ejszego] Wydziału). Ulotki byłyby kolportowane w dniu 11 XI 1979 r. po zakończeniu mszy w katedrze;

⁴ Krzysztof Chorko (ur. 1947 r.), od sierpnia 1971 r. do lipca 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od listopada 1979 r. zastępca naczelnika Wydziału III-2 KS MO w Warszawie, od września 1984 r. naczelnik Wydziału III-2 KS MO w Warszawie, od maja 1988 r. zastępca naczelnika Wydziału IV Departamentu III MSW, od października 1988 r. naczelnik Wydziału X Departamentu III MSW, od września 1989 r. zastępca naczelnika Wydziału IV Departamentu OKPP MSW.

⁵ Kierownictwo Akcji Bieżącej – organ wykonawczy, kierujący działalnością KPN, powołany z inicjatywy L. Moczulskiego na przełomie 1978/1979 r. (później: Centralne Kierownictwo Akcji Bieżącej); w jego składzie byli: Maciej Pstrąg-Bieleński (sprawy organizacyjne i kolportaż), Romuald Szeremietiew (informacja i prasa), Tadeusz Stański (poligrafia) oraz Marek Lachowicz (łącność); Radę Polityczną tworzyli: płk Kazimierz Pluta-Czachowski, później płk Józef Szostak (jako jej tajny członek).

⁶ Zbigniew Drozdowski (1930–2000), absolwent Technikum Handlowego w Warszawie (1954); w okresie luty–sierpień 1946 r. goniec w MUBP w Warszawie; od 1948 r. zatrudniony m.in. jako goniec, pracownik PKO, robotnik w Zakładach Lampowych, sprzedawca w sklepie MHD, właściciel zakładów usługowych; do 1967 r. członek PZPR; w okresie sierpień 1965 r. – styczeń 1967 r. aresztowany za przestępstwa gospodarcze, w październiku 1970 r. skazany na 2 lata i 6 miesięcy więzienia, karę umorzono na podstawie amnestii, w okresie listopad 1970 r. – sierpień 1971 r. aresztowany (w okresie styczeń–czerwiec 1971 r. przetrzymywany w szpitalu psychiatrycznym), we wrześniu 1971 r. skazany przez Sąd Powiatowy dla m.st. Warszawy na 9 miesięcy pozbawienia wolności (zaliczono na poczet kary aresztowanie), w latach 1977–1979 współpracownik KSS „KOR”, od września 1979 r. do listopada 1980 r. członek KPN, rzecznik powołanego 17 IX 1979 r. w Warszawie Komitetu Opieki nad Grobami Żołnierzy i Obrońców Rzeczypospolitej przy Społecznym Instytucie Pamięci Narodowej im. Józefa Piłsudskiego, członek KPSN; według materiałów ewidencyjnych oraz zachowanych dokumentów w latach 1968–1970 TW na kontakcie Wydziału Prześstępstw Gospodarczych KD MO Warszawa-Śródmieście, w okresie lipiec 1972 r. – luty 1976 r. TW Wydziału Prześstępstw Gospodarczych KD MO Warszawa-Wola, w 1980 r. opracowany przez Wydział III-A KS MO jako kandydat na TW (odmówił współpracy), 24 XII 1981 r. pozyskany przez Wydział III-2 KS MO do współpracy w charakterze TW ps. „Janek”, w maju 1987 r. wyeliminowany z sieci TW (odmowa współpracy). Inwigilowany: w latach 1968–1970 przez Wydział III KS MO w ramach SOR krypt. „Wędrowny”, w okresie grudzień 1976 r. – czerwiec 1977 r. przez Wydział III KS MO w ramach SOS krypt. „Wędrowny”, w okresie marzec–październik 1979 r. przez Wydział III-A KS MO w ramach SOR krypt. „Kasa”.

⁷ Patrz biogram s. 73, przyp. 1.

– kolportaż w dniach 6 i 7 oraz 8 listopada zawiadomień o mającej się odbyć mszy o godz. 17.00 w dniu 11 XI 1979 r. w katedrze. Zawiadomienia są wykonane metodą kserograficzną z odbitki fotograficznej. Zawiadomienia powiełał A[ndrzej] Szomański. Z posiadanego rozpoznania wynika, że przygotowanych jest ok. 100 klepsydr. Kolportażem zajęliby się: Wilk, Stański, Koleśnik⁸;

– przygotowanie transparentu z hasłem: „KPN”. Z jednoźródłowej informacji wynika, że transparent ten ma przygotować A[ndrzej] Szomański;

– przygotowanie przez „aktyw” KPN flag narodowych, które uczest[nik im]prezy wniwn posiadać w dniu 11 XI [19]79 r. przy sobie;

– przygotowanie przez A[polinarego] Wilka tuby nagłaśniającej.

Jako miejsce spotkania wyznaczono w dniu 11 XI 1979 r. lewą nawę katedry. W dniu 8 XI 1979 r. odbędzie się ostateczne spotkanie w mieszkaniu Moczulskiego, na którym omówione będą sprawy związane z dniem 11 listopada. Moczulski przewiduje, że w dniu 9 XI 1979 r. Służba Bezpieczeństwa zastosuje pr[e]wencyjne zatrzymania i będzie dokonywała przeszukań. W zwi[ą]zku z powyższym ustalono, że do dnia 8 XI 1979 r. z mieszkań „aktywu” zostaną usunięte wszelkie materiały związane z antysocjalistyczną działalnością. Zaś bezpośrednim organizatorem imprezy ma być osoba, której uda się uniknąć zatrzymania.

W związku z uzyskanymi informacjami poprzez sieć TW podjęto działania operacyjne mające na celu:

- przejęcie materiałów przeznaczonych do kolportażu (klepsydry, ulotki),
- uniemożliwienie zakupu wspomnianych chorągiewek,
- ustalenie miejsca przechowywania wieńca oraz transparentu^b.

Źródło: AIPN, 2418/1, t. 8, k. 4–6, mps.

^b *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczęć o treści:* Naczelnik Wydziału III-2 Komen[dy Stołecznej w Warsz]awie mjr K[azimierz] Dzienia. Kazimierz Dzienia (1938–2013), od czerwca 1968 r. do lipca 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od lipca 1978 r. zastępca naczelnika Wydziału III-2 KS MO w Warszawie, od listopada 1979 r. do czerwca 1984 r. naczelnik Wydziału III-2 KS MO w Warszawie, od listopada 1984 r. zastępca szefa Zespołu do Zwalczenia Terroryzmu Departamentu III MSW, od marca 1988 r. naczelnik Wydziału III Departamentu V MSW, od września 1989 r. zastępca naczelnika Wydziału VII Departamentu OKPP.

⁸ Bernard Koleśnik (ur. 1954 r.), w latach 1976–1978 kleryk WSD Księży Sercanów w Stadnikach; operacyjnie sprawdzany przez Wydział IV KM MO w Krakowie w ramach TEOK; po opuszczeniu seminarium związany z ROPCiO, następnie z KPN; według zachowanych materiałów ewidencyjnych oraz dokumentów od lutego 1978 r. inwigilowany w ramach SOS krypt. „Leśnik”, 25 VIII 1978 r. pozyskany do współpracy w charakterze TW ps. „Marek Walicki” przez Wydział III-2 KS MO w Warszawie, informacje przez niego przekazywane były wykorzystywane do inwigilacji środowiska ROPCiO, KPN i KSS „KOR”; w okresie grudzień 1981 r. – listopad 1982 r. internowany, 22 VIII 1984 r. zarejestrowany przez Departament I MSW przed wyjazdem do Szwecji pod krypt. „Baltic” (do tej pory znane jest jedno doniesienie z 1986 r. sygnowane tym kryptonimem).

1979 listopad 3, Warszawa – Informacja dotycząca inicjatyw organizacji opozycyjnych związanych ze Świętem Niepodległości

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-001784/79

Warszawa, dnia 3 XI 1979 r.
Tajne specj[alnego] znaczenia

Informacja

dot[ycząca] negatywnych inicjatyw elementów antysocjalistycznych

Otrzymuje: Tow[arzystwa] Dąbrowska¹.

1. W nawiązaniu do Informacji nr L.dz. OE-I-01775/79 z dnia 2 listopada br. podajemy, że u Macieja Rayzachera² dokonano przeszukania, w wyniku którego zakwestionowano m.in. 500 plakatów z napisem: „Działajmy na rzecz dostępu Kościoła do środków masowego przekazu”, 1800 egz. petycji do Sejmu PRL przygotowanych do składania podpisów, 29 petycji do Sejmu PRL zawierających łącznie 840 podpisów, 400 egz. „Odezwy do wiernych archidiecezji krakowskiej w obronie życia nienarodzonego”.

2. Z uzyskanej informacji wynika, że W[ojciech] Ziemiański przygotował przy pomocy A[ndrzeja] Szomańskiego dwie matryce plakatu-klepsydry dot[yczącego] planowanych uroczystości w dniu 11 listopada br. w katedrze św. Jana i przed Grobem Nieznanego Żołnierza. Wym[ieniony] czyni wiele starań o powielenie plakatu-klepsydry w co najmniej 300 egz. W załączeniu przesyłamy kserokopię plakatu-klepsydry.

2.1. Akcję kolportażu ulotek nawiązujących do daty 11 listopada br. przygotowuje również L[eszek] Moczulski, który opracował tekst ulotki w celu jej powielenia. Ulotka została podpisana przez „Warszawskie Kierownictwo Akcji Bieżącej Konfederacji Polski Niepodległej” i zawiera w treści apel KPN o skupienie się w działaniach na rzecz wolności i niepodległości oraz zbudowanie III Rzecz[y]pospolitej.

3. Przemyski Komitet Samoobrony Ludzi Wierzących³ wydał ostatnio trzeci komunikat datowany 14 X [19]79 [r]. Komunikat kolportowany był już 1 i 2 bm. wśród

¹ Bliższych danych nie ustalono.

² Maciej Rayzacher (ur. 1940 r.), absolwent Wydziału Aktorskiego PWSTiF w Łodzi (1962); w latach 1976–1981 współpracownik KOR/KSS „KOR”, w latach 1977–1981 prowadził hurtownię wydawnictw NOW-iej, w latach 1978–1980 udostępniał dom na wykłady TKN, współorganizator biblioteki wydawnictw niezależnych w Teatrze Powszechnym, w okresie 1978–1980 założył i prowadził niezależne wydawnictwo fonograficzne „Wolna Taśma”; od 1980 r. objęty zakazem występów w filmach i telewizji, w latach 1980–1989 występował w kościołach i Muzeum Archidiecezji Warszawskiej, w okresie październik–grudzień 1981 r. występował podczas strajków w WSI w Radomiu i na uczelniach warszawskich; od 13 XII 1981 r. do 20 III 1982 r. internowany, w latach 1982–1989 uczestnik akcji pomocowych przy kościele św. Jakuba w Warszawie, w 1989 r. członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie w dzielnicy Warszawa-Ochota. Inwigilowany od września 1976 r. do grudnia 1988 r. przez Wydział III/Wydział III-1/Wydział III-2 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOS/SOR krypt. „Kwestarz”.

³ Przemyski Komitet Samoobrony Ludzi Wierzących – założony w sierpniu 1979 r. w Przemysłu po tym, jak władze odmówiły zezwolenia na budowę kościoła (na zakupionej działce zaadaptowano stodołę na prowizoryczną kaplicę);

zaufanych osób, zaś szeroki kolportaż w ilości 5000 egz. planowany jest w nocy z 3 na 4 bm. w Przemysłu i okolicy.

3.1. [Według] uzyskanych na terenie Przemysłu informacji KSS „KOR” w porozumieniu z czynnikami kościelnymi zamierza w dniach 9–12 listopada rozwinąć ogólnokrajową akcję o nieustalonym w tej chwili charakterze.

3.2. Na terenie Przemysłu ma być zorganizowana drukarnia, która po uruchomieniu zaspokoi miejscowe potrzeby oraz wspierać będzie inne ośrodki.

4. W dniach 26–27 października b[r]. w kościele przy ul. Pocztowej w Szczecinie odbyły się wykłady o. Hauke-Ligowskiego^{a4} (czł[onka] TKN) n[a] t[emat] chrześcijaństwa w ZSRR. Wykłady obejmowały 2 cykle: dzieje chrześcijaństwa na ziemiach rosyjskich oraz aktualną sytuację chrześcijan w ZSRR.

Naczelnik Wydziału I Dep[artamentu] III
płk S[tefan] Rapalo^{b5}

Źródło: AIPN, 0365/63, t. 6, k. 5–6, mps.

4 VIII 1979 r. powstał 20-osobowy Komitet, jego założycielami byli: Stanisław Sudoł, Wit Siwiec, Stanisław Kusiński, Wiesław Kęcik (członek KSS „KOR” z Warszawy); Komitet prowadził działania w obronie osób zaangażowanych w budowę kościoła, próbował nagłaśniać inne wypadki prześladowania wierzących, żądał zwrotu Kościołowi budynków Organistowskiej Szkoły Salezjańskiej w Przemysłu (zlikwidowanej w 1963 r.); w dniach 12–15 X 1979 r. przed Sądem Rejonowym w Przemysłu odbył się proces organizatorów budowy kościoła – ks. Adam Michalski został skazany na 1 rok pozbawienia wolności w zawieszeniu na 5 lat, Tadeusz Radochoński – na 1 rok w zawieszeniu na 3 lata; działalność Komitetu ustała jesienią 1980 r.

^a *W tekście oryginału: o. Hauke-Ligockiego.*

^b *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

⁴ Alekander Hauke-Ligowski, właśc. Kornel Jan Maria Hauke-Ligowski (ur. 1936), dominikanin; absolwent archeologii UW; w latach 1969–1972, 1980–1982 przeor klasztoru oo. Dominikanów w Poznaniu, w latach 1972–1980 pracownik Instytutu Tomistycznego w Warszawie; członek TKN, zaangażowany w odbudowę życia religijnego w Rosji i na Ukrainie, uczestnik organizowanej przez KOR głódówki w kościele św. Marcina w maju 1977 r.; w 1981 r. współtwórca poznańskiego Komitetu Pomocy Więźniom Sumienia. Rozpracowywany w latach 1977–1989 przez Wydział IV KS MO w Warszawie/KW MO/WUSW w Poznaniu i w Krakowie w ramach SOR krypt. „Lord”.

⁵ Stefan Rapalo (1931–1998), od sierpnia 1952 r. do stycznia 1982 r. funkcjonariusz MBP/KdsBP/MSW, od stycznia 1971 r. zastępca naczelnika Wydziału I Departamentu III MSW, od września 1974 r. naczelnik Wydziału I Departamentu III MSW, od listopada 1980 r. do stycznia 1982 r. zastępca dyrektora Departamentu III MSW, od stycznia 1986 r. wykładowca WSO MSW w Legionowie.

1979 listopad 5, Warszawa – Plan zabezpieczenia ładu i porządku publicznego w dniach 10, 11 i 12 listopada 1979 r. na terenie m.st. Warszawy

„Zatwierdzam”^a

Warszawa, dnia ^b5 XI^b 1979 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr...

Plan

zabezpieczenia ładu i porządku publicznego w dniach 10, 11 i 12 listopada 1979 r.
na terenie m.st. Warszawy

I. Założenie

W dniu 11 listopada 1979 r. mija 61. rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości. Z posiadanego rozpoznania operacyjnego wynika, że grupy antysocjalistyczne, tj. Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela, Konfederacja Polski Niepodległej oraz KSS „KOR”, zamierzają wykorzystać wymienioną rocznicę do zorganizowania prowokacyjnej imprezy przy Grobie Nieznanego Żołnierza.

Uzyskiwane informacje wskazują, że stroną organizacyjną planowanej imprezy mają zająć się w zasadzie trzy niezależnie działające od siebie zespoły:

- grupa tzw. Konfederacji Polski Niepodległej skupiona wokół L[eszka] Moczulskiego,
- grupa tzw. Komitetu Porozumienia na rzecz Samostanowienia Narodu skupiona wokół osoby W[ojciecha] Ziemińskiego i reprezentująca zarazem ROPCiO^c,
- grupa z KSS „KOR” skupiona wokół osoby A[ntoniego] Macierewicza.

Z dotychczasowych ustaleń wynika, że grupy te planują w dniu 11 listopada 1979 r. zrealizować następujący program:

- odprawienie uroczystej mszy w kościele katedralnym na Starym Mieście o godz. 17.00;
- zbiorowe przejście licznej grupy osób z katedry pod Grób Nieznanego Żołnierza w celu złożenia wieńców i kwiatów. L[eszek] Moczulski zamierza wygłosić okolicznościowe przemówienie w imieniu tzw. Rady Politycznej KPN. W trakcie przemarszu przewidywany jest kolportaż ulotek KPN. Zbiorowe przejście grupy osób z katedry ma się odbyć w sposób zorganizowany. Organizatorzy zamierzają dostarczyć pochodnie, flagi oraz transparenty. Okolicznościowe przemówienie przy Grobie Nieznanego Żołnierza zamierza także wygłosić W[ojcich] Ziemiński;
- wiadomo także, iż L[eszek] Moczulski planuje z 4 na 5 listopada br. dokonać kolportażu zawiadomień o mszy i przejściu pod Grób Nieznanego Żołnierza w formie klepsydr wykonanych metodą fotograficzną;

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczęć o treści: Naczelnik Wydziału III-2 Komendy Stołecznej w Warszawie, 6 XI [19]79 [r.].

^{b-b} Wpisano odręcznie.

^c W tekście oryginału: ROPCziO.

– należy również przyjąć, że 61. rocznica odzyskania niepodległości może być wykorzystana do kolportażu wrogich ulotek, plakatowania miasta itp. akcji przez inne środowiska antysocjalistyczne;

– w dniu 11 XI 1979 r. o godz. 12.00 ma być odprawiona msza w kościele św. Jacka przy ul. Freta 10. Po mszy zostanie odsłonięta tablica poświęcona gen. Krzyżanowskiemu¹, b[yłemu] dowódcy Okręgu Wileńskiego AK.

Na podstawie przebiegu podobnych prowokacyjnych imprez organizowanych przez grupy antysocjalistyczne w dniach: 11 XI 1978 r., 1 VIII 1979 [r.], 1 IX 1979 r., 17 IX 1979 r., należy stwierdzić, że jedynie planowane przez w[yżej] w[ymienione] grupy wystąpienia w dniu 17 IX 1979 r. nie doszły do skutku. Było to wynikiem zdecydowanych i zakrojonych na szerszą skalę działań Służby Bezpieczeństwa.

Organizowane w pozostałych wypadkach wystąpienia dochodziły do skutku z uwagi na zbyt wąski zakres stosowanych środków zapobiegawczych, np. nie zatrzymano w okresie bezpośrednio poprzedzającym wrogię wystąpienia – oprócz kilku przywódców grup – aktywu grup antysocjalistycznych, który faktycznie był organizatorem i siłą napędową wrogich wystąpień.

Natomiast w dniu 17 IX 1979 r., gdy został wyeliminowany z możliwości wzięcia udziału w organizowanej wrogiej manifestacji aktyw antysocjalistycznych środowisk, do wymienionej manifestacji nie doszło. W tym wypadku zastosowano m.in. następujące działania, które nie były stosowane w poprzednich wypadkach:

1. Jednostki terenowe Służby Bezpieczeństwa uniemożliwiły przyjazd do Warszawy ze swojego terenu aktyw grup antysocjalistycznych.

2. Pozbawiono możliwości – poprzez zatrzymanie, blokowanie mieszkań itp. – udziału w „manifestacji” aktyw z terenu Warszawy.

3. Dokonane przeszukania w mieszkaniach aktyw oraz działania operacyjne doprowadziły do przechwycenia przygotowanych wrogich materiałów, które miały być kolportowane w tym czasie na terenie Warszawy.

II. Cel działań operacyjnych:

– rozpoznanie i neutralizowanie zamierzeń członków grup antysocjalistycznych,
– ograniczenie planowanych uroczystości do obrębu kościoła i niedopuszczenie do wykorzystania ich dla zorganizowania prowokacyjnej imprezy prowadzącej do zakłócenia bezpieczeństwa i porządku publicznego,

– przejmowanie różnego rodzaju opracowań i zawiadomień popularyzujących planowane uroczystości kolportowane przez grupy antysocjalistyczne,

– udokumentowanie przy pomocy fotografii i nagrań na taśmy magnetofonowe przebiegu uroczystości,

¹ Aleksander Krzyżanowski ps. „Wilk” (1895–1951), płk artylerii WP; podczas I wojny światowej w armii rosyjskiej, w październiku 1917 r. wstąpił do I Korpusu Polskiego w Rosji, od listopada 1918 r. w WP; we wrześniu 1939 r. walczył w szeregach 26. DP, od października 1939 r. członek SZP, od listopada 1939 r. organizował struktury SZP-ZWZ na Wileńszczyźnie, od 1940 r. kwatermistrz, następnie szef sztabu ZWZ w Wilnie, od maja 1941 r. komendant Okręgu Wileńskiego ZWZ-AK, w lipcu 1944 r. dowodził oddziałami AK w walkach o Wilno, 17 VII 1944 r. aresztowany przez NKWD, więziony w Wilnie, Moskwie, obozach w Diagilewie i Griażowcu, w sierpniu 1944 r. uciekł z obozu w Griażowcu, ponownie aresztowany w Wilnie i osadzony w więzieniu w Moskwie; po powrocie do kraju ponownie aresztowany 3 VII 1948 r., zmarł w więzieniu 29 IX 1951 r.; w 1994 r. awansowany pośmiertnie do stopnia generała brygady.

- podjęcie działań represyjnych wobec osób, które będą zmierzały do naruszenia ładu i porządku publicznego,
- podjęcie działań prewencyjnych mających na celu zapobieżenie kolportażu wrogich opracowań.

III. Działania operacyjne

W związku z zaistniałą sytuacją poszczególne wydziały KS MO podejmą następujące działania operacyjne:

Wydział III

1. W ochronianych obiektach (UW, PW, SGGW-AR, AWF, SGPiS, AM, PWST, PWSM, ASP, szkoły średnie i pomaturalne) zaktywizuje pracę wszystkich osobowych źródeł informacji (TW, KO, KS) celem uzyskiwania wyprzedzających informacji o ewentualnych planach dotyczących udziału w prowokacyjnych imprezach (manifestacja, składanie wieńców, kolportaż ulotek) organizowanych przez elementy antysocjalistyczne.

2. W celu jak wyżej, Wydział uaktywni współdziałanie z:

- a) władzami administracyjnymi wydziałów i uczelni oraz szkół i domów studenckich,
- b) organizacjami młodzieżowymi (SZSP, ZSMP),
- c) instancjami partyjnymi.

3. W ramach wymienionego w pkt. 2 współdziałania zainicjuje się włączenie szerokiego aktywu do kompleksowej obserwacji obiektów celem przeciwdziałania ewentualnym zagrożeniom, np.: udaremnienie kolportażu, odbycia zebrania, wykonania wrogich napisów itp.

4. W okresie poprzedzającym 11 listopada w odniesieniu do figurantów zostanie zaktywizowana praca z osobowymi źródłami informacji. Szczególnie aktywną pracą operacyjną zostaną objęci figuranci współdziałający z antysocjalistycznymi grupami.

5. W odniesieniu do wy[s]elekcjonowanych figurantów, którzy aktywnie uczestniczyli w poprzednich imprezach tego typu, w okresie poprzedzającym 11 listopada zostaną zastosowane określone działania zapobiegawczo-neutralizujące (obserwacja, rozmowy ostrzegawcze, przeszukania, zatrzymania).

6. Za realizację powyższych działań odpowiedzialnym jest naczelnik Wydziału III KS MO. Kierownictwo służbowe Wydziału opra[cuj]e do dnia 7 XI 1979 r. szczegółowy plan działań operacyjnych w powyższym zakresie.

Wydział III-1

1. Zaktywizuje rozpoznanie operacyjne poprzez osobowe źródła informacji (m.in. „Warszawiak”², „Ciomax”³, „Wojtek”⁴) w rozpracowywanych^d środowiskach (prawica w ruchu ludowym, akowskie, chadecja) celem ustalenia zamiarów i planów poszczególnych środowisk w kontekście ewentualnego udziału w przygotowywaniu prowokacyjnej imprezy.

^d *Nadpisano nad skreśleniem.*

² Brak danych umożliwiających identyfikację.

³ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁴ Brak danych umożliwiających identyfikację.

2. W odniesieniu do osób, które zostały ustalone jako uczestnicy bądź organizatorzy poprzednich imprez tego rodzaju, w okresie poprzedzającym 11 listopada zostaną podjęte określone działania zmierzające do neutralizacji tych osób.

3. Zabezpieczy organizowane uroczystości w kościele św. Jacka i katedrze w dniu 11 XI 1979 r. poprzez osobowe źródła informacji, tj. TW „Warszawiak”, „Ciomax”, „Lucjan”⁵, „Witold”⁶.

4. Zabezpieczy imprezy w kościele św. Jacka i katedrze przez wydelegowanie po 2 pracowników operacyjnych z zadaniem prowadzenia rozpoznania, przeciwdziałania próbom kolportażu, nagrania na taśmę magnetofonową przebiegu uroczystości oraz bieżącego informowania o przebiegu uroczystości Stanowiska Kierowania.

5. Zorganizuje grupę ...⁶ pracowników operacyjnych zabezp[ie]czających ewentualne przejście uczestników uroczystości w katedrze do Grobu Nieznanego Żołnierza, zwracając szczególną uwagę na fakty ewentualnego kolportażu (przejmowanie kolportowanej literatury), ustalenie sprawców kolportażu i ewentualnego ich zatrzymania i doprowadzenia do jednostki MO (po uzyskaniu zgody kierownictwa służbowego KS MO).

6. Zorganizuje zabezpieczenie w dniach 10 i 11 listopada w godz. 9.00–17.00 kwater legionowych na Cmentarzu Komunalnym na Powązkach, pomnika „Orląt Lwowskich” oraz grobów E[dwarda] Rydza-Śmigłego, Pużaka⁷ na cmentarzu katolickim w celu ewentualnego ujawnienia wrogich haseł, ustalenia wystroju kwater itp.

7. Zorganizuje zabezpieczenie wybranych rejonów miasta w dniach 7–11 listopada 1979 [r.] przy pomocy XII kompanii ZOMO i pracowników operacyjnych poszczególnych wydziałów SB KS MO przed ewentualnym kolportażem ulotek, zawiadomień o planowanej imprezie, plakatów itp.

Wydział III-2

1. Zlecenie zadań osobowym źródłom informacji pozostającym na kontakcie pracowników tut[ejszego] Wydziału, zmierzających do wszechstronnego rozpoznania zamiarów i planów figurantów prowadzonych spaw odnośnie [do] organizacji i uczestnictwa w prowokacyjnej imprezie w dniu 11 XI 1979 r.

2. Prowadzenie poprzez TW „Warszawski”⁸, „13”, „Zenon”, „Marek Walicki” działań zmierzających do wywołania nieporozumień wśród organizatorów prowokacyjnej imprezy (Moczulski, Ziemiński, Macierewicz).

⁶ *Miejsce niewypełnione.*

⁵ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁶ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁷ Kazimierz Pużak (1883–1950), polityk; od 1904 r. członek PPS, w 1905 r. współzałożyciel PPS-Frakcja Rewolucyjna, w kwietniu 1911 r. aresztowany, w maju 1913 r. skazany na 8 lat robót i osiedlenie na Syberii, wyszedł na wolność po rewolucji lutowej, członek Tymczasowego CKW PPS w Rosji; od 1918 r. sekretarz w Ministerstwie Poczty i Telegrafów w rządzie Jędrzeja Moraczewskiego, od 1919 r. członek Rady Naczelnej PPS, w latach 1919–1935 poseł na Sejm RP, w latach 1921–1939 sekretarz generalny CKW PPS; w październiku 1939 r. współtwórca konspiracyjnej PPS-WRN, w latach 1940–1941 i 1943–1944 reprezentant PPS w Politycznym Komitecie Porozumiewawczym, od stycznia 1944 r. przewodniczący RJN, dowódca Organizacji Wojskowej Pogotowia Powstańczego Socjalistów; w marcu 1945 r. aresztowany przez NKWD, w czerwcu 1945 r. skazany w „procesie szesnastu” na 1,5 roku pozbawienia wolności, zwolniony po 4 miesiącach; powrócił do kraju, w maju 1947 r. ponownie aresztowany, w listopadzie 1948 r. skazany w procesie PPS-WRN na 10 lat pozbawienia wolności, zmarł w więzieniu w Rawiczu w kwietniu 1950 r.

⁸ Marian Bogacz (1907–1990), dziennikarz; w latach 1942–1944 członek organizacji „Miecz i Pług”, po wojnie skazany przez Sąd Wojewódzki dla m.st. Warszawy na karę dożywotniego więzienia za udział w organizacji; działacz

3. Objęcie obserwacją przez Biuro „B” w dniach 5–11 XI 1979 r. włącznie głównych organizatorów prowokacyjnej imprezy, tj. L[eszka] Moczulskiego, W[ojciecha] Ziemińskiego, A[ndrzeja] Czumę, A[ntoniego] Macierewicza.

4. Objęcie obserwacją przez Wydział „B” KS MO w dniach 8–12 XI 1979 r. figurantów stanowiących aktywny antysocjalistyczny grup, tj. T[adeusza] Stańskiego, P[iotra] Naimskiego, M[acieja] Grzywaczewskiego⁹, W[iesława] Parchimowicza¹⁰, Z[bigniewa] Drozdowskiego, P[iotra] Krawczyka¹¹, J[ana] Dworaka¹², E[dwarda] Staniewskiego¹³, K[azimierza] Janusza i J[erzego] Brykczyńskiego¹⁴.

i uczestnik ROPCiO i Towarzystwa Kultury Moralnej; według zachowanych materiałów ewidencyjnych oraz dokumentów w 1950 r. nakłoniony do współpracy w charakterze TW ps. W-21”, następnie „Warszawski”, przez funkcjonariuszy Wydziału III KM MO w Warszawie, 18 IX 1978 r. przekazany do Wydziału III-1 KS MO, a 26 X 1984 r. do pionu III-2 DUSW Ochota.

⁹ Maciej Grzywaczewski (ur. 1954 r.), student Wydziału Prawa UG (1973–1975) i Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej ATK (1975–1980); w latach 1977–1978 członek Nurtu Niepodległościowego, od 1977 r. uczestnik ROPCiO, w 1978 r. współzałożyciel Wydawnictwa im. Konstytucji 3 Maja, w latach 1978–1980 współpracownik i członek redakcji „Bratniaka”, od lipca 1979 r. członek RMP, w okresie 1979–1980 rzecznik RMP; od sierpnia 1980 r. doradca MKS w Gdańsku, od września 1980 r. pracownik MKZ NSZZ „Solidarność” w Gdańsku, szef Biura KKP, następnie Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”; po 13 XII 1981 r. do jesieni 1982 r. ukrywał się; w latach 1984–1988 na emigracji we Francji; w latach 2004–2006 dyrektor TVP 1, od 2007 r. członek Zarządu ATM Grupa S.A. (produkcja programów telewizyjnych), od 2008 r. wiceprezes. Inwigilowany: od 11 XI 1972 r. do 13 XII 1974 r. przez Wydział III KW MO w Gdańsku w ramach SOS krypt. „Scena”, w latach 1978–1983 przez Wydział IV/III–2 KS MO w Warszawie/Wydział III KW MO w Gdańsku w ramach SOR „Parafa X”, w okresie październik 1983 r. – maj 1984 r. przez Inspektorat 2 WUSW w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Sekretarz”.

¹⁰ Wiesław Parchimowicz (ur. 1957 r.), uczestnik ROPCiO, współpracownik i redaktor „Bratniaka”, członek RMP, członek KPN; od 13 XII 1981 r. do 6 VIII 1982 r. internowany; według materiałów ewidencyjnych w okresie 2 III 1984 r. – 1 II 1990 r. zarejestrowany jako TW ps. „Romek” Wydziału III/OKPP WUSW w Szczecinie. Inwigilowany w okresie listopad 1980 r. – grudzień 1983 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Szczecinie w ramach SOR krypt. „Meteor”.

¹¹ Piotr Krawczyk (ur. 1948 r.), absolwent Wydziału Prawa UW (1970); w marcu 1968 r. uczestnik strajku na UW, w 1975 r. brał udział w zbieraniu podpisów pod „Listem 59”, w 1976 r. współautor „Programu 44”, w latach 1977–1978 członek i skarbnik Nurtu Niepodległościowego, od 1977 r. uczestnik ROPCiO, kolporter „Opinii” i innych wydawnictw niezależnych, współorganizator manifestacji rocznicowych, w 1979 r. przystąpił do KPSN, współzałożyciel wydawnictwa Biblioteka Historyczna i Literacka; we wrześniu 1981 r. sygnatariusz deklaracji KSN; od 13 XII 1981 r. do grudnia 1982 r. ukrywał się, od 1982 r. prowadził podziemną działalność wydawniczą, sporadycznie współpracował z „Przeglądem Wiadomości Agencyjnych”; w 1989 r. pracownik Krajowego Biura Wyborczego „Solidarności”, w latach 1989–1990 doradca ministra Aleksandra Halla, w 1991 r. pracownik Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii RP. Inwigilowany od grudnia 1977 r. do maja 1987 r. przez Wydział III/III-2 KS MO/SB DUSW Warszawa-Mokotów w ramach SOS/SOR krypt. „Granica”.

¹² Jan Dworak (ur. 1948 r.), absolwent Wydziału Filologii Polskiej UW (1972); w marcu 1968 r. uczestnik strajku na UW, w latach 1976–1977 współpracownik KOR, w latach 1977–1978 członek kierownictwa Nurtu Niepodległościowego, od 1977 r. sekretarz redakcji „Opinii”, uczestnik ROPCiO, w 1979 r. współzałożyciel wydawnictwa Biblioteka Historyczna i Literacka; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, od wiosny 1981 r. redaktor, następnie sekretarz redakcji „Tygodnika Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 26 VII 1982 r. internowany, w 1985 r. współtwórca tygodnika „Przegląd Wiadomości Agencyjnych”, następnie redaktor i publicysta pisma; w 1989 r. zastępca sekretarza Komitetu Organizacyjnego przy Lechu Wałęsie ds. Okrągłego Stołu, sekretarz redakcji, następnie p.o. redaktora naczelnego „Tygodnika Solidarność”, w latach 1989–1991 wiceprzewodniczący Komitetu ds. Radia i Telewizji oraz kierownik Zespołu Telewizji Polskiej; członek UD, UW, SKL, PO; w latach 2004–2006 prezes TVP, w latach 2010–2016 członek oraz przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji. Inwigilowany: w okresie styczeń 1976 r. – styczeń 1977 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie w ramach SOR krypt. „Dworzanin”, w okresie grudzień 1977 r. – lipiec 1984 r. przez Wydział III-2 KS MO/Wydział IV Departamentu III MSW w ramach SOR krypt. „Kolec”.

¹³ Edward Staniewski (1929–2008), współzałożyciel tajnej organizacji „Zarzewie”, aresztowany 3 X 1951 r., skazany 22 II 1952 r. na 7 lat pozbawienia wolności, zwolniony 14 X 1954 r., w kwietniu 1970 r. przystąpił do „Ruchu”, aresztowany 2 VII 1970 r., w okresie 20 V 1971 r. – 3 XII 1971 r. przymusowo osadzony w szpitalu psychiatrycznym, w latach 1977–1978 członek Nurtu Niepodległościowego, w okresie 1977–1980 uczestnik ROPCiO, od grudnia

5. Przeprowadzi rozmowy ostrzegawcze w dniu 3 XI 1979 r. z głównymi organizatorami, tj. L[eszkiem] Moczulskim, T[adeuszem] Stańskim, A[ntonim] Macierewiczem, A[ndrzejem] Czumą, W[ojciechem] Ziemińskim, A[polinarem] Wilkiem i R[yszardem] Perzyńskim, A[ndrzejem] Szomańskim.

6. Dokona wspólnie z Wydziałem Śledczym przeszukań i przeprowadzi rozmowy ostrzegawcze z osobami w[edług] **załącznika nr 2**.

7. Dokona wspólnie z Wydziałem Śledczym w dniach 10–11 XI 1979 r. przeszukań i zatrzymań osób w[edług] **załącznika nr 3**.

8. Celem profilaktycznego oddziaływania w dniu 11 XI 1979 r. na wyselekcjonowanych figurantów obejmie jawną obserwacją zewnętrzną w godz. 6.00–22.00 osoby, które zostaną wytypowane do dnia 9 XI 1979 r. na podstawie informacji wskazujących na ich zaangażowanie w uczestnictwo w prowokacyjnej imprezie.

Wydział „B”

1. Wydział „B” obejmie obserwacją osoby wyselekcjonowane przez poszczególne wydziały Służby Bezpieczeństwa KS MO.

2. Wykona dokumentację fotograficzną z p[unktu] z[akrytego] przed kościołem św. Jacka oraz katedrą w zakresie osób wchodzących, będących wewnątrz i na zewnątrz tych obiektów.

3. Wykona dokumentację fotograficzną osób podczas ewentualnego przejścia pod Grób Nieznanego Żołnierza i pod samym Grobem.

4. W dniu 11 XI 1979 r. w godz. 9.00–20.00 zorganizuje łączność radiową pomiędzy Stanowiskiem Kierowania znajdującym się w Wydziale III-2 a zakrytymi punktami obserwacji i ekipami prowadzącymi obserwację celem bieżącego informowania kierownictwa Służby Bezpieczeństwa o sytuacji.

IV. Zestawienie sił i środków

- pracownicy operacyjni do zabezpieczenia uroczystości w kościele św. Jacka – 2,
- pracownicy operacyjni do zabezpieczenia uroczystości w katedrze – 4,
- pracownicy operacyjni do zabezpieczenia ewentualnego przejścia grupy osób z katedry do G[robu] N[iezanego] Ż[ołnierza] – 30,
- pracownicy operacyjni do zabezpieczenia kwater legionowych na cmentarzach komunalnym i cywilnym¹⁵ na Powązkach w dniach 10 i 11 XI 1979 [r.] w godz. 9.00–17.00 – 10,

1979 r. członek Rady Sygnatariuszy ROPCiO, od kwietnia 1979 r. prowadził Biuro Prasowe ROPCiO; we wrześniu 1980 r. wystąpił z ROPCiO i założył Ruch Porozumienia Narodowego; od 13 XII 1981 r. do 30 VIII 1982 r. internowany; w 1986 r. wyjechał do Szwecji. Inwigilowany: w okresie styczeń 1976 r. – marzec 1976 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie w ramach KE krypt. „Intendent”, w okresie luty 1978 r. – lipiec 1988 r. przez Wydział III KS MO/SUSW w ramach SOS/SOR/KE krypt. „Stan”.

¹⁴ Jerzy Brykczyński (1916–2012), pisarz, dr. nauk rolniczych (1950), żołnierz AK; absolwent SGGW (1945); uczestnik ROPCiO, współpracownik i członek redakcji „Opinii”, od września 1978 r. członek Rady Konsultacyjnej przy redakcji „Opinii”, w lutym 1979 r. sygnatariusz deklaracji KPSN, od stycznia 1980 r. członek Rady Sygnatariuszy ROPCiO, w maju 1980 r. uczestnik głodówki w kościele św. Krzysztofa w Podkowie Leśnej; od 13 XII 1981 r. do 11 VII 1982 r. internowany; według materiałów ewidencyjnych w marcu 1955 r. pozyskany przez SGO KW MO w Warszawie w charakterze TW ps. „Jerzy”, w maju 1965 r. współpracę zakończono. Inwigilowany w okresie maj 1979 r. – sierpień 1989 r. przez Wydział III-2 KS MO w Warszawie/SB RUSW w Piasecznie w ramach SOR/KE krypt. „Mediator”.

¹⁵ Chodzi o Cmentarz Powązkowski, tzw. Stare Powązki. Cmentarz komunalny, o którym jest mowa w tekście, to Cmentarz Wojskowy na Powązkach, zwyczajowo nazywany „Powązkami Wojskowymi”.

– funkcjonariusze ZOMO do zabezpieczenia rejonów miasta [według] załącznika nr 4 w dniach 10–11 XI 1979 r. – 60,

– pracownicy wyznaczeni do przeszukań i zatrzymań (zapewni Wydział Śledczy, III-2, III-1 i III) – [70],

– magnetofony nasobne do zabezpieczenia uroczystości w kościele św. Jacka i katedrze oraz ewentualnie przy Grobie Nieznanego Żołnierza – 4,

– samochody osobowe do dyspozycji Wydziału III-2 – 10.

Wydział IV

1. Poprzez posiadaną sieć osobowych źródeł informacji przeprowadzi rozpoznanie wyprzedzające o przygotowaniach, zamierzeniach i ewentualnych zmianach w rozwoju sytuacji, a także spowoduje nadanie tym uroczystościom charakteru religijnego z pominięciem akcentów politycznych.

2. Przeprowadzi rozmowy do dnia 10 XI 1979 r. z odpowiednimi osobami duchownymi, których celem będzie spowodowanie uniemożliwienia wyjścia uczestnikom uroczystości z kościoła do G[robu] N[ieznanego] Ż[ołnierza] w sposób zorganizowany.

3. Zabezpieczy operacyjnie uroczystości organizowane w kościołach z okazji 61. rocznicy odzyskania niepodległości w dniach 10 XI i 11 XI 1979 r.

4. Zaktywizuje pracę operacyjną w odniesieniu do figurantów prowadzonych spraw i związanych z grupami antysocjalistycznymi celem ich neutralizacji.

5. Odpowiedzialnym za realizację powyższych kierunków czyni się naczelnika Wydziału IV KS MO, który spowoduje do dnia 7 XI 1979 r. opracowanie przez Wydział IV szczegółowego planu działania w tym zakresie.

V. Uwagi końcowe

1. W dniach 10 i 11 XI 1979 r. w Wydziale III-2 pełnione będą wzmocnione dyżury z udziałem kierownictwa służbowego celem koordynacji działań prowadzonych przez poszczególne jednostki SB i MO (grafik dyżurów – załącz[nik] nr 8).

2. W dniu 9 XI 1979 r. o godz. 9.30 w Wydziałach III-1 i III-2 zostaną przeprowadzone odprawy z grupami pracowników biorącymi udział w zabezpieczeniu poszczególnych uroczystości.

3. Legitymowanie osób w uzasadnionych przypadkach może mieć miejsce jedynie poza obrębem działania i musi nosić cechy przypadkowości.

mjr K[azimierz] **Dzienia**^f

Wykonano 3 egz.

Egzemplarze do dyspozycji kierownictwa

Źródło: AIPN, 0999/158, k. 7–10, mps.

^f *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

1979 listopad 6, Warszawa – Informacja operacyjna sporządzona przez TW ps. „Marek Walicki” na temat przygotowań Konfederacji Polski Niepodległej do obchodów 11 Listopada

[^a]

^cPrzyjął – L[ech] Wicherkiewicz¹

Miejsce – mieszkanie TW

Data – 6 XI [19]79 r.^c

^bWarszawa, 6 XI 1979 [r.]

^cTajne spec[jalnego] znaczenia^{cd}

^cInformacja operacyjna^c

Konfederacja Polski Niepodległej

^c– 11 listopada

W związku z rocznicą 11 listopada odbyło się w mieszkaniu Moczulskiego kolejne spotkanie przygotowawcze do obchodów tej rocznicy. Uczestnicy spotkania: L[eszek] Moczulski, T[adeusz] Stański, B[ernard] Koleśnik, T[adeusz] Stachnik, A[polinary] Wilk.

Moczulski na wstępie poinformował zebranych o ostrzeżeniu ze strony SB przed organizowaniem manifestacji w dniu 11 listopada. Pomimo tych ostrzeżeń – jak stwierdza Moczulski – manifestacja musi się odbyć. Charakter rocznicy jest bardziej zobowiązujący do tego, by pochód miał miejsce. Zdaniem Moczulskiego zatrzymania organizatorów przed 11 listopada również będą miały swoje znaczenie. Przygotowania wstępne do obchodów tej rocznicy okazały się niewypałem. Nie przygotowano klepsydr zawiadamiających o mszy w kościele katedralnym, które miały być rozklejone w dniu 1 listopada i 4 listopada. Dopiero w dniach 7–8 listopada zostaną rozklejone przez T[adeusza] Stańskiego, który planuje je umieścić przy kościołach. Ulotki jak dotychczas nie zostały wykonane. Jest jeszcze niewielka ilość ulotek z 1 września (ok. 500 w posiadaniu T[adeusza] Stachnika). Ulotki na 11 listopada ma wykonać T[adeusz] Stański wraz z A[polinarem] Wilkiem – adres miejsca wykonania ma podać Moczulski. Do dnia 5 bm. (tj. ponad dwa tygodnie) nie pojawiła się u Moczulskiego, ani nie nawiązała kontaktu z T[adeuszem] Stańskim – M[atyl]da Sobieska².

^a Tekst nieczytelny.

^b Z lewej, górnej strony tekstu odręczny, nieczytelny zapis.

^{c-c} Wpisano odręcznie.

^d Poniżej nieczytelny podpis i data: 7 XI [19]79 [r.].

^e Z lewej strony tekstu nieczytelny podpis i data: [6] XI [19]79 r.

¹ Lech Wicherkiewicz (ur. 1948 r.), od kwietnia 1973 r. do kwietnia 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od czerwca 1978 r. starszy inspektor Wydziału III-2 KS MO w Warszawie, od maja 1983 r. kierownik sekcji Wydziału III-2 KS MO/SUSW w Warszawie, od lipca 1985 r. funkcjonariusz Głównego Inspektoratu Ministra SW.

² Matylida Sobieska (ur. 1959 r.), od 1978 r. studentka Wydziału Mechaniki, Energetyki i Lotnictwa PW; od września 1978 r. związana z ROPCiO (odłam L. Moczulskiego), brała udział w powielaniu i kolportowaniu materiałów, od września 1979 r. członek KPN, od 1980 r. w RMP; według materiałów ewidencyjnych oraz zachowanych dokumentów od października 1980 r. do listopada 1984 r. zarejestrowana jako TW ps. „Andrzej” Wydziału III KS MO w Warszawie/Wydziału II Departamentu III MSW (informacje dotyczące KPN i RMP przekazywała SB od listopada 1979 r.), współpracę zawieszono z powodu „braku możliwości operacyjnego wykorzystania”.

Stański liczył, że Sobieska wraz z T[omaszem] Szefflerem³ wykonają ulotki na 11 listopada. Ponadto A[polinary] Wilk ma dostarczyć ok. 100 egz. ulotek wykonanych na ksero zawiadamiających o manifestacji 11 listopada, które mają być umieszczane obok klepsydr. Dnia 6 listopada miał się on skontaktować z Moczulskim o godz. 8.00 w mieszkaniu na Jaracza. Każda z osób ma przynieść ze sobą flagę narodową na manifestację, Wilk zamierza dostarczyć na pl. Zwycięstwa tubę nagłaśniającą. Ma ją otrzymać z KS Orzeł. Zaznacza jednocześnie, że warunkiem dostarczenia tego urządzenia będzie fakt, czy na nim będą umieszczone oznaczenia inwentaryzacyjne. Jeśli będą takie oznaczenia, to nie dostarczy tuby nagłaśniającej ze względu na bezpieczeństwo kierownictwa klubu.

Msza w katedrze rozpocznie się o godz. 17.00, czyli manifestacja może się rozpocząć ok. godz. 18.30. Miejscem zbiórki w kościele katedralnym jest ^flewa nawa kościoła^f. Z racji, że o tej porze jest już zmierzch, a także dochodzi fakt, że mogą być wyłączone światła uliczne, są przygotowywane latarki. Ulotki mają być rozdawane przez osoby dotychczas nieujawnione. ^fStachnik sugerował, że on tą sprawą się zajmie wraz z Drozdowskim^f. Moczulski dodaje, że w wypadku zatrzymania organizatorów manifestacji, inne osoby z KPN są zobowiązane do poprowadzenia pochodu. W niedzielę 11 listopada, w celu uniknięcia zatrzymania, osoby działające w KPN udają się indywidualnie do kościoła na Starym Mieście. W domu Moczulskiego nie będzie w tym dniu żadnej zbiórki. Można sądzić, że Moczulskiemu raczej wygodna by była sytuacja, gdyby został zatrzymany niż miałby w tym dniu przemawiać publicznie na pl. Zwycięstwa. Jednocześnie wyraża swoje zadowolenie z tego, że W[o]jciech Ziemiński jest nieco przestraszony ostrzeżeniem przed organizacją manifestacji. „Byłoby najlepiej, gdyby Ziemińskiego nie było” – stwierdza Moczulski.

W dniach 7 i 8 listopada odbędą się jeszcze dwa spotkania przygotowawcze do manifestacji w mieszkaniu Moczulskiego.

M[arek] Walicki[§]

^efUzupełnienie:^f

1) TW wyjaśnił, iż klepsydry wraz ze Stańskim mają rozklejać Kolesnik i Wilk w dniu 7 i 8 XI [19]79 [r.]. Klepsydry są wykonane przez Szomańskiego metodą kserograficzną z fotografii, odbite jest ok. 100 klepsydr^e.

^fŹródło: AIPN, 0999/158, k. 86, mps.

Inwigilowana od października 1978 r. do października 1980 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie w ramach KE/SOR krypt. „Matylda”;

^{f-f} Podkreślono odręcznie.

[§] Podpis odręczny.

³ Tomasz Szeffler (ur. 1959 r.), w latach 1979–1981 student Wydziału Handlu Zagranicznego SGPiS, od 1981 r. Wydziału Prawa UW; od 1979 r. członek KPN; od 1981 r. członek NZS, od 1981 r. prawdopodobnie nie prowadził działalności opozycyjnej. Inwigilowany od września 1979 r. do lipca 1982 r. przez Wydział III KS MO Warszawa w ramach SOR krypt. „Malarz”.

1979 listopad 9, Warszawa – Informacja dotycząca aktualnej sytuacji w kraju według meldunków nadesłanych 8 listopada 1979 r.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-001812/79

Warszawa, dnia 9 XI 1979 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr...

Informacja

dot[ycząca] aktualnej sytuacji w kraju w[edłu]g meldunków nadesłanych
w dniu 8 listopada 1979 r.

1. Z informacji uzyskanych ostatnio na temat obchodów rocznicy 11 listopada przez KPN wynika, że w porozumieniu z przedstawicielami ośrodków terenowych L[eszek] Moczulski uzgodnił, iż akcje zostaną przeprowadzone w Warszawie, Gdańsku i Krakowie, a pozostałe ośrodki mają wysłać kilkusobowe delegacje do Gdańska i Warszawy.

L[eszek] Moczulski 9 bm. zamierza zorganizować w swoim mieszkaniu konferencję prasową z udziałem zagranicznych dziennikarzy. Zaproszenia na konferencję przekazano do korespondentów UPI, AFP, DPA, Reuter[sa], ANSA i „Financial Times”. Tematem konferencji mają być sprawy związane z planowaną imprezą, a oprócz tego Moczulski zamierza przekazać dziennikarzom informacje n[a] t[emat] przewidywanych przeciwdziałań ze strony SB.

Ponadto Moczulski skierował zaproszenia na konferencję do redakcji nielegalnych wydawnictw: „Robotnik”¹, „Krytyka”², „Biuletyn Informacyjny”³, „Opinia”, „Głos”⁴,

¹ „Robotnik” – drugoobiegowe pismo o zasięgu ogólnopolskim; wydawane od września 1977 r. do 3 XII 1981 r. w Warszawie, założone przez członków i współpracowników KOR/KSS „KOR”; ukazało się 80 numerów, w tym 12 podwójnych i 6 specjalnych, przeciętny nakład – 20 tys. egz.; pomysłodawcy i jawni redaktorzy: Jan Lityński, Wojciech Onyszkiewicz, Henryk Wujec, redaktorzy niejawni: Helena Łuczywo, Irena Wóycicka, Ludwika Wujec.

² „Krytyka. Kwartalnik Polityczny” – niezależny kwartalnik wychodzący w Polsce w latach 1978–1994; łącznie ukazało się 45 numerów; pismo nawiązywało do tradycji niekomunistycznej lewicy; redakcję tworzyli (w różnych okresach): Stefan Starczewski, Stanisław Barańczak, Konrad Bieliński, Václav Havel, Jacek Kuroń, Jan Lityński, Adam Michnik, Jan Wałc, Marek Beylin, Robert Mroziewicz, Mirosława Grabowska, Jan Kofman i inni; w piśmie publikowali m.in.: Marian Brandys, Jan Józef Lipski, Jerzy Jedlicki, Michał Jagiełło, Piotr Gliński, Krzysztof Wolicki, Irena Grudzińska-Gross, Anda Rottenberg, Milan Kundera, Krzysztof Pomian, Maria Turlejska, ks. Józef Tischner, Wiktor Kulerski.

³ „Biuletyn Informacyjny” – miesięcznik wydawany przez KOR/KSS „KOR” od września 1976 r. do listopada 1980 r.; ukazało się 41 numerów w nakładzie do 5 tys. egz.; zespół redakcyjny początkowo tworzyli: Seweryn Blumsztajn, Joanna Szczęsna, Antoni Libera, Jan Lityński, Adam Wojciechowski (odszedł na początku 1977 r.), później do redakcji dołączyli m.in.: Stanisław Barańczak, Eugeniusz Kłoc, Jan Strękowski, Zofia Romaszewska, Przemysław Cieślak, Henryk Wujec, Anka Kowalska.

⁴ „Głos. Niezależny Miesięcznik Społeczno-Polityczny” – pismo wydawane od października 1977 r. do grudnia 1989 r. (z przerwą od lutego 1981 r. do lutego 1982 r.) w Warszawie z inicjatywy środowiska KSS „KOR”; ukazało się 90 numerów w nakładzie 5 tys. egz.; początkowo w skład redakcji wchodził: Antoni Macierewicz, Piotr Naimski oraz Jacek Kuroń, Jan Józef Lipski, Jan Lityński, Konrad Bieliński, Andrzej Celiński, Krzysztof Hagemeyer, Zbigniew Romaszewski i Henryk Wujec; od nr. 6 z czerwca 1978 r. redakcję tworzyli: Antoni Macierewicz, Piotr Naimski i Jakub Karpiński.

chcąc w ten sposób wywołać wrażenie wśród zachodnich dziennikarzy, że jest on centralną postacią organizacji planowanej imprezy.

11 listopada br. o godz. 11.30 w krypcie na Wawelu odbędzie się uroczyste nabożeństwo poświęcone 61. rocznicy odzyskania niepodległości, w którym mają uczestniczyć m.in. gen. Boruta-Spiechowicz, płk Góra⁵, Herzog^a oraz inni b[yli] legioniści i kombatanci wojen światowych. Przewidywany jest także udział kard[ynała] Macharskiego⁶.

Z uzyskanych wyprzedzających informacji wynika, że na terenie Gdańska głównymi organizatorami imprezy są A[leksander] Hall, T[adeusz] Szczudłowski⁷, J[acek] Taylor⁸, M[irosław] Rybicki⁹ oraz W[iesław] Słomiński¹⁰. Planują oni w dniach 10 i 11 bm. masowy kolportaż ulotek na terenie gdańskich szkół średnich o następującej treści: „61 rocznica

^a *W teście oryginału; Hercog.*

⁵ Bliższych danych nie ustalono.

⁶ Franciszek Macharski (1927–2016), duchowny katolicki, dr nauk teologicznych; w 1950 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1970–1978 rektor WSD w Krakowie, w latach 1979–2005 arcybiskup metropolita krakowski, w latach 1979–1994 wiceprzewodniczący Konferencji Episkopatu Polski, od 2005 r. kardynał prezbiter. Rozpracowywany od lat pięćdziesiątych w ramach TEOK i sprawy krypt. „Kondor” przez Departament VII MBP, Departament I i IV MSW, nakłaniany do współpracy, w wyniku odmowy w 1952 r. MBP nie wyraziło zgody na jego wyjazd na studia do Szwajcarii, materiały spraw zniszczono.

⁷ Tadeusz Szczudłowski (ur. 1933 r.), absolwent Wydziału Pokładowego Wyższej Szkoły Marynarskiej Wojennej w Gdyni (1958) i historii na Wydziale Humanistycznym UG (1972); w latach 1958–1968 oficer Marynarki Wojennej; w 1976 r. sygnatariusz protestu gdańskich studentów przeciwko represjom wobec robotników Ursusa i Radomia, od 1977 r. uczestnik ROPCiO, prowadził punkt konsultacyjno-informacyjny ROPCiO w Gdańsku, w latach 1978–1980 organizator i uczestnik niezależnych manifestacji patriotycznych, po manifestacji 3 V 1980 r. skazany na 3 miesiące pozbawienia wolności; w sierpniu 1980 r. uczestnik strajku w Stoczni im. Lenina w Gdańsku, współredaktor 21 postulatów, gość honorowy I KZD „NSZZ „Solidarność””; od 2 stycznia do 16 X 1982 r. internowany, od 1983 r. organizował pomoc dla więźniów politycznych, w maju 1988 r. uczestnik strajku w Stoczni im. Lenina w Gdańsku. Inwigilowany w okresie grudzień 1976 r. – lipiec 1988 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOS/SOR krypt. „Pisarze”/„Morena”.

⁸ Jacek Taylor (ur. 1939 r.), absolwent Wydziału Prawa UAM (1962); w latach 1968–1996 adwokat w Gdańsku; w latach 1978–1980 współpracownik WZZ Wybrzeża w Gdańsku i KSS „KOR”, od 1978 r. obrońca w procesach politycznych; w sierpniu 1980 r. wspomagał strajk w Stoczni im. Lenina w Gdańsku, współpracownik NSZZ „Solidarność”, w grudniu 1980 r. współzałożyciel KOWzP, w 1981 r. członek Zarządu Klubu Myśli Politycznej im. Konstytucji 3 Maja w Gdańsku; po 13 XII 1981 r. ukrywał się przez kilka miesięcy, w 1987 r. współzałożyciel Gdańskiego Klubu Politycznego im. Lecha Bądkowskiego, w 1989 r. uczestnik obrad Okrągłego Stołu; w latach 1989–1992 członek Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej, w okresie 1990–1991 w Politycznym Komitecie Doradczym przy Ministrze Spraw Wewnętrznych, w latach 1991–1997 poseł na Sejm RP z list UD i UW, w latach 1997–2001 kierownik Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych. Inwigilowany w okresie od marca 1979 r. do października 1989 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Mecenas”.

⁹ Mirosław Rybicki (ur. 1955 r.), absolwent Wydziału Nauk Społecznych UG (2012); od 1976 r. współpracownik KOR/KSS „KOR”, ROPCiO, SKS, od 1978 r. w WZZ Wybrzeża, w sierpniu 1979 r. współzałożyciel RMP, w latach 1977–1989 współorganizator i szef zaplecza technicznego Wydawnictwa Młoda Polska, współpracownik niezależnego wydawnictwa NOW-a; w sierpniu 1980 r. uczestnik strajku w Stoczni im. Lenina w Gdańsku, od jesieni 1980 r. współpracownik Biura Informacji Prasowej NSZZ „Solidarność” w Gdańsku; od 13 XII 1981 r. do grudnia 1982 r. ukrywał się, od 1983 r. drukarz i kolporter podziemnego pisma „«Solidarność». Pismo Regionu Gdańskiego”. Inwigilowany: w okresie maj 1978 r. – grudzień 1979 r. przez Wydział III KW MO w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Aram”, w okresie grudzień 1979 r. – styczeń 1986 r. przez Wydział III KW MO w Gdańsku/Inspektorat 2 WUSW w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Miron”/„Miki”, w okresie sierpień 1986 r. – wrzesień 1989 r. przez Wydział III WUSW w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Rybak”.

¹⁰ Wiesław Słomiński (ur. 1958 r.), absolwent Wydziału Elektrycznego PG; w 1977 r. przystąpił do ROPCiO, w 1979 r. – RMP, drukarz i kolporter ulotek oraz wydawnictw RMP, organizował manifestacje patriotyczne w Gdańsku; w sierpniu 1980 r. wspierał strajk w Stoczni im. Komuny Paryskiej w Gdyni (drukował prasę strajkową); po 13 XII 1981 r. uniknął internowania. Inwigilowany: w latach 1978–1980 przez Wydział III KW MO w Gdańsku w ramach SOS/SOR krypt. „Listonosz”, w latach 1980–1988 przez Wydział III KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOR/KE krypt. „Sprytny”.

odzyskania niepodległości – marszałek J[ózef] Piłsudski wskrzesiciel niepodległej Polski zawsze żywy, wielki i twórczy! Biada ludom, co swoje krzyżują proroki!”

Środowisko RMP¹¹ równoległe z kolportażem ulotek ma rozprowadzać wśród młodzieży szkolnej znaczki o barwach narodowych z emblematem Polski Walczącej. 11 bm. po nabożeństwie o godz. 18.00 w kościele Mariackim w Gdańsku przedstawiciele grup antysocjalistycznych planują przejście pod pomnik Jana III Sobieskiego, gdzie złożą kwiaty i ma być wygłoszone przemówienie przez T[adeusza] Szczudłowskiego. Tekst przemówienia przygotowali w kilku egzemplarzach, ażeby w wypadku zatrzymań przez organ SB przemówienie mogło być wygłoszone przez osoby nienależące do ścisłego aktywu.

Podjęto działania zmierzające do ograniczenia zasięgu imprez oraz niedopuszczenia do przekształcenia ich w masową antysocjalistyczną manifestację. [...]”^b

2. 9 bm. w wyniku przeprowadzonej kombinacji operacyjnej zostali zatrzymani w Warszawie Andrzej Szomański i Ryszard Perzyński. W trakcie przeszukania osobistego u Szomańskiego znaleziono i zakwestionowano 840 egz. ulotek pt. „Wolność i Niepodległość”, nawiązujących do 61. rocznicy odzyskania niepodległości. Ulotki sygnowane są przez tzw. Warszawskie Rejonowe Kierownictwo Akcji Bieżącej KPN i w treści swej zawierają wezwanie do masowego uczestnictwa w imprezie 11 bm. przed Grobem Nieznanego Żołnierza.

Z zatrzymanymi przeprowadzono rozmowy i ostrzeżono ich o grożących im konsekwencjach w przypadku wzięcia udziału w manifestacji. Po rozmowach zostali zwolnieni do domu.

[...]”^b

Źródło: AIPN, 0296/225, t. 2, k. 128–129, mps.

^b *Fragmencie pominięty przez autorów publikacji.*

¹¹ Ruch Młodej Polski – niezależne ugrupowanie narodowo-katolicko-konserwatywne, utworzone w lipcu 1979 r. w Gdańsku przez środowisko młodzieżowe związane wcześniej z ROPCiO (od października 1977 r. wydawali pismo „Bratniak”) i tamtejszym SKS-em; działalnością RMP kierowały Rada Rzeczników i Rada Programowa, nieformalnym liderem (i jednym z rzeczników) był Aleksander Hall, głównymi działaczami: Arkadiusz Rybicki, Jacek Bartyzel, Tomasz Wołek; Marek Jurek, Dariusz Kobzdej, Maciej Grzywaczewski, Marian Piłka i inni; jako główne cele określono odzyskanie przez Polskę niepodległości i odebranie władzy komunistom, a także walkę o odnowę moralną społeczeństwa, obronę kultury i tożsamości narodowej, przełamanie komunistycznego monopolu w środkach masowego przekazu; RMP prowadził działalność wydawniczą (Wydawnictwo Młoda Polska) i samokształceniową (Kluby Swobodnej Dyskusji); w sierpniu 1980 r. członkowie RMP wsparli strajkujących robotników na Wybrzeżu, po powstaniu NSZZ „Solidarność” zaangażowali się w działalność związku; w 1982 r. RMP zawiesił działalność (część członków została internowana), w latach 1982–1989 środowisko RMP wydawało pismo „Polityka Polska”, w latach 1984–1988 część działaczy RMP współtworzyło Klub Myśli Politycznej „Dziekania”; RMP przestał istnieć w 1989 r., jego członkowie znaleźli się później w różnych ugrupowaniach (Forum Prawicy Demokratycznej, ZChN, SKL, UD).

1979 listopad 11, Warszawa – Informacja dotycząca prób wykorzystania przez środowiska opozycyjne rocznicy 11 listopada do organizacji niezależnych manifestacji

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-01820/79

Warszawa, dnia 11 XI 1979 r.
Tajne

Informacja

dot[ycząca] prób wykorzystania przez elementy antysocjalistyczne rocznicy
11 listopada do prowokacyjnych manifestacji

Otrzymują: Tow[arzysz] Pożoga, Tow[arzysz] Słowikowski.

1. Elementy antysocjalistyczne, głównie skupione wokół grupy ROPCio^a, zaplanowały na dzień 11 listopada manifestacje w kilku miastach, m.in. w Warszawie, Gdańsku, Krakowie, Łodzi, Katowicach. Główną rolę organizatorską odgrywała grupa Leszka Moczulskiego, występująca pod nazwą partii: „Konfederacja Polski Niepodległej”.

2. Organizatorzy zaplanowali przemarsze uliczne po zakończeniu mszy w kościołach kierujące się do grobów nieznanego żołnierza (w Gdańsku pod pomnik Jana III Sobieskiego).

3. W celu rozpropagowania tych imprez oraz nadania im politycznie prowokacyjnego charakteru, o wyraźnym akcencie antysocjalistycznym i antyradzieckim – grupy antysocjalistyczne przygotowały znaczne ilości ulotek, odezw, transparentów i klepsydr.

4. Punktem kulminacyjnym były manifestacje przed grobami nieznanego żołnierza, gdzie przewidziano wystąpienia przedstawicieli grup antysocjalistycznych utrzymane w tonie antypaństwowym i podburzającym.

4.1. Między innymi w tekście przygotowanym przez czł[onka] ROPCio^a T[adeusza] Szczudłowskiego w Gdańsku znalazły się następujące sformułowania: „Nie ma też miejsca dla niepodległej Polski w obecnej Konstytucji PRL, która ujmuje naród polski w podwójne kleszcze: od zewnątrz przez Związek Radziecki, a od wewnątrz przez totalitarną PZPR – tzw. przewodnią siłę narodu. Dlatego znów idziemy w bój, jak zawsze...”; „Musimy opanować zaszczerpiony nam strach, bowiem grozi nam los społeczeństwa totalitarnego. Niebawem nawet niezależne myślenie stać się może nieosiągalnym luksusem. Wróg, któremu przez wieki nie udało się pokonać nas bagnietami, dziś nędzą i psychicznym terrorem usiłuje podważyć naszą narodową tożsamość...”.

4.2. W imieniu KPN L[eszek] Moczulski przygotował tekst wystąpienia zawierającego następujące akcenty: „Od ponad dwustu lat walczą Polacy o odzyskanie niepodległego bytu państwowego...”; „[...] Rozpoczynająca się obecnie nowa faza walki o odzyskanie niepodległości ma największe znaczenie dla przyszłych losów Polski...”.

^a W tekście oryginału: ROPCzIO.

4.3. W tekście ulotki podpisanej przez „Kierownictwo Akcji Bieżącej KPN” znajduje się wezwanie do „działań na rzecz wolności i niepodległości”, której ucieleśnieniem ma być „Trzecia Rzeczpospolita”.

4.4. W tekście przygotowanym przez Ruch Młodej Polski skierowanym do społeczeństwa Gdańska znalazły się następujące sformułowania: „[...] Narzucona wstrętna narodowi władza niszczyła wszystko, co dotąd umiłował...”; „[...] Nic się nie zmieniło. Dalej, tylko już innymi metodami i bez zbytecznego hałasu niszczy się naród polski. Prześladuje się każdy ślad Polski niepodległej, odwagę własnego myślenia, niszczy się Kościół polski...”; „[...] Czas już na odwagę. Jest nas coraz więcej i coraz śmielej podnosimy głowę. Niech w tym szeregu nikogo nie zabraknie. Od kilku lat słychać rosnący głos niepodległej. Każdy z nas może znaleźć w niej swoje miejsce...”.

5. W celu ograniczenia zasięgu i skali realizacji planów grup antysocjalistycznych, a zwłaszcza niedopuszczenia do nadania im prowokacyjnego charakteru w dniach 9–11 listopada zatrzymano do wyjaśnienia 113 osób, które odgrywały organizatorską rolę w zaplanowanych imprezach oraz dokonano 56 przeszukań. W ich wyniku ujawniono i skonfiskowano ok. 12,5 tys. nielegalnych wydawnictw, 3 transparenty, ok. 500 flag i chorągiewek z emblematami: „KPN”, oraz dużą ilość środków poligraficznych.

6. Przebieg imprez w dniu 11 listopada (dane wstępne):

6.1. W Krakowie impreza miała charakter ograniczony – grupa ok. 40 osób z transparentem z napisem „KPN” złożyła wieńce przed Grobem Nieznanego Żołnierza, nie było przemówień.

6.2. W Łodzi również impreza miała b[ardzo] niewielką skalę: grupa 9 osób złożyła wieńiec na Grobie Nieznanego Żołnierza.

6.3. W Gdańsku grupa ok. 400 osób zebrała się pod pomnikiem Jana III Sobieskiego, gdzie T[adeusz] Szczudłowski odczytał tekst przygotowanego przemówienia (załącznik). Uczestnicy manifestacji trzymali 2 transparenty z napisami: „KPN” i „Wolność, Równość, Niepodległość”.

6.4. W Lublinie grupa osób po zakończeniu mszy w kościele udała się pod pobliski pomnik Unii Lubelskiej na pl. Litewskim, gdzie zebrało się ok. 150 osób. W trakcie przemarszu niesiono m.in. 2 szturmówki (bez haseł) oraz pochodnie z gazet. Pod pomnikiem odśpiewano „Jeszcze Polska nie zginęła...” i „Boże, coś Polskę...”. Po kilkunastu minutach zebrani rozeszli się.

6.5. W Warszawie w uroczystej mszy (o godz. 17.00) poświęconej rocznicy odzyskania niepodległości udział wzięło ok. 4,5 tys. osób, a ok. 400 osób oczekiwało wokół kościoła. O godz. 17.50 uczestnicy mszy uformowali pochód, udając się pod Grób Nieznanego Żołnierza. W trakcie pochodu ilość jego uczestników wynosiła ok. 2,5 tys. osób. Uczestnicy pochodu nieśli 2 transparenty ze znakami Polski Walczącej. Pochód prowadził kombatant w mundurze z okresu Polski przedwrześniowej. Stosowano urządzenia nagłaśniające. Przemówienie przed Grobem Nieznanego Żołnierza wygłosili: A[ndrzej] Czuma, W[ojcich] Ziemiński, J[ózef] Janowski i B[ronisław] Komorowski¹. Zebrani trzymali 2 transparenty:

¹ Bronisław Komorowski (ur. 1952 r.), historyk, polityk; absolwent UW (1977); w 1968 r. sporządzał i kolportował ulotki, w okresie 1975–1976 brał udział w zbieraniu podpisów pod listami przeciwko zmianom w Konstytucji PRL i w sprawie wyjaśnienia wydarzeń w czerwcu 1976 r., od 1977 r. w ROPCiO, w 1979 r. współzałożyciel niezależnego wydawnictwa Biblioteka Historyczna i Literacka, po manifestacji 11 XI 1979 r. w Warszawie skazany na 1 miesiąc aresztu; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, we wrześniu 1981 r. sygnatariusz deklaracji

„KPN” i „Wolność i Niepodległość” oraz flagi, znicze i pochodnie. Wznoszono okrzyki m.in.: „Chcemy wolności, praw i chleba”, „Nie ma chleba bez wolności”, „Wolności, prawdy i chleba”, „Nie ma Europy sprawiedliwej bez Polski niepodległej”. O godz. 19.30 uczestnicy manifestacji rozeszli się po apelu skierowanym przez organizatorów.

Dyrektor Departamentu III
gen. bryg. A[dam] **Krzysztoporski**

Źródło: AIPN, 0365/63, t. 6, k. 18–20, mps.

założycielskiej i rzecznik KSN; od 13 XII 1981 r. do 5 V 1982 r. internowany, w 1984 r. współzałożyciel pisma „ABC. Adriatyk, Bałtyk, Morze Czarne”, w latach 1984–1989 członek Klubu Myśli Politycznej „Dziekania”; w latach 1990–1991, 1993 wiceminister obrony narodowej, w latach 2000–2001 minister obrony narodowej, w latach 1991–2010 poseł na Sejm RP, w latach 2007–2010 marszałek Sejmu RP, w latach 2010–2015 prezydent RP. Inwigilowany od 15 X 1976 r. do 14 XII 1983 r. przez Wydział III/III–2 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOS/SOR krypt. „Broniek”.

1979 listopad 11, Warszawa – Informacja o przebiegu niezależnej manifestacji zorganizowanej z okazji 61. rocznicy odzyskania niepodległości

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Biuro „B”

^aTe-00692/79^a

Warszawa, dnia 11 XI 1979 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^a2^a

**Informacja
z przebiegu antysocjalistycznej manifestacji zorganizowanej
z okazji 61. rocznicy odzyskania niepodległości**

W związku z mającą odbyć się o godz. 17.00 w katedrze św. Jana mszą z okazji 61. rocznicy odzyskania niepodległości już od godz. 16.00 do wspomnianego kościoła zaczęli przychodzić ludzie pojedynczo i w małych niezorganizowanych grupach. Do godz. 16.30 weszło łącznie ok. 1300 osób.

W chwili rozpoczęcia nabożeństwa w katedrze zebrało się ok. 4000 osób – w dużej ilości młodzież w wieku od 18 do 25 lat. Natomiast przed wejściem do katedry stało w tym czasie ok. 200 osób.

Do godz. 17.50 grupa ta powiększyła się do ok. 700 osób – przeważnie w wieku 20–30 lat, wśród których rozpoznano: Lipskiego Jana¹ z żoną oraz księdza Stanisława Małkowskiego², oraz korespondentów zachodnich agencji prasowych: Krzysztofa Bobińskiego³

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Jan Józef Lipski (1926–1991), dr hab. filologii polskiej (1981); absolwent Wydziału Polonistyki UW (1953); w latach 1943–1944 członek Szarych Szeregów, żołnierz AK, uczestnik powstania warszawskiego; w okresie 1956–1957 członek redakcji „Po Prostu”, w latach 1961–1982 pracownik naukowy IBL PAN; w latach 1957–1959 współzałożyciel i prezes Klubu Krzywego Koła, w latach 1962–1981, 1986–1988 1988 członek i wielki mistrz loży masonskiej Kopernik, w marcu 1964 r. współinicjator „Listu 34”, od 1968 r. współorganizator pomocy dla represjonowanych, członek KOR/KSS „KOR”; członek ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”, w listopadzie 1981 r. współzałożyciel Klubów Rzeczypospolitej Samorządnej Wolność–Sprawiedliwość–Niepodległość; od 14 XII 1981 r. do maja 1982 r. i od września do listopada 1982 r. aresztowany, od 1985 r. członek tajnego Polskiego Funduszu Praworządności; w latach 1987–1991 współzałożyciel i przewodniczący Rady Naczelnej PPS; w latach 1989–1991 senator. Inwigilowany od 26 III 1970 r do 4 IX 1989 r. przez Departament III MSW w ramach KE/SOR krypt. „Poeta”.

² Stanisław Małkowski (ur. 1944 r.), duchowny katolicki, socjolog; w 1974 r. przyjął święcenia kapłańskie; uczestnik strajku okupacyjnego na UW w 1968 r., w 1975 r. jeden z sygnatariuszy „Listu 59”, współpracownik KOR i ROPCiO, uczestnik niezależnych obchodów świąt narodowych, w 1977 r. współpracownik Komitetu Samoobrony Ziemi Grójeckiej, w 1979 r. – KPSN; 13 XII 1981 r. zatrzymany przez SB, uniknął jednak internowania, w stanie wojennym kapelan podziemnych struktur NSZZ „Solidarność”; w okresie 1989–1990 wikariusz w parafii Matki Boskiej Królowej Świata, w latach 1990–1991 rezydent w kościele Miłosierdzia Bożego w Warszawie; autor artykułów do „Więzi”, „Znaku” i „Tygodnika Powszechnego” oraz niezależnej i emigracyjnej prasy: „Spotkania”, „Krytyka”, „Kultura”; objęty przez prymasa Polski Józefa Glempa zakazem głoszenia kazań w okresie 1984–1989. Rozpracowywany w latach 1976–1989 przez Wydział IV KS MO/SUSW w Warszawie oraz Departament IV MSW w ramach SOR krypt. „Godot”.

³ Krzysztof Bobiński (ur. 1949 r.), dziennikarz, publicysta; absolwent historii Uniwersytetu Oksfordzkiego; w latach 1976–2000 polski korespondent „Financial Times”, współpracował również z „Washington Post” i BBC; w 1989 r. relacjonował obrady Okrągłego Stołu.

z „Financ[ial] Times”, Patricka **Worsnipa**⁴ z Reuter[s]a oraz Renatę **Marsch-Potocką**⁵ z DPA. Zauważono, że wchodzącym do katedry rozdawano broszurki zatytułowane: *11 Listopada. Śpiewniczek pieśni patriotycznych 1979* (egzemplarz w załączeniu).

Wśród osób przebywających w katedrze zauważono: Andrzeja **Czumę**, Wojciecha **Ziemińskiego**, Adama **Michnika**, Ryszarda **Rubinszteina**⁶, Macieja **Kuronia**⁷ syna Jacka, Emila **Morgiewicza**⁸, Bronisława **Komorowskiego** oraz Józefa **Janowskiego** ze Zduńskiej Woli. Mszę celebrował ks. **Niedzielak**. Zebrani zachowywali się spokojnie, śpiewając pieśni kościelne. Wyczuwało się jednak atmosferę napięcia i oczekiwania.

Zauważono, że rozdawane były ulotki zatytułowane: „**Odezwa ziemi grudziądzkiej**”, zawierające pytania do posła z tego okręgu dotyczące braku podstawowych art[ykułów] żywnościowych i art[ykułów] powszechnego użytku. Rozdawane były również ulotki o podobnej treści przez delegatów ziemi kaliskiej.

W wygłoszonym kazaniu ks. **Niedzielak** podkreślił, że są bożkowie, którzy chcą mieć swoich niewolników, posłusznych, przydatnych, ale nie za bardzo mądrych, bo mądrzy nie godziliby się na niewolę.

Każdy bożek, który wtrąca nas w niewolę obdziera nas z prawdy, gdyż niewolnikowi nie mówi się wszystkiego, a tym bardziej nie mówi się prawdy. Podkreślał, że niewolnika chce się obedrzeć z wolności. Niewolnik musi być ponizony. Niewolnik obdarty z godności człowieczej jest bardziej uległy. (Stenogram kazania w załączeniu).

Po wygłoszonym kazaniu wśród niektórych zebranych wyczuwało się zawód. Z wypowiedzi wynikało, że kazanie w swej wymowie było zbyt mało radykalne i upolitycznione.

^b *W tekście oryginału*: Rubinsteina.

⁴ Patrick Worsnip (ur. 1948), dziennikarz; korespondent agencji Reutersa w Polsce (1977–1979), ZSRS (1974–1977) USA i na Bliskim Wschodzie. Inwigilowany od marca 1977 r. do grudnia 1979 r. przez Wydział III Departamentu II MSW w ramach SOS krypt. „Rudy”.

⁵ Renate Marsch-Potocka (ur. 1935 r.), dziennikarka; w latach 1965–1970 i 1973–1996 korespondentka DPA w Polsce. Inwigilowana od grudnia 1973 r. do stycznia 1990 r. przez Wydział VII/Wydział XV/Wydział XII Departamentu II MSW w ramach SOS krypt. „Marika”.

⁶ Ryszard Rubinsztein (ur. 1946 r.), matematyk, dr nauk matematycznych; ówczesnie adiunkt w Instytucie Matematycznym PAN, członek NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 29 IV 1982 r. internowany. Inwigilowany: od 1972 r. przez Wydział III Departamentu III MSW, w okresie luty 1976–1985 przez Wydział III/III-1 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOR/KE krypt. „Matematyk”.

⁷ Maciej Kuroń (1960–2008), laureat olimpiady historycznej (1979), nie przyjęty na studia na UW; od października 1979 r. do września 1982 r. student historii na Wydziale Humanistycznym WSP w Olsztynie, od października 1982 r. wolny słuchacz, następnie student Wydziału Historycznego UW, w marcu 1983 r. skreślony z listy studentów; współpracownik KSS „KOR”; w październiku 1980 r. współzałożyciel TKZ NZS WSP w Olsztynie, delegat na zjazd założycielski NZS w Warszawie (18–19 X 1980 r.), członek KKK NZS, współorganizator strajku na WSP w Olsztynie w lutym 1981 r. i w okresie listopad–grudzień 1981 r.; od 13 XII 1981 r. do 6 VII 1982 r. internowany, w czerwcu 1985 r. sygnatariusz deklaracji założycielskiej Ruchu Wolność i Pokój, po 1985 r. nie prowadził działalności opozycyjnej; po 1989 r. kucharz, autor telewizyjnych programów kulinarnych i książek kucharskich. Inwigilowany od 19 X 1979 r. do 23 X 1989 r. przez Wydział III KW MO w Olsztynie/Wydział III KS MO/Wydział III SUSW/Wydział II Departamentu III MSW w ramach SOR krypt. „Olimpijczyk”.

⁸ Emil Morgiewicz (1940–2017), prawnik, dziennikarz, publicysta; absolwent Wydziału Prawa UW (1963) i Studium Dziennikarskiego UW (1966); w 1966 r. przystąpił do „Ruchu”, redaktor pisma „Ruchu” – „Biuletyn”, 20 VI 1970 r. aresztowany, skazany w procesie przywódców „Ruchu” na 4 lata, wyszedł na wolność 20 VI 1974 r., od 27 VIII 1975 r. do 14 IX 1975 r. aresztowany za raport do AI dotyczący polskiego więziennictwa, od 1975 r. członek AI, w okresie 1976–1977 redaktor pisma „U Progu”, od października 1976 r. członek KOR, we wrześniu 1977 r. przystąpił do ROPCiO, członek redakcji „Opinii”; pracownik Ośrodka Badań Społecznych przy ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do czerwca 1982 r. internowany; w latach 1983–1990 na emigracji w RFN, współpracownik RWE. Inwigilowany od kwietnia 1971 r. do lutego 1988 r. przez Departament III MSW w ramach SOR krypt. „Omega”.

Spodziewano się ostrzejszego wystąpienia. ^cNa zakończenie mszy zebrani odśpiewali *Boże, coś Polskę*, a ks. Niedzielak nawoływał do sformowania kolumny, która przejść ma do Grobu Nieznanego Żołnierza, następnie **A[ndrzej] Czuma**^c – jako główny organizator – przez mikrofon podłączony do dwóch megafonów zachęcał do uczestnictwa w pochodzie pod Grób Nieznanego Żołnierza w celu złożenia wieńców.

O godz. 18.05 z katedry wyszła uformowana kolumna niosąca dwa wieńce i kilka biało-czerwonych flag oraz rozwinięty już biało-czerwony transparent z napisem: „**Nie ma Europy sprawiedliwej bez Polski niepodległej – Jan Paweł II**”.

Do kolumny dołączyły osoby, które wcześniej wyszły z kościoła oraz osoby stojące uprzednio na zewnątrz. ^cIdąc ul. Świętojańską pochód powtarzał hasła, które przez megafon rzucał **Czuma**: „**Nie ma chleba bez wolności**”, „**Chcemy Polski wolnej i niepodległej**”^c.

Przy pl. Zamkowym przez całą szerokość ul. Świętojańskiej stała zwarta grupa mężczyzn. Dochodząc do tej grupy, **Czuma** krzyknął przez megafon: „Polacy zróbcie przejście dla Polaków”. W tym momencie powstało duże zamieszanie, w czasie którego mężczyźni stojący w poprzek ulicy wyrwali wspomniany transparent i flagi oraz usiłovali odebrać niesione wieńce. **Czuma** w tym momencie nawoływał, aby zewrzeć szeregi wokół mikrofonu, wziąć się pod rękę i utworzyć kordon, ponieważ „najemnicy SB” próbują uniemożliwić spokojny pochód. Jednocześnie odezwały się głosy: „ubeki”, „bolszewiki”.

Po w[yzej] w[ymienionym] zajściu pochód wypełnił cały pl. Zamkowy i kierowany przez **A[ndrzeja] Czumę** ruszył w stronę Krakowskiego Przedmieścia. W tym czasie wewnątrz pochodu rozwinięto dwa biało-czerwone transparenty, na których widniały napisy: ^c„**Konfederacja Polski Niepodległej**” – ze znakiem **Polski Walczącej**^c. Rozwinięto również cztery flagi o barwach narodowych i zapalono pochodnie.

Idąc Krakowskim Przedmieściem, pochód zajmował prawie całą szerokość jezdni oraz prawy chodnik i liczył ok. 5000 osób. Na jego czele niesiono dwa wieńce z rozwiniętymi biało-czerwonymi szarfami. W trakcie przemarszu **Czuma** regulował szybkość pochodu, intonował pieśni, podkreślając, że zespalają one uczestników. Nawoływał również „bojówkarzy wynajętych przez Służbę Bezpieczeństwa”, aby nie utrudniali im przemarszu. Śpiewano pieśni *Boże, coś Polskę*, *Rotę*, *Warszawiankę* oraz hymn państwowy.

W treści pieśni *Boże, coś Polskę* zamiast obecnie śpiewanych w kościołach słów: „^cojczyznę wolną pobłogosław Panie”^c – śpiewano, wzmacniając głos: „^cojczyznę, wolność racz nam wrócić Panie”. Podobnie w *Rocie* zmieniono słowa: ^c„aż się rozpadnie w proch i pył krzyżacka zawierucha”^c na słowa: ^c„sowiecka zawierucha”^c.

Słowa te śpiewano o wiele głośniejszym głosem od innych. Skandowano również rzucane przez czoło kolumny hasło: „**Nie ma chleba bez wolności**”.

Na pl. Zwycięstwa rozwinięto dwa transparenty: ^c„**Wolności, prawdy, chleba, niepodległości**”^c oraz ^c„**Wolności i chleba**”^c

W tym czasie przed Grobem Nieznanego Żołnierza stało już ok. 500 osób ustawionych w szpalery. Po dojściu przed Grób **Czuma** poprosił o zrobienie miejsca dla delegacji składających wieńce i zwrócił się do obecnych, aby nie zasłaniali żołnierzy trzymających wartę honorową. Następnie złożone zostały wieńce przez:

– ^c**W[ojciecha] Ziemińskiego**^c – ^cw imieniu kontynuatorów idei niepodległości^c,

^{c-c} Podkreślono odręcznie.

– przez **B[ronisława] Komorowskiego** – w imieniu środowisk młodzieżowych, które jak zaznaczył, wyrosły już w Polsce Ludowej bez niepodległości^c.

W tym czasie jeden z młodych uczestników pochodu krzyknął do żołnierzy trzymających wartę: „Prezentuj broń”. Nie wywołało to żadnej reakcji ze strony żołnierzy.

Z kolei kwiaty złożyła ^dMaria Moczulska^{d9}. **Czuma** nie wiedział, w którym imieniu jest ta wiązanka, **Koprowska**¹⁰ powiedziała: „Proszę Państwa, ponieważ nasi ludzie, całe biuro polityczne Konfederacji Polski Niepodległej zostało aresztowane, my w ich imieniu i wszystkich konfederatów złożyliśmy w tej chwili kwiaty na cześć naszego Święta Niepodległości”. Tłum zaczął skandować: „Konfederacja Polski niech żyje”^c. **A[ndrzej] Czuma** wyjaśnił: „Koleżanka, która składała wieniec, powiedziała coś o jakiejś organizacji. Jest to jedna z grup. Organizatorzy pochodu nie biorą odpowiedzialności za działanie tej grupy”. Wygłaszając przemówienie, **Czuma** wspominał, aby pamiętać o tych, którzy zostali porwani przez Służbę Bezpieczeństwa, wymieniając nazwiska: **U[rszuli] Doroszewskiej**¹¹, **P[iotra] Naimskiego** i **L[eszka] Moczulskiego**.

W tym momencie tłum zaczął skandować: „Pomścimy, pomścimy”. Mówiąc o 61. rocznicy, **Czuma** podkreślił, że „nie przyczyniła się do tego żadna tam rewolucja październikowa”. Odpowiedział mu gromki śmiech uczestników i gorące oklaski. Dalej mówił: „Nie mamy wolności, nie mamy niepodległości i między innymi dlatego nie mamy kiełbasy i nie mamy mieszkań”. Nawoływał do nieuczestniczenia „w działaniach, które pozwalają zakneblować nam naród i stwarzają fikcję wolności” – czyli w przyszłorocznych wyborach. „Do niegłosowania na tych, którzy nas kneblują i pozbawiają wolności”^c.

^{d-d} *Nad przekreślonym odręcznie fragmentem zdania adnotacja o treści: kobieta, prawdopodobnie Koprowska z Bydgoszczy lub Lubina.*

⁹ Maria Moczulska (ur. 1938 r.), żona Leszka Moczulskiego, lekarka weterynarii; absolwentka Wydziału Weterynarii SGGW-AR w Warszawie (1973), w latach 1973–1979 asystentka techniczna w Zakładzie Mikrobiologii Instytutu Gruźlicy w Warszawie, w latach 1977–1979 w Przychodni Przeciwgruźliczej (ul. Szajnochy), w latach 1979–1982 kierowniczka pracowni bakteriologicznej w Szpitalu Rejonowym w Mińsku Mazowieckim; w latach 1973–1978 w PZPR; od 1977 r. zaangażowana w działalność ROPCiO, następnie KPN, kolportowała pismo „Opinia”; od jesieni 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, od 1981 r. członek Ogólnokrajowej Rady Koordynacyjnej KOWzP, uczestniczka zjazdów KOWzP, głodówek w obronie uwięzionych, od maja 1981 r. członek KOWzP Regionu Mazowsze; po 13 XII 1981 r. organizowała pomoc dla aresztowanych członków KPN oraz nieformalnie koordynowała ogólnopolską działalność KPN. Inwigilowana: od października 1977 r. w ramach SOR/KE krypt. „Majka” przez Wydział III-2 SUSW/Wydział II Departamentu III MSW, w okresie listopad 1979 r. – maj 1990 r. przez Wydział III Departamentu III/Departamentu OKPP w ramach SOR krypt. „Oszuści”.

¹⁰ Teresa Koprowska (ur. 1951 r.), w latach siedemdziesiątych członek Duszpasterstwa Akademickiego; w 1978 r. uczestniczka ROPCiO, kolportowała pisma „Opinia” i „Droga”, członek KPN, w latach 1980–1983 szef Akcji Bieżącej KPN w Bydgoszczy. Inwigilowana od sierpnia 1986 r. do kwietnia 1989 r. przez SB RUSW w Biłgoraju w ramach SOS krypt. „Konfederacja”.

¹¹ Urszula Doroszevska (ur. 1954 r.), socjolog; absolwentka Wydziału Filozofii UW (1978); w okresie 1975–1976 brała udział w zbieraniu podpisów w proteście przeciwko zmianom w Konstytucji PRL, od czerwca 1976 r. uczestniczyła w pomocy dla robotników Ursusa i Radomia, współpracowniczką KOR/KSS „KOR”, w latach 1977–1980 redaktorka „Głosu”, od 1978 r. członek warszawskiego SKS, w latach 1977–1979 członek redakcji drugoobiegowego pisma studenckiego „Indeks”; od jesieni 1980 r. w Ośrodku Badań Społecznych przy ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”, w 1981 r. członek redakcji biuletynu „Wiadomości Dnia”, we wrześniu 1981 r. sygnatariuszka deklaracji założycielskiej KSN; od 13 XII 1981 r. do lipca 1983 r. ukrywała się, w latach 1983–1989 współpracowniczką podziemnych pism: „Wiadomości”, „Głos”, „ABC. Adriatyk, Bałtyk, Morze Czarne”; od 7 czerwca do 24 VII 1984 r. aresztowana; w latach 2007–2008 zastępca dyrektora Biura Spraw Zagranicznych w Kancelarii Prezydenta RP, w latach 2008–2013 ambasador RP w Gruzji, od 2017 r. ambasador RP na Litwie. Inwigilowana od maja 1976 r. do stycznia 1990 r. przez Wydział III/III-2 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOR/KE krypt. „Doro”.

Poinformował również, że organizatorami pochodu są ludzie należący do Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR”, jak również ludzie, którzy tworzą ROPCio^e. **Czuma** wezwał zebranych do trzykrotnego powtórzenia okrzyku: „Chcemy wolności i niepodległości”. Z kolei tłum zaczął skandować: „Ruch Obrony Praw Człowieka niech żyje”, „Niech żyje wolny Naród Polski”. W odpowiedzi **Czuma** zaproponował trzykrotne wzniesienie okrzyku na cześć Komitetu Samoobrony Społecznej „KOR”^f.

Jako następny przemówił ^e**Ziemiński**, który między innymi nawiązał do przyszłorocznych wyborów, stwierdzając: „Wykażemy, czy chcemy komunizmu w Polsce”^c.

Kolejnym mówcą był **J[ózef] Janowski**, który domagał się, aby w swoim środowisku i w zakładach pracy nie dopuszczać do łamania praw człowieka. (Stenogram przemówienia przed Grobem Nieznanego Żołnierza w załączeniu).

Na zakończenie **Czuma** zaproponował, aby wszyscy wnieśli okrzyk: „**Chcemy wolności dla uwięzionych Czechów, Słowaków, Polaków**”. Następnie zaapelował o odśpiewanie hymnu państwowego oraz o spokojne rozejście się. O godz. 19.20 wszyscy uczestnicy rozeszli się w różnych kierunkach.

Przebieg manifestacji udokumentowano przy pomocy fotografii, a wystąpienia utrwalono na taśmie magnetycznej. Ponadto ustalono, że jednym z uczestników manifestacji niosącym flagę jest **Mentrak** Marek¹², zamieszkały Warszawa [...] ^g. Towarzyszyła mu **Kilińska** Elżbieta¹³, zamieszkała Góra Kalwaria [...] ^g.

Nacz[elnik] Wydz[iału] III B[iura] „B”
mjr J[anusz] Stawikowski^{h14}

Nacz[elnik] Wydz[iału] IV B[iura] „B”
płk W[ładysław] Fujarski^{h15}

Odbito w 3 egz.

1 egz. – Dyrektor Biura „B”

2 egz. – Wydz[iał] V Dep[artamentu] III

3 egz. – aa

Źródło: AIPN, 2018/1, t. 8, k. 114–117, mps.

^e W tekście oryginału: ROPCziO.

^{f-f} Fragment zdania zaznaczony pionowym zakreśleniem na lewym marginesie karty.

^g Fragment pominięty przez autorów publikacji.

^h Opatrzono nieczytelnym podpisem.

¹² Bliższych danych nie ustalono.

¹³ Bliższych danych nie ustalono.

¹⁴ Janusz Stawikowski (ur. 1938 r.), od lutego 1961 r. do listopada 1983 r. funkcjonariusz Biura „B” MSW, od listopada 1972 r. zastępca naczelnika Wydziału I, od maja 1974 r. zastępca naczelnika Wydziału Inspekcji, Analiz i Informacji, od lipca 1975 r. zastępca naczelnika Wydziału X, od kwietnia 1976 r. naczelnik Wydziału X, od sierpnia 1978 r. do końca służby naczelnik Wydziału III Biura „B” MSW.

¹⁵ Władysław Fujarski (1925–1995), od grudnia 1945 r. w aparacie bezpieczeństwa, od stycznia 1956 r. funkcjonariusz Biura „B” MSW, od kwietnia 1967 r. zastępca naczelnika Wydziału III Biura „B” MSW, od czerwca 1973 r. naczelnik Wydziału IV Biura „B” MSW, w maju 1981 r. zwolniony ze służby.

1979 listopad 11, Warszawa – Meldunek operacyjny dotyczący manifestacji 11 listopada 1979 r. w Warszawie

„Szyfrogram”

Warszawa, dnia 11 XI 1979 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. pojedynczy

**Naczelnik Wydziału I Dep[artamentu] III
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych**

Meldunek operacyjny¹

[...] ^a

Treść

W dniu 11 listopada 1979 r. o godz. 17.00 w katedrze św. Jana rozpoczęła się msza poświęcona 61. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę. W katedrze obecnych było ok. 4500 osób.

Bezpośrednio przed rozpoczęciem i w trakcie trwania mszy NN osoby kolportowały broszurę pt. *11 Listopada. Śpiewnik pieśni patriotycznych 1979*, zawierającą okolicznościową przedmowę, w której m.in. zawarte są następujące sformułowania: „[...] celem naszych dążeń jest Polska całkowicie niepodległa. Jedną z takich dróg wydaje się być wychowanie do niepodległości pokoleń wyrastających w PRL...”. Śpiewnik wykonany jest w formacie A5, zaś technika druku wskazuje, że był on drukowany w państwowej drukarni. Operacyjnie przejęto 80 egz. Po zakończonej mszy ok. godz. 18.00 z kościoła uformował się „pochód”, który, idąc ulicami: Świętojańską, pl. Zamkowy, Krakowskie Przedmieście, Bagińskiego, udał się pod Grób Nieznanego Żołnierza.

Czołówkę pochodu stanowiła grupa ok. 50 osób, której przewodniczył figurant sprawy – A[ndrzej] Czuma. Był on wyposażony w ręczny megafon z dwoma głośnikami. Kierował on całością „pochodu”, intonował wznoszone okrzyki i pieśni. W czołówce pochodu rozpoznano ponadto: W[ojciecha] Ziemińskiego, [b] J[ózefa] Janowskiego ze Zduńskiej Woli (fig[urant] Wydziału III KW MO w Sieradzu) ^c i **Z[dzisława] Jamrożka**² (fig[urant] W[ydziału] III KW MO Lublin). Na czele „pochodu” W[ojciech] Ziemiński

^a Fragment pominięty przez autorów publikacji.

^b Fragment nieczytelny.

^{c-c} Fragment napisany odręcznie.

¹ Meldunek został sporządzony przez Józefa Siemianowskiego. Józef Siemianowski (ur. 1942 r.), od września 1965 r. do grudnia 1976 r. w MO, od stycznia 1977 r. funkcjonariusz Wydziału III KS MO w Warszawie, od czerwca 1978 r. funkcjonariusz Wydziału III-2 KS MO, zwolniony ze służby w lipcu 1983 r.

² Zdzisław Jamrozek (1942–1989), w latach 1963–1989 pracownik Spółdzielni Inwalidów Niewidomych w Lublinie, w 1976 r. uczestniczył w zbiórce pieniędzy dla represjonowanych robotników w Radomiu, od października 1977 r. prowadził we własnym mieszkaniu punkt konsultacyjno-informacyjny ROPCiO i Klub Swobodnej Dyskusji w Lublinie, od września 1978 r. członek Rady Zespołów Inicjatywy Obywatelskiej ROPCiO (grupa L. Moczulskiego), od grud-

wraz z innymi osobami niósł wieniec. Ponadto niesiono dwa transparenty o barwach narodowych. Na jednym z nich czarną farbą naniesiono znak Polski Walczącej oraz tekst: „Konfederacja Polski Niepodległej”. Na drugim, na białym kolorze namalowane było słowo: „Wolność”, na czerwonym: „Chleb” oraz znak Polski Walczącej. Pierwszy z wymienionych transparentów po zakończeniu manifestacji został przejęty operacyjnie. W trakcie przemarszu rozwinięto również pięć flag o barwach narodowych i zapalono pięć pochodni. W trakcie przemarszu pod Grób Nieznanego Żołnierza A[ndrzej] Czuma wzywał uczestników do zachowania spokoju „przed prowokacją bojówek UB”. Wznoszono okrzyki: „Nie ma chleba bez wolności”, „Wolności i pracy”, „Wolność i niepodległość”. Śpiewano kilkakrotnie pieśni: *Boże, coś Polskę*, hymn narodowy, *Warszawiankę* i *Rotę*. W trakcie śpiewania *Roty* przy słowach: „krzyżacka zawierucha”, zmieniono na: „sowiecka zawierucha”.

W drodze z katedry do ul. Bagińskiego było ok. 3000 osób. Grupa ta uległa stopniowemu rozproszeniu i w rezultacie pod Grobem Nieznanego Żołnierza znalazło się ok. 2000–2500 osób.

Przy Grobie Nieznanego Żołnierza przemawiali: A[ndrzej] Czuma, W[ojcich] Ziemiński, B[ronisław] Komorowski, J[ózef] Janowski i NN kobieta (przedstawicielka KPN) – teksty przemówień w załączeniu.

Przemówienia były przerywane oklaskami. Około godz. 19.30 zebrani przy Grobie Nieznanego Żołnierza zaczęli stopniowo rozchodzić się. W trakcie tego został zatrzymany A[ndrzej] Czuma i osadzony w areszcie KS MO. Ponadto w tłumie rozpoznano dziennikarzy agencji zachodnich, m.in. K[rzysztofa] Bobińskiego z „Financial Times” i B[ogdana] Turka³ z UPI. J[ózef] Janowski w trakcie pochodu kolportował nielegalne czasopismo pt. „Wolne Słowo”⁴ nr 11. W okolicach Świętojańskiej – pl. Zamkowy kolportowano również ulotki KPN.

Jednocześnie informuję, że Wydział III-2 KS MO wraz z Wydziałem IV przejął operacyjnie 23 flagi, które^d były przechowywane w nawie katedry Świętego Jana. Były one na 2,5-m[etrowych] drzewkach zwieńczonych blaszanymi orłami w koronie. Na flagach tych m.in. były znaki Polski Walczącej.

nia 1978 r. członek Rady Funduszu Praw Człowieka, 1 IX 1979 r. członek założyciel KPN, członek Rady Politycznej KPN; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”; po 1981 r. nie prowadził działalności opozycyjnej.

^d *Odręcznie nadpisane nad przekreślonym słowem*: jakie.

^e *W tekście oryginału*: ROPCziO.

³ Bogdan Turek, dziennikarz, korespondent agencji UPI w Polsce.

⁴ „Wolne Słowo. Pismo Uczestników Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela” – pismo wydawane od połowy 1979 r. do lata 1980 r. w Kaliszu, wychodziło nieregularnie, ukazało się kilkanaście numerów; redakcję tworzyli: Zenobia Cieślińska, Józef Michał Janowski, Antoni Pietkiewicz, Bogusław Śliwa, Tadeusz Wolf.

Na uwagę zasługuje również fakt, że A[ndrzej] Czuma w trakcie składania wieńców przy Grobie Nieznanego Żołnierza wyjaśnił zebranym, że organizatorami manifestacji są: ROPCiO^e i KSS „KOR”. Na zwróconą mu uwagę z tłumem, że również i KPN – odpowiedział, że „organizatorzy za inne ugrupowania nie ponoszą odpowiedzialności”. W trakcie wymieniania osób zatrzymanych pominął także przedstawicieli KPN.

Naczelnik Wydziału III-2
Komendy Stołecznej MO^f

Źródło: AIPN, 0256/132, t. 5, k. 60–61, mps.

^f *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

1979 listopad 11, Warszawa – Informacja na temat wystąpień pod Grobem Nieznanego Żołnierza w dniu 11 listopada 1979 r.

Warszawa, dnia 11 XI 1979 r.

Wystąpienia

pod Grobem Nieznanego Żołnierza z dnia 11 XI [19]79 r.

Po złożeniu pierwszego wieńca NN mężczyzna oświadczył: „Złożyliśmy biało-czerwone kwiaty z szarfami: «Żołnierzom Polskim – Kontynuatorzy Idei Niepodległości»”.

Następnie głos zabrał Bronisław **Komorowski**:

„Proszę Państwa. Złożyliśmy przed chwilą wieniec w imieniu środowisk młodzieżowych, a więc tych, które rosły już w Polsce Ludowej bez niepodległości i tych, którym jest w dalszym ciągu ta niepodległość bliska. Jesteśmy nadzieją Polski, jesteśmy nadzieją świata, jak mówił Ojciec Św[ięty]. Te słowa mieliśmy wypisane na transparencie, który nam został ukradziony przed katedrą; Ojciec Św[ięty] na tym placu wypowiedział słowa znamienne: «Nie może być Europy sprawiedliwej bez niepodległej Polski». To jest naszym celem, to jest naszym hasłem” (oklaski oraz skandowanie: „Jesteśmy Twoją nadzieją”).

Andrzej Czuma:

„Oprócz tego transparentu, bojówki wynajęte przez Służbę Bezpieczeństwa porwały również transparent, który jest w tej chwili, został rozwinięty przed Grobem. Jego treść jest: «Wolności, prawdy, chleba». Chcemy wolności, prawdy, chleba (oklaski, skandowanie hasła przez zgromadzonych). Pamiętajmy również o tych, którzy zostali porwani również przez Służbę Bezpieczeństwa w dniach poprzedzających 11 listopada. Służba Bezpieczeństwa zaaresztowała Antoniego Macierewicza, J[ana] Dworaka, Urszulę Doroszewską, Piotra Naimskiego oraz wielu innych, o których wiadomości nie dotarły do nas”. „I Leszek Moczulski” – odpowiedziała kobieta, powtórzył Czuma przez megafon. Skandowanie okrzyku: „Pomścimy”. Czuma oświadczył: „Nie proszę Państwa, nie, nie, nie, my nie chcemy wznosić okrzyków o pomście, my żądamy wolności. Nienawiść, zemsta i inne niskie uczucia zostawiamy dla tych, którzy gnębią nas” (oklaski).

„Proszę Państwa dzisiaj mija 61. rocznica odzyskania przez Polaków niepodległości po 123 latach zaborów. Walka Polaków o niepodległość jest nam znana. Nie trzeba podawać kalendarium tych walk. Myślmy jednak, że trzeba koniecznie powiedzieć o tych ludziach, którzy przyczynili się w największym stopniu do naszej niepodległości. Nie przyczyniła się do niej żadna tam rewolucja październikowa (oklaski, śmiechy) nawet nie przyczynili się w pierwszym rządzie ci, którzy na forum międzynarodowym, przedstawiciele innych państw – o nich myślę – działali na korzyść Polski. Ponieważ w ogóle problemu Polski w 1918 r. nie byłoby, gdyby nie tysiące Polaków, którzy od kilkudziesięciu lat przed 1918 r. podejmowali wspólne działania upowszechniające pragnienie niepodległości, budzące ufność w społeczeństwie polskim, uświadamiające Polakom, że tylko ich trud, ich samozaparcie i odwaga mogą przybliżyć niepodległość. Pamiętajmy szczególnie o tym, że ci ludzie, którzy narażali się na więzienia, areszty, zsyłki, na prześladowania ich

rodzin, na pozbawianie ich pracy w tamtym czasie, to byli również ludzie, którzy chcieli spokojnego szczęśliwego życia. Oni jednak odsunęli to życie, oni podjęli trud upominania [się] o niepodległość i wolność. To nie są tylko piękne słówka. Są to niezbędne warunki do rozwoju społeczeństwa. Dla rozwoju człowieka. Niezbędne warunki, ażeby człowiek mógł się rozwijać również materialnie. Pamiętajmy o tym, że idee wolności i niepodległości to jest dopominanie się również o to, ażebyśmy materialnie żyli dobrze. Pamiętajmy, że nie ma chleba również bez wolności, jak nie ma rozwoju człowieka bez wolności.

Dzisiaj w 61 lat po odzyskaniu niepodległości musimy powiedzieć kategorycznie, ponieważ prawda jest tym momentem początkowym, z którego musimy wyjść, ażeby spojrzeć na to, co się do[o]koła nas dzieje i podjąć działania do naprawienia zła. Ta prawda podstawowa jest taka – nie mamy niepodległości, nie mamy wolności i m.in. kiełbasy, i nie mamy mieszkań (oklaski).

Pamiętajcie o tym, że ludzie przed 61 laty, [a]. A jednak rzucili to i podjęli walkę o wolność, o niepodległość. Zapewnili przetrwanie narodowi. Zapewnili, że my dzisiaj możemy mówić po polsku.

Trzeba powiedzieć o najważniejszym przestaniu, które płynie do nas z tamtego czasu (myślę o czasie przed uzyskaniem niepodległości). To ono jest następujące: ważniejszą rzeczą niż spokój święty jest wolność narodu. Warto dla niepodległości nie przeceniać tzw. spokojnego życia. Nie przeceniać wygody życiowej. Warto dojrzeć, że podjęcie odważnego działania w obronie niepodległości jest niezbędną rzeczą dla istnienia nas wszystkich.

My sami nie będziemy mogli rozwijać zarówno każdego z nas, jak i naszego narodu, gdy nie będziemy mieli wolności (oklaski).

Proponuję Wam, aby przesłanie tych ludzi, którzy dzisiaj już dawno nie żyją, było wierne, które wpadnie w nasze serca, w naszą wolę. Abyśmy nie odchodzili stąd bez przekonania, że każdy dzień przed nami powinien być dniem, w którym coś się małego – choćby coś drobnego – uczyniliśmy dla rozszerzenia ufności w niepodległość i wolność naszego kraju.

Proponuję Wam, abyśmy nasze zgromadzenie, naszą wspólnotę tutaj traktowali jako jeszcze jeden głos w obronie niepodległości i wolności. Proponuję Wam, abyśmy pamiętali o tym w najbliższych miesiącach, w najbliższych dniach. Zawsze będziemy mieli okazję, żeby po[d]kreślić nasze przywiązanie do prawdy, pragnienia wolności.

Z pewnością taką okazją, inaczej chcę powiedzieć, z pewnością podstawową rzeczą tutaj jest zdecydowanie na życie w prawdzie. Zdecydowanie na to, żebyśmy nie uczestniczyli w działaniach, które pozwalają zakneblować nasz naród, które stwarzają fikcje wolności. Mam na myśli tzw. wybory przyszłoroczne (oklaski).

Pamiętajmy, jest to sposobność, ażebyśmy się sprawdzili w tym momencie jak ludzie wolni. W jaki sposób to uczynimy – każdy z nas – jest to kwestią sumienia. W każdym razie postanówmy sobie, żebyśmy nie głosowali na tych, którzy nas kneblują, pozbawiają wolności. Robimy przerwę, bo ktoś składa wieniec”. (Okrzyki: „Konfederacja Polski Niepodległej”. Mówi kobieta, która składa wieniec: „Ponieważ nasi ludzie zostali aresztowani, całe biuro polityczne KPN-u, my w ich imieniu i w imieniu wszystkich konfederatów złożyliśmy w tej chwili kwiaty na cześć naszego Święta Niepodległości”).

^a *Fragment nieczytelny.*

Andrzej Czuma mówi: „Koleżanka, która składała wieniec powiedziała coś o jakiejś organizacji. Jest to jedna z grup. Organizatorzy nie biorą odpowiedzialności za działanie tej grupy. Organizatorzy tego pochodu.

Chciałbym Państwu powiedzieć na sam koniec, zachęcając Was wszystkich do zachowania odważnej postury, do ufności. I powiadając Wam, że gdyby nie ufność i nie odwaga Was wszystkich, nie byłoby możliwe to przejście z kościoła i złożenie wieńców.

Pamiętajcie, odwaga i prawda czynią cuda. Prawda jest siłą, której nikt nie jest w stanie zniszczyć – nikt jeszcze nie ustrzelił z karabinu prawdy (oklaski).

Ażeby organizacje, które działają przeciwko działaniom niepodległościowym i wolnościowym w Polsce nie twierdziły, że pochód organizowali jacyś anonimowi, bojący się odpowiedzialności ludzie, chcemy Was poinformować, że w organizacji pochodu, i organizowali pochód ludzie, którzy już od szeregu lat podejmują skromne, lecz zdecydowane działania wolnościowe. Jest to zarówno Komitet Samoobrony – ludzie, którzy należą do KSS «KOR», jak również ludzie, którzy tworzą ROPCio. Kolega, który składał pierwszy wieniec, chce jeszcze powiedzieć kilka słów”.

Wojciech Ziemiński:

„Rodacy. Spotykamy się nie pierwszy raz w tym miejscu. Jest to miejsce szczególnej czci.

Pamiętajmy. W tym miejscu leży żołnierz polski, żołnierz obrony Lwowa, żołnierz, który w [19]25 r. został uroczystie z cmentarza «Orląt Lwowskich» pociągiem prezydenta Rzeczypospolitej przewieziony do archikatedry. Następnie 2 listopada 1925 r. złożony tu. Jeśli przychodzimy w to miejsce, to przede wszystkim, aby oddać hołd naszym poległym dziadom, ojcom, braciom.

Jeśli przychodzimy w to miejsce, to z przeświadczeniem, że ofiara ich krwi, ofiara półtorawiekowej walki o «niepodległą, wolną, o całą» – jak brzmiało hasło kościuszkowskiego powstania, że ta ofiara nie jest daremna. To nas zobowiązuje.

Jeśli dzisiaj szukamy dróg do niepodległości, to widzimy wyjście. Naród polski musi wyprostować grzbiec. Naród polski musi chcieć być wolnym (duże oklaski).

Pamiętajmy również, że nasi bracia na północy – Litwini, Łotysze, Estończycy, Białorusini, Ukraińcy, z którymi niegdyś wiedziliśmy bratobójcze walki, że jest wiele zniewolonych narodów, które mają prawo do życia, wolności i niepodległości. Łączymy się dzisiaj z ich dążeniami – z narodami, które ongiś stanowiły z nami Najjaśniejszą Rzeczpospolitą (oklaski).

Rodacy! Rodacy! Jest dzisiaj apel poległych. Przed 65 laty, spod tych oleandrów wyruszyła kadrówka. Józef Piłsudski dał rozkaz [w] wigilię wymarszu. W 1915 r. rozkaz, który jakżesz zapadł w sercach: «Chłopcy naprzód! Na śmierć, czy na życie? Na zwycięstwo, czy na klęskę! Idzicie czynem zbrojnym budzić Polskę do zmartwychwstania» (oklaski).

Dzisiaj nie chcemy przemocy. Apelujemy do narodu polskiego o zachowanie godności. O zachowanie rozsądnej solidarności w nadchodzących wyborach, o których wspominał przed chwilą kolega Andrzej Czuma. Wykażemy, czy chcemy komunizmu w Polsce, czy nie” (na tle oklasków wznosił okrzyk: «Wolna Polska, Niech żyje!»).

Mówi Andrzej Czuma:

„W tym momencie dla pewności obrazu musimy powiedzieć czego chcemy. Nie tyle «Niech żyje», ponieważ żyje w naszych sercach, [niech] żyje jak najdłużej. Proponuję

trzy razy powtórzyć: «Chcemy wolności i niepodległości» (okrzyki trzy razy). Prosimy teraz kolegę Józefa Janowskiego o kilka słów”.

Józef Janowski:

„Dzisiaj padały tu słowa o obronie wolności Polski, dla narodu polskiego. Chciałbym zastanowić się w krótkich słowach, jak bronić wolności narodu, wolności ojczyzny, bez przemocy.

Najlepszą formą obrony wolności każdego narodu, wszystkich narodów świata, jest obrona praw człowieka. Dlatego musimy zawsze i wszędzie, w swoim środowisku, w swoim zakładzie [a].

Jedynie przez miłość człowieka [można] budować sprawiedliwość i wolę. Nie ma wolności tam, gdzie istnieje przemoc, gdzie istnieją fałszywe doktryny do wierzenia, do realizowania których ludzie są zmuszani. Dlatego obrona praw człowieka jest tak ważna. Nie mogą istnieć totalitarne doktryny wtedy, kiedy istnieją i przestrzegane są prawa człowieka. Pamiętajmy o tym zawsze i wszędzie” (oklaski).

Andrzej Czuma:

„Na sam koniec (przerywają mu okrzyki: «Ruch Obrony Praw Człowieka – niech żyje», «Niech żyje wolny naród polski»).

Ponieważ był wznoszony okrzyk na cześć ROPCiO, ja proponuję okrzyk również na cześć KSS «KOR» (3 razy: «Niech żyje»).

Bylibyśmy gołosłowni, gdyby[śmy] – pragnąc wolności – nie wspomnieli o tych, którzy siedzą w więzieniach: o Czechach, Słowakach, Polakach. Proponuję, abyśmy na sam koniec zakrzyknęli wszyscy: «Chcemy wolności dla uwięzionych Czechów, Słowaków i Polaków» (3 razy okrzyk: «Wolność dla uwięzionych Czechów, Słowaków, Polaków»).

Na sam koniec odśpiewamy «Jeszcze Polska nie zginęła...» i rozchodzimy się spokojnie do domu” (śpiewany hymn).

Po odśpiewaniu hymnu Czuma oświadczył: „Bardzo dziękujemy wszystkim za uczestnictwo. Pamiętajcie, że nieprzyjaciele naszego ^bpragnienia^b wolnościowego pragnęliby, abyśmy robili jaki[e]ś nieporządek. Dlatego spokojnie rozchodzimy się do domów”.

Źródło: AIPN, 0256/132, t. 5, k. 63–68, mps.

^{b-b} Słowo nadpisane.

1979 listopad, Gdańsk – Tekst przemówienia Tadeusza Szczudłowskiego przygotowanego do wygłoszenia podczas uroczystości w dniu 11 listopada 1979 r. pod pomnikiem Jana III Sobieskiego w Gdańsku (odpis)

Odpis

Tekst przemówienia, które ma wygłosić Tadeusz Szczudłowski w dniu 11 listopada br. pod pomnikiem Jana III Sobieskiego w Gdańsku

„11 listopada – Wielkim Świętem Narodu Polskiego

Polacy [!]

Zawsze, a dziś szczególnie, nasze myśli i serca łączą się dla Polski – dla Polski, która wśród powodzi absolutyzmu i despotyzmu była zawsze dumna ze swobód, która łamała się chlebem wolności z innymi narodami, w której zdrada nie była polityką, a przemoc bohaterstwem, dla której państwo nie było celem, lecz środkiem, a celem był człowiek i jego godny rozwój. Taka Polska – zawsze jesteś w nas, wskrzesz się znowu taka jako państwo!

W latach niewoli koncepcja nowoczesnej jaźni narodowej Adama Mickiewicza przesuwająca podmiot dziejowy «Polska» z państwa na naród oraz boje Polaków stoczone pod najwspanialszym hasłem, jakie kiedykolwiek pojawiło się na wojennych sztandarach: «Za naszą i Waszą wolność», zapewniały nam trwanie w godności i chwale. Te dzieła geniuszu narodu polskiego były i są nadal drogowskazami dla nas i dla wszystkich narodów miłujących wolność i walczących o niepodległość.

Fakty te pozwalają odrzucać zasadnie i potępić opinie o Polsce i Polakach F[ryderyka] Engelsa, przedstawione w liście do K[arola] Marksa z dnia 23 maja 1851 r: «Drogi Marksie... im więcej rozmyślałem nad historią, tym jaśniej widzę, że Polacy są narodem skazanym na zagładę, którym można tylko dopóty posługiwać się jako narzędziem, dopóki sama Rosja nie zostanie wciągnięta w wir rewolucji agrarnej. Od tej chwili Polska nie będzie już miała absolutnie żadnej racji bytu. Polacy nie zapisali się nigdy w historii niczym, prócz walecznych i głupich bijatyk».

Królu Janie III Sobieski, obrońco całej europejskiej kultury! Obal na kolana przed sobą tego niegodziwca, któremu w bitwie wiedeńskiej uratowałeś ojczyznę przed zagładą, a on podstępnie usiłował «strącić Cię z konia w błoto» i naród Twój wpędzić na zawsze w niewolę!

Marks nie zaprzeczył Engelsowi, a Róża Luksemburg oparła na tych oszczerstwach całą swoją antypolską i antyniepodległościową ideologię, taktycznie rozgrywaną przez Lenina, a potem realizowaną przez Hitlera i Stalina.

Współcześni fałszerze naszej historii usiłują przedstawić Polskę jako «ukochane podwójne dziecko» Kraju Rad – zrodzone raz przez Lenina i rewolucję październikową w 1918 r., i drugi raz – przez Stalina i lipcowy Manifest PKWN w 1944 r. Przemilcza się

natomiast oświadczenie rządu sowieckiego i niemieckiego z dnia 28 września 1939 r., w którym to likwidację państwa polskiego określa się jako «mocny fundament pod długotrwały pokój w Europie Wschodniej». Zataja się również opis wrześniowego podboju Polski, przedstawiony na nadzwyczajnym posiedzeniu Rady Najwyższej ZSRR w dniu 31 października 1939 r. przez Mołotowa, który m.in. oświadczył: «[...] wystarczyło krótkie natarcie najpierw wojsk niemieckich, a następnie Czerwonej Armii, by nie pozostało nic po tym pokracznym bękarcie traktatu wersalskiego».

W tym kontekście te paradne i dziękczynne obchody przez władze PRL rocznic rewolucji październikowej są po prostu pluciem w twarz narodowi polskiemu, fałsze nie przesłonią jednak faktów – faktów dobitnie świadczących, że jesteśmy godni niepodległego bytu i że byt ten 61 lat temu odzyskaliśmy samodzielnie.

W ogniu I wojny światowej trzy despotyczne monarchie: Rosja, Prusy i Austria, dławiące się zbrodniami dokonanymi wobec wielu narodów, a szczególnie wobec Polski, zachwiały się.

W tych okolicznościach naród polski miłujący bezprzykładnie wolność i niepodległość, chwycił za broń i dzięki morzu przelanej krwi i łez – zwyciężył. Tak odrodziło się w dniu 11 listopada 1918 r., po 123 latach okrutnej niewoli, niepodległe państwo polskie – II Rzeczpospolita.

W tym wielkim zwycięstwie godną czci rolę odegrał Kościół katolicki oraz geniusz wojenny Józefa Piłsudskiego i dyplomatyczny R[omana] Dmowskiego. Chwała im!

Naród polski dobrze wie, co znaczą słowa wolność i niepodległość, dlatego nigdy i nikomu nie uda się wypełnić ich treści fikcją i kłamstwem. Wiemy, [że] dla Polski prawdziwie niepodległej nie było miejsca ani na kartach traktatu wersalskiego, ani w dekreście Lenina o samostanowieniu narodów, ani w uchwałach jałtańskich, ani w decyzjach konferencji poczdamskiej, ani w stalinowskim Manifeście Lipcowym. Nie ma też miejsca dla niepodległej Polski w obecnej Konstytucji PRL, która ujmuje naród polski w podwójne kleszcze: od zewnątrz przez Związek Radziecki, a od wewnątrz przez totalitarną PZPR – tzw. przewodnią siłę narodu. Dlatego znów idziemy w bój, idziemy w bój, jak zawsze z hasłem: «Za Waszą i naszą wolność». Zgodnie z tą ideą i w imię powszechnego dobra, zwracamy się do Was Rosjanie: opuście dobrowolnie naszą Ojczyznę, opuście też wszystkie inne kraje, do których wpędzono Was celem realizacji obłędnej ideologii komunistycznej, niosącej światu nędzę i wizję ciągle czynnego wulkanu, a Wam wzgardę, nienawiść i miano współczesnych Hunów.

Niech będą też dla Was ostrzeżeniem słowa papieża Jana Pawła II: «Nigdy jeden naród nie może się rozwijać kosztem drugiego, nie może się rozwijać za cenę drugiego, za cenę jego uzależnienia, podboju, zniewolenia, za cenę jego eksploatacji, za cenę jego śmierci...». Jednocześnie apelujemy do tych Polaków, którzy współuczestniczą w zniewalaniu narodu polskiego: pamiętajcie, że stoicie w obliczu szlachetnego narodu, dla którego honor i moralność jest istotą życia, póki czas – opamiętajcie się i odstańcie od tej zdrady, bo miano uzurpatorów, targowiczów lub kolaborantów jest trudne do zniesienia.

Bracia i Siostry – wszyscy, którym leży na sercu los Ojczyzny! Musimy opanować zaszczepiony nam strach, bowiem grozi nam los społeczeństwa totalitarnego. Niebawem nawet niezależne myślenie stać się może nieosiągalnym luksusem. Wróg, któremu przez wieki nie udało się pokonać nas bagnietami – dziś nędzą i psychicznym terrorem usiłuje

podważyć naszą narodową tożsamość, mimo ogromnych trosk i trudności wołajmy za Kasprowiczem:

«a jednak w górę, głowy w górę,
czas się wygrzebać z trosk koryta
duch oskrzydłony wznieść nad chmurę
gdzie złotem blasków słońce świta».

Idziemy więc do naszych domów i czynmy z nich świątynię wiary i twierdzę patriotyzmu. Wzmacniamy je, rozbudowujemy i łączmy drogami nad ziemią i pod ziemią. Bowiem droga do słonecznej wolności rzadko biegnie wśród błękitów, lecz zazwyczaj wśród huraganów i ciemności.

Marszałek Józef Piłsudski powiedział: «[...] niepodległości nie da się ani wymodlić, ani wyszachrować, trzeba [być] gotowym zapłacić za nią daninę krwi...».

«Z wiary naszej – woła nasza, z woli naszej – czyn nasz będzie». Ten program Kraśńskiego jest dziś szczególnie aktualny.

Rodacy! Prometejskie pragnienie A[dama] Mickiewicza, żeby naród dźwignąć, uszczęśliwić i nim świat zadziwić, realizuje się. Wybór Polaka na papieża u progu siódmego dziesięciolecia odzyskania przez Polskę niepodległości to opatrnościowa zapowiedź dla narodu polskiego „siódmego dnia świątecznego”.

To, co się dzieje w polskich sercach – i tu: w naszych sercach – dobitnie świadczy o tym, że ten świąteczny dzień już się zaczął. Z gorącą i niezachwianą wiarą w lepszą przyszłość składamy dziś hołd Polsce – Ojczyźnie naszej. I Wam składamy cześć – poległym, torturowani i więzieni za niepodległość Ojczyzny. I Wam, walczeni i pracowici dla Jej chwały i potęgi. I Wam, którzy przelaliście patriotyzm w nasze serca. Dziś razem z Wami wołamy: «Niech się święci 11 Listopada. Niech w mądrości, sile i odwadze rośnie wolny Naród Polski! Niech żyje prawdziwie niepodległa Polska!».

Źródło: AIPN, 0365/63, t. 6, k. 24–27, mps.

1979 listopad 11, Gdańsk – Deklaracja Ruchu Młodej Polski (odpis)

Odpis

Gdańsk, 11 listopada 1979 r.

Obywatele Polacy!

Jak co roku spotykamy się znowu w dniu 11 listopada, aby razem uczcić Święto Niepodległości. Dziś jest bowiem taki dzień, w którym nie wolno się wstydzić wielkich słów ani wzruszenia, trzeba, by choć w tą pamiętną rocznicę zadrzało serce każdego Polaka, by odważnie i godnie podniósł głowę wołając: Nie zginęła!

Sześćdziesiąt jeden lat temu po okrutnej niewoli na nowo zabiło serce Rzeczypospolitej. Rozerwane ciało Ojczyzny zrastało się na nowo, to nic, że płonęły jeszcze wszystkie granice, a niedawni zaborcy szykowali się do nowego ataku. Cały naród uniesiony wielkim zapałem z własnej krwi, potu i łez budował nowy dom – Polskę. Polska była! Była na przekór wściekłości niedawnych zaborców, paliły się jeszcze Mazury, Śląsk i Wielkopolska. Wołało o Polskę Wilno i na cały świat niósł się krzyk walczących z bolszewikami „Orląt Lwowskich”! Ale Polska była! Była i w 1920 r., gdy nasi dziadkowie i rodzice własną pierśią osłaniali Warszawę przed zagonami Moskwy. Była jeszcze nawet 1 września 1939 r., gdy w Gdańsku podpalono świat. Nie dobił jej nawet rosyjski cios w plecy 17 września, nie po raz bowiem pierwszy Rosja i Niemcy przysięgły nam zniszczenie.

Zapełniły się niemieckie obozy koncentracyjne i lagry Syberii i Azji. Wielki jest jednak duch naszego narodu, przez sześć lat wojennej nocy walczył Polak na wszystkich frontach świata. Żołnierze Polski Podziemnej toczyli strasz[n]ą walkę tu, w domu, o każdy próg, o każdy skrawek Polski. Za wolność i niepodległość płaciła hojnie Rzeczpospolita grobami swoich żołnierzy. Historia lubi płać figle – oto nagle dwaj wielcy sojusznicy: Rosja i Niemcy, zwarli się w śmiertelnej walce. Wydawało się, że rodzi się wielka szansa na niepodległość. Raz jeszcze naród nasz okazał swą wiel[koduszność] i zapominając wyrządzone mu krzywdy uznał w Rosji sojusznika. Raz jeszcze go oszukano. W Jałcie, a następnie w Poczdamie zwrócono nam okrojoną Ojczyznę, lecz zabrano jej wolność. Narzucona wstrętna narodowi władza niszczyła wszystko, co dotąd umiłował. Na nowo ginęli żołnierze Polski Podziemnej, zapełniły się więzienia i obozy. Na nowo szły polskie transporty do lagrów Syberii. Polską rządzić zaczął terror i strach. Synonimem władzy stał się bandyta z UB, z czerwoną partyjną legitymacją w kieszeni. Terror, fałszowanie wyborów, fizyczna likwidacja opozycji – to było to, co później władze PZPR oceniły jako błędy i wypaczenia.

Nic się nie zmieniło. Dalej, tylko już innymi metodami i bez zbytecznego hałasu, niszczy się naród polski. Prześladowuje się każdy ślad myśli niepodległej, odwagę własnego myślenia, niszczy się Kościół polski. Rozpoczęty w 1944 r. wielki proces wynaradawiania Polaków trwa. Zabrano nam historię, prawo do prawdy, zmasakrowano kulturę, próbując na siłę odwrócić ją w stronę Azji. Zniszczono polskie szkolnictwo, myśląc, że

w ten sposób oszuka się polskie dziecko. Przystąpiono do generalnej wyprzedaży naszej Ojczyzny – rabuje się jej surowce, energię, zdolności ludzi i pracę.

Ale Polska trwa! I tylko od nas zależy jej przyszłość. Czas już na odwagę. Jest nas coraz więcej i coraz śmiej podnosimy głowę. Niech w tym szeregu nikogo nie zabraknie. Od kilku lat słyhać rosnący głos Niepodległej. Każdy z nas może znaleźć w niej swoje miejsce, niech więc głos każdego Polaka woła o niepodległość! Jeszcze Polska nie zginęła! Niech żyje niepodległość!

Ruch Młodej Polski

Źródło: AIPN, 0365/63, t. 6, k. 29–30, mps.

1979 listopad 16, Warszawa – Notatka dotycząca proponowanych działań po uroczystościach w dniu 11 listopada

OE-I-001859/79

Warszawa, dnia 16 XI 1979 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr...

Notatka

dot[ycząca] proponowanych działań w związku z prowokacją w dniu 11 listopada

Otrzymują: Tow[arzysz] Kania, Tow[arzysz] Kowalczyk, **Tow[arzysz] Palimąka.**

1. W związku z zakłóceniem porządku publicznego w dniu 11 listopada br. w Warszawie, Gdańsku, Lublinie i Krakowie, poprzez zorganizowanie pochodów ulicznych i nielegalnych zgromadzeń, proponuje się ukarać organizatorów tych imprez za popełnienie przez nich wykroczeń z paragrafów 51 i 52 KW (kwalifikacja prawna została skonsultowana z tow[arzystem] Smereczańskim¹ – z[astęp]cą dyrektora Departamentu Społeczno-Administracyjnego). Dyskusyjna jest sprawa par. 49 i par. 140.

1.1. Posiadane materiały dokumentujące popełnienie wykroczeń umożliwiają wystąpienie o ukaranie przez kolegia następujących osób:

w Warszawie:

- Andrzeja Czumę – wniosek o ukaranie 1 miesiącem aresztu,
- Wojciecha Ziemińskiego – jw.,
- Józefa Janowskiego – jw.,
- Bronisława Komorowskiego – wniosek o ukaranie 3 tys. [zł] grzywny;

w Lublinie:

- Mariana Piłkę² – wniosek o ukaranie 1 miesiącem aresztu,
- Tadeusza Zacharę³ – wniosek o ukaranie 3 tys. zł grzywny.

¹ Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

² Marian Piłka (ur. 1954 r.), historyk; absolwent Wydziału Nauk Humanistycznych KUL (1980); w 1976 r. brał udział w protestach przeciwko zmianom w Konstytucji PRL oraz zbieraniu pieniędzy dla robotników w Radomiu i Ursusie, od marca 1977 r. uczestnik ROPCiO, od grudnia 1978 r. członek Rady Sygnatariuszy ROPCiO, w lutym 1979 r. sygnatariusz deklaracji KPSN, współtwórca wydawnictwa Biblioteka Historyczna i Literacka, od jesieni 1980 r. członek RMP; członek NSZZ „Solidarność”, od 1 III 1981 r. asystent w Ośrodku Badań Społecznych przy ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 6 VIII 1982 r. internowany (uciekł ze szpitala), 13 V 1983 r. aresztowany, 7 VII 1983 r. skazany przez Sąd Rejonowy w Rzeszowie na 1 rok i 6 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszaniu na 3 lata, współpracownik podziemnego pisma „Polityka Polska”, w latach 1984–1985 członek Klubu Myśli Politycznej „Dziękania”; od 1989 r. członek ZChN, od 1997 r. – AWS, poseł na Sejm RP I, III, IV i V kadencji. Inwigilowany od lutego 1980 r. do grudnia 1989 r. przez Wydział III KW MO w Siedlcach/SB RUSW w Garwolinie w ramach SOR/KE krypt. „Emisariusz”.

³ Tadeusz Zachara (ur. 1952 r.), student KUL; uczestnik ROPCiO, w 1979 r. członek redakcji drugoobiegowej „Kroniki Lubelskiej”, współpracownik „Spotkań. Niezależnego Pisma Młodych Katolików”; członek NSZZ „Solidarność”; od 2 marca do 2 IV 1982 r. internowany; według materiałów ewidencyjnych w okresie luty 1978 r. – marzec 1984 r. zarejestrowany jako TW ps. „Czesław”, „Witold”, „Jola”, „Grzesiek” Wydziału IV KW MO/WUSW

1.1.1. Na wniosek KW w Gdańsku odstąpiono od wniosku o ukaranie Tadeusza Szczudłowskiego.

1.1.2. Celowym jest odstąpienie od ukarania sprawców wykroczeń w Krakowie ze względu na mały zasięg manifestacji i przerwanie usiłowania publicznych wystąpień organizatorów.

1.1.3. Nie jest również wskazanym występowanie z wnioskami o ukaranie osób uczestniczących w przygotowywaniu ulotek, chorągiewek itp. ze względu na różnorodne kombinacje operacyjne, prowadzone w tym zakresie przy udziale naszych źródeł informacji.

2. Notatki dot[yczące] poszczególnych wytypowanych do ukarania osób sporządzą odnośne komendy wojewódzkie, na terenie których doszło do popełnienia wykroczeń.

2.1. Komendanci wojewódzcy lub zastępcy po skonsultowaniu propozycji z komitetami wojewódzkimi PZPR zapewnią udział w postępowaniu odpowiednich prokuratur rejonowych, które wystąpią z wnioskami o ukaranie sprawców wykroczeń.

2.2. W pierwszej kolejności zostaną rozpatrzone sprawy przez kolegia poza Warszawą – rozprawy powinny odbyć się w terminie do 20 listopada br.

3. W związku ze spodziewanym ze strony ośrodków dywersji rozgłosem propagandowym wokół wydarzeń z 11 listopada br. celowym byłoby przygotowanie odpowiedniej informacji prasowej i telewizyjnej. W jej ramach należy przedstawić społeczeństwu sylwetki ludzi organizujących prowokacyjne wystąpienia oraz uwypuklić naruszenie przez nich porządku publicznego w miejscach czci narodowej (Grób Niez[an]anego Żołnierza, pomnik Grunwaldzki, pomnik Jana [III] Sobieskiego). Możliwym jest ukazanie szerokich powiązań tych ludzi z zachodnimi ośrodkami dywersji (pieniądze, materiały poligraficzne itd.).

4. Niezależnie od informacji w prasie i TV wskazanym jest przekazanie informacji dla MSZ celem poinformowania w odpowiednim zakresie polskich placówek dyplomatycznych, by dysponowały właściwym materiałem do odpierania spodziewanej akcji propagandowej wymierzonej przeciwko PRL.

5. Polska Agencja „Interpress” poinformuje dziennikarzy zagranicznych akredytowanych w Polsce.

Dyrektor Departamentu III
gen. bryg. A[dam] Krzysztoporski^a

Źródło: AIPN, 0365/63 t. 6, k. 58–60, mps.

w Lublinie. Inwigilowany od lutego 1984 r. do lutego 1985 r. przez Wydział IV WUSW w Lublinie w ramach SOR krypt. „Żywiec”.

^a *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

1979 listopad 16, Warszawa – Informacja dotycząca niezależnych manifestacji organizowanych przez środowiska opozycyjne z okazji rocznic wydarzeń historycznych

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-01850/79

Warszawa, dnia 16 XI 1979 r.
Tajne

Informacja

dotycząca prowokacyjnych imprez organizowanych przez grupy antysocjalistyczne z okazji rocznic wydarzeń historycznych

Otrzymują: Tow[arzysz] Dąbrowa, Tow[arzysz] Gawroński, Tow[arzysz] Kuberski¹, Tow[arzysz] Maciszewski, Tow[arzysz] Muszyński, Tow[arzysz] Palimąka, Tow[arzysz] Rokoszewski, Tow[arzysz] Sawczuk, Tow[arzysz] Stachura, Biuro „C”.

W dniu 11 listopada br. elementy antysocjalistyczne, głównie ze środowisk ROPCiO^a, zorganizowały w Warszawie, Gdańsku, Lublinie, Krakowie i Łodzi uroczyste obchody 61. rocznicy odzyskania niepodległości, których celem było kolejne zmanifestowanie swej obecności w życiu politycznym kraju poprzez prowokacyjne przemarsze i zbiorowe demonstracje w miejscach pamięci narodowej.

Ta stosunkowo nowa forma w działalności zorganizowanych grup antysocjalistycznych zapoczątkowana została w ub[iegłym] roku w związku z obchodami 60. rocznicy odzyskania niepodległości, kiedy dążąc do konfrontacji z władzami aktywiści grup antysocjalistycznych zorganizowali masowe imprezy w Warszawie, Krakowie, Poznaniu i Gdańsku o zdecydowanie wrogim charakterze, przejawiającym się zbiorowymi przemarszami z kościołów, w których odbywały się uroczyste nabożeństwa rocznicowe (katedra warszawska, katedra na Wawelu, kościół Mariacki w Gdańsku) do grobów nieznanego żołnierza bądź pomników o pierwszoplanowym znaczeniu w danym mieście, gdzie demonstracyjnie składano wieńce i wiązanek kwiatów oraz wygłoszono okolicznościowe przemówienia, zawierające akcenty antysocjalistyczne i antyradzieckie. Wśród uczestników tych imprez szczególną aktywność przejawiali przedstawiciele ROPCiO^a, kolportując w ich trakcie wydaną z tej okazji broszurę pt. *W 60[-tą] rocznicę*. Liczny udział zarówno w uroczystościach kościelnych, jak i w demonstracjach publicznych wzięli przedstawiciele środowisk AK-owskich i b[yłych] legionistów, a także młodzież. Przemarszom i demonst[r]acjom tym towarzyszyło zbiorowe śpiewanie tradycyjnych pieśni wojskowych i religijnych oraz wznoszone przez uczestników wrogie, prowokacyjne okrzyki i hasła, w których – podobnie jak w przygotowanych na tę okazję materiałach propagandowych – eksponowano

^a W tekście oryginału: ROPCiO.

¹ Jerzy Kuberski (1930–2007), pedagog, polityk; w okresie grudzień 1971 r. – lipiec 1981 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR; w okresie marzec 1972 r. – luty 1979 r. minister oświaty i wychowania, w okresie kwiecień 1980 r. – maj 1982 r. minister-kierownik Urzędu ds. Wyznań.

rolę katolicyzmu w utrzymaniu ducha narodowego Polaków i nawiązywano do tradycji Legionów i AK.

Pozytywna ocena przebiegu tych imprez dokonana przez czołowych przedstawicieli grup antysocjalistycznych i poparta przychylnym przyjęciem tej nowej wówczas formy działania przez patronujące grupom antysocjalistycznym wrogie ośrodki na Zachodzie, wpłynęła na dążenie grup antysocjalistycznych do wprowadzenia na stałe imprez o tym charakterze do repertuaru stosowanych przez nie form wrogiej działalności. Wyrazem tego były kolejne imprezy tego typu, zorganizowane przez działaczy grup antysocjalistycznych z okazji rocznic wydarzeń historycznych, obchodzonych w br., tj. w dniu 31 lipca – w przededniu 35. rocznicy wybuchu powstania warszawskiego; w dniu 1 września – z okazji 40. rocznicy wybuchu II wojny światowej i w dniu 11 listopada z okazji 61. rocznicy odzyskania niepodległości, jak również nieudana próba zorganizowania masowej demonstracji w dniu 17 września – w związku z 40. rocznicą wkroczenia wojsk radzieckich na tereny zach[odniej] Białorusi i Ukrainy.

35. rocznica wybuchu powstania warszawskiego stała się okazją do zainspirowania środowiska ROPCiO^a i zorganizowania przez L[eszka] Moczulskiego i W[ojciecha] Ziemińskiego demonstracji w Warszawie, poprzedzonej udziałem jej uczestników w uroczystej mszy odprawianej w katedrze warszawskiej, po której uformował się pochód liczący ok. 1,5 tys. osób. Przed Grobem Nieznanego Żołnierza złożone zostały wieńce od b[łych] żołnierzy AK i od młodzieży, po czym W[ojciech] Ziemiński wygłosił przemówienie zawierające liczne akcenty antyradzieckie oraz postulat przywrócenia tablic z pól bitewnych I wojny światowej i wojny polsko-radzieckiej 1920 r. na Grobie Nieznanego Żołnierza.

W dniu 1 września br. środowisko ROPCiO^a podjęło kolejną próbę zmanifestowania swej roli w życiu politycznym w kraju poprzez zorganizowanie zbiorowych demonstracji z okazji 40. rocznicy wybuchu II wojny światowej. Zamierzenia te zrealizowane zostały w Warszawie oraz w niewielkim stopniu w Krakowie, natomiast środowisko gdańskie od nich odstąpiło. Impreza w Warszawie przebiegała w[edług] schematu dwóch poprzednich inicjatyw, obejmując udział w nabożeństwie, przemarsz trasą jaką odbył w czasie swej wizyty w Polsce Jan Paweł II oraz złożenie wieńców przed Grobem Nieznanego Żołnierza i wygłoszenie okolicznościowych przemówień. Imprezę tę wykorzystano do publicznego ogłoszenia faktu powołania w tym dniu utworzonej przez L[eszka] Moczulskiego Konfederacji Polski Niepodległej. W porównaniu z poprzednimi inicjatywami tego rodzaju, w tym przypadku odnotowano zdecydowanie mniejsze zainteresowanie imprezą i stosunkowo nieliczny udział społeczeństwa.

Z okazji rocznicy 17 września elementy antysocjalistyczne, głównie ze środowiska nowo powołanej KPN oraz innych odłamów środowiska ROPCiO^a, przygotowywały spektakularne imprezy o wybitnie antyradzieckim charakterze w Warszawie, Gdańsku, Łodzi i innych ośrodkach kraju, planując manifestacyjne przemarsze, składanie kwiatów w miejscach pamięci narodowej, kolportaż okolicznościowych materiałów propagandowych. Poszczególne grupy opracowały teksty oświadczeń nawiązujących do tej rocznicy. W wyniku podjętych przez organa porządku i bezpieczeństwa publicznego przedsięwzięć profilaktycznych i prewencyjnych, udaremniono całkowicie zamiary przeprowadzenia tych imprez.

W dniu 1 bm. działacze grup antysocjalistycznych podjęli następną próbę zorganizowania prowokacyjnych, masowych obchodów 61. rocznicy odzyskania niepodległości

w kilku ośrodkach, bazując na doświadczeniach z organizacji poprzednich uroczystości rocznicowych. Wysiłki organizatorów skoncentrowane zostały tym razem na zrealizowaniu wrogich inicjatyw, głównie w Warszawie, Gdańsku, Krakowie i Lublinie. Przedstawicielom pozostałych ośrodków zalecono udanie się do w[yje]j w[ymienionych] miast, kierując się prawdopodobnie ideą nierozprasznania potencjału osobowego środowiska. W okresie poprzedzającym zaplanowane imprezy wzmożono kolportaż ulotek i klepsydrzawiających o terminie i programie obchodów oraz intensywnie przygotowywano okolicznościowe hasła, transparenty i symbole nawiązujące do rocznicy oraz propagujące działalność poszczególnych grup. W trakcie przygotowań największą aktywność wykazywało środowisko osób skupione wokół KPN. Niezależnie od KPN do obchodów tej rocznicy przygotowywały się inne odłamy ROPCiO^a – A[ndrzej] Czumy, W[o]jciech Ziemińskiego² i Ruch Młodej Polski oraz osoby zbliżone do redakcji wydawanego w Lublinie nielegalnego pisma „Spotkania”³.

Obok programowego celu tych imprez, jakim było uczczenie rocznicy odzyskania niepodległości, jej organizatorom zależało również na wykorzystaniu tej okazji do zdemontowania wobec opinii społecznej w kraju i za granicą rozmiarów rzekomego rozszerzenia się bazy ich społecznego oddziaływania poprzez masowy udział społeczeństwa w planowanych imprezach, a także ponownego odcięcia się od obchodzonych powszechnie przez władze i społeczeństwo świąt państwowych poprzez spopularyzowanie w szerokich kręgach społecznych daty 11 listopada, jako dnia jedynie zasługującego – ich zdaniem – na miano święta narodowego Polaków. Nawiązywanie w toku przygotowywanej oprawy tych obchodów do tradycji i symboli sanacyjno-burżuazyjnej Polski miało na celu również wyraźne uwypuklenie antyradzieckości, rzekomo silnie zakorzenionej w świadomości politycznej narodu. Stąd w przygotowanych wystąpieniach osób przewidzianych jako mówcy w trakcie poszczególnych imprez, akcenty antyradzieckie występowały równie często, jak akcenty o wymowie antypaństwowej i antysocjalistycznej, i na równi z elementami apoteozy klerykalizmu i tradycji Polski okresu międzywojennego, co miało służyć trafianiu argumentacją ideową i polityczną autorów do maksymalnie szerokich i zróżnicowanych rzesz odbiorców, z uwzględnieniem ich „smaków i gustów” w tym zakresie.

Przebieg zorganizowanych w dniu 11 bm. manifestacji w Warszawie, Krakowie, Gdańsku i Lublinie oraz treść przemówień wygłoszonych podczas tych imprez potwierdzają słuszność postawionych wcześniej tez.

W Warszawie po uroczystej mszy w katedrze uformował się pochód liczący ok. 2,5 tys. osób, który skierował się tradycyjną trasą pod Grób Nieznanego Żołnierza. Uczestnicy pochodu nieśli m.in. dwa transparenty z symbolami Polski Walczącej, a także flagi i pochodnie.

² Najprawdopodobniej autor dokumentu ma na myśli kierowany przez Ziemińskiego Komitet Porozumienia na rzecz Samostanowienia Narodu; w rzeczywistości KPSN nie był odłamek ROPCiO, lecz funkcjonował jako autonomiczna struktura.

³ „Spotkania. Niezależne Pismo Młodych Katolików” – pismo wydawane w Lublinie (okresowo także w Krakowie i Warszawie) w latach 1977–1988; ukazało się 35 numerów w nakładzie 300–1200 egz., wychodziło nieregularnie; redakcję tworzyli: Janusz Krupski, Zdzisław Bradel, Stefan Szaciłowski, prócz nich w różnych okresach: Janusz Bazydło, Adam Konderak, J. Ruszar i inni; współpracownikami pisma byli m.in.: Stefan Kisielewski, ks. Stanisław Małkowski, Adam Stanowski, o. Ludwik Wiśniewski, bp Ignacy Tokarczuk.

Przed Grobem Nieznanego Żołnierza złożono wieńce i wiązanki kwiatów. Okolicznościowe przemówienia wygłosili: Andrzej Czuma – prawnik, aktywny działacz ROPCiO^a, współredaktor pism wydawanych przez tę grupę („Opinia”, „U Progu”⁴), uczestnik ostatniej głódówki w Warszawie; Bronisław Komorowski – historyk, współpracownik KSS „KOR”, aktywny w środowisku akademickim; Wojciech Ziemiński – dziennikarz, działacz ROPCiO^a, inicjator i przywódca Komitetu Porozumienia na Rzecz Samostanowienia Narodu, redaktor wielu pism wydawanych przez ROPCiO^a i KPSN; Józef Janowski – inż. elektryk, zamieszkały w Zduńskiej Woli, aktywny działacz ROPCiO^a, współzałożyciel i redaktor pisma „Wolne Słowo” wydawanego przez grupę członków ROPCiO^a z terenu województw łódzkiego, kaliskiego i sieradzkiego.

Występujący jako pierwszy, w imieniu środowisk młodzieżowych, B[ronisław] Komorowski użył sformułowania, iż „rosły one już w Polsce Ludowej bez niepodległości..., lecz niepodległość ta jest im ciągle bliska”. Nawiązał przy tym do słów papieża o młodziźnie – nadziei świata – wypowiedzianych w czerwcu br. na pl. Zwycięstwa, oraz cytując słowa papieża: „Nie może być Europy sprawiedliwej bez niepodległej Polski”, stwierdził, iż urzeczywistnienie tego hasła jest celem działalności środowiska, które reprezentuje.

Wystąpienie A[ndrzej] Czuma (najobszerniejsze spośród wygłoszonych) koncentrowało się na przypomnieniu faktów historycznych z okresu walk o odzyskanie niepodległości i interpretowaniu zdarzeń z tamtego okresu oraz ich następstw w duchu antyradzieckości i tradycji Polski burżuazyjnej. Na wstępie A[ndrzej] Czuma poinformował zebranych o odebraniu uczestnikom demonstracji transparentu z hasłem: „Wolności, prawdy, chleba” oraz o zatrzymaniu w dniach poprzedzających 11 listopada przez SB A[ntoniego] Macierewicza, J[ana] Dworaka, U[rszuli] Doroszewskiej, P[iotra] Naimskiego oraz wielu innych. Przechodząc do zasadniczego tematu swego przemówienia, A[ndrzej] Czuma podkreślił powszechną wolę narodu w dążeniu do wyzwolenia się spod władzy zaborców, akcentując, iż do odzyskania niepodległości „nie przyczyniła się żadna rewolucja październikowa..., ani nawet przedstawiciele innych państw, którzy działali na korzyść Polski”, lecz „tysiące Polaków, którzy od kilkudziesięciu lat przed 1918 r. podejmowali wspólne działania upowszechniające pragnienie niepodległości...”.

Obrazując wysiłki tych ludzi dla urzeczywistnienia wizji niepodległego państwa polskiego i cenę, jaką za to płacili, A[ndrzej] Czuma stwierdził, iż „są to niezbędne warunki do rozwoju społeczeństwa..., dla rozwoju człowieka”, w tym i jego rozwoju materialnego, dodając, iż „nie ma chleba bez wolności, tak jak nie ma rozwoju człowieka bez wolności”. Przechodząc następnie do problematyki współczesnej, mówca stwierdził, iż „w 61 lat po odzyskaniu niepodległości... prawda podstawowa jest taka, że nie mamy niepodległości, nie mamy wolności i m.in. kielbasy oraz mieszkań”. Stwierdzenie to przerwane zostało oklaskami zebranych. Kontynuując, A[ndrzej] Czuma wskazał, iż z walki tych, którzy przed 61 laty wywalczyli niepodległość płynnie przesłanie dla obecnych pokoleń, wyrażające się twierdzeniem, iż „ważniejszą rzeczą niż spokój święty jest wolność narodu”, dlatego „podjęcie odważnego działania w obronie niepodległości jest niezbędną rzeczą dla istnienia nas wszystkich”. Wezwał zebranych dla podtrzymania tych

⁴ „U Progu” – pismo opozycji niepodległościowej, wydawane od października 1976 r. do listopada 1977 r. w Warszawie; ukazało się 12 numerów w nakładzie do 1000 egz.; najewny zespół redakcyjny tworzyli: Emil Morgiewicz, Jacek Wegner, Krystian Brodacki i Adam Wojciechowski.

hasel w imię „przywiązania do prawdy i pragnienia wolności”, wskazując, iż najbliższą okazją dla zademonstrowania takiej postawy będą zbliżające się wybory – określone przez niego „jako „sposobność, ażebyśmy się sprawdzili w tym momencie jako ludzie wolni”. Sposób realizacji tego postulatu uznał A[ndrzej] Czuma za „kwestię sumienia”, którą należy rozstrzygnąć w takim duchu, „żebyśmy nie głosowali na tych, którzy nas kneblują i pozbawiają wolności”. Uogólniając problem, wezwał zebranych do „nieuczestniczenia w działaniach, które pozwalają zakneblować nasz naród i które stwarzają fikcję wolności”. W zakończeniu swego wystąpienia A[ndrzej] Czuma zachęcał zebranych do zachowania odważnej postawy w dociekaniu prawdy, która „jest siłą, jakiej nikt nie jest w stanie zniszczyć, gdyż nikt jeszcze nie ustrzelił z karabinu prawdy”. Poinformował też wszystkich, iż demonstrację, w jakiej biorą udział, zorganizowały KSS „KOR” i ROPCiO^a.

Zabierający głos w następnej kolejności W[ojcich] Ziemiński nawiązał do tradycji okresu międzywojennego, podkreślając zasługi żołnierza polskiego z tamtego okresu dla dzieła umocnienia niepodległego bytu państwa polskiego i wskazując, iż w tradycji tej tkwią wzory dla dzisiejszych pokoleń. Stwierdził przy tym, iż „naród polski musi wyprostować grzbiet... i musi chcieć być wolnym!”. Przypomniwał w tym momencie o narodach bratnich – Litwinach, Łotyszach, Estończykach, Białorusinach i Ukraińcach, które „zniewolone – również mają prawo do życia, wolności i niepodległości”, wzywając do łączenia się z nimi w dziele urzeczywistnienia ich dążeń. Nawiązując do wydarzeń z 1915 r., kiedy w tym miejscu J[ózef] Piłsudski dawał rozkaz wymarszu oddziałom mającym walczyć o niepodległość słowami „na śmierć czy na życie..., na zwycięstwo czy na klęskę..., aby czynem zbrojnym budzić Polskę do zmartwychwstania”, W[ojcich] Ziemiński stwierdził, iż „dzisiaj nie chcemy przemocy”. Zaapelował o zachowanie godności i „rozsądnej solidarności” w nadchodzących wyborach, w których – jak określił – „wykażemy, czy chcemy komunizmu w Polsce, czy nie”.

Kolejny mówca – J[ózef] Janowski – w swym wystąpieniu podniósł problem obrony praw człowieka, jako najlepszej formy obrony wolności narodu przed totalitaryzmem, nie wymagającej stosowania przemocy. Stwierdził on, iż „nie ma wolności tam, gdzie istnieje przemoc, gdzie istnieją fałszywe doktryny do wierzenia i do realizowania których ludzie są zmuszani”.

Przed zakończeniem manifestacji warszawskiej A[ndrzej] Czuma zainspirował zebranych do wzniesienia okrzyków na cześć KSS „KOR” i ROPCiO^a oraz hasła domagającego się wolności dla „więzionych Czechów, Słowaków i Polaków”, po czym – po odśpiewaniu hymnu – podziękował wszystkim za uczestnictwo w manifestacji i zaapelował o spokojne rozejście się.

W Gdańsku po zakończeniu okolicznościowego nabożeństwa w kościele Mariackim ok. 200-osobowa grupa jego uczestników udała się pod pomnik Jana III Sobieskiego, niosąc transparenty Ruchu Młodej Polski z napisem: „Wolność, Równość, Niepodległość”. Przejściu towarzyszył kolportaż ulotek przygotowanych przez RMP z okazji rocznicy 11 listopada, zawierających szereg szczególnie wrogich, antyradzieckich i antysocjalistycznych akcentów oraz apel o kontynuowanie walki o niepodległość. Pod pomnikiem przemówienia wygłosili T[adeusz] Szczudłowski i A[ndrzej] Gwiazda⁵.

⁵ Andrzej Gwiazda (ur. 1935 r.), absolwent Wydziału Elektroniki PG (1935); w marcu 1968 r. uczestnik wiecu protestacyjnego na PG, w grudniu 1970 r. uczestnik protestów robotniczych w Gdańsku, od 1977 r. współpracownik

Obszerne wystąpienie T[adeusza] Szczudłowskiego zawierało szereg cytatów z wypowiedzi postaci historycznych, zręcznie wplecionych w demagogiczne treści, dotyczących spraw niepodległości kraju. Wymowa całego jego wystąpienia była zdecydowanie antysocjalistyczna i antyradziecka. Nawiązując do interpretacji dziejów Polski, w ujęciu współczesnych historyków, Szczudłowski podważał znaczenie rewolucji październikowej w utworzeniu państwa polskiego oraz rolę ZSRR w zapewnieniu światu pokoju po II wojnie światowej, twierdząc, że „paradne i dziękczynne obchody przez władze PRL rocznic rewolucji październikowej są po prostu pluciem w twarz narodowi polskiemu...”. Podkreślił przy tym, iż jedynie rola Kościoła katolickiego oraz „geniusz wojenny J[ózefa] Piłsudskiego i dyplomatyczny R[omana] Dmowskiego” przyczyniły się do odzyskania niepodległości po latach „despotycznych rządów zaborców”. Stawiając tezę o obecnym braku niepodległości, Szczudłowski stwierdził, [że] „nie ma też miejsca dla niepodległej Polski w obecnej Konstytucji PRL, która ujmuje naród polski w podwójne kleszcze: od zewnątrz przez Związek Radziecki, a od wewnątrz przez totalitarną PZPR”. Wychodząc z tego założenia, zaapelował o nieustawanie w boju o niepodległość w imię hasła „Za Waszą i naszą wolność”, kierując je do Rosjan – „opuście dobrowolnie naszą Ojczyznę, opuście wszystkie inne kraje, do których wpędzono Was celem realizacji obłędnej ideologii komunistycznej, niosącej światu nędzę i wizję ciągle czynnego wulkanu, a Wam wzgardę, nienawiść i miano współczesnych Hunów”. Cytując słowa papieża Jana Pawła II o niemożności rozwijania się jednego narodu kosztem drugiego, zaapelował do Polaków, „którzy współuczestniczą w zniewalaniu narodu polskiego” o „opamiętanie się i odstąpienie od zdrady, bo miano uzurpatorów, targowiczian lub kolaborantów jest trudne do zniesienia”.

Przestrzegając przed losem społeczeństwa totalitarnego, stwierdził m.in.: „Musimy opanować zaszczerpiony nam strach..., niebawem nawet niezależne myślenie stać się może nieosiągalnym luksusem. Wróg, któremu przez wieki nie udało się pokonać nas bagnietami, dziś nędzą i psychicznym terrorem usiłuje podważyć naszą narodową tożsamość”. Powołując się na stwierdzenie J[ózefa] Piłsudskiego, że „niepodległości nie da się ani wymodlić, ani wyszachrować, a trzeba być gotowym zapłacić za nią daninę krwi...” oraz cytaty z dzieł J[ana] Kasprówicza i Z[ygmunta] Krasińskiego, nawoływał do kontynuowania walki o niepodległość.

A[ndrzej] Gwiazda poinformował zebranych o zatrzymaniach dokonanych w ostatnich dniach w Warszawie, co sprowokowało jednego z uczestników do rzucenia hasła: „Idziemy pod komitet”. Nie znalazło ono aprobaty wśród zebranych.

Biura Interwencyjnego KOR/KSS „KOR”, współpracownik redakcji drugoobiegowego pisma „Robotnik”, od kwietnia 1978 r. współzałożyciel i działacz WZZ Wybrzeża, redaktor pisma „Robotnik Wybrzeża”; od sierpnia 1980 r. członek Prezydium MKS w Stoczni Gdańskiej, współautor listy 21 postulatów, od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, wiceprzewodniczący MKZ NSZZ „Solidarność” w Gdańsku, wiceprzewodniczący KKP, członek ZR Gdańskiego NSZZ „Solidarność” (29 XI 1981 r. odszedł), członek KK, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. internowany, od 22 XII 1982 r. do lipca 1984 r. aresztowany, 16 XII 1984 r. zatrzymany, skazany przez Sąd Rejonowy w Gdańsku na 3 miesiące pozbawienia wolności, w lutym 1985 r. skazany zaocznie przez Sąd Rejonowy w Wodzisławiu na 2 miesiące pozbawienia wolności, zwolniony 15 V 1985 r., w kwietniu 1987 r. współzałożyciel Grupy Roboczej KK NSZZ „Solidarność”; w 1989 r. przeciwnik porozumienia zawartego przy Okrągłym Stole, w czerwcu 1989 r. współzałożyciel WZZ; w latach 2007–2011 członek Kolegium IPN. Inwigilowany: w latach 1978–1990 przez Wydział III-A KW MO/Inspektorat 2 WUSW w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Brodacz”/„Saturn”, w latach 1982–1988 przez Wydział III KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOS krypt. „Echo”.

W Krakowie odbyło się rocznicowe nabożeństwo w katedrze na Wawelu z udziałem m.in. przedstawicieli środowiska b[yłych] legionistów i młodzieży, po którym złożono wieńce w krypcie katedry, a następnie grupa młodzieży z transparentem KPN i szturmówkami (z orłem w koronie) udała się pod Grób Nieznanego Żołnierza, gdzie jednak nie zanotowano żadnych wystąpień i incydentów.

Natomiast w Lublinie ok. 150-osobowa grupa ze szturmówkami po zakończeniu mszy okolicznościowej udała się pod pomnik Unii Lubelskiej, gdzie palono pochodnie z gazet i śpiewano pieśni religijne i wojskowe.

Obok analizowanych uprzednio wystąpień, na uwagę zasługuje również przygotowane przez L[eszka] Moczulskiego (któremu w wyniku przeciwdziałań podjętych przez SB uniemożliwiono udział w manifestacji w Warszawie) przemówienie, jakie miał zamiar wygłosić przed Grobem Nieznanego Żołnierza, a stanowiące zarazem tekst rezolucji tzw. Rady Politycznej KPN, wydanej z okazji 61. rocznicy odzyskania niepodległości. W tekście tym, dokonując swoistej paraleli między faktem odzyskania niepodległości przed 61 laty i faktem powstania w br. KPN, autor stawia tezę, iż powołanie KPN zainicjowało nową fazę walki o odzyskanie niepodległości, która „ma znaczenie nie tylko dla przyszłych losów Polski, lecz także dla innych narodów, dla całej Europy”. Powtórzone zostały w tekście stwierdzenia o „kontynuacji przez KPN wysiłków niepodległościowych poprzednich pokoleń Polaków”, mających na celu zbudowanie III Rzeczypospolitej jako „prawnego następcy i bezpośredniego kontynuatora I i II Rzeczypospolitej” oraz deklaracja, że działania te „nie są wymierzone przeciw jakimkolwiek godziwym interesom państwa, krajów i narodów sąsiadujących”, a mają jedynie na celu „normalizację nieuregulowanej od 40 lat sytuacji naszej części Europy” i będą „jednym z filarów rzeczywistego systemu wzajemnego bezpieczeństwa europejskiego”. W zakończeniu tekstu sformułowano apel skierowany do „wszystkich w kraju ugrupowań niezależnych” o „jasne i wyraźne, publiczne określenie ich stosunku do programu niepodległościowego, opartego o dwa założenia: uwolnienie Polski od dominacji radzieckiej przez usunięcie narzuconej, uzurpatorskiej dyktatury PZPR”.

Równoległe z omówionym wyżej tekstem tzw. Warszawskie Rejonowe Kierownictwo Akcji Bieżącej KPN opracowało, w formie jednostronicowej ulotki, odezwę kierowaną do narodu z okazji obchodzonej rocznicy, zawierającą wybitnie antyradzieckie akcenty i wzywającą do skupienia wysiłków na rzecz wolności i niepodległości w imię budowy „niepodległej i demokratycznej III Rzeczypospolitej”, czego wyrazem ma być m.in. masowy udział w „pochodzie narodowym i w manifestacji przed Grobem Nieznanego Żołnierza”.

Celem ograniczenia zasięgu organizowanych przez grupy antysocjalistyczne imprez rocznicowych, podjęto w dniach 8–11 bm. działania profilaktyczno-zapobiegawcze, w toku których dokonano znacznej ilości zatrzymań i szeregu przeszukań mieszkań w stosunku do znanych ze szczególnie wrogich postaw aktywistów grup antysocjalistycznych, kwestionując łącznie ok. 10 tys. egz. różnych opracowań nielegalnych. Przeprowadzono ponadto rozmowy ostrzegawcze z częścią głównych organizatorów manifestacji, uprzedzając ich o konsekwencjach prawnych w przypadku nieodstąpienia od realizacji wrogich inicjatyw. W przypadkach udokumentowanych materiałem dowodowym wobec winnych popełnienia wykroczeń przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu skierowane zostaną wnioski o ukaranie do kolegów d[o] s[praw] wykroczeń.

Z uzyskiwanych bieżąco informacji wynika, iż grupy antysocjalistyczne planują w przyszłości kontynuowanie i rozszerzenie tej formy wrogiej działalności oraz nadawanie jej coraz bardziej politycznie prowokacyjnego charakteru poprzez szersze wychodzenie poza ściśle rocznicową tematykę. Bodźcem do tego rodzaju ukierunkowania działalności antysocjalistycznej jest towarzyszący tym imprezom rozgłos, nadawany im za granicą. Poważną rolę w tym zakresie spełniają korespondenci zachodni, akredytowani w Polsce, którzy przekazują obszernie relacje i komentarze dot[yczące] przebiegu organizowanych manifestacji, wykorzystywane następnie przez zachodnie ośrodki dywersji ideologicznej. O zamiarze kontynuowania tej formy działalności przez działaczy grup antysocjalistycznych wskazują plany zorganizowania kolejnej tego typu imprezy w dniu 30 kwietnia 1980 r. w związku z rocznicą Katynia, o czym poinformował dziennikarzy zachodnich L[eszek] Moczulski podczas zwołanej przez niego w dniu 13 bm. konferencji prasowej.

Dyrektor Departamentu III
gen. bryg. A[dam] Krzysztoporski^b

Źródło: AIPN, 0365/63, t. 6, k. 49–57, mps.

^b *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

1979 listopad, Warszawa – Zestawienie sił i środków użytych bezpośrednio w akcji zabezpieczenia w dniu 11 listopada

Warszawa, dnia ...^a listopada 1979 r.

Tajne specj[alnego] znaczenia

Egz. nr ...

Zestaw

sił i środków użytych bezpośrednio w akcji zabezpieczenia w dniu 11 listopada

W celu zabezpieczenia i kontroli na ewentualnym pochodzie, Służba Bezpieczeństwa KS MO planuje [użycie] następujących sił osobowych, które zostaną rozmieszczone i działać będą w określonych rejonach.

Wyznaczając niżej wymienione siły, kierowano się tym, aby nie tworzy[ć] niepotrzebnej frekwencji i nie zwiększać liczby uczestników ewentualnego pochodu.

Cała trasa pochodu ma następujące rejony:

I) katedra Świętego Jana i najbliższe okolice z pl. Zamkowym włącznie,

II) pl. Zamkowy od [ul.] Miodowej do [ul.] Bagińskiego,

III) pl. Zwycięstwa i Grób Nieznanego Żołnierza, pl. Teatralny – [ul.] Senatorska,

IV) Rynek Starego Miasta.

Ad. 1. W rejonie katedry św. Jana użyte zostaną następujące siły:

– Wydział IV i III-1 – w katedrze, wewnątrz 6 osób z zadaniem nagrania ewentualnych wypowiedzi nawołujących do uczestnictwa w pochodzie;

– na zewnątrz grupa 20 osób z zadaniem obserwacji i identyfikacji uczestników pochodu i dokumentacji dźwiękowej;

– w komisariacie na [ul.] Jezuickiej będzie grupa 30 osób z Wydziału II i III-A, pod kier[unkiem] por. Bańkowskiego. Zadaniem tej grupy będzie przechwytywanie, razem z pierwszą 20, ulotek w przypadku kolportażu. Grupa ta (30) osób, w rozproszeniu po 3 osoby, uda się za pochodem, w celu identyfikacji osób wykazujących aktywność. Całością dowodzi tow[arzysz] kpt. G[rzegorz] Jarmoc¹;

– przy katedrze działa punkt zakryty Wydziału „B” przekazujący do Stan[o]wiska Dowodzenia KS MO informacje co do liczby uczestników pochodu, trasy i zachowania się.

Ad. II. Plac Zamkowy do [ul.] Bagińskiego

Na odcinku tym usytuowane zostaną 3 punkty informacyjne przekazujące dane o zachowaniu się uczestników pochodu. Punkty te [to:] pl. Zamkowy, Dziekanka, ul. Bagińskiego

^a Brak daty dziennej.

¹ Grzegorz Jarmoc (ur. 1933 r.), od marca do grudnia 1956 r. wartownik PUdsBP w Mońkach, od października 1959 r. w MO, od listopada 1971 r. starszy inspektor Wydziału III KS MO w Warszawie, od kwietnia 1972 r. inspektor Inspektoratu SB KS MO, od lipca 1975 r. starszy inspektor Wydziału II KS MO, od lipca 1978 r. starszy inspektor Wydziału III-2 KS MO, od września 1978 r. kierownik sekcji Wydziału III-2 KS MO, od grudnia 1979 r. inspektor Wydziału V Departamentu III MSW; od 1983 r. delegowany do MSZ w charakterze kuriera dyplomatycznego; od marca 1985 r. inspektor, następnie starszy inspektor Wydziału V/I Departamentu III MSW, od listopada 1989 r. starszy inspektor Wydziału VI Departamentu Administracyjnego MSW, zwolniony ze służby w lipcu 1990 r.

– róg [ul.] Krakowskie Przedmieście. Łącznie na tym odcinku działać będzie 10 funkcjonariuszy SB oraz funkcjonariusze Wydziału „B”. Wyposażeni będą oni w 3 nasobne radiostacje. Odpowiedzialny za ten odcinek – tow[arzysz] mjr E. Kwiatkowski².

Rejon III

Plac Zwycięstwa z Grobem Nieznanego Żołnierza i pl. Teatralny z ul. Senatorską. W rejonie tym działać będzie 6 dwuosobowych patroli złożonych z funkcjonariuszy SB, dysponujących 2 radiostacjami nasobnymi. Jedna w rejonie pl. Teatralnego przekazywać będzie informacje o uczestnikach pochodu idących ul. Senatorską. Druga działać będzie bezpośrednio przy Grobie Nieznanego Żołnierza. Zadaniem tej grupy będzie nagranie na magnetofon ewentualnych przemówień przed Grobem. Wyposażenie w dwa magnetofony. W rejonie tym działać będą również punkty zakryte, zorganizowane przez Wydział „B”. W rejonie tym dowodzić będzie całością mjr Witold Górski³ – z[astęp]ca naczelnika Wydziału III-1. Współdziała on z Wydziałem „B” – punkty zakryte i przekazuje relacje z przebiegu zachowania się uczestników przed Grobem.

W trakcie przesuwania się pochodu w rejon Grobu Nieznanego Żołnier[za] funkcjonariusze z rejonu I i II towarzyszą pochodowi z boku, w rozproszeni[u], upatrując „aktywistów”. W momencie dojścia do Grobu wszyscy funkcjonariusz[e], poza nagrywającymi i pilnującymi „aktywistów”, odsuwają się od tłumy, aby nie powiększać frekwencji. Niezależnie od wymienionych sił w rejonie Starego Miasta i okolicznych kościołów działać będzie 10 dwuosobowych patroli po cywilnemu, celem penetracji i zabezpieczenia przed kolportażem.

Łącznie użytych zostanie:

wewnątrz katedry	– 4 funkcjonariuszy, poza Wydziałem IV,
na zewnątrz katedry	– 20 – „ –
komisariat na [ul.] Jezuickiej	– 30 – „ –
na odcinku pl. Zamkowy – [ul.] Bagińskiego	– 10 – „ –
pl. Teatralny	– 6 – „ –
G[rób] N[ieznanego] Ż[ołnierza]	– 10 – „ –
Rynek Starego Miasta i inne kościoły	– 20 – „ –
Łącznie	– 100 osób.

W odwodzie KS MO pozostaje grupa 70 funkcjonariuszy, którą kierować będzie tow[arzysz] kpt. Żakowski⁴ z Wydziału III KS MO.

W ZOMO w stanie pogotowia pozostaje 12. kompania operacyjna. Reszta sił, oprócz wydzielonych do rejonów i odwodu, składająca się z funkcjonariuszy wydziałów: III, III-A, II, III-1, III-2, pozostaje w komendzie do dyspozycji kierownictwa.

Źródło: AIPN, 0999/158, k. 11, mps.

² Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

³ Witold Górski (ur. 1941 r.), od stycznia 1964 r. do lipca 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od listopada 1978 r. zastępca naczelnika Wydziału III-1 KS MO/SUSW w Warszawie, od kwietnia 1985 r. naczelnik Wydziału III-1 SUSW w Warszawie, od września 1988 r. zastępca szefa WUSW ds. SB w Rzeszowie.

⁴ Zygmunt Żakowski (1935–1995), od stycznia 1957 r. w ZOMO Komendy MO m.st. Warszawy, od marca 1968 r. funkcjonariusz Wydziału III KS MO w Warszawie (inspektor, starszy inspektor, kierownik sekcji), od lipca 1978 r. zastępca naczelnika KS MO w Warszawie, od stycznia 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału Paszportów KS MO w Warszawie, od czerwca 1983 r. zastępca komendanta dzielnicowego ds. SB KD MO/DUSW Warszawa-Mokotów, zwolniony ze służby w czerwcu 1988 r.

1980 styczeń 22, Warszawa – Wyrok Sądu Rejonowego m.st. Warszawy z 22 stycznia 1980 r. w sprawie przeciwko Bronisławowi Komorowskiemu, Andrzejowi Czumie, Wojciechowi Ziemińskiemu i Józefowi Janowskiemu

Sygn. akt. VIII Kws 18/80

**Wyrok
w imieniu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej**

Dnia 22 stycznia 1980 [r.]

Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w VIII Wydziale Karnym w składzie:

przewodniczący: SSR Andrzej Kryże¹,
protokolant: Anna Modzelewska², Henryk Żebrowski³,
w obecności prokuratora: Stanisława Różalskiego⁴,

po rozpoznaniu dnia 22 stycznia 1980 r. sprawy:

1. Bronisława Marii Komorowskiego, ur. 4 VI 1952 r. w Obornikach Śląskich, syna Zygmunta i Jadwigi z d[omu] Szalkowskiej;

2. Wojciecha Ziemińskiego, ur. 22 marca 1925 r. w Gniewie, syna Kazimierza i Marii z d[omu] Nałęcz-Korzeniowska;

3. Józefa Michała Janowskiego, ur. 20 II 1937 r. – Antonin Nowy, syna Bolesława i Katarzyny z d[omu] Smoleń;

4. Andrzeja Czumy, ur. 7 XII 1938 r. w Lublinie, syna Ignacego i Lubow z d[omu] Szujskiej,

każdego z nich oskarżonego o to, że:

dnia 11 XI 1979 r. ok. godz. 18.00 na pl. Zamkowym, a następnie na pl. Zwycięstwa w Warszawie:

I. Bez wymaganego zezwolenia zwołał przez głośnie nawoływania i kierował zgromadzeniem dużej ilości osób, korzystając ze środków technicznych, powodując jednocześnie tamowanie ruchu ulicznego;

¹ Andrzej Kryże (ur. 1948 r.), sędzia; absolwent WPIA UW (1970); w latach 1970–1974 aplikant i asesor w okręgu Sądu Wojewódzkiego dla m.st. Warszawy, w latach 1974–1975 sędzia Sądu Powiatowego dla m.st. Warszawy, w latach 1975–1976 arbiter w Głównej Komisji Arbitrażowej, w latach 1977–1983 r. sędzia Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy, w latach 1983–1984 sędzia Sądu Rejonowego w Pruszkowie, od września 1984 r. sędzia Sądu Wojewódzkiego, a następnie Okręgowego w Warszawie, w okresie wrzesień 1984 r. – marzec 1990 r. przewodniczący Wydziału IV Karnego SO w Warszawie, w okresie listopad 2005 r. – maj 2006 r. sekretarz stanu, w okresie maj 2006 r. – listopad 2007 r. podsekretarz stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, w latach 2002–2008 pracownik naukowy w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości, pracownik dydaktyczny w Europejskiej Wyższej Szkole Prawa i Administracji; do 1990 r. członek PZPR.

² Bliższych danych nie ustalono.

³ Bliższych danych nie ustalono.

⁴ Bliższych danych nie ustalono.

II. Demonstracyjnie okazywał lekceważenie dla Narodu Polskiego przez to, że w miejscu szczególnego kultu Polaków, jakim jest Grób Nieznanego Żołnierza – symbol poległych w walce o odzyskanie niepodległości, w swoim wystąpieniu odnosił się bez szacunku i pogardliwie wobec Narodu Polskiego, zarzucając mu m.in., że nie jest narodem wolnym i niepodległym, tj. wykroczenie z art. 52 par.1 KW, 90 KW i 49 KW – oskarżonych Bronisława Marię Komorowskiego, Wojciecha Ziemińskiego, Józefa Michała Janowskiego i Andrzeja Czumę w ramach zarzutu opisanego w pkt. I uznaje za winnych tego, że w celu odbycia zgromadzenia zwołanego bez zezwolenia właściwego organu administracyjnego korzystali ze środka technicznego w postaci megafonu, nadto zaś Andrzeja Czumę, że korzystał z tego urządzenia celem zwołania opisanego w zarzucie zgromadzenia, natomiast Wojciecha Ziemińskiego, iż zwoływał przedmiotowe zgromadzenie, nie posługując się urządzeniami technicznymi, tj. uznaje wszystkich oskarżonych za winnych popełnienia czynu przewidzianego w art. 52 par. 1 pkt 6 KW, a nadto Andrzeja Czumę za winnego popełnienia czynu przewidzianego w art. 52 par. 1 pkt 1 w zw. z pkt. 6 KW, zaś Wojciecha Ziemińskiego nadto za winnego popełnienia czynu przewidzianego w art. 52 par. 1 pkt 1 KW, w ramach stanu faktycznego opisanego w pkt. I, wszystkich oskarżonych uznaje za winnych popełnienia czynu przewidzianego w art. 90 KW, wszystkich oskarżonych uznaje za winnych popełnienia czynu opisanego w pkt. II z tym, że nie przyjmuje, że oskarżeni odnosili się pogardliwie wobec Narodu Polskiego, natomiast uznaje, że demonstracyjnie okazali lekceważenie dla tegoż Narodu, tj. uznaje ich za winnych popełnienia czynu przewidzianego w art. 49 KW, na mocy art. 49 KW w zw. z art. 9 par. 2 wymierza każdemu z nich łącznie kary: oskarżonemu Bronisławowi Marii Komorowskiemu i Józefowi Michałowi Janowskiemu po 1 (jednym) miesiącu zasadniczej kary aresztu, Wojciechowi Ziemińskiemu karę zasadniczego aresztu w wymiarze 1 (jednego) miesiąca i 2 (dwóch) tygodni, a Andrzejowi Czumie karę zasadniczego aresztu w wymiarze 3 (trzech) miesięcy, orzeka od każdego z nich na rzecz Skarbu Państwa po 600 zł opłaty sądowej oraz od wszystkich koszty postępowania w sprawie w częściach równych.

Za zgodność^a

Źródło: AIPN, 0999/158, k. 280–281, mps.

^a *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

1980 styczeń 24, Warszawa – Notatka służbowa z rozprawy odwoławczej od orzeczenia kolegium do spraw wykroczeń przeciwko Bronisławowi Komorowskiemu, Andrzejowi Czumie, Wojciechowi Ziemińskiemu i Józefowi Janowskiemu w Sądzie Rejonowym w Warszawie w dniu 22 stycznia 1980 r.

^aWarszawa, dnia 24 I [19]80 r.

Tajne

Egz. poj[edynczy]

Notatka służbowa

W dniu 22 listopada br. w Sądzie Rejonowym w Warszawie odbyła się rozprawa odwoławcza od orzeczenia kolegium d[ostaw] s[praw] wykroczeń przeciwko Bronisławowi Komorowskiemu, Andrzejowi Czumie, Wojciechowi Ziemińskiemu i Józefowi Janowskiemu.

Jako pierwszy przed sądem zeznawał Bronisław Komorowski, którego obrońcą był adwokat Andrzej^b Grabiński¹. W odpowiedzi na postawione przez sąd zarzuty Komorowski przyznał się do udziału w manifestacji w dniu 11 listopada. Zaprzeczył natomiast, aby nawoływał do udziału w pochodzie, tamował ruch, a w swoim przemówieniu dopuścił się obrazy godności narodu polskiego.

Uzasadniając swoją wypowiedź, Komorowski stwierdził, że manifestacja nie była przez nikogo organizowana, stało się to spontanicznie i za wolą wszystkich uczestników. On, jak stwierdził, niósł wieniec, szedł razem ze wszystkimi, nie tamując ruchu, gdyż został on wstrzymany przez funkcjonariuszy MO. Odnośnie [do] swojego przemówienia zaznaczył, że wieniec złożył w imieniu środowisk młodzieżowych, które wyrosły w Polsce bez niepodległości, a którym ta niepodległość jest bliska. Chciał oddać hołd tym wszystkim, co za niepodległość Polski polegli. Nie uważa, aby swoim wystąpieniem raził uczucia Polaków. W dalszej wypowiedzi Komorowski podtrzymał swoje twierdzenie, że Polska nie jest krajem niepodległym i w pełni suwerennym.

Obrońca powołała na świadka Marię Kornilowicz², która jest daleką kuzynką Bronisława Komorowskiego. W swoich zeznaniach przed sądem świadek stwierdziła, że nie widziała, aby oskarżony nawoływał kogokolwiek do udziału w manifestacji. Nie uważa także, aby słowa wypowiedziane przez oskarżonego mogły urazić jakiegoś Polaka, a wręcz przeciwnie to, co powiedział Komorowski było pełne patriotyzmu i miłości do ojczyzny.

^a Z lewej strony, powyżej, nieczytelny podpis.

^b W tekście oryginału: Witold.

¹ Andrzej Grabiński (1922–2006), adwokat, działacz katolicki, obrońca w procesach politycznych; w czasie II wojny światowej żołnierz NSZ; w latach 1955–1962 członek Klubu Krzywego Koła, współpracownik KOR i KSS „KOR”, w latach 1980–1981 doradca ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”.

² Maria Kornilowicz (1925–1996), mgr socjologii (1948), pisarka, tłumaczka literatury francuskiej i angielskiej, kuzynka ojca Bronisława Komorowskiego, wnuczka Henryka Sienkiewicza; w 1975 r. sygnatariuszka „Listu 59”; członek ZLP. Inwigilowana: w okresie styczeń 1976 r. – luty 1978 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie w ramach SOR krypt. „Kornik”, w okresie grudzień 1982 r. – grudzień 1983 r. przez Wydział III Departamentu V MSW w ramach SOS krypt. „Lektor”.

Obrońca figuranta, adwokat Grabiński w swoim wystąpieniu starał się dowieść, że Komorowski nie był jednym z organizatorów manifestacji. Uzasadził to stwierdzeniem, że to, co zrobił było jego poczuciem obowiązku w stosunku do osób poległych w walce o niepodległość Polski. Uzasadniając wypowiedź Komorowskiego, że wyrósł on w Polsce bez niepodległości, obrońca stwierdził, że fakt te[n] przytaczany był wielokrotnie, a m.in. przez Wł[adysława] Gomułkę w 1956 r. i nikt z tego powodu nie był winiony za obrazę godności narodu polskiego. Jeżeli wypowiedź Komorowskiego zawierała nawet dwuznaczne określenie, to nie należy tłumaczyć tego jako przejawu lekceważenia narodu polskiego, a to, że oskarżony uważa, że wyrósł w Polsce bez niepodległości, widocznie jest jego osobistym odczuciem. W kontekście powyższego obrońca wniósł o niewinienie Bronisława Komorowskiego.

Na rozprawie obecni byli rodzice oskarżonego Jadwiga³ i Zygmunt[t] Komorowski⁴ oraz jego żona Anna Komorowska⁵. W czasie przerw w rozprawie zarówno żona oskarżonego, jak i jego rodzice rozmawiali m.in. z Jackiem Kuroniem, Anną Kowalską⁶, Andrzejem Czumą, Urszulą Doroszewską i Wojciechem Ziemińskim.

Z wypowiedzi innych oskarżonych można było zauważyć, że rozprawa przed sądem stała się dla nich areną do powiedzenia tego, co piszą w swoich nielegalnych wydawnictwach, a jednocześnie okazją do wykazania się jako ludzie walczący z ustrojem i sytuacją polityczną kraju. Dodatkowym impulsem do zachowania takiej postawy był fakt obecności na rozprawie wielu działaczy KSS „KOR” i ROPCio^c. Z atmosfery, jaka panowała przed

^c *W tekście oryginału: ROPCziO.*

³ Jadwiga Komorowska (ur. 1921 r.), socjolog, dr nauk humanistycznych (1963); absolwentka Uniwersytetu Poznańskiego (1950, obecnie UAM); w okresie okupacji łączniczka AK w Wilnie; w latach 1963–1978 adiunkt w IFiS PAN; w 1976 r. podpisała dwa listy protestacyjne przeciw zmianom w Konstytucji PRL. Inwigilowana od lutego 1976 r. do listopada 1977 r. przez Wydział III KS MO w ramach SOR krypt. „Rodzina”.

⁴ Zygmunt Komorowski (1925–1992), socjolog; absolwent Uniwersytetu Poznańskiego (obecnie UAM); w czasie okupacji członek Związku Młodych Polaków w Wilnie, od jesieni 1943 r. członek AK, w 1944 r. żołnierz 2. Armii WP (12. pp), 23 V 1945 r. zdezerterował, ukrywał się pod fałszywym nazwiskiem, w kwietniu 1947 r. ujawnił się przed Komisją Amnestyjną; pracownik naukowy UW, specjalista z zakresu socjologii i antropologii kulturowej Afryki, profesor UW, zastępca dyrektora Instytutu Afrykanistyki UW, od 1975 r. wicedyrektor Instytutu Krajów Rozwijających się UW; w styczniu 1976 r. podpisał list przeciw zmianom w Konstytucji PRL; w latach 1991–1992 ambasador RP w Bukareszcie. Inwigilowany: do sierpnia 1977 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie w ramach SOR krypt. „Afryka”, od lutego 1976 r. do listopada 1977 r. przez Wydział III KS MO w ramach SOR krypt. „Rodzina”.

⁵ Anna Komorowska z d. Dembowska, przedtem Dziadzia (ur. 1953 r.), filolog klasyczny, żona Bronisława Komorowskiego (od kwietnia 1977 r.); absolwentka Wydziału Filologii Polskiej UW, po studiach nauczycielka łaciny. Inwigilowana: od kwietnia 1977 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie w ramach SOS/KE krypt. „Ako”, w okresie listopad 1978 r. – grudzień 1983 r. przez Wydział III/Wydział III-2 KS MO/SUSW w ramach SOR krypt. „Broniek”.

⁶ Anka Kowalska, właśc. Anna Kowalska (1932–2008), poetka, pisarka; absolwentka filologii polskiej na KUL (1955); w latach 1962–1982 redaktorka w Instytucie Wydawniczym „Pax”; w 1976 r. obserwator procesów radomskich, od 1976 r. członek KOR/KSS „KOR”, w latach 1978–1980 w redakcji „Biuletynu Informacyjnego” KSS „KOR”, publikowała w „Zapisie”, „Pulsie” oraz paryskiej „Kulturze”; we wrześniu 1980 r. współzałożycielka NSZZ „Solidarność” w IW „Pax”; od 13 XII 1981 r. do 24 VII 1982 r. internowana, w 1984 r. współorganizatorka Warszawskiego Komitetu Obywatelskiego przeciw Przemocy. Inwigilowana od lutego 1978 r. przez Wydział III/Wydział III-1/Wydział III-2 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOR krypt. „Poetka”, materiały zniszczone w styczniu 1990 r.

salą, można wnioskować, że aczkolwiek wyroki zostały utrzymane w mocy, jedynie Ziemińskiemu sąd obniżył karę na 6 tygodni, to zarówno oskarżeni, jak i widzowie, byli chyba zadowoleni z przebiegu rozprawy, jak i z tego, co zostało tam powiedziane.

Inspektor Wydz[iału] III-2 KS MO
Jarosław Sadoch^{d7}

Źródło: AIPN, 0999/158, k. 271, mps.

^d *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

⁷ Jarosław Sadoch (ur. 1957 r.), od października 1977 r. do lipca 1979 r. w MO, od lipca 1979 r. do sierpnia 1989 r. funkcjonariusz Wydziału III-2 KS MO/SUSW w Warszawie.

1980 maj 3, Gdańsk – Stenogram wystąpienia Dariusza Kobzdej pod pomnikiem Jana III Sobieskiego w dniu 3 maja 1980 r.

Stenogram

z wystąpienia w dniu 3 maja 1980 r. pod pomnikiem Jana III Sobieskiego

Dariusz Kobzdej¹:

„Obywatele!

Witam Was pod pomnikiem Jana III Sobieskiego w imieniu Ruchu Młodej Polski. Chciałem powiedzieć, że w tym roku przypada również 40. rocznica Mordu Katyńskiego, mordu na czołwce polskiej armii i inteligencji. Mordu dokonanego przez NKWD. Strzałami w potylicę. Nie patrzyli w ich twarze, kiedy do nich strzelali. Oto oświadczenie Ruchu Młodej Polski w tej sprawie.

Ruch Młodej Polski

Warszawa, dnia 8 kwietnia 1980 r.

Oświadczenie

Mija 40 lat od zbrodni popełnionej na tysiącach polskich oficerów w lasu katyńskim. Katyń to nie tylko miejsce kaźni jeńców z obozu kozielskiego. Jest to symbol martyrologii wszystkich Polaków w latach 1939–1941. Pamiętamy o ich losie i będziemy w dalszym ciągu – w akcji samokształceniowej prowadzonej wśród studentów i młodzieży szkół średnich – przypominać [o tym] w naszych wydawnictwach i pracach samokształceniowych. Nie czynimy tego, aby wzbudzać uczucia nienawiści do narodu rosyjskiego. Pragniemy z nim pojednania i współpracy. Wiemy, że wymaga tego polska racja stanu, dobro obu naszych narodów i całej Europy Środkowo-Wschodniej. Droga do pojednania nie jest jednak łatwa. Polska jest politycznie uzależniona od ZSRR. Naród polski nie posiada własnego, w pełni suwerennego i niepodległego państwa.

Aby możliwe było prawdziwe pojednanie polsko-rosyjskie, Rosjanie muszą uznać prawo narodu polskiego do decydowania o własnym losie i posiadania naprawdę niepodległego państwa. Muszą również zdobyć się na powiedzenie prawdy o historii stosunków polsko-rosyjskich sprowadzającej się w znacznej mierze do historii krzywd wyrządzonych nam przez Rosjan. Jedną z największych była zbrodnia popełniona na polskich jeńcach

¹ Dariusz Kobzdej (1954–1995), lekarz; absolwent AMG (1979); w latach 1977–1979 uczestnik ROPCiO, w lipcu 1979 r. współzałożyciel RMP, w sierpniu 1979 r. sygnatariusz deklaracji ideowej RMP, od października 1979 r. współpracownik gdańskiego SKS, 3 V 1980 r. po uroczystościach pod pomnikiem Jana III Sobieskiego w Gdańsku pobity przez funkcjonariuszy SB, następnie aresztowany i skazany (z T. Szczudłowskim) przez kolegium ds. wykroczeń na 3 miesiące aresztu; w sierpniu 1980 r. uczestnik strajku w Stoczni im. Lenina w Gdańsku, od grudnia 1980 r. członek ogólnopolskiego KOWzP, od 1981 r. przewodniczący Regionalnego KOWzP w Gdańsku; po 13 XII 1981 r. w ukryciu, ujawnił się w grudniu 1982 r., od 1987 r. członek Gdańskiego Klubu Politycznego im. Lecha Bądkowskiego. Inwigilowany w latach 1977–1985 przez Wydział III KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOR/KE krypt. „Zamek”.

więzionych w obozach w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkwie^a. Groby katyńskie, w których spoczywają polscy oficerowie z obozu kozielskiego, zamordowani wczesną wiosną 1940 r. przez NKWD, są symboliczną mogiłą ich wszystkich.

Nie utożsamiamy Stalina, kierownictwa stalinowskiej partii, aparatu terroru z narodem rosyjskim. Byłoby to niesprawiedliwe i krzywdzące. Zdajemy sobie sprawę z faktu, że sami Rosjanie doświadczyli wszystkich okrucieństw ze strony systemu rządów totalitarnych nieodpowiedzialnych przed społeczeństwem, jednak nie zwalnia to narodu rosyjskiego od obowiązku dokonania rozrachunku z przeszłością. Musi on zdobyć się na ujawnienie i potępienie zbrodni dokonanych w jego imieniu przez ludzi, którzy należeli do narodu rosyjskiego. Sądzymy, że im głośniej będzie rozlegał się głos Polaków, przypominający o tych sprawach, tym trudniej będzie milczeć Rosjanom. Aby naród żył naprawdę, musi pamiętać o swojej przeszłości, o swoich zmarłych. Nie może się wyrzec zwłaszcza tych, którzy zginęli w obronie jego prawa do niepodległości i do godnego życia.

Tak, jak otaczamy wciąż i pamięcią walkę i męczeństwo Polaków pod okupacją hitlerowskich Niemiec, tak samo musimy pamiętać o ofiarach poniesionych przez nasz naród pod okupacją stalinowskiej Rosji. Jest to nasz ludzki i narodowy obowiązek. Pozostaje wreszcie sprawa naszego honoru, naszej godności. Ludzie, którzy uzurpują sobie prawo reprezentowania narodu polskiego i przemawiania w jego imieniu – milczą o Katyniu, tak jak milczą w ogóle o losie ludności polskiej w ZSRR w latach 1939–[19]41. Ta niepamięć jest bardzo wymowna. Stawia pod znakiem zapytania całą rzekomą troskę o utrwalenie [w] świadomości zwłaszcza młodego pokolenia Polaków, obrazu martyrologii narodu w czasie II wojny światowej.

Pamięć o poległych i zamordowanych za Ojczyznę nie może być selektywna, nie można pamiętać o Palmirach, a zapominać o Katyniu, domagając się ukarania zbrodni hitlerowskich, milcząc o zbrodniach stalinowskich. Jest w tym zakłamanie obrażające wszystkich Polaków, cały naród. Nakłada to szczególny obowiązek na niezależne środowiska działające w naszym kraju. Muszą one przejąć zadanie przekazywania społeczeństwu, a zwłaszcza młodzieży, całej prawdy o najnowszej historii Polski. Nie sposób tego uczynić bez przypomnienia Zbrodni Katyńskiej.

Proszę Państwa, nie klaszczcie. W Polsce znajduje się szereg osób więzionych za przekonania polityczne. Nie są wprawdzie rozstrzelani, ale przez więzienie tych osób komuniści doprowadzają do sytuacji, w której nie może rozwijać się niezależne życie polityczne. Chodzi przede wszystkim o Mirosława Chojeckiego², kierownika Niezależnej

^a *W tekście oryginału:* Ostatkwowie.

² Mirosław Chojecki (ur. 1949 r.), absolwent Wydziału Chemii UW (1974); w marcu 1968 r. uczestnik protestów na PW (relegowany z uczelni), w 1976 r. organizował pomoc dla represjonowanych w Radomiu, członek KOR/KSS „KOR”, w latach 1976–1977 drukarz „Komunikatu” KOR i „Biuletynu Informacyjnego” KOR, w 1977 r. współzałożyciel niezależnego wydawnictwa NOW-a, redaktor, drukarz i organizator produkcji do 1981 r., w latach 1976–1980 wielokrotnie zatrzymywany na 48 godzin, w okresie 25 marca – 10 maja 1980 r. aresztowany, skazany na 1,5 roku więzienia w zawieszaniu; w sierpniu 1980 r. podczas strajku w Stoczni im. Lenina w Gdańsku współorganizator druku wydawnictw niezależnych, szef komórki wydawniczej Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność”; 13 XII 1981 r. pozostał w Paryżu (wyjechał w październiku 1981 r.), w latach 1982–1989 współpracownik Biura Koordynacyjnego NSZZ „Solidarność” za Granicą w Brukseli, w latach 1982–1990 założyciel i wydawca miesięcznika „Kontakt” w Paryżu, w latach 1983–1990 założyciel i szef firmy Audio-Kontakt, w latach 1985–1990 – Video-Kontakt; od 1990 r. w Polsce, od 1991 r. właściciel Grupy Filmowej Kontakt, w latach 1999–2000 doradca ministra kultury i dziedzictwa narodowego; według materiałów ewidencyjnych 13 X 1976 r. zarejestrowany przez Wydział III-A KS MO w Warszawie jako TW ps. „Radomiak”, współpracy z SB nie podjął. Inwigilowany: od 26 X 1976 r. przez Wydział III-A/

Oficyny Wydawniczej «**Nowa**». Człowiek ten w ciągu kilku lat działalności, po czerwcu 1976 r., doprowadził do rozwoju najsilniejszego, niezależnego ruchu wydawniczego w Polsce. Człowiek ten udostępnił rzeczy, których nigdy nie będziemy mogli czytać dopóki istnieje PZPR i istnieje cenzura. Dlatego też zażądajmy wolności dla Mirka Chojeckiego. Żądamy uwolnienia więźniów politycznych.

Proszę Państwa, chciałem Państwu przedstawić w imieniu swoim i Ruchu Młodej Polski Tadeusza Szczudłowskiego. Człowieka, dzięki któremu w ubiegłym roku po raz pierwszy obchodzono tak manifestacyjnie kolejną rocznicę 3 maja. Proszę bardzo”.

Źródło: AIPN Gd, 013/136, t. 9, k. 42–43, mps.

1980 maj 3, Gdańsk – Stenogram wystąpienia Tadeusza Szczudłowskiego pod pomnikiem Jana III Sobieskiego w dniu 3 maja 1980 r.

Stenogram

z wystąpienia pod pomnikiem Jana III Sobieskiego dnia 3 maja 1980 r.

Tadeusz Szczudłowski:

„Moje przemówienie będzie nieco inne w tonie niż był dzisiaj rano wygłoszony wykład prof. Andrzeja Zahorskiego¹ przez Polskie Radio. Ponadto jest oczywiste, że on wiele rzeczy powiedział za mało, ja natomiast być może powiem nieco za dużo.

Polacy! Dzień 3 maja jest dla nas wszystkich świętem zwycięstwa! Lecz na radość nie czas. Dziś jeszcze pozostaniemy tylko przy smutnych refleksjach. Od śmierci króla Augusta III Moskwa, wykorzystując trudny dla Rzeczypospolitej okres bezkrólewia, wyznaczyła nam słabego króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, a następnie po dokonaniu wespół z Prusami i Austrią pierwszego rozbioru Polski otoczyła zdrajcami króla Stanisława i zobowiązała go swoimi gwarancjami do całkowitej zależności. Gwarancje te bowiem dawały Moskwie prawo do mieszania się we wszystkie sprawy Polski, a posła moskiewskiego czyniły faktycznym rządcą Rzeczypospolitej. Wszystkich patriotów, którzy się temu sprzeciwili, nazwano «niepoprawnymi burzycielami publicznego pokoju» i wyjęto spod prawa. Natomiast dla zdrajców, godzących się z gwarancjami moskiewskimi, utworzono tzw. listę zasłużonych ojczyźnie, ludzi sowicie wynagradzanych pieniędzmi i stanowiskami.

Naród jednak nie załamał się i zrzuciwszy w czasie Sejmu Czteroletniego hańbiące gwarancje moskiewskie, uchwalił w dniu 3 maja 1791 r. nową konstytucję. Konstytucja ta była w ówczesnym czasie wspaniałą kartą praw ludzkich, obywatelskich i państwowych, tworząc doniosłe dla ratowania Rzeczypospolitej dzieło, które caryca Katarzyna II – wspierana przez zdradzieckie Prusy – postanowiła zniszczyć. Werbowanych w Polsce zdrajców wabiła do Petersburga, i przyrzekając im obłudnie całość granic Rzeczypospolitej, nakłoniła ich do zawiązania antykonstytucyjnej konfederacji i wezwania Rosji do ratowania wolności Polski.

Akt tej zdradzieckiej konfederacji spisano w Petersburgu, a po wkroczeniu 19 maja 1792 r. wojsk moskiewskich do Polski, ogłoszono go pod fałszywą datą 14 maja. Nowy najazd spowodował bohaterski opór Polaków, ale zdrada Prus przyniosła klęskę. Następuje drugi rozbiór Polski i obalenie Konstytucji 3 maja. Przeciwno tym aktom zdrady, bezprawia i przemocy wybucha w 1794 r. powstanie pod wodzą Tadeusza Kościuszki.

¹ Andrzej Zahorski (1923–1992), historyk, prof. zw (1974); absolwent UW (1946); w latach 1946–1951 nauczyciel licealny, w latach 1945–1947 bibliotekarz w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, w latach 1947–1951 kustosz w Centralnej Bibliotece Wojskowej, w okresie 1951–1954 kustosz w Muzeum Wojska Polskiego, w latach 1955–1961 pracownik naukowy IH PAN, w latach 1958–1961 pracownik naukowy Wojskowej Akademii Politycznej im. F. Dzierżyńskiego, w latach 1961–1992 pracownik naukowy IH UW, w okresie 1962–1964 prodziekan Wydziału Historycznego UW, w latach 1990–1992 dyrektor Wojskowego Instytutu Historycznego.

Do powstania, obok szlachty, staje wiedziony duchem Konstytucji Majowej i Uniwersału Połanieckiego lud polski. Jednak zjednoczonej potędze moskiewsko-germańskiej nie było sposobu oprzeć się. Upadek powstania przypieczętował moskiewski feldmarszałek Suworow rzezią 20 tys. mieszkańców Pragi. Z tej to właśnie Pragi w 1944 r. Armia Czerwona przyglądała się zdradziecko tragedii Powstania Warszawskiego.

W 1795 r. następuje III rozbiór Polski i likwidacja I Rzeczypospolitej. Podobnie dokonano w 1939 r. czwartego rozbioru i likwidacji II Rzeczypospolitej. Tym razem, walczący o niepodległość z najeżdżącą hitlerowskim naród polski otrzymał zdradziecki bagnet w plecy ze Wschodu, ze strony Związku Radzieckiego.

Dlaczego nie wolno dziś nam czcić Konstytucji 3 maja? Bo zniosła ona gwarancje moskiewskie zniewalające naród polski i była aktem woli walki o siłę, całość i niepodległość Rzeczypospolitej. Bo zlikwidowała ona wprowadzoną do Polski anarchię, zjednała w miłości cały naród polski. Budziła ona i nadal budzi w świecie podziw i uznanie dla polskiego geniusza myśli społeczno-politycznej. Bo budzi ona analogię z tamtych czasów do współczesności. Dziś w PRL nie ma miejsca dla tego wielkiego narodowego święta.

^aDziś jest natomiast, podobny do konfederacji targowickiej, utworzony w Moskwie PKWN i przypomina akt Targowicy stalinowski Manifest Lipcowy, ogłoszony również pod fałszywą datą 22 lipca 1944 r., oddający pod panowanie rosyjskie o wiele więcej ziem Rzeczypospolitej, niż stało się to po trzecim rozbiorze, faktycznie zatwierdzając przez Stalina dokonany u boku Hitlera w czasie czwartego rozbioru Polski w 1939 r.^a Dziś jest też układ PRL–ZSRR z 1945 r., będący m.in. taką samą gwarancją Stalina, jaką były gwarancje Stalina, jaką były gwarancje carycy Katarzyny II oraz Konstytucja PRL – zniewalającą naród polski ze strony PZPR i ZSRR, w oparciu o którą Edward Gierek woła, że nie może mienić się patriotą, kto godzi w sojusz ze Związkiem Radzieckim.

Są też listy «niepoprawnych burzycieli publicznego pokoju» i zasłużonych ojczyźnie ludzi. Jest też w Warszawie wszechwładny ambasador ZSRR – obok Orła Białego zawisły w PRL portrety Stalina i Lenina, tak jak niegdyś w sejmie targowickim wisiały portrety carycy Katarzyny II, ale nie ma miejsca dla Panoramy Raławickiej i Bartosza Głowackiego, bo są to symbole jedności narodu polskiego w walce o niepodległość. Widzą natomiast zwycięzcę Tadeusza Kościuszki, Bartosza Głowackiego i Jana Kilińskiego, mordercę ludności Pragi – Suworowa, odznaczając orderami jego imienia sztandary Wojska Polskiego. Powyższe fakty przedstawiamy po to, by dobitniej wykazać, że wypracowane przez carów moskiewskich i królów pruskich metody walki politycznej i zbrojnej dla zgnębienia I Rzeczypospolitej były również stosowane skutecznie przez Hitlera i Stalina, ale już względem całej Europy. I stosowane są nadal przez kremlowskich sępów, ale już w skali światowej.

Metody te to fałsz, obłuda, podstęp i zdrada, szantaż i grabież, zbrodnia i podbój. Dlaczego narody godzą się z mnożącymi się targowicami, dlaczego ludzkość pozwala, by duch monachijski i jałtański panoszył się nadal.

Jeżeli świat nie opamięta się, to być może niebawem despotyzm, totalizm i nędza owładną całym kontynentem euro-azjatyckim, od Oceanu Spokojnego do Atlantyckiego, od Lodowatego do Indyjskiego – wtedy reszta nie będzie miała już znaczenia. Dlatego

^{a-a} Tak w tekście oryginalu.

jesteśmy całym sercem z duchowym przywódcą i odnowicielem ludzkości – Ojcem Świętym Janem Pawłem II. Dlatego solidaryzujemy się z pokojowymi poczynaniami prezydenta Cartera² i jego doradcy prof. Brzezińskiego³ oraz wszystkimi ludźmi i narodami mającymi odwagę przeciwstawić się złu. Dlatego z całą stanowczością potępiamy agresję w Afganistanie⁴ i przetrzymywanie zakładników amerykańskich w Iranie⁵. Jednocześnie ostrzegamy wszystkich egoistów na świecie słowami Adama Mickiewicza z *Ksiąg [narodu polskiego i] pielgrzymstwa polskiego*: «Rządcy francuscy i mędrkowie francuscy, którzy gadacie o wolności, a służycie despotyzmowi, legniecie między ludem waszym a despotyzmem obcym».

Bracia i Siostry! Spójrzcie, co dzieje się w Waszej Ojczyźnie. W ciągu 35 lat zamordowano w PRL ok. 20 mln dzieci nienarodzonych. Z tego powodu mamy ok. 10 mln okaleczonych fizycznie i psychicznie nieszczęśliwych kobiet. Liczba nienormalnych i wykolejonych dzieci wzrasta, plaga rozwodów opanowała trzecią część małżeństw, plaga alkoholizmu wzrosła w stosunku do stanu z [19]32 r. dwunastokrotnie, plaga bezkarnej korupcji u możnych s[z]erzy i usprawiedliwia przestępczość w dołach społecznych. Plaga strachu i nędzy paraliżuje myślenie i zabija pragnienie szczęścia i wolności. Rasię polskiej grozi psychiczna i fizyczna degeneracja. Jednocześnie proces wynarodawiania i rusyfikacji przybiera na sile. Nauczyciele, wśród których jest ok. 70 proc. wierzących, zaprzęgnięci są przez partię z urzędu do deformacji historii, zabijania wśród polskiej młodzieży świadomości narodowej, niszczenia jej indywidualności i wykrzywania moralności. Szkoła w Polsce stała się piekielnym kołem do łamania charakterów, prania mózgów i zniczulania serc naszych dzieci.

Dwulicowość staje się w Polsce zasadą. Ten wielki i szlachetny naród polski, naród arystokracji ducha, wróg chce zepchnąć do rzędu karłów fizycznych i degeneratów moralnych. Wróg płaci z naszej kieszeni, a Targowica ciągle uzupełnia swoje szeregi. Musimy położyć temu kres – to walka na śmierć i życie.

Polacy, słuchajmy co naucza Ojciec Święty Jan Paweł II, nasz wielki rodak. Czytajmy dzieła naszych narodowych wieszczów i Juliusza Słowackiego, i Adama Mickiewicza. Weźmy też do rąk *Lorda Jima* Konrada Korzeniowskiego. To on inspirował bohaterstwo i wierność w sercach pokolenia wojny i prowadził całe szeregi do boju, do zwycięstw. On pobudzał do samookreślenia się w kategoriach honoru, przestrzegał przed skutkami

² James Earl Carter Jr (ur. 1924 r.), inż. fizyki nuklearnej, farmer, polityk amerykański; absolwent Akademii Marynarki Wojennej (1947); w latach 1962–1970 członek senatu stanu Georgia, w latach 1971–1975 gubernator Georgii z ramienia Partii Demokratycznej, w latach 1977–1981 prezydent USA, laureat pokojowej Nagrody Nobla (2002). W grudniu 1977 r. złożył wizytę w Polsce, przedmiotem rozmów były stosunki gospodarcze polsko-amerykańskie.

³ Zbigniew Brzeziński (1928–2017), politolog, specjalista w dziedzinie stosunków międzynarodowych i badań nad systemem komunistycznym, prof. nauk politycznych; w latach 1960–1977 wykładowca Uniwersytetu Columbia w Nowym Jorku, w latach 1977–1980 członek Krajowej Rady Bezpieczeństwa i doradca ds. bezpieczeństwa narodowego prezydenta USA Jimmy’ego Cartera, w 1988 r. współprzewodniczący grupy doradczej ds. bezpieczeństwa narodowego utworzonej z inicjatywy prezydenta USA George’a Busha, zwolennik twardej linii wobec polityki ZSRS, rzecznik poszerzenia NATO o kraje Europy Środkowo-Wschodniej; w 1995 r. odznaczony Orderem Orła Białego.

⁴ 25 XII 1979 r. jednostki wojskowe ZSRS wkroczyły do Afganistanu, by zwiększyć kontrolę nad tym krajem. Tożsame walki szybko przybrały charakter partyzancki, a siły przeciwne ZSRS otrzymywały wsparcie USA. Ostatnie jednostki sowieckie wycofały się z Afganistanu w lutym 1989 r.

⁵ 4 XI 1979 r. – podczas trwającej w Iranie rewolucji islamskiej – kilkuset studentów zajęło Ambasadę USA w Teheranie, biorąc za zakładników przebywających tam Amerykanów. 24 IV 1980 r. Amerykanie – bezskutecznie – usiłowali odbić zakładników. Zostali oni zwolnieni przez Irańczyków 20 I 1981 r.

zdrady, dezercji i wypadnięcia z szeregu. On wreszcie pozostawił nadzieję możliwości odzyskania wiary w samego siebie i dobrego imienia. Jim dla ratowania własnego życia opuścił tonący z pielgrzymami pod pokładem okręt. Ilu z nas opuściło i opuszcza tonący okręt Ojczyzny, i to nie dla ratowania życia, lecz dla judaszowskich srebrników.

Młodzieży polska! Gdy zmuszać Was będą do zdrady lub dezercji, to wpierrw zważcie słowa młodej dziewczyny – powstańca Warszawy: «Gdy wydawało mi się, że nie dam już rady dłużej zmagać się z własnym lękiem, Jim nagle stanął przy mnie i zapytał po prostu, czy potrafię wytrzymać to, co po ucieczce stałoby się moim nieuchronnym losem. Przypomniał mi swoją własną poniewierkę i cenę, jaką płaci za jeden moment nieuwagi».

Polacy! Kwiecień obchodzony w Polsce był jako miesiąc pamięci narodowej. Ta pełna tragedii smutku pamięć była w tym roku nadzwyczaj gorliwie rozweselana radziecką piosenką o Leninie, radziecką kulturą uszlachetniającą Polaków i stalinowskim układem PRL–ZSRR, gwarantującym nam wolność, niepodległość i dobrobyt.

Oto komunistyczny raj w piekle. Naród polski nie daje się jednak rozweselić, cierpi i łka nad mogiłami faszyzmu, ale również nie pozwala zgasić w sobie pamięci o ofiarach stalinowskiego komunizmu i z całą stanowczością domaga się kary dla sprawców mordy oficerów polskich w Katyniu i wszystkich innych sprawców z NKWD i UB. Bracia, bądźmy czujni, bo żyją jeszcze stalinowcy i żyć nie przestał faszyzm.

Szanowni zebrani. W Związku Radzieckim przebywa obecnie ok. 2 mln Polaków z tego ok. 200 tys. dogorywa w łagrach i na zesłaniu. Nieszczęśnikom tym nędzą i siłą wydziera się język ojczysty, kulturę narodową i wiarę w Boga. Grozi im całkowite wynarodowienie lub zagłada fizyczna. Oni czekają na naszą pomoc. Podobny los zność muszą nasi bracia potomkowie współtwórców Rzeczypospolitej Jagiellońskiej i Konstytucji 3 maja. To my przed wiekami krzewiliśmy wśród nich wiarę i umiłowanie wolności. Dlatego naszym historycznym obowiązkiem jest i dziś wspierać ich dążenia do samostanowienia.

Bracia znad Dźwiny, Niemna i Dniepru. Przyjmijcie od nas duchowe do Was przywiązanie i modlitwę o wspólny oręż do walki za naszą i waszą wolność. Nie zapominajcie też o nas, nie zapominajcie też słów naszego wspólnego wieszca Adama Mickiewicza: «[...] być może Bóg pozwoli Wam i nam, tak jak dawniej zasiać jako wolni z wolnymi i równi z równymi do wspólnego stołu razem i stanąć w jednym szeregu obronnym». Niech śmiertelna i czcigodna idea jagiellońska znowu dźwignie nas w jedność, ku wolności i niepodległości. Dziś, jak nigdy dotąd widzimy, że tylko na tej drodze możemy ostać się. Dziś świat zaczyna rozumieć, że tylko niepodległe i zjednoczone narody Środkowej Europy mogą zabezpieczyć pokój na tym kontynencie.

Nie traćmy nadziei i trwajmy – jutrzienka wolności zbliża się. Ostatnie bastiony despotyzmu i totalitarnego zniewolenia chwieją się pod ciężarem własnych podbojów^b.

Są jeszcze niebezpieczne i czynią zło. Dobitym tego przykładem jest agresja na Afganistan. Jest to już jednak nie wyraz potęgi, lecz konania, albowiem jak powiada Ojciec Święty Jan Paweł II, nigdy jeden naród nie może rozwijać się kosztem drugiego, za cenę drugiego, za cenę jego uzależnienia, podboju, zniewolenia, eksploatacji i śmierci. Wierzmy, że słowa te są również uznane przez wszystkich szlachetnych przedstawicieli narodu rosyjskiego.

^b W tekście oryginalu: podboi.

Bracia! Radośnie obchodzić będziemy Święto Majowe w prawdziwie niepodległej ojczyźnie, a dziś złożmy tylko hołd wszystkim poległym i pomordowanym na drodze niepodległości. Złożmy też wyrazy współczucia i duchowego wsparcia wszystkim Polakom na świecie pozbawionym prawa do Ojczyzny i powrotu do niej.

Szczególny hołd złożmy ludziom pracy Wybrzeża zamordowanym w grudniu 10 lat temu. Pamiętajmy, że pomnik dla nich musi stanąć w tym roku. Świat wie o tym, że my nigdy nie pragnęliśmy i nie pragniemy wojny, ale też wiedzieć musi, że godzić się na niesprawiedliwy i hańbiący pokój nie możemy i nie potrafimy. Wróg może nas skazać, ale nie sądzić, bo my go nigdy nie uznamy. Czyny przemocy nie mogą obowiązywać. Prawda – siłą pokoju. Przemoc tkwi korzeniami w kłamstwie i nie może obejść się bez kłamstwa. Oto dobitne słowa Ojca Świętego Jana Pawła II.

Niech żyje duch Konstytucji 3 maja, niech żyje jagiellońska idea unii ludów równych z równymi, wolnych z wolnymi.

Niech żyje Ruch Młodej Polski i ogólnoswiatowy, wolnościowy ruch młodzieży. Niech żyje Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela w Polsce i na całym świecie. Niech żyją: KSS «KOR», KPN, Ruch Wolnych Demokratów i wszystkie pozostałe ugrupowania demokratycznej i niepodległościowej opozycji w kraju i na świecie.

Niech żyje niepodległość Polski i wszystkich narodów świata.

Bracia i Siostry. Ojciec Święty wzywa nas do odwagi, wołając: «Nie lękajcie się, prawda zwycięży». Idźmy więc godnie i spokojnie do naszych domów i czyńmy z nich świątynię wiary i twierdzy patriotyzmu, bowiem Polska to my, to naród polski, to nasze orle gniazdo. Jeszcze Polska nie zginęła, póki my żyjemy.

Dziękuję”.

Źródło: AIPN Gd, 013/136, t. 9, k. 38–41, mps.

1980 maj 3, Gdańsk – Relacja Macieja Grzywaczewskiego o wydarzeniach po zakończeniu niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja w Gdańsku (odpis)

^aOdpis^a

Maciej Grzywaczewski
Gdańsk-Wrzeszcz
ul. Partyzantów [...] ^b

Relacja z wypadków 3 maja 1980 r.

Wracaliśmy z uroczystości 3-majowych grupą 11-osobową (Dariusz Kobzdej, Piotr Bystrzanowski¹, Jan^c Karolik², Aleksander Hall, Maciej Grzywaczewski, Mirosław i Bożena³ Rybicy, Magda⁴ i Zofia⁵ Modzelewskie, Nina

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Fragment pominięty przez autorów publikacji.*

^c *W tekście oryginału: Janusz.*

¹ Piotr Bystrzanowski (1954–1995), technik-mechanik samochodowy; od 1978 r. uczestnik ROPCiO, od 1979 r. członek RMP, w sierpniu 1979 r. sygnatariusz deklaracji ideowej RMP, drukarz pism niezależnych „Bratniak” i „Opinia”, współorganizator obchodów rocznicowych Grudnia’70, 3 Maja i 11 Listopada w Gdańsku; od listopada 1980 r. do czerwca 1981 r. drukarz w MKZ NSZZ „Solidarność” w Gdańsku; od czerwca 1981 r. na emigracji, powrócił do Polski w 1989 r. Inwigilowany od grudnia 1978 r. do czerwca 1982 r. przez Wydział III KW MO w Gdańsku w ramach SOS/SOR krypt. „Bystry”.

² Jan Karolik (ur. 1953 r.), technik budowlany; od 1977 r. uczestnik ROPCiO, członek RMP, uczestnik zebrań i wykładów TKN, sympatyk gdańskiego SKS-u, współorganizator manifestacji rocznicowych, pobity przez SB po manifestacji 3 V 1980 r. w Gdańsku. Inwigilowany od lutego 1978 r. do lipca 1983 r. przez Wydział III-A/Wydział III KW MO w Gdańsku w ramach SOR/KE krypt. „Kurier”/„Janek”.

³ Bożena Rybicka-Grzywaczewska (ur. 1957 r.), technolog żywienia; w latach 1977–1980 uczestniczka ROPCiO, współpracowniczka niezależnego Wydawnictwa im. Konstytucji 3 Maja (maszynopisanie, korekta), w lipcu 1979 r. współzałożycielka RMP; w sierpniu 1980 r. uczestniczka strajku w Stoczni im. Lenina w Gdańsku, od jesieni 1980 r. sekretarka Lecha Wałęsy w MKZ NSZZ „Solidarność” w Gdańsku; po 13 XII 1981 r. ukrywała się, w latach 1982–1984 – po ujawnieniu – prowadziła nieoficjalny sekretariat Lecha Wałęsy; w latach 1984–1988 we Francji, przedstawicielka L. Wałęsy w rozmowach z wydawcami francuskimi, współpracowniczka pisma „Kontakt” w Paryżu i Biura Koordynacyjnego „Solidarności” za Granicą w Brukseli, w 1985 r. współzałożycielka Funduszu SOS Pomoc Chorym w Polsce. Inwigilowana od grudnia 1983 r. do czerwca 1984 r. przez Inspektorat 2 SB WUSW w Gdańsku w ramach KE krypt. „Alka”.

⁴ Magdalena Modzelewska-Rybicka (1954–2016), mgr filologii polskiej; absolwentka UG (1981); od 1976 r. związana z opozycją i niezależną działalnością wydawniczą (przepisywała na maszynie „Komunikat” KOR/KSS „KOR”), od 1977 r. uczestniczka ROPCiO, od połowy 1977 r. współpracowniczka Wydawnictwa Młoda Polska, w listopadzie 1977 r. współzałożycielka SKS Wyższych Uczelni Trójmiasta, w lipcu 1979 r. współzałożycielka RMP, współorganizatorka i uczestniczka niezależnych manifestacji w Gdańsku; w sierpniu 1980 r. uczestniczka strajku w Stoczni im. Lenina w Gdańsku, w okresie wrzesień–grudzień 1980 r. pracownik sekretariatu Lecha Wałęsy w MKZ NSZZ „Solidarność” w Gdańsku; w stanie wojennym pomagała w ukrywaniu działaczy RKK NSZZ „Solidarność” w Gdańsku, w latach 1982–1983 w redakcji podziemnego pisma „Solidarność». Pismo Regionu Gdańskiego”, od jesieni 1982 r. w redakcji „Polityki Polskiej”. Inwigilowana od 1977 r. do listopada 1989 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach KE/SOR krypt. „Humanistki”/„Rybak”.

⁵ Zofia Modzelewska, właśc. Marianna Zofia Modzelewska-Czuchaj (ur. 1960 r.), absolwentka Studium Medycznego w Gdańsku (1979) i kursu lektora języka angielskiego (1980); pracowała jako nauczycielka w szkołach i placówkach edukacyjnych Trójmiasta; związana z RMP; w latach 1980–1981 zatrudniona w Biurze Informacji Prasowej

Milewska⁶ i jej 8-letni syn Michał). Było ok. 21.00. Jechaliśmy tramwajem linii nr 1 na Stogi na ul. Dickensa do naszego znajomego Jana Samsonowicza⁷. Do tramwaju na przystanku Hucisko wsiadło za nami kilku rosyłych osobników. Starali się nie zwracać na siebie uwagi. Wysiedli z tramwaju razem z nami. Nadal zachowywali się spokojnie. Od przystanku do budynku, w którym mieszka Samsonowicz, jest ok. 200 m. Gdy byliśmy ok. 20 m od wejścia do budynku (było już ciemno) do śledzących nas osobników dołączyła grupa ok. 20 młodych mężczyzn kierowanych przez mężczyznę w wieku ok. 50 lat (byłbym go w stanie rozpoznać). Zaczęli biec w naszą stronę. Coś krzyczeli, na pewno jednak nie były to okrzyki wzywające nas do zatrzymania, milicja itp. Zaczęliśmy uciekać. B[ożena] Rybicka, A[leksander] Hall, D[ariusz] Kobzdej i ja pierwsi wbiegliśmy na klatkę schodową. Na klatce było ciemno. Gdy byłem na schodach, poczułem, że ktoś mnie bije i próbuje wyrwać. Nie broniłem się. Gdy zapaliło się światło zobaczyłem, że jest to młody nieznan mi osobnik. Jego wzrok, w moim odczuciu, wskazywał na stan odurzenia. Odepchnąłem go i pobiegłem w stronę windy. Zauważyłem wtedy, że trzech napastników bije Dariusza Kobzdeja, który trzymał się rękoma za twarz. Osobnicy ci bili go pięściami po całym ciele i kopali, podtrzymując równocześnie, żeby się nie przewrócił. Po chwili do trzech bandytów dołączyło dwóch następnych. Jednym był ten, który wcześniej napadł na mnie, drugim starszy mężczyzna kierujący całą akcją. Gdy próbowałem ich odciągnąć od Kobzdeja, jeden z nich r[z]ucił się na mnie. Schyliłem się, zakrywając twarz przed jego uderzeniami. Po chwili powtórnie go odepchnąłem i wraz z B[ożeną] Rybicką i A[leksandrem] Hallem skryłem się w pobliskim mieszkaniu. Cały czas było słychać krzyk bitych dziewcząt i płacz dziecka. Po ok. 5 min. napastnicy zbiegli. Gdy wyszedłem z mieszkania na klatce znajdowało się wiele osób mieszkających na parterze

NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 29 VI 1982 r. internowana; w 1984 r. wyjechała do Berlina Zachodniego, gdzie podjęła studia na Freie Universität, wróciła do kraju w 1986 r.; w kolejnych latach pracowała jako tłumacz, mieszkając w Sopocie i Berlinie.

⁶ Nina Milewska, właśc. Bronisława Milewska (ur. 1944 r.), historyk sztuki; absolwentka UW (1971); w marcu 1968 r. uczestniczyła w protestach studenckich, od 1976 r. współpracowniczka KOR, w latach 1977–1979 uczestniczka ROPCiO, od września 1979 r. współzałożycielka i członek KPN, w latach 1979–1980 członek redakcji drugoobiegowej „Gazety Polskiej” (od nr. 3 organ KPN); od sierpnia 1980 r. uczestniczka strajku w Stoczni im. Lenina w Gdańsku, od lutego 1981 r. pracowniczka Biura Interwencji przy MKZ NSZZ „Solidarność” w Gdańsku; od 13 XII 1981 r. do listopada 1982 r. ukrywała się. Inwigilowana od grudnia 1977 r. do czerwca 1985 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOS/SOR krypt. „Kurier”.

⁷ Jan Samsonowicz (1944–1983), poeta, mgr filologii polskiej; absolwent UG (1977); w latach 1971–1980 uczestnik dominikańskiego Duszpasterstwa Akademickiego przy kościele św. Mikołaja w Gdańsku, organizator dyskusji politycznych z udziałem literatów, polityków, działaczy opozycyjnych, od 1977 r. uczestnik ROPCiO, w 1978 r. współzałożyciel i działacz RMP, w sierpniu 1979 r. sygnatariusz deklaracji ideowej RMP, od 1978 r. współpracownik WZZ Wybrzeża; w sierpniu 1980 r. członek Prezydium MKS, od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, członek, następnie przewodniczący KZ AMG, członek Prezydium ZR, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 16 VII 1982 r. internowany, w latach 1982–1983 działał w podziemnych strukturach NSZZ „Solidarność”, współorganizator pomocy dla zagrożonych aresztowaniem; 30 VI 1983 r. znaleziony martwy (okoliczności śmierci nie wyjaśniono). Inwigilowany: w okresie sierpień 1976 r. – kwiecień 1978 r. przez Wydział IV KW MO w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Dominik”, w okresie kwiecień 1978 r. – lipiec 1984 r. przez Wydział III KW MO w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Samson”.

oraz część osób z napadniętej grupy. Pod windą leżał zerwany zegarek D[ariusza] Kobzdeja, Magda Modzelewska miała stłuczone okulary i poszarpany płaszcz. Mały Michał Milewski trzymał się za głowę, skarżąc [się] na jej ból. Sam odczuwałem silny ból w lewej nodze i ogólne potłuczenie.

^aZa zgodność^{ad}:

Maciej Grzywaczewski

Źródło: AIPN Gd, 112/53, k. 80, mps.

^d *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczęć o treści: Zespół Adwokacji nr 7, ul. Grunwaldzka 21, tel. 41-27-55 [nieczytelne] Gdańsk-Wrzeszcz, Jacek Taylor, Adwokat [...].*

1980 maj 3, Gdańsk – Relacja Magdaleny Modzelewskiej o wydarzeniach po zakończeniu niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja w Gdańsku (odpis)

Dnia 3 maja 1980 r. o godz. 19.00 uczestniczyłam we mszy św[iętej] w kościele N[ajświętszej] M[arii] P[anny] w Gdańsku odprawionej z okazji 189. rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja. Wchodząc do kościoła i posuwając się w kierunku lewej bocznej nawy, zauważyłam kilku konfidentów, których poznałam już wcześniej z inwigilacji, pobytu na komendach dzielnicowych MO, przesłuchań. Mijając Darka, widziałam stojących tuż obok niego 2 tajniaków, jeden z nich to Berezowski¹. Po mszy udałam się wraz z przyjaciółmi i tłumem wiernych pod pomnik Jana [III] Sobieskiego, gdzie odbyła się patriotyczna manifestacja. Stałam na schodkach, przy samej rzeźbie i za osobami przemawiającymi. Podtrzymywałam transparent o treści: „Ruch Młodej Polski”. Manifestacja przebiegała bardzo spokojnie. Ludzie zachowywali się zdyscyplinowanie, na bardziej znaczące i podniosłe fragmenty przemówień spontanicznie reagowali burzliwymi oklaskami. Na podwyższeniu miałam możliwość lepszej obserwacji uczestników manifestacji. Widziałam jak wiele osób było wzruszonych, płakali. Zaniepokoiła mnie obecność kilku, jak przypuszczam konfidentów. Udało im przedostać się pod pomnik. Dokładnie obserwowali osoby pilnujące transparentów. Niektórzy byli chyba pod działaniem alkoholu, zachowywali się bardzo prowokacyjnie. Inni udawali, że są pijani. Usiłowali poprawiać położenie transparentów, wprowadzali małe zamieszanie.

Po przemówieniach Darek Kobzdej wezwał ludzi do spokojnego grupowego rozchodzenia się, przestrzegał przed możliwością prowokacji ze strony SB i MO. Tłum szybko rozchodził się. Czekał wraz z przyjaciółmi na pozostałych bliskich znajomych. Staliśmy wciąż pod pomnikiem. Byli wśród nas: Nina Milewska, Michał, Piotr Szczudłowski², Marek Skuza³, Tadeusz Szczudłowski, Mirosław Rybicki, Bożena Rybicka, Janusz Karo-

¹ Janusz Berezowski (ur. 1952 r.), od lipca 1976 r. do października 1989 r. funkcjonariusz Wydziału III KW MO/WUSW w Gdańsku (młodszy inspektor, inspektor, starszy inspektor), od listopada 1989 r. starszy inspektor Wydziału OKPP WUSW w Gdańsku, w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby.

² Piotr Szczudłowski (ur. 1961 r.), dr teologii (1992); absolwent Wydziału Teologii KUL (1986); od 1977 r. uczestnik ROPCio, od 1979 r. członek RMP; w sierpniu 1980 r. uczestnik strajku w Stoczni im. Lenina w Gdańsku, od 1980 r. działacz niezależnego ruchu studenckiego, KPN; 14 XI 1980 r. aresztowany po manifestacji 11 XI 1980 r. w Lublinie, zwolniony pod groźbą strajku protestacyjnego wyższych uczelni w Lublinie (w lipcu 1984 r. objęty amnestią po czteroletnim procesie przed Sądem Wojewódzkim w Lublinie, Sądem Najwyższym i Sądem Warszawskiego Okręgu Wojskowego); od 5 stycznia do 16 XII 1982 r. internowany, 29 IV 1985 r. aresztowany za kolportaż ulotek, 14 IX 1985 r. skazany przez Sąd Wojewódzki w Lublinie na 1 rok pozbawienia wolności, 30 XII 1985 r. zwolniony. Inwigilowany: w okresie styczeń–listopad 1980 r. przez Wydział III KW MO w Gdańsku w ramach SOS krypt. „Junior”; od stycznia 1981 r. przez SB KW MO w Lublinie w ramach SOR krypt. „Organizator”, w okresie marzec 1985 r. – kwiecień 1988 r. przez Wydział IV KW MO w Lublinie w ramach KE krypt. „Pirat”.

³ Marek Marian Skuza (1916–2005), technik budowlany; ukończył Państwową Szkołę Techniczną w Radomiu (1935); uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., od 1940 r. członek ZWZ-AK, w sierpniu 1943 r. aresztowany, w okresie wrzesień 1943 r. – maj 1945 r. więzień obozów koncentracyjnych Auschwitz i Mauthausen; w latach 1945–1946 we Włoszech, współpracownik wywiadu II Korpusu Polskiego; w sierpniu 1946 r. powrócił do Polski w celu podjęcia działalności wywiadowczej, w grudniu 1946 r. aresztowany przez MBP, w marcu 1947 r. skazany przez WSR w Warszawie na karę śmierci (karę zamieniono na dożywotnie więzienie), zwolniony w grudniu 1956 r., w lipcu 1957 r. uniewinniony; od sierpnia 1977 r. uczestnik ROPCio, współpracownik pisma „Opinia”, po rozłamie

lik, Zofia Modzelewska (moja siostra), Zbyszek Trafalski⁴, Piotr Bystrzanowski, Maciej Grzywaczewski, Olek Hall, kilku nieznanym mi z nazwiska uczestników manifestacji. W pewnym momencie podjechała umówiona wcześniej taksówka. Wskoczyli do niej Tadeusz i Piotr Szczudłowski oraz Marek Skuza. Widzieliśmy, jak natychmiast pojechały za nią samochody należące do SB – fiaty 125p (Michał Milewski zapisał numery rejestracyjne). Grupą kilkunastu osób powoli skierowaliśmy się do przystanku tramwajowego obok Żaka. W niewielkiej odległości od nas – przed i za nami, a także z boku, szli przez cały czas bezpieczniacy. Odprowadzili nas na przystanek tramwajowy. Początkowo zamierzaliśmy jechać do Wrzeszcza, ale gdy nadjechała „jedynka” bez namysłu wsiedliśmy do niej, a za nami też tajniacy. Słyszeli nasze rozmowy, obserwowali dyskretnie. Z naszych rozmów zorientowali się, że udajemy się na Przeróbkę do przyjaciela Jana Samsonowicza.

Wysiadając na przystanku przy ul. Lenartowicza, zauważyłam, że wysiadła też z nami z obu wagonów grupa młodych mężczyzn ubranych na sportowo. Pamiętam, że wielu z nich miało na sobie ciemne krótkie kurtki, typu kanadyjka. Przeszliśmy obok cztero-piętrowego bloku i gdy skręcaliśmy w ul. Dickensa zobaczyłam jak w naszym kierunku biegnie kilkunastoosobowa grupa młodych mężczyzn. Zaczęliśmy uciekać w stronę domu Jana Samsonowicza. Mieliśmy jednak znacznie mniejsze szanse, bo było z nami dziecko. Biegłam, trzymając za rękę Michałka (z drugiej jego strony była jego matka) i Mirka Rybickiego. Biegając, wpadliśmy na mężczyznę i starszą kobietę, którzy szli prawdopodobnie do tego samego co my domu. Wbiegliśmy w drzwi klatki, ale napastnicy byli szybsi. W klatce było zupełnie ciemno. Znalazłam się wraz z Niną Milewską, Michałkiem Milewskim i Mirkiem Rybickim na bardzo małej przestrzeni między drzwiami do piwnicy a drzwiami klatki schodowej. Od razu spadł na nas grad ciosów. Było zupełnie ciemno (po godz. 21.00). Napastnicy początkowo bili na oślep, kogo popadło. Powstał tumult, kłębowało ciał. Podnieśliśmy krzyk, by zwrócić uwagę mieszkańców. Starano się za wszelką cenę, nie zważając na nic, rozdzielić nas. Siłą odrywano mnie od Michała, którego osłaniałam i trzymałam obiema rękami przy sobie i od Mirka Rybickiego. Nagle czyjaś pięść silnym ciosem spadła na moją twarz, potem poczułam silne szarpnięcie za okulary i usłyszałam dźwięk spadającego na posadzkę szkła. Szarpiano mnie, bito po plecach i ramionach, usiłując oderwać od ściany i odsunąć od Mirka, by mieć do niego wolny dostęp. Po uderzeniu w twarz zasłoniłam oczy ręką, wtedy ktoś silnie złapał mnie za nią i mocno pociągnął. Widziałam zasłaniającą się przed ciosem Ninę Milewską. Łapano i szarpiano mnie za ręce, usiłując wykręcić i uniemożliwić jakąkolwiek obronę. Widziałam, jak młody mężczyzna dusił Mirka, ktoś inny go kopął.

W szarpaninie, popychaniu, przez moment straciłam orientację – odciągnięto mnie od ściany i Michała, Mirka przewrócono na moje nogi. Wywleczono nas na zewnątrz klatki, nie przestając nas oboje bić. Czterech mężczyzn złapało Mirka za nogi i ręce, pozostali

w ROPC:IO poparł L. Moczulskiego, współpracownik pisma „Droga”, od grudnia 1978 r. członek Rady Rzeczników, w lipcu 1979 r. zerwał kontakt z grupą Moczulskiego i związał się z RWD; w dniach 13–24 XII 1981 r. internowany. Inwigilowany od czerwca 1977 r. do lipca 1986 r. przez Wydział III/III-1/III-2 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOR/KE krypt. „Walter”.

⁴ Zbigniew Trafalski (ur. 1959 r.), monter maszyn, pracownik Stoczni im. Lenina w Gdańsku; od sierpnia 1980 r. członek RMP; w 1981 r. członek redakcji niezależnych pism „Węzeł” i „Rozwaga i Solidarność”; od 17 XII 1981 r. do 9 XII 1982 r. internowany. Inwigilowany od lipca 1980 r. do grudnia 1983 r. przez Wydział III-A/V KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOS krypt. „Tancerz”.

nie przestawali bić i kopać. Byłam cały czas otoczona bijącymi mężczyznami. Mirek krzyczał, żebym uciekała. Wlekli go w kierunku asfaltowej jezdni, a mnie odciągali od niego. Nagle zauważyłam leżący na ziemi but Mirka. Podniosłam go i trzymając w rękę biegłam za wleczonym Mirkiem. Siłą utrudniano mi dojście do niego. Mirka zawleczono do niebieskiego fiata 125p i brutalnie wpychano nogami do przodu, kilku napastników podczas tej „operacji” biło go pięściami w tył głowy. Mirek kilka razy krzyknął: „Nie bij”. Chciałam podać mu but, ale nie pozwolono mi, choć byłam tuż przy drzwiach samochodu. Siłą przytrzymywano mnie, szarpano. Któryś z bijących krzyknął: „Spuścić jej w pizdę”. Zamknięto drzwi samochodu, choć byłam bardzo blisko niego, nie mogłam odczytać numeru rejestracyjnego. Nie mogłam skupić wzroku, tablica rozplywała się przed moimi oczami. Zostałam sama z butem w ręce, w otoczeniu kilkunastu mężczyzn. Ktoś mnie jeszcze szarpnął, popchnął.

Powlokłam się w kierunku klatki schodowej. Przed blokiem stała starsza pani. Pamiętam, że ubrana była w zielony płaszcz (zauważyłam to przy wsiadaniu do windy, gdy paliło się już światło). Pytała, co się stało. Nie mogłam mówić, z trudem oddychałam. Wydusiłam tylko z siebie, że nas napadnięto i że moich kolegów zabrano. Pani doprowadziła mnie do klatki schodowej. Bałam się, że się uduszę. Czułam ciągle jeszcze skutki bardzo silnego ciosu w plecy. Weszłam po schodach, ale przy drzwiach musiałam przykucnąć. Potem dostałam ataku kaszlu. Zobaczyłam też Michałka. Był bardzo blady i oniemiały z przerażenia. W pewnym momencie zaczął krzyczeć i płakać, choć było już po wszystkim.

^aZa zgodność^{ab}

Magdalena Modzelewska^c

Źródło: AIPN Gd, 112/53, k. 84, mps.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczęć o treści: Zespół Adwokacki nr 7, ul. Grunwaldzka 21, tel. 41-27-55 [nieczytelne] Gdańsk-Wrzeszcz, Jacek Taylor, Adwokat [nieczytelne].

^c Podpis odręczny.

1980 sierpień 14, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Marek Walicki” na temat przygotowań do obchodów rocznicy Bitwy Warszawskiej

Źródło – „Marek Walicki”
Przyjął – L[ech] Wicherkiewicz
Miejsce – MK „Kolorowe”¹
Data – 14 VIII 1980 r.

Warszawa, 14 VIII 1980 r.

Informacja operacyjna^a

Konfederacja Polski Niepodległej

Meldunek

W dniu 14 sierpnia 1980 r. w kościele św. Anny o godz. 18.00 zostanie odprawione nabożeństwo w 60-tą rocznicę walki o Warszawę w roku 1920. Głównymi organizatorami nabożeństwa są środowiska kombatanckie, a także KPSN i KPN. Nabożeństwo było zapowiedziane wcześniej w kilku kościołach. Zapowiedź dot[ycząca] wspomnianego nabożeństwa nie zawierała treści politycznych, tylko wspomniano śmierć kapelana z lat dwudziestych ks. [Ignacego] Skorupki. W jego to intencji ma być odprawiona msza. Klepsydry zawiadamiające o nabożeństwie zostały przygotowane przez KPSN (W[ojcich] Ziemiński) i KPN (w załączeniu). Po mszy planowane jest złożenie kwiatów. M[iędzy] in[nymi] przygotowane są kwiaty do tego celu.

W dniu 3 sierpnia br. w mieszkaniu Moczulskiego były wykonywane wstążki z napisami KPN i symbolem Polski Walczącej. W formie wiązanek mają być rozdawane wychodzącym z kościoła, którzy mają je następnie złożyć na Grobie Nieznanego Żołnierza. Jak stwierdza A[ndrzej] Szomański, informacja o przemarszu do Grobu Nieznanego Żołnierza ma być również ogłoszona po zakończeniu mszy w kościele. Główną rolę w organizowaniu tej uroczystości ma odegrać W[ojcich] Ziemiński. KPSN z tej okazji wydał ulotkę pt. „Na Dzień Żołnierza Polskiego”. Być może będzie kolportowana. A[ndrzej] Szomański wspomina jednocześnie o podobnej ulotce przygotowywanej przez KPN.

[...] ^b

M[arek] Walicki

^a Z prawej strony dokumentu wpisana data: 14 VIII [19]80 r., oraz nieczytelny podpis.

¹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

^b Fragment pominięty przez autorów publikacji.

Informacja

Spotkanie odbyło się w MK „Kolorowe”. Następne spotkanie [wyzaczyłem] na dzień 14 VIII 1980 [r.] o godz. 20.00.

[Wnioski]

Informację wykorzystać w meldunkach operacyjnych w sprawie „Oszust”.

St[arszy] inspektor Wydz[iału] III-2
L[ech] Wicherkiewicz

AIPN, 00328/664, t. 2, k. 193–194, rkps.

1980 listopad 11, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Marek Walicki” na temat przebiegu uroczystości w dniu 11 listopada

^aźródło – „M[arek] Walicki”

^aTajne spec[jalnego] znaczenia^{ab}

przyjął – ppor. Anklewicz¹

miejsce – mieszk[anie TW]

czas – 12 XI [19]80 [r.] o [godz.] 9.00–9.30^a

^aInformacja operacyjna^{ac}

Warszawa, 11 XI 1980 [r.]

Konfederacja Polski Niepodległej

Po nabożeństwie w kościele katedralnym na Starym Mieście został uformowany pochód, który przeszedł od katedry ul. Krakowskie Przedmieście do Grobu Nieznanego Żołnierza. Zebrało się ok. 10 tys. osób. Przemarszem przewodził Andrzej Czuma, który przy pomocy megafonu kierował manifestacją. Były m.in. następujące transparenty: ^d„RMP [e]”rd, „Żądamy wolności słowa”, transparent KPSN z orłem w koronie, „St[udenci historii ostoją narodu”, „Nie ma Europy sprawiedliwej bez niepodległej Polski” (słowa papieża Jana Pawła II) – transparent grupy Czumy. Wprawdzie Czuma wspominał o transparencie KPN, lecz nie wyróżniał się on wśród pochodu. Wieńce złożyli KPSN (Ziemiński, Piłka), studenci SGGW. Brak wieńca KPN. Jedynie Moczulska złożyła wiązanekę kwiatów.

Zaplanowane działania KPN w całości upadły. Stański i Szeremietiew² – jeśli oczywiście byli w pochodzie – znikli w tłumie. Poza Moczulską nikt nie był widoczny

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Powyżej wpisana odręcznie miejscowość i data: W[arsza]wa, 12 XI [19]80 r.

^c Poniżej wpisana odręcznie data: 12 XI [19]80 r., oraz nieczytelny podpis.

^{d-d} Fragment napisany z lewej strony tekstu oryginału.

^e Tekst nieczytelny.

¹ Andrzej Anklewicz (ur. 1953 r.), od grudnia 1976 r. młodszy inspektor Wydziału III KS MO w Warszawie, od czerwca 1978 r. młodszy inspektor Wydziału III-2 KS MO w Warszawie, od października 1979 r. inspektor Wydziału III-2 KS MO w Warszawie, od września 1981 r. starszy inspektor Wydziału III-2 KS MO w Warszawie, w sierpniu 1982 r. przeniesiony do MSW; w czerwcu 1989 r. oddelegowany do Komisji Prawa i Praworządności KC PZPR; od marca 1990 r. w Grupie Operacyjno-Sztabowej Szefa SB MSW, w okresie kwiecień–lipiec 1990 r. zastępca dyrektora Gabinetu Ministra SW.

² Romuald Szeremietiew (ur. 1945 r.), dr hab. nauk wojskowych (2001); absolwent Wydziału Prawa UW; w marcu 1968 r. uczestnik protestów studenckich, w latach 1977–1979 uczestnik ROPCio, we wrześniu 1979 r. współzałożyciel KPN, członek Rady Politycznej i Kierownictwa Akcji Bieżącej KPN, od września 1980 r. po aresztowaniu L. Moczulskiego pełnił obowiązki przewodniczącego KPN, 23 I 1981 r. aresztowany, 8 X 1981 r. skazany w procesie przywódców KPN przez Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego na 5 lat pozbawienia wolności, w lipcu 1984 r. zwolniony na mocy amnestii, w grudniu wystąpił z KPN, w styczniu 1985 r. założyciel konspiracyjnej PPN, jej przywódca i twórca programu, w 1986 r. współtwórca Porozumienia Partii i Organizacji Niepodległościowych, w latach 1987–1989 działacz Grupy Roboczej Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”; przeciwnik Okrągłego Stołu;

w pochodzie. Były okrzyki w sprawie uwolnienia Moczulskiego, lecz Czuma wyraźnie starał się zapobiec im. Natomiast sam chciał wyeksponować sprawę braci Ryszarda³ i Jerzego⁴ Kowalczyków. M[iędzy] in[nymi] brat Kowalczyków Narcyz⁵ złożył kwiaty na Grobie Nieznanego Żołnierza. W czasie trwania manifestacji zarówno KPN, jak [i] Moczulski byli marginesem zainteresowania przewodzących manifestacji. Już po rozejściu się pod Grobem zaczęto wznosić okrzyki w sprawie Moczulskiego. Ponadto zaczęto rozrzucać ulotki tuż przy samym Grobie Nieznanego Żołnierza. Fakty te zostały przyjęte przez osoby obecne przy Grobie jako nie na miejscu. M[iędzy] in[nymi] wnoszono okrzyki po zakończeniu manifestacji (w sprawie Moczulskiego) – ktoś zwrócił uwagę, że już p[an] Czuma prosił, by ludzie się rozeszli. Ulotki, rozrzucane tuż przy samym Grobie, wywołały pewne zamieszanie, a ze względu na samo miejsce i jego powagę – były przyczyną niezadowolenia wielu ludzi. Wiadomo, te ulotki pochodziły od KPN.

Stański i Szeremietiew zapewniali, że przygotowania do 11 Listopada przebiegały należycie i że w tym dniu KPN odegra rolę pierwszoplanową. Rzeczywistość jest taka, że nikt nie przemówił w imieniu KPN, a samo ugrupowanie zostanie uznane przez niektórych jako próbujące wywołać zamieszanie.

^aM[arek] Walicki^a

w okresie luty–czerwiec 1992 r. wiceminister obrony narodowej, współzałożyciel RdR, od grudnia 1993 r. przewodniczący, w latach 1997–2001 poseł na Sejm RP z listy AWS, w okresie listopad 1997 r. – lipiec 2001 r. wiceminister obrony narodowej, do stycznia 2002 r. adiunkt na AON, od 2002 r. profesor w Krakowskiej Akademii (Krakowskiej Szkole Wyższej) im. A.F. Modrzewskiego, od października 2008 r. profesor i kierownik katedry na KUL. Inwigilowany: w okresie kwiecień 1973 r. – listopad 1974 r. przez Wydział III KW MO we Wrocławiu w ramach SOS krypt. „Koło”, od kwietnia 1976 r. przez Wydział IV/III KW MO w Lesznie w ramach KE/SOR krypt. „Taktyk”, w okresie kwiecień 1987 r. – wrzesień 1989 r. przez Wydział III WUSW w Lesznie w ramach SOR krypt. „Polip”, od września 1989 r. przez Wydział III/WSiA WUSW w Lesznie w ramach SOR krypt. „Termit”.

³ Ryszard Kowalczyk (1937–2017), dr fizyki; absolwent WSP w Opolu; w latach 1963–1971 asystent/adiunkt WSP w Opolu, w latach 1988–2002 pracownik naukowy WSI w Opolu (Politechniki Opolskiej); pomagał bratu Jerzemu w przygotowaniu wysadzenia auli WSP w Opolu (do wybuchu doszło w nocy z 5 na 6 X 1971 r.), 8 IX 1972 r. skazany przez Sąd Wojewódzki w Opolu na 25 lat pozbawienia wolności, w sierpniu 1983 r. zwolniony warunkowo.

⁴ Jerzy Kowalczyk (ur. 1942 r.), w latach 1966–1972 pracownik WSP w Opolu (ślusarz-mechanik); od 1968 r. przygotowywał akcję sabotażową mającą być protestem przeciwko polityce władz PRL (m.in. planował wysadzenie budynku KW PZPR w Opolu), w nocy z 5 na 6 X 1971 r. wysadził aulę WSP w Opolu, skazany 8 IX 1972 r. przez Sąd Wojewódzki w Opolu z na karę śmierci, 21 I 1973 r. Rada Państwa zmieniła wyrok na dożywotnie więzienie, we wrześniu 1985 r. zwolniony.

⁵ Narcyz Kowalczyk (ur. 1950 r.), brat Ryszarda i Jerzego Kowalczyków; w 1976 r. brał udział w zbieraniu podpisów pod petycją w sprawie ulaskawienia braci. Inwigilowany: od 1974 r. przez RSB KP MO w Wyszkowie w ramach SO krypt. „Przyszłość”, od maja 1976 r. do listopada 1977 r. przez Wydział III KW MO w Ostrołęce w ramach SOS krypt. „Lista”, od listopada 1977 r. przez Wydział III KW MO w Ostrołęce w ramach KE krypt. „Brat”; w kwietniu 1979 r. pozyskany do współpracy przez Wydział III KW MO w Ostrołęce w charakterze TW ps. „Oko” (współpracę zakończono we wrześniu 1983 r.), w okresie lipiec 1983 r. – luty 1986 r. KO ps. „Roland” na kontakcie Wydziału XI Departamentu I MSW.

Zadania:

1. Udać się do Moczulskiej i poddać krytyce postępowanie Stańskiego i Szeremietiewa. Stać na stanowisku, iż KPN podczas wczorajszej manifestacji całkowicie skompromitowało się. Manifestacją kierował Czuma, a KPN-u nie było w ogóle widać. Był tylko jeden transparent, nie było tub, wieńca. Stański i Szeremietiew są tchórzami, a nie działaczami politycznymi. Jak można takim ludziom powierzyć władzę nad organizacją polityczną.

2. O reakcjach o przebiegu manifestacji informować pracownika prowadzącego na bieżąco.

Przedsięwzięcia:

1. Informację wykorzystać w meldunku operacyjnym^e.

Insp[ektor] Wydz[iału] III-2 KS MO
ppor. Anklewicz Andrzej^f

Źródło: AIPN, 00328/664, t. 3, k. 137, mps.

^e Poniżej podpis nieczytelny.

^f Opatrzono nieczytelnym podpisem.

1980 listopad 12, Warszawa – Informacja dotycząca obchodów Świąta Niepodległości

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-002398/80

Warszawa, dnia 12 XI 1980 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr...

Załącznik do inform[acji] „K”

Informacja

dot[ycząca] imprez z okazji rocznicy 11 listopada

I. W dniu 11 listopada br. w niektórych miejscowościach odbyły się imprezy związane z 62. rocznicą odzyskania niepodległości – zorganizowane przez krajowe elementy i grupy antysocjalistyczne oraz NZS¹ i NSZZ „Solidarność”.

1. W Warszawie obchody rocznicowe organizowane były przez grupy antysocjalistyczne o zabarwieniu nacjonalistycznym (KPN, KPSN, ROPCiO^a), a także przez NZS. O godz. 12.00 grupa ok. 150 studentów Wydziału Prawa UW oraz SGPiS przeszła ze sztandarami z dziedzińca uniwersyteckiego przed Grób Nieznanego Żołnierza, gdzie po złożeniu wieńców ograniczono się do śpiewania hymnu państwowego i *Boże, coś Polskę*.

O godz. 18.00 w warszawskiej katedrze odbyła się – przy udziale ok. 6 tys. osób – msza okolicznościowa, celebrowana przez biskupa Miziołka. Przed rozpoczęciem mszy kolportowane były ulotki o ruchu tzw. wolnych demokratów i w sprawie uwolnienia Moczulskiego². Po zakończeniu mszy uformował się pochód, który udał się na pl. Zwycięstwa. Uczestnicy pochodu nieśli m.in. kilkadziesiąt flag narodowych, transparenty

^a W tekście oryginału: ROPCiO.

¹ Niezależne Zrzeszenie Studentów – powołane podczas Zjazdu Delegatów Komitetów Założycielskich Niezależnych Organizacji Studenckich w październiku 1980 r. w Warszawie, zarejestrowane 17 II 1981 r.; w kwietniu 1981 r. odbył się I Zjazd NZS w Krakowie, wybrano Krajową Komisję Koordynacyjną z przewodniczącym Jarosławem Guzym; NZS prowadził działalność społeczną, polityczną (np. strajki na wyższych uczelniach w listopadzie 1981 r.), wydawniczą (w latach 1980–1981 wydawał łącznie ok. 260 periodyków); działał na rzecz uwolnienia więźniów politycznych (marsze w obronie więzionych za przekonania); po 13 XII 1981 r. organizował strajki na uczelniach, większość czołowych działaczy internowano; 5 I 1982 r. NZS został rozwiązany, jednak jego członkowie kontynuowali działalność w konspiracji w ramach zdecentralizowanych grup (np. Ruch Oporu w Krakowie, Komisja Koordynacyjna we Wrocławiu, Akademicki Ruch Oporu w Poznaniu, Międzyuczelniany Komitet Oporu w Lublinie), wydawano pisma podziemne (m.in.: „CIA”, „Czarna Skrzynka”, „Indeks”, „Kontra”, „MiS. Międzyuczelniany Informator Środowiskowy”, „Na Indeksie”, „Nurt”, „Przegląd Akademicki”, „Serwis Informacyjny Akademickiego Ruchu Oporu”, „Żak”); od 1986 r. rozpoczęto odbudowę struktur lokalnych i regionalnych; 10 I 1987 r. w Warszawie odbył się II Zjazd NZS, reaktywowano władze krajowe (Komisję Krajową, przemianowaną później na Krajową Komisję Koordynacyjną); III Zjazd odbył się w listopadzie 1988 r.; w 1989 r. członkowie KKK brali udział w obradach Okrągłego Stołu (m.in. w podzespole ds. młodzieży); 23 V 1989 r. Sąd Wojewódzki w Warszawie odmówił rejestracji Zrzeszenia – strajki protestacyjne objęły 42 uczelnie, ostatecznie NZS został zarejestrowany 22 IX 1989 r. przez Sąd Najwyższy.

² Leszek Moczulski został aresztowany 23 IX 1980 r. pod zarzutem łżenia władz i dążenia do obalenia ustroju PRL (pretekstem był wywiad dla zachodnioniemieckiego tygodnika „Der Spiegel”) i osadzony w Areszcie Śledczym Warszawa-Mokotów, wolność odzyskał w czerwcu 1981 r. w wyniku działań KOWzP oraz interwencji episkopatu; ponownie aresztowany 9 VII 1981 r. i 8 X 1982 r., w tzw. I procesie KPN skazano go na 7 lat pozbawienia wolności.

z wrogimi napisami i flagę z orłem w koronie. Pochodem kierował W[ojcich] Ziemiński, natomiast uroczystościami przed Grobem Nieznanego Żołnierza A[ndrzej] Czuma. Pierwszą wiązanek kwiatów złożyła Moczulska, następnie Ziemiński, Piłka i Staniewski oraz delegacje poszczególnych uczelni warszawskich i harcerze. Narcyz Kowalczyk odczytał apel o uwolnienie jego braci, a ks. St[anisław] Małkowski wygłosił kazanie, apelując o modlitwy za pomordowanych przez NKWD i UB, za ofiary Katynia i pomordowanych członków „WiN”. Zebrani wznosili okrzyki o uwolnienie Moczulskiego i braci Kowalczyków. Na zakończenie odśpiewano *Boże, coś Polskę...* i hymn narodowy.

Zanotowano m.in. kolportaż ulotek w sprawie Moczulskiego. Uroczystość ta z udziałem ok. 10 tys. osób zakończyła się po godz. 20.00. Po jej zakończeniu zatrzymano i osadzono w areszcie W[ojcicha] Ziemińskiego.

2. W Gdańsku o godz. 12.00 odbyły się w aulach wydziałów Humanistycznego i Ekonomiki Transportu UG wiece okolicznościowe, podczas których kolportowano ulotki o wiecu przed pomnikiem [Jana III] Sobieskiego i o odwołaniu strajku studenckiego. W spotkaniu w Wydz[iale] Ekonomiki Transportu UG uczestniczyło ok. 700 osób. Działacz RMP – A[leksander] Hall, wygłosił referat okolicznościowy, po czym odśpiewano hymn państwowy. Wiec w auli Wydz[iału] Humanistycznego zgromadził ok. 1500 osób. Głos zabierał M[arek] Sadowski³, stwierdzając m.in., że przyjaciół straszy się czołgami, a następnie działacz RMP – D[ariusz] Kobzdej, w którego wypowiedzi nie było wrogich akcentów politycznych. Odśpiewano hymn i *Warszawiankę*.

Wiec odbył się również w Politechnice Gdańskiej, gdzie do ok. 2 tys. pracowników i studentów przemówił prezes TKZ NSZZ „Solidarność” Politechniki Gdańskiej doc. S[tefan] Gomowski⁴. Jego krótkie przemówienie – zakończone apelem o odśpiewanie hymnu – nie zawierało wrogich akcentów politycznych. Strajkujący studenci Akademii Medycznej o godz. 15.00 zorganizowali na terenie uczelni wiec, na którym przemawiał student P[iotr] Juskiewicz⁵ i zaproszony ksiądz. Ich wypowiedzi były utrzymane w tonie spokojnym.

P[iotr] Juskiewicz przemawiał również na wiecu miejskim przed pomnikiem [Jana III] Sobieskiego, gdzie była m.in. ok. 100-osobowa grupa z transparentem zawierającym napis: „Niezależne Zrzeszenie Studentów AMG”.

3. W Poznaniu o godz. 19.30 odbyła się msza okolicznościowa, zamówiona przez działaczy RMP. Uczestniczyło w niej ok. 500 osób – zanotowano jedynie kolportaż kilkuset ulotek w obronie Moczulskiego.

³ Marek Sadowski (ur. 1958 r.), absolwent UG (2006); współpracownik KSS „KOR”; we wrześniu 1980 r. członek Tymczasowego Komitetu Założycielskiego Niezależnego Zrzeszenia Studentów Polskich, od października 1980 r. członek Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NZS; uczestnik strajku na UG w dniach 14–15 XII 1981 r., od 31 III 1982 r. do 12 VII 1982 r. internowany, po wyjściu na wolność działał w podziemnym NZS UG. Inwigilowany przez Wydział III KW MO w Gdańsku do lutego 1983 r.; opracowywany przez Wydział V KW MO w Gdańsku jako kandydat na TW.

⁴ Stefan Gomowski (ur. 1943 r.), dr inż. (1977); absolwent Wydziału Mechaniczno-Technologicznego PG (1968); w latach 1969–2003 pracownik naukowo-dydaktyczny Wydziału Mechaniczno-Technologicznego PG; w marcu 1968 r. współorganizator pierwszego wiecu na PG, w 1980 r. współzałożyciel KIK w Gdańsku; od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, przewodniczący KZ na PG, w dniach 14–15 XII 1981 r. współorganizator i uczestnik strajku na PG, w latach 1982–1988 przewodniczący Komisji Charytatywnej przy kościele św. Brygidy w Gdańsku.

⁵ Piotr Juskiewicz, lekarz; absolwent Wydziału Lekarskiego AMG; w okresie listopad–grudzień 1981 r. członek redakcji „Biuletynu NZSP Akademii Medycznej w Gdańsku”, w listopadzie 1981 r. członek komitetu strajkowego w AMG.

Podobna msza – połączona z poświęceniem krzyży, a zamówiona przez tamt[ejszy] MKZ NSZZ „Solidarność” – odbyła się w katedrze gnieźnieńskiej. Po jej zakończeniu pochód liczący ok. 2500 osób udał się ze sztandarami do siedziby MKZ, gdzie po krótkim przemówieniu b[isku]pa Michalskiego⁶ zawieszono krzyż i odśpiewano hymn państwowi.

Na terenie Poznania ujawniono sporadyczne przypadki kolportażu ulotki dot[yczącej] rocznicy 11 listopada, opatrzonej symbolem Polski Walczącej.

4. W Lublinie – w wyniku podjętych przeciwdziałań – nakłoniono TKZ NZS do rezygnacji ze składania o godz. 17.00 tzw. wieńca jedności pod pomnikiem Unii Lubelskiej. Członkowie TKZ nie wzięli udziału w tej imprezie, oświadczając, iż z lubelską grupą KPN nie będą się solidaryzować.

Spokojny i bez akcentów antypaństwowych był przebieg mszy okolicznościowej w kościele oo. Kapucynów, w której uczestniczyło ok. 500 osób. Ks[ia]dz Iwanicki⁷ stwierdził jedynie na zakończenie, że dochód z tacy przeznaczona się na budowę pomnika w Gdańsku.

Po nabożeństwie odbył się – o ewidentnie wrogim charakterze – wiec pod pomnikiem Unii Lubelskiej, zorganizowany przy współudziale ks. Sroki⁸. Uczestnicy tego wiecu mieli transparenty z wrogimi hasłami („Nigdy więcej Katynia”, „Rozkopana Jasna Góra – zagładą PZPR”, „Matka Boska zwycięża”, „Uwolnić Moczulskiego”, „KPN”).

W kilku wystąpieniach atakowano PZPR, ustrój i stosunki ze Związkiem Radzieckim. Wznoszono wrogie okrzyki, żądano uwolnienia Moczulskiego, modlono się m.in. za pomordowanych w Katyniu i za KPN. Obecnych było ok. 1500 osób.

5. W Krakowie – na apel MKZ NSZZ „Solidarność” – niektóre budynki szkolne zostały udekorowane flagami państwowymi. Podczas wieczornych uroczystości składania kwiatów na Grobie Nieznanego Żołnierza z okazji 62. rocznicy odzyskania niepodległości rozkolportowany został w formie ulotki list przedstawicieli służby zdrowia – zrzeszonych

⁶ Jan Michalski (1914–1989), duchowny katolicki; w 1939 r. przyjął święcenia kapłańskie; kapelan AK i uczestnik powstania warszawskiego; w latach 1975–1989 profesor ASD w Gnieźnie, biskup pomocniczy. Rozpracowywany w latach 1963–1987 przez Wydział IV KP MO w Gnieźnie/KW MO/SUSW w Poznaniu w ramach TEOK.

⁷ Czesław Iwanicki, im. zakonne Gerard (1931–2005), zakonnik; absolwent KUL; w 1953 r. złożył śluby zakonne, pełnił różne funkcje zakonne, m.in. wikarego, proboszcza, dyrektora kleryków, wykładowcy teologii dogmatycznej i ascetycznej w WSD Ojców Kapucynów, następnie rektora, w latach 1976–1982 gwardian klasztoru Ojców Kapucynów w Lublinie.

⁸ Bronisław Sroka (ur. 1936 r.), jezuita; absolwent Wydziału Teologii KUL (1974); w 1959 r. wstąpił do zakonu jezuitów, w 1968 r. przyjął święcenia kapłańskie; od kwietnia 1952 r. członek tajnej organizacji Podziemna Kolonia, aresztowany 5 II 1953 r., skazany 25 V 1953 r. przez WSR w Gdańsku na 5 lat pozbawienia wolności, we wrześniu 1954 r. wyrok złagodzony do 3 lat, zwolniony 20 V 1955 r.; w lutym 1970 r. przystąpił do organizacji „Ruch”, od 31 VII 1970 r. do 31 I 1971 r. aresztowany (postępowanie umorzono), w 1976 r. brał udział w protestach przeciwko zmianom w Konstytucji PRL, w grudniu 1976 r. wysłał list do Sejmu PRL z żądaniem powołania komisji do zbadania postępowania MO podczas protestów w czerwcu 1976 r., organizował zbiórki pieniędzy dla represjonowanych, od 1977 r. uczestnik ROPCiO, publikował w „Bratniaku”, „Opinii”, „Rzeczpospolitej” (pismo KPSN), „Przedmuru” (pismo Ruchu Porozumienia Narodowego), od 1979 r. sympatyk KPN, publikował teksty w pismach KPN: „Droga” i „Gazeta Polska”; po wprowadzeniu stanu wojennego odprawiał msze święte za ojczyznę na terenie całego kraju. Inwigilowany: od lutego 1980 r. do lutego 1987 r. przez Wydział IV KW MO w Lublinie/Wydział IV KW MO w Olsztynie/Wydział IV WUSW w Piotrkowie Trybunalskim/Wydział IV SUSW w Warszawie w ramach SOR krypt. „Gryzoń”, do sierpnia 1989 r. przez Departament IV MSW w ramach SOR krypt. „Bystrzy”.

⁹ Na przełomie lat 1979–1980 władze Częstochowy zdecydowały się na przebudowę jednej z głównych tras przemarszów pielgrzymek prowadzących na Jasną Górę, która miała doprowadzić do odgradzenia klasztoru od miasta trasą szybkiego ruchu. Wywołało to protesty hierarchii kościelnej, wiernych oraz części środowisk opozycyjnych. Ostatecznie inwestycja została dokończona, ale nie wpłynęła na ograniczenie ruchu pielgrzymkowego.

w NSZZ „Solidarność” – zawierający żądanie sprostowania wypowiedzi ministra zdrowia i opieki społecznej w „Dzienniku Telewizyjnym”.

6. W Łodzi o godz. 15.00 na płycie Grobu Nieznanego Żołnierza 50-osobowa grupa studentów Politechniki Łódzkiej (głównie członkowie NZS) złożyła wiązkę kwiatów. Złożono także wiązkę w imieniu członków tamt[ejszego] oddz[iału] PAN. W czasie trwania imprezy K[arol] Głogowski rozdawał „Informację o RWD” oraz tekst odwołania: „Do Obywatela Ministra Spraw Wewnętrznych PRL” – żądającego uwolnienia Moczulskiego.

7. We Wrocławiu w nocy z 10 na 11 bm. w budynku należącym do politechniki zredagowano i powielono 1 tys. egz. okolicznościowej 12-stronicowej jednodniówki p[od]n[azwą] „Pisane nocą” dot[yczącej] m.in. sytuacji w PRL, nowych związków studenckich i obchodów rocznicy 11 listopada.

W dn[iu] 11 bm. o godz. 16.00 w pomieszczeniach NSZZ „Solidarność” pracownik naukowy Uniwersytetu Wrocławskiego dr A[dolf] Juzwenko¹⁰ wygłosił okolicznościową prelekcję, której wysłuchało ok. 100 osób. Nie zanotowano akcentów negatywnych. Ok[olo] 1000 osób uczestniczyło w[e] mszy rocznicowej, celebrowanej w katedrze św. Jana Chrzciciela przez arc[y]b[isku]pa Gulbinowicza¹¹.

8. W Rzeszowie organizatorem imprezy rocznicowej był Tymczasowy Komitet Środowiskowy NZS. Po nabożeństwie z udziałem ok. 1000 osób młodzież udała się pod pomnik T[adeusza] Kościuszki, gdzie odśpiewano hymn państwowy, wysłuchano przemówienia okolicznościowego i złożono kwiaty. Kilkanaście osób udało się na cmentarz i na grobie powstańców styczniowych złożono wieniec z szarfą, na której był m.in. wizerunek orła z koroną.

9. W woj[ewództwie] krośnieńskim – z inicjatywy przewodniczącego MKS NSZZ „Solidarność” w Jaśle – do dyrektora Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 w Jaśle przybyła

¹⁰ Adolf Juzwenko (ur. 1939 r.), historyk, dr nauk humanistycznych (1972); absolwent UW r (1961); w latach 1961–1990 pracownik naukowy IH UW r; w marcu 1968 r. uczestnik strajku na UW r, od 1978 r. współpracownik ROPC i O i SKS we Wrocławiu, od 1979 r. współpracownik KPN, Klubu Samoobrony Społecznej, redaktor „Biuletynu Dolnośląskiego”; od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, członek Komitetu Założycielskiego, następnie przewodniczący Komisji Wydziałowej na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UW r, wiceprzewodniczący Komitetu Zakładowego na UW r, od października 1980 r. doradca MKZ, następnie ZR Dolny Śląsk, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”, w dniach 11–12 XII 1981 r. uczestnik Kongresu Kultury Polskiej w Warszawie; po 13 XII 1981 r. w ukryciu, współorganizator struktur podziemnych NSZZ „Solidarność” w woj. wałbrzyskim, od czerwca 1982 r. współpracownik „Solidarności Walczącej”, 31 VIII 1982 r. internowany, 5 X 1982 r. aresztowany, 13 I 1983 r. uniewinniony przez Sąd Wojewódzki we Wrocławiu, w maju 1988 r. uczestnik strajku na UW r., w okresie kwiecień–wrzesień 1989 r. przewodniczący wrocławskiego Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie; od 1990 r. dyrektor Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich PAN, od 1995 r. dyrektor Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Inwigilowany: w latach 1977–1979 przez Wydział III KW MO we Wrocławiu w ramach SOS krypt. „Szczery”; w latach 1982–1989 przez Wydział III/III-1 KW MO/WUSW we Wrocławiu w ramach SOR/KE krypt. „Dolo”.

¹¹ Henryk Gulbinowicz (1923–2020), duchowny katolicki, dr teologii; w 1950 r. przyjął święcenia prezbiteratu, w latach 1959–1970 wykładowca teologii moralnej i etyki w WSD w Olsztynie, w latach 1960–1962 prefekt ds. wychowania WSD w Olsztynie, w latach 1962–1963 wicerektor, w latach 1963–1970 rektor WSD w Olsztynie, w latach 1970–1976 administrator apostolski archidiecezji w Białymstoku, w latach 1976–2004 arcybiskup metropolita wrocławski, od 1985 r. kardynał prezbiter, od 2004 r. arcybiskup senior archidiecezji wrocławskiej; w 2008 r. odznaczony Orderem Orła Białego. Inwigilowany: w latach 1958–1959 przez Wydział III KW MO w Białymstoku, w latach 1963–1987 przez Wydział IV KM MO/KW MO w Olsztynie/Wydział IV KW MO w Białymstoku/Wydział IV KW MO/WUSW we Wrocławiu w ramach TEOK, w latach 1973–1976 w ramach SOR przez Wydział III/IV KW MO w Białymstoku; w latach 1968–1986 zarejestrowany przez Wydział I/II Departamentu IV MSW jako kandydat na TW ps. „Henryk”.

6-osobowa delegacja, żądając wydania zezwolenia na zorganizowanie apelu dla uczniów z okazji 62. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę. Pomimo odmowy, członkowie delegacji wraz z częścią grona nauczycielskiego wyprowadzili młodzież na plac szkolny, gdzie m.in. omawiano sprawę „niedofinansowania oświaty i odnowę życia demokratycznego”. W salach lekcyjnych zawieszono krzyże.

10. Na podstawie niepełnych jeszcze informacji trudno jest dokonać oceny przebiegu omawianych obchodów rocznicowych. Nie można też dokonać całościowych ocen i porównań do sytuacji, jaka miała miejsce 11 listopada ub[iegłego] roku.

Na szczególną jednak uwagę zasługują niewątpliwie przypadki włączania się członków NZS-ów i aktywistów NSZZ „Solidarność” do organizowania imprez, nawiązujących do założeń ideowych i tradycji Polski burżuazyjnej.

Opracowano w Wydz[iale] I
Dep[artamentu] III MSW

Źródło: AIPN, 0365/1, t. 3, k. 69–72, mps.

1980 listopad 13, Warszawa – Informacja dotycząca aktualnej sytuacji w kraju według meldunków nadesłanych 12 listopada 1980 r.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-002400/80

Warszawa, dnia 13 XI 1980 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr...

Informacja

dot[ycząca] aktualnej sytuacji w kraju w[edłu]g meldunków nadesłanych
w dniu 12 listopada 1980 r.

Otrzymują: Tow[arzysz] Milewski, Tow[arzysz] Janicki, Tow[arzysz] Krzysztoporski, Tow[arzysz] Pożoga, Tow[arzysz] Stachura, Tow[arzysz] Zaczkowski, Tow[arzysz] Walczyński¹, Tow[arzysz] Kwiatkowski, Tow[arzysz] Ciastoń², Tow[arzysz] Sosnowski³, Tow[arzysz] Kowalski⁴, Tow[arzysz] Rapało.

1. Nawiązując do informacji z dnia 11 bm. dot[yczącej] przebiegu obchodów 62. rocznicy odzyskania niepodległości podajemy:

– 11 bm. w łódzkiej katedrze odbyła się msza, podczas której rozdawane były ulotki dot[yczące] uwolnienia Moczulskiego. Po mszy NN ksiądz wyprowadził wiernych pod Grób Nieznanego Żołnierza, gdzie złożono wieniec i wiązanki kwiatów. Przemówienie wygłosił Jacek Bartyzel⁵, który nawiązał do „cudu nad Wisłą”, teorii dwóch wrogów,

¹ Henryk Walczyński (1928–2013), płk MO; w okresie maj 1949 r. – kwiecień 1989 r. w aparacie bezpieczeństwa, od lipca 1977 r. zastępca dyrektora Departamentu III MSW, od października 1980 r. dyrektor Departamentu III MSW, od maja 1982 r. komendant wojewódzki MO w Radomiu, w okresie sierpień 1983 r. – styczeń 1988 r. szef WUSW w Radomiu.

² Władysław Ciastoń (1924–2021), gen. dyw. MO; funkcjonariusz UB i SB, w okresie maj 1979 r. – listopad 1981 r. dyrektor Departamentu III-A MSW, w okresie listopad 1981 r. – kwiecień 1987 r. wiceminister SW i szef Służby Bezpieczeństwa, w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1986 r. członek CKKP KC PZPR, od lipca 1986 r. członek Prezydium CKKR KC PZPR, 8 XII 1984 r. aresztowany pod zarzutem podżegania do zabójstwa ks. Jerzego Popiełuszki, ostatecznie uniewinniony.

³ Prawdopodobnie Jacek Sosnowski. Jacek Sosnowski (1924–2006), płk MO; funkcjonariusz UB i SB, w okresie luty 1980 r. – grudzień 1984 r. zastępca dyrektora Departamentu III MSW.

⁴ Mieczysław Kowalski (1931–1995), płk MO; w okresie listopad 1980 r. – czerwiec 1987 r. zastępca dyrektora Departamentu III MSW, w okresie czerwiec–listopad 1987 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW.

⁵ Jacek Bartyzel (ur. 1956 r.), prof. nauk społecznych (2013); absolwent Wydziału Filologicznego UŁ (filologia polska 1978 r.); w latach 1981–2004 pracownik Instytutu Teorii Literatury, Teatru i Sztuk Audiowizualnych Wydziału Filologicznego UŁ (asystent, adiunkt, wykładowca), w okresie 1996–1998 wykładowca w Wyższej Szkole Administracji Publicznej w Łodzi, od 2004 r. profesor na Wydziale Politologii i Studiów Międzynarodowych UMK w Toruniu; w latach 1976–1977 współpracownik KOR/KSS „KOR”, w latach 1977–1979 uczestnik ROPCiO, w latach 1977–1979 współpracownik niezależnych pism „Droga” i „Opinia”, w latach 1977–1981 członek redakcji drugoobiegowego pisma „Bratniak”, w 1979 r. współzałożyciel i rzecznik RMP, współautor deklaracji ideowej RMP; w okresie 1980–1981 doradca MKZ NSZZ „Solidarność” Regionu Ziemia Łódzka, we wrześniu 1981 r. sygnatariusz deklaracji KSN; od 13 XII 1981 r. do 2 XII 1982 r. internowany, redaktor pism podziemnych „Polityka Polska” (1983–1989) i „Przedświt” (1987–1989), w 1988 r. współzałożyciel KIK w Łodzi; w latach 1988–1990 członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie, w latach 1989–1994 w ZChN. Inwigilowany w latach 1977–1989 przez Wydział III KW MO/WUSW w Łodzi w ramach SOR krypt. „Reżyser”.

niebezpieczeństwa „brunatnego” i „czerwonego”. Wystąpiły również 2 przypadkowe osoby z tłumu. W kościele obecnych było ok. 1000 osób, przed Grobem 500–600 osób.

[...] ^a

– W Gdańsku w pochodzie oraz w manifestacji pod pomnikiem J[ana III] Sobieskiego udział wzięło 10 tys. osób. Imprezę pod pomnikiem rozpoczął Kobzdej, który po krótkim wprowadzeniu kolejno zapowiadał mówców: Wałęsę⁶, Juskiewicza, przedstawiciela [Niezależnego] Zrzeszenia Studentów AM, przedstawicielkę strajkujących nauczycieli, M[arka] Krówkę⁷ – prac[ownika] Stoczni im. Lenina, T[adeusza] Szczudłowskiego. Po wystąpieniach wymienionych zebrani odśpiewali hymn i rozeszli się.

Dodatkowo uzyskano informację, że przemawiający pod pomnikiem T[adeusz] Szczudłowski jest oburzony na działaczy RMP, którzy ocenili przygotowane przez niego przemówienie. Działacze RMP zagrozili mu, że jeśli nie będą mieli wcześniejszego wglądu do jego przemówienia, to nie dopuszczą go do mikrofonu. W efekcie T[adeusz] Szczudłowski rezygnuje ze współpracy z RMP, co oświadczył w rozmowie z A[leksandrem] Hallem. Uczynił to również jego syn.

[...] ^a

– W Krakowie uroczysta msza na Wawelu zgromadziła ok. 4 tys. osób. Uczestnicy przybyli zaopatrzeni w transparenty z hasłami KPN i NZS, kolportowano wśród nich ulotkę KPN. Przed zakończeniem nabożeństwa zorganizowana grupa (ok. 300 osób) udała się na ul. Senacką, gdzie dołączyła grupa idąca z Wawelu ul. Grodzką, śpiewając różne pieśni. Przy pl. Matejki oczekiwało na nich w zorganizowanej formie ok. 1000 osób. S[tanisław] Palczewski⁸ z KPN i J[anusz] Pierzchała⁹ z RMP wygłosili okolicznościowe

^a *Fragment pominięty przez autorów publikacji.*

⁶ Lech Wałęsa (ur. 1943 r.), absolwent ZSZ w Lipnie (1961); w latach 1967–1976 elektryk w Stoczni im. Lenina w Gdańsku; w grudniu 1970 r. członek Komitetu Strajkowego w stoczni, od 1978 r. członek WZZ Wybrzeża, od lutego 1979 r. członek redakcji „Robotnika Wybrzeża”; w sierpniu 1980 r. przewodniczący MKS, sygnatariusz porozumień sierpniowych, od września 1980 r. przewodniczący KKP NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 14 XI 1982 r. internowany, w październiku 1983 r. laureat Pokojowej Nagrody Nobla, od października 1987 r. przewodniczący KKW NSZZ „Solidarność”, od kwietnia 1990 r. przewodniczący Komisji Krajowej; w latach 1990–1995 prezydent RP; w okresie 29 XII 1970 r. – 19 VI 1976 r. zarejestrowany przez Wydział III KW MO w Gdańsku w charakterze TW ps. „Bolek”; w styczniu 2016 r. od Marii Kiszczak – żony gen. Czesława Kiszczaka – IPN przejął teczkę pracy oraz teczkę personalną TW ps. „Bolek”. Inwigilowany: w latach 1978–1983 przez Wydział V KW MO w Gdańsku w ramach SOS/SOR krypt. „Bolek”, od 1983 r. przez Inspektorat 2 WUSW w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Zadra”.

⁷ Marek Krówka (ur. 1960 r.), ukończył Szkołę Samochodową przy Wojewódzkim Zakładzie Doskonalenia Zawodowego w Wałbrzychu (1979); w latach 1979–1981 pracownik Stoczni im. Lenina w Gdańsku; w sierpniu 1980 r. współorganizator strajku w stoczni, organizator struktur zakładowych NSZZ „Solidarność”, współzałożyciel RMP w stoczni, współredaktor pisma RMP „Węzeł”; 13 XII 1981 r. uczestnik strajku w stoczni, od 16 XII 1981 r. do 17 VIII 1982 r. internowany, po wyjściu z internowania wrócił do Wałbrzycha; w 1983 r. wyemigrował do Francji. Inwigilowany przez Wydział III-A/V KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOS/SOR krypt. „Fernando”.

⁸ Stanisław Palczewski (1935–2014), w latach 1946–1948 w ZHP; w latach 1950–1952 szef sztabu tajnej organizacji Związek Walczącej Młodzieży Polskiej, 31 III 1953 r. wyrokiem WSR w Krakowie skazany na 7 lat pozbawienia wolności, zwolniony 3 V 1956 r., w latach 1977–1979 uczestnik ROPCiO, w latach 1977–1981 współzałożyciel i współredaktor drugoobiegowej „Opinii Krakowskiej”, organizator niezależnej demonstracji 11 XI 1978 r., we wrześniu 1979 r. współzałożyciel KPN, członek Rady Politycznej, w latach 1979–1981 szef Obszaru II KPN w Krakowie; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 23 VII 1982 r. internowany, w 1987 r. uczestnik Ogólnopolskiego Kongresu KPN w Krakowie; w 1989 r. uczestnik kampanii wyborczej Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie. Inwigilowany od grudnia 1957 r. do października 1984 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Krakowie w ramach sprawy agenturalnego sprawdzenia krypt. „Pasterze”.

⁹ Janusz Pierzchała (ur. 1954 r.), absolwent Wydziału Polonistyki UJ (1979) i filozofii na Université Paris-Nanterre (1990); w latach 1976–1984 kolporter wydawnictw drugoobiegowych, m.in. „Głosu”, „Opinii”, „Biuletynu In-

przemówienia. Podkreślano, że kontynuatorami walki o niepodległy byt są aktualnie KSS „KOR”, KPN i RMP. Wznoszono okrzyki, m.in.: „Żądamy uwolnienia Moczulskiego”.

[...] ^a

– W Suwałkach z inicjaty[wy] M[acieja] Butkiewicza¹⁰, A[ndrzej] Tyłendy¹¹, W[ojciecha] Wasilewskiego¹², W. Hołubowicz¹³ został zorganizowany wiec młodzieży szkół średnich. W wiecu uczestniczyło ok. 150 uczniów szkół średnich. Zorganizowano go bez zgody władz miejskich. Młodzież niosła transparenty i plansze z hasłami żądającymi zmian w programie nauczania, wolności i niepodległości oraz przywrócenia niektórych dat historycznych.

[...] ^a

– W Bydgoszczy przedstawiciele NZS złożyli pod pomnikiem ofiar faszyzmu wiązankę kwiatów, do której dołączono kartkę: „NZS – w imieniu studentów WSP Bydgoszcz”.

[...] ^a

Źródło: AIPN, 0365/1, t. 3, k. 74–75, mps.

formacyjnego” KOR, „Robotnika”, „Bratniaka”, „Placówki”, „Gospodarza”, w latach 1977–1979 współpracownik KOR, następnie KSS „KOR”, ROPCio, działacz SKS, w latach 1977–1981 współpracownik redakcji drugoobiegowego pisma „Bratniak”, w latach 1979–1981 organizator RMP w Krakowie, członek Rady Programowej RMP; od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, od 1981 r. pracownik ZR Małopolska NSZZ „Solidarność”, od września 1981 r. działacz KSN; po 13 XII 1981 r. współpracownik podziemnego NZS, 1 II 1982 r. aresztowany, od 26 lutego do 31 VII 1982 r. internowany; od 1985 r. na emigracji we Francji, członek Stowarzyszenia Przyjaciół KPN w Paryżu, w latach 1989–1990 skarbnik Skarbu Narodowego Rządu RP na Uchodźstwie na obszar Francji; w latach 1991–1992 w ZChN. Inwigilowany od czerwca 1977 r. do września 1983 r. przez Wydział III/Wydział III-1 KW MO/WUSW w Krakowie w ramach SOO/SOR krypt. „Maj”.

¹⁰ Maciej Butkiewicz (ur. 1961 r.), ukończył Technikum Budowlane w Suwałkach (1981); w latach 1979–1980 uczestnik spotkań SKS w Gdańsku, od 1980 r. członek RMP; sierpniu 1980 r. wspierał strajk w Stoczni im. Komuny Paryskiej w Gdyni, w latach 1980–1981 współorganizator niezależnych obchodów świąt narodowych w Suwałkach, w latach 1980–1981 pomysłodawca i współredaktor pisma Niezależnego Związku Uczniowskiego w Suwałkach „Ława”, od lipca 1981 r. etatowy pracownik drukarni ZR Pojezierze NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 8 VII 1982 r. internowany; od września 1982 r. na emigracji w USA. Inwigilowany od maja 1980 r. do sierpnia 1982 r. przez Wydział III KW MO w Suwałkach w ramach SOR krypt. „Kurier”.

¹¹ Andrzej Tyłenda (ur. 1960 r.), uczeń IV LO w Suwałkach, od października 1981 r. student Wydziału Filozofii KUL; współorganizator wiecu 11 XI 1980 r. w Suwałkach, w okresie grudzień 1980 r. – wrzesień 1981 r. członek redakcji pisma Niezależnego Związku Uczniowskiego w Suwałkach „Ława”; od 23 stycznia do 12 III 1982 r. internowany. Inwigilowany w latach 1980–1982 przez Wydział III KW MO w Suwałkach w ramach SOR krypt. „Kurier”.

¹² Wojciech Wasilewski (ur. 1959 r.), ukończył LO w Pisz (1979); od sierpnia 1980 r. kolporter ulotek, od grudnia 1980 r. drukarz w MKZ w Suwałkach, następnie w ZR Pojezierze NSZZ „Solidarność”, współredaktor pisma „Kres”, współorganizator i członek redakcji pisma Niezależnego Związku Uczniowskiego „Ława” w Suwałkach; od 13 XII 1981 r. do 13 XI 1982 r. internowany; w lutym 1983 r. wyemigrował do USA. Inwigilowany od października 1980 r. do lipca 1982 r. przez Wydział III KW MO w Suwałkach w ramach SOR krypt. „Kurier”.

¹³ Bliższych danych nie ustalono.

1981 kwiecień 27, Warszawa – Informacja dotycząca inicjatyw związanych z niezależnymi obchodami święta Konstytucji 3 maja

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-0960/81

Warszawa, dnia 27 IV 1981 r.
Tajne

Informacja

dot[ycząca] inicjatyw związanych z obchodami rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja

Otrzymują: Tow[arzysz] Milewski^a, Tow[arzysz] Krzysztoporski, Tow[arzysz] Pożoga, Tow[arzysz] Stachura, Tow[arzysz] Jedynek¹, Tow[arzysz] Mozgawa², Tow[arzysz] Ciastoń, Tow[arzysz] Sarewicz³, Tow[arzysz] Straszewski, Tow[arzysz] Chomętowski⁴.

1. Z posiadanych informacji wynika, że tegoroczne obchody rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja zostaną wykorzystane przez terenowe ogniw NSZZ „Solidarność” i ugrupowania antysocjalistyczne do przeciwstawienia i prób zbojkotowania święta 1 Maja, deprecjonowania inicjatyw podejmowanych w tym zakresie przez czynniki partyjno-administracyjne. Niektóre ugrupowania antysocjalistyczne, jak np. KPN, RMP, zamierzają zorganizować imprezy o wrogim wręcz charakterze. Pomniejszeniu znaczenia historycznych obchodów 1-majowych, a demonstracyjnemu przeciwstawieniu im i podniesieniu rangi rocznicy uchwalenia Konstytucji [3 maja] służy decyzja KKP NSZZ „Solidarność”, pozostawiająca członkom związku dowolność co do form obchodów święta robotniczego, pozyskanie hierarchii kościelnej dla własnych inicjatyw. W tym kontekście niepokojącym zjawiskiem jest aktywne włączenie się niektórych terenowych organizacji Stronnictwa Demokratycznego do uroczystego obchodzenia rocznicy [uchwalenia Konstytucji] 3 maja przy jednoczesnym odchodzeniu od uczczenia rocznicy 1-majowej mimo decyzji II Plenum CK SD. Fakty takie odnotowujemy m.in. na terenie Gdańska i Gorzowa Wielkopolskiego.

W dn[iu] 14 bm. w wyniku obrad II Plenum CK SD podjęto decyzję dot[yczącą] obchodów święta 3 Maja jako święta upamiętniającego 190. rocznicę uchwalenia konstytucji. W trakcie obrad kierowników wydziałów ideologii, prasy i propagandy Stronnictwa, jaka odbyła się w dn[iu] 16 bm., postanowiono, że członkowie ogniw terenowych SD będą równocześnie uczestniczyć w obchodach 1 i 3 Maja.

^a *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

¹ Andrzej Jedynek (ur. 1932 r.), od lutego 1981 r. do października 1982 r. wiceprezes Rady Ministrów.

² Marian Mozgawa (1925–2005), płk MO; od marca 1981 r. do maja 1982 r. dyrektor generalny w MSW.

³ Zdzisław Sarewicz (1930–2015), gen. bryg. MO; od lipca 1974 r. do września 1983 r. zastępca dyrektora Departamentu II MSW, od września 1983 r. do października 1988 r. dyrektor Departamentu I MSW.

⁴ Józef Chomętowski (1930–2016), gen. bryg. MO; od maja 1971 r. do listopada 1987 r. dyrektor Gabinetu Ministra SW.

Należy stwierdzić, że posunięcia te pozostają w sprzeczności z lansowaną przez wiele terenowych ogniw NSZZ „Solidarność” [też] o niecelowości organizowania pochodów 1-majowych ze względów oszczędnościowych i sytuację w kraju.

2. Wśród inicjatyw dot[yczących] uroczystego obchodzenia rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja, na szczególną uwagę zasługują:

2.1. MKZ NSZZ „Solidarność” w Bydgoszczy wspólnie z NSZZ RI „Solidarność” powiadomił wszystkie MKZ-ty na terenie kraju, iż w dn[iu] 3 maja br. w Bydgoszczy odbędą się centralne obchody rocznicy [uchwalenia] konstytucji z udziałem L[echa] Wałęsy i kard[ynała] Franciszka^b Macharskiego;

2.2. W związku z 1 i 3 Maja w ośrodku katowickim powołano komisję „Solidarność”, która stwierdziła, że jest jedynym organizatorem uroczystości w tych dniach. W komunikacie komisji apeluje się o masowy udział w nabożeństwach oraz uroczystościach 3 maja. Komisja zaleciła wszystkim członkom NSZZ „Solidarność” i NZZ nie uczestniczyć w pochodach i innych imprezach organizowanych przez władze państwowe i polityczne. Ponadto b[isku]p Bednorz⁵ wydał odezwę pasterską do wiernych, w której informuje m.in. o kościelnych obchodach święta 3 Maja, o mających się odbyć nabożeństwach.

Jest wiadomym, iż A[ndrzej] Czuma organizuje w Katowicach komitet, którego celem jest przeprowadzenie manifestacji z okazji 3 Maja;

2.3. Prezydium MKZ NSZZ „Solidarność” w Gorzowie Wielkopolskim podjęło uchwałę, iż wspólnie ze Stronnictwem Demokratycznym zorganizuje pochód z okazji 3 Maja.

Ponadto tamtejsze środowisko RMP zamierza przeprowadzić akcję ulotkową w trakcie wieceu, jaki ma mieć miejsce przed katedrą gorzowską;

2.4. W Gdańsku utworzono komitet obchodów 3 Maja, na którego czele stanął przewodniczący WK SD. Ogniom terenowym SD zalecono zorganizowanie w tym dniu uroczystych zebrań otwartych, w bazylice Mariackiej ma odbyć się msza organizowana przez NSZZ „Solidarność”, SD, kombatanów, harcerzy oraz RMP. Ponadto SD zamierza wystąpić z inicjatywą zbiórki pieniędzy na pomnik upamiętniający rocznicę 3 maja.

RMP, występując jako „Komitet Uwięzionych za Przekonania⁶”, ma przeprowadzić demonstrację pod pomnikiem J[ana III] Sobieskiego pod hasłem: „Wolność dla więźniów politycznych”. Planuje przeprowadzenie akcji ulotkowej i wykonywania wrogich napisów;

^b W tekście oryginału: K.

⁵ Herbert Bednorz (1908–1989), duchowny katolicki; w 1932 r. przyjął święcenia kapłańskie; w latach 1967–1985 ordynariusz katowicki, w latach 1952–1956 więziony przez UB za zbieranie podpisów osób domagających się przywrócenia religii w szkole, deportowany z terenu diecezji katowickiej. Inwigilowany w latach 1963–1987 przez Wydział IV KW MO/WUSW w Katowicach w ramach TEOK.

⁶ Komitet Obrony Więzionych za Przekonania – powołany 10 XII 1980 r. decyzją KKP NSZZ „Solidarność” (z inicjatywy m.in. działaczy RMP oraz Jacka Kuronia); pierwszy KOWzP miał charakter ogólnopolski; w jego skład weszli m.in.: Aleksander Hall (przewodniczący), Lech Wałęsa, Marian Brandys, Zbigniew Bujak, Zbigniew Romaszewski, Kazimierz Świtoń, Jacek Taylor, Tadeusz Konwicki; od marca 1981 r. powstawały regionalne i uczelniane KOWzP, pierwszy powstał w Gdańsku kierowany przez Dariusza Kobzdeja; KOWzP prowadziły działania na rzecz uwolnienia więźniów politycznych – akcje ulotkowe i plakatowe, marsze protestacyjne, głodówki; wydawano własne pisma, najważniejsze to: „Sumienie” (Warszawa), „Obrona” (Łódź), „W Obronie” (Poznań); w II połowie 1981 r. działało 50 komitetów w 32 województwach; uchwałą I KZD NSZZ „Solidarność” KOWzP uznany został za agendę związku; podczas ogólnopolskiego zjazdu komitetów w Radomiu (21–22 XI 1981 r.) wybrano Krajową Radę Koordynacyjną KOWzP oraz powołano fundusz pomocy represjonowanym; po wprowadzeniu stanu wojennego działalność komitetów ustała, większość działaczy internowano.

2.5. Łódzkie środowisko RMP planuje zorganizowanie w tym dniu mszy w kościele św. Ducha połączonej z akcją kolportażu ulotek o wrogiej treści. MKZ Ziemi Łódzkiej uczczenie rocznicy [uchwalenia Konstytucji] 3 maja zamierza zrealizować poprzez msze poranne, procesje, pochody religijne bez wrogich haseł i transparentów;

2.6. W Siedlcach aktywiści RMP przewidują przeprowadzenie akcji kolportażu ulotek i wykonanie wrogich napisów;

2.7. W Krakowie aktywiści KPN zamierzają powołać „Komitet Obchodów 3 Maja”. Wstępny program przewiduje m.in. przeprowadzenie uroczystej mszy na Wawelu, manifestację i przemówienia na Rynku Głównym. Do akcji tej postanowiło włączyć się tamtejsze ugrupowanie RMP, ma to znaleźć wyraz w wywieszaniu transparentów, kolportażu ulotek i wydawnictw antysocjalistycznych, oflagowaniu budynków;

2.8. W Poznaniu członkowie grupy „Pro Patria” uzyskali zgodę władz miejskich na przemarsz z kościoła oo. Dominikanów pod pomnik A[dam] Mickiewicza;

2.9. Wojewódzka organizacja SD w Toruniu zamierza zorganizować we wszystkich właściwych terytorialno-organizacyjnych miastach uroczyste akademie.

MKZ w Grudziądzu zaproponował MK SD wspólne przeprowadzenie wielotysięcznej manifestacji na stadionie oraz odprawienie uroczystej mszy. Aktywnie włączył się do przygotowań obchodów 3 Maja ZMD działający w szkołach średnich i pomaturalnych;

2.10. Aktyw NSZZ „Solidarność” Region Mazowsze postanowił, iż sprawa obchodów 1 Maja będzie potraktowana drugoplanowo, zaś główny ciężar uroczystości przeniesiony zostanie na dzień 3 maja. M[iędzy] in[nymi] w tym dniu odbędzie się w katedrze uroczyste nabożeństwo związane ze 190. rocznicą [uchwalenia] Konstytucji 3 maja, zorganizowane przez W[ojciecha] Ziemińskiego.

3. Powyższe fakty upoważniają do sformułowania następujących wniosków:

3.1. Aktyw centralny i terenowy NSZZ „Solidarność”, NSZZ RI „Solidarność”, niektóre ogniwa Stronnictwa Demokratycznego oraz grupy antysocjalistyczne dążyć będą do zdyskontowania rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja w celu przeciwstawienia jej obchodom święta klasy robotniczej. Można to uznać za jeden z przykładów toczącej się walki na płaszczyźnie ideologicznej;

3.2. Obchody 3-majowe posłużą do konsolidacji i wykształcenia się odrębnego ośrodka politycznego, niezależnego w podejmowanych inicjatywach od istniejących struktur polityczno-administracyjnych;

3.3. Uroczyste obchody rocznicy [uchwalenia Konstytucji] 3 maja należy uznać jako kolejną próbę konfrontowania stanowisk i pozycji instytucji wymienionych w pkt. 3.1. z aparatem partyjnym i administracyjnym.

4. W zakresie obowiązków spoczywających w skali kraju na pionie III należy zrealizować następujące zadania, w ścisłym współdziałaniu z czynnikami partyjno-administracyjnymi oraz z innymi pionami SB i MO:

4.1. Ukierunkować posiadane osobowe źródła i inne na zbieranie informacji n[a] t[emat] inicjatyw dot[yczących] obchodów rocznicy [uchwalenia Konstytucji] 3 maja oraz komentarzy z tym związanych;

4.2. Wszechstronne rozpoznawanie planów i zamierzeń różnych ośrodków w przedmiocie negatywnego upolitycznienia tej rocznicy;

4.3. Ujawnianie i likwidacja inicjatyw wykonywania wrogich napisów, druku i kolportażu materiałów antysocjalistycznych w okresie poprzedzającym, jak i trwania uroczystości;

4.4. Przez stosowanie właściwych środków i metod pracy operacyjnej eliminować wpływ i udział aktywistów grup antysocjalistycznych w w[yżej] w[ymienionych] uroczystościach;

4.5. Poinformowanie władz partyjno-administracyjnych o możliwości wykorzystania tej uroczystości przez siły antysocjalistyczne do propagowania wrogiej działalności;

4.6. W przypadkach zgłaszania się organizatorów o udzielenie zgody na przemarsze i pochody spowodowanie przydzielania poprzez właściwe organa tras peryferyjnych, nieatrakcyjnych;

4.7. W przypadku posiadania informacji dot[yczących] inicjatyw włączania się przedstawicieli grup antysocjalistycznych do obchodów 3 Maja i politycznego zdyskontowania ich należy poprzez czynniki administracyjne poinformować komitety organizacyjne NSZZ „Solidarność” i ewentualnie SD o powyższych faktach i wynikających z nich zagrożeniach;

4.8. Wzmocnić cywilne patrole zewnętrzne MO i SB w celu ujawniania i likwidacji zagrożeń wynikających z faktów wykonania wrogich napisów, wywieszania transparentów, rozrzucania ulotek itp.;

4.9. Dokumentowanie ewentualnych wrogich wystąpień poprzez nagrania magnetofonowe, zdjęcia, zbieranie oświadczeń od osób niezwiązanych z naszym resortem.

Do obowiązków każdego Wydziału III należy ponadto bieżące i pełne informowanie Dep[artamentu] III MSW o faktach zaistniałych zagrożeń i sposobie ich likwidacji.

Dyrektor Departamentu III
płk H[enryk] Walczyński^c

Źródło: AIPN, 0365/65, t. 8, k. 35–39, mps.

^c Opatrzono nieczytelnym podpisem.

1981 kwiecień 29, Gdańsk – Plan operacyjnego zabezpieczenia uroczystości związanych z obchodami 190. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja

„Zatwierdzam”^a

Gdańsk, dnia ^b29 IV^b 1981 r.

Tajne

Egz. nr ^b1^b

Plan

operacyjnego zabezpieczenia imprez związanych z obchodami 190. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja

I. Sytuacja operacyjna

Z posiadanego rozpoznania wynika, że podobnie jak w ostatnich kilku latach, tak w bieżącym roku działacze Ruchu Młodej Polski czynią przygotowania do obchodów rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja. Według ich zamierzeń obchody rocznicy mają przebiegać pod hasłem: „Wolność dla więźniów politycznych”.

Z inicjatywy działaczy RMP w dniu 22 IV 1981 r. powstał tzw. Gdański Komitet Obywatelski Obchodów 190 Rocznicy Uchwalenia Konstytucji 3 Maja. Komitet liczy 25 osób, a w jego skład weszło: 4 przedstawiciele RMP – na czele z A[leksandrem] Hallem i D[ariuszem] Kobzdejem, kilku przedstawiciele MKZ NSZZ „Solidarność” w Gdańsku – na czele z Lechem Wałęsą oraz przedstawiciele środowiska nauczycielskiego, artystycznego, uczniów szkół średnich, studenckiego, a także duchowieństwa.

Opracowany przez Gdański Komitet Obywatelski projekt obchodów rocznicy [uchwalenia Konstytucji] 3 maja przewiduje:

– zorganizowanie w dniu 3 maja br. o godz. 18.00 w kościele Mariackim w Gdańsku uroczystego nabożeństwa z udziałem przedstawiciele różnych środowisk. Z uzyskanych danych wynika, że proboszcz kościoła Mariackiego ks. St[anisław] Bogdanowicz¹ na mszę tą zaprosił przedstawiciele „Solidarności”, Stronnictwa Demokratycznego, kombatanatów i harcerzy. Podjął on również starania o sfilmowanie nabożeństwa przez gdańską telewizję;

^a *Poniżej opatrzona datą i nieczytelnym podpisem pieczętka o treści:* Zastępca [nieczytelne] płk Władysław Jaworski, 29 IV [19]81 r. Władysław Jaworski (1925–2016), od czerwca 1947 r. do sierpnia 1981 r. w aparacie bezpieczeństwa, od czerwca 1965 r. naczelnik Wydziału „T” KW MO w Gdańsku, od czerwca 1970 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Gdańsku, od maja 1973 r. I zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Gdańsku.

^{b-b} *Wpisano odręcznie.*

¹ Stanisław Bogdanowicz (1939–2017), duchowny katolicki; w 1962 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1968–1975 referent w kurii biskupiej w Gdańsku, w latach 1969–1975 rektor kościoła św. Andrzeja Boboli w Sopocie, od 1975 r. proboszcz parafii Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny i bazyliki Mariackiej w Gdańsku; 11 IX 1966 r. aresztowany za „rozpowszechnianie fałszywych wiadomości” (po zarekwirowaniu przez władze kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej), osadzony w AŚ w Lublinie, następnie w AŚ Warszawa-Mokotów, gdzie potajemnie pełnił posługę kapłańską dla współwięźniów, w październiku 1966 r. skazany przez Sąd Powiatowy w Lublinie na 10 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 2 lata; od końca lat siedemdziesiątych odprawiał msze święte z okazji 3 Maja i 11 Listopada.

– przejście w pochodzie (po zakończeniu mszy) z kościoła Mariackiego pod pomnik Jana III Sobieskiego i zorganizowanie tam okolicznościowej manifestacji połączonej z wygłoszeniem trzech przemówień.

Z posiadanych informacji wynika, że organizatorzy manifestacji pod pomnikiem, zwłaszcza Aleksander Hall i Lech Bądkowski², stoją na stanowisku nadania imprezie charakteru umiarkowanego. Ich zdaniem z bezpośredniego udziału w imprezie pod pomnikiem należy wyeliminować osoby znane z wygłaszania w przeszłości ostrych przemówień politycznych, zwłaszcza Tadeusza Szczudłowskiego, który – według tajnego współpracownika ps. „Antoni”³ – przygotowuje przemówienie.

Do obchodów rocznicy [uchwalenia Konstytucji] 3 maja aktywnie włączyli się również przedstawiciele Ruchu Młodzieży Szkolnej Ziemi Gdańskiej⁴. Z inicjatywy działaczy tego Ruchu już w przeddzień 3 Maja na terenie szkół średnich Trójmiasta wywieszono mają być okolicznościowe gazetki, członkowie Ruchu mają założyć białe-czerwone kokardki, a w dniu 3 maja br. zobowiązani zostali do uczestnictwa w imprezach organizowanych przez Gdański Komitet Obywatelski.

Z jednoźródłowej informacji wynika, że z inicjatywy Miejskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w Starogardzie Gdańskim w dniu 3 maja br. o godz. 10.00 na pl. 3 Maja ma odbyć się uroczyste nabożeństwo. Podobne nabożeństwo ma się odbyć w tym samym dniu pod pomnikiem Józefa Wybickiego w Kościerzynie.

W związku z uchwałą XII Kongresu Stronnictwa Demokratycznego w sprawie uznania dnia 3 maja swoim świętem, Prezydium Wojewódzkiego Komitetu SD w Gdańsku powołało 15-osobowy Komitet Organizacyjny obchodów rocznicy [uchwalenia] konstytucji z 1791 r. Komitet Organizacyjny zobowiązał wszystkie instancje SD do włączenia się w organizację obchodów 3 Maja. Przewiduje się organizowanie otwartych zebrań nawiązujących tematycznie do święta 3 Maja oraz dorobku XII Kongresu SD.

Prezydium Wojewódzkiego Komitetu SD w Gdańsku wyszło także z inicjatywą ustanowienia społecznego funduszu budowy pomnika upamiętniającego Konstytucję 3 maja.

W toku prowadzonego rozpoznania, za wyjątkiem jednego sygnału, nie uzyskano żadnych informacji wskazujących na czynienie przez działaczy ugrupowań opozycyjnych przygotowań obliczonych na wykorzystanie obchodów rocznicy [uchwalenia Konstytucji] 3 maja do jednoznacznie wrogich celów.

² Lech Bądkowski (1920–1984), literat, dziennikarz; absolwent Wyższej Szkoły Handlu Morskiego w Gdyni (1949) i Wydziału Prawa UŁ (1951); w 1939 r. uczestnik kampanii wrześniowej, w latach 1940–1945 żołnierz PSZ na Zachodzie; w sierpniu 1980 r. członek prezydium i rzecznik prasowy MKS w Stoczni im. Lenina w Gdańsku, następnie MKZ w Gdańsku, sygnatariusz porozumień sierpniowych, od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, wiosną 1981 r. współzałożyciel i przewodniczący Klubu Myśli Politycznej im. Konstytucji 3 Maja w Gdańsku. Inwigilowany od kwietnia 1968 r. do 1984 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOR/KE krypt. „Inspiratorzy”/„Inspirator”.

³ Według materiałów ewidencyjnych i zachowanych dokumentów był nim ks. Wojciech Gappa. Wojciech Gappa (1943–2017), duchowny katolicki; w 1967 r. przyjął święcenia kapłańskie. Rozpracowywany w ramach TEOK przez SB KP MO w Sławnie, 17 VI 1972 r. pozyskany do współpracy w charakterze TW ps. Antoni” przez SB KP MO w Sławnie, współpracę zakończono w 1983 r., 19 VII 1988 r. ponownie rejestrowany pod tym samym pseudonimem przez Wydział IV WUSW w Koszalinie, materiały z okresu współpracy od 1988 r. zniszczono.

⁴ Ruch Młodzieży Szkolnej Ziemi Gdańskiej – powstał w listopadzie 1980 r. przy wsparciu działaczy RMP, w grudniu 1980 r. zrzeszał 32 szkoły z regionu, wydawał pismo „Uczeń”, redaktorami byli Adam Pawłowicz i Wiesław Walendziak.

Uwzględniając oficjalną informację w sprawie obchodów 3 Maja, jaka ukazała się w dniu 27 i 28 IV 1981 r. na łamach „Dziennika Bałtyckiego” i „Głosu Wybrzeża”, nie należy spodziewać się masowego kolportażu ulotek zawiadamiających o planowanych w dniu 3 V [19]81 r. imprezach.

Mając na uwadze, że faktycznymi organizatorami imprezy są działacze RMP – mimo oficjalnego jej charakteru i zaakceptowania przez miejscowe władze – nie można wykluczyć prób wykorzystania manifestacji pod pomnikiem Jana III Sobieskiego przez nieodpowiedzialne osoby do:

- wygłaszania prowokacyjnych i antypaństwowych przemówień oraz wznoszenia wrogich okrzyków,
- kolportażu nielegalnej literatury.

W związku z powyższym, w celu ujawniania i udokumentowania ewentualnych wrogich i szkodliwych inicjatyw, prowadzone będą następujące działania operacyjno-zabezpieczające.

II. Czynności operacyjno-zabezpieczające:

1. Kontynuowanie wzmożonej operacyjnej kontroli organizatorów imprez w dniu 3 maja, zwłaszcza działaczy RMP, pod kątem wyprzedzającego ujawniania ewentualnych ich inicjatyw zmierzających do wykorzystania obchodów rocznicowych dla wrogich celów.

2. Dalsza wzmożona kontrola figurantów prowadzonych spraw operacyjnych, a przede wszystkim zaangażowanych w działalność antysocjalistyczną, mająca na celu wszechstronne rozpoznanie ewentualnych ich negatywnych bądź wrogich zamiarów obliczonych na wykorzystanie obchodów rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja do zakłócenia bądź zaostżenia sytuacji społeczno-politycznej.

Działania ujęte w punkcie 1 i 2 realizowane będą przy aktywnym wykorzystaniu osobowych źródeł informacji Wydziału III, III-A i IV, a także przy manewrowym wykorzystaniu środków Wydziału „T” i „B”. 12 tajnych współpracowników Wydziału III weźmie osobisty udział w organizowanych imprezach.

3. W dniu 3 V 1981 r. Wydział IV dokona operacyjnego zabezpieczenia kazań w wytypowanych kościołach celem ujawnienia ewentualnych wrogich wypowiedzi księży, związanych z rocznicą [uchwalenia] Konstytucji 3 maja.

4. Wydział IV operacyjnie zabezpieczy przebieg nabożeństw, jakie zaplanowano na dzień 3 V 1981 r. w Starogardzie Gdańskim i Kościerzynie. Do zabezpieczenia imprezy w Starogardzie Gdańskim włączy się grupa terenowa Wydziału III-A.

5. Operacyjne zabezpieczenie przebiegu nabożeństwa o godz. 18.00 w dniu 3 V [19]81 r. w kościele Mariackim w Gdańsku przez 10-osobową grupę pracowników Wydziału IV, III (nieznanych figurantom). Skład tej grupy stanowi załącznik nr 1 do niniejszego planu. Zadaniem pracowników biorących udział w operacyjnym zabezpieczeniu nabożeństwa będzie określenie liczby osób zebranych w kościele, ustalenie czołowych działaczy antysocjalistycznych biorących udział w nabożeństwie oraz ustalenie ewentualnie wrogich wystąpień.

Niezależnie od tego:

- trzech pracowników Wydziału IV wchodzących w skład tej grupy dokona nagrania na taśmie przebiegu wszystkich wystąpień w czasie tej mszy;

– po ok. 5 minutach od rozpoczęcia mszy st. szer. M[iroślaw] Raszewski⁵ i bpor. Wojciech Rosłoń⁶ przybędą do komendy celem przedstawienia informacji odnośnie liczby osób przybyłych na nabożeństwo, ich zachowania oraz innych danych istotnych z operacyjnego punktu widzenia (transparenty, hasła, flagi itp.);

– po zakończeniu kazania do komendy przybędzie uczestniczący w zabezpieczeniu nabożeństwa pracownik Wydziału IV bppor. Jerzy Kocięcki⁷, który złoży szczegółową relację odnośnie jego treści;

– po zakończeniu mszy i wyjściu jej uczestników z kościoła do komendy przybędzie b[kpt. M[ieczysław] Zybura⁸ i bppor. Jerzy Sitkowski⁹, którzy złożą szczegółową relację odnośnie zachowania celebrujących nabożeństwo księży oraz uczestniczących w nim osób, zwłaszcza czołowych działaczy grup antysocjalistycznych.

6. Operacyjne zabezpieczenie przemarszu osób udających się z kościoła Mariackiego pod pomnik Jana III Sobieskiego. Do tego celu wykorzystani zostaną niżej wymienieni pracownicy Wydziału II:

1. b[st. sierż. Jerzy Wanke¹⁰,
2. b[st. szer. Adam Wesołek¹¹,

którzy przemieszczać się będą razem z pochodem. Ponadto na zapleczu Teatru Wyrbrzeże (od strony ul. Św[iętego] Ducha) usytuowana zostanie trzyosobowa grupa w składzie:

1. ppor. R[oman] Lisicki¹² Wydział III,
2. b[plut. A[ndrzej] Filocha¹³ Wydział II,
3. b[plut. B[ogdan] Kubicki¹⁴ Wydział II.

Zadaniem wszystkich wyżej wymienionych będzie ustalenie liczby osób, ich zachowania, treści niesionych transparentów, ilości wiązanek itp. Po dojściu pochodu do pomnika

⁵ Mirosław Raszewski (ur. 1956 r.), od lipca 1980 r. funkcjonariusz SB KW MO/WUSW w Gdańsku (Wydział III, Wydział III-1), od października 1989 r. do grudnia 1989 r. kierownik sekcji w Wydziale III-1; brak informacji dotyczących zwolnienia ze służby.

⁶ Wojciech Rosłoń (ur. 1947 r.), od grudnia 1974 r. do czerwca 1990 r. funkcjonariusz SB KW MO/WUSW w Gdańsku (Wydział III, Wydział III A, Wydział IV, Wydział VI, Wydział Ochrony Gospodarki).

⁷ Jerzy Kocięcki (ur. 1949 r.), od lutego 1972 r. do kwietnia 1990 r. funkcjonariusz SB KW MO/WUSW w Gdańsku (Wydział Radiokontrwywiadu, Wydział IV, Inspektorat 3, Wydział III, Wydział OKPP).

⁸ Mieczysław Zybura (1937–2019), od stycznia 1962 r. do marca 1990 r. funkcjonariusz KW MO/WUSW w Gdańsku (Wydział „B”, Wydział IV, Wydział Studiów i Analiz), od lipca 1982 r. kierownik Sekcji II-A Wydziału IV, od września 1989 r. kierownik sekcji w Wydziale Studiów i Analiz.

⁹ Jerzy Sitkowski (ur. 1946 r.), od stycznia 1969 r. do marca 1990 r. funkcjonariusz KW MO/WUSW w Gdańsku (Wydział Radiokontrwywiadu, Wydział III-A, Wydział III, Inspektorat 2, Wydział Studiów i Analiz), od października 1983 r. kierownik sekcji w Inspektoracie 2, od grudnia 1989 r. kierownik Sekcji III-A Wydziału Studiów i Analiz.

¹⁰ Jerzy Wanke (ur. 1948 r.), od sierpnia 1972 r. do marca 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od czerwca 1975 r. do lutego 1984 r. inspektor operacyjny Wydziału II KW MO/WUSW w Gdańsku.

¹¹ Adam Wesołek (ur. 1956 r.), od lipca 1980 r. do lipca 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od lipca 1980 r. funkcjonariusz (młodszy inspektor, inspektor) Wydziału II KW MO/WUSW w Gdańsku, od lipca 1984 r. inspektor Departamentu I MSW (słuchacz Studium Podyplomowego OKKW), od sierpnia 1985 r. starszy inspektor Inspektoratu I SB WUSW w Gdańsku.

¹² Roman Lisicki (ur. 1950 r.), od marca 1973 r. do marca 1990 r. funkcjonariusz SB KW MO/WUSW w Gdańsku, od czerwca 1981 r. kierownik sekcji w Wydziale III, od grudnia 1984 r. kierownik sekcji w Wydziale III-1, od marca do października 1989 r. zastępca naczelnika Wydziału III, od grudnia 1989 r. zastępca naczelnika Wydziału OKPP.

¹³ Andrzej Filocha (ur. 1956 r.), od marca 1981 r. do lutego 1990 r. funkcjonariusz SB KW MO/WUSW w Gdańsku (Wydział II, Wydział V, Wydział III, Wydział OKPP).

¹⁴ Bogdan Kubicki (ur. 1956 r.), od kwietnia 1975 r. do marca 1981 r. funkcjonariusz MO KW MO w Gdańsku, w okresie marzec–listopad 1981 r. młodszy inspektor Wydziału II KW MO w Gdańsku.

Jana III Sobieskiego pracownicy Wydziału II ^bst. sierż. J[erzy] Wanke^b i ^bst. szer. A[dam] Wesolek^b oraz ppor. R[oman] Lisicki przybędą natychmiast do komendy celem złożenia szczegółowej relacji z dokonanych ustaleń. Pozostali pracownicy przebywać będą w rejonie pomnika do zakończenia imprezy.

7. Operacyjne zabezpieczenie przebiegu imprezy pod pomnikiem Jana III Sobieskiego. Mając na względzie zapewnienie pełnego i szybkiego dopływu informacji z przebiegu i o ilości osób biorących udział w imprezie pod pomnikiem usytuowane zostaną tam:

– trzyosobowa grupa pracowników Wydziału II i IV. Pracownicy ci sukcesywnie (na zmianę, w odstępach 10-minutowych) przybywać będą do komendy i składać szczegółową relację. Skład tej grupy stanowi załącznik nr 2 do niniejszego planu;

– dwuosobowa grupa pracowników Wydziału „T” – nieznanymi figurantom – wyposażonych w urządzenia nadawcze. Niezależnie od tego przebieg imprezy pod pomnikiem nagrywany będzie przez dwóch pracowników operacyjnych Wydziału II wyposażonych w minifony.

Każdy pracownik wyposażony w środki techniki zabezpieczany będzie przez jednego pracownika Wydziału II.

Wykaz osób zaangażowanych do nagrywania imprezy pod pomnikiem stanowi załącznik nr 3 do niniejszego planu.

8. Zarówno w rejonie kościoła Mariackiego, jak i pomnika usytuowane zostaną trzy grupy Wydziału „B”, których zadaniem będzie: bieżące informowanie swoimi środkami łączności o rozwoju sytuacji, fotograficzne dokumentowanie zachodzących istotnych zdarzeń, a także obejmowanie obserwacją w celu ustalenia nieznanymi osób, których przemówienia zawierałyby akcenty antypaństwowe. Grupy te działać będą według następującej zasady:

- grupa I obejmuje obserwacją pierwszego nieznanego przemawiającego,
- grupa II obejmuje obserwacją drugiego nieznanego przemawiającego,
- grupa III obejmuje obserwacją trzeciego nieznanego przemawiającego.

Do zadań Wydziału „B” należało będzie również bieżące informowanie o sytuacji przy pomniku przed rozpoczęciem imprezy.

9. Usytuowanie na obrzeżach rejonu manifestacji sił funkcjonariuszy mundurowych MO, których zadania określone zostały w odrębnie opracowanym planie przez Wydział Wojewódzkiego Stanowiska Kierowania.

III. Czynności organizacyjne:

1. Zadania wynikające z niniejszego planu – przewidziane dla pracowników Wydziału III, IV i II – omówione zostaną z zaangażowanymi do działań na specjalnej odprawie, która odbędzie się w świetlicy Wydziału II w dniu 3 V 1981 r. o godz. 16.00.

2. W dniu 3 V [19]81 r. od godz. 8.00 w Wydziale III pełniony będzie dyżur przez następujących pracowników:

1. kpt. Jerzy Głębowski ¹⁵	– godz. 8.00–14.00,
2. ppor. Jacek Obin ¹⁶	– godz. 8.00–14.00,

¹⁵ Jerzy Głębowski (1934–2006), od września 1953 r. do kwietnia 1985 r. w aparacie bezpieczeństwa, od lutego 1978 r. starszy inspektor Wydziału III KW MO Gdańsk.

¹⁶ Jacek Obin (ur. 1946 r.), od sierpnia 1974 r. do października 1989 r. funkcjonariusz SB KW MO w Gdańsku, od lipca 1979 r. starszy inspektor Wydziału III, od grudnia 1984 r. starszy inspektor Wydziału III-1.

3. kpt. Henryk Klimczak¹⁷ – godz. 14.00 – do odwołania,
4. por. Ryszard Zdunek¹⁸ – godz. 14.00 – do odwołania.

Wszelkie informacje dot[yczące] zaplanowanych imprez należy przekazywać osobiście bądź telefonicznie [...]^c dyżurującym pracownikom.

3. W dniu 3 V [19]81 r. od godzin rannych pozostali pracownicy Wydziału III odbywać będą zaplanowane spotkania z tajnymi współpracownikami.

4. Dnia 3 V [19]81 r. od godz. 15.30 cały stan pracowników Wydz[iału] III przebywać będzie w swoich pomieszczeniach służbowych.

5. Za dokonanie niezbędnych ustaleń z kierownictwem Wydziału II, IV, „T” i „B” odpowiedzialny jest z[astęp]ca n[aczeln]ka Wydz[iału] III mjr J[erzy] Domski¹⁹, natomiast z kierownictwem Wydziału Wojewódzkiego Stanowiska Kierowania – n[aczeln]k Wydz[iału] III mjr mgr Cz[esław] Wojtalik²⁰.

6. Za realizację zadań przewidzianych dla pracowników Wydziału III, IV, „T” i „B” odpowiedzialni są naczelnicy tych jednostek.

7. Wszelkie uzyskiwane informacje z przebiegu zabezpieczanych imprez przekazywane będą do punktu dowodzenia mieszczącego się w sali konferencyjnej kierownictwa SB KW MO Gdańsk. Naczelnicy Wydziału „B” i „T” odpowiedzialni są za zainstalowanie w tym pomieszczeniu urządzeń odbiorczych i radiostacji.

8. Za prawidłową realizację całości zadań wynikających z niniejszego planu oraz dokonywanie niezbędnych uzgodnień z kierownictwem służbowym SB KW MO w Gdańsku odpowiedzialny jest n[aczeln]k Wydziału III mjr mgr Cz[esław] Wojtalik.

Wyk[onano] w 3 egz.

- Egz. nr 1 – teczka zabezp[ieczenia] „3 Maja”
Egz. nr 2 – materiały sprawy „Młodzieżowcy”
Egz. nr 3 – Wydz[iał] IV w m[iej]scu
Opr. AD/BD i HK/BA
Druk 84/81/MD^d

Źródło: AIPN Gd, 0046/364, t. 2, k. 2–9, mps.

^c Fragment pominięty przez autorów publikacji.

^d Poniżej opatrzone nieczytelnymi podpisami dwie pieczęcie o treści: Naczelnik Wydziału IV KW MO w Gdańsku, ppłk mgr [nieczytelne], oraz: Naczelnik Wydziału III KW MO w Gdańsku, mjr mgr Czesław Wojtalik.

¹⁷ Henryk Klimczak (ur. 1940 r.), od stycznia 1962 r. w aparacie bezpieczeństwa, od grudnia 1971 r. starszy inspektor Wydziału II KW MO w Gdańsku, od maja 1972 r. starszy inspektor Wydziału III KW MO w Gdańsku, od marca 1975 r. kierownik sekcji Wydziału III KW MO w Gdańsku, od września 1979 r. starszy inspektor Wydziału III KW MO w Gdańsku, od stycznia 1984 r. kierownik Sekcji Analitycznej Wydziału III/III-1 KW MO/WUSW w Gdańsku, od listopada 1989 r. kierownik sekcji Wydziału OKPP WUSW w Gdańsku, w lipcu 1990 r. zwolniony ze służby.

¹⁸ Ryszard Zdunek (ur. 1944 r.), od czerwca 1972 r. do września 1986 r. funkcjonariusz SB KW MO w Gdańsku, od lipca 1979 r. starszy inspektor Wydziału III.

¹⁹ Jerzy Domski (ur. 1938 r.), od lipca 1963 r. funkcjonariusz Referatu ds. SB KM MO w Gdyni, od września 1970 r. funkcjonariusz Wydziału III KW MO w Gdańsku, od lutego 1978 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO w Gdańsku, od maja 1983 r. zastępca naczelnika Wydziału „B” KW MO w Gdańsku, w marcu 1990 r. zwolniony ze służby.

²⁰ Czesław Wojtalik (1933–1998), od września 1956 r. do października 1983 r. w aparacie bezpieczeństwa, od stycznia 1973 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO w Gdańsku, od listopada 1980 r. naczelnik Wydziału III KW MO w Gdańsku, w marcu 1983 r. zawieszony w czynnościach służbowych, w kwietniu 1983 r. odwołany ze stanowiska i ukarany obniżeniem stopnia, w październiku 1983 r. wydalony ze służby.

1981 maj 3, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Marek Walicki” na temat niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja

^aŹródło – TW „Marek Walicki”
przyjął – ppor. A[ndrzej] Anklewicz
miejsce – LK [Strzecha]¹
[czas] – 4 maja, g[odz]. 8.[3]0–9.00^a

Warszawa, 3 maja 1981 [r.]
^aTajne spec[jalnego] znaczenia^a
^aEgz. poj[edynczy]^a

^aInformacja operacyjna^a

^bI. 190. rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja (**katedra św. Jana, pochód 3 maja, godz. 11.00**)

Rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja i jej obchody nie miały w tym roku scentralizowanego miejsca. Wprawdzie w Częstochowie odbyły się uroczystości (bardziej religijne) z udziałem L[echa] Wałęsy, lecz była zbyt wielka różnorodność form obchodów (nabożeństwa religijne, akademie, pochody). Tak też obchody rocznicy w Warszawie w dniu 3 maja br. były na dużo mniejszą skalę. Upřednio powołano Komitet Obywatelski obchodów tej rocznicy z udziałem m.in. W[o]jciecha Ziemińskiego, St[anisława] Małkowskiego, D[ariusza] Kobzdeja (Gdańsk), M[ariana] Piłki. Jednakże NSZZ „Solidarność” Reg[ionu] Mazowsze nie wyraziła zgody na włączenie [się] do tej imprezy i zorganizowała inne formy obchodów tej rocznicy w dniu 2 maja br.

W katedrze św. Jana na Starym Mieście zebrało się ok. 2 tys. osób. Zwykle z okazji tego typu rocznic gromadzi się znacznie większa ilość osób, także jest wówczas kościół wypełniony szczelnie. W pierwszych szeregach obecni są członkowie Komitetu Obywatelskiego, wśród nich wyróżnia się W[o]jciech Ziemiński z racji swej tyłej głowy. Niektórzy stojący wymieniają krótkie uwagi typu: „Patrz! Facet podobny do Mussoliniego”. Obok niego Marian Piłka. Jest grupa harcerzy z drużyn im. [Józefa] Bema i Szarych Szeregów. Są studenci z NZS z kwiatami, obok uczniowie średnich szkół zaangażowani w działania redakcji „Uczeń Polski” (współpracujący z A[ndrzejem] Czumą). Obecni są członkowie NSZZ^c

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony tekstu nieczytelna dekretnacja oraz wpisana odręcznie data: 4 V [19]81 [r.].

^c W tekście oryginalu: WNSZZ.

¹ Brak danych umożliwiających identyfikację dysponenta lokalu kontaktowego.

„Jedność”² ze Stefanem Melakiem³, Arkadiuszem Melakiem⁴. Stefan Melak był inicjatorem złożenia wiązanki kwiatów wraz z szarfą, na której widniał napis: „Twórcom wolności Konstytucji – 3 V 1791 – Polacy 3 V 1981”.

Nabożeństwo celebrował biskup Zbigniew Kraszewski, który również wygłasza kazanie. W swoim wystąpieniu b[isku]p Kraszewski nawiązał do trzech ważnych wydarzeń przypadających na dzień 3 maja: rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja, 60. rocznica wybuchu powstania śląskiego oraz Dnia Emigranta. B[isku]p Kraszewski potraktował kazanie raczej retorycznie, nie rozwijając wątków politycznych tych trzech wydarzeń, jedynie stawiając pytania, problemy, które towarzyszą aktualnej sytuacji społecznej i moralnej narodu. Mówiąc o emigracji, ostro skrytykował stosunki społeczne i sytuację ekonomiczną, która jest powodem – jak stwierdził – zjawiska emigracji w Polsce współczesnej.

Po skończonej mszy – jeszcze w czasie trwania pieśni religijnej *Boże, coś Polskę* – grupa młodych ludzi związanych z redakcją „Ucznia Polskiego” rozrzuciła ok. 200–300 ulotek (w załączeniu). Miejsce jednakże było nieodpowiednie (w krużganku), co też kilka starszych osób zwracało uwagę, by ulotki rozdawać poza kościołem. Powoli uformował się pochód w ilości przekraczającej 2 tys. osób. Na czele, wieniec tzw. Obywatelskiego Komitetu, przy którym są ks. Małkowski, Ziemiński. Dalej, wieniec mniejszy niosą studenci. Następnie niosą wiązankę kwiatów A[ndrzej] Szomański, S[tefan] Melak.

² Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Jedność” – utworzony 10 IX 1980 r. przez pracowników Polskich Zakładów Optycznych, Fabryki Aparatury Rentgenowskiej „Farum”, Przedsiębiorstwa Transportu i Zaopatrzenia Miejskiej Gospodarki Mieszkaniowej, Centralnego Związku Spółdzielni Mleczarskich, Przedsiębiorstwa Przemysłu Odzieżowego „Moda Polska”, Służby Zdrowia, FWP, CRZZ oraz delegacji Huty Warszawa; przewodniczącym „Jedności” wybrano Stefana Melaka, w skład kierownictwa weszli także: Marian Barański (wiceprzewodniczący), Marzena Szularz oraz Zbigniew Leszczyński; Związek zarejestrowano w stołecznym Sądzie Wojewódzkim 2 X 1980 r.; nie rozwinął on szerszej działalności, ograniczając się do wydawania pisma „Samorządny Związkowiec Polski” oraz dokumentów Międzynarodowej Organizacji Pracy; przyznana „Jedności” siedziba przy ul. Kruczej służyła głównie za punkt spotkań członków i sympatyków KPN.

³ Stefan Melak (1946–2010), w latach 1965–1975 student Wydziału Prawa UW; w marcu 1968 r. uczestnik protestów studenckich, w 1974 r. współzałożyciel i prezes Kręgu Pamięci Narodowej, współorganizator uroczystości w Dolinie Katyńskiej na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie, w 1979 r. współzałożyciel i przewodniczący Komitetu Katyńskiego, w latach 1979–1985 członek KPN, w latach 1980–1983 szef Okręgu Centralnego KPN, w latach 1980–1981 członek redakcji pism „Gazeta Polska”, „Niepodległość”, od 1981 r. wiceprzewodniczący Obywatelskiego Komitetu Budowy Pomnika Katyńskiego przy ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”, współpracownik KOWZP; od 17 XII 1981 r. do 21 X 1982 r. internowany, w latach 1982–1989 wydawca i redaktor Wydawnictwa Polskiego, autor książek i artykułów poświęconych zbrodni katyńskiej; od 2006 r. członek redakcji i publicysta „Naszego Dziennika” i „Gazety Polskiej”. Inwigilowany: w okresie 8 X 1980 r. – 15 X 1983 r. przez Wydział III-A/V KS MO w Warszawie w ramach SOR krypt. „Jedność”, w okresie 20 VII 1983 r. – 25 VI 1987 r. przez Wydział V/III-2 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach KE krypt. „Prezes”.

⁴ Arkadiusz Melak (1951–2011), ślusarz; ukończył ZSZ w Warszawie; od 1980 r. członek KPN, KOWZP oraz Komitetu Budowy Pomnika Ofiar Katynia, kolporter wydawnictw KPN; w 1981 r. wykonał pomnik Katyński ustawiony na Cmentarzu Powązkowskim; po 13 XII 1981 r. działał w konspiracyjnych strukturach KPN, od marca 1982 r. szef Okręgu Warszawskiego KPN; od 8 maja do 23 XII 1982 r. internowany, po wyjściu na wolność nie prowadził działalności opozycyjnej. Inwigilowany od kwietnia 1982 r. do grudnia 1983 r. przez Wydział III-2 KS MO/SUSW w ramach SOS krypt. „Bazar”.

Obok idą G[rzegorz]⁵ i T[omasz]⁶ Rossa, J[ózefa] Czyż⁷. Jest bodajże 6 flag narodowych. Przy ustalaniu kolejności wiązanek kwiatów Ziemiński poinformował, że wiązanka niesiona przez Szomańskiego ma być na końcu, poza tzw. oficjalnymi. Pochód przeszedł od katedry do figury M[atki] Boskiej Zwycięskiej przy Krakowskim Przedmieściu (*vis à vis* Domu „Caritas”). Następuje złożenie kwiatów. Modlitwę prowadzi ks. St[anisław] Małkowski. Słyszalność jest bardzo słaba. Można jeszcze odróżnić tylko poszczególne wyrazy w odległości ok. 6–8 m. Dalej nic nie słyhać. Urządzenie nagłaśniające nie działa. Obok hałasujące pojazdy. Wszystko to powoduje, że już po pewnym czasie (ok. 20 minut) część osób opuszcza zgromadzenie. Jak twierdzą osoby stojące w pobliżu przemawiającego W[ojciecha] Ziemińskiego, jego wystąpienie [nie] zawierało bardziej ostrych akcentów politycznych.

Podczas wykonywania pieśni *Rota* śpiewający zmieniają jeden fragment właściwy: „aż się rozpadnie w proch i pył krzyżacka zawierucha”, na antyradziecki: „sowiecka zawierucha”. Tu prym wodzą A[ndrzej] Szomański i S[tefan] Melak. Zgromadzenie osób przy figurze trwało ok. 30–40 minut. Ok[olo] godz. 13.30 uroczystość kończy się.

Grupa osób związanych z KPN bądź sympatyzujących zbiera się w kawiarni „Ali Baba”, m.in.: A[ndrzej] Szomański, S[tefan] Melak, A[rkadiusz] Melak z żoną, J[ózefa] Czyż, Danuta NN⁸ (fotograf), Barbara NN⁹ (przyjaciółka Szomańskiego), kobieta NN lat ok. 50–55 (mąż jej [jest] wykładowcą cywilnym na WAT, córka we Włoszech, ma zamiar odwiedzić córkę za granicą w połowie maja br.). W dniu 12 maja br. w katedrze(?) odbędzie się nabożeństwo w rocznicę urodzin Piłsudskiego – są zbierane pieniądze przez Szomańskiego na wieniec. W sierpniu w rocznicę tzw. cudu nad Wisłą (16 sierpnia) odbędzie się nabożeństwo i złożenie wieńców na Grobie Nieznanego Żołnierza. We wszystkich uroczystościach aktywnie uczestniczyć będzie S[tefan] Melak i osoby związane z nim ze Związku Zawodowego „Jedność”.

[...]d

^aM[arek] Walicki^a

^d Fragment pominięty przez autorów publikacji.

⁵ Grzegorz Rossa (ur. 1960 r.), student Wydziału Fizyki UW (absolutorium 1985); w latach 1978–1989 związany z Wydawnictwem Polskim (drukarz, kolporter), od września 1979 r. członek KPN, w latach 1980–1989 ochroniarz L. Moczulskiego, w latach 1983–1984 członek Centralnego Kierownictwa Akcji Bieżącej KPN, od września 1980 r. w NZS, w 1981 r. członek KU NZS na UW, w marcu 1981 r. współzałożyciel Studenckiego Koła KOWzP na UW, w 1981 r. uczestnik akcji postawienia pierwszego pomnika Katyńskiego na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie, maju 1981 r. członek Regionalnego KOWzP przy ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”, w grudniu 1981 r. sygnatariusz Aktu Katyńskiego, w latach 1980–1989 współpracownik Oficyny Liberalów; od 13 XII 1981 r. do 24 XI 1982 r. internowany. Inwigilowany od lutego 1980 r. do 1990 r. przez Wydział III/Wydział III-2 KS MO/SUSW w ramach SOR/KE krypt. „Cwaniak”, materiały sprawy zniszczono.

⁶ Tomasz Rossa (ur. 1963 r.), w latach 1983–1991 student Instytutu Historycznego UW; od 1979 r. związany z KPN, w latach 1980–1981 działacz KOWzP, od lipca 1981 r. członek KPN; od 13 XII 1981 r. do 13 VII 1982 r. internowany, od 1983 r. członek Organizacji Młodzieżowej „Strzelec”, w listopadzie 1987 r. odsunięty od działalności w KPN. Inwigilowany od marca 1984 r. do grudnia 1987 r. przez Wydział III SUSW w Warszawie w ramach KE krypt. „Długi”.

⁷ Józefa Czyż (1919–2003), w latach 1978–1989 udostępniała mieszkanie na drukarnię, uczestniczyła w działaniach Komitetu Katyńskiego, sympatyk KPN, od 1985 r. związana z PPN. Inwigilowana od lipca 1986 r. do lutego 1989 r. przez Wydział III-2 SUSW w Warszawie w ramach KE krypt. „Ziuta”.

⁸ Bliższych danych nie ustalono.

⁹ Bliższych danych nie ustalono.

^aOmówienie

Zgodnie z otrzymanym poleceniem TW udał się na mszę zorganizowaną w dniu 3 V [19]81 r. w katedrze św. Jana o godz. 11.00. Po mszy i przejściu pod^e figurkę Matki Boskiej Zwycięskiej grupa osób związanych [z] KPN spotkała się w kawiarni „Ali Baba”. TW określił atmosferę w kawiarni jako „minorową”. Zwrócił też uwagę, iż Arkadiusz Melak robił zdjęcia naszym pracownikom, którzy robili zdjęcia podczas manifestacji.

Zadania

Od poprzedniego spotkania zadania bez zmian.

Przedsięwzięcie

Przesłać do Wydz[iału] V Dep[artamentu] III informację o wiodącej roli A[ndrzeja] Szomańskiego w obchodach i manifestacji z okazji 3 Maja^a.

^aInsp[ektor] Wydz[iału] III-2 KS MO
ppor. Anklewicz Andrzej^{af}

^aTow[arzysz] Anklewicz: przechodzące w informacji osoby: Danuta i Barbara są nam znane z informacji przekazywanych przez TW „Tarcza”.

Kier[ownik] Sekcji VI^{af}

Źródło: AIPN, 00328/664, t. 4, k. 93–95, mps.

^e W tekście oryginalu: GNŻ, przekreślone.

^f Opatrzono nieczytelnym podpisem.

1981 maj 4, Warszawa – Informacja dotycząca aktualnej sytuacji w kraju według meldunków nadesłanych 3 maja 1981 r.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-00988/81

Warszawa, 4 V 1981 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr....

Informacja

dot[ycząca] aktualnej sytuacji w kraju według meldunków nadesłanych
w dniu 3 maja 1981 r.

Otrzymują: Tow[arzystwo] Milewski, Tow[arzystwo] Krzysztoporski, Tow[arzystwo] Pożoga, Tow[arzystwo] Stachura, Tow[arzystwo] Jedynek, Tow[arzystwo] Mozgawa, Tow[arzystwo] Ciastoń, Tow[arzystwo] Straszewski, Tow[arzystwo] Sarewicz, Tow[arzystwo] Chomętowski, Tow[arzystwo] Walczyński, Tow[arzystwo] Kowalski, Tow[arzystwo] Rapalo, Tow[arzystwo] Sosnowski, Wydział I obiegiem.

1. Obchody rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja przebiegły w całym kraju bez zakłócenia spokoju i porządku. Charakter ich był zdecydowanie religijno-patriotyczny. Typowy scenariusz obejmował mszę (połową lub w eksponowanym kościele), przemarsz do wybranego miejsca pamięci (najczęściej pomnik lub Grób Nieznanego Żołnierza), krótki wiec z paroma wystąpieniami, odśpiewanie pieśni patriotycznych i religijnych, *Roty*, hymnu itp.

Organizatorami uroczystości były najczęściej miejscowe ognia „Solidarności” wspierane w ośrodkach akademickich przez NZS. Do obchodów włączały się czynnie również terenowe instancje SD. W nabożeństwach rocznicowych dość powszechnie brała udział wyższa hierarchia kościelna.

Bezpośredni udział elementów antysocjalistycznych w przeprowadzeniu i przygotowaniu obchodów zanotowano w Gdańsku (Hall, Kobzdej, Szczudłowski – RMP, KPN), Łodzi (J[acek] Bartyzel, K[arol] Głogowski), Warszawie (ks. Małkowski, W[ojcich] Ziemiński), Krakowie (J[anusz] Pierchała – RMP), Suwałkach (A[ndrzej] Tylenda – sympatyk RMP, red[aktor] nielegalnego pisma „Ława”¹) i Bydgoszczy (gdzie z recitalem wystąpiła H[alina] Mikołajska²).

¹ „Ława. Niezależne Pismo Młodzieży Suwalskiej” – pismo młodzieży szkół średnich wydawane od grudnia 1980 r. do września 1981 r. w Suwałkach; ukazało się 6 numerów w nakładzie 500–3500 egz.; jego pomysłodawcą był Maciej Butkiewicz, prócz niego redakcję tworzyli: Wojciech Wasilewski, Andrzej Tylenda i Wojciech Domaradzki; pismo kolportowano w całym kraju; po 13 XII 1981 r. M. Butkiewicz, A. Tylenda i W. Wasilewski zostali internowani; od sierpnia 1980 r. do sierpnia 1982 r. redakcja była rozpracowywana w ramach SOR krypt. „Kurier”.

² Halina Mikołajska, właśc. Helena Mikołajska (1925–1989), aktorka; ukończyła Państwową Szkołę Dramatyczną w Krakowie (1947); w latach 1947–1983 (z przerwami) aktorka m.in.: Teatru Polskiego w Warszawie, Teatru Dramatycznego w Warszawie, Teatru Współczesnego w Warszawie, Teatru Narodowego w Warszawie, w latach 1953–1962 wykładowca w PWST w Warszawie; w 1975 r. sygnatariuszka „Listu 59”, w latach 1976–1981 członek KOR/

Stwierdzono średnie i nierównomierne nasilenie wrogich akcentów politycznych, (niektóre obchody były ich zupełnie pozbawione, natomiast inne np. w Gdańsku zostały nimi zdominowane), głównie w wystąpieniach członków nielegalnych grup antysocjalistycznych i sporadycznie w kazaniach lub wystąpieniach przedstawicieli „Solidarności” oraz „Solidarności Wiejskiej”. Wrogie i prowokacyjne treści dot[yczyły] głównie stonków polsko-radzieckich, polityki gospodarczej, rolnej, kulturalnej i wychowawczej partii. Dominowały w tym wypadku tendencyjne porównania sytuacji rozbiorowej do aktualnego układu politycznego między PRL a ZSRR oraz niektórych tendencji i postaw przedstawicieli centralnych władz do Targowicy itp. Przy tej okazji zdarzały się również negatywne oceny „próby przywłaszczenia święta 3 Maja przez Stronnictwo Demokratyczne” (np. A[leksander] Hall na konferencji prasowej w Gdańsku).

Charakterystycznym i dominującym, negatywnym elementem obchodów było wysuwanie w różnej formie hasła z żądaniem uwolnienia więźniów politycznych (w wystąpieniach, transparentach, plakatach, ulotkach lub okrzykach). Stwierdzono też (szczególnie w Krakowie, Gdańsku i Warszawie) eksponowanie emblematów Polski Walczącej, KPN i barw państwowych z orłem w koronie.

Frekwencja na imprezach była na ogół duża lub bardzo duża – największa na imprezach religijnych, nieco mniejsza w wypadku manifestacji, pochodów i wieców, najniższa na akademiach, sesjach popularno-naukowych itp. Stwierdzono również na ogół bogatsze niż 1 maja udekorowanie miejsc obchodów.

Wśród ochranianych środowisk masowy udział w obchodach stwierdzono wśród studentów i ogólnie młodzieży. Przedstawiciele środowisk naukowych angażowali się sporadycznie w prelekcje, wykłady itp. o charakterze głównie historycznym. Podobnie nie stwierdzono odrębnych inicjatyw organizacyjnych i wyraźnego włączenia się do obchodów przedstawicieli środowisk twórczych.

2. W poszczególnych województwach zwracają uwagę następujące elementy obchodów rocznicowych:

2.1. W Gdańsku:

- szerokie rozpropagowanie przy pomocy plakatów programu imprez;
- msza w kościele N[ajświętszej] M[arii] P[anny] w Gdańsku Przymorzu (2 tys. osób, negatywne akcenty w kazaniu);
- w auli UG konferencja prasowa Komitetu Obywatelskiego Obchodów Rocznicy Konstytucji 3 Maja, udział dziennikarzy ze Szwecji, USA, Kanady oraz z PAP, prowadził A[leksander] Hall, uczestniczyli D[ariusz] Kobzdej, J[acek] Taylor, L[ech] Bądkowski, krytyka ze strony Halla „represji” za próby obchodzenia rocznicy w latach ubiegłych;
- woj[ewództwo] gdańskie: Starogard – msza połowa (6 tys. osób); Kościerzyna – msza połowa pod pomnikiem J[ózefa] Wybickiego (5 tys. osób, negatywne elementy w kazaniu).

W Gdańsku (po południu): msza w kościele św. Elżbiety, transmitowana przez rozgłośnię gdańską, msza w kościele Mariackim (25 tys. osób wewnątrz i przed kościołem),

KSS „KOR”, w okresie maj–lipiec 1977 r. rzecznik prasowy KOR, sekretarz Rady Funduszu Samoobrony Społecznej KOR, KSS „KOR”, 22 I 1978 r. sygnatariuszka deklaracji założycielskiej TKN, w grudniu 1980 r. członek KOWzP; od 13 XII 1981 r. do 29 IV 1982 r. internowana, w latach 1988–1989 członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie. Inwigilowana od 1976 r. przez Wydział III/III-1 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOR krypt. „Patrycja”.

pochód pod pomnik Jana III [Sobieskiego], transparenty z hasłami RMP i dot[yczące] uwolnienia więźniów politycznych, zwarta grupa 40 osób z opaskami KPN, przemówienia pod pomnikiem – T[omasz] Cofta³ (student UG), D[ariusz] Kobzdej. W wiecu pod pomnikiem wzięło udział ponad 30 tys. osób. W przemówieniach liczne negatywne akcenty polityczne;

2.2. W Bydgoszczy:

– pochód członków „Solidarności”, „Solidarności Wiejskiej”, delegacje innych MKZ-tów, składanie wieńców i kwiatów pod pomnikiem [Walki i] Męczeństwa [Ziemi Bydgoskiej], wystąpienia G[abrieli] Antoszewskiej⁴ (studentka WSP), M[ichała] Jeżewskiego⁵ (student WSP), R[omana] Bartoszcze⁶, J[ana] Rulewskiego⁷. W wystąpieniach negatywne akcenty polityczne, w tym nawiązania do ostatnich wypadków w Bydgoszczy. Wystąpienie Rulewskiego – egzaltowane i religianckie. Obecnych ok. 32 tys. osób. Ujawniono na trasie pochodu dużą ilość ulotek m.in. dot[yczących] rocznicy Katynia, sygnowanych przez ZWN⁸, ujawniono też napis dot[yczący] uwolnienia więźniów politycznych oraz napis o treści: „UB – SS Polski”. Stwierdzono obecność w czasie obchodów 4 dziennikarzy holenderskich, 2 z USA i 1 z Francji;

³ Tomasz Cofta (ur. 1956 r.), biolog; absolwent UG (1981); od kwietnia 1981 r. pracownik naukowy AM w Gdańsku; członek UKZ NZS UG, członek NSZZ „Solidarność”, w 1981 r. współzałożyciel i członek Regionalnego KOWzP w Gdańsku, członek Klubu Myśli Politycznej im. Konstytucji 3 Maja; od 13 XII 1981 r. do 29 IV 1982 r. internowany.

⁴ Gabriela Antoszevska (ur. 1958 r.), studentka Wydział Pedagogiki Opiekuńczo-Wychowawczej WSP w Bydgoszczy (skreślona z listy studentów); we wrześniu 1980 r. współzałożycielka, a następnie przewodnicząca NZS na WSP, w listopadzie 1981 r. uczestniczka strajku na WSP. Inwigilowana od stycznia 1981 r. do stycznia 1990 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Bydgoszczy w ramach SOS krypt. „Berta”.

⁵ Michał Jeżewski (ur. 1960 r.), studiował na WSP w Bydgoszczy i na Wydziale Pedagogiki UW; w listopadzie 1980 r. członek prezydium TKZ NZS na WSP, działacz Regionalnego KOWzP w Bydgoszczy, po 1984 r. związany z trockistowskim Porozumieniem Opozycji Robotniczej. Inwigilowany przez Wydział I Biura Studiów MSW.

⁶ Roman Bartoszcze (1946–2015), rolnik; w latach 1969–1981 członek ZSL; po Sierpniu '80 jeden ze współtwórców i liderów „Solidarności Chłopskiej”, od lutego 1981 r. członek Prezydium KKP NSZZ „Solidarność” RI, w sierpniu 1981 r. współorganizator Rady Porozumiewawczej NSChZZ „Solidarność”, przekształconej w październiku 1981 r. w KKP NSChZZ „Solidarność”; po 13 XII 1981 r. w ukryciu, 16 XII 1981 r. zatrzymany, od 13 września do 26 XI 1981 r. internowany, po wyjściu na wolność wydawca (wraz z ojcem Michałem i bratem Piotrem) drugoobiegowego pisma „Żywią i Bronią”, w 1982 r. współtwórca i członek Ogólnopolskiego Komitetu Oporu Rolników, od 1987 r. członek Prezydium Rady Krajowej Rolników „Solidarność”, od kwietnia 1989 r. Rady Krajowej „Solidarność” RI; w latach 1989–1993 poseł na Sejm RP, w 1990 r. kandydował w wyborach na prezydenta RP, w latach 1989–1991 prezes PSL. Inwigilowany przez pion VI RUSW w Inowrocławiu w ramach SOR/SOS w związku z działalnością w strukturach NSZZ „Solidarność” RI.

⁷ Jan Rulewski (ur. 1944 r.), absolwent WSI w Bydgoszczy (1974); w 1965 r. relegowany z WAT w Warszawie; 15 VIII 1965 r. podczas próby ucieczki na Zachód aresztowany na terenie Czechosłowacji, w marcu 1966 r. skazany przez Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego na 5 lat pozbawienia wolności, w lipcu 1969 r. zwolniony na mocy amnestii; od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, przewodniczący MKZ NSZZ „Solidarność” w Bydgoszczy, członek KKP, od lutego 1981 r. członek Prezydium KKP, 19 III 1981 r. pobity podczas sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy przez funkcjonariuszy MO (kryzys bydgoski), od lipca 1981 r. przewodniczący ZR Bydgoskiego NSZZ „Solidarność, członek KK; 13 XII 1981 r. internowany, 19 XII 1982 r. aresztowany, zwolniony na mocy amnestii w sierpniu 1984 r., w kwietniu 1987 r. współzałożyciel Grupy Roboczej Komisji Krajowej; w latach 1991–2001 poseł na Sejm RP z listy „Solidarności”, następnie UD i UW, w latach 2007–2019 senator RP z listy PO. Inwigilowany: w latach 1965–1966 przez WSW w Rzeszowie w ramach sprawy operacyjnego poszukiwania krypt. „Czołgista”, w okresie sierpień 1980 r. – grudzień 1989 r. przez Wydział IIIA/Inspektorat 2 KW MO/WUSW w Bydgoszczy w ramach SOS/SOR krypt. „Janek”.

⁸ Nie ustalono nazwy organizacji.

– msza na Starym Rynku w Bydgoszczy, w kazaniu biskupa Michalskiego, m.in. nawiązanie do „polskiego Lwowa”, wystąpienie po mszy J[ana] Kułaja⁹ – prowokacyjne nawiązanie do „niebezpieczeństwa ze strony MO i SB”;

[...] ^a

– w Filharmonii Pomorskiej – recital H[aliny] Mikołajskiej i pianisty C[ezarego] Owerkowicza¹⁰;

– woj[ewództwo] bydgoskie: Inowrocław – msza, pochód na teren byłego niemieckiego obozu przejściowego (2,5 tys. osób); Świecie – msza, przemarsz pod Dom Kultury (600 osób); Żnin – wiec (1000 osób); Chojnice – sesja popularno-naukowa, wykład dr. J. Suczyńskiego¹¹ (negatywne akcenty polityczne), wystąpienie K[rystyny] Kuty¹² (UMK Toruń, historia rozwoju ugrupowań opozycyjnych KSS „KOR”, KPN, ROPCio^b i RMP); liczne nabożeństwa w innych miejscowościach województwa;

[...] ^a

2.3. W Łodzi:

– wiec na pl. Wolności (10 tys. osób);

– msza polowa, po mszy wystąpienie J[acka] Bartyzela (akcenty antyradzieckie);

– przejście pod Grób Nieznanego Żołnierza, złożenie kwiatów i wieńców;

[...] ^a

– podczas wiecu i przemarszu stwierdzono transparenty RMP, wnoszono okrzyki dot[yczące] Katynia, KPN, RMP, Piłsudskiego, „Precz z Sowietami”, „Wypuścić więźniów politycznych” (okrzyki wznosiła grupa osób posiadająca transparent RMP);

[...] ^a

^a Fragment pominięty przez autorów publikacji.

^b W tekście oryginalnym: ROPCio.

⁹ Jan Kułaj (1958–2020), rolnik w Cieszacinie Wielkim k. Jarosławia; od 1979 r. w ZSL, przewodniczący Gminnego Zarządu ZSMP w Jarosławiu; od grudnia 1980 r. przewodniczący WKZ NSZZ Rolników „Solidarność Wiejska” woj. przemyskiego, od stycznia 1981 r. przewodniczący Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” RI, w marcu 1981 r. członek Ogólnopolskiego Komitetu Strajkowego NSZZ „Solidarność” RI w Bydgoszczy; od 13 XII 1981 r. do 29 IV 1982 r. internowany, od grudnia 1986 r. członek Rady Konsultacyjnej przy przewodniczącym Rady Państwa Wojciechu Jaruzelskim. Inwigilowany: do 26 VIII 1988 r. przez Wydział VI WUSW w Przemysłu w ramach SOR krypt. „Żywiciel”, do 25 X 1989 r. w ramach KE krypt. „Hodowca”.

¹⁰ Cezary Owerkowicz (ur. 1943 r.), pianista, prof.; uczestnik VII Międzynarodowego Konkursu Chopinowskiego w 1965 r, dyrektor Kuwait Chamber Philharmonia, twórca Międzynarodowego Konkursu Chopinowskiego dla młodych pianistów amatorów mieszkających w pięciu krajach Zatoki Perskiej (Bahrajn, Katar, Kuwejt, Oman i Zjednoczone Emiraty Arabskie).

¹¹ Bliższych danych nie ustalono.

¹² Krystyna Kuta (ur. 1956 r.), w latach 1976–1981 studiowała filologię polską na UMK w Toruniu; w latach 1978–1980 uczestniczka spotkań TKN, brała udział w akcjach ulotkowych, kolportowała wydawnictwa drugoobiegowe; od października 1980 r. w NZS, w okresie czerwiec–grudzień 1981 r. pracownik Biura Informacyjnego MKZ/ZR Toruńskiego NSZZ „Solidarność”, współredaktorka „Serwisu Toruńskiej Agencji Solidarności”, organizatorka biblioteki ZR, działaczka Regionalnego KOWzP; od 13 XII 1981 r. do 24 VII 1982 r. internowana, w latach 1982–1989 kolporterka wydawnictw podziemnych, w latach 1983–1984 toruńska korespondentka i redaktorka AIS, w latach 1985–1986 korespondentka KAT, od 26 kwietnia do lipca 1984 r. aresztowana, w latach 1984–1990 w „Solidarności Walczącej”, współorganizatorka toruńskiego oddziału „Solidarności Walczącej”; opublikowała dwa tomy wierszy w podziemnym wydawnictwie Kwadrat (*Wiersze, Pięta pora roku*), publikowała je też m.in. w „Pogłosie”, „Nadwiślaninie”, „Solidarności Walczącej”; autorka antologii *Orla wrona nie pokona*. Inwigilowana: od stycznia 1983 r. przez Wydział V/III KW MO w Toruniu w ramach SOS krypt. „Uran”, w okresie od lipca 1983 r. do 1990 r. przez KW MO/WUSW w Toruniu w ramach SOR krypt. „Sprzączka”, w latach 1987–1988 przez Wydział III WUSW w Toruniu w ramach SOS krypt. „Grupa”, w latach 1987–1989 w ramach SOR krypt. „Prometeusz”.

2.4. W Poznaniu:

– zgromadzenie zorganizowane przez Związek Akademicki „Pro Patria”, pochód przed kościoła oo. Dominikanów pod pomnik A[dama] Mickiewicza (3 tys. osób), transparent z żądaniem uwolnienia więźniów politycznych, kilka ulotek dot[yczących] więźniów i Katynia, wystąpienie przedstawiciela Międzyuczelnianego Komitetu Obrony Więźniów Politycznych dot[yczące] aresztowanych;

[...]^a

2.5. W Warszawie:

– msza w katedrze św. Jana;

– pochód spod katedry do figury Matki Boskiej Zwycięskiej na Krakowskim Przedmieściu (1000 osób), na czele pochodu ks. Małkowski, Ziemiński, Staniewski, Piłka, wystąpienia Ziemińskiego, Modły¹³, ks. Małkowskiego. Rozdawano ulotki sygnowane przez redakcję „Ucznia Polskiego”¹⁴ dot[yczące] uwolnienia więźniów politycznych;

– na pl. Zamkowym z inicjatywy „Samodzielnego Ośrodka Badań Emigracyjnych”¹⁵ zgromadzenie pod hasłem: „Więź z emigracją”, w wystąpieniu NN mówcy akcenty antyradzieckie, po zgromadzeniu grupa organizatorów udała się do kościoła św. Anny;

[...]^a

2.6. W Szczecinie:

– w amfiteatrze – poświęcenie sztandaru „Solidarności” (20 tys. osób), działacze NZS kolportowali ulotki dot[yczące] Konstytucji 3 maja;

– złożenie wieńców pod pomnikiem A[dama] Mickiewicza przez delegację WK SD (nikła frekwencja), uroczysta akademii w Teatrze Polskim (SD);

[...]^a

2.7. W Krakowie:

– msza w Katedrze na Wawelu (10 tys. osób);

– pochód na Rynek Główny, transparenty dot[yczące] uwolnienia więźniów politycznych i „Targowica nie przejdzie”;

– wiec na Rynku (18 tys. osób), wystąpienia T[adeusza] Piekarza¹⁶ (MKZ Małopolska), J[anusza] Pierzchały (sympatyk RMP, liczne akcenty antyradzieckie);

[...]^a

2.8. We Wrocławiu:

– szeroka kampania propagandowa;

^c *Tak w dokumencie.*

¹³ Bliższych danych nie ustalono.

¹⁴ „Uczeń Polski” – drugoobiegowe pismo młodzieży szkolnej, wydawane w Warszawie w latach 1979–1989, związane z ROPCIo (pomysłodawcą był Andrzej Czuma, redakcja mieściła się w jego mieszkaniu); w początkowym okresie zespół redakcyjny tworzyli: Wojciech Ciszewski, Tomasz Mickiewicz, Piotr Rogoński, Wojciech Dutkiewicz i inni; od lipca 1981 r. „Uczeń Polski” był afiliowany przy KKK NZS, w październiku 1981 r. został pismem Federacji Młodzieży Szkolnej.

¹⁵ Nie ustalono, o jakim ośrodku badawczym jest mowa.

¹⁶ Tadeusz Piekarz (1941–2005), absolwent Wyższej Szkoły Ekonomicznej (1967) i Podyplomowego Studium Doskonalenia Kadr Kierowniczych (1976) w Krakowie; od 15 IX 1980 r. w NSZZ „Solidarność”; członek MKS Regionu Małopolska, od lipca 1981 r. członek prezydium ZR Małopolska NSZZ „Solidarność”, uczestnik I KZD NSZZ „Solidarność”; 13 V 1982 r. internowany, 9 XI 1982 r. postawiony w stan oskarżenia za działalność związkową, 27 I 1983 r. postanowieniem Sądu Wojskowego Okręgu Warszawskiego warunkowo zwolniony, od września 1988 r. członek RKS Małopolska; w latach 1990–1995 wojewoda krakowski. Inwigilowany od marca 1981 r. do września 1989 r. przez Wydział III-A KW MO/WUSW w Krakowie w ramach SOR krypt. „Trio”/SOS krypt. „Planista”.

– msza polowa przed siedzibą MKZ, w kazaniu ks. Orzechowskiego¹⁷ intencja modlitewna o mniej więźniów, a więcej przedszkoli, mniej milicjantów, a więcej służby zdrowia, wezwanie do modlitwy za więźniów politycznych;

– wystąpienie Władysława Frasyniuka¹⁸ (MKZ), odczyt prof. Mieczysława Klimowicza¹⁹ (były żołnierz AK, wystąpienie czysto historyczne);

– w imprezach wzięło udział 15 tys. osób, zwarte grupy z zakładów pracy, stwierdzono kolportaż m.in. przedruków z „Bratniaka” oraz broszury *Katyń* wydanej przez Niezależne Wydawnictwo Wrocław, przed nabożeństwem przez megafony nadawano audycje sekcji radiowej MKZ, w których atakowano MO i SB oraz krytykowano „przywłaszczenie święta przez SD”;

[...]a

2.9. W Wałbrzychu i województwie:

– liczne msze polowe – Kłodzko, Strzegom, Nowa Ruda, Ząbkowice, Ziembice, Dzierżoniów, Jaworzyna Śląska, Żarów, ogółem w województwie uczestniczyło w imprezach ok. 100 tys. osób, w samym Wałbrzychu – 40 tys.;

– W Nowej Rudzie podczas mszy poświęcenie sztandaru SD;

[...]a

2.10. W Kaliszu:

– msza na pl. św. Józefa (3,5 tys. osób);

¹⁷ Stanisław Orzechowski (ur. 1939 r.), duchowny katolicki; w 1964 r. przyjął święcenia kapłańskie; w dniach 26–31 VIII 1980 r. duszpasterz strajkujących, celebans mszy świętych w Zajeźdni MPK nr VII we Wrocławiu; w latach 1980–1997 duszpasterz kolejarzy, w październiku 1980 r. uczestnik ogólnopolskiej głódówki kolejarzy w Lokomotywowni PKP Wrocław Główny, kapelan protestujących, obserwator rozmów z przedstawicielami rządu; od sierpnia 1981 r. organizator i główny przewodnik I Wrocławskiej Pieszej Pielgrzymki na Jasną Górę; w stanie wojennym przechowywał część sprzętu i materiałów poligraficznych ZR Dolny Śląsk NSZZ „Solidarność” oraz udzielił schronienia Władysławowi Frasyniukowi, w dniach 13–24 XII 1981 r. organizator pomocy żywnościowej dla rodzin internowanych; w wrześniu 1985 r. organizator I Wrocławskiej Pielgrzymki Ludzi Pracy na Jasną Górę i Duszpasterstwa Ludzi Pracy we Wrocławiu.

¹⁸ Władysław Frasyniuk (ur. 1954 r.), absolwent Technikum Samochodowego we Wrocławiu (1974); od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, rzecznik prasowy MKZ we Wrocławiu, od grudnia 1980 r. członek Ogólnopolskiego KOWZP, od marca 1981 r. przewodniczący MKZ, członek KKP, od czerwca 1981 r. przewodniczący ZR Dolny Śląsk NSZZ „Solidarność”, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”, członek Prezydium KK; w stanie wojennym w ukryciu, 22 IV 1982 r. współzałożyciel TKK NSZZ „Solidarność”, 5 X 1982 r. aresztowany, 25 XI 1982 r. skazany przez Sąd Wojewódzki we Wrocławiu na 6 lat pozbawienia wolności, 27 VII 1984 r. zwolniony na mocy amnestii, 31 VIII 1984 r. zatrzymany, ukarany przez kolegium ds. wykroczeń 2 miesiącami aresztu, 13 II 1985 r. ponownie aresztowany (z Bogdanem Lisem i Adamem Michnikiem) w Gdańsku po jawnym spotkaniu działaczy NSZZ „Solidarność”, skazany przez Sąd Wojewódzki w Gdańsku na 3,5 roku pozbawienia wolności, we wrześniu 1986 r. zwolniony na mocy amnestii, od 18 XII 1988 r. do 1990 r. członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie, uczestnik obrad plenarnych Okrągłego Stołu; w latach 1991–2001 poseł na Sejm RP z list UD i UW, w latach 1991–1994 wiceprzewodniczący UD, w latach 2002–2005 przewodniczący UW. Inwigilowany przez Inspektorat 2 WUSW we Wrocławiu w ramach SOR krypt. „Ikar”.

¹⁹ Mieczysław Klimowicz (1919–2008), historyk literatury, prof. zw. (1978); absolwent UW (1951); uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., jeńiec sowiecki (uciekł z więzienia w Baranowiczach), od 1940 r. członek ZWZ-AK, od 1945 r. członek Zrzeszenia „WiN”, we wrześniu 1947 r. ujawnił się; w latach 1950–1953 bibliotekarz w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu, od 1953 r. pracownik naukowy IBL PAN we Wrocławiu, od 1958 r. pracownik naukowy UW, w latach 1969–1972 dziekan Wydziału Filologicznego UW, w latach 1972–1975 prorektor UW, w latach 1987–1990 rektor UW; w latach 1972–1976 poseł na Sejm PRL (bezpartyjny); w latach 1963–1967 kontakt służbowo-informacyjny ps. „Mieczysław” na kontakcie Samodzielnej Grupy Specjalnej SB KW MO we Wrocławiu. Inwigilowany od listopada 1970 r. do lutego 1972 r. przez Wydział III KW MO we Wrocławiu w ramach SOS krypt. „Masoni”.

– przemarsz 500-osobowej grupy członków „Solidarności Wiejskiej” na wiec w parku miejskim, podczas wiecu wystąpienie A[ntoniego] Pietkiewicza²⁰ i przedstawiciela „Solidarności Wiejskiej” Walczykiewicza²¹ (gnębienie rolników przez władze, władze chciały zniszczyć wiarę), w wiecu wzięło udział 1,5 tys. osób, 70 proc. to rolnicy;

[...] ^a

2.11. W Koninie:

– wiec na placu przy basenie kąpielowym (500 osób), uformowanie pochodu pod kościół [św. Maksymiliana Marii] Kolbego;

– msza w kościele (1000 osób);

– podczas przemarszu – transparenty dot[yczące] ^duwolnienia więźniów politycznych i Katynia^d oraz z żądaniem nauczania bez kłamstw;

– kolejna msza przed kościołem, m.in. w intencji pomyślnych wyborów do władz „Solidarności” (4 tys. osób);

– podobne uroczystości w Turku, Kole, Kłodawie, Witkowie, Zagorowie – łącznie uczestniczyło ok. 3 tys. osób;

[...] ^a

2.12. W Rzeszowie:

– msza w kościele farnym w Rzeszowie (6 tys. osób);

^{d-d} *Tak w tekście oryginału.*

²⁰ Antoni Pietkiewicz (ur. 1948 r.), absolwent Wydziału Elektrycznego PŁ (1978); od 1976 r. współpracownik KOR/KSS „KOR”, od 1979 r. uczestnik ROPCiO, w latach 1979–1980 współwydawca pisma „Wolne Słowo”, od jesieni 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, od września 1980 r. przewodniczący MKZ NSZZ „Solidarność”, od maja 1981 r. przewodniczący Zarządu Okręgu w Kaliszu, wiceprzewodniczący ZR Wielkopolska Południowa NSZZ „Solidarność”, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”, członek KK, od listopada 1981 r. p.o. przewodniczącego ZR, od października 1980 r. współzałożyciel, redaktor pisma „NSZZ «Solidarność». Pismo MZK NSZZ «Solidarność» Województwa Kaliskiego”, w listopadzie 1981 r. sygnatariusz deklaracji założycielskiej Klubów Rzeczypospolitej Samorządnej Wolność–Sprawiedliwość–Niepodległość; 13 XII 1981 r. internowany, we wrześniu 1982 r. nie wrócił z przepustki, lider TKK NSZZ „Solidarność” Regionu Wielkopolska Południowa, w latach 1982–1984 ukrywał się, współpracownik Prymasowskiego Komitetu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i Ich Rodzinom, od lipca 1983 r. do lipca 1984 r. szef Międzyregionalnej Komisji Koordynacyjnej NSZZ „Solidarność” Kalisz–Konin–Sieradz, w dniach 2–23 VII 1984 r. aresztowany, w latach 1984–1988 działacz Duszpasterstwa Świata Pracy Energetyki przy kościele św. Anny w Warszawie, od kwietnia 1989 r. przewodniczący Krajowej Komisji Rewizyjnej NSZZ „Solidarność”; w okresie sierpień 1990 r. – styczeń 1991 r. wojewoda kaliski, w okresie styczeń 1991 r. – listopad 1991 r. pierwszy zastępca szefa Kancelarii Prezydenta RP, w latach 1992–1995 wiceprezes NIK, w latach 1999–2001 wojewoda mazowiecki. Inwigilowany: w okresie wrzesień 1978 r. – wrzesień 1983 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Kaliszu w ramach SOR krypt. „Błacha”, w okresie sierpień 1979 r. – wrzesień 1981 r. przez Wydział III KW MO w Kaliszu w ramach SOR krypt. „Inicjatywa”, w okresie październik 1981 r. – sierpień 1982 r. Wydział III KW MO w Kaliszu w ramach SOR krypt. „Klubowiec”, od 20 V 1983 r. do 18 XII 1985 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Kaliszu w ramach SOR krypt. „Zbieg”, w okresie październik 1983 r. – wrzesień 1986 r. w ramach SOR krypt. „Układ”, od stycznia 1986 r. przez Wydział V-1 SUSW w ramach SOR krypt. „Wędrownik”, w okresie październik 1987 r. – czerwiec 1989 r. przez Wydział III-2 SUSW w ramach SOR krypt. „Wędrownik”.

²¹ Mieczysław Walczykiewicz (ur. 1945 r.), ukończył szkołę przysposobienia rolniczego (1961 r.); w październiku 1980 r. przewodniczący pierwszego w woj. kaliskim Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” RI w gminie Szczytniki, współorganizator struktur NSZZ „Solidarność” RI w woj. kaliskim, w listopadzie 1980 r. uczestnik zjazdu ruchów chłopskich w Elblągu, w okresie styczeń–sierpień 1981 r. przewodniczący Prezydium Tymczasowego Zarządu Wojewódzkiego „Solidarności Wiejskiej” w Kaliszu, w marcu 1981 r. uczestnik strajku okupacyjnego w siedzibie ZSL w Bydgoszczy; od 13 XII 1981 r. do 8 III 1982 r. internowany, po wyjściu na wolność współorganizator Duszpasterstwa Rolników Indywidualnych Okręgu Kalisko-Sieradzkiego, jeden z liderów podziemnej NSZZ „Solidarność” RI w woj. kaliskim, uczestnik ogólnopolskich spotkań NSZZ „Solidarność” RI; w 1989 r. współorganizator wojewódzkiego i gminnego Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie, od lat dziewięćdziesiątych działacz Akcji Katolickiej w diecezji kaliskiej. Inwigilowany do września 1989 r. przez Wydział IV/VI WUSW w Kaliszu w ramach SOR/KE krypt. „Inwalida”.

– wiec na Rynku pod pomnikiem Kościuszki, wystąpienie A[ntoniego] Kopaczewskiego²² (MKZ), złożenie kwiatów pod pomnikiem, udział wzięło 10 tys. osób, brak negatywnych akcentów politycznych, znacznie wzbogacony wystrój dekoracyjny w stosunku do 1 Maja;

[...]a

2.13. W Elblągu:

– msza w kościele św. Mikołaja;

– przemarsz i manifestacja pod pomnikiem Ofiar Grudnia (7 tys. osób);

– poświęcenie sztandaru „Solidarności” przy Zakładach Mechanicznych „Zamech”;

– brak wrogich akcentów politycznych;

[...]a

2.14. W Suwałkach:

– wiec w parku miejskim (1000 osób), A[ndrzej] Tylenda (sympatyk RMP, red[aktor] nielegalnego pisma „Ława”) odczytał wiersze prowokacyjnie nawiązujące do stosunków polsko-radzieckich, atakujące MO i SB oraz działania cenzury;

– msza w miejscowym kościele;

– podczas przemarszu do kościoła – transparenty dot[yczące] zwolnienia więźniów politycznych;

– przewaga wśród uczestników ludności wiejskiej.

[...]a

Źródło: AIPN, 0365/3, t. 1, k. 12–17, mps.

²² Antoni Kopaczewski (1941–2014), pracownik WSK PZL w Rzeszowie; w sierpniu 1980 r. uczestnik strajku w WSK PZL, członek KS, przewodniczący MKS w Rzeszowie, od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, przewodniczący Prezydium MKZ, członek KKP, w okresie styczeń–luty 1981 r. współorganizator strajku chłopskiego w siedzibie byłego WRZZ w Rzeszowie i sygnatariusz porozumień rzeszowsko-ustrzyckich, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”, członek KK; od 13 XII 1981 r. do 6 VIII 1982 r. internowany, w latach 1983–1989 przywódca „Solidarności Walczącej” Oddział Rzeszów. Inwigilowany od sierpnia 1982 r. do marca 1990 r. przez Wydział V KW MO/WUSW w Rzeszowie w ramach SOR krypt. „Pięść”.

1981 listopad 6, Warszawa – Plan przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III Komendy Stołecznej MO w ramach zabezpieczenia uroczystości organizowanych przez ugrupowania antysocjalistyczne w dniu 11 listopada 1981 r.

„Zatwierdzam”^a

Tajne spec[jalnego] znacz[enia]

Egz. nr b¹b

Plan

przedsięwzięć operacyjnych Wydziału III w ramach zabezpieczenia uroczystości organizowanych przez ugrupowania antysocjalistyczne w dniu 11 listopada 1981 r.

I. Sytuacja operacyjna

Aktualnie spośród wszystkich ochronianych obiektów akademickich jedynie w SGPiS i SGGW-AR powstały w NZS-ach zespoły inicjatywne mające przygotować członków tej organizacji do udziału w uroczystych obchodach rocznicy odzyskania niepodległości w dniu 11 listopada br. NZS w SGPiS zakłada zaakcentowanie rocznicy imprezą w obrębie uczelni, natomiast grupa działaczy NZS z SGGW-AR (Rościszewski¹, Boruc², Marszałek³) podejmuje starania o czynne włączenie się do obchodów i wzięcie udziału w manifestacji na pl. Zwycięstwa. Delegacja NZS SGGW zamierza wystąpić pod sztandarem uczelni oraz ma wesprzeć działający w Warszawie Komitet Obrony Więzionych za Przekonania. W środowisku NZS i NSZZ „Solidarność” Politechniki Warszawskiej i Uniwersytetu Warszawskiego problem obchodów rocznicy 11 listopada nie był jeszcze konkretnie omawiany. Z dotychczasowego rozpoznania wynika, że podobnie jak w latach

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem i odręcznie wpisaną datą pieczęć o treści: Naczelnik Wydziału III K[omen]dy Stołecznej MO w Warszawie, 6 XI [19]81 [r.].

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Paweł Rościszewski (ur. 1960 r.), student Wydziału Rolniczego SGGW-AR w Warszawie (od 1979 r.); od września 1980 r. członek Komitetu Założycielskiego NZS, współprowadzący bibliotekę wydawnictw drugoobiegowych przy NZS, w okresie listopad–grudzień 1981 r. członek Komitetu Strajkowego na SGGW-AR, członek redakcji pisma „Informator NZS przy SGGW-AR”; po 13 XII 1981 r. działał w konspiracyjnych strukturach NZS, ujawnił się 23 VIII 1982 r.

² Jerzy Boruc (ur. 1954 r.), absolwent Wydziału Technologii Drewna SGGW-AR w Warszawie (1985); wiceprzewodniczący NZS na SGGW-AR, sympatyk KPN, od maja 1981 r. członek KOWzP, członek Regionalnego KOWzP w Warszawie, współorganizator biblioteki wydawnictw niezależnych przy NZS SGGW-AR, w okresie listopad–grudzień 1981 r. członek Komitetu Strajkowego na SGGW-AR; po wprowadzeniu stanu wojennego ukrywał się, w sierpniu 1982 r. zgłosił się do KS MO, członek Grup Oporu „Solidarni” (organizował akcje ulotkowe, kolportował prasę i książki); w sierpniu 1985 r. wyemigrował do Danii. Inwigilowany od września 1981 r. do października 1986 r. w ramach SOR/KE „Bufon” przez Wydział III KS MO/SUSW w Warszawie.

³ Ryszard Marszałek (ur. 1957 r.), w latach 1978–1985 student Wydziału Technologii Drewna SGGW-AR w Warszawie; przewodniczący NZS na SGGW-AR, w maju 1981 r. współzałożyciel KOWzP w Warszawie, w listopadzie 1981 r. członek redakcji „Informatora NZS przy SGGW-AR”, w listopadzie 1981 r. założyciel Klubu Narodowo-Niepodległościowego przy NZS SGGW-AR, w okresie listopad–grudzień 1981 r. członek Komitetu Strajkowego na SGGW-AR; po 13 XII 1981 r. ukrywał się (miał zostać internowany), w sierpniu 1982 r. zgłosił się do KS MO. Inwigilowany od października 1981 r. do października 1986 r. Wydział III KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOR/KE krypt. „Szaman”.

ubiegłych indywidualni studenci tych uczelni będą brali udział w mszy w katedrze oraz w zgromadzeniu pod Grobem Nieznanego Żołnierza.

Według posiadanych informacji w dniach 14 i 15 listopada w Uniwersytecie Warszawskim (Auditorium Maximum) odbędą się za zgodą rektora po trzy wykłady dziennie na tematy związane z rocznicą 11 listopada oraz dot[yczące] aktualnej sytuacji. Wykłady będą prowadzili Jerzy Łojek⁴ i Stefan Kurowski⁵ (z Polskiej Akademii Nauk), Stanisław Krukowski⁶ (z UW) oraz Wojciech Ziemiński.

Z uzyskanych informacji operacyjnych wynika, że w uroczystościach 63. rocznicy odzyskania niepodległości ma wziąć udział grupa młodzieży występująca pod nazwą „Niezależny Związek Młodzieży «Kraj»”⁷, zrzeszająca młodzież szkolną, studentów i młodzież pracującą. Według wstępnych danych w uroczystościach weźmie udział ok. 30 osób, w czasie przemarszu z katedry św. Jana pod Grób Nieznanego Żołnierza zamierzają przejść w kolumnie marszowej za przedstawicielami NZS-u. Będą eksponować transparent z napisem: „NZM «Kraj»”, i orłem w koronie na biało-czerwonym tle. Pod Grobem Nieznanego Żołnierza zamierzają złożyć wieniec i wygłosić krótkie przemówienie, które według założeń ma być formą agitacji do Związku. W tym też celu NZM przygotowuje ok. 2–3 tys. ulotek informujących o istnieniu grupy.

⁴ Jerzy Łojek (1932–1986), historyk, dr hab. (1967); absolwent Instytutu Historycznego UW (1956); w latach 1969–1982 docent w IBL PAN; od 1979 r. współpracownik niezależnego pisma „Głos” i Wydawnictwa „Głos”, w maju 1981 r. współzałożyciel Komitetu Budowy Pomnika Ofiar Katynia, we wrześniu 1981 r. sygnatariusz deklaracji założycielskiej KSN; w dniach 13–28 XII 1981 r. internowany. Inwigilowany: od czerwca 1975 r. przez Wydział VIII Departamentu I MSW w ramach SOR krypt. „Idak”/„Lutus” (b.d.d., akta zniszczono), w okresie marzec 1976 r. – marzec 1977 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie w ramach SOS krypt. „Petent”, w okresie marzec 1979 r. – październik 1986 r. przez Wydział III-1/III KS MO/SUSW w Warszawie w ramach KE/SOR/KE krypt. „Petent”.

⁵ Stefan Kurowski (1923–2011), ekonomista, prof. zw. (1989); absolwent UŁ (1949), w latach 1955–1993 pracownik naukowy PAN; w latach 1956–1962 uczestnik spotkań Klubu Krzywego Koła, w latach 1977–1980 publicysta pism „Opinia”, „Droga”, „Głos”, w 1976 r. sygnatariusz „Listu 101”, w 1979 r. sygnatariusz deklaracji założycielskiej KPN; w okresie 1980–1981 doradca ekonomiczny NSZZ „Solidarność”, w 1981 r. członek założyciel KSN; od 13 XII 1981 r. do 14 IV 1982 r. internowany; w latach 1982–2002 wykładowca akademicki; w latach 1988–1989 członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie; w latach 1990–1991 członek Komitetu Doradczego przy Prezydencie RP, w 1992 r. doradca premiera Jana Olszewskiego. Inwigilowany: od 1963 r. do 24 IV 1972 r. przez Departament III MSW w ramach SOO/SOR krypt. „Terier”, od 27 IV 1978 r. do 20 IX 1989 r. przez Wydział III/III-2/III-1 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach KE/SOR/KE krypt. „Kogut”.

⁶ Stanisław Krukowski (1942–1996), prawnik, historyk prawa, dr prawa (1974); absolwent Wydziału Prawa i Administracji UW (1965); pracownik naukowy UW, wykładowca na Wydziale Prawa Kanonicznego ATK; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, członek KZ na UW, doradca ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”, w okresie październik–grudzień 1981 r. pracownik Zespołu ds. Samorządu Terytorialnego Zarządu Regionu, w październiku 1981 r. sygnatariusz deklaracji KSN, w październiku 1984 r. członek Komitetu Obywatelskiego Przeciw Przemocy; w 1992 r. podsekretarz stanu w URM w rządzie Jana Olszewskiego. Inwigilowany w okresie grudzień 1984 r. – grudzień 1989 r. przez Wydział III SUSW w ramach KE krypt. „Prelegent”.

⁷ Niezależny Związek Młodzieży „Kraj” – założony w końcu 1980 r. przez studentów UW i AM w Warszawie, działał w Warszawie, liczył do 200 członków; w styczniu 1981 r. powołano Komitet Organizacyjny; według deklaracji programowej NZM „Kraj” miał działać w duchu idei demokracji i sprzeciwiać się wszelkim formom totalitaryzmu; członkowie organizacji uczestniczyli w „akcjach o charakterze rocznicowym, związanym z narodowymi wydarzeniami historycznymi”; planowano wydawanie własnego pisma; po wprowadzeniu stanu wojennego Związek zakończył działalność.

II. Planowane czynności i przedsięwzięcia:

1. Uniwersytet Warszawski:

- poprzez źródła „Adam”⁸, „Szczęsny”⁹, „WO”¹⁰, „GK”¹¹, „RM”¹² uzyskać informacje o szeregówkowych zamierzeniach NZS i [NSZZ] „S[olidarność]”;
- objąć aktywną kontrolą G[rzegorza] Rossę, czołowego działacza studenckiego z kręgu KPN;
- zabezpieczyć cykl wykładów w Auditorium Maximum w dniach 14 i 15 bm.;
- w dniu 11 listopada podjąć obserwację kompleksu UW przy ul. Krakowskie Przedmieście.

2. Politechnika Warszawska:

- poprzez źródła „Rum”¹³, „Okno”¹⁴, „Andrzej”¹⁵ i „KW”¹⁶ uzyskać dokładne informacje o zamierzonych szczególnych działaniach NZS i [NSZZ] „S[olidarność]”;
- objąć aktywną kontrolą działaczy NZS, w tym Drabarka¹⁷, Wróblewskiego¹⁸, Karpińskiego¹⁹, których aktywny udział w obchodach jest bardzo prawdopodobny;
- bezpośrednie przygotowania i sam przebieg imprezy zabezpieczyć przez osobowe źródła informacji „Andrzej”, „Konrad”²⁰, „Okno”;
- systematycznie kontrolować na obiekcie przebieg kampanii propagandowej związanej z obchodami. Poddać bezpośredniej obserwacji w dniach 10 i 11 listopada newralgiczne miejsca: gmach główny, DS-y „Riviera”, „Mikrus”, DS na pl. Narutowicza.

3. Pozostałe uczelnie, ze szczególnym uwzględnieniem SGGW-AR i SGPiS:

- podjąć działania mające na celu niedopuszczenie do udziału delegacji NZS SGGW-AR w obchodach rocznicowych pod sztandarem uczelni – jako że NZS nie jest reprezentantem całego środowiska akademickiego SGGW;
- objąć kontrolą operacyjną Jerzego Boruca, Ryszarda Marszałka – organizatorów udziału NZS w uroczystościach oraz wsparcia KOWzP;

⁸ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹⁰ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹¹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹² Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹³ Według materiałów ewidencyjnych oraz dokumentów był nim Wojciech Mądry. Wojciech Mądry (ur. 1950 r.), student PW; pracownik naukowy Wydziału Mechanicznego Energetyki i Lotnictwa PW; pozyskany do współpracy 23 VI 1973 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie, następnie – w połowie lat osiemdziesiątych – przekazany do Wydziału V SUSW w Warszawie, jego doniesienia dotyczyły działalności NZS oraz projektów technicznych realizowanych na Wydziale Mechanicznym Energetyki i Lotnictwa PW, np. konstrukcji samolotu ultralekkiego.

¹⁴ Według materiałów ewidencyjnych oraz dokumentów był nim Wojciech Stawowski. Wojciech Stawowski (ur. 1957 r.), student Wydziału Inżynierii Lądowej PW; pozyskany do współpracy 24 V 1977 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie i zarejestrowany w charakterze TW ps. „Okno”, w 1983 r. teczkę pracy przekazano do Wydziału „C” SUSW w Warszawie, a teczkę personalną do Wydziału WSW 1. Dywizji Zmechanizowanej w Legionowie, współpracę zakończono 7 VI 1985 r.

¹⁵ Prawdopodobnie chodzi o Matyldę Sobieską, patrz dok. nr 13, s. 85, przyp. 2.

¹⁶ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹⁷ Bliższych danych nie ustalono.

¹⁸ Bliższych danych nie ustalono.

¹⁹ Bliższych danych nie ustalono.

²⁰ Brak danych umożliwiających identyfikację.

– poprzez osobowe źródła „Roman”²¹, „Michał”²², „Teresa”²³, „Pedagog”²⁴, „KP”²⁵, „ZJ”²⁶, „Rud”²⁷, „Mel”²⁸, „Leszek”²⁹ na bieżąco rozpoznawać zamiary i plany NZS-ów w SGPiS i SGGW-AR oraz zabezpieczyć imprezy rocznicowe;

– powiadomić władze uczelni o zamiarach uczestniczenia delegacji NZS-ów SGPiS i SGGW w obchodach rocznicowych organizowanych przez organizacje nielegalne KPN, KSN³⁰, RRN³¹;

– w oparciu o uzyskiwane informacje operacyjne podejmować działania neutralizujące i ograniczające udział przedstawicieli środowiska akademickiego.

4. Instytuty PAN:

– wzmocnić operacyjną kontrolę obiektów pod kątem ich udziału w obchodach (wiece, odczyty, udział pracowników ochronianych obiektów w imprezach organizowanych poza obiektami);

– objąć wzmoczoną kontrolą operacyjną oraz obserwacją od 10 bm. J[erzego] Łojka, aktywnego organizatora uroczystości rocznicowych;

– dokonać w dniu 10 i 11 bm. kontroli obiektów pod kątem ujawniania plakatów, ulotek i transparentów rocznicowych o wrogich treściach;

– w wypadku wcześniejszego ujawnienia faktu organizowania na ochronianych obiektach uroczystości rocznicowych rozpoznać ich charakter oraz zabezpieczyć operacyjnie ich przebieg;

²¹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

²² Brak danych umożliwiających identyfikację.

²³ Brak danych umożliwiających identyfikację.

²⁴ Brak danych umożliwiających identyfikację.

²⁵ Brak danych umożliwiających identyfikację.

²⁶ Brak danych umożliwiających identyfikację.

²⁷ Brak danych umożliwiających identyfikację.

²⁸ Według materiałów ewidencyjnych oraz dokumentów był nim Michał Lipiński. Michał Lipiński (ur. 1950 r.), absolwent PW; pracownik SGPiS zatrudniony na stanowisku głównego specjalisty ds. aparatury technicznej; 30 III 1981 r. zarejestrowany jako KO „Mel” przez Wydział III KS MO w Warszawie w celu inwigilacji struktur „Solidarności” na uczelni, po odejściu z uczelni i rozpoczęciu pracy na stanowisku zastępcy dyrektora Wydziału Administracji i Inwestycji w Towarzystwie Eksportowo-Importowym „Remex” od 23 III 1985 r. prowadzony w charakterze TW ps. „Mel” przez Wydział V-2 SUSW w Warszawie, w 1987 r. przejęty przez Wydział XI Departamentu I MSW, współpracę zakończono 15 II 1990 r.

²⁹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

³⁰ Kluby Służby Niepodległości – inicjatywa pojawiła się 27 IX 1981 r., powstanie KSN ogłoszono podczas I KZD NSZZ „Solidarność”; w założeniu Kluby miały być ruchem obywatelskim działającym na rzecz praw człowieka i niezawisłości narodowej, na jego bazie miałyby w przyszłości powstać niepodległościowa partia polityczna; „Deklarację celów” KSN podpisało 39 członków założycieli (wśród nich byli działacze „Solidarności”, ROPCiO, KPN i KSS „KOR”), m.in.: Jacek Bartyzel, Wojciech Bogaczyk, Urszula Doroszevska, Aleksander Hall, Seweryn Jaworski, Jarosław Kaczyński, Bronisław Komorowski, Stefan Kurowski, Antoni Macierewicz, Stanisław Michalkiewicz, Tomasz Mickiewicz, Antoni Pietkiewicz, Marian Piłka i Wojciech Ziemiński; w praktyce KSN nie rozwinęły poważniejszej działalności (współorganizowano obchody Święta Niepodległości, planowano też wydawanie własnych „Zeszytów Historycznych”); po wprowadzeniu stanu wojennego zakończyły działalność.

³¹ Robotniczy Ruch Narodowy – niepodległościowe ugrupowanie polityczne stanowiące autonomiczną część KPN, założone 6 VIII 1981 r. przez pracowników warszawskiego MZK: Waldemara Dziumaka, Mariana Parchowskiego, Aleksandra Kowalskiego, Ryszarda Zarembe i Andrzeja Budziaka; we wstępnym programie odwołano się do tradycji walk o wolność, niepodległość i demokrację, chrześcijańskiej moralności i robotniczego dążenia do sprawiedliwości społecznej. W odezwie „Do robotników polskich” RRN domagał się m.in. wolnych wyborów do sejmu i rad narodowych; pismem RRN był „Robotnik Polski”.

– w dniach 7–10 bm. odbyć spotkania z osobowymi źródłami informacji z obiektów, na których w przeszłości miały miejsce negatywne wystąpienia związane z rocznicą, (planuje się odbycie 18 spotkań).

5. Środowisko młodzieży:

– zabezpieczyć udział NZM „Kraj” w uroczystościach, wykorzystując TW [ps.] „Jacek”³². W przypadku druku ulotek znaczną ich część przejąć operacyjnie;

– uaktywnić współpracę ze źródłem ps. „Wielebny”³³ celem uzyskania interesujących informacji n[am] t[emat] zabezpieczonej imprezy;

– uaktywnić współpracę ze źródłami „Remi”³⁴ i „Maria”³⁵ celem zabezpieczenia dopływu informacji o ewentualnych akcjach mających na celu nakłonienie młodzieży szkolnej do wzięcia udziału w uroczystościach (ulotki, spotkania informacyjne organizowane przez szkolne koła [NSZZ] „Solidarność” itp.);

– wyczulić kontakty służbowe na możliwość wystąpienia negatywnych zjawisk w szkołach.

Wyk[onano] w 3 egz.

Egz. nr 1 – Wydz[iał] III-2 KS MO

Egz. nr 2 – kier[ownik] Wydz[iału]

Egz. nr 3 – prow[adzący] zabezpieczenie

Kier[ownik] Sekcji I Wydz[iału] III

por. mgr M[ichał] Świątalski³⁶

Źródło: AIPN, 0999/181, k. 54–57, mps.

^c *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

³² Brak danych umożliwiających identyfikację.

³³ Brak danych umożliwiających identyfikację.

³⁴ Brak danych umożliwiających identyfikację.

³⁵ Brak danych umożliwiających identyfikację.

³⁶ Michał Świątalski (ur. 1949 r.), od sierpnia 1974 r. do marca 1990 r. funkcjonariusz SB KS MO/SUSW w Warszawie, od listopada 1978 r. kierownik sekcji w Wydziale III, od czerwca 1989 r. zastępca naczelnika Wydziału III-1, od listopada 1989 r. zastępca naczelnika Wydziału Studiów i Analiz.

1981 listopad 8, Warszawa – Plan prewencyjnego zabezpieczenia m.st. Warszawy w dniach 8–11 listopada 1981 r.

„Zatwierdzam”^a
L.dz. SD-0^b520^b/81

Warszawa, dnia ^b8 XI^b 1981 r.
Tajne
Egz. nr ^b3^b

Plan

prewencyjnego zabezpieczenia m.st. Warszawy w dniach 8–11 listopada br.

I. Założenie

W związku z przypadającą w dniu 11 listopada br. 63. rocznicą uzyskania przez Polskę niepodległości przewiduje się, że ugrupowania antysocjalistyczne będą realizowały następujący program:

- godz. 18.00 – odprawienie uroczystej mszy w katedrze św. Jana;
- godz. 19.30 – przemarsz pochodu z pl. Zamkowego pod Grób Nieznanego Żołnierza trasą: [ul.] Krakowskie Przedmieście, [ul.] Bagińskiego, pl. Zwycięstwa;
- godz. 20.00 – rozpoczęcie uroczystości pod Grobem Nieznanego Żołnierza, złożenie wieńców, apel poległych;
- godz. 21.00 – zakończenie uroczystości odśpiewaniem hymnu Polski.

W celu zapewnienia ładu, porządku i spokoju publicznego oraz zapobieżeniu akcjom ulotkowym i plakatowaniu miasta planuje się z dniem 8 listopada:

II. Organizacja zabezpieczenia:

1. Całością działań kieruje płk H[enryk] Celak¹ oraz zespół w składzie:
 - ppłk J. Jadowski² – odpowiedzialny za działanie sił Milicji Obywatelskiej,
 - mjr K[azimierz] Dzienia – odpowiedzialny za zabezpieczenie operacyjne SB,
 - mjr W[iesław] Dreczko³ – odpowiedzialny za zabezpieczenie w zakresie ruchu drogowego,
 - ppłk Z. Zalewski⁴ – odpowiedzialny za udział sił ZOMO,

^a Opatrzono nieczytelnym podpisem oraz wpisaną odręcznie datą: 8 XI [19]81 r.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Henryk Celak (1934–2019), od września 1953 r. w MO, od lipca 1972 r. zastępca komendanta dzielnicowego MO Warszawa-Mokotów, od maja 1973 r. komendant dzielnicowy MO Warszawa-Sródmiście, od lipca 1981 r. zastępca komendanta stołecznego MO ds. MO w Warszawie, od sierpnia 1983 r. zastępca szefa SUSW ds. MO w Warszawie, od lutego 1988 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW, od września 1989 r. główny specjalista w Kierownictwie KG MO; działacz sportowy, prezes warszawskiego OZPN, wiceprezes PZPN.

² Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

³ Wiesław Dreczko (ur. 1940 r.), od sierpnia 1963 r. do kwietnia 1989 r. funkcjonariusz MO, od listopada 1973 r. zastępca dowódcy batalionu ZOMO KS MO w Warszawie, od lipca 1978 r. naczelnik Wydziału Ruchu Drogowego KS MO w Warszawie.

⁴ Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

- ppłk J[erzy] Araźnik⁵ – odpowiedzialny za udział sił KD MO Warszawa-Śródmieście.
- 2. Działania funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa ujęte są w odrębnym planie.
- 3. Działania prewencyjne podzielone zostały na dwa etapy:

- a) przedsięwzięcia wyprzedzające,
- b) zabezpieczenie uroczystości w dniu 11 bm.

Ad. a) najbardziej zagrożonymi rejonami miasta przez ewentualne akcje ulotkowo-plakatowe są:

- rejon Starego Miasta,
- ul. Krakowskie Przedmieście,
- al. gen. Świerczewskiego,
- ul. Marszałkowska od pl. Unii Lubelskiej do pl. Dzierżyńskiego.

Komendant dzielnicowy MO Warszawa-Śródmieście z dniem 8 listopada br. skieruje z sił własnych i przydzielonych w wymienione rejony radiowozy służby mundurowej i cywilnej MO oraz patroli piesze (dzielnicowych, milicjantów, wywiadowców) z zadaniem utrzymania ładu, zapobiegania akcjom ulotkowym i plakatowym.

Legitymowanie osób w uzasadnionych przypadkach może mieć miejsce poza obrębem działania i musi mieć cechy przypadkowości. Decyzja o ewentualnych zatrzymaniach musi być konsultowana z bezpośrednimi przełożonymi, dyżurn[ym] miasta lub kierownictw[em] Wydziału III-2. Sprawców kolportażu oraz osoby podejrzane doprowadzić do oficerów dyżurnych jednostek MO, a o fakcie zatrzymania informować dyżurnego KS MO [...].^c

Celem umocnienia działań na terenie dzielnicy, dowódca Zmotoryzowanego Odwołu [Milicji Obywatelskiej] KS MO skieruje do dyspozycji komendanta dzielnicowego MO Warszawa-Śródmieście:

- dnia 9 bm. w godz. 14.30–22.30 – XVI, XVIII i XIX kompanie operacyjne – 150 funkcjonariuszy;

- dnia 11 bm. w godz. 7.00–15.00 – XX i XV kompanie operacyjne – 120 funkcjonariuszy

oraz w godz. 14.30–22.30 – IV, V, XVI kompanie operacyjne – 120 funkcjonariuszy.

Ad. b) zabezpieczanie uroczystości zostało oparte na posterunkach kierowania ruchem i patrolach KD MO Śródmieście.

- Naczelnik Wydziału Ruchu Drogowego KS MO od godz. 14.30 do odwołania spowoduje wystawienie posterunków na skrzyżowaniach:

- [ul.] Miodowa – [ul.] Długa,
- [ul.] Miodowa – [ul.] Kapitulna,
- [ul.] Miodowa – [ul.] Senatorska,
- [ul.] Miodowa – [ul.] Krakowskie Przedmieście,
- [ul.] Krakowskie Przedmieście – [ul.] Trębacka,
- [ul.] Krakowskie Przedmieście – [ul.] Ossolińskich,

^c Fragment pominięty przez autorów publikacji.

⁵ Jerzy Araźnik (ur. 1938 r.), od czerwca 1959 r. funkcjonariusz SB KS MO w Warszawie, od marca 1970 r. zastępca naczelnika Wydziału II KS MO w Warszawie, od października 1972 r. słuchacz ASW w Warszawie, od sierpnia 1975 r. komendant dzielnicowy MO Warszawa-Wola, od sierpnia 1981 r. komendant dzielnicowy MO Warszawa-Śródmieście, od grudnia 1981 r. zastępca komendanta stołecznego MO ds. polityczno-wychowawczych w Warszawie, od sierpnia 1983 r. do marca 1989 r. zastępca szefa WUSW ds. polityczno-wychowawczych w Warszawie, w lutym 1990 r. zwolniony ze służby.

- [ul.] Krakowskie Przedmieście – [ul.] Bagińskiego,
- [ul.] Krakowskie Przedmieście – [ul.] Karowa,
- [ul.] Krakowskie Przedmieście – [ul.] Królewska,
- [ul.] Krakowskie Przedmieście – [ul.] Traugutta,
- [ul.] Krakowskie Przedmieście – [ul.] Kopernika,
- [ul.] Nowy Świat – [ul.] Świętokrzyska,
- trasa Trakt Królewski – od ul. Gagarina do ul. Kopernika.

Ponadto naczelnik WRD utrzyma w odwodzie na ul. Konopnickiej: 1 oficer i 10 milicjantów. Funkcjonariusze WRD spełniać będą jednocześnie funkcję posterunków obserwacyjno-meldunkowych.

Komendant dzielnicowy MO Warszawa-Śródmieście z sił własnych skieruje od godz. 14.30 w bezpośredni rejon uroczystości służbę wywiadowczą (10 funkcjonariuszy) z zadaniami bezpośredniej współpracy z pracownikami pionu SB KS MO. Zadania zostaną omówione dn[ia] 10 bm. w Wydziale III-2 KS MO.

Ponadto komendant dzielnicowy MO Warszawa-Śródmieście skieruje w rejon Starego Miasta, pl. Zamkowego, pl. Zwycięstwa oraz na przewidywaną trasę przejścia pochodu mundurowe patrole i wyznaczy posterunki z zadaniami informacyjno-obszernymi.

4. Organizacja odwodów

Dowódca Zmotoryzowanego Odvodu [Milicji Obywatelskiej] KS MO w dniu 11 bm. od godz. 14.30 do odwołania wyznaczy do odwodu I rzutu:

odwód nr 1 – m[iejsce] p[ostoju] świetlica XVIII Komisariatu KD MO Śródmieście, pododdział w sile IV kompanii operacyjnej – 40 funkcjonariuszy;

odwód nr 2 – m[iejsce] p[ostoju] świetlica KD MO Śródmieście, pododdziały w sile V i XVI kompanii operacyjnych – 80 funkcjonariuszy;

– do odwodu II rzutu z m[iejsca] p[ostoju] w miejscu zakwaterowania jeden batalion operacyjny.

Dowódca [Zmotoryzowanego Odvodu Milicji Obywatelskiej] KS MO opracuje plan ewentualnych działań rozpraszających w rejonie pl. Zamkowego, pl. Zwycięstwa i działań ochronno-zaporowych przy obiektach KC PZPR, KW PZPR, URM, sejmu i ambasady ZSRR.

Skierowanie odwodów do działań rozpraszających i przywracających porządek może nastąpić wyłącznie na polecenie komendanta stołecznego MO.

5. Siły i środki zabezpieczenia

a) siły:

- funkcjonariuszy ZOMO – 390,
- funkcjonariuszy KD MO Śródmieście – 40,
- funkcjonariuszy WRD – 30,

b) środki:

etatowe środki transportu, łączności i środki wzmocnienia pododdziałów ZOMO, WRD, radiowozy służby mundurowej i cywilnej KD MO Śródmieście.

III. Postanowienia końcowe:

1. Komendant dzielnicowy MO Warszawa-Śródmieście zapewni od dnia 9 do 11 bm. 6–10 miejsc wolnych w areszcie.

2. Dowódca batalionu konwojowo-ochronnego zapewni wzmoczoną ochronę gmachu KS MO.

3. W dniach 10–11 bm. obowiązuje we wszystkich jednostkach terenowych KS MO dyżur ścisłego kierownictwa.

4. W dniu 11 bm. obowiązuje dla służb KS MO hasło porozumiewawcze: „Zamek”.

**Naczelnik Wydziału
Wojewódzkiego Stanowiska Kierowania
Komendy Stołecznej MO w Warszawie
pplk J. Jadowski^d**

Wykonano w 9 egz.

Rozesłane w[edłu]g rozdzielnika

MS/TS

Egz. nr 1 – komendant stoł[eczny] MO

Egz. nr 2 – z[astęp]ca komendanta stoł[ecznego] MO

Egz. nr 3 – Wydz[iał] III-2

Egz. nr 4 – KD MO Śródmieście

Egz. nr 5 – naczelnik W[ydziału] R[uchu] D[rogowego]

Egz. nr 6 – ZOMO

Egz. nr 7 – naczelnik W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania]

Egz. nr 8 – dyżurny

Egz. nr 9 – aa

Nr dz. masz – 61

Źródło: AIPN, 0999/181, k. 38–42, mps.

^d *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

1981 listopad 11, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Chłopicki” na temat niezależnych obchodów święta 11 Listopada

Źródło: „Chłopicki”¹
Przyjął: J[erzy] Rosa²
LK „Venus”³
Dnia 11 XI [19]81 [r.]

Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr...

Inf[ormacja] operac[yjna]

We wszystkich prawie kościołach odbędą się mniej lub bardziej uroczyste msze św[ięte] w związku z dniem 11 listopada. Centralna niejako uroczystość kościelna odbędzie się dn[ia] 11 listopada (środa) o godz. 18.00 w katedrze św. Jana. Organizatorem jak zwykle jest Kościół przy czynnym udziale wielu wiernych, a szczególnie „Solidarności” i Konfederacji Polski Niepodległej. Obie te instytucje rozlepiły na murach miasta klepsydry. Klepsydra, mająca formę nekrologu drukowanego, wzywa instytucje, aby zgłaszały do lokalu „Solidarności” przy ul. Mokotowskiej udział swoich pocztów, które mają się stawić na mszy w katedrze, oraz zapowiada przemarsz po mszy do Grobu Nieznanego Żołnierza.

Było to ogłoszone przed podaniem publicznie przez władze wiadomości, że tegoż dnia o godz. 12.00 zostaną złożone wieńce na Grobie Nieznanego Żołnierza przez różne organizacje. Należy sądzić, że do pewnego stopnia pokrzyżowało to plany Konfederacji, która jednak mimo wszystko wykorzysta wieczór na wystąpienie z przemowami przy Grobie N[ieznanego] Żołnierza.

W kościele natomiast św. Anny odbędzie się nabożeństwo tegoż dnia, ale o godz. 11.[00] rano. Ks[iądz] Uszyński⁴, zapraszając kawalerzystów, oznajmił, że na to nabożeństwo mają przyjść członkowie ambasady francuskiej. Wiadomości o mszach przekazywane

¹ Adam Malewski (1910–1986), oficer Komendy Głównej AK; po wojnie pracownik Ministerstwa Rolnictwa; według materiałów ewidencyjnych oraz dokumentów zwerbowany do współpracy w 1949 r. w celu inwigilacji środowiska żołnierzy AK i „WiN” pod ps. „Zawodowiec”, następnie „Chłopicki”, współpracę zakończono 17 II 1986 r.

² Jerzy Rosa (ur. 1943 r.), od lutego 1967 r. w MO, od września 1967 r. do marca 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od czerwca 1978 r. inspektor Departamentu III MSW, od marca 1985 r. starszy inspektor Departamentu III MSW, od grudnia 1988 r. zastępca naczelnika Wydziału XII Departamentu III MSW, przed zwolnieniem ze służby zastępca naczelnika Wydziału II Departamentu OKPP.

³ Brak danych umożliwiających identyfikację dysponenta lokalu kontaktowego.

⁴ Tadeusz Uszyński (1929–2001), duchowny katolicki, duszpasterz akademicki, płk WP; w 1955 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1966–1984 rektor kościoła św. Anny w Warszawie, w latach 1984–2001 proboszcz parafii św. Andrzeja Apostoła w Warszawie; według materiałów ewidencyjnych oraz dokumentów w październiku 1962 r. pozyskany przez Wydział IV KM MO m.st. Warszawy w charakterze TW ps. „Marian”, „Konrad”, współpraca prawdopodobnie trwała do grudnia 1971 r.

są też telefonicznie. Byłem powiadamiany przez płk. Stempkowskiego⁵, Jellentę⁶ i innych. Jellenta miał zresztą wywiad w TV.

W „Tygodniku Solidarność” nr b32^b był umieszczony artykuł Andrzeja Friszke⁷ o dniu 11 listopada z umieszczoną fotografią Piłsudskiego. Artykuł był szeroko komentowany przez kolegów b[yłych] oficerów. Otrzymałem pocztą od nieznanego nadawcy odpis listu otwartego do gen. Boruty-Spiech[owicza]. List podpisany jest przez „byłych wojskowych – nie najstarszych, lecz prawdziwych”. Stawiają oni generałowi szereg zarzutów natury moralnej. (List załączam).

B[yły] ppłk Krzywiak Stefan ps. „Zan”⁸, z KG AK Oddz[iał] I, otrzymał z Polskiego Instytutu Ewangelickiego w Sztokholmie list, w którym Instytut prosi go jako ewangelika o podanie nazwisk zasłużonych oficerów sprzed 1939 r. i AK.

Cel ewidencjonowania jest określony jako archiwalny, ale jak się orientuję niosą oni pomoc materialną i to może mieć pewne głębsze znaczenie, kto wie, czy nie polityczne. (List załączam)^b.

^a *W tekście oryginału: Jelentę.*

^{b-b} *Wpisano odręcznie.*

⁵ Michał Stempkowski ps. „Grzegorz”, „Barbara” (1896–1988), płk kawalerii WP; od sierpnia 1914 r. w armii rosyjskiej; od listopada 1917 r. do maja 1918 r. w I Korpusie Polskim, w okresie listopad 1918 r. – wrzesień 1923 r. oraz luty 1928 r. – wrzesień 1939 r. służył w WP, w październiku 1939 r. wstąpił do SZP, w okresie styczeń 1943 r. – styczeń 1945 r. komendant Okręgu Łódzkiego AK, w marcu 1945 r. aresztowany przez NKWD, w sierpniu 1945 r. skazany przez Wojskowy Sąd Okręgowy w Łodzi na 10 lat pozbawienia wolności, zwolniony w październiku 1945 r. (wykonanie wyroku zawieszono na 2 lata), kierownik Komisji Weryfikacyjnej i Likwidacyjnej Okręgu Łódzkiego AK; od 1946 r. pracował w rolnictwie, w 1957 r. podjął pracę w Warszawie; pod koniec lat siedemdziesiątych uczestniczył w działaniach ROPCio i KPSN. Inwigilowany od 1959 r. do marca 1967 r. przez Departament III MSW w ramach SOO krypt. „Sternik” (objęto nią grupę oficerów Okręgu Łódzkiego AK).

⁶ Stefan Jellenta (1899–1991), historyk wojskowości, płk WP; od sierpnia 1914 r. w Legionach Polskich, w latach 1918–1939 służył w WP, od 1935 r. pracownik Wojskowego Biura Historycznego; we wrześniu 1939 r. brał udział w obronie Warszawy, od października 1939 r. do marca 1945 r. jeńiec oflagów; po powrocie do Polski pracował m.in. w Zarządzie Głównym PCK, Centrali Handlowej Materiałów Budowlanych, Centrali Przemysłu Ceramiki Budowlanej, od 1956 r. pracownik Biura Historycznego WP, w latach 1958–1968 adiunkt w WIH. Inwigilowany w okresie styczeń 1956 r. – grudzień 1956 r. przez Departament IV KdsBP/Wydział IV UdsBP m.st. Warszawy w ramach sprawy ewidencyjno-obszerniczej.

⁷ Andrzej Friszke (ur. 1956), historyk, prof. nauk humanistycznych (2009); absolwent IH UW (1979); współpracownik KOR i KSS „KOR”; w 1981 r. redaktor działu historycznego „Tygodnika Solidarność”, od 1982 r. kierownik działu historycznego „Więzi”, w latach 1982–1989 publikował w wydawnictwach drugoobiegowych i emigracyjnych, m.in. w „Zeszytach Historycznych”; od 1990 r. pracownik naukowy w ISP PAN, od 2009 r. kierownik Zakładu Historii Najnowszej, w latach 2000–2006 i 2010–2016 członek Kolegium, następnie Rady IPN. Inwigilowany: w latach 1974–1975 przez Wydział III KW MO w Olsztynie w ramach KE, w okresie listopad 1978 r. – kwiecień 1980 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie w ramach SOS krypt. „Faworyt”/KE krypt. „Żeglarz”.

⁸ Stefan Krzywiak ps. „Zan” (1900–1983), ppłk WP; wiosną 1918 r. wcielony do armii niemieckiej, w listopadzie 1918 r. zdezerterował; w latach 1919–1939 służył w WP; uczestnik wojny obronnej 1939 r., od stycznia 1940 r. w ZWZ, od lata 1940 r. w KG ZWZ, od lata 1941 r. do sierpnia 1944 r. szef wydziału w Oddziale I Organizacyjnym KG ZWZ-AK, na początku 1944 r. oddelegowany do organizacji „Nie”, zastępca delegata Obszaru Południowego DSZ, we wrześniu 1945 r. zastępca prezesa Obszaru Południowego „WiN”, w październiku 1945 r. aresztowany przez WUBP w Krakowie, zwolniony, ujawnił się przed Komisją Likwidacyjną ds. AK, wiosną 1946 r. wyjechał do Poznania, w okresie październik 1950 r. – kwiecień 1951 r. aresztowany, zwolniony bez procesu sądowego; po wyjściu na wolność zamieszkał w Warszawie, od lipca 1952 r. pracownik Ogrodu Botanicznego UW, od 1959 r. na rencie; członek rzeczywisty Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Z Komitetu Budowy Pomnika Powstania otrzymuję zawiadomienia, gdzie prócz podpisu prof. Gieysztor⁹ figuruje podpis sekretarza, Kwiecińskiego Wincentego¹⁰. Jak wiemy jest on ze środowiska Kedywu, kolega Trojańczyka¹¹ i przyjaciel Lopka¹².

^bChłopicki^b

^b11 XI [19]81 r.^b

Uzupełnienie

Przechodzący w informacji b[yły] ppłk Stefan Krzywiak ps. „Zan” w ramach wykonywanych obowiązków w Oddziale I (Organizacyjnym) KG AK sprawował „opiekę” nad organizacją konspiracyjną p[od] n[azwą] „Szare Szeregi”. Jak twierdzi „Chłopicki” nieprawdą jest jakoby „Zan” nabawił się gruźlicy w więzieniu ubowskim. Początki tej choroby datują się od początku podjęcia działalności konspiracyjnej w 1940 r. w Armii Krajowej.

Zadanie

„Chłopicki” nawiąże kontakt z „Zanem”, wykorzystując posiadane materiały na temat b[yłych] czł[onków] AK znanych z wyznania ewangelickiego. W rozmowie dążyć będzie

⁹ Aleksander Gieysztor (1916–1999), historyk, prof. zw. (1960); absolwent Wydziału Humanistycznego UW (1937); uczestnik wojny obronnej 1939 r., od kwietnia 1940 r. członek ZWZ-AK, pracownik BIP KG AK, od wiosny 1944 r. kierownik Wydziału Informacji BIP, w latach 1943–1944 wykładowca tajnej Wolnej Wszechnicy Polskiej, uczestnik powstania warszawskiego, od października 1944 r. do maja 1945 r. w obozach jenieckich, od lipca 1945 r. członek DSZ na Kraj, do listopada 1945 r. kierownik BIP DSZ, następnie Zrzeszenia „WiN”; w latach 1945–1953 adiunkt w Państwowym Instytucie Historii Sztuki i Inwentaryzacji Zabytków, od 1945 r. pracownik naukowy IH UW, w latach 1949–1952 kierownik Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego, w latach 1953–1955 wicedyrektor Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN, w latach 1950–1953 prodziekan Wydziału Historycznego UW, w latach 1955–1975 kierownik IH UW, w latach 1956–1959 prorektor UW; w 1964 r. sygnatariusz „Listu 34”, pod koniec lat siedemdziesiątych współpracował z Polskim Porozumieniem Niepodległościowym; w latach 1980–1991 dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie, od 1971 r. członek PAN, w latach 1980–1984 i 1990–1992 prezes PAN; w 1989 r. uczestnik obrad Okrągłego Stołu; w 1994 r. współzałożyciel WSH w Pułtsku; w 1994 r. odznaczony Orderem Orła Białego; według materiałów ewidencyjnych oraz dokumentów od lutego 1949 r. opracowywany jako kandydat na TW przez Wydział II Departamentu III MBP, w grudniu 1963 r. pozyskany przez Wydział VIII Departamentu I MSW jako KO (współpracę zakończono w 1971 r., wyrejestrowany w 1975 r.). Inwigilowany: od 1949 r. do sierpnia 1962 r. przez Departament III MBP/KdsBP/MSW w ramach SOR krypt. „Ewa”, w okresie maj 1982 r. – luty 1987 r. przez Wydział III Departamentu III MSW w ramach SOS krypt. „Sas”.

¹⁰ Wincenty Kwieciński ps. „Głóg”, „Jur”, „Lotny” (1916–1984), ppłk artylerii WP; od 1935 r. do września 1939 r. służył w WP, od grudnia 1939 r. członek SZP-ZWZ, od października 1942 r. zastępca szefa, od czerwca 1944 r. szef Wydziału II Komendy Okręgu Warszawa AK, od stycznia 1945 r. szef Wydziału Informacji Obszaru Centralnego organizacji „Nie”, od kwietnia 1945 r. szef Wydziału Informacji Obszaru Centralnego DSZ, od sierpnia 1945 r. zastępca prezesa Obszaru Centralnego DSZ, następnie Zrzeszenia „WiN”, od grudnia 1945 r. prezes Obszaru Centralnego „WiN”, od marca 1946 r. współorganizator Komitetu Porozumiewawczego Organizacji Polski Podziemnej, w okresie październik 1946 r. – styczeń 1947 r. prezes III Zarządu Głównego Zrzeszenia „WiN”, aresztowany 5 I 1947 r., skazany na karę śmierci zamienną na dożywotnie więzienie, wyszedł na wolność 27 IV 1957 r.; do listopada 1980 r. pracował w spółdzielniach inwalidów. Inwigilowany do 25 III 1983 r. przez Departament III MSW w ramach KE krypt. „Makary”.

¹¹ Henryk Trojańczyk ps. „Miecz” (1907–1984), mjr WP; w latach 1927–1939 służył w WP, od lutego 1940 r. w ZWZ-AK, od września 1943 r. szef Wydziału II Komendy Okręgu Warszawskiego AK, po kapitulacji powstania warszawskiego do maja 1945 r. jeniec oflagów; po uwolnieniu służył w II Korpusie Polskim we Włoszech, od września 1946 r. w Polskim Korpusie Przysposobienia i Rozmieszczenia w Wielkiej Brytanii; w październiku 1948 r. wrócił do Polski, pracował w Centrali Zbytu Drewna i Związku Spółdzielczości Inwalidów, od 1972 r. na emeryturze.

¹² Chodzi o Leopolda Kummanta, patrz dok. nr 2, s. 40, przyp. 9.

do rozpoznania St[aniława] Siostrzonka¹³ oraz Polskiego Instytutu Ewangelickiego z siedzibą w Sztokholmie.

Uwagi

Poinformować właściwy wydział Dep[artamentu] IV MSW o przejawianej działalności i zainteresowaniach Polskiego Instytutu Ewangelickiego.

Insp[ektor] Wydz[iału] V Dep[artamentu] III
kpt. Jerzy Rosa^c

Źródło: AIPN, 00169/76, t. 7, k. 355–358, mps.

^c *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

¹³ Bliższych danych nie ustalono.

1981 listopad 12, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Zenon” na temat niezależnych obchodów święta 11 Listopada

Źródło: TW ps. „Zenon”
Przyjął: E. Kwiatkowski
miejsce: LK „Syrena”¹

Warszawa, dn[ia] 12 XI 1981 r.
Tajne spec[jalnego] znac[enia]
Egz. pojed[ynczy]

Informacja operacyjna

W dn[iu] 11 XI [19]81 [r.] o godz. 17.00 pojechałem do katedry. Do kościoła się nie dostałem. Było kilkanaście tysięcy ludzi. Na pl. Zamkowym sprzedawano „Robotnika” po 10 zł, ale nie mogłem się docisnąć. Gdy wreszcie docisnąłem do jednego z transparentów KPN, spotkałem Waldka Dziumaka² w otoczeniu młodych ludzi. Rozmawiali na tematy uroczystości i Ziemińskiego, a m.in. jego ^bwydrukowanego życiorysu w „Walce”³. Pismo to wydaje Staniewski. W szczegółowym życiorysie jest podobno wyeksponowany fakt służby Ziemińskiego w Wehrmachcie, w Afrika Korps u Rommla. Po zakończeniu mszy spotkaliśmy się wszyscy na pl. Zamkowym^b. Tam spotkałem Majkę Moczulską⁴, Elkę Moskowicz⁵, A[ndrzej] Szomańskiego, Melaka, Stachnika, który chwalił się, że jest na etacie „Solidarności” przy Sewerynie Jaworskim⁶ w Dz[iale] Interwencji,

^a Z lewej strony tekstu adnotacja o treści: Wykorzystać do sprawy [nieczytelne], 12 XI [19]81 [r.].

^{b-b} Podkreślono odręcznie.

¹ Z zachowanych materiałów w zasobie archiwalnym IPN wynika, że dysponentką LK „Syrena” była Kazimiera Stępień. Kazimiera Stępień (ur. 1927 r.), ówczesnie pracownik Warszawskiego Przedsiębiorstwa Turystycznego „Syrena”; 13 VIII 1976 r. pozyskana do współpracy przez Wydział III SUSW, współpracę zakończono 15 I 1985 r. z powodu jej przejścia na emeryturę.

² Waldemar Dziumak (ur. 1949 r.), pracownik MZK w Warszawie; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, w październiku 1980 r. członek TKZ w MZK, wiceprzewodniczący KZ w MZK, członek KPN, w sierpniu 1981 r. współzałożyciel Robotniczego Ruchu Narodowego, członek KOWZP; od 13 lipca do 16 VIII 1982 r. internowany. Inwigilowany od grudnia 1980 r. do listopada 1986 r. przez Wydział III-A/V KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOR krypt. „Kierownica”.

³ „Walka. W Obronie Godności i Honoru” – pismo Ruchu Porozumienia Narodowego, wydawane w okresie lipiec–grudzień 1981 r.; redaktorem był Edward Staniewski, ukazało się kilka numerów; brak bliższych danych.

⁴ W tekście mowa jest o Marii Moczulskiej, patrz dok. nr 16, s. 96, przyp. 9.

⁵ Elżbieta Król z d. Moskowicz (ur. 1957 r.), pasierbica Leszka Moczulskiego, od grudnia 1984 r. żona Krzysztofa Króla; w latach 1984–1989 studentka Teologii Małżeństwa i Rodziny w Instytucie Studiów nad Rodziną ATK (nie złożyła pracy magisterskiej), absolwentka Wydziału Malarstwa ASP w Warszawie (2012); przechowywała i kolportowała wydawnictwa KPN, wykonywała zadania łączniczki KPN.

⁶ Seweryn Jaworski (ur. 1931 r.), absolwent LO (1950); w latach 1970–1981 pracownik Huty Warszawa; w sierpniu 1980 r. uczestnik strajku w hucie, przewodniczący Komitetu Strajkowego, od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, członek Prezydium MKZ Mazowsze, przewodniczący Komitetu Założycielskiego w Hucie Warszawa, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”, członek KK, we wrześniu 1981 r. sygnatariusz deklaracji założycielskiej KSN; 13 XII 1981 r. internowany, 23 XII 1982 r. aresztowany, zwolniony w sierpniu 1984 r. na mocy amnestii, 15 V 1986 r. ponownie aresztowany, skazany przez Sąd Rejonowy w Warszawie na 2 lata pozbawienia wolności, zwolniony we wrześniu 1986 r. na mocy amnestii, współpracownik MRK „Solidarność”, w kwietniu 1987 r. współzałożyciel Grupy Roboczej Komisji Krajowej, w 1989 r. współzałożyciel NSZZ „Solidarność ’80”; w 1995 r. współzałożyciel Ruchu Odbudowy Polski, wiceprzewodniczący ZG. Inwigilowany: od grudnia 1980 r. przez Wydział III-A KS MO w Warszawie w ramach SO krypt. „Mazowsze”, od 11 VIII 1981 r. przez Wydział III-A KS MO w Warszawie/Wydział III

Kota⁷, K[azimierza] Kuźbę⁸, Elkę z matką⁹ z ul. Daniłowskiego [...]c, matkę¹⁰ Stańskiego. Całą organizacją pochodu KPN zajmowali się pracownicy z MZK, m.in. Kowalski¹¹, zaopatrzeni w tuby z mikrofonami. Cała kolumna obstawiona była młodymi ludźmi z opaskami KPN, trzymającymi się za ręce. Przepuszczano „Solidarność” i poczty sztandarowe, co właśnie dyrygowane było przez tuby. Był również sztandar KPN. W końcu ruszyliśmy Krak[owskim] Przedmieściem. Było 5 transparentów KPN: 2 z Warszawy, w tym jeden z okręgu w[arszaw]skiego, 1 – okręgu Płock KPN, 1 – RRN–MZK–KPN, 1 – okręgu Siedlice KPN. Były też szturmówki z orłem i KPN oraz szturmówki biało-czerwone. Ojciec¹² i Darek¹³ Jaworowscy rozdawali nr 1 „Gazety Młodego Konfederata”¹⁴. Było też dużo znajomych twarzy, których nie znam, ale witali się ze mną. Znam ich prawie wszystkich z Kom[itetu] Budowy Pomnika Katyńskiego, m.in. Baškę Milczarek¹⁵. Spotkałem też w pochodzie Jadwigę z Lublina¹⁶.

Departamentu V MSW w ramach SOR krypt. „Seweryn”, od 5 III 1982 r. przez Wydział V KS MO w ramach SOS krypt. „Edek”, od 6 VIII 1984 r. przez Wydział V/III-2 SUSW w ramach SOR krypt. „Seweryn”, w styczniu 1990 r. akta zniszczono.

^c *Fragment pominięty przez autorów publikacji.*

⁷ Bliższych danych nie ustalono.

⁸ Kazimierz Kuźba (1933–2008), dr ekonomii (1973), dr nauk technicznych (1980); absolwent Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UMK w Toruniu (kierunek matematyka 1958 r.) i Wydziału Elektrycznego Politechniki Warszawskiej (1968); zatrudniony m.in. w Centrum Obliczeniowym PAN, Komisji Planowania przy Radzie Ministrów; mjr rezerwy WP (zwolniony z WAT); od 1978 r. związany z ROPCiO (odłam L. Moczulskiego), od 1979 r. wspierał KPN; po 13 XII 1981 r. ukrywał się; w 1983 r. wyjechał do Francji; w latach 1975–1976 zarejestrowany jako kandydat na TW przez Wydział III KS MO. Inwigilowany w okresie wrzesień 1982 r. – luty 1985 r. przez Wydział III-2 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOR/KE krypt. „Informatyk”.

⁹ Bliższych danych nie ustalono.

¹⁰ Helena Wojewódzka.

¹¹ Aleksander Kowalski (ur. 1932 r.), motorniczy, pracownik zajezdni MZK Wola przy ul. Młynarskiej w Warszawie; w sierpniu 1981 r. współtwórca RRN. Inwigilowany od 21 X 1981 r. do 1983 r. przez Wydział III-A/V-2 KS MO w Warszawie w ramach SOS/SOR krypt. „Ruch”.

¹² Tadeusz Jaworowski (1931–2016), malarz pokojowy; od października 1979 r. członek KPN, organizował druk i kolportaż wydawnictw KPN; członek Regionalnego KOWzP przy ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”, członek Obywatelskiego Komitetu Budowy Pomnika Ofiar Katynia; po 13 XII 1981 r. ukrywał się, od 6 III 1982 r. do 12 VI 1982 r. internowany; według materiałów ewidencyjnych od stycznia 1952 r. do stycznia 1955 r. informator Informacji Wojskowej ps. „Michalski”, współpracę zakończono z powodu odmowy. Inwigilowany od stycznia 1983 r. do września 1986 r. przez Wydział III-2 KS MO w Warszawie/SB DUSW Praga-Południe w ramach KE krypt. „Malarz”.

¹³ Dariusz Jaworowski (ur. 1962 r.), absolwent IX Liceum Zawodowego w Warszawie (1981); pracownik FSO w Warszawie (1982); w 1980 r. członek KPN, w 1981 r. członek KOWzP, drukarz i kolporter wydawnictw KPN („Gazeta Młodego Konfederata”), w 1981 r. członek redakcji biuletynu KOWzP „Sumienie” i Komitetu Organizacyjnego Niezależnego Związku Młodzieży „Kraj”; od 8 V 1982 r. do 22 VII 1982 r. internowany. Inwigilowany od stycznia 1982 r. do września 1986 r. przez Wydział III-2 KS MO w Warszawie/SB DUSW Praga-Południe w ramach KE krypt. „Chińczyk”.

¹⁴ „Gazeta Młodego Konfederata” – niezależne pismo młodzieżowych grup KPN, kolportowane wśród uczniów szkół średnich; ukazały się jedynie dwa numery tego pisma w listopadzie 1981 r. w nakładzie 1 tys. egz., w których relacjonowano obchody 73. rocznicy odzyskania niepodległości oraz 151. rocznicy wybuchu powstania listopadowego; pismo redagowali Tomasz Rossa i Krzysztof Król.

¹⁵ Bliższych danych nie ustalono.

¹⁶ Jadwiga Potapczuk (ur. 1942 r.), księgowa; od 1980 r. członek KPN w Lublinie oraz działaczka KOWzP; w dniach 13–31 XII 1981 r. internowana; według materiałów ewidencyjnych oraz dokumentów 8 X 1982 r. zarejestrowana przez Wydział II Departamentu III MSW w charakterze TW ps. „Barbara”, pozyskana ją najprawdopodobniej 30 XII 1981 r., w trakcie internowania, wyrejestrwana z sieci agenturalnej 4 I 1990 r.; informowała głównie o sytuacji panującej w mieszkaniu Moczulskich przy ul. Jaracza, gdzie była częstym gościem.

W końcu po długich przerwach doszliśmy pod Grób Nieznanego Żołnierza. Tam spiker z mikrofonu podłączonego do głośników na całym placu przedstawiał poszczególne delegacje składające wieńce. Na placu dość daleko od Grobu przez tuby został ogłoszony apel przez Melaka¹⁷ o uwolnienie Leszka i reszty, co zostało przyjęte oklaskami. Tak samo na trasie w czasie pochodu, przy śpiewanych pieśniach KPN był przyjmowany przez widzów rześzystymi oklaskami, gdyż był największą grupą najgłośniejszą śpiewającą. Był też transparent: „Uwolnić więźniów politycznych”. Okrzyki zwolnić L[eszka] Moczulskiego były oklaskiwane. Wieniec KPN złożyła matka Stańskiego, a M[aria] Moczulska wiązanek kwiatów. Były wieńce od ROPCiO z E[milem] Morgiewiczem, Komitetu Samostanowienia Narodu i Klubów^d S[łużby] N[iepodległości] organizacji Ziemińskiego. Nie obyło się też bez lokalnych incydentów. Niosący transparent KSN chcieli wcisnąć [się] do szeregów KPN. Na polecenie Melaka został on zasłonięty przez transparent KPN i w rezultacie stał z boku na placu, daleko od Grobu i właściwego pochodu. Spiker przedstawił w kolejności Ruch Młodej Polski z Gdańska, ROPCiO, a następnie w ciepłych słowach KPN, co zostało przyjęte bardzo dużymi oklaskami, co wywołało okrzyki przez tubę o zwolnienie L[eszka] Moczulskiego.

Również serdecznie, a jednocześnie ze [e], została przywitana delegacja „Solidarności” przy Min[isterstwie] Sprawiedliwości. Spowodowało to skandowanie, szczególnie przez KPN, „my chcemy sprawiedliwości”. Pochód zakończył [się] ok. 21.25. Żadnych oficjalnych przemówień nie było. Było dużo harcerzy rozdających załączone kartoniki. Pod koniec pochodów umówiłem się w sądzie 12 listopada z Majką, że przyniesie mi „Walkę” z życiorysem Ziemińskiego. Majka ma tego kilkanaście egzemplarzy. Spodziewana jest duża frekwencja w sądzie, szczególnie w piątek 13 listopada, kiedy ma być ogłoszona decyzja sądu o zwolnieniu więźniów. Według mojej oceny KPN, jako najważniejsza grupa, spotkała się z aplauzem ludzi. Zasługą tego był RRN–MZK, które dostarczyły sprzętu (tuby) i opasek. Młodzi z konwoju w[edłu]g mojego rozeznania nie są członkami KPN, a [jedynie] za opaskę i znaczek robili to^f, uważając to za rozrywkę i spodziewający się jakiejś „draki”. Umówiłem się też na piątek w Regionie z Melakiem.

12 XI [19]81 r.

Zenon

Zadanie

W związku z mającym się odbyć zebraniem Regionalnego Kom[itetu] Obr[ony] Więz[ionych] za Przekonania w dniu 12 XI 1981 [r.] o godz. 17.00 w klubie S[zkoły] G[łówniej] G[ospodarstwa] W[iejskiego] należy wziąć udział w tym posiedzeniu i przekazać relację.

^d W tekście oryginalu: Klubu.

^e Tekst nieczytelny.

^{f-f} Tak w tekście oryginalu.

¹⁷ W tekście mowa jest o Stefanie Melaku, patrz dok. nr 36, s. 165, przyp. 3.

Omówienie

W relacji z uroczystości w dniu 11 listopada TW „Zenon” podkreśla, że wśród organizacji uczestniczących w tym dniu na czoło wybijała się KPN. Uczestnicy tej organizacji byli przyjmowani z sympatią, oklaskami i życzliwością. Padały okrzyki: „Uwolnić Leszka Moczulskiego”.

§Uwaga!

W uzupełnieniu informacji pisemnej TW „Zenon” powiedział, że w dniu 12 XI 1981 r. o godz. 17.00 w klubie SGGW odbędzie się posiedzenie Regionalnego Komitetu Więz[ionych] za Przekonania. Na to posiedzenie został zaproszony TW „Zenon”. W[edług] przypuszczeń tematem posiedzenia będzie ocena przebiegu uroczystości w dniu 11 listopada.

Przedsięwzięcie

Informację wykorzystać do sprawy „Rocznica II”. Dane dot[yczące] zebrania K[omitetu] O[brony] W[ięzionych] z[a] P[rzekonania] przekazać do Wydz[iału] III KS MO.

Kier[ownik] Sekcji VI Wydz[iału] III-2
mjr E. Kwiatkowski

Źródło: AIPN, 00328/1601, t. 5, k. 112–115, rkps.

§ Z lewej strony tekstu data: 12 XI [19]81 [r.], oraz nieczytelny podpis.

1981 listopad 17, Warszawa – Informacja z oceną przebiegu obchodów 63. rocznicy odzyskania niepodległości w porównaniu do analogicznych wydarzeń w latach ubiegłych

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-02282/81

Warszawa, dnia 17 XI 1981 r.
Tajne

Informacja

dot[ycząca] oceny obchodów 63. rocznicy odzyskania niepodległości
w porównaniu do analogicznych wydarzeń w latach ubiegłych

Otrzymują: Tow[arzysz] Jaruzelski, Tow[arzysz] Barcikowski, Tow[arzysz] Czechowicz¹, Tow[arzysz] Czyrek², Tow[arzysz] Grzyb³, Tow[arzysz] Kubiak⁴, Tow[arzysz] Łabęcki⁵, Tow[arzysz] Messner⁶, Tow[arzysz] Milewski, Tow[arzysz] Mokrzyszczak⁷,

¹ Tadeusz Czechowicz (ur. 1935 r.), dr nauk technicznych; w okresie 1977 r. – czerwiec 1986 r. sekretarz Komitetu Łódzkiego PZPR, w okresie listopad 1980 r. – styczeń 1986 r. I sekretarz Komitetu Łódzkiego PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1986 r. członek Biura Politycznego KC PZPR i członek KC PZPR.

² Józef Czyrek (1928–2013), ekonomista; w okresie grudzień 1971 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, potem członek KC PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1989 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, od sierpnia 1980 r. do lipca 1982 r. minister spraw zagranicznych, w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1989 r. sekretarz KC PZPR, w okresie grudzień 1982 r. – maj 1988 r. wiceprzewodniczący Rady Krajowej PRON, w okresie grudzień 1982 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL IX kadencji.

³ Zofia Grzyb (ur. 1928 r.), robotnica; od lutego 1980 r. do stycznia 1990 r. członek KC PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1986 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie październik 1980 r. – lipiec 1981 r. członek CKKP KC PZPR.

⁴ Hieronim Kubiak (ur. 1934 r.), socjolog, prof. zw. (1990); w latach 1973–1981 współtwórca i dyrektor Instytutu Badań Polonijnych UJ, członek Rady Naczelnej Towarzystwa „Polonia”; od czerwca 1981 r. członek Egzekutywy Komitetu Krakowskiego PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1986 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1982 r. sekretarz KC PZPR, od września 1981 r. do maja 1983 r. przewodniczący Komisji dla wyjaśniania przyczyn i przebiegu konfliktów społecznych w dziejach Polski Ludowej KC PZPR.

⁵ Jan Łabęcki (ur. 1943 r.), polityk; w okresie luty 1980 r. – lipiec 1986 r. członek KC PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1982 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, w latach 1981–1983 I sekretarz Komitetu Zakładowego PZPR Stoczni im. Lenina w Gdańsku.

⁶ Zbigniew Messner (1929–2014), ekonomista, prof. zw. (1977); w okresie grudzień 1980 r. – 1983 r. członek KW PZPR w Katowicach, w okresie listopad 1980 r. – grudzień 1983 r. przewodniczący Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach, w okresie styczeń 1982 r. – grudzień 1983 r. I sekretarz KW PZPR w Katowicach, w okresie lipiec 1981 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – grudzień 1988 r. członek Biura Politycznego KC PZPR; od listopada 1983 r. do listopada 1985 r. wiceprezes Rady Ministrów, od listopada 1985 r. do września 1988 r. prezes Rady Ministrów, od stycznia 1986 r. do października 1988 r. przewodniczący Komisji ds. Reformy Gospodarczej, w okresie grudzień 1988 r. – lipiec 1989 r. członek Rady Państwa, w okresie październik 1985 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL IX kadencji.

⁷ Włodzimierz Mokrzyszczak (ur. 1938 r.), w okresie czerwiec–listopad 1981 r. I sekretarz KW PZPR w Olsztynie, w okresie lipiec 1981 r. – czerwiec 1988 r. członek KC PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – czerwiec 1988 r. zastępca członka, potem członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie październik 1981 r. – lipiec 1986 r. sekretarz KC PZPR, lipiec 1986 r. – grudzień 1988 r. przewodniczący CKKR KC PZPR.

Tow[arzystwo] Olszowski, Tow[arzystwo] Opalko⁸, Tow[arzystwo] Porębski⁹, Tow[arzystwo] Romanik¹⁰, Tow[arzystwo] Siwak¹¹, Tow[arzystwo] Głowczyk¹², Tow[arzystwo] Siwicki, Tow[arzystwo] Atlas¹³, Tow[arzystwo] Natorf¹⁴, Tow[arzystwo] Duraczyński¹⁵, Tow[arzystwo] Gabrielski¹⁶, Tow[arzystwo] Majka¹⁷, Tow[arzystwo] Namiotkiewicz¹⁸, Tow[arzystwo] Tokarski¹⁹, Tow[arzystwo] Wojtczak²⁰, Tow[arzystwo] Baryła²¹, Tow[arzystwo] Poradko²², Tow[arzystwo] Kiszczak²³,

⁸ Stanisław Opalko (1911–2003), polityk; w okresie październik 1980 r. – lipiec 1986 r. członek KC PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1986 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie sierpień 1980 r. – lipiec 1982 r. sekretarz KC PZPR, w okresie październik 1980 r. – styczeń 1986 r. I sekretarz KW PZPR w Tarnowie.

⁹ Tadeusz Porębski (1931–2001), prof. nadzw. nauk technicznych; w okresie listopad 1968 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – grudzień 1988 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie październik 1980 r. – listopad 1983 r. I sekretarz KW PZPR we Wrocławiu, w okresie listopad 1983 r. – czerwiec 1988 r. sekretarz KC PZPR, w okresie marzec 1980 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL VIII–IX kadencji.

¹⁰ Jerzy Romanik (1931–2016), górnik; w latach 1979–1981 członek Plenum i Egzekutywy Komitetu Miejskiego PZPR w Siemianowicach; w okresie październik 1980 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, potem członek KC PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1986 r. członek Biura Politycznego KC PZPR.

¹¹ Albin Siwak (1933–2019), robotnik; w latach 1978–1986 członek Plenum i Egzekutywy Komitetu Warszawskiego PZPR, w okresie październik 1980 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1986 r. członek Biura Politycznego KC PZPR.

¹² Jan Głowczyk (1927–2004), ekonomista, dziennikarz, dr nauk ekonomicznych; w okresie lipiec 1981 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie lipiec 1981 r. – grudzień 1986 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, w latach 1981–1985 przewodniczący Komisji Polityki Społecznej KC PZPR, w okresie lipiec 1982 r. – grudzień 1988 r. sekretarz KC PZPR.

¹³ Michał Atlas (1923–2020), działacz partyjny; w okresie kwiecień 1980 r. – grudzień 1984 r. kierownik Wydziału Administracyjnego KC PZPR.

¹⁴ Włodzimierz Natorf (1931–2012), ekonomista; w latach 1973–1981 wicedyrektor i dyrektor departamentu w MSZ, w okresie lipiec 1981 r. – wrzesień 1982 r. kierownik Wydziału Zagranicznego KC PZPR.

¹⁵ Eugeniusz Duraczyński (1931–2020), historyk, prof. zw. (1990); w latach 1980–1981 I sekretarz Komitetu Zakładowego PZPR w PAN, w okresie kwiecień 1981 r. – listopad 1983 r. kierownik Wydziału Nauki i Oświaty KC PZPR.

¹⁶ Stanisław Gabrielski (ur. 1944 r.), polityk; w okresie grudzień 1975 r. – lipiec 1981 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie lipiec 1986 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie październik 1980 r. – lipiec 1981 r. członek Sekretariatu KC PZPR, w okresie marzec 1976 r. – sierpień 1985 r. poseł na Sejm PRL VII–VIII kadencji.

¹⁷ Jerzy Majka (1930–1991), dziennikarz; w latach 1970–1981 redaktor naczelny „Świata Młodych”; w latach 1980–1981 I sekretarz Komitetu Zakładowego RSW „Prasa–Książka–Ruch”, w 1981 r. członek Egzekutywy Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego PZPR, od 1981 r. do stycznia 1990 r. członek Komisji Ideologicznej KC PZPR, w okresie październik 1981 r. – listopad 1985 r. kierownik Wydziału Informacji KC PZPR.

¹⁸ Walery Namiotkiewicz (1931–1995), dziennikarz, publicysta, polityk; w okresie wrzesień 1980 r. – grudzień 1982 r. kierownik Wydziału Pracy Ideowo-Wychowawczej/Wydziału Ideologicznego KC PZPR, w okresie styczeń 1981 r. – lipiec 1983 r. sekretarz Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu.

¹⁹ Lesław Tokarski (1930–2007), dziennikarz; od 1971 r. redaktor naczelny tygodnika „Perspektywy”; w okresie czerwiec 1981 r. – lipiec 1982 r. kierownik Wydziału Prasy, Radia i Telewizji KC PZPR.

²⁰ Mieczysław Wojtczak (ur. 1933 r.), dziennikarz; w okresie wrzesień 1980 r. – listopad 1981 r. zastępca kierownika, następnie kierownik Wydziału Kultury KC PZPR, w latach 1982–1984 zastępca kierownika Wydziału Informacji KC PZPR.

²¹ Józef Baryła (1924–2016), dr nauk humanistycznych, gen. broni WP; w okresie grudzień 1975 r. – luty 1980 r. oraz lipiec 1982 r. – maj 1985 r. zastępca członka KC PZPR, w okresie luty 1980 r. – lipiec 1981 r. oraz maj 1985 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie grudzień 1985 r. – czerwiec 1988 r. sekretarz KC PZPR; w okresie lipiec 1986 r. – grudzień 1988 r. członek Biura Politycznego KC PZPR; w okresie lipiec 1972 r. – grudzień 1985 r. I zastępca szefa, potem szef Głównego Zarządu Politycznego WP, w okresie październik 1980 r. – styczeń 1986 r. wiceminister obrony narodowej, w okresie grudzień 1981 r. – lipiec 1983 r. członek WRON.

²² Edward Poradko (1924–1997), gen. dyw. WP; w okresie październik 1979 r. – lipiec 1981 r. zastępca szefa, p.o. szefa, szef Zarządu II SG WP, w okresie lipiec 1981 r. – sierpień 1986 r. szef WSW.

²³ Czesław Kiszczak (1925–2015), gen. broni WP, polityk; w okresie luty 1980 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie luty 1982 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek Biu-

Tow[arzysz] Pożoga, Tow[arzysz] Stachura, Tow[arzysz] Zaczkowski, Tow[arzysz] Słowikowski, Tow[arzysz] Straszewski, Tow[arzysz] Sasin²⁴, Tow[arzysz] Sarewicz, Tow[arzysz] Starszak²⁵, Tow[arzysz] Chomętowski, Tow[arzysz] Zaremba²⁶, Biuro „C”.

Obchody rocznicy 11 listopada odbyły się w bieżącym roku na terenie większości województw: Warszawa, Kraków, Gdańsk, Katowice, Szczecin, Sieradz, Słupsk, Ostrołęka, Kalisz, Suwałki, Toruń, Tarnów, Legnica, Siedlce, Gorzów W[ie]lk[o]p[olski], Nowy Sącz, Piotrków, Bielsko-Biała, Zamość, Bydgoszcz, Opole, Tarnobrzeg, Skierniewice, Wałbrzych, Koszalin, Białystok, Olsztyn, Lublin, Krosno, Chełm, Łomża. W ogromnej większości przypadków obchody miały podobny przebieg według ustalonego schematu: uroczysta msza św[ięta] w katedrze lub kościele, pochód do miejsc historycznych (groby nieznanego żołnierza, tablice pamiątkowe, cmentarze itp.), przy których odbywały się wiece, składano wieńce i wiązańki kwiatów. Współorganizatorami obchodów byli przedstawiciel ZR „Solidarności” oraz działacze ugrupowań antysocjalistycznych (KPN, RMP, ROPCio^a itp.). Udział w uroczystościach wzięły grupy młodzieży szkolnej i akademickiej (NZS).

Ta forma obchodów rocznicy 11 listopada zapoczątkowana została w roku 1978, kiedy to, dążąc do konfrontacji z władzami, aktywiści grup antysocjalistycznych zorganizowali masowe imprezy w Warszawie, Poznaniu i Gdańsku. Zorganizowanie przez elementy antysocjalistyczne manifestacji ulicznych stanowiło w 1978 r. nową jakość w procesie eskalacji wrogich działań. Do 1978 r. grupy antysocjalistyczne podejmowały działania demonstracyjne okazjonalnie w konkretnych sprawach (np.: sprawa śmierci Pyjasa, głódówka w obronie represjonowanych itp.). W 1978 r. po raz pierwszy podjęto próbę otwartej, ideologiczno-politycznej konfrontacji pod hasłami nawiązującymi do poczucia patriotyzmu w duchu tradycji Polski burżuazyjnej, a więc antykomunizmu i antyradzieckości. Należy podkreślić, że w porównaniu z rokiem 1980 obchody rocznicy 11 listopada w b[ieżącym] r[oku] miały dużo większy zasięg. Według posiadanych informacji ogółem w obchodach wzięło udział ponad 100 tys. osób z większości (31) województw, podczas gdy w 1980 r. – ok. 40 tys. osób z 13 województw.

Cechą charakterystyczną imprez organizowanych z okazji 11 Listopada jest wykorzystywanie odbywających się w tym dniu uroczystości kościelnych do organizowania bezpośrednio po mszach i nabożeństwach manifestacji, przemarszów pod pomniki o pierwszoplanowym znaczeniu dla danego miasta. Towarzyszy temu zbiorowe śpiewanie tradycyjnych pieśni wojskowych i religijnych oraz wnoszenie haseł i okrzyków, a także noszenie transparentów, w tym roku szczególnie przez grupy KPN, o uwolnienie więźniów politycznych.

ra Politycznego KC PZPR, w okresie kwiecień 1979 r. – lipiec 1981 r. szef WSW, w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1990 r. minister spraw wewnętrznych, w okresie grudzień 1981 r. – lipiec 1983 r. członek WRON.

^a *W tekście oryginału: ROPCziO.*

²⁴ Józef Sasin (ur. 1934 r.), gen. bryg. MO; w okresie październik 1980 r. – grudzień 1981 r. zastępca dyrektora Departamentu III-A MSW, w okresie grudzień 1981 r. – sierpień 1989 r. dyrektor Departamentu V MSW.

²⁵ Hipolit Starszak (1939–2015), płk MO; w okresie marzec 1978 r. – wrzesień 1983 r. zastępca dyrektora, następnie dyrektor Biura Śledczego MSW.

²⁶ Bliższych danych nie ustalono.

Najpoważniejszy zasięg obchodów od roku 1978 stwierdzić można w Warszawie, Gdańsku, Krakowie, Łodzi i Katowicach. Porównując zasięg, ilość uczestników, formy organizowania obchodów 11 listopada na przestrzeni trzech ostatnich lat dostrzega się w każdym względzie tendencję rosnącą.

W Warszawie w 1978 r. w uroczystościach (odbywających się według wymienionego na wstępie schematu) udział wzięło ok. 2 tys. osób, przy czym zwracał uwagę duży i aktywny udział młodzieży. Przed rozpoczęciem nabożeństwa w katedrze, rozkolportowano ok. 500 egz. broszury KSS „KOR” *W 60-tą rocznicę*, z czego przejęliśmy ok. 100 egz. W roku 1979 w trakcie przygotowań największą aktywność wykazywało środowisko osób skupione wokół KPN. Niezależnie od KPN do obchodów tej rocznicy przygotowywały się inne odłamy ROPCiO^a – A[ndrzeja] Czumy, W[o]jciecha Ziemińskiego i RMP. Obok deklarowanego celu tych imprez, jakim było uczczenie rocznicy odzyskania niepodległości, jej organizatorom zależało również na wykorzystaniu tej okazji do zademonstrowania wobec opinii społecznej w kraju i za granicą rozmiarów rzekomego rozszerzenia się bazy ich społecznego oddziaływania, a także ponownego odcięcia się od obchodzonych powszechnie przez władze i społeczeństwo świąt państwowych poprzez spopularyzowanie daty 11 listopada jako jedynie zasługującego – ich zdaniem – na miano święta narodowego Polaków. W 1979 r. tradycyjną trasą pod Grób Nieznanego Żołnierza przeszedł pochód 2,5 tys. ludzi niosących 2 transparenty z symbolami Polski Walczącej, a także flagi i pochodnie. Również w 1980 r. z inicjatywy aktywu KPN, KPSN i RMP usiłowano podsycać atmosferę niekorzystnych nastrojów społecznych.

Najliczniejsze zgromadzenie odbyło się 11 listopada w Gdańsku – ok. 20 tys. osób (w tym ok. 80 proc. młodzieży).

Rok 1978 uznać można niejako za wyjściowy rozpatrując skalę zjawiska. Ilość uczestników obchodów rocznicy 11 listopada była w tym roku najmniejsza: w Warszawie – j[ak] w[y]żej], w Krakowie – 150 osób, w Gdańsku – ok. 250 osób, w Łodzi – kilkadziesiąt osób. W dniach 10–11 listopada ujawniono i zakwestionowano ponad 13 tys. egz. wrogich materiałów propagandowych nawiązujących do rocznicy.

W 1979 r. w Krakowie wzięło udział ok. 300 osób, w Gdańsku – ok. 250 osób, w Łodzi – kilkadziesiąt osób.

W omawianych latach, w okresie poprzedzającym zaplanowane imprezy wzmocniono kolportaż ulotek i klepsydr zawiadamiających o terminie i programie obchodów oraz intensywnie przygotowywano okolicznościowe hasła, transparenty i symbole nawiązujące do rocznicy oraz propagujące działalność poszczególnych grup. Podczas składania wieńców wznoszone były prowokacyjne okrzyki np.: „Żądamy prawdy o Katyniu”, „Nie ma chleba bez wolności”, „Cześć ofiarom bezpieki”, „Niech żyje Polonia radziecka”, „Niech żyje KOR”, „Niech żyje ROPCiO^a”, „Niech żyją «Lwowskie Orłęta»”, „Żądamy prawdy w prasie, radio i telewizji” itp.

Nawiązywanie w toku obchodów do tradycji i symboli sanacyjno-burżuazyjnej Polski miało na celu wyraźne uwypuklenie antyradzieckości rzekomo silnie zakorzenionej w świadomości politycznej narodu. Stąd w przygotowanych wystąpieniach osób, przewidzianych jako mówcy w trakcie poszczególnych imprez, akcenty antyradzieckie występowały równie często, jak akcenty o wymowie antypaństwowej i antysocjalistycznej i na równi z elementami apoteozy klerykalizmu i tradycji Polski okresu międzywojennego. Efekty tych zabiegów, w których główną rolę odgrywał ROPCiO^a i KOR były niewspółmierne

do zamierzeń i przedsięwziętych przez organizatorów poczynić. W wyniku podjętych przeciwdziałań nie osiągnęli oni zakładanej frekwencji, a zwłaszcza przewidywanego wydzwieku społecznego organizowanych imprez.

Rok 1981 stanowi pewnego rodzaju przełom, tak pod względem zasięgu czy też geografii zjawiska, jak ilości uczestników oraz przygotowań propagandowych organizacji obchodów rocznicy odzyskania niepodległości. Otóż, obchody 63. rocznicy odzyskania niepodległości zorganizowano w 31 województwach. Liczba osób uczestniczących w uroczystościach przedstawia się następująco: w Warszawie – ok. 20 tys., w Gdańsku – w mszy brało udział ok. 15 tys. osób, a pod pomnikiem 6 tys., w Krakowie – 6 tys. osób, w Łodzi – 2 tys., w Katowicach – 3 tys. osób.

Przebieg obchodów spotkał się z pozytywnymi ocenami ludzi zgromadzonych na trasie pochodu. Uroczystości w Warszawie filmowały ekipy WFD oraz CBS, NBC, ITM²⁷, filmowcy z RFN. W trakcie uroczystości kolportowano lub sprzedawano nielegalne publikacje KPN, RRN oraz fotografie Piłsudskiego. We wszystkich wypadkach wystąpienia mówców cechowały silne akcenty antyradzieckie i antysocjalistyczne. Zwraçała uwagę obecność licznych grup KPN, KOWzP, RMP, ROPCio^a, KSN, NZS oraz ZR „Solidarności”. W czasie pochodów niesiono bardzo dużą ilość transparentów z hasłami sygnowanymi przez KPN, RMP i NZS dot[yczącymi] m.in. uwolnienia więźniów politycznych, sprawy Katynia.

W bieżącym roku inny charakter miały też przygotowania do obchodów rocznicy 11 listopada. Atmosferę w kierunku obchodów tworzyła nie tylko akcja propagandowo-ulotkowa jak co roku, ale nowe inicjatywy, takie jak: nadanie Stoczni Remontowej w Gdańsku im. J[ózefa] Piłsudskiego, w Łodzi – wystąpienie z propozycją przemianowania ul. Niepodległości na ul. im. Piłsudskiego oraz wmurowanie tablicy pamiątkowej w domu, w którym przebywał J[ózef] Piłsudski. Inną formą propagowania rocznicy 11 listopada były organizowane przez ZR „Solidarność” uroczyste koncerty, jak np. w Kaliszu – koncert w teatrze pod hasłem: „Wolność pieśni i poezji polskiej”, eksponujący sylwetkę i mit Piłsudskiego oraz w aspekcie tradycji legionowej i walki z bolszewizmem; w WSP w Kielcach odbyła się natomiast sesja popularno-naukowa, na której wygłoszono referaty n[a] tematy]: „Piłsudski, prawda a legenda” oraz „Piłsudski a Sikorski”.

W Krakowie już 7 bm. przy ul. ks[ięcia] Józefa odsłonięto tablicę pamiątkową, upamiętniającą miejsce formowania 1. pułku artylerii Legionów Polskich J[ózefa] Piłsudskiego, a 9 bm. na pl. Wiosny Ludów w budynku Urzędu Miasta Krakowa, na dziedzińcu odbyła się kolejna uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej związanej z osobą J[ózefa] Piłsudskiego.

Wszystkie te inicjatywy są jakościowo nową formą obchodów rocznicy 11 listopada i próbą eksponowania roli J[ózefa] Piłsudskiego w dziele odzyskania niepodległości oraz czynu zbrojnego narodu polskiego z pominięciem uwarunkowań zewnętrznych, które przyczyniły się do odrodzenia Polski. Może to wywołać wrażenie – zwłaszcza w kontekście dokonywanych porównań 1918 r. do czasów bieżących – iż obecnie dla osiągnięcia zakładanych celów „odzyskania suwerenności” można nie liczyć się z żadnymi ograniczeniami dyktowanymi przez rację stanu. Podkreślanie konieczności „odzyskania niepodległości” sugeruje jej aktualny brak, a przez porównania walki z zaborcami w czasie

²⁷ Nie ustalono, o jakiej stacji telewizyjnej jest mowa.

I wojny światowej z „obecną walką społeczeństwa” wywołuje wrażenie, iż teraz naród również „walczy o niepodległość”, rzekomo ograniczoną przez nasze sojusze. Rodzi to określone konsekwencje, wpływając na atmosferę społeczno-polityczną.

Przeniesieniem tego ciągu rocznicowego na dzień dzisiejszy jest również koncepcja Zarządu Regionalnego Małopolska zorganizowania tzw. Dnia wolności, który chcą ogłosić świętem ogólnonarodowym obchodzonym w całym kraju 29 listopada. 29 listopada planowana jest msza na Wawelu poświęcona wolności i uwolnieniu więźniów politycznych oraz przemarsz ulicami Krakowa do Rynku Głównego, gdzie odbędzie się manifestacja i podjęcie rezolucji w w[yżej] w[ymienionych] sprawach.

Tego rodzaju wystąpienia przyczyniają się do propagowania nastrojów nacjonalistycznych i tworzenia atmosfery antyradzieckości oraz wyraźnego nadużywania ofiar dawnych walk o niepodległość do bieżących celów politycznych. Dotyczy to zarówno wystąpień części reprezentantów „Solidarności”, jak i przedstawicieli różnych ugrupowań antysocjalistycznych, którzy zabierali głos.

1. Omówiony w niniejszej informacji problem obchodów 11 listopada dotyczy także innych rocznic, jak np. rocznicy powstania listopadowego, styczniowego, 3 maja itp. Dotychczasowa analiza faktów pozwala wyciągnąć wniosek, że zjawiska te będą przybierały coraz większy zasięg. W związku z tym kwestia obchodów rocznic historycznych wymaga jasnego rozstrzygnięcia.

2. Jednoznaczne, otwarte stanowisko władz państwowych w sprawach dotyczących organizowania obchodów rocznic historycznych, jak np. 11 listopada rozładuje napięcia społeczne towarzyszące dotychczas zarówno przygotowaniom, jak i samym uroczystościom rocznicowym. Będzie to jednocześnie wykładnia do egzekwowania od organizatora imprezy, bez względu na jego przynależność polityczną czy też związkową, rygorów prawno-administracyjnych dot[yczących] organizowania obchodów w miejscach publicznych (przemarsze, wiece, składanie kwiatów pod pomnikami itp.) na podst[awie] KPA i Kodeksu wykroczeń.

3. W przypadku przeprowadzania uroczystości w sposób sprzeczny z obowiązującymi każdego obywatela PRL normami prawnymi, jak np.: przeprowadzenie uroczystości mimo zakazu odpowiednich organów państwowych, wykroczenie poza ustalony program, zmiana trasy pochodu, poinformowanie tylko o planowanych uroczystościach, a nie wysłanie wniosku o zgodę na ich zorganizowanie – winno w każdym przypadku spotkać się z konsekwentną i stanowczą reakcją służb porządkowych.

4. Ze społecznego punktu widzenia takie uregulowanie problemu uwiarygodni w opinii publicznej oficjalne obchody rocznicy niepodległości, odbierze posmak sensacyjności nadawany przez wrogie ugrupowania.

Dyrektor Departamentu III
płk H[enryk] Walczyński^b

Źródło: AIPN, 0296/197, t. 2, k. 125–129, mps.

^b *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

1981 grudzień 7, Warszawa – Notatka z oceną prawną przebiegu uroczystości rocznicowych 11 listopada w Warszawie

Warszawa, dnia ^{a7} XII 1981 r.

Tajne

Egz. nr ^{a2}

Notatka

zawierająca ocenę prawną przebiegu uroczystości rocznicowych
w dniu 11 listopada br. w Warszawie

Departament III MSW nadesłał do Biura Śledczego MSW informację operacyjną z przebiegu uroczystości rocznicowych w dniu 11 listopada br. na pl. Zwycięstwa w Warszawie, zorganizowanych przez antysocjalistyczne ugrupowanie p[od] n[azwą] „Kluby Służby Niepodległości”^b – z wnioskiem o ocenę wystąpień niektórych osób, pod kątem określenia możliwości wszczęcia postępowania przygotowawczego.

I. Stan faktyczny

Z informacji wynika, że:

– podczas obrad I Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność” w Gdańsku powstało nielegalne ugrupowanie p[od] n[azwą] „Kluby Służby Niepodległości”^b, które wystąpiło z inicjatywą zorganizowania w bieżącym roku uroczystości z okazji 63. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości;

– organizatorami tych uroczystości zostali: Wojciech Ziemiński, Antoni Macierewicz, Emil Morgiewicz, Bronisław Komorowski i Michał Więckowski¹. Ustalili oni w dniu 17 października 1981 r., iż tegoroczne uroczystości z okazji 11 listopada rozpoczną się w Warszawie odprawieniem mszy w katedrze św. Jana, po której zgromadzeni – po utworzeniu pochodu – wyruszą w kierunku Grobu Nieznanego Żołnierza, gdzie nastąpi złożenie wieńców, wygłoszone zostaną przemówienia okolicznościowe, a także odbędzie się apel poległych. Na spotkaniu tym opracowano treść „Odezwy do Narodu Polskiego”, którą następnie rozkolportowano^c;

– W[ojcich] Ziemiński i S[eweryn] Jaworski, jako przedstawiciele organizatorów i „Solidarności”, uzyskali od Prezydenta m.st. Warszawy zezwolenie na zorganizowanie uroczystości. Poinformowali oni jednocześnie władze stołeczne, iż zapewnią zachowanie

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *W tekście oryginalu: „Klub Służby Niepodległości”.*

^c *W tekście oryginalu znak odwołania ×/ do przypisu na dole strony o treści: „Odezwa do Narodu Polskiego” zawiera szkodliwe treści polityczne, sugerując, że Polska utraciła niepodległość i musi ją odzyskać poprzez wolne wybory, aby „móc wyłonić własne kierownictwo państwowe”.*

¹ Prawdopodobnie chodzi o Michała Więckowskiego. Michał Więckowski (1944–1984), grafik; dekorator w Warszawskiej Kurii Metropolitalnej, w okresie grudzień 1980 r. – grudzień 1981 r. kierownik pracowni plastycznej i sitodruku w biurze ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”; w latach 1981–1984 projektował znaczki i plakaty NSZZ „Solidarność”, organizator wystaw w kościołach. Inwigilowany w okresie styczeń 1984 r. – wrzesień 1984 r. przez Wydział III-2 SUS w Warszawie w ramach zabezpieczenia.

powagi obchodów 63. rocznicy odzyskania niepodległości, dodając, iż przestrzegali organizacje biorące udział w pochodzie przed wystąpieniami o charakterze antypaństwowym;

– w dniu 11 listopada br. po mszy w katedrze św. Jana sformował się pochód z flagami i transparentami, którego uczestnicy przemaszerowali następnie na pl. Zwycięstwa. W pochodzie tym uczestniczyli w szczególności członkowie Niezależnego Zrzeszenia Studentów, kombatancki AK, delegacja NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze. Nadto w pochodzie udział wzięli członkowie antypaństwowych ugrupowań p[od] n[azwą] „Ruch Młodej Polski”, „Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela”, „Konfederacja Polski Niepodległej”, „Kluby Służby Niepodległości”^b i „Robotniczego Ruchu Narodowego”;

– w okolicach katedry św. Jana prowadzono sprzedaż zdjęć J[ózefa] Piłsudskiego, orzełków w koronie oraz nielegalnych pism p[od] n[azwą] „Robotnik Polski” i „Robotniczy Ruch Narodowy”. W pochodzie niesiono transparenty m.in. z napisami: „Ruch Młodej Polski”, „Katyń 1940”, „Komitet Budowy Pomnika Katyńskiego”, „Komitet Obrony Więzionych za Przekonania”, „Uwolnić więźniów politycznych”. Podczas uroczystości sprzedawano także inne nielegalne wydawnictwa pt. „Gazeta Młodego Konfederata” – KPN, „Robotnik Polski”, a także kolportowano ulotki sygnowane przez Młodzieżową Konfederację Polski Niepodległej, pod nazwą „Prowokacja”.

Podczas uroczystości na pl. Zwycięstwa głos zabrali m.in.:

Wojciech Ziemiński – który przy dźwiękach harcerskich werbli odczytał treść apelu „Do Narodu Polskiego”, sygnowanego przez Kluby Służby Niepodległości^b.

Seweryn Jaworski – wiceprzewodniczący NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze, który powiedział m.in. że „tylko wytrwałością będziemy mogli odbudować znów wolną i suwerenną Polskę”, „[...] dlatego też wszyscy tu musimy postanowić, że będziemy maszerować we wspólnym szeregu i we wspólnej walce o to, żeby stworzyć znów suwerenną, niepodległą Polskę, żeby nigdy nam nie groziło to, żeby delegalizowano nasze święta, żeby zabraniano nam modlić się w kościołach...”, „[...] będziemy obejmować w nasze władanie [w]szystkie przedsiębiorstwa, pełną całą Polskę i w ten sposób będziemy jej służyć...”, „[...] możemy nie poddawać się kierownictwu ludzi, których nie będziemy uznawać za godnych tego, by nami kierowali, których nie wybierzemy...”.

Andrzej Szomański – działacz KPN, który oświadczył: „[...] trzeba było jednak tej największej wartości jaką jest niepodległość narodu i państwa bronić, trzeba by[ło] jej bronić w powstaniach wielkopolskich i śląskich, w sprawiedliwej wojnie 1920 r...”, „[...] dyktat jałtański pozbawił nasz kraj owoców tego zwycięstwa...”, „[...] walka o uwolnienie przywódców KPN jest w istocie swą walką o wolne i sprawiedliwe jutro naszej wspólnej matki – Rzeczypospolitej”.

Stefan Melak – odczytał „posłanie” Leszka Moczulskiego, w którym m.in. zawarte są stwierdzenia: „Dzisiaj jesteśmy w znacznie lepszych warunkach niż którekolwiek z walczących o niepodległość pokoleń sprzed listopada 1981 r. Jeśli tylko nie zabraknie woli – woli czynu i woli zwycięstwa – naszym wysiłkiem i naszą ofiarą Polska stanie się niepodległa...”, „Konfederacja Polski Niepodległej uważa, że żyjemy w złym ustroju, w złym systemie sprawowania władzy opartej o złą konstytucję. To wszystko trzeba zmienić środkami pokojowymi, politycznymi, zgodnie z prawem, w ramach obowiązującej konstytucji...”.

Ryszard Marszałek – działacz NZS, powiedział m.in., że: „Odzyskanie niepodległości przeżywane było także, a może przede wszystkim jako zrzucenie więzów z rozwoju

polskiej kultury i tradycji. Często, obchodząc rocznicę jakiegoś święta narodowego, porównujemy tamten dzień z dniem dzisiejszym. Czy możemy powiedzieć, że polska kultura rozwijała się tu w kraju, była i jest wolna, a jeśli tak, to dla czego tylu wybitnych twórców tej kultury musiało wyjechać z tego kraju, a wielu nie mogło wrócić z emigracji wojennej. Przez całe 36 lat władzy ludowej ignorowano święto odzyskania niepodległości przez Polskę, na ten temat nie było żadnej wzmianki nawet [w] kartce kalendarza, za to z wiernopoddaną pompą obchodzono rocznicę rewolucji październikowej. Przy tej okazji aż do znudzenia przypomina się nam, że tylko wydarzeniom w Rosji zawdzięczamy niepodległość Polski. Okres 36 lat cechował się niszczeniem swobodnego rozwoju naszej nauki i kultury...”. „Przyczyna tkwi w systemie, w ideologii, która została nam narzucona przed 36 laty...”.

Jarosław Strzeszewski² – członek Niezależnego Związku Młodzieży „Kraj”, powiedział m.in., że „,stanowiąc bezprawie ubrane w legalizację ustawodawstwa, chroniącego rację stanu państwa, aparatu, którego jedynym sensem istnienia jest działanie na rzecz zniewolenia poddanego narodu...”^d.

Przedstawiciel Federacji **Młodzieży Szkolnej**³ (nazwisko nieustalone) – powiedział m.in., że: „Nie możemy dopuścić do tego, żeby szkoła stała się bastionem, w której nasi twardogłowi nauczyciele, ci których możemy nazwać „proferami”^d, ci którzy wpajają nam obłudną ideologię, obcą nam, ideologię, której nie nauczyliśmy się w domu, ideologię, którą narzucono nam 36 lat temu, nadal nam wpajali...”.

Powtórnie Wojciech Ziemiński – odczytał odezwę Komitetu Organizacyjnego Obchodów 11 Listopada p[od] n[azwą] „Do ludu Warszawy”. W odezwie tej znalazły się m.in. stwierdzenia, [że] „konstytucyjna zasada suwerenności narodu musi znaleźć swój praktyczny wyraz w wolnych wyborach do rad narodowych i sejmu. Rządy prawa muszą być przywrócone we wszystkich dziedzinach życia. Także w sferze wolności osobistej. Polska tradycyjnie tolerancyjna nie może być krajem, w którym więzi się ludzi za przekonania z powodów politycznych...”.

II. Ocena dowodowa i prawna

W wystąpieniach w[yzej] w[ymienionych] mówców można by dopatrywać się elementów publicznego wyszydzania lub poniżania ustroju bądź naczelnych organów PRL (art. 270 KK). Tym niemniej należy zauważyć, że ze względu na formę wypowiedzi (pośredniość, aluzyjność) istnieją trudności w jednoznacznym zakwalifikowaniu większości z nich, jako mających znamiona przestępstw.

1. Istnieją trudności w jednoznacznym zakwalifikowaniu odczytanych przez W[o]jciecha Ziemińskiego opracowań pt. „Apel do Narodu Polskiego” i „Do ludu Warszawy”. Z uwagi na to, że dokumenty powyższe zostały wydane w imieniu Klubów Służby Niepodległości^b i m.in. W[o]jciech Ziemiński figuruje jako sygnatariusz deklaracji

^{d-d} Tak w tekście oryginalu.

² Jarosław Strzeszewski (ur. 1960 r.), w grudniu 1980 r. współzałożyciel NZM „Kraj”, w latach 1981–1982 członek redakcji niezależnego pisma „Sumienie”. Inwigilowany w okresie kwiecień 1981 r. – sierpień 1982 r. przez Wydział III KS MO w Warszawie w ramach SOR krypt. „Młodzi”.

³ Federacja Młodzieży Szkolnej – organizacja skupiająca środowiska uczniowskie i młodzieżowe; powstała 12–13 IX 1981 r. w Gdańsku, podczas obrad I Ogólnopolskiego Spotkania Przedstawicieli Środowisk Uczniowskich; organizatorami Spotkania były lokalne środowiska uczniowskie, wydawnictwo „Wprost” oraz NZS i ZR Gdańskie-NSZZ „Solidarność”.

o powołaniu wymienion[ych] Klub[ów], jego zachowanie się przed Grobem Nieznanego Żołnierza dowodowo umacniać może zarzut z art. 278 par. 3 KK, tym bardziej, że na wniosek KS MO Wydział Spraw Społeczno-Administracyjnych Urzędu m.st. Warszawy wszczął z początkiem listopada br. postępowanie administracyjne. Decyzje o zakazie działalności nie zostały wręczone, gdyż W[ojcich] Ziemiński i inni sygnatariusze nie zgłaszają się na wezwanie.

2. Wystąpienie S[tefana] Melaka^e zawiera elementy przestępstwa z art. 270 KK. Jego wypowiedź należałoby wykorzystać w ewentualnym postępowaniu przeciwko w[yżej] w[ymienionemu] o przynależność do antypaństwowego związku p[od] n[azwą] „KPN”.

3. Istnieją trudności w jednoznacznej ocenie, ze względu na kwalifikację karną, wypowiedzi S[eweryna] Jaworskiego, A[ndrzeja] Szomańskiego i J[arosława] Strzeszewskiego, a także przedstawiciela Federacji Młodzieży Szkolnej o nieustalonym nazwisku.

4. Rozpowszechnianie deklaracji Robotniczego Ruchu Narodowego stanowi istotny element dowodowy w sprawie karnej prowadzonej przez Wydział Śledczy KS MO o istnienie i działalność w związku, któremu odmówiono zalegalizowania.

Z analizowanej informacji Departamentu III MSW wynika, iż omawiane wypowiedzi na pl. Zwycięstwa W[ojcicha] Ziemińskiego i innych zostały utrwalone na taśmie magnetofonowej. W związku z powyższym, tym dowodom należałoby nadać formę procesową. Nie wynika z informacji, aby zabezpieczono podczas uroczystości w dniu 11 listopada br. odczytywane deklaracje, a także kolportowane inne opracowania. Opracowania te pozostają w dyspozycji pionu III i należałoby także rozważyć nadanie im formy procesowej. Innymi dowodami, a zwłaszcza nazwiskami osób, które mogłyby złożyć pozytywne zeznania, nie dysponuje się.

**Opracowano
w Biurze Śledczym MSW**

Źródło: AIPN, 0141/2, t. 2, k. 87–94, mps.

^e W tekście oryginału znak odwołania ×/ do przypisu na dole strony o treści: W wyniku przeszukania u K[rzysztofa] Gąsiorowskiego zabezpieczono materiały, z których wynika, że S[tefan] Melak jest aktualnie szefem tzw. Obszaru Centralnego KPN z siedzibą w Warszawie. Krzysztof Gąsiorowski (1935–2003), we wrześniu 1950 r. współzałożyciel i przywódca tajnej organizacji Związek Walczącej Młodzieży Polskiej, w październiku 1952 r. aresztowany, w marcu 1953 r. skazany przez WSR w Krakowie na 15 lat pozbawienia wolności, zwolniony w czerwcu 1956 r. na mocy amnestii; następnie instruktor harcerski i pracownik administracyjny krakowskich uczelni; od października 1977 r. uczestnik ROPCiO, organizator krakowskiej grupy ROPCiO, w lipcu 1979 r. założyciel Ruchu Porozumiewawczego Polskich Socjalistów (RPPS), w latach 1978–1981 i 1987–1991 członek redakcji „Opinii Krakowskiej”, we wrześniu 1979 r. członek założyciel KPN, w latach 1979–1980 szef Obszaru II (Kraków, Nowy Sącz, Tarnów, Kielce), członek Rady Politycznej i Kierownictwa Akcji Bieżącej KPN, w okresie lipiec–grudzień 1981 r. p.o. przewodniczącego Rady Politycznej; od 15 XII 1981 r. do lipca 1982 r. internowany, po zwolnieniu podejmował jako „Lech Konrad Abramski” (prawdopodobnie bez wiedzy SB) próby tworzenia podziemnych struktur KPN, jesienią 1982 r. zdemaskowany jako TW SB, we wrześniu 1983 r. po ujawnieniu się na podstawie ustawy amnestyjnej usunięty z KPN; według materiałów ewidencyjnych oraz dokumentów od 15 III 1960 r. do września 1982 r. na kontakcie Wydziału III/III-1 KW MO SB/WUSW w Krakowie jako informator/TW ps. „Edward Klinowski”, „Jan Chojecki”, „Jerzy Rawicz”, „Mikołaj Ataman”. Inwigilowany od października 1983 r. do października 1984 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Krakowie w ramach SOR „Gniazdo”.

1982 kwiecień 19, Gdańsk – Plan intensyfikacji działań operacyjno-rozpoznawczych Wydziału II Komendy Wojewódzkiej MO w okresie przygotowań i uroczystości związanych ze świętami 1 i 3 Maja

„Zatwierdzam”^a

Gdańsk, dnia ^b19 IV^b 1982 r.

Tajne

Egz. nr ^{b1}^b

Plan

intensyfikacji działań operacyjno-rozpoznawczych Wydziału II
na okres przygotowań i uroczystości związanych z 1 i 3 maja 1982 r.

W związku z aktualną sytuacją operacyjno-polityczną w obiektach i środowiskach operacyjnie zabezpieczonych przez tut[ejszy] Wydział II planuje się szczególne wzmoczenie działań operacyjno-rozpoznawczych na następujących kierunkach:

– maksymalne zaktywizowanie pracy operacyjnej w zakresie odbywania spotkań z siecią TW, KO i KS celem zapewnienia dopływu wyprzedzających informacji o sytuacji, nastrojach i komentarzach bądź zamiarach podejmowania działalności zmierzającej do zakłócenia atmosfery politycznej w okresie przygotowań i przebiegu uroczystości Święta Pracy oraz ewentualnych próbach organizowania imprez w dniu 3 V [19]82 r. przez elementy ekstremistyczne lub ugrupowania opozycyjne;

– operacyjne zabezpieczenie placówek konsularnych, cudzoziemców przybyłych na nasz teren – głównie przedstawicieli dyplomatycznych, dziennikarzy, specjalistów z k[rajów] k[apitalistycznych], ChRL, marynarzy z k[rajów] k[apitalistycznych] w celu kontroli ich zachowań, uniemożliwienia penetracji terenu, kluczowych obiektów gospodarczych, dokonywania tendencyjnych zdjęć fotograficznych oraz nawoływania do wrogich wystąpień;

– szczególne zabezpieczenie obiektów chronionych operacyjnie przez Wydział II z uwzględnieniem pomieszczeń, w których zainstalowane są urządzenia powielające, teleksy, radiowęzły;

– zaktywizowanie pracy na odcinku współdziałania z Wydz[iałem] II Kaszubskiej Brygady WOP i Urzędem Celnym w zakresie ujawniania i przeciwdziałania w przesyłaniu z i do kraju informacji o sytuacji wewnętrznej PRL, ulotek i innych materiałów o wrogiej treści.

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczęć o treści: Zastępca komendanta wojewódzkiego ds. Służby Bezpieczeństwa w Gdańsku płk mgr Sylwester Paszkiewicz. Sylwester Paszkiewicz (1928–2021), od marca 1945 r. do kwietnia 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od czerwca 1975 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Gdańsku, od sierpnia 1983 r. zastępca szefa WUSW ds. SB w Gdańsku, od czerwca 1989 r. zastępca dyrektora Departamentu V MSW (etat niejawni), od listopada 1989 r. kierownik w Departamencie Ochrony Gospodarki MSW (etat niejawni).

^{b-b} Wpisano odręcznie.

Biorąc pod uwagę wytyczone kierunki, planuje się realizację następujących zadań szczegółowych:

1) ujawniać nastroje niezadowolenia, przypadki powstawania sytuacji konfliktowych oraz inne źródła zagrożeń w operacyjnie ochronianych obiektach przez Wydział II.

Realizują: sekcje zabezpieczające obiekty Wydz[iału] II;

2) na obiektach zabezpieczanych wzmocnić operacyjnie rozpoznanie w celu przeciwdziałania próbom kolportażu ulotek oraz innych materiałów o wrogiej treści. Ujawniane fakty kolportażu dokumentować pod kątem procesowym.

Realizują: sekcje zabezpieczające obiekty Wydz[iału] II;

3) zaktywizować pracę w sprawach ewidencji operacyjnej, szczególnie w odniesieniu do figurantów podejrzanych o wejście w kontakt z wrogimi służbami specjalnymi, a zwłaszcza tych, którzy w okresach napięć społecznych lub sytuacjach konfliktowych przejawiali wzmoczoną aktywność.

Realizuje: cały stan osobowy Wydz[iału] II;

4) wzmocnić operacyjną ochronę placówek konsularnych ZSRR i NRD zlokalizowanych w Gdańsku celem zabezpieczenia przed wrogimi aktami ze strony elementów nieodpowiedzialnych. Zapewnić ścisłe współdziałanie z właściwymi jednostkami MO organizującymi fizyczną ochronę tych placówek.

Realizuje: Sekcja V Wydz[iału] II;

5) zaktywizować operacyjną kontrolę placówek konsularnych państw kapitalistycznych zlokalizowanych na Wybrzeżu oraz konsulatu ChRL. Kontrola winna zmierzać w kierunku zabezpieczenia dopływu informacji o zainteresowaniach i podejmowanych działaniach przez personel placówek, postawie i zachowaniu obywateli polskich zatrudnionych w tych placówkach oraz charakterze powiązań osób odwiedzających placówki.

Realizuje: Sekcja IV i V Wydz[iału] II;

6) zaktywizować pracę operacyjną wobec cudzoziemców, przedstawicieli i personelu polskiego w towarz[ys]twach klasyfikacyjnych statków: „Lloyd Register of Shipping”, „Det Norske Veritas”, „Bureau Veritas”, fiński i szwedzki „Dom Marynarza”.

Realizuje: Sekcje II, IV, V Wydz[iału] II;

7) zainspirować dyrekcję ochronianych przez Wydz[iał] II obiektów do podjęcia działań w kierunku zapewnienia, w okresie poprzedzającym obchody 1-majowe, porządku i dyscypliny pracy, fizycznego i przeciwpożarowego zabezpieczenia urządzeń technicznych, w tym powielających, telekomunikacyjnych i radiofonicznych.

Realizuje: kierownictwo Wydz[iału] II;

8) wyjaśniać w trybie pilnym wszelkie informacje i sygnały o oszczerczych wystąpieniach, elementach prowokacji w stosunku do kierownictwa partyjno-rządowego, aktywu i działaczy społecznych uczestniczących w organizowaniu obchodów 1-[m]ajowych.

Realizuje: cały stan osobowy Wydz[iału] II;

9) poddać aktywnej kontroli operacyjnej przebywających na terenie woj[ewództwa] gdańskiego dyplomatów, korespondentów radia i TV k[rajów] k[apitalistycznych]. Wzmocniona kontrola operacyjna winna zmierzać w kierunku uzyskania pełnej informacji o charakterze, celach i przebiegu pobytu wymienionych kategorii cudzoziemców, próbach penetracji obiektów i środowisk, docierania i sondowania opinii na temat sytuacji społeczno-politycznej, przygotowań do obchodów Święta Pracy.

Realizuje: Sekcje I, II, III, IV, V, XIII;

10) współdziałając z Wydziałem II K[aszubskiej] B[rygady] WOP oraz Urzędem Celnym, uaktywnić operacyjną kontrolę marynarzy bander kapitalistycznych oraz ChRL, przebywających w tym okresie w Trójmieście, w celu:

- ujawniania zainteresowań obcych marynarzy sytuacją społeczno-polityczną w okresie przygotowań i obchodów 1 Maja;

- skutecznego przeciwdziałania przenikania do kraju wydawnictw antysocjalistycznych, sprzętu poligraficznego, środków finansowych oraz niedopuszczania do wywozu za granicę wszelkich materiałów o wrogiej treści.

Realizuje: Sekcje XI, XIa, XII Wydz[iału] II;

11) ukierunkować sieć TW wykorzystywanych do zabezpieczania obiektów wojskowych na:

- bezzwłoczne przekazywanie informacji o penetracji jednostek wojskowych, zwłaszcza prowadzonej ze strony dyplomatów k[rajów] k[apitalistycznych];

- ujawnianie zainteresowań cudzoziemców i ob[ywateli] PRL odbywającymi się ćwiczeniami oraz przemieszczaniami jednostek wojskowych,

- ustalenie komentarzy o ruchach innych wojsk, które mogą mieć miejsce w okresie przygotowań oraz obchodów 1-majowych.

Realizuje: Sekcja VI przy współdziałaniu z gr[upami] terenowymi;

12) w okresie zabezpieczania obchodów 1 i 3 Maja całą sieć źródeł informacji, a w szczególności zatrudnionych w kluczowych zakładach produkcyjnych, uczelniach i innych zakładach pracy, ukierunkować na:

- ujawnianie wszelkich prób zakłócenia klimatu politycznego bezpieczeństwa zewnętrznego i porządku w woj[ewództwie] gdańskim przez elementy antysocjalistyczne i ich sympatyków;

- uzyskiwanie wyprzedzających informacji w zakresie nielegalnej działalności wydawniczej, a zwłaszcza bazy poligraficznej grup antysocjalistycznych, ich zaopatrzenia materiałowego i składzie tych materiałów;

- ujawnianie kolportażu hasel godzących w system polityczny państwa oraz wywierających destrukcyjny wpływ na uroczystości 1 i 3 Maja;

- ujawnianie osób rozpowszechniających wiadomości pochodzące z wrogich ośrodków dywersji ideologicznej;

- sygnalizowanie o próbach zakłóceń i dezorganizacji imprez w okresie poprzedzającym oraz podczas trwania uroczystości 1 Maja.

Realizuje: cały stan osobowy Wydz[iału] II.

13) w przypadku uzasadnionych potrzeb wynikających z sytuacji polityczno-operacyjnej oddelegować niezbędną ilość pracowników Wydz[iału] II do działań bezpośrednich

na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego, zgodnie z potrzebami kierownictwa SB KW MO.

Realizuje: kierownictwo Wydziału II.

Wykonano w 2 egz.

Egz. nr 1 – W[ojewódzkie] S[tanowisko] K[ierowania]

Egz. nr 2 – Wydz[iał] II

Opr. RL/RK/dr:BJ/477/82^c

Źródło: AIPN Gd, 362/5, k. 77–79, mps.

^c Z prawej strony tekstu opatrzona nieczytelnym podpisem pieczęć o treści: Zastępca naczelnika Wydziału II K[omendy] W[ojewódzkiej] M[ilicji] O[bywatelskiej] w Gdańsku; poniżej odręcznie wpisane stopień, inicjał imienia i nazwisko funkcjonariusza: mjr mgr F. [nieczytelne]. Wyżej wymienionym funkcjonariuszem był Franciszek Tokarski. Franciszek Tokarski (1933–2013), w okresie listopad 1960 r. – marzec 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od grudnia 1972 r. fukncjonariusz Wydziału II KW MO w Gdańsku, od grudnia 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału II KW MO w Gdańsku, od sierpnia 1983 r. do końca służby zastępca szefa RUSW ds. SB w Gdyni.

1982 kwiecień 20, Gdańsk – Plan operacyjnego zabezpieczenia obiektów i środowisk kontrolowanych przez Wydział III Komendy Wojewódzkiej MO w związku z obchodami święta 1 Maja oraz 191. rocznicą uchwalenia Konstytucji 3 maja

„Zatwierdzam”^a

Gdańsk, dnia ^b20 IV^b 1982 r.

Tajne

Egz. nr ^b2^b

Plan

operacyjnego zabezpieczenia obiektów i środowisk kontrolowanych przez Wydział III w związku z obchodami święta 1 Maja oraz 191. rocznicą uchwalenia Konstytucji 3 maja

I. Sytuacja operacyjna

W ochronianych przez Wydział III obiektach i środowiskach, zwłaszcza młodzieży akademickiej, kadry naukowo-dydaktycznej i intelektualno-twórczych, nie zanotowano do chwili obecnej jawnych wrogich tendencji zmierzających do zakłócenia obchodów święta 1 Maja. Zgodnie ze scenariuszem w pochodzie 1-majowym udział weźmie ok. 4000 młodzieży i nauczycieli szkół ponadpodstawowych z wyłączeniem liceów ogólnokształcących.

Niezależnie od tego przewidywany jest udział kolumn wyższych uczelni Trójmiasta (Uniwersytet Gdański, Politechnika Gdańska, Akademia Medyczna w Gdańsku, Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych, Akademia Muzyczna w Gdańsku).

W uczelniach powołane zostały komitety organizacyjne obchodów 1 Maja, które rozpoczynają swoją działalność w dniu 22 bm. Pomimo na ogół pozytywnej sytuacji operacyjno-politycznej związanej ze zbliżającymi się obchodami Święta Pracy oraz rocznicy 3 maja w dalszym ciągu notuje się – na terenie Trójmiasta – kolportaż ulotek nawołujących do bojkotowania postanowień Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego, strajków, zapalania świeczek, wykonywania antypaństwowych plakatów, malowania napisów itp.

Z posiadanego rozpoznania operacyjnego wynika, że ostatni okres charakteryzuje się tworzeniem różnego rodzaju nielegalnych struktur konspiracyjnych, opartych na osobach wywodzących się z ekstremalnych działaczy NSZZ „Solidarność” oraz ugrupowań opozycyjnych. Działacze ci – jakkolwiek do tej pory brak jest konkretnych informacji – wzorem lat ubiegłych mogą podjąć działania zmierzające do zakłócenia obchodów 1 Maja i zorganizowania nielegalnej manifestacji w dniu 3 maja.

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczęć o treści: Zastępca komendanta wojewódzkiego ds. Służby Bezpieczeństwa w Gdańsku ppłk mgr Zenon Ring. Zenon Ring (1925–1998), od stycznia 1949 r. do kwietnia 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od stycznia 1966 r. zastępca naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Gdańsku, od kwietnia 1967 r. zastępca naczelnika Wydziału IV KW MO w Gdańsku, od maja 1971 r. naczelnik Wydziału Śledczego KW MO w Gdańsku, od grudnia 1981 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Gdańsku, od sierpnia 1983 r. do stycznia 1990 r. zastępca szefa WUSW ds. SB w Gdańsku.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

W celu niedopuszczenia do ewentualnych incydentów, zgodnie z wytycznymi kierownictwa tut[ejszej] KW MO, Wydział III od dnia 21 IV 1982 r. do 4 V 1982 r. prowadził będzie aktywne działania operacyjno-zabezpieczające.

II. Czynności operacyjno-zabezpieczające:

1. Uczestotliwienie spotkań z osobowymi źródłami informacji pozostającymi na kontakcie Wydziału III w celu zapewnienia dopływu wyprzedzających informacji o wszelkich negatywnych tendencjach, nastrojach i komentarzach w kontrolowanych środowiskach, zwłaszcza o ewentualnych przygotowaniach do zakłócenia obchodów święta 1 Maja bądź zorganizowania nielegalnej imprezy w dniu 3 maja.

Odpowiedzialni: kierownicy Sekcji II–V i IX;

2. Objęcie wzmoczoną kontrolą operacyjną osób znanych w przeszłości z postaw antysocjalistycznych – aktualnie przebywających na wolności – w celu wyprzedzającego rozpoznania ich zamiarów i planów dotyczących ewentualnie podejmowanych przygotowań do zakłócenia obchodów święta 1 Maja bądź zorganizowania prowokacyjnych imprez w dniu 3 maja.

Niezależnie od tego w dalszym ciągu prowadzone są wzmoczone działania poszukiwawcze za osobami przewidzianymi do internowania (np. Bogdan Borusewicz¹, Aleksander Hall, Dariusz Kobzdej i inni).

Kontrola osób oraz działania poszukiwawcze prowadzone będą:

- za pośrednictwem osobowych źródeł informacji;
- przy wykorzystaniu środków techniki operacyjnej Wydziału „T”;
- przy wykorzystaniu możliwości Wydziału „B”, w zależności od rozwoju sytuacji operacyjnej i istniejących potrzeb;
- w ramach realizacji oddzielnych planów, których celem jest ujęcie osób poszukiwanych.

Odpowiedzialni: kierownicy Sekcji III–V i IX;

3. W przypadku uzyskania informacji wskazujących na czynienie – przez osoby zaangażowane w działalność antysocjalistyczną – przygotowań do zakłócenia obchodów święta 1 Maja bądź zorganizowania prowokacyjnej imprezy w dniu 3 maja podjęcie wobec nich, w uzgodnieniu z kierownictwem komendy, natychmiastowych działań represyjnych (przeszukania, zatrzymania na 48 godzin itp.);

¹ Bogdan Borusewicz (ur. 1949 r.), historyk; absolwent KUL (1975); w kwietniu 1968 r. rozrzucił ulotki na terenie Trójmiasta, w maju 1968 r. aresztowany, w kwietniu 1969 r. skazany na 3 lata pozbawienia wolności, w październiku 1969 r. zwolniony, w 1976 r. uczestnik protestów przeciwko zmianom w Konstytucji PRL, od września 1976 r. członek KOR/KSS „KOR”, od 1978 r. w gdańskich WZZ Wybrzeża, członek redakcji „Robotnika” (1977–1981) i „Robotnika Wybrzeża” (1978–1980); w sierpniu 1980 r. współorganizator strajku w Stoczni im. Lenina w Gdańsku, od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”; w dniach 14–16 XII 1981 r. uczestnik strajku w Stoczni Gdańskiej, po pacyfikacji strajku ukrywał się, organizator podziemnych struktur NSZZ „Solidarność”, od maja 1982 r. członek RKK NSZZ „Solidarność” w Gdańsku, od czerwca 1984 r. członek TKK NSZZ „Solidarność”, w okresie styczeń–wrzesień 1986 r. aresztowany, od listopada 1986 r. w Tymczasowej Radzie NSZZ „Solidarność”; w latach 1994–2005 członek UW, od 2011 r. członek PO, w latach 2013–2020 wiceprzewodniczący PO, w latach 1997–2000 wiceminister spraw wewnętrznych i administracji, w latach 1993–2001 poseł, od 2005 r. do 2015 r. marszałek Senatu RP, od 2015 r. wicemarszałek Senatu RP. Inwigilowany: w okresie maj 1968 r. – październik 1969 r. przez Wydział III KS MO w Gdańsku w ramach SO krypt. „Nieznany”/„Żak”, w okresie grudzień 1976 r. – styczeń 1985 r. przez Wydział III/Inspektorat 2 KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Mnich”/„Godot”; w 1989 r. zarejestrowany przez Inspektorat 2 WUSW w Gdańsku jako osoba zabezpieczona.

4. Mając na uwadze możliwość docierania i negatywnego oddziaływania elementów antysocjalistycznych na środowisko młodzieży szkół ponadpodstawowych i młodzieży akademickiej, zwłaszcza Uniwersytetu Gdańskiego, w celu niedopuszczenia do wykorzystania jej do wrogich inicjatyw, w porozumieniu z władzami wszystkich wyższych uczelni Trójmiasta, a także z kuratorium, spowodowanie wzmożenia:

– stanu dyscypliny i porządku w domach studenckich i klubach młodzieżowych oraz wprowadzenie w dniach 30 kwietnia, 1 maja i 3 maja nasilonych dyżurów w tych obiektach;

– zabezpieczenia magazynów broni oraz pomieszczeń, w których znajdują się urządzenia służące do masowego przekazu (radiowęzły, powielarnie, wyświetlarnie itp.).

W dniach 28 kwietnia – 3 maja br. pracownicy Wydziału III odpowiedzialni za zabezpieczenie poszczególnych uczelni i środowisk sprawdzą realizację zainspirowanych działań zabezpieczających i organizacyjnych.

Odpowiedzialni: kierownicy Sekcji III i IV;

5. W celu niedopuszczenia do ewentualnego masowego kolportażu ulotek, wykonywania napisów i wrogich haseł, spowodowanie za pośrednictwem Wydziału Wojewódzkiego Stanowiska Kierowania przeprowadzenie w godzinach wieczornych w dniu 30 IV [19]82 r. i we wczesnych godzinach rannych w dniu 1 V [19]82 r. penetracji rejonów, w których w przeszłości notowano te zagrożenia – przez nasilenie patroli mundurowych i funkcjonariuszy w ubraniach cywilnych.

Odpowiedzialny za uzgodnienie: zastępca naczelnika Wydziału III kpt. Antoni Domański²;

6. W dniu 1 maja pracownicy operacyjni Wydziału III:

– we wczesnych godzinach rannych skontrolują ochraniające obiekty;

– zlecają osobowym źródłom informacji kontrolę rozwoju sytuacji (ujawnienie ewentualnych inspiratorów podejmowania wrogich działań) w czasie przemarszu poszczególnych kolumn na trasie pochodu;

– udadzą się w rejon zbiorów grup poszczególnych uczelni w celu osobistej oceny sytuacji;

– odbywać będą spotkania z osobowymi źródłami informacji w miejscach gwarantujących całkowitą konspirację.

Niezależnie od powyższego w dniach 30 kwietnia i 1 V 1982 r. zorganizowany zostanie system alarmowego informowania przez osobowe źródła informacji o faktach i zdaniach wymagających podjęcia czynności operacyjno-zabezpieczających. Informacje przekazywane będą na numery telefonów [...];

7. Prowadzone jest ściśle współdziałanie z Wydziałem IV tutaj [ejszej] KW MO mające na celu uzyskiwanie wyprzedzających informacji o ewentualnych próbach wykorzystania uroczystości kościelnych w dniu 3 maja przez działaczy opozycji do zorganizowania – wzorem lat ubiegłych – prowokacyjnej imprezy związanej ze 191. rocznicą [uchwalenia] Konstytucji 3 maja. W wypadku uzyskania wyprzedzających informacji o próbie

^c Fragment pominięty przez autorów publikacji.

² Antoni Domański (ur. 1949 r.), od grudnia 1974 r. do kwietnia 1990 r. funkcjonariusz SB KW MO/WUSW w Gdańsku, od sierpnia 1985 r. kierownik sekcji w Wydziale III, od lipca 1989 r. kierownik sekcji w Wydziale V, od listopada 1989 r. p.o. zastępcy naczelnika Wydziału Ochrony Gospodarki, od stycznia 1990 r. zastępca naczelnika Wydziału Ochrony Gospodarki.

zorganizowania demonstracji podjęte zostaną działania w[edłu]g odrębnie opracowanego planu roboczego.

III. Czynności organizacyjne:

1. Zadania wynikające z niniejszego planu omówione zostaną z całym stanem osobowym Wydziału na specjalnej odprawie w dniu 22 IV 1982 r.

2. Za dokonanie niezbędnych uzgodnień oraz koordynację działań z innymi jednostkami SB i MO odpowiedzialny będzie z[astęp]ca n[aczeln]ika Wydziału III kpt. A[ntoni] Domański.

3. Za prawidłową realizację całości zadań wynikających z niniejszego planu, przeprowadzenie odprawy oraz dokonanie niezbędnych uzgodnień z kierownictwem służbowym SB KW MO odpowiedzialny jest ppłk mgr Cz[esław] Wojtalik.

Wyk[onano] w 2 egz.

Egz. nr 1 – teczka 1 Maja

Egz. nr 2 – Wydział W[ojewódzkiego] S[tanowiska]

K[ierowania] KW MO w m[iejscu]

Opr. AD z JO

Druk 0199/82/BO^d

Źródło: AIPN Gd, 362/5, k. 108–112, mps.

^d Z prawej strony tekstu opatrzona nieczytelnym podpisem pieczęć o treści: Naczelnik Wydziału III K[omendy] W[ojewódzkiej] M[ilicji] O[bywatelskiej] w Gdańsku ppłk mgr Czesław Wojtalik.

1982 kwiecień 21, Gdańsk – Plan zabezpieczenia przez Wydział IV Służby Bezpieczeństwa Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku środowisk wyznaniowych i kompleksu rolno-spożywczego w okresie od 21 kwietnia do 4 maja 1982 r.

„Zatwierdzam”^a

Gdańsk, dnia 21 IV 1982 r.

Tajne spec[jalnego] znaczenia

Egz. nr ^{b2}

Plan

zabezpieczenia przez Wydział IV Służby Bezpieczeństwa KW MO w Gdańsku środowisk wyznaniowych i kompleksu rolno-spożywczego w czasie od 21 IV do 4 V 1982 r.

I. Analiza sytuacji polityczno-operacyjnej

Zarówno w I kwartale br., jak i [w] ostatnim czasie w działalności środowisk wyznaniowych na terenie woj[ewództwa] gdańskiego nie notowano ważniejszych, które groziłyby porządkowi i bezpieczeństwu publicznemu. Działalność Kościoła rzymskokatolickiego związana była z przygotowaniem do tegorocznych obchodów 600-lecia obecności Matki Bożej na Jasnej Górze oraz naukami rekolekcyjnymi przed Świętami Wielkanocnymi. Episkopat oraz obie kurie biskupie wydały w tym czasie szereg komunikatów, listów, orędzi i odezw, w których stwierdzono niejednokrotnie ostre w wymowie politycznej treści. Odnotowano także pewien wzrost w porównaniu z rokiem ubiegłym negatywnych wystąpień księży, a zwłaszcza ze strony przyjezdnych na nasz teren zakonników. Wypowiedzi te głównie dotyczyły stanu wojennego, osób internowanych i aresztowanych. Zarówno wprost, jak i w formie aluzyjnej, krytykowano w nich władze państwowe za wprowadzenie stanu wojennego, internowania i aresztowania byłych działaczy NSZZ „Solidarność”, środki masowego przekazu w naszym kraju, czy działalność oświatową w odniesieniu do dzieci i młodzieży. Szczególne nasilenie tych wypowiedzi miało miejsce w trakcie głoszonych nauk rekolekcyjnych przed Wielkanocą. Ogólnie jednak należy stwierdzić, że usiłowania czynione przez ukrywających się b[yłych] działaczy antysocjalistycznych w województwie gdańskim, co do zaangażowania niektórych księży i wykorzystania kościołów do akcji o prowokacyjnej wymowie, napotkały w znacznej większości na zdecydowany ich opór. Wynikało to z działań operacyjnych Wydziału IV tut[ejszej] komendy oraz krytycznej postawy kurii gdańskiej i chełmińskiej wobec tych usiłowań.

Potwierdza to np. postawa biskupa L[echa] Kaczmarka¹ oraz księży parafialnych parafii Opatrzności Bożej na Zaspie w czasie chrztu córki L[echa] Wałęsy, który miał tam

^a Poniżej dwie pieczęcie: pierwsza, opatrzona nieczytelnym podpisem, o treści: Zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. Służby Bezpieczeństwa w Gdańsku ppłk mgr Zenon Ring, druga, z odręcznie wpisanym numerem dziennika, o treści: Komenda Wojewódzka Milicji Obywatelskiej, 80–819 Gdańsk, 40, L.dz. U-001281/82.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Lech Kaczmarek (1909–1984), duchowny katolicki; w 1936 r. przyjął święcenia kapłańskie; w czasie wojny aresztowany przez Gestapo, zmuszony do ucieczki zbiegł z Kraju Warty do parafii w Ujanowicach w diecezji tarnowskiej;

miejsce w dniu 25 marca br. Niemniej jednak stwierdzono kilka faktów, że niebezpieczeństwo takie istnieje. Potwierdza to postawa niektórych księży, jak np. ks. Stanisława Bogdanowicza – proboszcza parafii św. Ducha przy bazylice Mariackiej w Gdańsku, ks. H[enryka] Jankowskiego² – proboszcza parafii św. Brygidy w Gdańsku, czy wystąpienia jezuita ks. T[adeusza] Pawlickiego³ – proboszcza parafii Krzyża Świętego [sic!] w Gdańsku-Wrzeszczu.

Ponadto o próbach wykorzystania kościołów, czy rejonów przykościelnych do działań prowokacyjnych, świadczą również fakty rozrzucania ulotek przez elementy antysocjalistyczne, czy organizowanie zbiórek pieniędzy na internowanych, które miały w przeszłości miejsce. Do obecnej chwili Wydział IV tut[ejszej] komendy nie uzyskał żadnych informacji świadczących o czynionych próbach organizowania przez kler i elementy antysocjalistyczne nabożeństw w intencji ofiar Katynia, czy ojczyzny, które były organizowane w przeszłości w dniach 23 kwietnia i 3 maja w bazylice Mariackiej w Gdańsku.

W czasie określonym planem – od 21 kwietnia do 4 maja – odbywać się będą następujące uroczystości obchodzone przez Kościół na terenie województwa gdańskiego:

25 IV [19]82 [r.] – ogólnodiecezjalne uroczystości w Świętym Wojciechu, czytanie w kościołach listu pasterskiego Episkopatu Polski na uroczystość Królowej Polski;

1 V [19]82 [r.] – tradycyjne nabożeństwa w dzień Świętego Józefa Robotnika;

3 V [19]82 r. – nabożeństwa z okazji rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja i święta Matki Boskiej Królowej Polski;

– czytanie w kościołach milenijnego aktu oddania.

W dniu 3 maja biskupi diecezji gdańskiej i chełmińskiej będą uczestniczyli w organizowanych uroczystościach na Jasnej Górze. Do obecnej chwili obie kurie biskupie nie wydały żadnych zaleceń w sprawie organizowania specjalnych nabożeństw w dniach 1 i 3 maja.

W przedsiębiorstwach i zakładach kompleksu rolno-żywnościowego nie stwierdzono w ostatnim okresie nastrojów niezadowolonia, które mogłyby prowadzić do przestojów pracy, czy strajków. Byli działacze związkowi nie podejmowali prób działalności.

Od 20 kwietnia br. w zakładach rozpoczęto przygotowania do obchodów święta 1 Maja. Przygotowaniami kierują dyrekcje zakładów. Z dotychczasowego rozpoznania wynika, że w pochodzie pierwszomajowym uczestniczyć będzie aktyw kierowniczy i partyjny poszczególnych zakładów, a szeregowi pracownicy uczestniczyć będą na zasadzie dobrowolności. W ocenie dyrektorów poszczególnych zakładów w pochodzie weźmie

od 1958 r. biskup pomocniczy archidiecezji gdańskiej, a od 1971 r. biskup diecezjalny. Rozpracowywany w latach 1963–1984 przez Wydział IV KM MO/KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach TEOK.

² Henryk Jankowski (1936–2010), duchowny katolicki; w 1964 r. przyjął święcenia kapłańskie; w latach 1964–2004 kolejno: wikariusz, administrator i proboszcz parafii św. Brygidy w Gdańsku; kapelan NSZZ „Solidarność”; po 13 XII 1981 r. organizator pomocy dla represjonowanych w ramach Komisji Charytatywnej przy kościele św. Brygidy, od 1982 r. współpracownik podziemnych struktur NSZZ „Solidarność”, m.in. przy przekazywaniu sprzętu i materiałów poligraficznych przemycanych w zagranicznych transportach z pomocą żywnościową, 20 VII 1984 r. oskarżony przez Prokuraturę Wojewódzką w Gdańsku o „nadużywanie wolności sumienia i wyznania”, 19 VIII 1984 r. Sąd Rejonowy w Gdańsku umorzył postępowanie na mocy amnestii. Rozpracowywany w latach 1975–1989 przez Wydział IV KW MO/WUSW w Gdańsku w ramach SOR krypt. „Apostoł”; w latach 1980–1982 zarejestrowany przez Wydział IV KW MO w Gdańsku jako KO „Libella” *vel* „Delegat”.

³ Tadeusz Pawlicki (1932–2012), jezuita; w 1954 r. złożył pierwsze śluby zakonne, w 1964 r. przyjął święcenia kapłańskie; w latach 1978–1988 był superiorem i proboszczem w parafii św. Krzyża w Gdańsku-Wrzeszczu; w 1980 r. nakłaniany do współpracy. Inwigilowany w latach 1981–1985 przez Wydział IV w KW MO w Gdańsku w ramach sprawy operacyjnej, materiały sprawy zniszczono.

udział 30–40 proc. załóg. Organizatorzy poszczególnych grup przewidują, że uczestnicy pochodzą nieść będą szturmówki wydane dopiero w miejscu zbiórki. Nie przewiduje się hasła i transparentów.

Wojewódzki Związek Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych organizuje grupę składającą się z ok. 150 rolników, która weźmie udział w pochodzie. Grupa reprezentować będzie R[olniczą] S[półdzielnię] P[rodukcyjną] w Łebczu, R[olniczą] S[półdzielnię] P[rodukcyjną] „Morena” w Gdańsku-Kokoszkach, r[olnicze] s[półdzielnie] p[rodukcyjne] w Sulminie, Długim Polu, Kłodawie i Somoninie.

Podobną grupę rolników – przedstawiciele spółdzielni kółek rolniczych organizuje Wojewódzki Związek Kółek i Organizacji Rolniczych w Gdańsku. Grupa ta ma liczyć ok. 500 osób, reprezentantów 9 gmin (Pruszcz Gdański, Cedry Wielkie, Skarszewy, Żukowo, Wejherowo, Pszczółki, Trąbki Wielkie, Szemud). Uczestnicy obu grup rolników to przede wszystkim członkowie PZPR i ZSL. Wydział IV tut[ejszej] komendy nie uzyskał do obecnej chwili żadnych informacji świadczących o podejmowaniu prób organizowania na terenie przedsiębiorstw i zakładów pracy wchodzących w skład kompleksu rolno-spożywczego grup, które miałyby na celu wywołanie niepokojów społecznych, czy zakłócenie przygotowań lub przebiegu święta 1 Maja.

Związane z powyższymi imprezami masowe zgrupowania wiernych wykorzystane być mogą przez elementy antysocjalistyczne, szczególnie w dniach 1 i 3 maja br. do działań prowokacyjnych i wrogich w stosunku do ustroju i władz PRL, powodując ewentualne zakłócenia porządku i bezpieczeństwa publicznego. W związku z powyższym, aby zapewnić spokojny przebieg tych uroczystości planuje się następujące przedsięwzięcia operacyjne:

II. Planowane przedsięwzięcia operacyjne:

1. W okresie od 22 kwietnia do 4 maja br. uaktywnić pracę z siecią tajnych współpracowników w celu uzyskiwania wyprzedzających informacji o ewentualnych szkodliwych politycznie zamierzeniach kierowniczych ogniw hierarchii kościelnej księży diecezjalnych i zakonnych, zwłaszcza znanych Wydziałowi IV z negatywnej postawy, konfliktowych parafii oraz ośrodków Duszpasterstwa Akademickiego.

2. Zależnie od konieczności polityczno-operacyjnych, przeprowadzać rozmowy zapobiegawczo-profilaktyczne z księżmi, do których będą docierać działacze antysocjalistyczni, i administratorami parafii, w stosunku do których zaistnieje uzasadniona obawa, że podległe im obiekty sakralne czy rejon przykościelne mogą być wykorzystane do prowokacyjnych działań.

3. Wzmocnienie pracy z siecią TW pozostających na kontakcie pracowników Wydziału IV tkwiących w państwowych instytucjach i zakładach pracy oraz wyższych uczelniach Trójmiasta celem uzyskiwania informacji mogących mieć znaczenie polityczne i operacyjne dla Wydziału III i V. Przy powyższym przedsięwzięciu przewiduje się współdziałanie Wydziału IV z Wydziałami V i III celem niedopuszczenia do prowokacyjnych prób wykorzystania przez elementy antysocjalistyczne imprez kościelnych i święta 1 Maja (w obiektach sakralnych i na terenie przykościelnym) zmierzających do zakłócenia porządku i bezpieczeństwa publicznego.

Wykres spotkań w okresie od 21 kwietnia do 4 maja br. – załącznik nr 1.

Odpowiedzialny: ppor. ^bZ[ygmun]t Rychert^{b4}.

4. W dniu 25 IV 1982 r. zabezpieczyć operacyjnie przebieg odpustu diecezjalnego z udziałem biskupów przyjezdnych, który odbędzie się w Gdańsku [w] Świątym Wojciechu.

Odpowiedzialny: kpt. ^bM. Zyburab.

5. Operacyjna kontrola nabożeństw w wybranych kościołach województwa gdańskiego w dniach 25 kwietnia i 1, 2 i 3 maja 1982 r.:

a) dnia 1 maja kontrola nabożeństw w godzinach rannych przez pracowników Wydziału IV i sieć TW. Pracownicy Wydziału IV zgłoszą się po wykonaniu zadań do miejsca pracy, gdzie po złożeniu relacji pozostaną do dyspozycji kierownictwa służbowego, tajni współpracownicy przekażą relacje telefonicznie oficerowi dyżurnemu Wydziału IV [...];

b) dnia 2 maja zabezpieczyć przez pracowników i sieć TW przebieg nabożeństw w wybranych kościołach województwa gdańskiego. Zabezpieczenie to będzie miało na celu ustalenie czy księża celebrujący nabożeństwa w swych wystąpieniach publicznych będą poruszali sprawy związane z obchodami święta 1 i 3 Maja;

c) w dniu 3 maja br. w godzinach rannych zabezpieczyć przez pracowników operacyjnych przebieg nabożeństw w wybranych kościołach na terenie Trójmiasta. W godzinach popołudniowych do zabezpieczania nabożeństw w kościołach wykorzystać również TW.

Nabożeństwo w godzinach wieczornych w bazylice Mariackiej w Gdańsku będzie zabezpieczone przez wydzieloną grupę pracowników Wydziału IV, III i V. Zadaniem pracowników biorących udział w operacyjnym zabezpieczeniu tego nabożeństwa będzie: określenie liczby osób zebranych w kościele, ustalenie czy wśród zebranych nie znajdują się osoby poszukiwane (w wypadku stwierdzenia ich pobytu – zatrzymanie po wyjściu z kościoła), dokonanie nagrań wszystkich wystąpień podczas nabożeństwa, bieżące informowanie kierownictwa służbowego o przebiegu nabożeństwa i podejmowaniu ewentualnych prób demonstracji lub wiecowania, o zachowaniu się osób opuszczających kościoł. Szczegółowe zadania dla funkcjonariuszy biorących udział w tym zabezpieczeniu zostaną omówione na odprawie w dniu 3 maja br.

Odpowiedzialny: mjr J[an] Sosnowski⁵.

6. Na odcinku kompleksu rolno-spożywczego planuje się w okresie od 21 kwietnia do 4 maja 1982 r. w oparciu o TW, KO i KS prowadzić:

a) intensyfikację rozpoznania nastrojów w przedsiębiorstwach i zakładach pracy tego kompleksu;

b) rozpoznanie i kontrolę ^d„zachowania^d się byłych działaczy NSZZ „Solidarność”;

c) kontrolę i rozpoznanie przygotowań do pochodu 1 maja, ze szczególnym zwróceniem uwagi na ewentualne próby tworzenia grup mających na celu zakłócenie przebiegu tej uroczystości;

^c *Fragment pominięty przez autorów publikacji.*

^d *Nadpisano odręcznie.*

⁴ Zygmunt Rychert (ur. 1947 r.), od marca 1971 r. do maja 1978 r. w MO, od maja 1978 r. funkcjonariusz Wydziału IV KW MO/WUSW w Gdańsku, od listopada 1989 r. do lipca 1990 r. starszy inspektor Wydziału Studiów i Analiz WUSW w Gdańsku.

⁵ Jan Sosnowski (1931–2006), od listopada 1958 r. do kwietnia 1990 r. funkcjonariusz SB KW MO/WUSW w Gdańsku, od lipca 1970 r. kierownik grupy w Wydziale IV, od września 1971 r. zastępca naczelnika Wydziału IV, od maja 1982 r. naczelnik Wydziału IV, od maja 1983 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB, od sierpnia 1983 r. zastępca szefa WUSW ds. SB w Gdańsku.

d) zainspirowanie kierownictw ochronianych obiektów do nasilenia kontroli zabezpieczenia zewnętrznego i wewnętrznego zakładów pracy.

Odpowiedzialny: kierownik Sek[cji] VII kpt. K[rzysztof] Sowuła⁶.

7. Współdziałając z Wydziałem III i V tut[ejszej] komendy, zabezpieczyć wyprzedzającą dopływ informacji o nastrojach i rodzących się ewentualnych inicjatywach mających na celu wykorzystanie uroczystości kościelnych przez środowiska pozostające w zainteresowaniu tych wydziałów do zorganizowania manifestacji antypaństwowej.

Odpowiedzialny: ^bmjr R[yszard] Berdys⁷.

8. W wypadku stwierdzenia angażowania się kleru do wykorzystania uroczystości religijnych do celów antypaństwowych zainspirować władze wojewódzkie do przeprowadzenia rozmów profilaktyczno-ostrzegawczych z b[isku]pem L[echem] Kaczmarkiem i Marianem Przykuckim⁸.

Odpowiedzialny: ^bmjr J[an] Sosnowski^b.

9. Współdziałanie z MO

W celu pełniejszego zabezpieczenia przebiegu planowanych w dniu 21 kwietnia oraz 1, 2 i 3 maja br. uroczystości kościelnych zastępca naczelnika Wydziału IV mjr mgr J[an] Sosnowski omówi z W[ojewódzkim] S[tanowiskiem] K[ierowania] zadania dla MO w zakresie:

– prowadzenia penetracji terenu przyległego do wybranych obiektów sakralnych w Gdańsku w celu ewentualnego ujawnienia wrogich napisów, hasel, czy ulotek i ich likwidacji;

– udzielenia ewentualnej pomocy pracownikom Wydziału IV zabezpieczającym fizycznie obiekty sakralne i teren do nich przyległy;

– niedopuszczenia i likwidacji ewentualnych zbiorowisk oraz usuwanie osób zakłócających porządek publiczny z rejonów prowadzonej penetracji.

10. Praca analityczno-informacyjna. Zadaniem zespołu analityczno-informacyjnego będzie:

– bieżące przyjmowanie informacji o przebiegu zabezpieczanych uroczystości oraz przekazywanie ich kierownictwu służbowemu KW MO;

– opracowanie meldunków w dniach 1 i 3 maja br. do godz. 24.00 do Wydziału IV Dep[artamentu] IV MSW o przebiegu uroczystości kościelnych.

Odpowiedzialna: kpt. H[alina] Woźniak⁹.

^e *W tekście oryginału*: B. Przykuckim.

⁶ Krzysztof Sowuła (ur. 1943 r.), od maja 1970 r. do grudnia 1987 r. funkcjonariusz KW MO/WUSW w Gdańsku, od czerwca 1977 r. inspektor Wydziału IV, od lipca 1977 r. starszy inspektor Wydziału IV, od lipca 1981 r. kierownik Sekcji 1 Wydziału IV.

⁷ Ryszard Berdys (1935–2017), od października 1959 r. do kwietnia 1990 r. funkcjonariusz SB KW MO/WUSW w Gdańsku, od czerwca 1975 r. kierownik sekcji Wydziału IV, od stycznia 1976 r. do października 1989 r. zastępca naczelnika Wydziału IV.

⁸ Marian Przykucki (1924–2009), duchowny katolicki; w 1950 r. przyjął święcenia kapłańskie; w latach 1974–1981 biskup diecezjalny archidiecezji poznańskiej, w latach 1981–1992 biskup diecezjalny diecezji chełmińskiej, w latach 1992–1999 arcybiskup metropolita szczecińsko-kamieński.

⁹ Halina Woźniak (ur. 1934 r.), od sierpnia 1953 r. do września 1983 r. funkcjonariusz WUBP/WUdsBP/KW MO/WUSW w Gdańsku, od października 1971 r. inspektor Wydziału IV, od sierpnia 1981 r. starszy inspektor Wydziału IV.

Za realizację powyższego planu zabezpieczenia odpowiedzialny jest zastępca naczelnika Wydziału IV mjr mgr J[an] Sosnowski^f.

Wyk[onano] 2 egz.

Egz. nr 1 – kier[ownictwo] służb[owe] KW MO w Gdańsku

Egz. nr 2 – aa

Opr. SK z UII/dr. SL

Pm. 388

Źródło: AIPN Gd, 362/5, k. 206–209, mps.

^f Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczęć o treści: Zastępca naczelnika Wydziału IV K[omendy] W[ojewódzkiej] M[ilicji] O[bywatelskiej] w Gdańsku mjr mgr Jan Sosnowski.

1982 listopad 12, Warszawa – Informacja dzienna nr 314/416 na temat sytuacji w kraju

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
AS 010/82^a

Warszawa, dnia 12 XI 1982 r.

Tajne
Egz. nr ^b202^b
Podlega zwrotowi
do Gabinetu Ministra

Informacja dzienna nr 314/416

Ogólna sytuacja w kraju

Komunikat o zgonie L[eonida] Breżniewa – sekretarza generalnego KC KPZR – został przyjęty przez społeczeństwo polskie w nastroju powagi¹. W pierwszych komentarzach i opiniach na ten temat wyrażana jest obawa o dalszy rozwój sytuacji międzynarodowej, jak również o przyszły stosunek ZSRR do aktualnych wydarzeń w Polsce. Przedmiotem rozważań jest także sprawa następcy po L[eonidzie] Breżniewie.

W dniu wczorajszym w kraju odbywały się uroczystości oraz nabożeństwa kościelne w związku z 64. rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości. W większości przypadków przebiegały one spokojnie. Jedynie w Warszawie, Krakowie i Częstochowie doszło do prób zakłócenia porządku publicznego. W kilku miastach, m.in. Bydgoszczy, Gliwicach, Łodzi, Gorzowie Wielkopolskim i Białymstoku próby wzniecania niepokojów zostały udaremnione w wyniku zdecydowanych działań profilaktycznych sił porządkowych.

Warszawa – ok. godz. 19.00 po zakończonej mszy w katedrze św. Jana grupa 2,5 tys. osób, skandując wrogie okrzyki i wznosząc palce w kształcie litery „V”, przeszła pod kościół św. Anny, a następnie zamierzała przedostać się Krakowskim Przedmieściem w rejon pl. Zwycięstwa. Zgromadzeni nieśli transparent z napisem: „Lech Wałęsa wolny”. Siły porządkowe dokonały blokady tego rejonu, przystępując do legitymowania zgromadzonych. Bez używania środków przymusu bezpośredniego doprowadzono do rozejścia się tłumu.

Około godz. 20.00 w rejonie trasy W–Z oraz pl. Małachowskiego utworzyło się kilka grup, każda w liczbie ok. 50 osób. Z uwagi na nieustuchanie wezwań do rozejścia się podjęto działania rozpraszające bez używania środków przymusu bezpośredniego. O godz. 20.30 w Warszawie przywrócono spokój. W czasie zajść zatrzymano 60 osób, w większości ludzi młodych – uczniów i studentów.

Kraków – ok. godz. 19.00 po zakończeniu mszy w katedrze wawelskiej tłum liczący 2 tys. osób uformował pochód i skierował się ul. Powiśle i Zwirzyńską w kierunku

^a Poniżej dekretycja o treści: Tow[arzysz] Głuszc do [nieczytelne], 12 XI [19]82 r. Bogusław Głuszc (1932–2012), od września 1956 r. do listopada 1956 r. i od sierpnia 1958 r. w MO, od września 1971 r. zastępca komendanta stołecznego MO ds. MO, w okresie wrzesień 1972 r. – listopad 1983 r. I zastępca komendanta stołecznego MO ds. MO, w listopadzie 1984 r. zwolniony ze służby.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Leonid Breżniew zmarł 10 XI 1982 r.

miasteczka studenckiego. W trakcie przemarszu wznoszono wrogie okrzyki. Po zastosowaniu blokady tych ulic siły porządkowe przystąpiły do rozpraszania zgromadzonych przy użyciu armatek wodnych i pałek. Około godz. 20.15 przywrócono spokój. Zatrzymano ogółem 55 osób, w tym 29 studentów.

Częstochowa – ok. godz. 16.00 po nabożeństwie odprawionym na Jasnej Górze stopniowo zwiększająca się grupa osób, która w kulminacyjnym momencie liczyła 1 tys. osób, wznosząc wrogie okrzyki, udała się w al. Sienkiewicza, gdzie znajduje się pomnik^c Nieznanego Żołnierza. Zebrani, śpiewając *Rotę*, ułożyli z kwiatów i zniczy krzyż i symbol Polski Walczącej. Siły porządkowe przystąpiły do interwencji i ok. godz. 20.00 zaprowadzono porządek w mieście. W trakcie działań zatrzymano 56 osób, w większości ludzi młodych.

Bydgoszcz – w wyniku działań zapobiegawczych, m.in. demonstracji siły i legitymowań, udaremniono próbę zorganizowania manifestacji w rejonie Starego Rynku przez 2,5 tys. osób, w większości młodzieży. Około godz. 21.00 w mieście przywrócono spokój bez używania środków przymusu bezpośredniego, zatrzymując łącznie 24 osoby.

Gliwice – w wyniku podjętych działań prewencyjnych siły porządkowe nie dopuściły do zorganizowania ulicznej demonstracji po nabożeństwie w kościele [św.] Piotra i Pawła. Funkcjonariusze MO zatrzymali 83 osoby, w tym 61 studentów. Wylegitymowano ponad 1500 osób.

Źródło: AIPN, 0717/6, t. 22, k. 117, mps.

^c W tekście oryginału: Grób.

1983 marzec 31, Kraków – Plan działań i przedsięwzięć Komendy Wojewódzkiej MO w Krakowie związanych z przygotowaniem do obchodów świąt 1 i 3 Maja

L.dz. AK-0029/83

Kraków, dnia ^a31 III^a 1983 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^a2^a

Plan

działań i przedsięwzięć Komendy Wojewódzkiej MO w Krakowie związanych z przygotowaniem do obchodów święta 1 Maja oraz dnia 3 maja

I. Ocena sytuacji operacyjnej

Z rozpoznania aktualnej sytuacji operacyjnej w miejskim województwie krakowskim nie wynika, aby ugrupowania antysocjalistyczne oraz podziemne struktury „Solidarności” czyniły przygotowania do przeprowadzenia, w związku ze świętem 1 Maja oraz rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja, akcji protestacyjnej o charakterze politycznym bądź manifestacji ulicznych.

Odnotowujemy jednak sporadyczne fakty kolportażu niewielkich ilości ulotek, sporządzania napisów i wrogich haseł oraz rozpowszechniania pism o wrogiej treści.

W niezadowolającym stopniu ustabilizowana jest atmosfera w środowiskach akademickich i młodzieżowych, w których nieliczne grupy aktywnych działaczy opozycyjnych dążą do wzbudzenia niepokoju, zakłócenia ładu na ulicach miasta bądź w inny sposób manifestowania swojej obecności na arenie politycznej.

Niepokój społeczny usiłują także podtrzymać działacze podziemnych struktur „Solidarności” na terenie Huty im. Lenina, dążąc do sprowokowania manifestacji ulicznych w dniach związanych z ostatnimi wydarzeniami politycznymi w kraju.

Na kształtowanie się sytuacji polityczno-operacyjnej w Krakowie i województwie miejskim krakowskim znaczący wpływ wywierać będzie zapowiedziana wizyta Jana Pawła II w Polsce. Wydarzenie to stymulować będzie aktywność nie tylko kleru i środowisk świeckich działaczy katolickich. Wywierać będzie także wpływ na kształtowanie postaw ugrupowań antysocjalistycznych, działaczy podziemnych struktur „Solidarności”, młodzieży i załóg niektórych uspołecznionych zakładów pracy. Zaktywizuje także zainteresowanie regionem krakowskim ze strony dziennikarzy oraz obywateli państw zachodnich i z pewnością ta kategoria cudzoziemców częściej niż dotychczas przebywać będzie w Krakowie.

Sytuacja taka nie stwarza bezpośredniego zagrożenia wystąpieniami na terenie województwa oraz zakłóceniami ładu i porządku publicznego na dużą skalę. Nie wyklucza jednak możliwości wystąpienia aktów politycznie wrogich o ograniczonym bądź incydentalnym zakresie, związanych z obchodami święta 1 Maja oraz rocznicą [uchwalenia Konstytucji] 3 maja.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

Liczyć się należy z możliwością kolportażu ulotek bądź innych pism o treści wrogiej, sporządzania napisów i wrogich haseł, podjęcia kolejnej próby zorganizowania manifestacji ulicznych w Nowej Hucie w dniach 13 lub 16 kwietnia, organizowania przez niektórych księży nabożeństw w intencji różnych wydarzeń natury politycznej lub w czasie zbieżnym z odbywającymi się oficjalnymi manifestacjami 1-majowymi. Niewykluczone jest także zorganizowania w dniu 3 maja nabożeństwa i uroczystości przez b[yłych] legionistów u grobu J[ózefa] Piłsudskiego. Przewidziane obchody w dniu 3 maja, uroczystości kościelne ku czci Królowej Korony Polskiej zgromadzić mogą znaczne rzesze wiernych i stanowić mogą okazję do podjęcia prób wykorzystania tych zgromadzeń do akcji protestacyjnych przez radykalnych działaczy ugrupowań antysocjalistycznych i podziemnych struktur „Solidarności”.

Nie można także wykluczyć możliwości wystąpienia innych szkodliwych zjawisk, jak np. sabotażu, aktów wandalizmu z pobudek politycznych, pogroźek pod adresem działaczy partyjnych i społecznych oraz administracji państwowej.

Również sytuacja w zakresie ogólnego stanu porządku i bezpieczeństwa publicznego w regionie krakowskim w okresie pierwszych miesięcy br. nie daje podstaw do zbyt optymistycznych prognoz. Wyraźnie wzrosła ogólna ilość wszczętych śledztw i dochodzeń, zwłaszcza w sprawach o kradzieże z włamaniem do obiektów prywatnych i społecznych, a także w sprawach o przestępstwa gospodarcze. W innych kategoriach ilościowy spadek wszczętych postępowań jest generalnie niewielki i nie świadczy o spadku zagrożenia – głównie rozbojami, bójkami i innymi przestępstwami kryminalnymi.

W związku z przedstawioną w zarysie sytuacją operacyjno-polityczną oraz w zakresie ogólnego porządku i bezpieczeństwa publicznego, przedsięwzięcia jednostek organizacyjnych MO i SB w województwie miejskim krakowskim ukierunkowane zostaną na zagwarantowanie niezakłóconego przebiegu uroczystości 1-majowych i ograniczenie niepożądanych działań z okazji 3 maja.

II. Kierunkowe zadania:

1. W zakresie operacyjnego zabezpieczenia w sferze polityczno-społecznej:

– zaktywizowanie rozpoznania operacyjnego grup, środowisk i działaczy antysocjalistycznych wywodzących się szczególnie z takich organizacji jak KPN, NZS, RMP i podziemnych struktur „Solidarności”. W tym celu zakłada się częstotliwienie spotkań z poufnymi osobowymi źródłami informacji, a także zwiększenie ilości spotkań kontrolnych ze strony bezpośrednich przełożonych;

– dokonanie analizy spraw operacyjnych pod kątem przeprowadzenia ich realizacji przed 1 maja br. Szczególnie pod uwagę wziąć należy sprawy związane z ukrywającymi się działaczami b[yłej] „Solidarności” i innych wrogich ugrupowań, a także osobami podejrzanymi o nielegalne posiadanie broni i o inną niebezpieczną dla porządku publicznego działalność;

– podjęcie działań zabezpieczających aktyw partyjny, działaczy nowych związków zawodowych i PRON przed szykanowaniem ze strony członków b[yłej] „Solidarności” i innych wrogich ugrupowań;

– systematyczne rozpoznawanie nastrojów społecznych ze szczególnym zwróceniem uwagi na sytuację w dużych obiektach przemysłowych oraz środowiskach akademickich i młodzieżowych;

– ujawnianie zamiarów i faktów kolportażu wrogich ulotek, haseł i napisów;

– podejmowanie szerokich działań profilaktycznych i destrukcyjnie wpływających na postawy, zamiary i programy działania wrogich ugrupowań i osób oraz ograniczenie zasięgu ich oddziaływania i likwidację w zarodku powstających zagrożeń;

– wnikliwe i szybkie dokumentowanie wszelkiej działalności wrogiej, a szczególnie podejmowanej z myślą o wywołaniu niepokoju społecznego lub zakłócenia ładu i porządku publicznego na szerszą skalę.

Szczegółowe zadania w w[yżej] w[ymienionym] zakresie opracowane zostały w oddzielnym planie stanowiącym załącznik.

2. W zakresie ogólnego porządku i bezpieczeństwa publicznego:

– przeciwdziałanie próbom nawiązywania kontaktów opozycji politycznej ze środowiskami kryminalnymi;

– systematyczne wspieranie działalności Służby Bezpieczeństwa w drodze zbierania wiadomości i informacji dot[ycających] zagrożeń dla podstawowych interesów państwa i porządku publicznego;

– rozszerzanie działalności rozpoznawczej, zapobiegawczej i wykrywczo-represyjnej w zwalczaniu pospolitej przestępczości, a zwłaszcza przestępstw przeciwko życiu, zdrowiu i mieniu oraz w ograniczeniu rozmiarów i przejawów patologii społecznej;

– zapewnienie stałej i aktywnej służby prewencyjnej w miejscach i czasie szczególnego zagrożenia naruszenia prawa;

– zabezpieczenie służbą patrolowo-obchodową i posterunkami stałymi z udziałem członków ORMÓ, żołnierzy WP i aktywu partyjnego w okresie od 30 kwietnia do 4 maja [19]83 r. obiektów instancji i organizacji partyjnych, władz administracyjnych oraz ważnych z punktu widzenia interesów gospodarki narodowej (banki, urzędy pocztowe, rozgłośnie radiowo-telewizyjne i inne). Zorganizowanie podobnego zabezpieczenia w odniesieniu do miejsc pamięci narodowej i związanych z tradycjami ruchu robotniczego, a także pomników wdzięczności i grobów żołnierzy Armii Radzieckiej;

– aktywne oddziaływanie na poprawę stanu fizycznego i technicznego zabezpieczenia mienia w uspołecznionych zakładach pracy oraz przeciwdziałanie wszelkim zakłóceniom produkcji, faktom marnotrawstwa i niegospodarności;

– prowadzenie wzmożonych działań represyjnych i prewencyjnych w ramach oddzielnych służb i specjalistycznych operacji;

– utrzymanie w stałej gotowości pododdziałów zwartych ZOMO i ROMO do działań na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Szczegółowe zadania w w[yżej] w[ymienionym] zakresie opracowane zostały w oddzielnym planie stanowiącym załącznik.

3. W zakresie zabezpieczenia materiałowo-technicznego:

– optymalne zabezpieczenie materiałowo-techniczne i medyczne głównie w przedmiocie:

– wyposażenia mundurowego i sanitarnego funkcjonariuszy,

– środków bojowo-technicznych,

– środków transportu, paliw i części zamiennych,

– wyżywienia i zakwaterowania przy uwzględnieniu ewentualnego przyjęcia dodatkowych sił przydzielonych,

– opieki lekarskiej i środków medycznych.

Szczegółowe zadania w w[yżej] w[ymienionym] zakresie opracowane zostały w oddzielnym planie stanowiącym załącznik.

4. W zakresie pracy polityczno-wychowawczej:

– zabezpieczenie systematycznego przekazywania informacji o aktualnej sytuacji operacyjno-politycznej dla pododdziałów zwartych sił przydzielonych, a także poszczególnych wydziałów, ogniw i jednostek terenowych KW MO;

– zabezpieczenie od strony organizacyjno-koordynacyjnej właściwej pracy polityczno-wychowawczej i szkoleniowej w poszczególnych pododdziałach i ogniwach służbowych ze szczególnym uwzględnieniem bieżących potrzeb i problemów socjalno-bytowych funkcjonariuszy i ich rodzin.

Szczegółowe zadania w w[yżej] w[ymienionym] zakresie opracowane zostały w oddzielnym planie stanowiącym załącznik.

5. W zakresie organizacyjnym i prac sztabowych:

– zabezpieczenie prawidłowego i szybkiego dopływu wyprzedzających informacji, ich należytego przetwarzania i obiegu;

– doskonalenie prac koncepcyjno-sztabowych, instruktażowo-dowódczych oraz kontrolno-nadzorczych, zarówno w ramach stałej (etatowej) struktury organizacyjnej KW MO, jak też w ramach struktury Sztabu KW MO.

**Komendant wojewódzki MO
w Krakowie
plk mgr Adam Trzybiński^{b1}**

Sporz[ądzono] w 2 egz.

Egz. nr 1 – adresat

Egz. nr 2 – aa

Ref. KB/IM

Nr masz. 0018/83

Źródło: AIPN Kr; 230/141, k. 2–7, mps.

^b *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

¹ Adam Trzybiński (1927–1989), od marca 1946 r. funkcjonariusz MO, od sierpnia 1949 r. w aparacie bezpieczeństwa, od lutego 1976 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Poznaniu, od lutego 1981 r. do lipca 1981 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB z Krakowie, od lipca do września 1981 r. p.o. komendanta wojewódzkiego MO w Krakowie, od września 1981 r. komendant wojewódzki MO w Krakowie, od sierpnia 1983 r. szef WUSW w Krakowie, w kwietniu 1985 r. przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW, zwolniony ze służby w czerwcu 1987 r.

1983 [maj], Gdańsk – Ankieta operacji milicyjnej dotycząca niezależnych obchodów rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja

Tajne
Egz. nr ^a2^a

^aIm-0138/83^a

Ankieta operacji milicyjnej

1. Krótki opis sytuacji operacyjno-politycznej, ze szczególnym uwzględnieniem rozpoznania operacyjnego i taktycznego

W wyniku prowadzonego rozpoznania operacyjnego zebrano szereg informacji, z których wynikało, iż wzorem lat ubiegłych w dniu 3 V 1983 r. elementy antysocjalistyczne będą podejmować próby zorganizowania nielegalnych manifestacji. Tak jak w latach poprzednich, tak również i w tym dniu w kościele Mariackim oraz w kościele św. Brygidy o godz. 18.00 miały się odbyć nabożeństwa poświęcone rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja.

Z posiadanego rozpoznania wynikało, że zorganizowanie nielegalnych manifestacji przy pomniku przy bramie nr 2 Stoczni Gdańskiej planowane jest na godz. 15.00, tj. bezpośrednio po wyjściu ze stoczni pracowników I zmiany bądź na godziny wieczorne, po zakończeniu specjalnie zorganizowanych nabożeństw w wymienionych kościołach. Do udziału w manifestacjach nawoływali organizatorzy prób zakłócenia porządku publicznego w dniu 1 V 1983 r. i w dniach poprzednich.

Poza tym do masowego udziału społeczeństwa Trójmiasta w manifestacjach z okazji rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja nawoływano już wcześniej we wrogich Polsce zachodnich ośrodkach radiowych.

Rozpoznanie potwierdziło, iż do udziału w manifestacji w godzinach wieczornych przygotowuje się duża liczba młodzieży.

2. Rodzaj operacji i założenia taktyczne działań

W związku z zaistniałym zagrożeniem, w celu niedopuszczenia do zakłóceń porządku publicznego na terenie Gdańska, opracowano plan operacji, który m.in. przewidywał:

- podział rejonu śródmieścia Gdańska na 4 sektory, do których skierowane [będzie] po jednej kompanii ROMO z zadaniem wykonywania wzmoczonej służby patrolowej;
- wydzielenie z posiadanych w dyspozycji sił dwóch batalionów ZOMO Gdańsk i jednego batalionu S[zkoły] P[odoficerskiej] MO Słupsk oraz wyznaczenie dla nich rejonów wyczekiwania w sektorach z możliwością szybkiego wkroczenia do ewentualnych działań przywracających naruszony porządek w miejscach zagrożonych;
- pozostawienie trzeciego batalionu ZOMO Gdańsk, jako odwodowy, na parkingu poza strefą przewidywanych działań.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

W planie operacji przewidziano również uruchomienie punktów obserwacyjno-meldunkowych z zadaniem stałej obserwacji terenu, ze szczególnym uwzględnieniem rejonów pomników, kościołów, siedziby KW PZPR i Dworca Głównego PKP.

Powołano też grupę operacyjną spośród pracowników wydziałów KW MO oraz grupy do ewentualnego dokumentowania działań. Z posiadanych w dyspozycji pododdziałów ROMO wydzielono niezbędne siły do ochrony i obrony obiektów własnych, KW PZPR i konsulatów, zabezpieczono też teren miasta pod kątem zapewnienia bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

Ustalono, iż dowodzenie siłami wykonującymi służbę patrolową odbywać się będzie ze Stanowiska Dowodzenia KM MO Gdańsk, natomiast siłami wyznaczonymi do działań ze Stanowiska Dowodzenia W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania].

3. Zestawienie sił i środków własnych i wspierających:

a) siły w służbie patrolowej:

- funkcjonariuszy ROMO KW MO Gdańsk – 240,
- funkcjonariuszy ROMO z przydz[iału] central[nego] – 80,
- funkcjonariuszy KM MO Gdańsk – 80,
- Razem – 400;

b) siły wyznaczone do działań:

- funkcjonariuszy ZOMO Gdańsk – 446,
- funkcjonariuszy S[zkoly] P[odoficerskiej] MO Słupsk – 240,
- Razem – 686;

c) siły pozostające w odwodzie:

- funkcjonariuszy ZOMO Gdańsk – 227,
- poza tym w operacji zaangażowanych było:
 - do ochrony obiektów funkcyj[onariuszy] ROMO – 240
 - do zabezp[ieczenia] ruchu drog[owego] funkcyj[onariuszy] RD – 60
 - do zabezp[ieczenia] operac[yjnego] funkcyj[onariuszy] KW MO – 80
- Ogółem funkcjonariuszy – 1693

4. Opis przebiegu działań, czas trwania operacji, ocena i wnioski

Zgodnie z planem operacji w dniu 3 V 1983 r. o godz. 10.00 uruchomiono Stanowisko Dowodzenia W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania] oraz punkty obserwacyjno-meldunkowe. Wyznaczone kompanie ROMO rozpoczęły służbę patrolową w sektorach o godz. 11.00. Z nadchodzących do Stanowiska Dowodzenia informacji wynikało, że na terenie miasta panował spokój. Również wychodzenie ze stoczni pracowników po zakończeniu I zmiany w godz. 14.00–15.00 odbywało się bez zakłóceń.

Dopiero od godz. 17.00 punkty obserwacyjno-meldunkowe zaczęły informować o zwiększającym się napływie ludzi do kościoła N[ajświętszej] M[arii] P[anny] i kościoła św. Brygidy. W pierwszym z nich zebrało się ok. 800 osób, które uczestniczyły w nabożeństwie trwającym od godz. 18.00 do [godz.] 19.00. Część wiernych po wyjściu udała się do domów, natomiast kilka dość licznych grup, w większości ludzi młodych, udało się do kościoła św. Brygidy, ponieważ tam nabożeństwo trwało znacznie dłużej, gdyż przedłużało się kazanie księdza, które trwało do godz. 19.22 i po nim odbyła się procesja wokół kościoła.

W kościele św. Brygidy zgromadziło się ok. 6 tys. osób, poza tym kilkaset osób pozostawało na zewnątrz, przed wejściem. Byli to ludzie młodzi, nie przejawiający za-

interesowania obrzędami religijnymi, raczej oczekujący na przebywającego w kościele L[echa] Wałęsę. O godz. 18.45 przebywający w tym sektorze dowódca batalionu ZOMO przekazał drogą radiową, że uzyskał informację, iż osoby oczekujące przed kościołem posiadają niebezpieczne przedmioty, osób tych wciąż przybywa. W związku z narastającym zagrożeniem o godz. 19.16 dowódca operacji zameldował, że podległe mu bataliony zajęły pozycje wyjściowe w wyznaczonych rejonach, na trasach dojść do pomnika przy bramie nr 2 Stoczni Gdańskiej. O godz. 19.55 zakończyły się uroczystości kościelne i do godz. 20.10 zebrani rozchodzili się w spokoju w różnych kierunkach. Dopiero od tego czasu zbierający się przed kościołem ożywili się, zaczęli wznosić okrzyki: „Solidarność”, oraz palce w kształcie litery „V”, co było spowodowane wyjściem z kościoła L[echa] Wałęsy, który po kilku minutach odjechał samochodem do domu.

O godz. 20.16 zawiązała się licząca około tysiąca osób grupa, która z okrzykami całą szerokością ul. Rajskiej zmierzała w kierunku ul. Wały Piastowskie, by dojść do pomnika przy bramie nr 2 Stoczni Gdańskiej.

Grupa ta nie doszła jednak do Wałów Piastowskich, gdyż po usłyszeniu z rozgłaszacza wezwań do rozejścia się i po napotkaniu na drodze pododdziałów MO rozpierzchła się w kierunku ul. Heweliusza oraz w kierunku Dworca Głównego PKP.

Po spenetrowaniu Starego Miasta i upewnieniu się, że wszędzie panuje ład i porządek, o godz. 21.00 ściągnięto do jednostek siły uczestniczące w operacji, pozostawiając jedynie dwie kompanie w służbie patrolowej.

Oceniając przygotowanie i przebieg operacji w dniu 3 V 1983 r., stwierdzić należy, iż wszystkie zaplanowane przedsięwzięcia okazały się trafne i skuteczne. W czasie trwania operacji nie zanotowano przypadków atakowania obiektów i sił porządkowych.

Prawidłowa realizacja przedsięwzięć przewidzianych w planie uniemożliwiła zorganizowanie nielegalnej manifestacji oraz pozwoliła na utrzymanie ładu i porządku na terenie miasta bez użycia środków przymusu.

5. Zestawienie strat powstałych w wyniku działań

W toku prowadzonej operacji nie poniesiono żadnych strat.

6. Liczba osób zatrzymanych i zastosowane wobec nich sankcje

W czasie operacji nie dokonywano żadnych zatrzymań.

7. Numer ewidencyjny teczki dokumentacji operacji

L.dz. Im-^a0138/83^a

**Naczelnik Wydziału
Wojewódzkiego Stanowiska Kierowania
KW MO w Gdańsku
pplk mgr R. Guzikowski^{b1}**

^b *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

¹ Prawdopodobnie był to Ryszard Guzikowski. Ryszard Guzikowski (ur. 1940 r.), od października 1962 r. do kwietnia 1970 r. funkcjonariusz Referatu ds. SB KP MO w Pucku, od maja 1970 r. do lipca 1990 r. w MO.

Wykonano 2 egz.

Egz. nr 1 – Biuro Operac[yjne] KG MO

Egz. nr 2 – teczka dokumentacji operacji
wyk. RG/JS

Druk: sierż. K. Głuchowska²

Źródło: AIPN Gd, 362/8, k. 16–20, mps.

² Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

1983 maj 3, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Zenon” na temat niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja

Źródło: TW „Zenon”

przyjął: Z[bigniew] Małecki¹

m[iejsce] spotk[ania]: Warszawa, godz. 9.30^a

Warszawa, dn[ia] 3 V 1983 r.

Tajne specj[alnego] znaczenia

Egz. poj[edynczy]

Informacja operacyjna

1 maja, zgodnie z ustaleniami, pojechałem na Starówkę. Byłem tam o godz. 8.30. Mimo „szczelnego” kotła bardzo łatwo dostałem się do katedry od strony pomnika Kilińskiego. Było bardzo mało ludzi. W kościele luz. Przypuszczam, że tym samym „przejściem” przedostali się inni, bo ok. 9.10 przed kościołem rozpoczęła się „rozbórka”. Dołączyli młodzi, którzy byli w kościele. Rozwinęli transparenty „Solidarności” oraz z napisami: „Uwolnić więźniów politycznych”. Mimo trwającej mszy, zaczęli wznosić okrzyki: „Solidarność”, „Nasze święto”, „Lech Wałęsa”, „Zbigniew Bujak²” itp., które wielokrotnie skandowali z wzniesionymi palcami w literę „V”. Koniecznie chcieli przedostać się na pl. Zamkowy, ale u wylotu [ul.] Świętojańskiej stał kordon ZOMO. ^bLiczba manifestantów ok. 1200–1500, w 95 proc. młodzi^b. Zauważyłem pięciu prowadzących w wieku ok. 40–45 lat, ale ci nie wychodzili z przedsiönka kościoła, krzycząc co młodzi mają robić. Szczególnie jeden, który stał niedaleko ode mnie, utkwiał mi w pamięci. ^bBył to

^a Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem adnotacja o treści: Zgadzam się z uwagami kierownika, 3 V [19]83 [r].

^{b-b} Podkreślono odręcznie.

¹ Zbigniew Małecki (ur. 1949 r.), od lipca 1971 r. do marca 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od grudnia 1982 r. starszy inspektor Wydziału III-2 KS MO/SUSW w Warszawie, od lutego 1986 r. p.o. kierownika sekcji w Wydziale III-2 SUSW w Warszawie, od sierpnia 1986 r. kierownik sekcji w Wydziale III-2 SUSW w Warszawie, od listopada 1989 r. kierownik sekcji w Wydziale Studiów i Analiz SUSW w Warszawie.

² Zbigniew Bujak (ur. 1954 r.), ukończył Technikum Elektroenergetyczne w Żyrardowie (1972), absolwent Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW (1998); od 1978 r. współpracownik KSS „KOR”; od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, przewodniczący MKZ NSZZ „Solidarność” Mazowsze, od grudnia 1980 r. członek KOWZP, od lutego 1981 r. członek Tymczasowego Prezydium KKP NSZZ „Solidarność”, od czerwca 1981 r. przewodniczący ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”, na I KZD NSZZ „Solidarność” wybrany do Prezydium KK, w listopadzie 1981 r. współinicjator powołania Klubów Rzeczypospolitej Samorządnej Wolność–Sprawiedliwość–Niepodległość; po 13 XII 1981 r. ukrywał się, od kwietnia 1982 r. członek TKK, w maju 1982 r. współzałożyciel RKW NSZZ „Solidarność” Mazowsze, w okresie maj–wrzesień 1986 r. aresztowany, od września 1986 r. członek Tymczasowej Rady NSZZ „Solidarność”, od października 1987 r. członek KKW, w latach 1988–1990 w Komitecie Obywatelskim przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie, w okresie styczeń–marzec 1989 r. uczestnik poufnych rozmów w Magdalence k. Warszawy, uczestnik obrad Okrągłego Stołu; w 1990 r. członek ROAD, w latach 1991–1992 – Ruchu Demokratyczno-Społecznego, w latach 1992–1997 – UP, w latach 1993–1997 wiceprzewodniczący UP, w latach 1998–2005 członek UW, w latach 2005–2007 – Partii Demokratycznej, w latach 1991–1997 poseł na Sejm RP, od 1999 r. do 2001 r. szef Głównego Urzędu Ceł. Inwigilowany: w latach 1979–1983 przez Wydział III-A KS MO w ramach SOR krypt. „Świt”, od 20 V 1980 r. przez Wydział III-A KS MO w ramach SOS krypt. „Ferment”, od 30 IV 1980 r. przez SGO/Wydział V KS MO/SUSW w ramach SOR krypt. „Rebus”, od 22 XII 1980 r. przez Wydział III-A KS MO w ramach SO krypt. „Mazowsze”, w latach 1981–1989 przez Wydział III-A/SGO/Wydział III-2 SUSW w ramach SOR krypt. „Zbyszek”.

jasny blondyn z krogulczym nosem, czesany do góry. Wydawał polecenia tak ‘zacięcie, że aż ochrypl’. Okrzyki te trwały ok. 20 min.^b

Po tym wkroczyły do akcji siły porządkowe. Armatka wodna po prostu zmiotła tłum i na ulicy zrobiło się pusto. ^bTen blondyn – prowodyr zarządził, aby wszyscy schronili się do kościoła. Kazał ludziom zrobić^b przejście. Ci, którzy zdążyli, wbiegli do kościoła, a reszta schroniła się w bramach lub została zatrzymana przez ZOMO. Do kościoła ktoś przyniósł kilka pojedynczych butów. Jakiś ojciec z dzieckiem na plecach zmoczony i przeklinający w kościele. Część ludzi była oburzona, ale byli to ci, co chcieli rozrabiać. Ale było również dużo starszych, którzy potępili młodych, zwracając głośno uwagę na miejsce, tj. kościół i odbywającą się mszę.

W międzyczasie ktoś na ulicy przemawiał, kto nie widziałem. Ksiądz nawoływał do spokoju, ale nie kazał opuścić kościoła. ZOMO nie weszło do wnętrza, ale z ulicy filmowali tłum, sto^bjący w przedsiönku kościoła. Transparenty zalane wodą z armatek i zamazane wniesiono do kościoła^b, tłum już nie krzyczał. Większość zaczęła zastanawiać się jak długo będzie to trwało i jak wydostać się na zewnątrz. Trwało to około godziny. Powoli atmosfera stygła. Prowodyrzy zniknęli, wycofując się w głąb kościoła w śpiewający tłum. Około 12.00 wszystko uspokoiło się. Wyszedłem z małą grupą starszych na ulicę. Droga na Rynek Starego Miasta była wolna. Na [ul.] Świętojańskiej byli jedynie legitymowani młodzi ludzie. Około 12.15 część ZOMO wycofała się z Rynku. Został jedynie kordon u wylotu [ul.] Świętojańskiej na pl. Zamkowy. Chciałem zadzwonić, ale 3 kolejne automaty były nieczynne. Doszedłem do Krak[owskiego] Przedmieścia i pl. Zwycięstwa, ale były kordony. Musiałem się wrócić. Zauważyłem, że kordonem objęty był kościół św. Anny. Doszedłem do [ul.] Miodowej [ul.] Świerczewskiego, gdzie spotkałem sąsiada, jadącego z Woli, który przywiózł mnie do domu.

W „kotle” byłem przeszło 3 godziny. Nikogo ze znajomych nie spotkałem, poza starszą babką w katedrze. Nazwiska nie przypominam sobie. Wiem, że była ona w Kom[itecie] Katyńskim i Więzionych za Przekonania³. Działała ^{db}razem ze Zb[igniewem] Drozdowskim i^b dwoma młodymi dziewczynami w Komitecie Ochrony Grobów, powołanym przy KPN, i Figure⁴ z procesu Kowalskiego⁵ z MZK.

„Zenon”

Dn[ia] 2 maja, w uzupełnieniu powyższej relacji, podaję, że w katedrze były ekipy TV zagranicznej, które filmowały zajścia.

Dn[ia] 2 maja byłem rano w szpitalu u A. Buczkiewicza⁶. Opowiedziałem mu o przebiegu „akcji” protestacyjnej, naturalnie w innym kontekście. Był oburzony, ale nie zdziwił się tak małą liczebnością uczestników. Stwierdził, że było to przewidywane. Nikt z kierow-

^c Z lewej strony karty opatrzona nieczytelnym podpisem adnotacja o treści: Proszę okazać TW zdjęcie osób z pod krzyża, być może [nieczytelne] wym[ienieni] wyżej, 3 V [19]83 [r.].

^d Z lewej strony tekstu, w odniesieniu do podkreślonego zdania, opatrzona nieczytelnym podpisem adnotacja o treści: Łyczakowska, zam[ieszkała] ul. [...], 3 V [19]83 [r.].

³ Chodzi o dwa komitety: Komitet Katyński oraz Komitet Obrony Więzionych za Przekonania.

⁴ Bliższych danych nie ustalono.

⁵ Bliższych danych nie ustalono.

⁶ Bliższych danych nie ustalono.

nictwa struktury [NSZZ] „[Solidarność]” nie był tam, a młodzi, którzy brali w tym udział, nie są robotnikami. Byli to, jak mu powiedziałem, studenci i uczniowie. Buczkiewicz powiedział, że ci co zostali zatrzymani, zostaną usunięci ze szkół, zapłacą słone kolegiam, a zagranica będzie miała o czym pisać i co pokazywać. Na tym właśnie polega głupota. Szkoda ich, ale co na to poradzić. ^bMogliby się przydać w odpowiednim czasie i przy odpowiedniej organizacji konspiracyjnej zrobiliby [sic!] lepszą robotę^b. To, co zrobili 1 maja jest jednorazowe. 3 maja inni młodzi znów będą rozrabiać i w tych akcjach, praktycznie nic nie dających, opozycja straci najlepszą młodzież. ^bPoinformowałem Buczkiewicza, że 3 maja msza w katedrze odbędzie się o [godz.] 18.00^b.

Natomiast o [godz.] 17.30 będzie koncert w wykonaniu artystów w[arsza]wskich – tak poinformował ksiądz po mszy w katedrze. Buczkiewicz powiedział, że ja mam tak nobliwy wygląd, iż mogę pokusić się o pójście 3 maja do katedry. Odpowiedziałem, że nie będę ryzykować, bo 3 maja może być dużo gorzej, niż 1 [maja].

Powiedział, że tylko żartował. Powiedziałem mu, że nie jestem w domu i nie będę do 4 maja. Umówiliśmy się na 4 maja. Buczkiewicz powiedział, że będzie chciał, abyśmy spotkali ^{eb}się z inż. Adamem Kalińskim⁷ i^b Jurkiem⁸. Musi się zorientować, jak oni pracują. Omówimy wspólnie całość akcji 1 i 3 maja.

2 V [19]83 [r.]

2 V [19]83 [r.] o godz. 11.30 przyszedł do mnie T[adeusz] Jaworowski z A. Rudawskim⁹. Przyszli w sprawie umalowania mojego mieszkania. Rozmawialiśmy na temat 1 maja. Oni nigdzie nie byli. Jaworowski przyznał się, że był na rozmowie w MO, gdzie obiecał, że 1 i 3 maja nie będzie się do niczego włączał. Rudawski powiedział mi, że słyszał, iż ze względu na udaną akcję w dn[iu] 1 maja będą zwiększone działania 3 [maja]. Same władze przyznały, że w kontrpochodach wzięło udział ok. 40 tys. ludzi, co zostało skomentowane jako 200 tys., gdyż do tej pory władze kłamały. A taka liczba daje do myślenia i przyciąga zwolenników opozycji. Dlatego można się spodziewać, że w dn[iu] 3 maja rozróbki będą nasilone. ^bOrganizatorzy liczą na udział postronnych osób. Sądzą, że pociągną za sobą dużo większą liczbę ludzi niż 1 maja^b. Na to opowiedziałem o Starówce i zaznaczyłem, że w tych rozróbkach brali udział jedynie młodzi, na pewno niepracujący lub uczący się. Postronne osoby nie tylko nie brały w tym udziału, ale były oburzone, że wykorzystuje się kościół do tego rodzaju działań. Na to Jaworowski powiedział, że mieli oni rację. Sam się przekonał na własnych synach do czego to prowadzi, ale inni rodzice, zapracowani nie wiedzą, co robią ich dzieci. Dopiero, gdy przyjdzie do zatrzymania, wyrzucania z uczelni lub pracy, zapłacenia grzywny, zdają sobie sprawę z tego co robią dzieci. Ale wtedy jest już za późno. Nie wszyscy mogą na co dzień kontrolować życie dzieci poza domem, szczególnie, gdy są dorośli. Siedzieli u mnie do [godz.] 16.30, bo padał deszcz. Umówiliśmy się, że 4 maja zadzwonię do Jaworowskiego.

3 V [19]83 [r.]

„Zenon”

^e Z lewej strony tekstu, w odniesieniu do podkreślonego zdania, opatrzona nieczytelnym podpisem adnotacja o treści: Ze [nieczytelne] S[ekcją] I.

⁷ Bliższych danych nie ustalono.

⁸ Bliższych danych nie ustalono.

⁹ Bliższych danych nie ustalono.

Uzupełniając, podaję, że w rozmowach z innymi ludźmi wyczułem zadowolenie. Są to ci, co nie byli nigdzie, ale słuchają obcych stacji radiowych. Według nich akcja „Solidarności” była w pełni udana i udowodniła władzom PRL, że opozycja jest silna. Ale większość szczególnie starszych wyraża żal z powodu aresztowań i konsekwencji w stosunku do młodych. Nastroje ludności są mieszane. Jedno jest pewne, że po rozróżkach 1 maja część uwierzyła w siłę opozycji i jest przekonana, że władza mimo sił porządkowych nie jest w stanie opanować sytuacji. Utwierdzają ich w tym przekonaniu audycje radiowe stacji zagranicznych. Ale jak się zorientowałem w zakładach pracy, poza nielicznymi, większość jest neutralna. Czekają na rozwój wypadków, obawiając się o pracę, zarobki i rodziny. Jedynie młodzi są nieobliczalni. Jeżeli akcja 3 maja uda się, to wywoła większą sympatię dla opozycji.

3 V [19]83 [r.]

„Zenon”

Uzupełnienie do informacji

TW [ps.] „Zenon” zrelacjonował na piśmie przebieg 1 maja oraz nastroje w społeczeństwie przed 3 majem. Podał, że reporter telewizji szwedzkiej, który filmował przebieg wydarzeń na Starym Mieście w przeszłości kontaktował się z Leszkiem Moczulskim, który mu udzielił wywiadu. Spotkanie z Buczkiewiczem oraz innymi osobami ma nastąpić w dniu 4 V 1983 r. (miejsce i godzina jeszcze nieustalona). TW w oczach Buczkiewicza zdobył jeszcze większe zaufanie, gdy ten mu powiedział, że przez trzy dni nie był obecny w miejscu zamieszkania, ze względu na możliwość jego zatrzymania.

Zadania dla TW ps „Zenon”:

1. W godz. 10.00–12.00 być w rejonie Starego Miasta (krzyże z kwiatów¹⁰), aby zorientować się jakie są nastroje wśród osób tam się gromadzących (chodzi o 3 maja). Po tych godzinach wycofać się z tego rejonu. O zaistniałych ciekawych faktach i wydarzeniach przekazać informację.

2. Sporządzić dokładną relację ze spotkania z Buczkiewiczem i osobami mu towarzyszącymi ze szczególnym uwzględnieniem oceny przebiegu 1 i 3 maja i planów „Solidarności” na najbliższą przyszłość.

Przedsięwzięcia

Wykorzystać dane od TW [ps.] „Zenon” do Informacji dziennej.

Na spotkaniu wręczono TW 2500 zł.

Termin następnego spotkania uzgodniono na 5 maja br.

St[arszy] insp[ektor] Wydziału III-2 KS MO
ppor. Z. Małecki^f

^f *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

¹⁰ Krzyże z kwiatów – forma protestu przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego polegająca na układaniu krzyża z wiązanek kwiatów; pierwszy krzyż ułożono 15 IV 1982 r. na pl. Zwycięstwa (obecnie pl. Marszałka Józefa Piłsudskiego) w Warszawie; krzyże (systematycznie usuwane przez SB) układano do 19 VIII 1982 r., kiedy zamknięto pl. Zwycięstwa pod pretekstem remontu nawierzchni; później krzyże układano w innych miejscach, m.in. przed kościołami św. Anny i ss. Wizytek na Krakowskim Przedmieściu; krzyże z kwiatów układano (choć znacznie rzadziej) także w innych miastach, m.in. w Krakowie, Wrocławiu, Częstochowie, Szczecinie, Tamowie, Lubinie.

Wyk[onano] w 1 egz.

Teczka pracy TW

Tow[arzysz] Małecki:

1. Proszę okazać TW album osób działających przy krzyżu kwietnym (album posiada Wydz[iał] IV) celem ewentualnego ustalenia NN mężczyzny kierującego nielegalnym zgromadzeniem przy katedrze.

2. Sprawdzić A[dama] Kalińskiego kartą E-15.

3 V [19]83 r.^f

Źródło: AIPN, 00328/1601, t. 7, k. 187–195, rkps.

1983 listopad 11, Kraków – Ankieta operacji milicyjnej dotycząca niezależnych obchodów święta 11 Listopada

Tajne
Egz. nr ^a2^a

Ankieta operacji milicyjnej

Dnia: 11 listopada 1983 r.
Miejsce: Kraków-Śródmieście

1. Krótki opis sytuacji operacyjno-politycznej, ze szczególnym uwzględnieniem rozpoznania operacyjnego i taktycznego

Przypadająca w dniu 11 listopada 1983 r. 65. rocznica odzyskania niepodległości Polski, w powiązaniu z przypadającą w przeddzień trzecią^b rocznicą rejestracji NSZZ „Solidarność”, wzorem lat ubiegłych stwarzały potencjalne niebezpieczeństwo zagrożenia porządku i bezpieczeństwa publicznego na terenie miasta Krakowa.

Rozpoznanie operacyjne wskazywało na brak szerszego zainteresowania tymi rocznicami w środowiskach robotniczych, natomiast rocznica odzyskania niepodległości i związane z nią uroczystości budziła żywsze zainteresowanie w środowisku młodzieżowym: studentkim i szkół ponadpodstawowych.

Na dzień ten planowane były w szeregu krakowskich kościołach msze w intencji odzyskania niepodległości, z których kluczową była, zamówiona przez b[yłych] legionistów, msza na Wawelu o godz. 18.00, celebrowana przez kard[ynała] Fr[anciszka] Macharskiego.

W oparciu o doświadczenie z roku ubiegłego oraz informacje operacyjne, istniało zagrożenie zorganizowania po zakończeniu mszy pochodu protestacyjnego kierującego się na pl. Matejki celem złożenia tam kwiatów i odbycia manifestacji. Uzyskane informacje wskazywały jeszcze na dwa inne warianty pochodu: pierwszy – do Miasteczka Studenckiego i drugi – mało prawdopodobny ze względu na dużą odległość – pod Kopiec im. J[ózefa] Piłsudskiego na Sowińcu. Ponadto istniało zagrożenie wykorzystania przez siły opozycyjne do wszczęcia zamieszek osób zgromadzonych na nabożeństwach:

- o godz. 16.00 w kościele św. Józefa w Rynku Podgórskim,
- o godz. 18.00 w kaplicy na os[iedlu] Szklane Domy w Nowej Hucie,
- o godz. 18.30 w kościele Mariackim w Rynku Głównym,
- o godz. 20.00 w kościele ks. Misjonarzy przy ul. Dzierżyńskiego.

Poza oficjalną uroczystością złożenia kwiatów pod Grobem^c Nieznanego Żołnierza na pl. Matejki, planowaną na godz. 12.00, rozpoznanie operacyjne dostarczyło informacji o projektowanych przez siły opozycyjne składaniach kwiatów o godz. 17.00 na płycie

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b W tekście oryginału: 3-cią.

^c W tekście oryginału: Pomnikiem.

Tadeusza Kościuszki w Rynku Głównym oraz pod pomnikiem Grunwaldzkim na pl. Matejki. Reasumując, w dniu 11 listopada br. należało się spodziewać najpoważniejszych zagrożeń w godzinach wieczornych (ok. 19.00–20.00) w rejonach:

- Wawelu – próby zorganizowania marszu protestacyjnego,
- Rynku Głównego – próby odbycia wiecu protestacyjnego,
- pl. Matejki – próby odbycia wiecu protestacyjnego,
- Miasteczka Studenckiego.

Stosownie do istniejącego zagrożenia podjęto odpowiednie przedsięwzięcia operacyjne, m.in.:

- działania profilaktyczno-zapobiegawcze w stosunku do figurantów i obiektów;
- odbyto naradę z dyrektorami szkół ponadpodstawowych, obligując ich do organizacji w dniu 11 bm. poranków, wzmocnienia dyżurów, itp.;
- przeprowadzono rozmowy profilaktyczne z proboszczami niektórych parafii;
- przejęto operacyjnie większe partie ulotek o treściach antysocjalistycznych;
- uaktywniono działaczy PRON i inny aktyw społeczny.

2. Rodzaj operacji, założenia taktyczne działań

Operacja: zvariantowana w zależności od rozwoju sytuacji:

- zabezpieczenie prewencyjne, mające na celu zapobieżenie sformowania się pochodu lub wiecu,

oraz alternatywnie:

- blokada trasy przemieszczania się ewent[ualnego] pochodu,
- rozproszenie demonstrantów,
- przywrócenie naruszonego porządku publicznego na terenie miasta.

Założenia:

a) organizacyjne:

- uruchomienie centralnego stanowiska dowódczo-analitycznego – Sztabu WUSW, w budynku „B” WUSW przy ul. Mogiłskiej 109;
- operatywne dowodzenie siłami przez d[owód]cę operacji z Ruchomego Stanowiska Dowodzenia, usytuowanego w rejonie przeprowadzanych działań;
- dokonanie kalkulacji sił i środków, z wariantem uwzględniającym udział sił przydzielonych;
- uruchomienie punktów obserwacyjno-meldunkowych;
- przygotowanie grup filmowych dla dokumentowania przebiegu zajęć i działań;
- przygotowanie grup operacyjno-dochodzeniowych w więźniarkach dla odbierania i dokumentowania osób zatrzymanych;
- powołanie kompanii NOMO i podporządkowanie jej d[owód]cy I batalionu ZOMO Kraków;
- powołanie kompanii interwencyjnej, działającej w ubraniach cywilnych;
- wprowadzenie w dniu 11 listopada br. stanu pełnej gotowości dla jednostek krakowskiego garnizonu MO, z 12-godzinnym dniem służby i skoszarowaniem pododdziałów zwartych;
- zabezpieczenie, w uzgodnieniu z Wydziałem Gospodarki Komunalnej U[rzędu] M[iasta], sprzętu do ewentualnego usuwania barykad;

b) taktyczne:

– podjęcie wyprzedzających działań operacyjno-dezintegrujących zmierzających do niedopuszczenia uformowania się manifestacji przez siły pionu SB oraz kompanii interwencyjnej;

– przygotowanie wielowariantowego planu działań pododdziałów zwartych, obejmującego sposób postępowania tych sił we wszystkich aktualnie przewidywanych wariantach zagrożeń – bez wprowadzania sił bezpośrednio w rejon Wawelu oraz do Rynku Głównego;

– podjęcie przez pododdziały zwarte działań patrolowych (patrole wzmocnione) i blokadowych celem niedopuszczenia do uformowania się pochodu i zgromadzenia o charakterze politycznym;

– prowadzenie nasilonych legitymowań i zatrzymywań;

– zatrzymywanie osób będących: przywódcami (inicjatorami) zająć, szczególnie aktywnych lub agresywnych, rozprowadzających ulotki, noszących zakazane emblematy (transparenty, znaczki, itp.) oraz zamiejskowych;

– przystąpienie do działań rozpraszających – w przypadku zawiązania się pochodu lub wiecu – przy użyciu pałek gumowych, a[rmatek] w[odnych] i ew[entualnie] wyrzutni pocisków gumowych;

– działania mają być wykonywane przy kategorycznym zakazie używania środków chemicznych. Zmiana tej decyzji pozostaje w gestii szefa WUSW, a uwarunkowana jest rozwojem sytuacji operacyjnej;

– pododdziały zwarte i funkcjonariusze kompanii interwencyjnej oraz NOMO przystępują do działań bez broni palnej – z wyjątkiem kadry dowódczej;

– kompania interwencyjna i funkcjonariusze plutonu specjalnego działają w ubraniach cywilnych wewnątrz zagrożonego terenu, z zadaniem izolowania i zatrzymywania przywódców i aktywnych uczestników ewent[ualnych] zająć;

– siły operacyjne SB i MO współdziałają ściśle z siłami mundurowymi. Zakłada się ściśle współdziałanie i wymianę informacji pomiędzy d[owód]cą operacji a jego zastępcą d[o] s[praw] operacyjnych;

– do dyspozycji d[owód]ców batalionów zostają skierowane po dwie więźniarki;

– po zakończeniu oficjalnych uroczystości pod Grobem Nieznanego Żołnierza, rejon ten zostaje objęty wzmocnionymi patrolami ZOMO oraz aktywistów PRON;

– zabezpieczenie budynków u[rzędu] m[iasta] i PZPR wzmocnione będzie przez członków ORMO;

– po zakończeniu ewent[ualnych] działań rozpraszających, podjęcie wzmoczonego patrolowania siłami pododdziałów zwartych całego zagrożonego terenu, ze szczególnym uwzględnieniem I obwodnicy.

3. Zestawienie sił i środków (własnych i wspierających)

Siły:

– funkcjonariuszy mundurowych	– 1618,
w tym: ZOMO	– 1214 (w tym 603 sił przydz[ielonych]),
NOMO	– 114,
WRD	– 89,
DUSW	– 201,
– funkcjonariuszy operacyjnych	– 257,
w tym: SB	– 147,
kompanii interwencyjnej	– 85,

pluton specjalny	– 25,
– ORMO	– 120 (ochrona obiektów),
– oddziały polityczno-obronne	– 20,
Razem:	– 2015 (w tym 1875 funkcjonariuszy MO i SB)

Środki:

– samochodów	– 234 (w tym 22 WRD),
– a[rmatek] w[odnych]	– 10,
– b[ojowych] tr[ansporterów opancerzonych]	– 6,
– a[utomatycznych] w[yrzutni] g[azów] ł[zawiających]	– 2,
– więźniarek	– 9,
– sanitarek	– 2.

4. Opis przebiegu operacji, czas trwania operacji, ocena i wnioski

W dniu 11 listopada 1983 r. w godz. 17.10–18.00 wszystkie pododdziały biorące udział w zabezpieczeniu osiągnęły założone pozycje wyjściowe. O godz. 19.21 zostało zakończone uroczyste nabożeństwo w katedrze wawelskiej, w intencji 65. rocznicy odzyskania niepodległości Polski. Uczestniczyło w nim ok. 5 tys. osób, głównie młodzież – co stanowiło ok. 2/3 tej liczby uczestników, na jaką liczyli organizatorzy. Po zakończeniu mszy, przeważająca ilość osób biorących w niej udział zaczęła spokojnie rozchodzić się do domów, bez jakichkolwiek oznak manifestacji politycznej. Po rozejściu się zasadniczej grupy wiernych, na dziedzińcu Wawelu pozostała grupa ok. 1500 osób, która według napływających meldunków od pracowników operacyjnych, przejawiała skłonność do zorganizowania zapowiadanego uprzednio marszu protestacyjnego. Wśród osób tych rozpowszechniana była informacja, że główny kierunek planowanego marszu, tj. ul. Grodzka, jest zablokowana przez siły MO, w związku z czym postanowili oni odbyć pochód, schodząc bramą od ul. Bernardyńskiej do ul. Stradom, a następnie [ul.] Dietla w kierunku centrum miasta. Uformowała się grupa licząca ok. 500–600 osób, która w sposób zorganizowany z transparentem i flagami opuściła Wawel.

W tej sytuacji siłami II batalionu zablokowano odcinek ul. Stradom, na którym znajdowała się w[yzęj] w[ymieniona] grupa demonstrantów – dwoma blokadami: na wysokości ulic Waryńskiego oraz Dietla. Przeprowadzona akcja, jak również apele o spokój i porządek wygłaszane przez duchownego z radiowozu MO (gdzie znajdował się w asyście oficera WUSW) spowodowały, że samoistnie się rozproszyła, część jej uczestników przeszła w sposób niezorganizowany ul. Agnieszki, a pozostali wsiedli do środków komunikacji miejskiej. Równocześnie druga grupa, licząca ok. 500 osób, kierująca się z Wawelu w kierunku ul. Stradom, na widok blokady zawróciła z połowy podjazdu, z powrotem na Wawel, z którego rozeszła się spokojnie, w sposób niezorganizowany, oboma bramami. W wyniku zastosowanych blokad oraz przeprowadzonych legitymowań siły mundurowe, przy aktywnej pomocy sił operacyjnych, zatrzymały najbardziej aktywnych uczestników pochodu, w tym osoby niosące transparent.

Od godz. 14.00 w rejon pl. Matejki skierowano dwa pięcioosobowe^d patrole ZOMO, dokonujące legitymowań wśród osób znajdujących się na placu. Miejsce to, w[edłu]g ustaleń operacyjnych, mogło zostać wykorzystane przez siły opozycyjne do sprowokowania zakłóceń porządku publicznego. Pomimo podjętych działań prewencyjnych,

^d W tekście oryginalu: 5-cio osobowe.

ok. godz. 20.00, pod Grobem^c Nieznanego Żołnierza zgromadziło się ok. 600 osób, które przybyły na pl. Matejki pojedynczo lub w niewielkich grupkach. Na płycie Grobu zapalono świece i złożono kwiaty, część zgromadzonych odśpiewała pieśni religijne, wznosząc palce z literą „V”. W sytuacji tej, dalsze legitymowanie – przy gwałtownym napływie ludzi – stało się mało efektywne i zdecydowano, aby nie dopuścić do dalszego napływu ludzi, podciągając w ten rejon siły.

Siły te przemieściły się I obwodnicą z dwu kierunków: jedna kompania II batalionu ul. Basztową od strony Dworca Głównego PKP oraz jedna kompania I batalionu ul. Basztową od strony ul. Długiej. Równocześnie na pl. Matejki skierowano radiowóz z duchownym, na apel którego o godz. 20.10 zgromadzeni rozeszli się spokojnie, nie zakłócając porządku. Skierowane siły dokonały zatrzymań osób wyróżniających się szczególną aktywnością w zgromadzeniu. Od godz. 20.20 w rejon pl. Matejki, Dworca Głównego PKP oraz I obwodnicy wprowadzono wzmocnione patrole siłami kompanii NOMO wyposażonymi w lekkie pojazdy. Podjęte działania prewencyjne w sposób skuteczny zapobiegły ew[entualnym] ponownym próbom zakłócenia porządku publicznego w tym rejonie.

D[owód]ca operacji: płk Stefan **Losiak**¹ – dowódca ZOMO Kraków,
z[astęp]ca d[owód]cy d[ro] s[praw] operacyjnych: ppłk Zygmunt **Majka**² – n[aczelnik]k Wydz[iału] IV SB.

Czas trwania operacji: 2 godz. 20 min. (bez uwzględnienia dodatkowych służb patrolowych).

W[edłu]g oceny Sztabu WUSW operacja była przygotowana i przeprowadzona prawidłowo. Usunięcie sił pododdziałów zwartych MO z bezpośredniej bliskości Wawelu, jak również zrezygnowanie z prewencyjnych blokad ulic, którymi ewentualnie miał przemieszczać się nielegalny pochód, niewątpliwie wpłynęło na uspokojenie nastrojów wśród uczestników nabożeństwa i umożliwiło sprawne i szybkie ich rozśrodkowanie po jego zakończeniu. Równocześnie obecność sił MO na obrzeżach zagrożonego rejonu wpłynęła odstrasżająco i w konsekwencji nie doszło do przemarszu zapowiadanego pochodu. Ponownie skuteczne okazało się zaangażowanie księdza w asyście umundurowanego oficera MO do rozładowania sytuacji grożącej koniecznością użycia środków przymusu bezpośredniego. Całość operacji zrealizowano bez użycia środków przymusu bezpośredniego.

5. Zestawienie strat powstałych w wyniku działań

Nie odnotowano strat w ludziach ani majątku, zarówno ze strony MO, jak i strony przeciwnej.

¹ Stefan Losiak (1932–1990), od sierpnia 1952 r. w MO, od czerwca 1975 r. dowódca ZOMO KM MO w Krakowie, od grudnia 1983 r. p.o. naczelnika WSK WUSW w Krakowie, od lutego 1984 r. naczelnik WSK WUSW w Krakowie, zwolniony ze służby w czerwcu 1986 r.

² Zygmunt Majka (ur. 1939 r.), od lipca 1961 r. do lipca 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od lipca 1976 r. zastępca naczelnika Wydziału IV KM MO/KW MO w Krakowie; od sierpnia 1978 r. do czerwca 1979 r. słuchacz Wyższej Szkoły Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego w Moskwie; od grudnia 1981 r. naczelnik Wydziału IV KW MO w Krakowie, od sierpnia 1983 r. naczelnik Wydziału IV WUSW w Krakowie, od grudnia 1987 r. sekretarz KZ PZPR WUSW w Krakowie, od marca 1989 r. zastępca szefa WUSW ds. SB w Częstochowie.

6. Liczba osób zatrzymanych i zastosowane wobec nich sankcje

W czasie działań prewencyjnych ogółem zatrzymano 32 osoby, w tym 7 kobiet.

W liczbie tej było:

- 3 nieletnich,
- 7 uczniów,
- 8 studentów (w tym 4 z UJ),
- 4 niepracujących,
- 11 robotników.

W stosunku do osób zatrzymanych:

- 9 skierowano do kolegium d[o] s[praw] wykroczeń w trybie przyspieszonym,
- 2 skierowano do kolegium d[o] s[praw] wykroczeń w trybie zwykłym,
- 21 zwolniono po przeprowadzeniu rozmów profilaktyczno-ostrzegaw[czych].

7. Numer ewidencyjny (L.dz.) teczki dokumentacyjnej operacji

L.dz. Im-0362/83

Sporządził
por. mgr inż. Ryszard **Roman**^{e3}
Insp[ektor] Wydz[iału]
W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania]
WUSW Kraków

Źródło: AIPN Kr, 066/55 t. 35, k. 80–86, mps.

^e *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

³ Ryszard Roman (ur. 1942 r.), od 22 VIII 1978 r. funkcjonariusz MO, inspektor WSK WUSW w Krakowie.

1984 luty 29, Warszawa – Analiza materiałów sprawy obiektowej krypt. „Legiony”

Warszawa, dnia ^a29^a II 1984 r.
Tajne spec[jalnego] znaczenia
^bEgz. nr ^a1^a

Analiza
materiałów sprawy obiektowej krypt. „Legiony”

W związku z możliwością wystąpienia zagrożenia porządku i bezpieczeństwa podczas trwania uroczystości związanych z 63. rocznicą tzw. cudu na Wiśle Wydział III-1 wspólnie z innymi jednostkami operacyjnymi SUSW podjął przeciwdziałania zmierzające do niedopuszczenia wykorzystania w[yżej] w[ymienionej] rocznicy do wrogich antysocjalistycznych celów.

Kontrolą operacyjną objęto następujące obiekty związane z tą rocznicą:

- kaplica w Ossowie,
- pomnik ks. Skorupki w Ossowie,
- cmentarz w Radzyminie,
- kwatery AK, „Orląt Lwowskich” i tzw. dolinki katyńskiej^c na Cmentarzu Komunalnym na Powązkach.

Ponadto w okresie bezpośrednio poprzedzającym obchody 63. rocznicy „cudu nad Wisłą” wydziały operacyjne SUSW – szczególnie Wydz[iał] IV, III-1 i V – zabezpieczyły dopływ informacji z poszczególnych środowisk o zamiarach i planach grup opozycyjnych.

W dniu 14 VIII 1983 r.^d dokonano penetracji zagrożonych miejsc pod kątem ewentualnego ujawnienia wrogich i prowokacyjnych elementów wystroju. Stwierdzono, że przy pomniku „Orląt Lwowskich” na Cmentarzu Komunalnym NN osoba umieściła na biało-czerwonej szarfie ok. 2 m długości napis: „Wojskom Marszałka Józefa Piłsudskiego^e – Naród Polski 1920–1983 r.”. Ze względu na wrywkowy charakter penetracji cmentarza ustalenie sprawy było praktycznie niemożliwe. Natomiast w innych rejonach Cmentarza Komunalnego na Powązkach nie stwierdzono wrogości wystroju.

W Ossowie przy pomniku ks. Skorupki ustawiono cztery trzymetrowej długości maszty, na których zawieszono flagi narodowe. Natomiast przy kaplicy w Ossowie obok obelisku

^{a-a} *Wpisano odręcznie.*

^b *Poniżej, z lewej strony tekstu, opatrzona nieczytelnym podpisem i odręcznie wpisaną datą pieczęć o treści: Naczelnik Wydziału III-1 Komendy Stołecznej MO w Warszawie, 6 III 1984 [r.]. W tym czasie naczelnikiem Wydziału III-1 SUSW był Kazimierz Borowski. Kazimierz Borowski (ur. 1928 r.), w okresie sierpień 1948 r. – luty 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od września 1972 r. zastępca naczelnika Wydziału III KS MO w Warszawie, od czerwca 1978 r. zastępca naczelnika Wydziału III-1 KS MO w Warszawie, od lutego 1980 r. naczelnik Wydziału III-1 KS MO/SUSW w Warszawie, od lutego 1985 r. kierownik Inspektoratu Ochrony Funkcjonariuszy SUSW.*

^c *W tekście oryginału: „dolinka katyńska”.*

^d *W tekście oryginału: br. Piszący raport w 1984 r. odnosił się do obchodów w 1983 r.*

^e *W tekście oryginału: Piłsudskiego.*

żołnierzy 1920 r. wywieszono na ok. 2,5-m[etrowych] masztach dwie flagi narodowe. Wystrój w[yżej] w[ymienionych] miejsc nie zawierał prowokacyjnych elementów.

Nie stwierdzono, aby w dniu 14 VIII 1983 r.^d w przeddzień uroczystości miejsca te były szczególnie odwiedzane przez ludność.

Zgodnie z planem centralne uroczystości odbyły się w dniu 15 VIII 1983 r. Na Cmentarzu Komunalnym na Powązkach stwierdzono, że ok. godz. 16.00 w okolicy pomnika „Orląt Lwowskich” przyszło pojedynczo 14 osób. Po złożeniu kwiatów osoby rozeszły się. W trakcie zabezpieczenia wylegitymowano i zatrzymano: **Falkowskiego** Jerzego s. Józefa^f [...]^g, który posiadał przy sobie kserokopie pism ukazujących się na Zachodzie, w treści których poruszane były sprawy dot[yczące] **L[echa] Wałęsy**, władz państwowych PRL i stosunków państwo–Kościoł. W[yżej] w[ymieniony] podczas zatrzymania wyjaśnił, że jest działaczem Komitetu Prymasowskiego i trudni się niesieniem pomocy osobom poszkodowanym przez władze państwowe. **Falkowski** Jerzy został przekazany do dyspozycji dyżurnego SB SUSW.

W trakcie zabezpieczenia Cmentarza Powązkowskiego nie stwierdzono, aby wystrój miejsc związanych z uroczystością zawierał elementy prowokacyjne.

W godz. 15.00–20.00 pomnik „Orląt Lwowskich”, tzw. dolinkę katyńską^g, kwaterę^g żołnierzy 1920 r. odwiedziło ok. 50 osób, z których ok. 30 złożyło kwiaty i paliło znicze. W przeważającej mierze byli to ludzie powyżej 50. roku życia. W zabezpieczeniu brało udział 8 funkcjonariuszy Wydz[iału] III-1.

Głównym miejscem uroczystości 63. rocznicy tzw. cudu nad Wisłą był w dniu 15 VIII 1983 r.^d Ossów. Zabezpieczenie rozpoczęto o godz. 15.30. O godz. 17.00 rozpoczęła się msza święta poświęcona m.in. intencji żołnierzy 1920 r. oraz poświęceniu tegorocznych plonów, w której wzięło udział ok. 350 osób, z przewagą kobiet w starszym wieku. Kazanie wygłoszone przez proboszcza parafii w Kobyłce **Kazimierza^h Konowrockiego²** nie zawierało żadnych wrogich akcentów. Po nabożeństwie zebrani odśpiewali *Boże, coś Polskę* bez zmiany tekstu i nie wznosili rąk z palcami ułożonymi w kształcie litery „V”. Następnie część osób – ok. 40 – przeszła z kaplicy pod obelisk żołnierzy 1920 r., gdzie złożono wieńce i wiązanki kwiatów. Jeden z wieńców z szarfą biało-czerwoną miał napis: „Solidarność – Z[akłady] S[tolarki] B[udowlanej] Wołomin” i był składany przez dwóch mężczyzn. Drugi wieniec opasany biało-czerwoną szarfą z napisem: „Tym, którzy w 1920 r. poświęcili życie, żeby Polska była Polską – Telcent” (ostatnie słowo

^f Fragment pominięty przez autorów publikacji.

^g W tekście oryginalu: kwatery.

^h W tekście oryginalu: H.

¹ Jerzy Falkowski (1931–1987), inż. górnik; pracownik Zjednoczenia Przemysłu Kruszyw, Kamienia Budowlanego i Surowców Mineralnych; uczestnik ROPCiO, przechowywał i kolportował wydawnictwa drugoobiegowe; członek NSZZ „Solidarność”, w 1981 r. członek Komisji Interwencyjnej NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze; 30 IV 1982 r. zatrzymany, od 2 maja do 8 X 1982 r. internowany (przebywał w szpitalu). Inwigilowany: od lutego 1981 r. przez Wydział III A-1 KS MO w ramach SO „Kruszmin”, w okresie czerwiec 1981 r. – kwiecień 1987 r. przez Wydział III-2 KS MO/SUSW w ramach SOR krypt. „Fala”.

² Kazimierz Konowrocki (1917–2007), duchowny katolicki, teolog; w 1943 r. przyjął święcenia kapłańskie; w 1969 r. mianowany proboszczem parafii Kobyłka, jako administrator parafii opiekował się m.in. cmentarzem żołnierzy poległych w 1920 r. w Ossowie; według materiałów ewidencyjnych w latach 1969–1975 rejestrowany przez Referat IV SB KP MO w Wołominie, a następnie przez Wydział IV SUSW w Warszawie w charakterze TW ps. „Julian”, materiały zniszczono w 1990 r.

stylizowane na wzór „Solidarności”) złożył mężczyzna w wieku ok. 30 lat, który szybko odjechał samochodem fiat 126p n[ume]r rej[estracyjny] WSP 8191.

Po złożeniu wieńców ta część obecnych na nabożeństwie zmierzała udać się pod pomnik ks. Skorupki.

Osoby, które złożyły wieniec z napisem: „Solidarność – Z[akłady] S[tolarki] B[udowlanej] Wołomin”, udały się do samochodu marki Mercedes n[ume]r rej[estracyjny] WSN 0358.

Ustalono, że osobami tymi byli:

Szubierajski Jan s. Henryka³, lat 31, [...]f, pozostający w zainteresowaniu Wydz[iału] V-2,

Lipski Grzegorz s. Lucjana⁴, lat 29, [...]f,

Bereda Henryk s. Stanisława⁵, lat 59, [...]f – właściciel samochodu mercedes.

W[yzej] w[ymienionych] przewieziono do Komisariatu MO w Kobyłce, gdzie przeprowadzono z nimi rozmowy ostrzegawcze. Wyjaśniono, że inspiratorem akcji złożenia wieńca był **Szubierajski** Jan, który na przełomie listopada i grudnia 1982 r. był internowany. W[yzej] w[ymieniony] napisał własnoręcznie oświadczenie, w którym podkreślił, że w ten sposób chciał uczcić tę rocznicę. Nie potrafił w sposób logiczny wytłumaczyć użycia nazwy b[yłej] „Solidarności”. **Lipski** Grzegorz w złożonym oświadczeniu podkreślił, że nie miał nic wspólnego z tym przedsięwzięciem. Sam napis zauważył dopiero po złożeniu wieńca. Właściciel mercedesa **Bereda** Henryk zaznaczył, że osoby wspólnie z nim zatrzymane są mu nieznane. Został przez nich poproszony o podwiezienie pod pomnik ks. Skorupki i wyraził na to zgodę. Po złożeniu odpowiednich wyjaśnień oraz napisaniu oświadczeń w[yzej] w[ymienieni] zostali zwolnieni do domów.

Ustalono, że drugi wieniec z szarfą i napisem: „Tym, którzy w 1920 r. poświęcili życie, żeby Polska była Polską – Telcent”, złożył^a **Moszczyński** Jerzy⁶ s. Józefa, lat 30, [...]f.

W[yzej] w[ymieniony] jest znany z aktywnej działalności w „Solidarności”. Nadal prezentuje wrogą postawę polityczną. **J[erzy] Moszczyński** pozostaje w zainteresowaniu Wydz[iału] II SUSW.

¹ *W tekście oryginału:* Subierajski.

³ Jan Szubierajski (ur. 1952 r.), członek NSZZ „Solidarność”, od listopada 1980 r. przewodniczący TKZ NSZZ „Solidarność” w Zakładach Stolarki Budowlanej „Stolbud” w Wołominie, od wiosny 1981 r. przewodniczący KZ; od 6 listopada do 1 XII 1982 r. internowany, po wyjściu na wolność w konspiracyjnych strukturach NSZZ „Solidarność”, kolportował wydawnictwa drugoobiegowe, w lutym 1989 r. członek TZR NSZZ „Solidarność” Mazowsze. Inwigilowany od października 1988 r. do listopada 1989 r. przez SB RUSW w Wołominie w ramach SOS krypt. „Kabarę”.

⁴ Grzegorz Lipski (ur. 1954 r.), ówczesnie pracownik Przedsiębiorstwa Elektryfikacji i Technicznej Obsługi Rolnictwa „Eltor” z siedzibą w Wołominie, członek NSZZ „Solidarność”; 27 VIII 1983 r. przesłuchany w charakterze świadka przez SUSW w Warszawie w związku ze złożeniem wieńca pod pomnikiem poległych żołnierzy w 1920 r. na cmentarzu w Ossowie.

⁵ Henryk Bereda (ur. 1924 r.), od 1947 r. pracownik Wagonowni Polskich Kolei Państwowych w Warszawie-Odołanach, od 1981 r. na emeryturze; członek NSZZ „Solidarność”; 7 IX 1983 r. przesłuchany w charakterze świadka przez Wydział Śledczy SUSW w Warszawie w związku ze złożeniem wieńca pod pomnikiem poległych żołnierzy w 1920 r. na cmentarzu w Ossowie.

⁶ Jerzy Moszczyński (ur. 1953 r.), technik mechanik; we wrześniu 1980 r. współzałożyciel NSZZ „Solidarność” w zakładach „Telkom-Telcent” w Kobyłce k. Warszawy, wiceprzewodniczący, później przewodniczący KZ; po 13 XII 1981 r. kolportował wydawnictwa drugiego obiegu. Inwigilowany w okresie sierpień 1983 r. – kwiecień 1984 r. przez Wydział II WUSW w Warszawie w ramach SOS „Legionista”.

Nieliczna część – ok. 30 osób – biorących udział w nabożeństwie przeszła pod pomnik ks. **Skorupki**. Jednak nikt nie składał wieńców, ani wiązanek kwiatów. Po kilku minutach zebrani rozeszli się w spokoju. Zabezpieczenie trwało – łącznie z prowadzonymi rozmowami – do godz. 20.00. Brało w nim udział 5 funkcjonariuszy SUSW.

W dniu 15 VIII 1983 r.^d na cmentarzu poległych w 1920 r. pod Radzyminem w godz. 18.00–19.00 odbyła się msza poświęcona 63. rocznicy bitwy pod Radzyminem. Odprawiający nabożeństwo ksiądz z parafii w Radzyminie wygłosił 15-minutowe kazanie o treści religijnej. Obecnych było ok. 400 osób. Po zakończonym nabożeństwie zebrani w spokoju rozeszli się.

Biorąc pod uwagę całokształt spraw związanych z zabezpieczeniem uroczystości 63. rocznicy tzw. cudu nad Wisłą, można stwierdzić, że:

- wytyczone kierunki działań operacyjnych zostały zrealizowane;
- funkcjonariusze operacyjni działający w zabezpieczonych rejonach wypełniali zadania, które przed nimi postawiono;
- działania operacyjne prowadzone w sposób zdecydowany pozwoliły na zatrzymanie osób próbujących wykorzystać imprezę do celów antysocjalistycznych;
- współpraca funkcjonariuszy operacyjnych z funkcjonariuszami mundurowymi pozwoliła na szybkie i sprawne przeprowadzenie akcji zatrzymania, a następnie przetransportowanie zatrzymanych osób w Ossowie na Posterunek MO w Kobylce;
- opracowany system łączności sprawdził się, co pozwoliło na systematyczne informowanie kierownictwa Służby o sytuacji panującej na danym odcinku zabezpieczenia;
- ze względu na wyrywkowy i ograniczony czasowo charakter penetracji miejsc związanych z uroczystością w przeddzień rocznicy nie było możliwe ustalenie sprawcy ułożenia szarfy na pomniku „Orląt Lwowskich” na Cmentarzu Komunalnym z napisem: „Wojskom Marszałka Józefa Piłsudskiego^e – Naród Polski 1920–1983 r.”;
- imprezy związane z „cudem nad Wisłą” będą miały w przyszłości nadal swoich zwolenników, przede wszystkim wśród osób starszych. Należy też liczyć się z możliwością prób ich wykorzystania do celów antysocjalistycznych.

St[arszy] insp[ektor] Wydz[iału] III-1 SUSW
ppor. K[rzysztof] Rógⁱ⁷

Rozdzielnik:

1. Egz. – sprawa obiektowa
krypt. „**Legiony**” nr ^a1212^a

Źródło: AIPN, 0999/234, k. 74–78, mps.

^j *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

⁷ Krzysztof Róg (ur. 1955 r.), od stycznia 1980 r. do lipca 1986 r. funkcjonariusz Wydziału III-1 KS MO/SUSW w Warszawie (inspektor, starszy inspektor).

1984 maj 2, Warszawa – Informacja dotycząca sytuacji w kraju według meldunków nadesłanych 2 maja 1984 r.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-01345/84

Warszawa, dnia 2 V 1984 r.
Tajne
Egz. nr ...

Informacja

dotycząca aktualnej sytuacji w kraju według meldunków nadesłanych
w dniu 2 maja 1984 r.

Otrzymują: Tow[arzysz] Ciastoń, Tow[arzysz] Sarewicz, Tow[arzysz] Sereda¹,
Tow[arzysz] Zenon Płatek², Tow[arzysz] Sasin, Tow[arzysz] Pudysz³, Tow[arzysz] Kuca⁴,
Tow[arzysz] Dankowski⁵, Tow[arzysz] Kabaciński⁶, Tow[arzysz] Kowalski, Tow[arzysz]
Sosnowski, Wydział I.

I. Ogólna sytuacja w kraju

W gronie dziennikarzy agencyjnych oraz korespondentów zagranicznych panuje pogląd, że w uroczystościach 1-majowych wzięła udział zdecydowanie większa ilość manifestantów niż w roku ubiegłym. Ponadto dziennikarze oceniają, że spodziewano się – w wyniku aktywnej działalności podziemia politycznego – znacznie mniejszego uczestnictwa młodzieży szkolnej i studenckiej oraz kontrmanifestacji o zdecydowanie większym zakresie.

W większości przypadków dziennikarze z aprobatą ocenili formy zabezpieczenia pochodów i zachowanie funkcjonariuszy MO i ZOMO. Dziennikarze podkreślają, że w przypadkach incydentalnych funkcjonariusze ZOMO działali w sposób sprawny i zdecydowany. Szybkość lokalizowania punktów zapalnych i ich likwidacji, zdaniem dziennikarzy, świadczyła o dobrym rozeznaniu zamiarów i planów przeciwnika ze strony SB.

¹ Janusz Sereda (ur. 1943 r.), funkcjonariusz SB, w okresie lipiec 1982 r. – czerwiec 1990 r. zastępca dyrektora, następnie dyrektor Departamentu II MSW.

² Zenon Płatek (1927–2009), gen. bryg. MO; w okresie kwiecień 1979 r. – listopad 1984 r. zastępca dyrektora, następnie dyrektor Departamentu IV MSW, w okresie listopad 1984 r. – styczeń 1986 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW.

³ Zbigniew Pudysz (1931–2010), gen. bryg. MO; funkcjonariusz SB, w okresie luty 1983 r. – lipiec 1990 r. zastępca dyrektora, następnie dyrektor Biura Śledczego MSW.

⁴ Władysław Kuca (ur. 1934 r.) płk MO; funkcjonariusz SB, w okresie czerwiec 1982 r. – czerwiec 1985 r. dyrektor Biura Studiów SB MSW.

⁵ Henryk Dankowski (ur. 1929 r.), gen. dyw. WP; w okresie czerwiec 1958 r. – maj 1982 r. w WSW, od maja 1982 r. dyrektor Departamentu III MSW, od lipca 1985 r. dyrektor Departamentu III i jednocześnie zastępca szefa SB MSW, od grudnia 1986 r. wiceminister spraw wewnętrznych i szef SB MSW, w okresie październik 1989 r. – lipiec 1990 r. I zastępca ministra SW.

⁶ Stanisław Kabaciński (1932–2020), płk MO; funkcjonariusz UB i SB, w okresie grudzień 1982 r. – październik 1986 r. zastępca dyrektora Departamentu III MSW, w latach 1983–1986 przewodniczący Komisji Ideologicznej Komitetu Dzielnicowego PZPR w MSW.

Przebieg obchodów wykazał, mimo istniejącego niezadowolenia z aktualnego stanu gospodarki, iż w społeczeństwie postępuje proces psychicznego odprężenia, zmniejsza się pobudliwość i agresywna spontaniczność typowa dla lat 1980–[19]83. W tym kontekście dziennikarze podkreślają, że przebieg tegorocznych obchodów 1 Maja jest sukcesem politycznym władz, a zwłaszcza gen. W[ojcicha] Jaruzelskiego, który – co się podkreśla – z dużym wyczuciem, kulturą i taktem potrafił odwoływać się do patriotyzmu Polaków.

Z drugiej strony okazało się, iż mimo wysiłków nielegalnych struktur wspomaganých przez ośrodki propagandowe w k[rajach] k[apitalistycznych], ich wpływy na kształtowanie postaw Polaków w dalszym ciągu maleją. Dziennikarze zaznaczają jednak, iż skalę trafności przytoczonych ocen zweryfikuje 3 Maja. Większość dziennikarzy wyraża przekonanie, iż mimo dużego prawdopodobieństwa prób organizowania przez podziemie manifestacji w tym dniu, będą one miały zasięg lokalny o charakterze spektakularnym i nie wywrą wpływu na atmosferę w kraju. [...]a.

Załącznik do Informacji dziennej z dnia 2 maja 1984 r.
dot[yczący] ewentualnych zagrożeń w dniu 3 maja br.

Z napływających informacji wynika, iż największe zakłócenia ładu społecznego może nastąpić po zakończonych mszach, które są planowane w większości miast kraju. Ponadto w niektórych aglomeracjach ujawniono ulotki i odezwy wzywające do uczestnictwa m.in. w składaniu wieńców i kwiatów, przemarszach ulicznych i wiecach.

Warszawa

Uczestnicy nielegalnych demonstracji planują spotkanie w katedrze i pobliskich kościołach na specjalnych mszach w godz. 18.00–19.00. Po zakończeniu mszy mają zamiar zorganizować zbiorowy przemarsz na pl. Zamkowy w celu zwołania wiecu. W razie interwencji sił porządkowych, zamierzają zebrać się ponownie nad Wisłą przy skarpie zamkowej, aby tam zaakcentować swoją obecność i istnienie „Solidarności”. Podobne formy protestu mogą zaistnieć w innych dzielnicach miasta m.in. w kościele św. Stanisława Kostki na Żoliborzu, gdzie ks. Popiełuszko⁷ 1 maja zapraszał wszystkich w dniu 3 maja na wieczorną mszę okolicznościową.

Na terenie Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego oraz w domach studenckich UW stwierdzono próby agitowania do wspólnego uczestniczenia w nabożeństwach w dniu 3 bm. Akcje te spotykają się z niewielkim odzewem. Niektórzy studenci wyrażają

^a *Fragment pominięty przez autorów publikacji.*

⁷ Jerzy Popiełuszko (1947–1984), duchowny katolicki, błogosławiony Kościoła katolickiego; w 1972 r. przyjął święcenia kapłańskie, wikary w parafiach w Żąbkach, Aninie i Warszawie (parafie: Dzieciątka Jezus, św. Anny, św. Stanisława Kostki), od 1979 r. duszpasterz młodzieży akademickiej i personelu medycznego w parafii św. Anny w Warszawie, od sierpnia 1980 r. związany ze środowiskami robotniczymi, kapelan NSZZ „Solidarność”; w latach 1982–1984 celebrował i organizował mszy w intencji ojczyzny, głosiciel patriotycznych kazań; inwigilowany, zastraszany i prześladowany przez SB (dwukrotnie włamano się do jego mieszkania, podrzucano broń i amunicję, wrzucono przez okno ładunek wybuchowy, niszczone samochód); w maju 1983 r. prowadził uroczystości pogrzebowe zamordowanego przez MO Grzegorza Przemyska, w latach 1983–1984 wielokrotnie zatrzymywany i aresztowany, oskarżony o „nadużywanie wolności sumienia”, dzięki zabiegom Sekretariatu Episkopatu nie doszło do procesu, objęty amnestią z 21 VII 1984 r., bezskutecznie nakłaniany przez prymasa Polski do wyjazdu na studia do Rzymu; w latach 1982–1984 rozpracowywany przez Wydział IV KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOR krypt. „Popiel”, 19 X 1984 r. porwany w drodze powrotnej z Bydgoszczy do Warszawy w miejscowości Górsk k. Torunia przez funkcjonariuszy Departamentu IV MSW, torturowany i wrzucony do Wisły z zapory we Włocławku.

obawy przed „wspólnym gromadzeniem się”, wskazując na skuteczność działania służb porządkowych MO.

Wrocław

W nielegalnym piśmie młodzieży szkolnej pt. „Wyrostek”⁸ nr 21 z 15 kwietnia br. powtórzono apel skierowany do młodzieży szkolnej w sprawie obchodów rocznicy 3 maja. W apelu tym nawołuje się młodzież szkolną, aby w tym dniu przyszła odświętnie ubrana do szkoły z biało-czerwonymi akcentami w ubiorze. Proponuje się, aby na każdym biurku nauczycielskim stawiać bukiet biało-czerwonych kwiatów, podczas przerw lekcyjnych śpiewać patriotyczne pieśni oraz uczestniczyć w ewentualnych rocznicowych mszach odprawianych z okazji 3 Maja w kościele.

„Solidarność Walcząca”⁹ w okolicznościowej ulotce z okazji święta wielkanocnego z 18 kwietnia br. wzywa sympatyków „Solidarności” do udziału w mszy rocznicowej, która ma się odbyć w dniu 3 maja o godz. 18.30 w katedrze wrocławskiej.

Gdańsk

Tadeusz Szczudłowski (b[ył]y] aktywista ROPCio^b i RMP) przygotowuje wystąpienie pt. „Na 193. rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 maja”, które zamierza wygłosić w czasie nielegalnego zgromadzenia pod pomnikiem Jana III Sobieskiego w dniu 3 bm. o godz. 19.00.

Do organizowania i udziału w nielegalnych imprezach nawoływały również ulotki, jakie ukazały się w kilku gdańskich liceach (I, II i IX L[iceum] O[gólnokształcące]). W ulotkach tych m.in. nawoływano do przyścia do szkoły w tym dniu w świątecznych ubiorach z przypiętymi biało-czerwonymi kokardkami i uczestniczenia w planowanych – w czasie dużych przerw – nielegalnych zgromadzeniach.

Łódź

3 maja o godz. 19.00 w kościele jezuickim na ul. Sienkiewicza odbyć się ma msza okolicznościowa, która w ocenie opozycji powinna zgromadzić znaczną liczbę osób. Plany podziemia zawierają też ewentualne złożenie kwiatów przed tablicą wmurowaną w ścianę kościoła św. Krzyża (położonego w pobliżu kościoła jezuickiego) ku czci stoczniovców poległych w 1970 r. oraz na Grobie Nieznanego Żołnierza i pod tablicą z wizerunkiem J[ózefa] Piłsudskiego.

^b W tekście oryginalu: ROPCziO.

⁸ „Wyrostek. Pismo Młodzieży Szkolnej” – pismo wydawane we Wrocławiu od kwietnia 1983 r. do czerwca 1987 r.; powstało z połączenia trzech pism: „Wolnego Licealisty”, „Głosu Ukosów” i „Zomolka”, wyszło 71 numerów (2–4-stronicowych) w nakładzie od 500 do 1200 egz.; w skład redakcji wchodził nauczyciele działający w NSZZ „Solidarność” oraz uczniowie.

⁹ „Solidarność Walcząca” – radykalna, konspiracyjna organizacja antykomunistyczna powstała w czerwcu 1982 r. we Wrocławiu z inicjatywy Kornela Morawieckiego; na czele „SW” stała Rada Polityczna, do listopada 1987 r. kierowana przez Morawieckiego; stanowiła luźną federację powiązanych ze sobą grup (oddziałów) terenowych, najważniejsze działały w kolebce „SW” – Wrocławiu, a także w Trójmieście, Katowicach, Poznaniu, Warszawie i Łodzi; głównymi formami aktywności organizacji był druk i kolportaż prasy podziemnej, ulotek, organizowanie demonstracji, a także akcji propagandowych skierowanych do przedstawicieli aparatu represji (SB, MO, ZOMO, wojska); organem prasowym „SW” był ukazujący się od czerwca 1982 r. tygodnik „Solidarność Walcząca”, wydawano też kilkanaście innych periodyków, broszury i książki, drukowano plakaty, znaczki i kasety; od 1982 r. emitowano audycje Radia „SW”; „Solidarność Walcząca” była przeciwna rozmowom z władzą i porozumieniu przy Okrągłym Stole, wyborom w czerwcu 1989 r. oraz wyborowi W. Jaruzelskiego na prezydenta PRL; od 1982 r. była rozpracowywana przez SB w ramach ogólnopolskiej operacji o krypt. „Ośmiornica” oraz lokalnych spraw operacyjnych, zakończyła działalność w 1990 r.

Opole

3 bm. o godz. 18.00 jest przewidziane nabożeństwo w intencji „pomyślności Ojczyzny”. W nabożeństwie tym zamierzają wziąć udział działacze b[yłej] „Solidarności” i NZS, którzy po mszy planują złożenie wiązanek kwiatów pod pomnikiem Adama Mickiewicza.

Częstochowa

Działacze struktur opozycyjnych rozważają możliwość pokazania swej obecności w trakcie mszy o godz. 11.00, którą ma odprawiać kard[ynał] Macharski. Nie są jednak ustalone żadne konkretne plany, ani też przygotowania do tego rodzaju wystąpień. Prowadzone są rozmowy na temat ewentualności rozwinięcia transparentu, który był przygotowany na 1 Maja o treści: „Bóg–Honor–Ojczyzna – «Solidarność» Częstochowa”. Ponadto, spodziewając się obecności dziennikarzy zachodnich w czasie uroczystości na Jasnej Górze, rozważa się możliwość zaprezentowania transparentów o treści prosolidarnościowej, jak również złożenie wieńca lub wiązanek kwiatów na pomniku^e Nieznanego Żołnierza.

Białystok

Po nabożeństwach majowych w kościołach – fara i św. Rocha w Białymstoku, które odprawione będą w godz. 18.00–19.00 zorganizowany zostanie tradycyjny spacer po ul. Lipowej członków i działaczy b[yłej] „Solidarności”. Spotkać się oni mają w połowie drogi na tej trasie, gdzie zamierzają odśpiewać *Rotę* i inne pieśni patriotyczne.

Suwałki

3 bm. osoby ze środowiska młodzieżowego oraz działaczy b[yłej] „Solidarności” planują złożenie kwiatów pod tzw. Dębem Wolności oraz na cmentarzu, gdzie usytuowany jest pomnik Polskiej Organizacji Wojskowej.

Rzeszów

Działacze nielegalnych struktur b[yłej] „Solidarności” planują uczestnictwo w dniu 3 bm. o godz. 19.00 w tradycyjnej mszy w kościele farnym w Rzeszowie, która zakończyć się może wyjściem uczestników pod pomnik T[adeusza] Kościuszki na rynku i odbyciem wiecu.

Olsztyn

3 bm. przypada święto kościelne Matki Boskiej Królowej Polski. Zwyczajowe nabożeństwa odbywają się w tym dniu w kościołach, gromadzą znaczną ilość wiernych, zwłaszcza w godzinach wieczornych. M[iędzy] in[nymi] w kościele przy ul. Kopernika, zwanym „kościółem akademickim”, o godz. 19.45 odbędzie się nabożeństwo dla środowiska studenckiego.

Bydgoszcz

3 bm. przewidziana jest msza o godz. 18.00 w kościele oo. Jezuitów na pl. Kościelnych.

Katowice

Na terenie województwa planowane są okolicznościowe nabożeństwa z okazji święta kościelnego oraz w intencji pomyślności narodu i ojczyzny. Niektóre z tych nabożeństw przeznaczone są dla młodzieży szkolnej, harcerskiej i akademickiej, w tym m.in. w kościele św. Michała w Katowicach o godz. 7.30, w kościele św. Krzyża w Gliwicach o godz. 7.30 i 17.00 oraz w kościele akademickim św. Michała w Gliwicach o godz. 19.30.

^e W tekście oryginalu: Grobie.

Ponadto na terenie Rudy Śląskiej w kościele św. Trójcy odbędzie się msza w intencji b[yłej] internowanej działaczki „Solidarności”, nauczycielki miejscowego III L[iceum] O[gólnokształcącego]. Nabożeństwa te mogą stanowić okazję do zorganizowania po ich zakończeniu nielegalnych zgromadzeń, manifestacji, przemarszów ulicznych bądź innych nielegalnych działań.

Radom

3 bm. po mszy w kościele garnizonowym o godz. 18.00 istnieje prawdopodobieństwo przemarszu mieszkańców, zwłaszcza b[yłych] działaczy „Solidarności” i grup opozycyjnych pod pomnik: Czerwiec '76.

Kraków

3 bm. o godz. 18.00 w katedrze na Wawelu odbędzie się msza, którą grupy opozycyjne zamierzają – jak wynika z kolportowanych ulotek – wykorzystać do zorganizowania manifestacji.

Źródło: AIPN, 0365/21, t. 2, k. 5, 8–10, mps.

1984 maj 3, [Warszawa] – Załącznik do Informacji dziennej z 3 maja 1984 r. dotyczący sytuacji w kraju w dniu 3 maja

Załącznik do Informacji dziennej z dnia 3 maja 1984 r.

dot[yczący] sytuacji w dniu 3 maja br. w obiektach ochronianych przez pion III

Poznań

W dniu 3 maja br. o godz. 10.00 w małej auli UAM w Poznaniu za zgodą władz uczelni Konwent Samorządu Studentów zorganizował okolicznościowe obchody związane ze świętem 3 Maja, w których brało udział ok. 300 studentów.

Wykład pt. „Impresje trzeciomajowe”^a wygłosił prof. Alojzy Sajkowski¹ z Instytutu Filologii Polskiej oraz krótkie przemówienie okolicznościowe wygłosił Zbigniew Czerwiński², przewodniczący samorządu studenckiego. Wystąpienia powyższe miały charakter refleksyjny i nie zawierały wrogich akcentów.

Po uroczystości zabrał głos Maciej Dybowski³, członek kierownictwa samorządu studenckiego, stud[ent] IV r[oku] Wydz[iału] Prawa, który – dysponując pełną dokumentacją z posiedzenia Plenum Rady Głównej z dn[ia] 28 kwietnia br. – zapoznał z jej treścią zebranych. Szczególnie podkreślał, że w czasie Plenum było 25 głosów – przeciw 20 – na korzyść prof. Fedorowskiego⁴, a mimo to minister nie zatwierdził go na stanowisku rektora. Szydlerczo komentował motywację ministra, zwłaszcza dot[yczącą] braku przygotowania J[erzego] Fedorowskiego do pracy administracyjnej i możliwości z nim współpracy. Przedstawił projekt apelu studentów wyrażający żal do ministra, że nie zatwierdził J[erzego] Fedorowskiego na rektora, który cieszy się szacunkiem środowiska i jako przedstawiciel wybrany zdecydowaną większością głosów jest popierany przez studentów i gwarantowałby właściwe funkcjonowanie uczelni. Powyższy apel Konwent Samorządu Studentów UAM planuje rozesłać do ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki, Rady Głównej, sejmiku.

^a *W tekście oryginału: 3-cio majowe.*

¹ Alojzy Sajkowski (1921–2003), polonista, historyk kultury i literatury dawnej Rzeczypospolitej, prof. UAM; znawca barokowego pamiętnikarstwa i epistolografii oraz powiązań kultury polskiej z europejską, głównie włoską; według materiałów ewidencyjnych w 1969 r. zarejestrowany przez Wydział VI Departamentu I MSW w związku z wyjazdem na uniwersytet w Mediolanie w charakterze lektora języka polskiego, materiały zniszczono.

² Zbigniew Czerwiński (ur. 1961 r.), student historii na UAM; w latach 1982–1987 rozpracowywany przez Wydział III-1 WUSW w Poznaniu w ramach SOS/SOR krypt. „Kos”, 30 IV 1982 r. aresztowany za kolportaż pism i oskarżony z Dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym, uniewinniony 24 VIII 1982 r. przez Sąd Wojsk Lotniczych w Poznaniu.

³ Maciej Dybowski (ur. 1961 r.), student prawa UAM; sędzia NSA; w latach 1983–1987 rozpracowywany i zarejestrowany przez Wydział III-1 KW MO/WUSW w Poznaniu w ramach SOS/SOR krypt. „Kos”.

⁴ Jerzy Fedorowski (ur. 1934 r.), geolog, paleontolog, prof. zw. (1990); absolwent UW (1958); asystent (1958), adiunkt (1963), docent (1971) w Pracowni Paleozoologii PAN, w latach siedemdziesiątych kierował Instytutem Paleobiologii w Poznaniu, następnie wieloletni kierownik Zakładu Paleontologii i Stratygrafii na Wydziale Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM, w 1984 r. wybrany na stanowisko rektora UAM, jednak wybór nie został zaakceptowany przez ministra szkolnictwa wyższego, funkcję tę pełnił w latach 1990–1996.

Na zakończenie zgromadzenia M[aciej] Dybowski poinformował zebranych o organizowanej w dniach 5 i 6 maja przez samorząd studencki imprezie turystycznej p[od]n[azwą] „Konstytucyjny rajd w nieznane”. Uczestnicy zgromadzenia rozeszli się w spokoju. O powyższym poinformowano m[inistra] n[auki], sz[kolnictwa] w[yższego] i t[ekniki], który powyższy fakt wykorzysta w rozmowie z przewodniczącym Rady Głównej prof. R[omanem] Ciesielskim⁵ zapewniającym, iż obrady Plenum w dn[iu] 28 kwietnia były poufne.

Gdańsk

W związku z nakłanianiem w ulotkach uczniów szkół licealnych do organizowania w czasie dużych przerw nielegalnych zgromadzeń i manifestacyjnego uczczenia 3 Maja, władze polityczno-administracyjne podjęły decyzję, aby duże przerwy wykorzystać do zorganizowania oficjalnych spotkań okolicznościowych związanych z tym świętem.

Przeprowadzone spotkania spowodowały brak podejmowania innych niekontrolowanych inicjatyw. We wszystkich liceach ogólnokształcących^b przebiegły one w spokoju, bez zakłóceń. Jedyne w II L[iceum] O[gólnokształcącym] uczniowie trzecich^c klas przed masówką odśpiewali *Rotę*. Po zakończeniu oficjalnej części rozeszli się w spokoju do klas.

W czasie tzw. czwartej przerwy ok. 60 uczniów, głównie z kl[asy] III E tego liceum usiłowało wyjść na zewnątrz budynku, co uniemożliwiła dyrekcja szkoły. Zatrzymali się oni na parterze i po odśpiewaniu hymnu rozeszli się do klas. Dyrektor liceum zalecił wszystkim wychowawcom klas przeprowadzenie pogadanki z uczniami na temat, w jakich okolicznościach śpiewa się hymn państwowy.

Wrocław

W dniu dzisiejszym w środowisku studentów Politechniki Wrocławskiej rozpowszechniano informację o zorganizowaniu o godz. 12.00 wiecu w holu głównym dla uczczenia święta 3 Maja. W wyniku podjętych przeciwdziałań przez MNSzWiT, władz uczelni oraz WUSW we Wrocławiu nie dopuszczono do nielegalnego zgromadzenia. W holu została wystawiona wzmocniona straż porządkowa. Grupy prac[owników] WUSW we współdziałaniu z aktywnym uczelnianym fotografowały próbujące zebrać się osoby, co było wystarczającym elementem odstraszania.

W Uniwersytecie Wrocławskim w godzinach rannych rozkolportowano ulotki wzywające studentów do manifestacji z okazji 3 Maja o godz. 14.00 przed Aulą Leopoldina. O godz. 14.00 w powyższym miejscu próbowało zebrać się ok. 20 osób. Podjęte podobne jak w politechnice przeciwdziałania przy ścisłej współpracy władz uczelni z prac[ownikami] WUSW spowodowały rozejście się wym[ienionej] grupy i były wystarczające do zachowania spokoju w uczelni.

^b W tekście oryginału: LO.

^c W tekście oryginału: III.

⁵ Roman Ciesielski ps. „Antoni Węgorz” (1924–2004), inż. budownictwa, prof. zw. (1975); absolwent Wydziału Inżynierii Łądowej AGH w Krakowie (1948); żołnierz AK; w latach 1972–1975 prorektor Politechniki Krakowskiej, członek senatu, w latach 1981–1982 rektor; po wprowadzeniu stanu wojennego usunięty z tej funkcji, od 1983 r. członek rzeczywisty PAN, w latach 1982–1985 przewodniczący Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, od 1989 r. członek PAU; w latach 1989–1991 senator RP z listy Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie woj. krakowskiego; członek międzynarodowych stowarzyszeń, m.in. International Committee for Industrial Construction, Institution of Civil Engineering.

Uroczystości centralne obchodów święta partyjnego Stronnictwa Demokratycznego w dniu 3 V 1984 r. odbyły się w Warszawie na pl. Zamkowym oraz na Zamku Królewskim. Przebieg uroczystości transmitowany był w całości przez TV i PR. Bez zakłóceń.

Według aktualnego rozeznania imprezy terenowe organizowane przez wojewódzkie komitety Stronnictwa Demokratycznego przebiegały zgodnie z ustalonymi założeniami. W kilku województwach, np. Lublin, Piła, mimo wcześniejszych zapowiedzi masowego kolportażu ulotek wzywających do wrogich politycznie zachowań, faktu kolportażu nie odnotowano.

W Siedlcach, wbrew wcześniejszym zapowiedziom, uroczystości miały spokojny przebieg. Po złożeniu wieńców pod pomnikiem T[adeusza] Kościuszki o godz. 15.00 akademie i wieczornica, która rozpoczęła się o godz. 18.00 – przebiegła bez zakłóceń.

Należy stwierdzić, że organizacja uroczystości rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja jako święta partyjnego Stronnictwa Demokratycznego, zakładająca obchodzenie święta na imprezach zamkniętych zdała egzamin. Spowodowało to eliminację ewentualnych zagrożeń przez siły opozycyjne przebiegu uroczystości.

Rzeszów

Po wyjściu z kościoła o godz. 20.00 tłum ok. 2000 osób zebrał się pod pomnikiem T[adeusza] Kościuszki. Wznoszono wrogie okrzyki, podnoszono palce w kształcie litery „V”. W celu rozproszenia tłumu siły porządkowe użyły armatki wodnej. Zatrzymano 20 osób.

Radom

Po mszy o godz. 19.00 grupa licząca ok. 1500 osób udała się w kierunku tablicy upamiętniającej Czerwiec '76, z grupy tej ok. 150 osób zatrzymało się przy tablicy – złożono kwiaty i wznoszono wrogie okrzyki. Zatrzymano 60 osób.

Gdańsk

Zatrzymano Tadeusza Szczudłowskiego, aktywnego działacza RMP i ROPCiO^d – uczestnika manifestacji pod pomnikiem J[ana III] Sobieskiego, nie dopuszczając do jego zapowiedzianego wystąpienia.

Kraków

W godzinach wieczornych pod Wawelem zebrało się ok. 300 osób zachowujących się agresywnie. Zgromadzenie zostało rozproszone bez użycia bezpośrednich środków przymusu.

Źródło: AIPN, 0365/21, t. 2, k. 19–21, mps.

^d *W tekście oryginału: ROPCiO.*

1984 maj 3, Warszawa – Informacja operacyjna TW ps. „Marek Walicki” na temat niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja

^aŹródło – TW ps. „Marek Walicki”

Przyjął – L[ech] Wicherkiewicz

Miejsce – LK „Porta”¹

Data – 4 V 1984 r.^a

^bObchody 1 Maja

Warszawa, 3 V 1984 [r.]

^aTajne spec[jalnego] znaczenia^a

^aEgz. poj[edynczy]^a

^aInformacja operacyjna^a

W dniu 1 maja (godz. 9.00) w katedrze św. Jana na Starym Mieście, a także przed nią na ul. Świętojańskiej zgromadziło się ok. 2 tys. osób. Głównym zaś punktem zgromadzenia miał być pl. Zamkowy. Jednakże już w trakcie trwania mszy w katedrze wejście do ul. Świętojańskiej zostało zamknięte przez siły porządkowe, co uniemożliwiło zgromadzenie większej ilości zebranych osób. Trzeba też dodać, że zgromadzenia miały odbywać się w innych punktach przy kościołach Warszawy (Żoliborz, Bródno, pl. Szembeka, Ursus) tak, by w ten sposób doprowadzić do rozproszenia działań sił porządkowych. Wprawdzie w apelach tzw. politycznego podziemia wspomniano, by nie dopuszczać do konfrontacji z oficjalnym pochodem, to jednakże logika działań tłumu jest odmienna całkowicie. Stąd też działania sił porządkowych, które doprowadziły do rozproszenia tłumu spod katedry w kierunku ul. Brzozowej, dalej zaś do arterii przy Wiśle, były wyjątkowo udane i sprawne. Spowodowało to, że z tej liczby szacunkowej 2 tys. pozostała grupa ok. 400–500 osób skł[a]dająca się w głównej mierze z osób młodych (uczniowie szkół podstawowych, średnich i studenci), która podjęła decyzję marszu w kierunku Żoliborza do kościoła św. Stanisława, gdzie o godz. 10.00 rozpoczęła się msza prowadzona przez ks. Popiełuszkę. Grupa ta doszła mniej więcej do ul. Felińskiego (nieдалeko [ul.] Mickiewi[cza]) i tam została rozproszona przez siły porządkowe. Podczas swego marszu wielu młodych ludzi niszczyło flagi czerwone przy aplauzie pozostałych osób. Niszczenie flag zostało rozpoczęte już od Rynku Starego Miasta. Tu wyróżniały się osoby stosunkowo bardzo „młode – uczniowie starszych klas szkół podstawowych bądź też ze szkół zawodowych i średnich^c. Zostało zniszczonych ok. 30 flag barwy czerwonej – były wręcz rozdierane i następnie deptane.

Jeśli idzie o ulotki, to było ich stosunkowo bardzo mało. Rozrzucano je w tłumie przed katedrą – nie więcej, jak kilkaset egzemplarzy – dotyczyły bojkotu przyszlých wyborów. Na flagach o barwach narodowych malowano napis b[yłego] związku. Wznoszone były hasła i skandowano nazwiska Wałęsy i Bujaka.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Z lewej strony tekstu opatrzona nieczytelnym podpisem adnotacja o treści: 4 V 1984 r., do Sekcji I.

^{c-c} Podkreślono odręcznie.

¹ Brak danych umożliwiających identyfikację dysponenta lokalu kontaktowego.

Manifestacja 1 maja była tego roku mniej widoczna niż w poprzednie lata. Była też o wiele mniejsza liczebnie przed katedrą na Starym Mieście. Przede wszystkim było wiele niejasności co do sposobu i miejsca zgromadzenia oraz alternatywnych rozwiązań na skutek blokady przez siły porządkowe. Wiele osób nie wiedziało dokładnie, o której godzinie ma się odbyć manifestacja, czy to godz. 10.00, czy też 11.00 – informacja była dość źle zorganizowana. Przy tym jednak należy dodać, [że] taktyka sił porządkowych była wyjątkowo trafna i skuteczna. Nie dano czasu, by mogło się utworzyć większe zgromadzenie osób.

Korespondent brytyjskiego dziennika „Financial Times” K[rzysztof] Bobiński był nieco rozczarowany zbyt niewielką ilością zgromadzonych osób, a jednocześnie stwierdził, że przy takiej stosunkowo małej ilości osób zostało postawionych tak dużo od[d]ziałów MO i ZOMO. Jednocześnie dodał, że akcje uliczne zaczynają już być mniej skuteczne, przy tym zaś siły porządkowe nabierają dużego doświadczenia w rozpraszaniu tłumu.

Należy tu jeszcze dodać, że podawane liczby uczestników owych manifestacji przez zachodnie *mass media* dotyczą osób gromadzących się przy kościołach w czasie nabożeństw. To jest z gruntu rzeczy fałsz. W manifestacji zaś, po skończonych nabożeństwach, uczestniczy zwykle niewielki procent osób – np. po mszy w katedrze maksimum 500.

Jeszcze jedna refleksja: podczas tychże manifestacji trudno jest dostrzec osoby niegdyś bardzo aktywne w tzw. opozycji politycznej czy też b[yłego] związku. Jeśli już są jakieś, to przeważnie zwykli działacze szczebla zakładowego.

3 Maja

Msza w katedrze św. Jana na Starym Mieście została ogłoszona klepsydrami rozklejonymi w centrum miasta. Stąd też na godz. 18.00 stawiło się o wiele więcej osób niż 1 maja – ok. 3000. Scenariusz tworzenia się manifestacji jak wyżej przy 1 maja. Po skończonej mszy zostały rozrzucone ulotki dot[yczące] wyborów – niewielka ilość. Po odśpiewaniu pieśni religijno-politycznych tłum osób zaczął przechodzić w kierunku Rynku Starego Miasta. Znowu większość osób to ludzie młodzi, nawet bardzo młodzi – oni są najagresywniejsi. Zostaje zniszczona flaga czerwona z budynku poczty. Wszystkie ulice prowadzące do centrum zablokowane. Jedyne wyjście ul. Brzozową w kierunku Wybrzeża Kościuszkowskiego. Na Rynku Starego Miasta grupa młodych ludzi ok. 700 zatrzymuje się, by wykrzykiwać hasła antypaństwowe czy też skandować nazwiska Wałęsy i Bujaka. Jest parę flag z napisem: „Solidarność”. Gdy siły porządkowe podejmują działania, n[ota]-b[ene] bez użycia żadnych środków siłowych, grupa się wycofuje aż na skarpe (nieopodal Wisły) na tereny zielone. Tam grupa wyrostków prowokuje epitetami i krzykami grupy funkcjonariuszy MO z oddziałów konnych. Tu na dość rozległym terenie grupy młodych czują się bardziej pewne z racji możliwości ucieczki. Zaczynają się różnego rodzaju pościgi. Trwało to do ok. godz. 20.00.

Zgromadzenie w dniu 3 maja przy katedrze było większe, jednakże w efekcie ta część aktywna, mniej więcej jednakowa, i w większości ludzie w przedziale wiekowym 15–30.

Jakie są więc pierwsze oceny, zarówno 1 i 3 maja w optyce tych kont[r]manifestacji? Mianem sukcesu określa się nie ilość osób w nich uczestniczących, ale samą koncentrację sił porządkowych. Korespondent UPI obecny 3 maja stwierdził, że świadczy to o niepewności władz i obawach przed dużymi zgromadzeniami w samym centrum miasta, które by miały inny wymiar propagandowy. Dalej zaś podkreśla się fakt, że ta konce[nt]racja sił porządkowych w stolicy przeczy różnego rodzaju oświadczeniom rządowym o postępującej normalizacji w kraju i dogorywaniu politycznego podziemia. Dodam też, że

informacja D[onald]a Forbesa² z Reuters[a] została uznana przez część dziennikarzy zachodnich za wyjątkową głupotę.

Wśród zgromadzonych przed katedrą byli m.in.: Jan Naroźniak³, Bogdan Grzesiak⁴ (wykonywał fotografie), Wojciech Ziemiński, ks. Stanisław Małkowski, Krzysztof⁵ i Zygmunt⁶ Goławscy z Siedlec. [...]d

^aMarek Walicki^a

Źródło: AIPN, 00328/664, t. 7, k. 63–65, mps.

^d *Fragment pominięty przez autorów publikacji.*

² Donald Forbes (ur. 1942 r.), dziennikarz, od grudnia 1983 r. do lutego 1988 r. korespondent agencji Reuters w Polsce. Inwigilowany od grudnia 1983 r. do marca 1988 r. przez Wydział XII Departament II MSW w ramach SOS krypt. „Don”.

³ Jan Naroźniak (ur. 1950 r.), matematyk; absolwent UW (1973); w 1975 r. uczestnik protestów przeciw zmianom w Konstytucji PRL, w 1976 r. brał udział w pomocy dla represjonowanych robotników Radomia i Ursusa, od 1976 r. współpracownik KOR/KSS „KOR”, od 1977 r. stały współpracownik niezależnego wydawnictwa NOW-a, w latach 1978–1980 uczestnik wykładów i współorganizator poligrafii TKN, od 1979 r. członek kolegium wydawnictwa NOW-a; od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, członek KZ w PAN, od października 1980 r. współorganizator zaplecza poligraficznego Regionu Mazowsze, 21 XI 1980 r. aresztowany pod zarzutem ujawnienia tajemnicy państwowej, zwolniony po kilku dniach, od grudnia 1981 r. członek Klubów Rzeczypospolitej Samorządnej Wolność–Sprawiedliwość–Niepodległość; w stanie wojennym ukrywał się, 26 V 1982 r. postrzelony przez ZOMO, przewieziony do Centralnego Szpitala Klinicznego przy ul. Banacha w Warszawie pod nadzorem funkcjonariuszy MO i SB, 7 VI 1982 r. uwolniony przez grupę specjalną MRK „Solidarność”, we wrześniu 1983 r. ujawnił się, w latach 1988–1989 zajmował się składem komputerowym dla wydawnictw drugiego obiegu; w latach 1990–2005 członek ROAD, UD, UW. Inwigilowany w latach 1978–1987 przez Wydział III/III-1 KS MO/SUSW w ramach SOS/SOR/KE krypt. „Doktorant”.

⁴ Bogdan Grzesiak (1950–1999), drukarz; absolwent policealnego studium zawodowego; współpracownik KOR/KSS „KOR”, od 1977 r. drukarz NOW-ej, 6 II 1980 r. zatrzymany, aresztowany na 3 miesiące, zwolniony 29 II 1980 r., 17 kwietnia ponownie aresztowany, 12 VI 1980 r. skazany na 1,5 roku w zawieszeniu na 3 lata; członek NSZZ „Solidarność”, współorganizował poligrafię Regionu Mazowsze, od 1 XII 1980 r. drukarz w Dziale Poligrafii ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 23 XII 1982 r. internowany. Inwigilowany przez Wydział III-2 KS MO/SUSW w Warszawie, materiały zniszczone w 1989 r.

⁵ Krzysztof Goławski (ur. 1953 r.), w latach 1972–1977 student Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach i Politechniki Rzeszowskiej; od 1977 r. w Siedlecko-Podlaskiej Grupie Ludowo-Narodowej, uczestnik ROPCiO, w listopadzie 1978 r. współzałożyciel Podlaskiego Komitetu Ludzi Wierzących, w latach 1979–1985 członek KPN, w 1980 r. w Podlaskiej Grupie Niepodległościowej; we wrześniu 1980 r. współzałożyciel Niezależnego Związku Zawodowego Podlasie, który wszedł w skład NSZZ „Solidarność”, założyciel siedleckiego KOWzP, w 1981 r. wiceprzewodniczący Siedleckiego Oddziału Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność”, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 23 XII 1982 r. internowany, w 1983 r. drukarz i kolporter odezwo Podlaskiego Ruchu Niepodległościowego, od 1985 r. członek PPN, przed wyborami 4 VI 1989 r. członek Chrześcijańsko-Narodowego Komitetu Wyborczego. Inwigilowany: w okresie marzec 1983 r. – lipiec 1984 r. przez Wydział V WUSW w Siedlcach w ramach SOR krypt. „Skryci”; w okresie sierpień 1984 r. – maj 1990 r. przez Wydział III/OKPP w Siedlcach w ramach SOR krypt. „Wirus”.

⁶ Zygmunt Goławski (1924–2021), ukończył Zasadniczą Szkołę Rzemieślniczą przy Cechu Szklarzy w Siedlcach (1942); w latach 1942–1944 kwatermistrz oddziału NSZ, w 1944 r. aresztowany, wywieziony do obozu w ZSRs; w 1946 r. wrócił do kraju, aresztowany w 1963 r. na 3 miesiące, w 1967 r. na 1 miesiąc i w 1969 r. za druk i kolportaż wydawnictw o treści religijnej, w 1977 r. współzałożyciel Siedlecko-Podlaskiej Grupy Ludowo-Narodowej, w 1978 r. współorganizator akcji ulotkowej w Siedlcach i okolicy nawołującej do bojkotu wyborów do rad narodowych, od 1978 r. współpracownik ROPCiO, 1 IX 1979 r. współzałożyciel KPN, członek Rady Politycznej; we wrześniu 1980 r. współzałożyciel Niezależnego Związku Zawodowego Podlasie, który wszedł w skład NSZZ „Solidarność”, od 12 XI 1980 r. do 12 V 1981 r. aresztowany (z innymi działaczami KPN), od 5 listopada do 13 XII 1981 r. uczestnik strajku NSZZ „Solidarność” RI w Siedlcach; po 13 XII 1981 r. w ukryciu, od 16 kwietnia do 24 XII 1982 r. internowany, w 1983 r. drukarz i kolporter (z synami) odezwo sygnowanych przez Ruch Niepodległościowy na Podlasiu, 9 XII 1984 r. wystąpił z KPN, 22 I 1985 r. współzałożyciel PPN, od 1989 r. działacz Stronnictwa Narodowego; w 1990 r. założyciel Związku Żołnierzy NSZ. Inwigilowany od lipca 1967 r. do maja 1990 r. przez pion III/II RSB/ Wydział III/OKPP KW MO/WUSW w Siedlcach w ramach KE krypt. „Hazard”/SOR krypt. „Wirus”.

1984 sierpień 16, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej z 16 sierpnia 1984 r. dotyczący obchodów rocznicy Bitwy Warszawskiej

Załącznik do Informacji dziennej z dnia 16 sierpnia 1984 r.

W związku z przypadającą w dniu 15 bm. rocznicą tzw. cudu nad Wisłą zabezpieczone zostały miejsca i obiekty, gdzie tradycyjnie mogły mieć miejsce wystąpienia o negatywnej wymowie politycznej. Zabezpieczenie to było poprzedzone działaniami operacyjno-profilaktycznymi.

O godz. 18.00 w kościele p[od] w[ezwaniem] św. Anny rozpoczęła się okolicznościowa msza w intencji „64. rocznicy chwały żołnierza polskiego, za poległych obrońców Ojczyzny”. Obecnych było ok. 1200 osób, ze znaczną przewagą ludzi starszych. Kazanie wygłosił ks. S[tefan] Niedzielak. Wymieniając miejsca chwały żołnierza polskiego, wymienił m.in. Tobruk, Narwik, Normandię, Holandię, Katyń i Starobielsk. Wspominał także o pakcie Ribbentrop–Mołotow, określając go jako preludium II wojny światowej. W kościele znajdował się wieniec z szarfą, na której był napis: „W 64. rocznicę zwycięstwa polskiego – w imieniu Narodu”. Zachowanie obecnych na mszy było spokojne.

Ok[óło] godz. 19.00 grupa ok. 300 osób, głównie w podeszłym wieku, spośród opuszczających kościół i rozchodzących się w grupach po kilka osób, przeszła chodnikami Krakowskiego Przedmieścia i ul. Królewską do Grobu Nieznanego Żołnierza, gdzie złożono w[yżej] w[ymieniony] wieniec. Następnie jeden z uczestników, o widocznej ułomności, wygłosił krótką mowę, w której zawarł tendencyjne stwierdzenia, m.in.: układ jałtański nazwał haniebnym, jako że trzy mocarstwa podzieliły świat na obszary swoich wpływów; o roku 1920 powiedział: „Postawiono tamę płomieniowi rewolucji idącej na rozkaz Lenina i Tuchaczewskiego. Broniono nie tylko granic Polski, ale i całej Europy, i obecnie żadna rewolucja przez teren Polski nie przejdzie”. Zgromadzeni odśpiewali hymn i pieśń religijną, po czym rozeszli się w spokoju. Podczas działań zabezpieczających nie zachodziła potrzeba ani też nie było podstaw do podejmowania interwencji siłami milicyjnymi.

O godz. 17.00 w kaplicy w Ossowie k. Wołomina odbyła się msza w intencji żołnierzy poległych w wojnie polsko-radzieckiej w 1920 r. oraz poświęcenie płonów z udziałem ok. 700 osób, głównie mieszkańców gminy Kobyłka. Po uroczystości odśpiewano *Boże, coś Polskę* ze zmienionym tekstem, po czym na miejscowym cmentarzu zostały złożone przez NN mężczyzn dwa wieńce z szarfami biało-czerwonymi bez napisów. Cała impreza przebiegała spokojnie bez akcentów politycznych.

O godz. 18.00 na cmentarzu w Radzyminie została odprawiona msza z okazji Wniebowstąpienia N[ajświętszej] M[arii] P[anny] z udziałem ok. 200 osób. Nie stwierdzono żadnych wrogich ani prowokacyjnych akcentów.

W rejonie pomnika „Orląt Lwowskich” i tzw. dolinki katyńskiej na Cmentarzu Komunalnym na Powązkach w godz. 15.00–20.00 stwierdzono, iż pojedyncze osoby składały kwiaty i zapalały znicze na pomniku „Orląt Lwowskich”. Nie zanotowano faktów

gromadzenia się osób lub prób tworzenia prowokacyjnego wystroju. Do godzin wieczornych przed pomnikiem przewinęło się łącznie 50 osób. Podobna sytuacja panowała w rejonie tzw. dolinki katyńskiej.

Źródło: AIPN, 0365/20, t. 3, k. 117–118, mps.

1986 kwiecień 24, Warszawa – Plan zabezpieczenia obchodów 195. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja

„Zatwierdzam”^a
L.dz. SD-0247/86^c

Warszawa, 24 IV 1986 r.^b
Tajne
Egz. nr ^d12^d

Plan^e

zabezpieczenia obchodów 195. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja.
Operacja kryptonim „Kolumna”

I. Założenie

W bieżącym roku przypada 195. rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja. Centralnym punktem obchodów będzie uroczyste wciągnięcie flagi państwowej na maszt Zamku Królewskiego z pełnym ceremoniałem wojskowym, dokonanie wpisu do księgi pamiątkowej oraz koncert w wykonaniu chóru i orkiestry Centralnego Zespołu Artystycznego WP.

Rozpoczęcie uroczystości przewidywane jest o godz. 11.15. Wezmą w niej udział przedstawiciele najwyższego kierownictwa partyjno-rządowego PRL, CK SD, NK ZSL, RK PRON, ZG ZBoWiD, organizacje młodzieżowe, kombatancki oraz delegacje zakładów pracy (ogółem ok. 6000 osób).

Z rozpoznania operacyjnego wynika, że podobnie jak w latach poprzednich należy liczyć się z próbami podejmowania przez podziemie polityczne wrogich działań mających na celu zakłócenie uroczystości lub wywołanie niepokojów po jej zakończeniu polegających na:

- zakłóceniu przebiegu uroczystości oficjalnej z udziałem kierownictwa partyjno-państwowego PRL,
- zorganizowaniu kontrmanifestacji w rejonie Starego Miasta lub innym punkcie Śródmieścia,
- podejmowaniu prób zorganizowania nielegalnego wiecu z wykorzystaniem frekwencji po okolicznościowych mszach w katedrze lub innym kościele i ewentualnego przejścia w kierunku G[robu] N[ieznanego] Ż[ołnierza],
- organizowaniu wieców na terenach uczelni (ze szczególnym uwzględnieniem Uniwersytetu Warszawskiego), połączonych z wyjściem na ulice,
- kolportażu wrogich ulotek, umieszczaniu transparentów i [napi]sów o wrogiej treści itp.

^a Poniżej nieczytelny podpis.

^b Powyżej, z prawej strony tekstu, odręczna adnotacja o treści: N[aczelnik]k Wydz[iału] Łączno[ści].

^c Poniżej pieczęć z wpisaną odręcznie datą i numerem dziennika o treści: Stołeczny Urząd Spraw W[ewnętrznych] w] Warszawie, Wpłynęło dnia 29 IV 1984 r., L.dz. 0371/86.

^{d-d} Wpisano odręcznie.

^e Powyżej odręczna adnotacja o treści: por. Sikora, do realizacji ze mną, 29 IV [19]86 [r].

Pełna ocena aktualnej sytuacji polityczno-operacyjnej na terenie m.st. Warszawy została przedstawiona szczegółowo w [założen]iach Planu kierunkowego SUSW – operacji krypt. „M-86”, L.dz. SD-0196/86 z dnia 12 IV 1986 r.

II. Organizacja dowodzenia:

1. Całokształtem przedsięwzięć operacyjno-ochronnych, przy ścisłym współdziałaniu z kierownictwem BOR MSW, kieruje zastępca szefa Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych p[łk Henryk] Celak, poprzez Sztab SUSW powołany Zarządzeniem Szefa SU[SW] nr 008/86 z dnia 29 III 1986 r. L.dz. AP-K-0011/86/SD.

2. System dowodzenia:

a) Stanowisko Dowodzenia wyznacza się w pokoju sztabowym Wydziału W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania] SUSW [...]^f,

b) Wysunięte Stanowisko Dowodzenia wyznacza się w samoch[odzie] m[ar]ki Star 29WT, usytuowanym w rejonie pl. Zamkowe[go],

c) łączność pomiędzy SD a dowódcami poszczególnych opera[cji] utrzymywana będzie w ramach wydzielonego kanału radio[wego].

d) dowódcy operacji utrzymywać będą łączność z podległym[i] funkcjonariuszami w sieci wyodrębnionej przy wykorzystaniu kryptonimów własnych.

III. Organizacja zabezpieczenia:

1. Całokształt przedsięwzięć podejmowanych przez SB i MO Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych podzielono na dwa etapy:

Etap 1 – Działania wyprzedzające w zakresie:

– prowadzenia szerokich działań operacyjno-rozpoznawczy[ych] przy wykorzystaniu poufnych osobowych źródeł informacj[i] w celu ujawniania oraz likwidowania konspiracyjnych struktur i grup antysocjalistycznych, uzyskiwania wyp[rze]dzających informacji o ich planach i zamierzeniach;

– podejmowania stosownych przedsięwzięć w celu wyprzedzania kolejnych inicjatyw przeciwnika i udaremnienia realizacji wrogich zamiarów, m.in. w drodze zatrzymywania ich inspiratorów oraz przeprowadzania rozmów profilaktyczno-ostrzegawczych z osobami, co do których istnieje uzasadnione podejrzenie, że mogą podjąć wrogie działania;

– rozpoznawania zamierzeń hierarchii kościelnej oraz prowadzenia kompleksowych działań przeciwko usiłowaniu wykorzystania kościołów do realizacji wrogich i politycznie szkodliwych akcji;

– zwiększenia wysiłków w kierunku wykrywania nielegalnej bazy wydawniczej i zapobiegania kolportażowi antysocjalistycznych tekstów haseł, itp.;

– przeciwdziałania próbom społeczno-politycznej deprawacji młodzieży i ewentualnym zamiarom wykorzystania jej do sprzecznych z prawem wystąpień;

– prowadzenia rozpoznania posesyjnego w rejonie pl. Zamkowego;

– przejęcia pod nadzór pl. Zamkowego po sprawdzeniu pirotechnicznym.

Etap 2 – Zabezpieczenie przebiegu uroczystości

W działaniach ujęte zostaną przedsięwzięcia operacyjno-prewencyjne, mające na celu zapewnienie optymalnego stanu porządku i bezpieczeństwa w rejonie objętym zabezpieczeniem, w celu uniemożliwienia dokonania wszelkich wrogich bądź politycznie szkodliwych aktów mogących zagrażać bezpieczeństwu osobistemu przedstawicieli

^f Fragment pominięty przez autorów publikacji.

najwyższych władz partyjno-państwowych i innych uczestników uroczystości lub w inny sposób niekorzystnie oddziaływać na jej atmosferę.

Całość sił i środków użytych do działań zostanie podzielona na dwie zasadnicze części:

- do zabezpieczenia uroczystości oficjalnej,
- do działań na wypadek „p[odwyższonego] z[agrożenia]”.

2. Realizacja zadań związanych z zabezpieczeniem przebieg[u] uroczystości zostaje podzielona na następujące operacj[e:]

Operacja 1 – Rozpoznanie posesyjne:

– dowódca – mjr B[onifacy] Frankiewicz¹, z[astęp]ca szefa DUSW Warszawa-Śródmieście,

– zastępca d[owód]cy d[o] s[praw] operacyjnych – ppłk J[an] Maj², z[astęp]ca szefa DUSW Warszawa-Śródmieście.

Celem operacji jest uniemożliwienie wykorzyst[ania] otoczenia rejonu pl. Zamkowego (budynki mieszkalne i [obiekt]y użyteczności publicznej) do dokonania aktu terroryst[ycz]nego, kolportażu wrogiej literatury itp.

W związku z powyższym dowódca operacji dokona następujących przedsięwzięć:

– poczynawszy od dnia 25 IV 1986 r. przystąpi do wszechs[tr]onnego rozpoznania posesyjnego lokatorów zamieszkałych w budynkach usytuowanych w rejonie przyległym do pl. Zamkowego na tzw. linii strzału;

– od dnia 2 maja, [od] godz. 8.00 do czasu przejścia po spra[w]dzeniu pirotechnicznym pl. Zamkowego przez dowódcę op[eracji] nr 2, przystąpi do prewencyjnego zabezpieczenia wyzn[aczo]nego rejonu;

– w nocy z dnia 2 [na] 3 maja br. przeprowadzi wnikliwą pen[etra]cję rejonu pl. Zamkowego;

– dnia 3 maja br., od godz. 9.00 do zakończenia uroczys[tości], zabezpieczy siłami operacyjnymi i mundurowymi obiekt[y] wytypowane w czasie rozpoznania posesyjnego.

Użyte siły:

– funkcjonariuszy DUSW – 20,

– funkcjonariuszy ZOMO – 30 (11. k[ompania] o[peracyjna]).

Operacja 2 – Prewencyjno-operacyjne zabezpieczenie pl. Zamkowego:

– dowódca – ppłk M. Szablewski³, szef sztabu ZOMO SUSW,

– zastępca d[owód]cy d[o] s[praw] operacyjnych – ppłk J[ózef] Pasieczny⁴, kierownik Inspektoratu I SB,

¹ Bonifacy Frankiewicz (1930–1989), od września 1954 r. w aparacie bezpieczeństwa, od stycznia 1957 r. funkcjonariusz MO, od listopada 1974 r. zastępca komendanta dzielnicowego MO Warszawa Praga-Południe, od listopada 1979 r. zastępca komendanta dzielnicowego MO Warszawa-Śródmieście, od września 1983 r. zastępca szefa DUSW ds. MO Warszawa-Śródmieście, we wrześniu 1986 r. zwolniony ze służby.

² Jan Maj (ur. 1940 r.), od listopada 1962 r. funkcjonariusz Wydziału II KS MO w Warszawie, od marca 1974 r. zastępca naczelnika Wydziału II KS MO w Warszawie, od czerwca 1983 r. zastępca komendanta dzielnicowego MO/szefa DUSW ds. SB Warszawa-Śródmieście, od stycznia 1989 r. p.o. szefa DUSW Warszawa-Śródmieście; brak danych dotyczących zwolnienia ze służby.

³ Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

⁴ Józef Pasieczny (ur. 1937 r.), od grudnia 1961 r. do czerwca 1988 r. funkcjonariusz KS MO/WUSW w Warszawie, od października 1972 r. kierownik grupy w Wydziale II, od września 1975 r. starszy inspektor przy zastępcy komendanta MO ds. SB, od kwietnia 1983 r. kierownik Inspektoratu I.

– zastępca dowódcy ds. prewencji – mjr L. Jaworski⁵, dowódca I batalionu operacyjnego ZOMO.

Zadaniem funkcjonariuszy biorących udział w zabezpieczeniu jest przeciwdziałanie próbom podejmowania działań mogących zagrozić bezpieczeństwu osób ochraniających, niedopuszczenie do wrogich wystąpień, kolportażu ulotek, pisania hasła o wrogich treściach oraz zatrzymywanie osób usiłujących wywołać ekscesy godzące w porządek publiczno-prawny itp.

W tym celu dowódca operacji:

– rozstawi kordony rozczłonkowane funkcjonariuszy ZOMO w miejscach określonych planem szczegółowym;

– skieruje patrole mundurowe i operacyjne na zaplecza kordonów oraz postawi posterunki przy wejściach na pl. Zamkowy z trasy W–Z, z zadaniem obserwowania i niedopuszczenia w strefę chronioną osób nieupoważnionych;

– dokona podziału pl. Zamkowego na odcinki, w których uwzględni użycie lin i milicyjnych płótków zaporowych;

– przy dowódcach odcinków umieści odwody I rzutu, z zadaniem szybkiego reagowania na wszelkie wrogie zjawiska mogące zakłócić przebieg uroczystości;

– funkcjonariuszy operacyjnych skieruje do działań wśród zgromadzonej publiczności oraz na jej zapleczu.

Użyte siły:

– funkcjonariuszy ZOMO (do zabezpieczenia rejonu pl. Zamkowego) – 120 (I batalion operacyjny),

– funkcjonariuszy ZOMO (odwód I rzutu) – 220 (II batalion operacyjny),

– funkcjonariuszy SB – 50.

Operacja 3 – Zabezpieczenie porządku w ruchu drogowym:

– dowódca – ppłk W. Dreczko, naczelnik WRD SUSW.

Dowódca operacji, w porozumieniu z Wydziałem Komunikacji Urzędu m.st. Warszawy zapewni:

– zabezpieczenie tras przejazdów oraz podjazdów i parkingu dla pojazdów osób ochraniających i innych zaproszonych gości,

– wyłączenie ruchu pojazdów z rejonu pl. Zamkowego,

– organizację ruchu objazdowego,

– wystawienie posterunków kierowania ruchem w rejonie przyległym do pl. Zamkowego oraz w niewralgicznych punktach Śródmieścia,

– organizację ruchu drogowego w przypadku działań blokowo-rozpraszających pododdziałów zwartych ZOMO,

– sprawny przejazd pododdziałów ZOMO z wyznaczonych miejsc postoju do rejonów zagrożonych, w wypadku poważnego naruszenia porządku publicznego.

Użyte siły:

– funkcjonariuszy Wydziału Ruchu Drogowego SUSW – 110,

– funkcjonariuszy Szkoły Ruchu Drogowego Iwiczna – 50.

Operacja 4 – Zabezpieczenie antyterrorystyczne:

⁵ Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

- dowódca – mjr E[dward] Misztal⁶, naczelnik Wydz[iału] Zabezpieczenia SUSW,
- zastępca d[owód]cy d[o] s[praw] operacyjnych – ppłk M[arian] Węclawiak⁷, naczelnik Wydziału „B” SUSW.

Działania antyterrorystyczne obejmować będą z[espół] przedsięwzięć operacyjno-ochronnych istotnych dla zape[wnienia] bezpieczeństwa osobistego osób ochraniających w cza[sie] ich pobytu na pl. Zamkowym, tj. osłona kierownictwa PRL, obserwacja i zabezpieczenie potencjalnych „linii strzału” oraz organizacja grupy specjalnej.

W związku z powyższym dowódca operacji:

- wyznaczy grupę specjalną złożoną z funkcjonariuszy operacyjnych i Wydziału Zabezpieczenia, wyposażoną w automatyczną broń krótką, sprzęt do cięcia metali i sprzęt filmowy.

Zadaniem grupy będzie penetracja najbliższego otoczenia w celu niedopuszczenia do ewentualnej próby zamachu z bliskiej odległości oraz dokumentowanie fotograficzne wszelkich, mających istotne znaczenie zjawisk i wydarzeń;

- skieruje grupy funkcjonariuszy na zaplecze kordonów ZOMO z zadaniem natychmiastowego reagowania na wszelkie symptomy aktów terrorystycznych;
- zorganizuje punkty obserwacyjno-meldunkowe zlokalizowane w sposób gwarantujący pełną obserwację pl. Zamkowego i zapewniające dozorowanie obiektów na tzw. linii strzału.

Do punktów tych skierować strzelców wyborowych Wydziału Zabezpieczenia, którzy wracząc będą do akcji wyłącznie na polecenie Sztabu SUSW;

- dokona protokółarnego przejścia rejonu pl. Zamkowego po sprawdzeniu pirotechnicznym przez N[adwiślańskie] J[ednostki Wojskowe] MSW w dniu 3 V 1986 r., a następnie przekaże dowódcy operacji nr 2.

Użyte siły:

- funkcjonariuszy Wydziału Zabezpieczenia – 30,
- funkcjonariuszy Wydziału „B” – 20.

Operacja 5 – Działania na wypadek „p[odwyższonego] z[agrozenia]”:

- dowódca – płk S[ławomir] Rusinowicz⁸, dowódca ZOMO SUSW,
- zastępca d[owód]cy d[o] s[praw] operacyjnych – kpt. Z[bigniew] Jeż⁹, z[astęp]ca naczelnika Wydz[iału] Paszportów SUSW.

Dowódca operacji z dysponowanych sił ZOMO SUS[W] i WSO Szczytno utworzy do działań na wypadek „p[odwyższonego] z[agrozenia]” odwody i skieruje je do rejonów

⁶ Edward Misztal, od 1969 r. do 1989 r. funkcjonariusz MO KS MO/SUSW w Warszawie, od grudnia 1977 r. zastępca naczelnika, następnie naczelnik Wydziału Zabezpieczenia KS MO/SUSW; w kwietniu 2006 r. skazany na 5 lat pozbawienia wolności (karę zmniejszono na podstawie amnestii do 2,5 roku) za kierowanie atakiem 3 V 1983 r. na siedzibę Prymasowskiego Komitetu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i ich Rodzinom w Warszawie.

⁷ Marian Węclawiak (1934–2020), od sierpnia 1954 r. w aparacie bezpieczeństwa, od grudnia 1972 r. zastępca naczelnika Wydziału II KS MO w Warszawie, od maja 1978 r. do lipca 1990 r. naczelnik Wydziału „B” KS MO/SUSW w Warszawie.

⁸ Sławomir Rusinowicz (1930–2015), od czerwca 1948 r. w MO, od czerwca 1972 r. zastępca dowódcy ZOMO KS MO ds. liniowych w Warszawie, od sierpnia 1975 r. szef sztabu i zastępca dowódcy ZOMO KS MO w Warszawie, od czerwca 1977 r. dowódca ZOMO KS MO/SUSW w Warszawie, od września 1989 r. dowódca Stołecznego Oddziału Prewencji, zwolniony ze służby w marcu 1990 r.

⁹ Zbigniew Jeż (ur. 1933 r.), od lipca 1967 r. do kwietnia 1990 r. funkcjonariusz SB KS MO/SUSW w Warszawie, od listopada 1975 r. kierownik sekcji w Wydziale II, od marca 1979 r. kierownik sekcji w Wydziale Paszportów, od września 1983 r. do marca 1990 r. zastępca naczelnika Wydziału Paszportów.

wyczekiwania, zgodnie z istniejącymi zagrożeniami porządku i bezpieczeństwa publicznego w mieście, w oparciu o aktualne dane wynikające z rozpoznania operacyjnego.

Zastępca dowódcy z przydzielonych sił WSO Legionowo utworzy grupy interwencyjne i skieruje je do dyspozycji dowódców odwodów na wyznaczonych miejscach p[ostoju].

Odwoły II rzutu przewidziane są do użycia w dwóch wariantach działania:

Wariant 1 – sytuacja operacyjna nie wskazuje na możliwość zakłócenia porządku publicznego. Pododdziały w stanie gotowości do podjęcia działań oczekują na dyspozycje Sztabu SUSW w rejonach zakwaterowania.

Wariant 2 – sytuacja operacyjna w mieście wskazuje na realne niebezpieczeństwo zagrożenia i naruszenia porządku, zwłaszcza przez próby zorganizowania nielegalnych demonstracji. Odwoły zostaną skierowane do wyznaczonych rejonów wyciekania, a następnie zgodnie z decyzją Sztabu SUSW przystępują do aktywnych działań przyciągających naruszony porządek publiczny.

Taktykę działań utworzonych odwodów określi w planie szczełowym dowódca operacji.

Użyte siły:

- funkcjonariuszy ZOMO SUSW – 2350,
- funkcjonariuszy WSO Szczytno – 800.

Postanowienia końcowe:

1. Dowódcy poszczególnych operacji sporządzą własne, szczegółowe plany działania i po zatwierdzeniu ich przez kierownictwo Sztabu SUSW w terminie do dnia 2 maja br. prześlą jeden egzemplarz (oryginał) do Wydziału Wojewódzkiego Stanowiska Kierowania SUSW.

2. Naczelnik Wydziału Łączności SUSW opracuje zarządzenie łączności uwzględniające zaplanowany system dowodzenia oraz tabelę danych radiowych dla dowódców operacji.

3. Kierownik Samodzielnej Sekcji „A” SUSW opracuje i przydzieli odpowiednie tablice rozmów zakodowanych.

4. Naczelnik Wydziału Prewencji SUSW na bazie radiowozów służby wywiadowczej DUSW zorganizuje punkty obserwacyjno-meldunkowe, usytuowane w niewrażliwych punktach Warszawy, ze szczególnym uwzględnieniem uczelni i kościołów w rejonie Starego Miasta. Ponadto zorganizuje kompleksowy system służby patrolowej zabezpieczającej porządek publiczny na terenie miasta i województwa stołecznego w dniu 3 maja br.

5. Instruktaż z funkcjonariuszami biorącymi udział w poszczególnych operacjach przeprowadzą wymienni w planie dowódcy odpowiedzialni za poszczególne służby.

6. Czas i miejsce odprawy służbowej z dowódcami operacji wyznaczy kierownik Sztabu SUSW.

7. Gotowość zabezpieczenia pl. Zamkowego wyznacza się na godz. 9.00.

8. Kryptonim operacji stanowi jednocześnie hasło porozumiewawcze.

9. Wszystkie służby biorące udział w bezpośrednim zabezpieczeniu pl. Zamkowego, w podejmowanych działaniach uwzględnią bieżącą współpracę i współdziałanie z funkcjonariuszami BOR MSW.

**Zastępca szefa
Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych
plk H[enryk] Celak[§]**

Wykonano w 1 egz.

Powielono ^d18^d egz.

Rozesłano w[edłu]g rozdzielnika

TK/SA

Nr dz. masz. 102/86

Źródło: AIPN, 2837/565, k. 1–5, mps.

[§] *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

1986 sierpień 15, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej z 15 sierpnia 1986 r. dotyczący obchodów 66. rocznicy Bitwy Warszawskiej

**Załącznik do Informacji dziennej z dnia 15 VIII 1986 [r.]
dotyczący obchodów 66. rocznicy tzw. cudu nad Wisłą**

W nawiązaniu do Informacji dziennej z dnia 12 bm. dotyczącej „cudu nad Wisłą” podajemy, że w dniu 15 bm. na terenie Warszawy i województwa stołecznego odbyły się imprezy związane z obchodami 66. rocznicy tzw. cudu nad Wisłą.

Przy pomniku „Orląt Lwowskich” na Cmentarzu Komunalnym dawniej Wojskowym zebrało się ok. 200 osób w starszym wieku. Okolicznościowe przemówienie wygłosił Władysław Siła-Nowicki¹, przedstawiając rys historyczny wydarzeń od I rozbioru Polski włącznie. W swojej wypowiedzi przytaczał fragmenty przemówień Piłsudskiego. Na zakończenie odśpiewano hymn narodowy, a część zebranych trzymała palce ułożone w literę „V”.

W miejscowości Ossów k. Warszawy ok. godz. 18.00 w kaplicy odprawione zostało nabożeństwo celebrowane przez 4 księży z parafii w Kobyłce. Uczestniczyło ok. 1500 osób, głównie z okolicznych wsi, ponieważ obchodzono w dniu dzisiejszym święto maryjne i zakończenie żniw. W treści kazania akcentowano sprawę trzeźwości narodu. Temat rocznicy „cudu” potraktowany był marginesowo, bez wyraźnych akcentów politycznych.

Po nabożeństwie, na cmentarzu przy tej kaplicy, złożono 2 wieńce z szarfami o treści: „Obrońcom Polski 1920 – pracownicy Zakładów Siatkarskich Białobłotów Wołomin – S” i druga szarfa z napisem o podobnej treści, sygnowanym przez Pracownię Literacką i Wydawniczą w Kobyłce. Zabezpieczono 3 egz. „Tygodnika Mazowsze” nr 179, udaremniając próbę ich rozkolportowania.

W Radzyminie o godz. 18.00 w kaplicy na cmentarzu odbyło się nabożeństwo z udziałem ok. 2 tys. osób. Treść kazania religijna, żadnych akcentów wrogich nie stwierdzono. Na mogiłach poległych w 1920 r. zapalono znicze.

W kościele parafialnym św. Karola Boromeusza w Warszawie o godz. 19.15 odbyło się okolicznościowe nabożeństwo celebrowane przez ks. Stefana Niedzielaka. Obecnych było ok. 250 osób. W homilii ks. Niedzielak wymienił daty – jego zdaniem najważniejsze – związane z miesiącem sierpniem, w tym m.in. datę śmierci ks. Maksymiliana

¹ Władysław Siła-Nowicki ps. „Stefan” (1913–1994), adwokat; absolwent Wydziału Prawa UW (1935); uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., w latach 1939–1944 członek SZP-ZWZ-AK, w latach 1943–1944 dowódca drużyny Kedywu AK, walczył w powstaniu warszawskim; w latach 1945–1946 wiceprezes Zarządu Wojewódzkiego SP w Lublinie; od 1945 r. członek „WiN”, 16 IX 1947 r. aresztowany, skazany przez WSR w Warszawie na karę śmierci (zamienioną na dożywotnie więzienie), zwolniony z więzienia 1 XII 1956 r.; po 1956 r. obrońca w procesach rehabilitacyjnych żołnierzy AK i „WiN” oraz w procesach politycznych, od 1977 r. współpracownik Biura Interwencyjnego KSS „KOR”; ekspert KKP i KK NSZZ „Solidarność”, od 1981 r. członek Prymasowskiej Rady Społecznej, a od 1986 r. Rady Konsultacyjnej przy przewodniczącym Rady Państwa Wojciechu Jaruzelskim; uczestnik obrad Okrągłego Stołu; w latach 1990–1992 prezes ZG ChDSP, w latach 1992–1994 sędzia Trybunału Stanu. Inwigilowany od września 1959 r. do lipca 1989 r. przez Departament III MSW w ramach sprawy ewidencyjno-obserwacyjnej/KE krypt. „Stefan”.

Marii] Kolbego i ks. Skorupki w 1920 r. Stwierdził także, że w sierpniu 1980 r. zwyciężyła prawda, która jest obecnie tłumiona. Po nabożeństwie – na zakończenie którego odśpiewano *Boże, coś Polskę* (część zebranych uniosła palce w literę „V”) – zebrani rozeszli się.

(Informacja na ograniczony rozdzielnik)

Źródło: AIPN, 0365/17, t. 2, k. 102, mps.

1986 listopad 11, Warszawa – Informacja dotycząca sytuacji w kraju na podstawie meldunków nadesłanych 11 listopada

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
Departament III
L.dz. OE-I-02480/86

Warszawa, dnia 11 XI 1986 r.
Tajne
Egz. nr ...

Informacja

dotycząca aktualnej sytuacji w kraju według meldunków
nadesłanych w dniu 11 listopada 1986 r.

Otrzymują: Tow[arzystwo] Ciastoń, Tow[arzystwo] Pudysz, Tow[arzystwo] Sarewicz, Tow[arzystwo] Sereda, Tow[arzystwo] Szczygieł¹, Tow[arzystwo] Sasin, Tow[arzystwo] Jabłoński², Tow[arzystwo] Karpacz³, Tow[arzystwo] Malik⁴, Tow[arzystwo] Żmuda⁵, Tow[arzystwo] Dankowski, Tow[arzystwo] Kowalski, Tow[arzystwo] Majchrowski⁶, Tow[arzystwo] Bielecki⁷, Tow[arzystwo] Kwiatkowski, Wydział I, Wydział III, Wydział VII.

VII. Przejawy wrogiej działalności

11 listopada br. na terenie Zamościa miał miejsce kolportaż dwóch rodzajów ulotek dotyczących 68. rocznicy odzyskania niepodległości przez Polskę:

1. „68. rocznica odzyskania niepodległości. Rząd RP w sprawie Jałty (13 lutego [19]45 [r.]). (...) decyzje Konferencji Trzech zostały przygotowane i powzięte nie tylko bez udziału i upoważnienia rządu polskiego, ale i bez jego wiedzy. Metoda ta w stosunku do Polski jest nie tylko zaprzeczeniem elementarnych zasad, które obowiązują sojuszników, ale stanowi niewątpliwie porzucenie litery i ducha Karty Alianckiej oraz prawa każdego narodu do występowania w obronie własnych interesów. Rząd polski oświadcza, że decyzje Konferencji Trzech dotyczące Polski nie mogą być uznane przez rząd polski, nie mogą obowiązywać narodu polskiego (...)”.

¹ Tadeusz Szczygieł (ur. 1931 r.) gen. bryg. MO; w okresie czerwiec 1985 r. – lipiec 1989 r. dyrektor Departamentu IV MSW.

² Zbigniew Maciej Jabłoński (ur. 1940 r.), płk MO; funkcjonariusz SB, w okresie marzec 1985 r. – luty 1988 r. dyrektor Departamentu VI MSW.

³ Jerzy Karpacz (ur. 1943 r.), płk MO; funkcjonariusz SB, w okresie listopad 1983 r. – listopad 1988 r. zastępca dyrektora, następnie dyrektor Biura Śledczego MSW.

⁴ Adam Malik (1928–1993) płk MO; funkcjonariusz UB i SB, w okresie czerwiec 1982 r. – wrzesień 1989 r. zastępca dyrektora, następnie dyrektor Biura Studiów MSW.

⁵ Czesław Żmuda (1926–2004), płk MO; w okresie luty 1985 r. – 1990 r. dyrektor Gabinetu Ministra SW.

⁶ Krzysztof Majchrowski (1929–2000), od grudnia 1952 r. do kwietnia 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od kwietnia 1979 r. zastępca naczelnika Wydziału IV Departamentu III MSW, od czerwca 1984 r. naczelnik Wydziału IV Departamentu III MSW, od stycznia 1985 r. zastępca dyrektora Departamentu III MSW, od lipca 1987 r. dyrektor Departamentu III MSW, od sierpnia 1989 r. dyrektor Departamentu OKPP MSW.

⁷ Zygmunt Bielecki (1922–2012), płk MO; funkcjonariusz UB i SB, w okresie kwiecień 1984 r. – lipiec 1987 r. szef Zespołu do Zwalczenia Terroryzmu Departamentu III MSW.

2. „68. rocznica odzyskania niepodległości. 11 listopada 1918 r., 23 sierpnia 1939 r. pakt Ribbentrop–Mołotow, podpisanie IV rozbioru Polski, 1 wrzesień, 17 września 1939 r. = IV rozbiór Polski”. Zabezpieczono ok. 300 ulotek.

10 listopada br. w Lublinie ujawniono dwa fakty kolportowania ulotek o treści j[ak] w[yżej]. Zabezpieczono 54 ulotki. Podjęto działania zmierzające do wykrycia sprawców kolportażu.

W związku z informacją, że w dniu 11 bm. na terenie Warszawy ma wystąpić masowy kolportaż ulotek związanych z obchodami 68. rocznicy odzyskania niepodległości podjęto działania zabezpieczające rejonów zagrożonych kolportażem. Stwierdzono kolportaż ulotek „Niepodległość i Solidarność” sygnowanych przez „Kongres Solidarności Narodów”⁸, zawierających tendencyjną interpretację postanowień z Teheranu i Jałty. Łącznie zabezpieczono 3100 egz. wymienionej ulotki.

Zatrzymano na gorącym uczynku kolportażu ulotek pt. „Bakcyl. Głos Wolnego SGPiS”⁹ studenta V roku SGPiS Daniela Alaina Koronę¹⁰, który dokonał kolportażu ok. 300 szt[uk] w[yżej] w[ymienionych] ulotek. D[aniela] Koronę osadzono w areszcie DUSW Warszawa-Śródmieście.

Na barierze dachu budynku PKO przy kinie „Moskwa” (rejon ul. Puławskiej) ujawniono i zdjęto transparent z namalowanymi farbą konturami Polski przedwrześniowej oraz napisami: „11 XI 1918”, „Wolni”, w lewym dolnym rogu napis farbą czerwoną: „Solidarni”.

W miejscowości Gołębki k. Ursusa przy cmentarzu ujawniono kolportaż ok. 2000 ulotek „W rocznicę niepodległości”. Podjęto działania wyjaśniające.

Źródło: AIPN, 0365/16, t. 3, k. 90–91, mps.

⁸ Mowa jest o Kongresie Solidarności Narodu. Kongres Solidarności Narodu – niewielkie ugrupowanie niepodległościowe założone wiosną 1983 r.; od 1989 r. działało pod nazwą Stronnictwo Wierności Rzeczypospolitej–Kongres Solidarności Narodu; przewodniczącym Kongresu był Wojciech Ziemiński; organizacja wydawała pismo „Polska Jutra”.

⁹ „Bakcyl. Głos Wolnego SGPiS” – pismo podziemne NZS, w latach 1986–1987 ukazało się 7 numerów.

¹⁰ Daniel Alain Korona (ur. 1963 r.), dr nauk ekonomicznych (1994, UW); absolwent SGPiS (1987); przed 1989 r. działał w podziemiu antykomunistycznym: NZS, TKK PPS (grupa Grzegorza Ilki); współpracownik działu zagranicznego ZR Mazowsze NSZZ „Solidarność”; w latach 1994–2007 pracownik Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN, od 2006 r. członek Rady Nadzorczej, następnie prezes Elwarr Sp. z o.o., od 2013 r. prezes Stowarzyszenia Walczących o Niepodległość 1956–1989. Inwigilowany od 25 III 1987 r. do 28 VII 1989 r. przez Wydział III SUSW w ramach SOS krypt. „Francuz”.

1987 maj 3, Warszawa – Załącznik do Informacji dzienniej z 3 maja 1987 r. dotyczący próby zorganizowania niezależnej demonstracji po mszy w katedrze wawelskiej

Tajne

Załącznik do Informacji dzienniej z 3 V 1987 r.
dot[yczący] próby zorganizowania nielegalnej demonstracji
po mszy w katedrze wawelskiej

W dniu 3 bm. o godz. 10.00 w katedrze na Wawelu odprawiona została msza w intencji 196. rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja oraz – o czym poinformował proboszcz katedry ksiądz J[anusz] Bielański¹ – w intencji Ojczyzny. Mszę celebrował ks. b[iskup] S[tanisław] Smoleński², a uczestniczyło w niej ok. 6 tys. osób. Kazanie, pozbawione akcentów politycznych, wygłosił ksiądz J[an] Kościółek³. W końcowej części nabożeństwa, podczas śpiewania pieśni *Boże, coś Polskę* część zebranych wzniosła palce w kształcie litery „V”. Ksiądz J[anusz] Bielański zaapelował o spokojne oraz zapewniające ład i porządek opuszczenie terenu katedry.

W tym samym czasie przed katedrą zgromadziło się ok. 500 osób, które wznosiły okrzyki: „Niech żyje papież”, „KPN”, „Precz z podwyżkami”, „Niech żyje Lech Wałęsa” oraz śpiewały „hymn «Solidarności»” i inne wrogie pieśni. Rozwinięto transparenty z napisami: „Wolność i Pokój”, „Naszym celem II Rzeczpospolita – KPN”, „Przemoc i nędza – precz” oraz „Precz z Jałtą – NRR” (Niepodległościowy Ruch Robotniczy⁴). Rozrzucano również kilkadziesiąt ulotek informujących o inicjatywie KPN powołania „Tymczasowej Komisji Stronictw Niepodległościowych”. Grupa ta, schodząc w sposób zorganizowany ze wzgórza wawelskiego, nadal wznosiła wrogie okrzyki, demonstrowała transparenty i zachowywała się agresywnie wobec wzywających do rozejścia się funkcjonariuszy MO. U podnóża Wawelu siły porządkowe przystąpiły do zatrzymania najbardziej aktywnych i agresywnych uczestników stanowiących czołówkę pochodu. Bez użycia środków przymusu zatrzymano ok. 45 osób, wśród których znaleźli się m.in.

¹ Janusz Bielański (1939–2018), duchowny katolicki; w 1963 r. przyjął święcenia kapłańskie, od 1983 r. proboszcz katedry na Wawelu i członek Kapituły Katedralnej; według materiałów ewidencyjnych i dokumentów w listopadzie 1982 r. pozyskany przez Wydział IV/WSiA KW MO w Krakowie w charakterze TW ps. „Waga”, współpracę zakończono w listopadzie 1990 r.; w 2007 r. pod wpływem zarzutów o współpracę z SB ks. kardynał Stanisław Dziwisz odwołał ks. Bielańskiego z funkcji proboszcza.

² Stanisław Smoleński (1915–2006), duchowny katolicki, teolog; w 1937 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1970–1992 biskup pomocniczy archidiecezji krakowskiej, od 1992 r. biskup pomocniczy senior archidiecezji krakowskiej.

³ Jan Kościółek (1919–2010), duchowny katolicki; w latach 1983–1995 proboszcz bazyliki Mariackiej w Krakowie; w latach pięćdziesiątych rozpracowywany przez PUBP w Bochni, materiały zniszczono.

⁴ W literaturze przedmiotu i znanych źródłach brak informacji o istnieniu takiej organizacji.

działacze KPN: R[yszard] Bocian⁵, A[gata] Michałek⁶, M[aciej] Gawlikowski⁷ i P[awel] Sabuda⁸. Pozostałe osoby rozeszły się spokojnie.

Przed mszą zatrzymano przewencyjnie 200 potencjalnych uczestników nielegalnej manifestacji, z którymi przeprowadzono rozmowy profilaktyczno-ostrzegawcze.

⁵ Ryszard Bocian (ur. 1939 r.), prawnik; absolwent UJ (1967), ukończył aplikację sądową i radcowską; w latach 1955–1956 członek ZMP, w latach 1956–1957 działał w opozycyjnym Rewolucyjnym Związku Młodzieży, w latach 1964–1980 członek PZPR; od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, w 1981 r. współzałożyciel KOWzP, przewodniczący KOWzP w AM w Krakowie, w grudniu 1981 r. uczestnik strajku studenckiego w AM; po 13 XII 1981 r. działał w podziemnych strukturach „Solidarności”, 22 X 1982 r. uznany przez Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia za winnego działalności w zawieszonym związku (odstąpiono od wymierzenia kary), od 29 października do 6 XII 1982 r. internowany, w okresie 13 V 1983 r. – 6 VI 1983 r. oraz 13 czerwca – 26 VII 1983 r. aresztowany, w okresie listopad 1981 r. – 1990 r. członek KPN, w 1982 r. założyciel, wydawca i redaktor pisma „Robotnik Polski w Walce”, w latach 1986–1988 szef Obszaru II (Małopolska) KPN, na III Kongresie KPN w 1989 r. wybrany do Rady Politycznej KPN. Inwigilowany od czerwca 1983 r. do maja 1990 r. przez Wydział III/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR krypt. „Konspirowy”.

⁶ Agata Michałek-Budzic (1964–2020), absolwentka Wydziału Prawa i Administracji oraz Instytutu Nauk Politycznych UJ (1989); w okresie marzec–grudzień 1981 r. w RMP, w latach 1982–1988 członek KPN, od 1982 r. kolporterka wydawnictw podziemnych, m.in. „Robotnika”, „Niepodległości”, „Opinii”, „Contry”, w latach 1983–1984 współpracowniczka podziemnego pisma KPN „Niepodległość”, w latach 1983–1988 zatrzymana ponad 60 razy przez SB, kilkakrotnie pobita, od 15 maja do 30 VII 1984 r. aresztowana, w okresie kwiecień 1985 r. – grudzień 1988 r. współzałożycielka i uczestniczka Ruchu WiP, w listopadzie 1987 r. członek założyciel PPS, członek CKW PPS, we wrześniu 1987 r. inicjatorka powołania i przewodnicząca (do marca 1988 r.) OKR PPS w Krakowie, w latach 1987–1988 redaktorka pisma PPS „Robotnik”, od lutego do jesieni 1988 r. wydawała i współredagowała pismo „Robotnik Polski”, w grudniu 1988 r. wycofała się z działalności w PPS; od 1989 r. działała w Polskim Klubie Ekologicznym, w latach 1989–1990 dyrektor biura Polskiej Partii Zielonych. Inwigilowana: w okresie grudzień 1983 r. – grudzień 1985 r. przez Oddział WSW w Krakowie (ojciec był oficerem WP), w okresie październik 1986 r. – czerwiec 1990 r. przez Wydział III/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR „Konspirowy”, w okresie grudzień 1987 r. – maj 1990 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR krypt. „Nowy”.

⁷ Maciej Gawlikowski (ur. 1967 r.), w latach 1982–1983 członek nieformalnych opozycyjnych grup młodzieżowych w Krakowie, w latach 1982–1984 współzałożyciel i redaktor podziemnego pisma Komitetu Samoobrony Młodzieży „Niezależność”, od 1983 r. współpracownik KPN, w latach 1984–1990 członek KPN, w latach 1986–1989 szef Organizacji Młodzieżowej KPN, autor pism KPN: „Niepodległość”, „Przegląd Krakowski”, „Informator”, „Contra”, „Detonator”, uczestnik prac Centralnego Kierownictwa Akcji Bieżącej KPN, wielokrotnie zatrzymywany przez SB, karany przez kolegia ds. wykroczeń, 3 V 1987 r. pobity przez milicyjne bojówki podczas ataku na pochód KPN; w latach 1990–1993 dziennikarz, reporter, wydawca Kroniki Krakowskiej w TV Kraków, korespondent „Wiadomości” TVP 1, w 1992 r. reporter „Panoramy” w TVP 2, w latach 1993–1994 redaktor Agencji Informacyjnej SIS-Serwis w Warszawie, w latach 1994–1996 współorganizator i wydawca „Pulsu Dnia” w TVP 1, od 1996 r. niezależny dziennikarz, producent telewizyjny. Inwigilowany przez Wydział III WUSW w Krakowie: w latach 1983–1985 w ramach SOS/SOR krypt. „Plastycy”, w latach 1985–1990 w ramach SOS/SOR krypt. „Desperat”, SOR krypt. „Konspirowy”, SOS krypt. „Aerozol”, SOR krypt. „Tor”.

⁸ Paweł Sabuda (ur. 1966 r.), student Wydziału Prawa UJ; od 1983 r. współpracownik KPN, od listopada 1984 r. członek KPN, w 1985 r. wydawca i drukarz „Biuletynu Nowohuckiego”, w latach 1986–1989 współpracownik „Opinii Krakowskiej”, w styczniu 1987 r. członek Studenckiej Sekcji Polskiej Ligi Praw Człowieka w Krakowie, w latach 1988–1989 w Kierownictwie Akcji Bieżącej Obszaru II (Małopolska) KPN, inicjator, organizator i przewodniczący Organizacji Studenckiej KPN, w 1988 r. członek Komitetu Organizacyjnego NZS na UJ. Inwigilowany: w okresie grudzień 1988 r. – maj 1990 r. przez Wydział III/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR krypt. „Konspirowy”, w okresie marzec 1989 r. – maj 1990 r. przez Wydział III-I/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR krypt. „Tor”.

Przebieg wydarzeń na Wawelu obserwowali dwaj przedstawiciele konsulatu USA: S. Black⁹ i J[ohn] Brown¹⁰ oraz przebywający w Krakowie radca polityczny Ambasady Francji w Warszawie – P[ascal] Meunier¹¹.

(Informacja na ograniczony rozdzielnik)

Źródło: AIPN, 0365/20, t. 1, k. 11–12, mps.

⁹ Prawdopodobnie chodzi o Dawida Stuarta Blacka. Dawid Stuart Black (ur. 1950 r.), od 1980 r. III sekretarz ambasady i wicekonsul ambasady USA. Inwigilowany w latach 1980–1982 przez Wydział I Departamentu II MSW w ramach SOS krypt. „Amon-80/IX”.

¹⁰ John Halit Brown (ur. 1948 r.), konsul USA w Krakowie; w latach 1986–1990 figurant SOS krypt. „Abel-86” prowadzonej przez Wydział II WUSW w Krakowie.

¹¹ Pascal Meunier (ur. 1953 r.), w latach 1985–1988 I radca ambasady Francji w Polsce; w czasie pobytu w Polsce kontrolowany operacyjnie w ramach SOS prowadzonej przez Wydział VII Departamentu II MSW.

1987 sierpień 16, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej z 16 sierpnia 1987 r. dotyczący obchodów 67. rocznicy „cudu nad Wisłą”

Tajne

Załącznik do Informacji dziennej z dnia 16 VIII 1987 [r.]

dot[yczący] przebiegu imprez związanych z obchodami 67. rocznicy „cudu nad Wisłą”

W dniu 15 sierpnia br. na terenie Warszawy i województwa stołecznego odbyły się następujące imprezy związane z obchodami 67. rocznicy tzw. cudu nad Wisłą:

– o godz. 12.00 w kościele [św.] Karola Boromeusza w Warszawie przy ul. Powązkowskiej odprawiona została msza w intencji: poległych na Wschodzie w 1920 r., żołnierzy poległych w kampanii wrześniowej 1939 r., bohaterów powstania warszawskiego, jeńców obozów w Ostaszkwie i Kozielsku^a, żołnierzy Państwa Podziemnego – Służby Zwycięstwu Polski, Związku Walki Zbrojnej, Armii Krajowej, „Naszyc wozdów” – J[ózefa] Piłsudskiego i dowódcy AK L[eopolda] Okulickiego, żołnierzy broniących Kresów Rzeczypospolitej oraz ks. Ignacego Skorupki.

Po zakończeniu mszy, w której uczestniczyło ok. 600 osób, zgodnie z zapowiedzią ks. Niedzielaka, część uczestników (ok. 400 osób) przemieściło się na cmentarz przy kościele w rejon „Krzyża Pomordowanych na Wschodzie”. Dokonano poświęcenia uprzednio wmurowanych tablic ku czci: żołnierzy AK Okręgu Nowogrodzkiego, obrońców Ziemi Wileńskiej, żołnierzy AK Okręgu Wileńskiego, żołnierzy oddziału dywersyjnego „Wachlarz”, 17 obrońców granic Rzeczypospolitej poległych w latach 1944–[19]51 oraz kilku tabliczek indywidualnych umieszczonych na „[Ś]cianie Mickiewiczowskiej”. Na zakończenie część uczestników uroczystości złożyła kwiaty na grobach Rydza-Śmigłego i ks. I[gnacego] Skorupki. Całość uroczystości miała charakter religijny, nie odnotowano faktów zakłócenia ładu i porządku publicznego;

– o godz. 14.30 na Cmentarz Komunalny (d[awny] Wojskowy) przybyła 15-osobowa grupa z Leszkiem Moczulskim. Udali się oni pod pomnik „Orląt Lwowskich”, gdzie zapalili znicze. Po ok. 30 minutach opuścili teren cmentarza. Zachowanie wyżej wymienionej grupy nie zawierało elementów negatywnych, nikt spośród jej członków nie wygłosił przemówienia.

W tym czasie w rejonie kwater[y] AK przebywało ok. 100 osób, które składały kwiaty na grobach żołnierzy AK Okręgu Wileńskiego. W ich zachowaniu także nie zaobserwowano elementów negatywnych lub wrogich. Do godzin wieczornych na terenie w[yżej] w[ymienionego] cmentarza nie zaobserwowano innych grup;

– w godz. 17.00–18.30 w kaplicy w Ossowie odbyła się msza, m.in. w intencji obrońców Ojczyzny z 1920 r. przed bolszewicką nawałą. Po nabożeństwie delegacje okolicznych zakładów pracy złożyły na cmentarzu przyległym do kaplicy 3 znicze z napisem „Solidarność” oraz 3 wieńce z następującymi szarfami: „Obrońcom Ojczyzny z roku

^a W tekście oryginału: Kobielsku.

1920 – pracownicy PIMB” (Przemysłowy Instytut Maszyn Budowlanych w Kobyłce), „Obrońcom Ojczyzny z roku 1920 – pracownicy ZSB” (Zakład[y] Stolarstwa Budowlanego w Wołominie), bez napisu z 2 białoczerwonymi szarfami. Część uczestników uroczystości (ok. 50 osób) przeszła pod pomnik ks. Ignacego Skorupki w Ossowie, gdzie ustawiono 3 znicze z napisem „Solidarność”. Poza wyżej wymienionym przypadkiem nie odnotowano innych faktów o charakterze negatywnym. W uroczystości uczestniczyło ok. 900–1000 osób;

– w godz. 18.00–19.00 w kaplicy na Cmentarzu Miejskim w Radzyminie odbyła się msza nawiązująca do rocznicy wojny w 1920 r. Przebieg nabożeństwa, kazanie oraz intencje modlitewne miały charakter religijny z akcentami pacyfistycznymi. Po mszy księża wraz z kilkoma osobami złożyli 3 wieńce na kwaterach żołnierzy poległych w 1920 r. W wystroju kaplicy oraz kwater żołnierskich nie stwierdzono elementów o negatywnym charakterze. W uroczystości uczestniczyło ok. 1000 osób.

Źródło: AIPN, 0365/23, t. 3, k. 114–115, mps.

1987 listopad, Gdańsk – Ankieta operacji milicyjnej dotycząca niezależnych obchodów święta 11 Listopada

Gdańsk, dnia ...^a XI 1987 [r.]

^bTajne

Egz. nr ^c2^c

Ankieta operacji milicyjnej

1. Krótki opis sytuacji operacyjno-politycznej, ze szczególnym uwzględnieniem rozpoznania operacyjnego i taktycznego

W dniu 11 listopada przypada 69. rocznica odzyskania niepodległości przez Polskę, która to rocznica w latach poprzednich wykorzystywana była przez działaczy opozycji politycznej do zaznaczenia swojej obecności i działania przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi publicznemu.

Od dłuższego już czasu rozpowszechniane były nawoływania do licznego uczestnictwa w nabożeństwach intencyjnych z tej okazji, które miały się odbyć: w kościele Mariackim o godz. 18.00 i w kościele św. Brygidy o godz. 18.30.

Z prowadzonego rozpoznania operacyjnego i z doświadczeń lat ubiegłych wynikało, że przedstawiciele opozycji, głównie byli działacze „Solidarności”, podejmą próby zorganizowania zbiorowego przejścia po zakończeniu nabożeństwa z kościoła Mariackiego pod pomnik Jana III Sobieskiego i zorganizowania tam nielegalnej manifestacji, co w konsekwencji prowadziłoby do wywołania zakłóceń ładu i porządku publicznego.

2. Rodzaj operacji, założenia taktyczne działań

W związku z zaistniałym zagrożeniem, w celu udaremnienia prób zakłóceń ładu i porządku publicznego na terenie miasta Gdańska, Sztab WUSW opracował plan operacji, w którym przewidziano następujące przedsięwzięcia:

– wytypowano na terenie Gdańska 3 sektory działania (rejony zagrożenia), w których do pełnienia intensywnej służby patrolowej wyznaczono po jednej kompanii NOMO;

– zorganizowano odwód nr 1 w sile trzech kompanii ZOMO, z których dwie zdyslokowano w sektorze obejmującym kościół Mariacki i pomnik Jana III Sobieskiego, tj. na Targu Węglowym, i jedną kompanię na Targu Rybnym;

– z pozostałych sił ZOMO utworzono odwód nr 2 w sile trzech kompanii, które w przypadku narastającego zagrożenia miały zostać przebazowane z m[iejsca] p[ostoju] na Biskupiej Górze na parking przy MUSW i przy Wydziale Transportu.

Przyjęty plan działania zakładał, iż w przypadku podjęcia prób zorganizowanego przejścia z kościoła Mariackiego w rejon pomnika Jana III Sobieskiego zadaniem pododdziałów

^a Brak daty dziennej.

^b Z lewej strony tekstu pieczęć z wpisanym odręcznie numerem dziennika o treści: Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Gdańsku, 20, L.dz. Im-0177/87.

^{c-c} Wpisano odręcznie.

zwarłych w tym sektorze będzie zaciągnięcie zapory na ciągu ulic Pańska, Węglarska i Kołodziejska oraz blokada pomnika.

W celu zabezpieczenia prawidłowej realizacji zadań, poza siłami pododdziałów zwartych, przewidziano zorganizowanie działań następujących rodzajów służb:

- grupy operacyjnej,
- grupy foto-filmowej,
- grupy operacyjno-dochodzeniowej,
- regulacji ruchu drogowego,
- sieci punktów obserwacyjno-meldunkowych stałych i ruchomych.

Przewidywane w planie Sztabu WUSW przedsięwzięcia miały na celu niedopuszczenie do zakłóceń ładu i porządku publicznego na terenie Gdańska, a tym samym uniknięcie konfrontacji sił porządkowych z wychodzącymi z kościoła.

3. Zestawienie sił i środków

Do przeprowadzenia operacji w dniu 11 listopada 1987 r. na terenie Gdańska zaangażowano następujące siły:

– działania w sektorach – 3 kompanie NOMO	– 348,
– odwody: nr 1 – 3 kompanie ZOMO	– 294,
nr 2 – 3 kompanie ZOMO	– 270,
– inne działania – grupa operacyjna WUSW	– 20,
– punkty obserw[acyjno-]meldunkowe	– 10,
– regulacja ruchu drogowego	– 30,
– grupa foto-filmowa WUSW	– 8,
– grupa operacyjno-dochodzeniowa	– 8.
Razem:	– 988

4. Opis przebiegu działań, czas trwania operacji, ocena i wnioski

Zgodnie z planem operacji w dniu 11 listopada 1987 r. o godz. 15.00 uruchomiono Stanowisko Dowodzenia Sztabu WUSW i wprowadzono w wyznaczone rejony pododdziały zwarte oraz skierowane do działania inne, pozostałe grupy funkcjonariuszy.

Nabożeństwa intencyjne w kościele Mariackim i św. Brygidy odbyły się w przewidzianym czasie. Zgromadziły one ok. 5 tys. uczestników w kościele Mariackim i ok. 800 w kościele św. Brygidy. Podczas trwania nabożeństw w rejonie kościołów nie notowano żadnych incydentów. W kościele Mariackim msza zakończyła się o godz. 19.45. Większość zgromadzonych po wyjściu rozchodziła się w różnych kierunkach, jednak na placu przed kościołem od strony ul. Św[iętego] Ducha zgromadziło się ok. 300 osób, wśród których zauważono dwa transparenty o treści: „Solidarność Młodzieży Walczącej” oraz „Uwolnić Morawieckiego”, i kilka palących się pochodni ze zwiniętych gazet. Wznosząc okrzyki „Solidarność”, grupa ta przemieszczała się w kierunku p[o]mnika [Jana III] Sobieskiego ul. Św[iętego] Ducha do ul. Węglarskiej, stanowiąc czoło samorzutnie tworzącego się pochodu.

Do grupy, wznosząc okrzyki, dołączali bowiem inni udający się do domów, tak że w momencie dochodzenia do prostopadłej ul. Kołodziejska–Węglarska grupa liczyła ok. 500 osób.

Wcześniej, decyzją kierownictwa Sztabu rozwinięto na linii tych ulic zapory i blokadę pomnika Jana III Sobieskiego oraz przemieszczono – zgodnie z planem – pododdziały odwodowe. Intensywne legitymowanie osób i rozwarstwianie na blokadach spowodowało,

że grupa natychmiast się rozeszła i wszyscy przechodzący udali się w różnych kierunkach do domów, tak że już o godz. 19.55 w rejonie tym panował spokój i porządek.

Wyjście zgromadzonych po nabożeństwie w kościele św. Brygidy, które zakończyło się o godz. 20.05, przebiegło bez jakichkolwiek zakłóceń.

Tak więc w dniu 11 listopada 1987 r. na terenie Gdańska nie dopuszczono do zakłóceń ładu i porządku. Było to efektem trafnych decyzji i właściwie przygotowanego planu operacji. Znając z rozpoznania zamierzenia przeciwnika politycznego, nie dopuszczono do przejścia wychodzących z kościoła pod pomnik Jana [III] Sobieskiego, tym samym udaremniono próbę zorganizowania nielegalnej manifestacji oraz zakłócenia ładu i porządku na terenie miasta.

Na podkreślenie zasługuje właściwa postawa, konsekwencja i opanowanie funkcjonariuszy wykonujących służbę na zaporach na ciągu ulic Pańska–Węglarska–Kołodziej-ska–Tkacka.

5. Zestawienie strat powstałych w wyniku działań

W czasie prowadzenia operacji nie poniesiono żadnych strat.

6. Liczba osób zatrzymanych i zastosowane wobec nich sankcje

W trakcie operacji nie dokonywano zatrzymań osób.

7. Numer ewidencyjny teczek operacji

Im-0177/87

Naczelnik Wydziału
W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania]
WUSW w Gdańsku
pplk R. Guzikowski^d

Wyk[onano] w 2 egz.

Egz. nr 1 – Biuro Oper[acyjnej] KG MO

Egz. nr 2 –teczka dok[umentacji] operacji

HK/BK

L.dz. masz. Nr 76/87

Źródło: AIPN Gd, 564/194, k. 11–14, mps.

^d Opatrzono nieczytelnym podpisem.

1988 kwiecień 22, Toruń – Plan działań operacyjno-profilaktycznych w stosunku do grup podziemia politycznego ukierunkowany na zapewnienie spokojnego przebiegu 1 i 3 maja w województwie toruńskim

Zatwierdzam^a

^b22 IV [19]88 [r.]^b

Toruń, 22 IV 1988 [r.]
Tajne spec[jalnego] znaczenia
Egz. nr ^b2^b

Plan

działań operacyjno-profilaktycznych w stosunku do grup podziemia politycznego
ukierunkowany na zapewnienie spokojnego przebiegu 1 i 3 maja
w woj[ewództwie] toruńskim

I. Streszczenie posiadanych materiałów

W województwie toruńskim funkcjonuje obecnie kilka niezależnych od siebie struktur opozycyjnych, niemających wprawdzie większego społecznego poparcia, dysponujących jednak dostępem do nielegalnych wydawnictw i urzędów poligraficznych, jak również zdeterminowanych i doświadczonych. W kontekście 1 i 3 maja znaczenie posiadają:

- Regionalna Komisja Koordynacyjna [NSZZ] „S[olidarność]”,
- WiP¹,
- Niezależny Ruch Społeczny [NSZZ] „S[olidarność]”,
- KPN.

Niezależnie od tych struktur, możliwe są spontaniczne, nieuzgadniane działania pojedynczych osób i grup w formach trudnych do przewidzenia. Według stanu rozpoznania na dzień 21 kwietnia stan rozpoznania przedstawia się następująco:

^a *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

^{b-b} *Wpisano odręcznie.*

¹ Ruch Wolność i Pokój – opozycyjny ruch społeczny o charakterze pacyfistycznym i proekologicznym powstały w kwietniu 1985 r.; działał w obronie odmawiających służby wojskowej oraz przeciwko niszczeniu środowiska naturalnego, nie posiadał sformalizowanych struktur; skupiał kilkuset aktywnych działaczy (najbardziej znani: Jacek Czapotowicz, Roland Kruk, Radosław Gawlik, Piotr Niemczyk, Jarosław Dubiel, Marek Adamkiewicz, Klaudiusz Wesolek); działacze WiP byli zróżnicowani ideowo (należeli m.in. do NZS, KPN, Ruchu Społeczeństwa Alternatywnego); pierwszą dużą akcją było odsyłanie książeczek wojskowych do URM i MON; po wybuchu w elektrowni atomowej w Czarnobylu zorganizowano szereg akcji w obronie środowiska naturalnego (m.in. domagano się zamknięcia Huty Siechnice, protestowano przeciw budowie elektrowni jądrowej w Żarnowcu oraz składowaniu odpadów radioaktywnych w Międzyrzeczu); prowadzono działalność wydawniczą (m.in. pisma: „A Capella”, „Bez Przemocy”, „Biuletyn WiP”, „Dezterter”, „Serwis Informacyjny Ruchu WiP”); utrzymywano kontakty z przedstawicielami pacyfistycznymi i organizacjami ekologicznymi z Europy Zachodniej (w maju 1987 r. zorganizowano międzynarodowe seminarium w Warszawie: „Pokój międzynarodowy i porozumienia helsińskie”); w maju i sierpniu 1988 r. WiP wspierał strajki, współpracował z lokalnymi strukturami NSZZ „Solidarność” i innymi organizacjami opozycyjnymi (PPS, NZS, Pomarańczowa Alternatywa); na początku lat dziewięćdziesiątych działalność Ruchu WiP zanikła; od kwietnia 1987 r. WiP był inwigilowany przez Wydział II Departamentu III MSW w ramach SOR krypt. „Błękiti”.

1 maja

– z ramienia RKK [NSZZ] „S[olidarność]” za przygotowanie działań związanych z 1 Majem odpowiedzialny jest R[yszard] Musielak², który w tym względzie współdziała z WiP-em jako wykonawcami. Podstawowe formy to przygotowanie ulotek i grup do włączenia się do oficjalnego pochodu – pod własnymi hasłami;

– w Geofizyce³ zanotowano głosy o możliwej kontrmanifestacji na Bulwarze Filadelfijskim;

– N[iezależny] R[uch] S[połeczny NSZZ] „S[olidarność]” prowadzi od 15 bm. (zgodnie z wyprzedzającymi informacjami) kolportaż w Toruniu ulotek wzywających do bojkotu pochodu i udziału w nabożeństwie w kościele oo. Jezuitów o godz. 9.00 dnia 1 maja. Apeluje też o włączanie się grup do pochodu pod własnymi hasłami. Ta sprzeczność programowa wynika z charakteru NRS;

– przywódcy prosolidarnościowych rad pracowniczych (Toral/Merinetex) bojkotują przygotowania do 1 Maja;

– KPN deklaruje brak działań w dniu 1 maja. Sytuacja może ulec zmianie po planowanych konsultacjach z Moczulskim.

3 maja

Jak dotychczas jedyną imprezą planowaną na ten dzień jest nabożeństwo w kościele p[od]w[ezwaniem] Chrystusa Króla o godz. 18.00. Aktyw opozycyjny przygotowuje przemówienia (K[rystyna] Sienkiewicz⁴, E[lżbieta] Michalak⁵). Przewiduje się transparenty

² Ryszard Musielak (ur. 1950 r.), absolwent PW (elektronika 1973 r.); od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, w 1981 r. członek ZR, w marcu 1981 r. współzałożyciel toruńskiego KOWzP; od 13 XII 1981 r. do 10 XII 1982 r. internowany, w latach 1983–1984 wiceprzewodniczący, w latach 1984–1985 przewodniczący RKW NSZZ „Solidarność” Regionu Toruńskiego, w 1986 r. redaktor naczelny podziemnego „Toruńskiego Informatora Solidarności”, w latach 1986–1988 szef i drukarz podziemnego Wydawnictwa Wolne Słowo, od 30 XII 1987 r. w jawnej RKK NSZZ „Solidarność” Regionu Toruńskiego, od 1 VII 1988 r. kierownik Sekretariatu RKK, następnie wiceprzewodniczący i członek Prezydium; w latach 1989–1991 delegat na KZD NSZZ „Solidarność”, przewodniczący ZR, członek KK. Inwigilowany: w okresie październik 1981 r. – październik 1989 r. przez Wydział III-A/Wydział V/Inspektorat 2 KW MO/WUSW w Toruniu w ramach SOS/SOR krypt. „Elita”, w okresie marzec 1983 r. – lipiec 1988 r. przez Wydział V/III KW MO/RUSW/WUSW w Toruniu w ramach SOR krypt. „Bumerang”, w okresie październik–grudzień 1985 r. przez pion V RUSW w Toruniu w ramach SOS krypt. „Delegaci”.

³ Geofizyka Toruń – przedsiębiorstwo świadczące szeroki zakres zintegrowanych usług geofizycznych na potrzeby poszukiwań konwencjonalnych i niekonwencjonalnych złóż ropy naftowej i gazu ziemnego, wód geotermalnych, a także lokalizacji i monitoringu podziemnych zbiorników; znaczący ośrodek działalności NSZZ „Solidarność”.

⁴ Krystyna Sienkiewicz (ur. 1941 r.), absolwentka Studium Medycznego Pielęgniarstwa w Elblągu (1968); od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”, redaktorka toruńskiego niezależnego pisma „Biuletyn Informacyjny Służby Zdrowia”; od 13 XII 1981 r. do 24 VII 1982 r. internowana, w latach 1982–1989 kolporterka prasy i wydawnictw podziemnych, organizatorka spotkań podziemnych struktur NSZZ „Solidarność”, KPN, Ruchu WiP, w latach 1983–1984 współpracowniczka podziemnej NSZZ „Solidarność” RI, od 15 XII 1982 r. do stycznia 1983 r. aresztowana, 25 IV 1984 r. ponownie aresztowana, w sierpniu 1984 r. zwolniona na mocy amnestii, w latach 1987–1989 członek jawnej RKK NSZZ „Solidarność” Regionu Toruńskiego, w latach 1988–1989 szefowa Wszechnicy Związkowej NSZZ „Solidarność”, w 1989 r. kierowniczka Biura Wyborczego Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie woj. toruńskiego; w latach 1989–1992 podsekretarz stanu w Ministerstwie Zdrowia, w latach 1993–2004 w UP, w latach 1993–1997 poseł na Sejm RP z listy UP, w latach 2001–2005 senator RP z listy SLD–UP. Inwigilowana: w okresie sierpień 1981 r. – październik 1989 r. przez Wydział III/Inspektorat 2 KW MO/WUSW w Toruniu w ramach SOR krypt. „Aktywistka”, w latach 1983–1989 przez Wydział III WUSW w Toruniu w ramach SOR krypt. „Hydra”.

⁵ Elżbieta Michalak-Błażejewicz (1958–2020), od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, członek MKZ w Chełmnie, współzałożycielka Duszpasterstwa Ludzi Pracy przy kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Chełmnie; po wprowadzeniu stanu wojennego organizowała pomoc dla internowanych, w latach 1982–1989 organizowała oraz brała czynny udział w mszach patriotycznych, od 1986 r. działała w KPN, kierowała strukturami

i emblematy nielegalnych ugrupowań na terenie przykościelnym, tam też ma odbyć się zasadniczy wiec.

Odnotować należy następujące elementy charakterystyczne dla sytuacji:

- nie notuje się przygotowań do negatywnych działań w miejscowościach mniejszych;
- po powrocie przedstawicieli Regionu z tzw. niezależnych obchodów 45. rocznicy powstania w getcie mowa jest, że być może władze zgodzą się po cichu akceptować „niezależne” obchody 1 Maja. Może to oznaczać odejście od obecnej, dość pasywnej koncepcji na rzecz bardziej dynamicznego wariantu działania;
- w najbliższych dniach odbędą się imprezy mogące mieć wpływ na plany opozycji związane z 1 Majem: wyjazdy do Częstochowy (WiP) i Warszawy (NRS) oraz nabożeństwa – w intencji ojczyzny w Grudziądzu 24 bm. i za służbę zdrowia w Toruniu 27 bm.

II. Planowane kierunki działań i ważniejsze przedsięwzięcia:

1. Przeprowadzić kontrolę dokumentów i bagaży grupie WiP wyjeżdżającej do Częstochowy dnia 23 kwietnia, godz. 1.40. W świetle posiadanych informacji grupa ta ma dokonać w Częstochowie kolportażu ulotek. Przedsięwzięcie realizowane w[edług] odrębnego planu przez grupę operacyjno-śledczą, Wydział III, RUSW Toruń.

2. Przeprowadzić kontrolę dokumentów grupie NRS [NSZZ] „S[olidarność]” wyjeżdżającej do Warszawy 24 kwietnia, w celu pełnej identyfikacji uczestników. Przedsięwzięcie w[edług] odrębnego planu wykonuje grupa operacyjno-śledcza i RUSW Toruń

3. Podjąć działania profilaktyczne w stosunku do księży z parafii p[od] w[ezwaniem] Chrystusa Króla, oo. Jezuitów, św. Józefa w Toruniu i p[od] w[ezwaniem św.] M[aksymiliana Marii] Kolbego w Grudziądzu – w związku z planowanymi tam imprezami. Wykonuje Wydział IV i RUSW Grudziądz.

Opracować plany zabezpieczenia tych imprez i zrealizować je w zakresie zapewnienia odpowiedniej dokumentacji oraz porządku. Wykonuje Wydział IV, inne zainteresowane jednostki operacyjne, Wydział W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania].

4. Przeprowadzić rozmowy profilaktyczne i ostrzegawcze z osobami znanymi z negatywnych postaw, które mogą zakłócić dzień 1 maja. Rozpocząć od dnia 22 kwietnia br., w miarę postępującego rozpoznania bieżąco uzupełniać przedstawione propozycje. Wykonują jednostki operacyjne SB w[edług] załączonego spisu.

5. Zorganizować grupy jawnej obserwacji, celem poddania kontroli figurantów podejrzanych o zamiar zakłócenia porządku 1 i 3 maja. Wykonuje naczelnik Wydziału „B” w oparciu o koncepcję działań dot[yczących] A.S.⁶, z odpowiednimi do sytuacji modyfikacjami.

6. Wytypować do prewencyjnych zatrzymań osoby, które w świetle potwierdzonych informacji chcą dopuścić się szczególnie poważnych naruszeń porządku. Realizację tego przedsięwzięcia odrębnie uzgodnić z Biurem Śledczym MSW. Wykonuje Wydział Śledczy i pod jego zwierzchnictwem zainteresowane jednostki operacyjne SB.

7. W sferze działań rozpoznawczych, zwłaszcza agenturalnych, przewiduje się:

KPN w Chełmnie; w latach 1991–1993 poseł na Sejm RP z listy KPN. Inwigilowana od czerwca 1985 r. do stycznia 1990 r. przez SB RUSW w Chełmnie w ramach SOS/SOR krypt. „Ratusz I”.

⁶ Nie rozszyfrowano skrótu.

– zapewnić maksymalną aktywność osobowych źródeł informacji uplasowanych w nielegalnych strukturach („Stach”⁷, „Mat”⁸, „Jod”⁹, „131”¹⁰, „Ester”¹¹, „Marek”¹², „Jurek”¹³ i in[ni]), w celu bieżącego aktualizowania rozpoznania oraz przejmowania możliwie największych – bez dekonspiracji – ilości nielegalnych materiałów propagandowych oraz dezorganizowania i ograniczania inicjatyw przeciwnika;

– dla należytej obsługi tych źródeł ustala się w okresie 30 kwietnia – 3 maja całodobowy dyżur [...]^c;

– zapewnić ciągłą eksploatację w okresie 29 kwietnia – 3 maja obiektów techniki operacyjnej o szczególnym znaczeniu. Wykonuje grupa operacyjno-śledcza, Wydział „T”, inne jednostki stosownie do potrzeb.

8. Elastycznie reagować na spływ informacji o planowanych zakłóceniach 1 i 3 maja, przewidując m.in. przeszukania w mieszkaniach osób, które przygotowują lub przechowują nielegalne materiały propagandowe w znacznej ilości, rozwiązywania zebrań organizacyjnych i inne – zgodnie z oceną stanu zagrożenia i możliwościami formalno-prawnymi. Wykonują zainteresowane jednostki organizacyjne SB w porozumieniu z Wydziałem Śledczym, za aprobatą kierownictwa WUSW.

9. Przeprowadzić tajne przeszukanie u Krystyny Kuty z zamiarem ustalenia, czy posiada większe ilości materiałów bezdebitowych. W przypadku potwierdzenia – przeprowadzić przeszukanie procesowe. Wykonuje RUSW Toruń, grupa operacyjno-śledcza, jednostki współdziałające w[edłu]g odrębnego planu.

Naczelnik Wydziału Śledczego
WUSW w Toruniu
ppłk E[ugeniusz] Gawroński¹⁴

Kierownik Grupy Operacyjno-Śledczej
WUSW w Toruniu
kpt. H[enryk] Misz¹⁵

^c *Fragment pominięty przez autorów publikacji.*

^d *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

⁷ Według materiałów ewidencyjnych i dokumentów był nim Mariusz Witeczak. Mariusz Witeczak (ur. 1957 r.), wówczas student II roku Wydziału Prawa i Administracji UMK; pozyskany do współpracy 7 IX 1978 r. przez Wydział V KW MO w Toruniu do inwigilacji środowiska SKS i KSS „KOR” działającego na uczelni, współpracę zakończono 7 III 1985 r.

⁸ Brak danych umożliwiających identyfikację.

⁹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹⁰ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹¹ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹² Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹³ Brak danych umożliwiających identyfikację.

¹⁴ Eugeniusz Gawroński (1932–1991), od września 1952 r. do marca 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od czerwca 1975 r. zastępca i p.o. naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Toruniu, od lutego 1977 r. do lutego 1990 r. naczelnik Wydziału Śledczego KW MO/WUSW w Toruniu.

¹⁵ Henryk Misz (ur. 1950 r.), od marca 1974 r. do maja 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od października 1982 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO/WUSW w Toruniu, od stycznia 1989 r. kierownik Inspektoratu 2 WUSW w Toruniu, od listopada 1989 r. do marca 1990 r. naczelnik Wydziału Studiów i Analiz WUSW w Toruniu.

Wykonano w 2 egz.

Oprac. i druk HM

^bEgz. 1 – grupa operacyjna

Egz. 2 – Wydz[iał] Śledczy^b

Źródło: AIPN By, 076/19, k. 9– 3, mps.

1988 kwiecień, Warszawa – Plan kierunkowy zabezpieczenia obchodów 197. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja

„Zatwierdzam”^a
L.dz. SD-0227/88^c

Warszawa, ...^b IV 1988 [r.]
Tajne^d
Egz. nr 10^e

Plan kierunkowy
zabezpieczenia obchodów 197. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja.
fOperacja krypt. „Kolumna – 88”

I. Założenie

W bieżącym roku przypada 197. rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja. Centralnym punktem obchodów będzie uroczyste wciągnięcie flagi państwowej na maszt Zamku Królewskiego z pełnym ceremoniałem wojskowym, dokonanie wpisu do księgi pamiątkowej oraz koncert w wykonaniu chóru i orkiestry Centralnego Zespołu Artystycznego WP.

Rozpoczęcie uroczystości – organizowanych przez Radę Państwa – przewidywane jest o godz. 11.15^g. Wezmą w niej udział przedstawiciele najwyższego kierownictwa partyjno-rządowego PRL, CK SD, NK ZSL, RK PRON, ZG ZBoWiD, organizacje młodzieżowe, kombatancki oraz delegacje zakładów pracy (ogółem ok. 7 tys. osób). Ponadto, o godz. 10.00 odbędzie się uroczystość złożenia kwiatów na grobie – pomniku Stanisława Staszica, usytuowanym na terenie przykościelnym N[ajświętszej] M[arii] P[anny] przy ul. Gwiazdzistej 81. W uroczystości wezmą udział przedstawiciele Rady Państwa i Prezydium Sejmu.

Z rozpoznania operacyjnego wynika, że podobnie jak w latach poprzednich, należy liczyć się z próbami podejmowania przez podziemie polityczne wrogich działań, mających na celu zakłócenie uroczystości lub wywołanie niepokojów po jej zakończeniu polegają[cy]ch na:

– zakłóceniu przebiegu uroczystości oficjalnej;

^a *Opatrzono nieczytelnym podpisem i pieczęcią o treści: Z[astęp]ca szefa Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych ds. Służby Bezpieczeństwa w Warszawie płk mgr Grzegorz Baranowski. Grzegorz Baranowski (1940–1993), od listopada 1962 r. do lipca 1990 r. funkcjonariusz SB KS MO/SUSW w Warszawie, od listopada 1972 r. zastępca naczelnika Wydziału „B”, od października 1976 r. zastępca naczelnika Wydziału II, od lutego 1983 r. naczelnik Wydziału V-2, od sierpnia 1985 r. zastępca szefa ds. SB, od lutego 1988 r. I zastępca szefa ds. SB.*

^b *Brak daty dziennej.*

^c *Z prawej strony tekstu opatrzona nieczytelnym podpisem dekretna o treści: kpt. Adamus, 27 IV [19]88 [r.]. Adamus – bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.*

^d *Na klauzuli i numerze egzemplarza opatrzona nieczytelnym podpisem odręczna adnotacja o treści: kpt. Wilczyński, w[edlu]g rozmowy – plan W[ydziału] R[uchu] D[rogowego] w[edlu]g ustaleń z B[iurem] O[chrony] R[ządu], 28 IV [19]88 [r.]. Wilczyński – bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.*

^{e-e} *Wpisano odręcznie.*

^f *Z lewej strony tekstu pieczęć z wpisaną odręcznie datą i numerem dziennika o treści: Stołeczny Urząd Spraw Wewnętrznych w Warszawie, Wpłynęło dn[ia] 28 IV 1988 r., 22, L.dz. WRD-II-01484/88.*

^{g-g} *Podkreślono odręcznie.*

- zorganizowaniu kontrmanifestacji w rejonie Starego Miasta;
- podejmowaniu prób zorganizowania nielegalnego wiecu z wykorzystaniem frekwencji po okolicznościowych mszach w katedrze lub w innych kościołach i ewentualnego przejścia w kierunku G[robu] N[iezanego] Ż[ołnierza]. Msze intencjonalne odbędą się w godzinach przedpołudniowych w kościołach ˝św. Anny i ˝w. Marcina oraz o godz. 18.00 w katedrze˝;

- organizowaniu wieców na terenie uczelni (ze szczególnym uwzględnieniem Uniwersytetu Warszawskiego), połączonych z wyjściem na ulice;

- kolportażu wrogich ulotek, umieszczaniu transparentów i napisów o wrogiej treści itp.

Ocena aktualnej sytuacji polityczno-operacyjnej na terenie m.st. Warszawy została przedstawiona szczegółowo w założeniach Planu kierunkowego SUSW – operacji „M-88”, L.dz. SD-0170/88 z dnia 11 kwietnia br.

II. Organizacja dowodzenia:

1. Całokształtem przedsięwzięć operacyjno-ochronnych, przy ścisłym współdziałaniu z kierownictwem BOR MSW, kieruje Sztab SUSW powołany Zarządzeniem nr 011 Szefa SUSW.

2. System dowodzenia:

a) Stanowisko Dowodzenia wyznacza się w pokoju sztabowym W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania], [...]^h,

b) Wysunięte Stanowisko Dowodzenia wyznacza się w samochodzie m[ar]ki Star 29 WT, usytuowanym w rejonie pl. Zamkowego,

c) łączność pomiędzy SD a dowódcami poszczególnych operacji utrzymywana będzie w ramach wydzielonego kanału radiowego,

d) dowódcy operacji utrzymywać będą łączność z podległymi funkcjonariuszami w sieci wyodrębnionej przy wykorzystaniu kryptonimów własnych.

III. Organizacja zabezpieczenia:

1. Całokształt przedsięwzięć podejmowanych przez SB i MO Stołecznego Urzędu Spraw Wewnętrznych podzielono na dwa etapy:

Etap pierwszy – Działania wyprzedzające w zakresie:

- prowadzenia szerokich działań operacyjno-rozpoznawczych przy wykorzystaniu poufnych osobowych źródeł informacji w celu ujawnienia oraz likwidowania konspiracyjnych struktur i grup antysocjalistycznych, uzyskiwania wyprzedzających informacji o ich planach i zamierzeniach;

- podejmowania stosownych przedsięwzięć w celu wyprzedzania kolejnych inicjatyw przeciwnika i udaremniania realizacji wrogich zamiarów, m.in. w drodze zatrzymywania ich inspiratorów oraz przeprowadzania rozmów profilaktyczno-ostrzegawczych z osobami [podejrzewanymi], że mogą podjąć wrogie działania;

- rozpoznania zamierzeń hierarchii kościelnej oraz prowadzenia kompleksowych działań przeciwko usiłowaniu wykorzystania uroczystości kościelnych do realizacji wrogich i politycznie szkodliwych akcji;

- zwiększenia wysiłków w kierunku wykrywania nielegalnej bazy wydawniczej i zapobiegania kolportażowi antysocjalistycznych tekstów, haseł itp.;

- prowadzenia rozpoznania posesyjnego w rejonie pl. Zamkowego;

^h Fragment pominięty przez autorów publikacji.

– przejścia pod nadzór pl. Zamkowego po sprawdzeniu pirotechnicznym.

Etap drugi – Zabezpieczenie przebiegu uroczystości.

W działaniach ujęte zostaną przedsięwzięcia operacyjno-prewencyjne, mające na celu zapewnienie optymalnego stanu porządku i bezpieczeństwa, w celu uniemożliwienia dokonania wszelkich wrogich bądź politycznie szkodliwych aktów mogących zagrażać bezpieczeństwu osobistemu przedstawicieli najwyższych władz partyjno-państwowych i innych uczestników uroczystości lub w inny sposób niekorzystnie oddziaływać na jej atmosferę.

Całość sił i środków użytych do działań zostanie podzielona na dwie zasadnicze części:

- do zabezpieczenia uroczystości oficjalnej,
- do działań na wypadek „p[odwyższonego] z[agrożenia]”.

2. Realizacja zadań związanych z zabezpieczeniem przebiegu uroczystości zostaje podzielona na następujące operacje:

Operacja 1 – Rozpoznanie i zabezpieczenie posesyjne:

- dowódca – ppłk W[acław] Czępiński¹, szef DUSW W[arsza]wa-Śródmieście,
- zastępcy dowódcy: d[o] s[praw] operacyjnych – ppłk J. Maj, zastępca szefa DUSW W[arsza]wa-Śródmieście; d[o] s[praw] prewencji – kpt. M. Luty², komendant Komis[ariatu] XVIII MO DUSW W[arsza]wa-Śródmieście.

Celem operacji jest uniemożliwienie wykorzystania otoczenia rejonu pl. Zamkowego (budynki mieszkalne i obiekty użyteczności publicznej) do dokonania aktu terrorystycznego, kolportażu wrogiej literatury itp.

W związku z powyższym dowódca operacji dokona następujących przedsięwzięć:

– niezwłocznie przystąpi do wszechstronnego rozpoznania posesyjnego lokatorów zamieszkałych w budynkach usytuowanych w rejonie przyległym do pl. Zamkowego, na tzw. linii strzału;

– od dnia 2 maja br., [od] godz. 8.00 do czasu przejścia po sprawdzeniu pirotechnicznym pl. Zamkowego przez dowódcę operacji nr 2, przystąpi do prewencyjnego zabezpieczenia wyznaczonego rejonu;

– w porozumieniu z naczelnikiem Wydziału IV SUSW ustali sposób operacyjnego zabezpieczenia kościoła pw. św. Anny;

– w nocy z dnia 2 [na] 3 maja br. przeprowadzi wnikliwą penetrację rejonu pl. Zamkowego;

– dnia 3 maja br., od godz. 8.00 do zakończenia uroczystości, zabezpieczy siłami operacyjnymi i mundurowymi obiekty wytypowane w czasie rozpoznania posesyjnego.

Użyte siły:

- funkcjonariuszy DUSW – 20,
- funkcjonariuszy ZOMO – 30 (II b[atalion] o[peracyjny]),
- funkcjonariuszy WSO Legionowo – 50.

Operacja 2 – Prewencyjno-operacyjne zabezpieczenie pl. Zamkowego:

- dowódca – ppłk M. Szablewski, szef Sztabu ZOMO,

¹ Wacław Czępiński (ur. 1941 r.), w maju 1964 r. przyjęty do służby w Komendzie MO m.st. Warszawy (ZOMO), od września 1975 r. zastępca komendanta KD MO Warszawa-Wola, od lipca 1978 r. zastępca komendanta KD MO Warszawa-Ochota, od 1983 r. szef DUSW Warszawa-Śródmieście, w marcu 1990 r. wydalony ze służby.

² Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

– zastępcy [dowódcy]: d[o] s[praw] operacyjnych – mjr A[ndrzej] Dobrzelewski³, zastępca naczelnika Wydz[iału] III-1 SUSW; d[o] s[praw] prewencji – kpt. J. Leśniewicz⁴, dowódca II b[atalionu] o[peracyjnego] ZOMO.

Zadaniem funkcjonariuszy biorących udział w zabezpieczeniu jest przeciwdziałanie próbom podejmowania działań mogących zagrozić bezpieczeństwu osób ochraniających, niedopuszczenie do wrogich wystąpień, kolportażu ulotek, pisania hasel o wrogich treściach oraz zatrzymywanie osób usiłujących wywołać ekscesy godzące w porządek publiczno-prawny itp.

W tym celu dowódca operacji:

– rozstawi kordony rozczłonkowane funkcjonariuszy ZOMO w miejscach określonych planem szczegółowym;

– skieruje patrole mundurowe i operacyjne na zaplecza kordonów oraz wystawi posterunki przy wejściach na pl. Zamkowy z trasy W–Z, z zadaniem obserwowania i niedopuszczenia w strefę chronion[ą] osób nieupoważnionych;

– dokona podziału pl. Zamkowego na odcinki, w których uwzględni użycie lin i micyjnych płótków zaporowych;

– przy dowódcach odcinków umieści odwody I rzutu, z zadaniem szybkiego reagowania na wszelkie wrogie zjawiska mogące zakłócić przebieg uroczystości;

– funkcjonariuszy operacyjnych skieruje do działań wśród zgromadzonej publiczności oraz na kierunkach rozchodzenia się uczestników mszy okazjonalnych.

Użyte siły:

– funkcjonariuszy ZOMO (do zabezpieczenia rejonu pl. Zamkowego) – 100,

– funkcjonariuszy ZOMO (odwód I rzutu) – 190,

– funkcjonariuszy WSO Legionowo – 400.

Operacja 3 – Zabezpieczenie porządku w ruchu drogowym:

– dowódca – ppłk W. Dreczko, naczelnik WRD SUSW,

– zastępca [dowódcy] – kpt. A. Trocha⁵, zastępca naczelnika WRD.

Dowódca operacji, w porozumieniu z Wydziałem Komunikacji Urzędu m.st. Warszawy, zapewni:

– zabezpieczenie tras przejazdów i parkingów dla pojazdów osób ochraniających i innych zaproszonych gości;

– wyłączenie ruchu pojazdów z rejonu pl. Zamkowego;

– organizację ruchu objazdowego;

– wystawienie posterunków kierowania ruchem w rejonie przyległym do pl. Zamkowego oraz w newralgicznych punktach Śródmieścia;

– organizację ruchu drogowego w przypadku działań blokadowo-rozpraszających pododdziałów zwartych ZOMO;

– sprawny przejazd pododdziałów ZOMO z wyznaczonych m[iejsc] p[ostoju] do rejonów zagrożonych, w wypadku poważnego naruszenia porządku publicznego.

³ Andrzej Dobrzelewski (ur. 1940 r.), od kwietnia 1963 r. do maja 1988 r. funkcjonariusz SB KS MO/SUSW w Warszawie, od stycznia 1978 r. kierownik sekcji w Wydziale III-A, od września 1978 r. zastępca naczelnika Wydziału III-A, od lipca 1983 r. zastępca naczelnika Wydziału III-1.

⁴ Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

⁵ Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

Użyte siły:

- funkcjonariuszy W[ydziału] R[uchu] D[rogowego] – 110,
- funkcjonariuszy S[zkoły] R[uchu] D[rogowego] Iwiczna – 100.

Operacja 4 – Zabezpieczenie antyterrorystyczne:

- dowódca – kpt. S. Kozłowski⁶, naczelnik Wydziału Zabezpieczenia SUSW,
- zastępca dowódcy d[o] s[praw] operacyjnych – mjr. R[yszard] Zakrzewski⁷, zastępca naczelnika Wydziału „B”.

Działania antyterrorystyczne obejmować będą zespół przedsięwzięć operacyjno-ochronnych istotnych dla zapewnienia bezpieczeństwa osobistego osób ochraniających w czasie ich pobytu na pl. Zamkowym, tj. osłona kierownictwa PRL, obserwacja i zabezpieczenie potencjalnych „linii strzału” oraz organizacja grupy specjalnej.

W związku z powyższym dowódca operacji:

- wyznaczy grupę specjalną złożoną z funkcjonariuszy operacyjnych i Wydziału Zabezpieczenia, wyposażoną w automatyczną broń krótką, sprzęt do cięcia metali i sprzęt filmowy. Zadaniem grupy będzie penetracja najbliższego otoczenia w celu niedopuszczenia do ewentualnej próby zamachu z bliskiej odległości oraz dokumentowanie fotograficzne wszystkich, mających istotne znaczenie zjawisk i wydarzeń;
- skieruje grupy funkcjonariuszy na zaplecze kordonów ZOMO z zadaniem natychmiastowego reagowania na wszelkie symptomy aktów terrorystycznych;
- zorganizuje punkty obserwacyjno-meldunkowe zlokalizowane w sposób gwarantujący pełną obserwację pl. Zamkowego i zapewniający dozorowanie obiektów na tzw. linii strzału. Do punktów tych skieruje strzelców wyborowych Wydziału Zabezpieczenia, którzy wkraczać będą do akcji wyłącznie na polecenie Sztabu SUSW;
- dokona protokolarnego przejścia rejonu pl. Zamkowego po sprawdzeniu pirotechnicznym przez N[adwiślańskie] J[ednostki Wojskowe] MSW w dniu 3 maja br., a następnie przekaze dowódcy operacji nr 2.

Użyte siły:

- funkcjonariuszy Wydz[iału] Zabezpieczenia – 30,
- funkcjonariuszy Wydz[iału] „B” – 20.

Operacja 5 – Działania na wypadek „p[odwyższonego] z[agrozenia]”:

- dowódca – płk S[ławomir] Rusinowicz, dowódca ZOMO,
- zastępca [dowódcy] d[o] s[praw] operacyjnych – kpt. J[ózef] Bączyński⁸, zastępca naczelnika Wydziału IV SUSW.

Dowódca operacji z dysponowanych sił ZOMO SUSW i WSO Szczytno utworzy do działań na wypadek „p[odwyższonego] z[agrozenia]” odwody i skieruje je do rejonów wyczekiwania, zgodnie z istniejącymi zagrożeniami porządku i bezpieczeństwa publicznego w mieście, w oparciu o aktualne dane wynikające z rozpoznania operacyjnego.

Ponadto, dowódca operacji przewidzi działania blokadowe ulic: Piwnej, Świętojańskiej, Podwale, Dziekania i Kanonia, na wypadek zorganizowania nielegalnej demon-

⁶ Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

⁷ Ryszard Zakrzewski (1937–2020), od czerwca 1965 r. do kwietnia 1968 r. w MO, od maja 1968 r. funkcjonariusz SB KS MO/SUSW w Warszawie, od stycznia 1979 r. do lipca 1990 r. zastępca naczelnika Wydziału „B”.

⁸ Józef Bączyński (ur. 1948 r.), od maja 1970 r. do lipca 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od sierpnia 1984 r. zastępca naczelnika Wydziału IV SUSW w Warszawie, od grudnia 1989 r. do stycznia 1990 r. zastępca szefa DUSW ds. SB Praga-Południe.

stracji po zakończeniu mszy w kościele katedralnym, oraz ul. Krakowskie Przedmieście na wypadek zorganizowanego wyjścia manifestacyjnego przez studentów Uniwersytetu Warszawskiego.

W koncepcji działań uwzględnij m.in. blokadę G[robu] N[ieznanego] Ż[ołnierza], pl. Zwycięstwa na wysokości ul. Krakowskie Przedmieście oraz zastosowanie blokady ul. Krakowskie Przedmieście na wysokości ul. Trębackiej z możliwością zatrzymania i skierowania nielegalnej manifestacji do ul. Bednarskiej.

Zastępca dowódcy, z przydzielonych sił WSO Legionowo, utworzy grupy interwencyjne i skieruje je do dyspozycji dowódców odwodów na wyznaczonych m[iejscach] p[ostoju].

Odwody z II rzutu przewidziane są do użycia w dwóch wariantach działania:

Wariant 1 – sytuacja operacyjna nie wskazuje na możliwość zakłócenia porządku publicznego. Pododdziały w stanie gotowości do podjęcia działań oczekują na dyspozycje Sztabu SUSW w rejonach zakwaterowania.

Wariant 2 – sytuacja operacyjna w mieście wskazuje na realne niebezpieczeństwo zagrożenia i naruszenia porządku, zwłaszcza przez próby zorganizowania nielegalnych demonstracji. Odwody zostają skierowane do wyznaczonych rejonów wyczekiwania, a następnie – zgodnie z decyzją Sztabu SUSW – przystępują do aktywnych działań przywracających naruszony porządek publiczny.

Taktykę działań utworzonych odwodów określi w planie szczegółowym dowódca operacji.

Użyte siły:

- funkcjonariuszy ZOMO – 1800,
- funkcjonariuszy WSO Szczytno – 1000,
- funkcjonariuszy WSO Legionowo – 300.

IV. Postanowienia końcowe:

1. Dowódcy poszczególnych operacji sporządzą [§]własne[§], szczegółowe [§]plany[§] działania i po zatwierdzeniu ich przez kierownika Sztabu SUSW, w terminie [§]do dnia 2 maja br.[§], prześlą jeden egzemplarz [§](oryginał) do W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania] SUSW[§].

2. Naczelnik Wydziału Łączności SUSW opracuje plan organizacji łączności, uwzględniając zaplanowany system dowodzenia oraz tabelę danych radiowych dla dowódców operacji.

3. Kierownik Samodzielnej Sekcji „A” SUSW opracuje i przydzieli odpowiednie tablice rozmów zakodowanych.

4. Naczelnik Wydziału Prewencji SUSW, na bazie radiowozów służby wywiadowczej DUSW, zorganizuje punkty obserwacyjno-meldunkowe usytuowane w newralgicznych punktach Warszawy, ze szczególnym uwzględnieniem uczelni i kościołów w rejonie Starego Miasta. Ponadto, zorganizuje kompleksowy system służby patrolowej zabezpieczającej porządek publiczny na terenie miasta i województwa stołecznego w dniu 3 maja br.

5. Szef DUSW W[arszawa]-Żoliborz, przy użyciu pracowników operacyjnych, zabezpieczy uroczystość złożenia przez przedstawicieli Rady Państwa wiązanek kwiatów na grobie Stanisława Staszica przy ul. Gwiaździstej 81 w dniu 3 maja br. o godz. 10.00.

6. Instruktaż z funkcjonariuszami biorącymi udział w poszczególnych operacjach przeprowadzą wymienieni w planie dowódcy odpowiedzialni za poszczególne służby.

7. Czas i miejsce odprawy służbowej z dowódcami operacji wyznaczy kierownik Sztabu SUSW.

8. Gotowość zabezpieczenia pl. Zamkowego wyznacza się na godz. ^s9.00^s dn[ia] 3 maja br.

9. Kryptonim operacji stanowi jednocześnie hasło porozumiewawcze.

10. Wszystkie służby biorące udział w bezpośrednim zabezpieczeniu pl. Zamkowego, w podejmowanych działaniach uwzględnią bieżącą współpracę i współdziałanie z funkcjonariuszami BOR MSW.

**Naczelnik
Wojewódzkiego Stanowiska Kierowania
pplk mgr J. Jadowskiⁱ**

Wykonano w 1 egz.

Powielono w ...^j egz.

Rozesł[ano] w[edłu]g rozdz[ielnika]

JK/BC

Nr dz. masz. 079/88

Źródło: AIPN, 2836/36, k. 2–12, mps.

ⁱ *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

^j *Nie wstawiono liczby.*

1988 maj 5, [Warszawa] – Załącznik do Informacji dziennej z 5 maja 1988 r. na temat niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja

Tajne

Załącznik do Informacji dziennej z dnia 5 V 1988 [r.]
dot[yczący] prób zakłócenia obchodów święta Konstytucji 3 maja

W dniu 3 bm. w szeregu kościołach na terenie kraju odbyły się tradycyjne nabożeństwa poświęcone rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja. Niektóre działające nielegalnie organizacje – w tym szczególnie Konfederacja Polski Niepodległej i Niezależne Zrzeszenie Studentów – usiłowały wykorzystać je do sprowokowania zakłócenia porządku publicznego poprzez usiłowanie zorganizowania nielegalnych demonstracji.

Inicjatywy takie podjęto na terenie:

– **Warszawy** – gdzie po nabożeństwie w katedrze św. Jana grupa osób usiłowała zorganizować pochód, który miał się udać pod Grób Nieznanego Żołnierza w celu złożenia wiązanek kwiatów. Użyte siły zwarte MO rozproszyły pochód. Najbardziej agresywnych zatrzymano.

W ramach działań zapobiegawczych zatrzymano lidera Konfederacji Polski Niepodległej – Leszka Moczulskiego. Natomiast członek Rady Politycznej KPN Krzysztof Król¹ – jeden z głównych organizatorów nielegalnego pochodu, w obawie przed zatrzymaniem, ukrywał się;

– **Lublina** – po nabożeństwie w kościele oo. Jezuitów, w którym uczestniczyło ok. 1200 osób uformował się pochód w liczbie ok. 400 osób. Rozwinięto transparenty z hasłami: „KPN Lublin”, „Solidarność” i „Ruch Młodzieży Niezależnej”. Uczestnicy pochodu skandowali hasło: „Solidarność – KPN”. Usiłowali złożyć wieńce pod pomnikiem Konstytucji 3 maja. W celu niedopuszczenia do złożenia wieńców pod pomnikiem, siły zwarte MO zablokowały dojsście i przystąpiono do legitymowania uczestników nielegalnego pochodu. Spowodowało to w zasadzie rozejście się demonstrantów. Jednak niektórzy uczestnicy manifestacji zaczęli rzucać kamieniami w interweniujących funkcjonariuszy. Zatrzymano 37 najbardziej agresywnie zachowujących się osób;

¹ Krzysztof Król ps. lit. „Andrzej Grot” (ur. 1963 r.), w latach 1988–1992 student Wydziału Prawa i Administracji oraz Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW; od 1979 r. współpracownik KSS „KOR”, od 1979/1980 r. kolporter pisma „Uczeń Polski”, w 1980 r. współzałożyciel Uczniowskiego Ruchu Odnowy, w 1981 r. współzałożyciel Młodzieżowego Frontu Niepodległościowego; od października 1981 r. członek KPN, od 1982 r. redaktor pism KPN: „Strzelec”, „Droga”, od 1982 r. członek tajnego Kierownictwa Akcji Bieżącej KPN, w grudniu 1984 r. wybrany do Rady Politycznej KPN, w marcu 1985 r. aresztowany, skazany w II procesie kierownictwa KPN na 2,5 roku pozbawienia wolności, we wrześniu 1986 r. zwolniony, w latach 1986–1991 redaktor naczelny „Gazety Polskiej”; w latach 1991–1997 poseł na Sejm RP z listy KPN. Inwigilowany: w okresie styczeń 1985 r. – kwiecień 1987 r. przez Wydział III-2 SUSW w Warszawie w ramach Zabezpieczenie/SOR krypt. „Grot”, w okresie maj 1987 r. – kwiecień 1988 r. przez Wydział II Departamentu III MSW w ramach SOR krypt. „Oszuści”, w okresie kwiecień–maj 1990 r. w ramach SOR krypt. „Oszuści”.

– **Krakowa** – po odbyciu w katedrze na Wawelu nabożeństwie na placu katedralnym zgromadziło się ok. 2000 osób w celu odbycia nielegalnego wiecu. Organizatorem tego zgromadzenia był działacz Konfederacji Polski Niepodległej – tzw. Obszaru II KPN – Ryszard Bocian, który wygłosił przemówienie o charakterze antypaństwowym. Rozwinięto kilka transparentów organizacyjnych, w tym również o treści solidaryzującej się ze strajkującymi hutnikami w Nowej Hucie. Wiec trwał ok. 40 minut. Po wiecu sformowano pochód, który chciał się udać pod pomnik Grunwaldzki. Użyte siły zwarte MO w kolejnych blokadach rozproszyły uczestników nielegalnej demonstracji;

– **Katowice** – gdzie po zakończeniu nabożeństwa w katedrze Chrystusa Króla zebrała się grupa osób w liczbie ok. 150. Do zgromadzonych przemawiał Kazimierz Świtoń² – działacz byłego NSZZ „Solidarność”. W swoim wystąpieniu, mającym charakter wybitnie antypaństwowy, stwierdził m.in., że „rząd to Targowica, który nie ma poparcia społecznego i morduje braci”. Wezwał do „alienowania towarzyskiego członków partii i wyobcowania PZPR”. Poparł wszystkie akcje strajkowe. Uczestnicy zgromadzenia wyeksponowali trzy hasła na transparentach: „Rząd się sam wyżywi – a co z nami?”, „Komitet Założycielski KWK Andaluzja” i „Zarejestrować NZS”. W ramach działań zapobiegawczych zatrzymano członka Rady Politycznej KPN – Adama Słomkę³.

Źródło: AIPN, 0365/26, t. 3, k. 33–34, mps.

² Kazimierz Świtoń (1931–2014), elektromonter; do 1977 r. członek SD (usunięty), w maju 1977 r. uczestnik głódówki w kościele św. Marcina w Warszawie, w 1977 r. uczestnik ROPCiO, w sierpniu 1977 r. założył punkt konsultacyjno-informacyjny ROPCiO w Katowicach, w lutym 1978 r. współzałożyciel pierwszego w Polsce Komitetu Założycielskiego WZZ, od sierpnia 1978 r. członek redakcji „Ruchu Związkowego”, w październiku 1978 r. aresztowany, w marcu 1979 r. skazany na 1 rok pozbawienia wolności, warunkowo zwolniony, w grudniu 1978 r. dokończony do Rady Sygnatariuszy ROPCiO, w maju 1980 r. uczestnik głódówki w Podkowie Leśnej; od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, sekretarz MKR NSZZ „Solidarność” w Katowicach, następnie Zarządu MKZ NSZZ „Solidarność” w Katowicach (w marcu 1981 r. usunięty), uczestnik I KZD NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 6 II 1982 r. internowany (zwolniony z powodu choroby), uczestnik demonstracji rocznicowych pod krzyżem przy KWK „Wujek”, od 4 XII 1983 r. do 6 II 1984 r. aresztowany, od 1988 r. wiceprzewodniczący RKW Regionu Śląsko-Dąbrowskiego, w sierpniu 1988 r. uczestnik strajku w KWK „Andaluzja”; od 1989 r. członek ChDSP, następnie Górnośląskiej Chrześcijańskiej Demokracji, w latach 1991–1993 poseł na Sejm RP. Inwigilowany od 20 V 1977 r. do 24 IX 1990 r. przez Wydział IV/Wydział III/WSiA KW MO/WUSW w Katowicach w ramach SOR krypt. „Emisariusz”.

³ Adam Słomka (ur. 1964 r.), absolwent Wydziału Pedagogicznego WSP w Częstochowie (2000); członek Federacji Młodzieży Szkolnej (1981), w 1982 r. jeden z liderów związanego z KPN Młodzieżowego Ruchu Oporu; w sierpniu 1982 r. internowany, w październiku 1982 r. aresztowany, skazany przez Sąd Wojskowy na 1,5 roku pozbawienia wolności w zawieszaniu na 5 lat, zwolniony w listopadzie 1982 r., odbudował podziemne struktury KPN i od 1983 r. pełnił funkcję szefa Obszaru Śląskiego KPN, od grudnia 1984 r. członek Rady Politycznej KPN, w marcu 1985 r. aresztowany podczas posiedzenia Rady Politycznej, 22 IV 1986 r. skazany na 2,5 roku pozbawienia wolności, we wrześniu 1986 r. zwolniony na mocy amnestii, redaktor oraz wydawca pism podziemnych: „Młody Konfederata”, „Wolny Czyn”, „Konfederata Śląski”, „Naród i Niepodległość”, „Gazeta Strajkowa”; w czerwcu 1989 r. kandydował z listy KPN, w latach 1991–2001 poseł na Sejm RP z list KPN i AWS, w 1996 r. doprowadził do rozłam w KPN i stanął na czele KPN-Obóz Patriotyczny. Inwigilowany: w okresie sierpień 1982 r. – styczeń 1985 r. przez Wydział V-1 KW MO/WUSW w Katowicach w ramach SOR krypt. „Kokos”, w okresie luty 1985 r. – sierpień 1986 r. przez Wydział III WUSW w Katowicach w ramach SOR krypt. „Recydywa”, od października 1986 r. przez Wydział III w Katowicach w ramach SOR krypt. „Niepoprawny”, w grudniu 1988 r. sprawę przekazano do RUSW w Gliwicach.

1988 sierpień 9, Warszawa – Plan operacyjno-prewencyjny zabezpieczenia porządku i bezpieczeństwa publicznego na terenie m.st. Warszawy i województwa stołecznego 14 i 15 sierpnia

„Zatwierdzam”^a
L.dz. SD-0411/88^b

Warszawa, 9 VIII 1988 [r.]

Tajne
Egz. nr ^c7^c

Plan^d

operacyjno-prewencyjnego zabezpieczenia porządku i bezpieczeństwa publicznego na terenie m.st. Warszawy i województwa stołecznego w dn[iach] 14 i 15 sierpnia 1988 r.
Operacja kryptonim „Olszyna”

I. Założenie

W dniu 15 sierpnia br. przypada 68. rocznica tzw. cudu nad Wisłą. Z posiadanych informacji operacyjnych wynika, iż w ramach obchodów tej rocznicy odbędą się uroczystości i imprezy o charakterze kościelnym, a miejsca ich przebiegu mogą być wykorzystywane do zmanifestowania postaw antyradzieckich i prosolidarnościowych. Należy się również liczyć z możliwością kolportażu wrogich ulotek i innych opracowań bezdebitowych.

Na podstawie posiadanych informacji ustalono, że na terenie miasta i województwa w dniach 14 i 15 sierpnia br. odbędą się następujące uroczystości^e:

^fDnia 14 sierpnia br. (niedziela):

- godz. 11.00 – kościół p[od] w[ezwaniem św.] Karola Boromeusza na Powązkach
- msza intencjonalna z udziałem środowisk kombatanckich okresu międzywojennego;
- godz. 13.00 – ^gkościół Matki Bożej Zwycięskiej, ul. Grochowska nr 365 – msza dziękczynna za zwycięstwo w 1920 r. Po mszy wykład z „cudu nad Wisłą”.

^hDnia 15 sierpnia br. (poniedziałek):

- godz. ...^j – Cmentarz Komunalny – Powązki – pomnik „Orląt Lwowskich”, „dolinka katyńska” i kwatery żołnierzy z 1920 r. Składanie kwiatów przez środowiska kombatanckie;

^a Opatrzono nieczytelnym podpisem i odręcznie wpisaną datą: 10 VIII 1988 [r.].

^b Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem odręczna adnotacja o treści: OZ, 24 VIII 1988 [r.] kpt. [Trocha]; obok, w środkowej części karty, opatrzona nieczytelnym podpisem i datą dekretacja o treści: kpt. Adamus, 11 VIII [19]88 [r.].

^{c-c} Wpisano odręcznie.

^d Z prawej strony karty opatrzona nieczytelnym podpisem odręczna adnotacja o treści: kpt. Wilczyński, do realizacji [nieczytelne] (plan do W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania] do dn[ia] 13 VIII [19]88 [r.], 11 VIII [19]88 [r.].

^e Na dole tekstu przekreślona pieczęć z odręcznie wpisanym numerem dziennika o treści: Sto[łeczny] Urząd Spraw Wewn[ętrznych] w Warszawie, Wpłynęło dn[ia] 11 VIII 1988 [r.], 22, L.dz. WRD-II-02596/88.

^f Z lewej strony tekstu odręczna adnotacja o treści: 1 W[działu] R[uchu] D[rogowego] patrol mot[ocyklowy].

^g Z lewej strony tekstu odręczna adnotacja o treści: 1 W[działu] R[uchu] D[rogowego] patrol z ul. Grochowskiej.

^h Obok odręczna adnotacja o treści: Kamionek.

ⁱ Z lewej strony tekstu odręczna adnotacja o treści: 1 W[działu] R[uchu] D[rogowego] patrol motocyklowy.

^j Nie wpisano godziny.

– godz. 18.00 – kaplica w Ossowie – nabożeństwo w intencji żołnierzy poległych w 1920 r.^k oraz przejście uczestników pod pomnik ks. Skorupki celem złożenia kwiatów.

Podobne obchody będą miały miejsce na cmentarzu w Radzyminie oraz na terenie Olszynki Grochowskiej^l i Kobyłki^l.

II. Organizacja działań:

1. Całością zadań SB i MO zostanie zrealizowany przez SUSW w następujących płaszczyznach:

a) przedsięwzięcia operacyjne w zakresie:

– rozpoznania poprzez osobowe źródła informacji środowisk kombatanckich, kleru katolickiego, konspiracyjnych struktur byłej „S[olidarności]” i WiP, celem ujawnienia ewentualnych przygotowań do wykorzystania uroczystości dla wrogich aktów politycznych;

– neutralizowania i zapobiegania wrogim inicjatywom podziemia politycznego przy wykorzystaniu wszelkich środków pracy operacyjnej;

– zabezpieczenia i udokumentowania przebiegu uroczystości (dokumentacja fonograficzna, fotograficzna itp.);

– prowadzenia rozpoznania w zagrożonych rejonach w okresie wyprzedzającym uroczystości, celem ujawnienia urządzeń nagłaśniających i prowokującego wystroju;

– prowadzenia rozpoznania i fizycznego zabezpieczenia w czasie trwania uroczystości, celem ujawniania i zatrzymywania inicjatorów i sprawców wrogich aktów politycznych;

– udokumentowania dla celów procesowych ewentualnych aktów przestępczych;

b) przedsięwzięcia prewencyjne w zakresie:

– rozpoznania rejonów planowanych uroczystości w okresie wyprzedzającym oraz penetracja terenu, celem usuwania elementów wrogiego wystroju;

–^mzorganizowania zmotoryzowanych patroli obserwacyjno-meldunkowych^m;

– likwidowania wrogich napisów, transparentów, flag na punktach wysokościowych, zdejmowanie urządzeń i instalacji rozgłaszających, zatrzymywanie najbardziej agresywnych demonstrantów itp.;

–^mkontroli ruchu pojazdów na głównych trasach wlotowych do województwa stołecznego i Warszawy^m.

III. Organizacja dowodzenia:

1. Całością działań operacyjno-prewencyjnych kieruje zastępca szefa SUSW płk A[ndrzej] Kwiatkowski¹, poprzez zespół w składzie:

– ppłk W[itold] Górski – naczelnik Wydz[iału] III-1,

– mjr W[ojcich] Kwiatkowski² – naczelnik Wydz[iału] IV,

^k Z lewej strony tekstu odręczna adnotacja o treści: RUSW Wołomin.

^{l-1} Fragment zakreślony odręcznie, poniżej odręczna adnotacja o treści: G[rupa] R[uchu] D[rogowego] – RUSW Wołomin.

¹ Poniżej odręczna adnotacja o treści: 1 mot[ocyklowy] W[działu] R[uchu] D[rogowego] patrol po ul. Chełmżyńskiej.
^{m-m} Podkreślono odręcznie.

¹ Andrzej Kwiatkowski (ur. 1936 r.), w okresie wrzesień 1954 r. – marzec 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od sierpnia 1978 r. naczelnik Wydziału III-2 KS MO w Warszawie, od października 1979 r. naczelnik Wydziału III Departamentu III MSW, od listopada 1984 r. szef Zespołu Operacyjnego Departamentu III MSW, od lipca 1987 r. naczelnik Wydziału XII Departamentu III MSW, od lutego 1988 r. zastępca szefa SUSW ds. MO w Warszawie, od czerwca 1989 r. zastępca dyrektora Departamentu VI MSW, od listopada 1989 r. zastępca dyrektora Departamentu Ochrony Gospodarki MSW.

² Wojciech Kwiatkowski (ur. 1946 r.), w okresie listopad 1967 r. – marzec 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od marca 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału IV KS MO w Warszawie, od sierpnia 1983 r. zastępca naczelnika

ⁿ– kpt. A. Trocha – z[astęp]ca naczelnika WRD,
– mjr J. Szatybełko³ – z[astęp]ca szefa DUSW W[arsza]wa-Żoliborz,
– mjr J. Cholewiusz⁴ – naczelnik Wydz[iału] Paszportów DUSW W[arsza]wa-Praga
P[o]ł[ud]nie],
– mjr J[erzy] Gralak⁵ – z[astęp]ca szefa DUSW W[arsza]wa-Wola,
– ppłk H. Dobrowolski⁶ – z[astęp]ca dowódcy ZOMO,
– kpt. J[arosław] Suszko⁷ – z[astęp]ca szefa RUSW w Wołominie.
Zadaniem członków zespołu zabezpieczenia jest koordynacja, nadzór i kontrola realizacji zadań.

2. Stanowisko Dowodzenia SUSW wyznacza się w pokoju sztabowym W[o]jewódzkiego S[tanowiska] K[ierowania] [...]°.

IV. Organizacja zabezpieczenia:

1. Prewencyjne działania SUSW zostaną przeprowadzone w dwóch wariantach:

Wariant 1

Uczestnicy uroczystości zachowują się spokojnie i nie zachodzi konieczność interwencji. Służba pełniona w granicach zabezpieczanego rejonu w systemie patroli operacyjnych.

Wariant 2

Zgromadzenie przekształca się w zorganizowaną manifestację o charakterze politycznym i wykracza poza teren określony jako przykościelny.

Funkcjonariusze będący w odwodach na wyraźne polecenie S[tanowiska] D[owodzenia] SUSW przechodzą do intensywnych działań polegających na:

- legitymowaniu i zatrzymywaniu prowadzących,
- zepchnięciu tłumu i rozproszeniu na m[n]iejsze grupy.

2. Dowódca ZOMO SUSW skieruje w dniach 14 i 15 sierpnia br., na czas uroczystości, do dyspozycji szefów DUSW W[arsza]wa-Żoliborz, Wola, Praga P[o]ł[ud]nie] oraz szefa RUSW w Wołominie pododdziały w sile po jednym plutonie (1 + 20 funkcjonariuszy wraz ze środkiem transportu). Ponadto, utrzyma w gotowości, celem natychmiastowego wyjazdu, jeden batalion operacyjny wyposażony w środki i niezbędny sprzęt oraz uzbrojenie do działań blokadowo-rozpraszających.

3. Szefowie DUSW i RUSW, w okresie wyprzedzającym uroczystości rocznicowe, zorganizują działania prewencyjne w oparciu o siły własne. W dniach 14 i 15 sierpnia

Wydziału IV SUSW w Warszawie, od stycznia 1988 r. naczelnik Wydziału IV SUSW w Warszawie, od listopada 1989 r. naczelnik Wydziału Studiów i Analiz SUSW w Warszawie.

ⁿ Z lewej strony odręczna adnotacja o treści: na urlopie, ppłk Dreczko.

^o Fragment pominięty przez autorów publikacji.

³ Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

⁴ Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

⁵ Jerzy Gralak (ur. 1940 r.), w okresie luty 1962 r. – marzec 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od grudnia 1978 r. kierownik sekcji w Wydziale III A-1 KS MO w Warszawie, od sierpnia 1979 r. kierownik sekcji w Wydziale III KS MO w Warszawie, od stycznia 1980 r. zastępca naczelnika Wydziału III KS MO w Warszawie, w okresie czerwiec 1983 r. – styczeń 1990 r. zastępca komendanta dzielnicowego MO ds. SB Warszawa-Wola, od sierpnia 1983 r. zastępca szefa DUSW ds. SB Warszawa-Wola.

⁶ Bliższych danych nie ustalono; brak możliwości przedstawienia przebiegu służby.

⁷ Jarosław Suszko (ur. 1947 r.), od listopada 1970 r. w MO, od lipca 1976 r. funkcjonariusz SB KS MO w Warszawie, od grudnia 1977 r. kierownik Komisariatu MO w Zielonce, w okresie luty 1986 r. – styczeń 1990 r. zastępca szefa RUSW ds. SB w Wołominie.

br. z przydzielonych sił ZOMO utworzą odwody i utrzymają w gotowości do działań z m[iejsc] p[ostoju] w rejonach uroczystości.

4. Naczelnicy wydziałów operacyjnych SB SUSW odpowiedzialni są za realizację zadań wynikających z założenia do planu oraz wytycznych planu operacyjnego Wydziału III-^P1^P.

5. Naczelnik Wydziału Zabezpieczenia w dniach 14 i 15 sierpnia br. zorganizuje grupę funkcjonariuszy do działań na punktach wysokościowych oraz udzieli ewentualnej niezbędnej pomocy szefom DUSW i RUSW w okresie wyprzedzającym.

6. Naczelnik Wydziału Prewencji w dniach 14 i 15 sierpnia br. zorganizuje na bazie załóg radiowozów służby wywiadowczej DUSW sieć punktów obserwacyjno-meldunkowych.

7. Naczelnik WRD zorganizuje system kontroli ruchu pojazdów na trasach wlotowych do województwa stołecznego i Warszawy oraz ewentualne objazdy w rejonach działania pododdziałów zwartych MO.

V. Postanowienia końcowe:

1. Dowódcy odpowiedzialni za realizację zabezpieczenia opracują do dnia 13 bm. szczegółowe plany działania i jeden egzemplarz prześlą do W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania] SUSW.

2. Naczelnik Wydziału Łączności zapewni sprawne funkcjonowanie urządzeń łączności przewodowej i bezprzewodowej na S[tanowisko] D[owodzenia] SUSW.

3. Gotowość zabezpieczenia wyznacza się każdorazowo na godzinę przed rozpoczęciem poszczególnych uroczystości.

[†]4. Kryptonim operacji stanowi jednocześnie hasło porozumiewawcze.

**Zastępca szefa
Stołecznego Urzędu S[praw] W[ewnętrznych]
plk L[ech] Chajduk^{s8}**

Wykonano w 1 egz.

Rozesłano w[edłu]g rozdz[ielnika]

Powielono w ... egz.

Nr dz. masz. .../88

JK/UP

SUSW Zam. ^d4436^d/8815

Źródło: AIPN, 2836/36, k. 221–226, mps.

^{P-P} W tekście oryginału słabo czytelne.

[†] Z lewej strony tekstu nieczytelny podpis.

^s Opatrzono nieczytelnym podpisem.

⁸ Lech Chajduk (ur. 1934 r.), od września 1953 r. funkcjonariusz MO, od grudnia 1969 r. zastępca komendanta miejskiego i powiatowego MO w Koszalinie, od czerwca 1975 r. zastępca komendanta wojewódzkiego ds. MO w Koszalinie, od grudnia 1980 r. zastępca komendanta wojewódzkiego ds. MO w Elblągu, od sierpnia 1983 r. zastępca szefa WUSW ds. MO w Elblągu, od stycznia 1985 r. w dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MSW, od września 1986 r. zastępca szefa WUSW ds. MO w Skierniewicach, od lutego 1988 r. zastępca szefa SUSW ds. MO w Warszawie.

1988 sierpień 15, Gdańsk – Załącznik do Informacji dziennej z 15 sierpnia 1988 r. na temat niezależnych manifestacji w Gdańsku

Załącznik do Informacji dziennej, 15 VIII 1988 [r.]

Tajne

Nielegalne manifestacje w Gdańsku

W dniu 14 sierpnia br. ok. godz. 12.00, po mszy w kościele p[od] w[ezwaniem św.] Brygidy w Gdańsku, odbył się wiec na placu przykościelnym, w którym uczestniczyło ok. 4000 osób. Zgromadzeni wysłuchali przemówienia A[lojzego] Szablewskiego¹, nacechowanego wrogimi akcentami i utrzymanego w napastliwym tonie. O godz. 13.10 grupa licząca ok. 1000 osób z biało-czerwoną flagą i z transparentami o treści m.in.: „Solidarność”, „ZOMO – Gestapo”, „Nie ma wolności bez Boga i «Solidarności»”, udała się na ul. Igielną. Na widok funkcjonariuszy MO większość manifestantów rozeszła się. Jednak 200 najbardziej agresywnych uczestników demonstracji przedostało się na teren Jarmarku Dominikańskiego, gdzie – maszerując – wznosiła okrzyki: „Chcemy Lecha nie Wojciecha”, „Solidarność”, „Nie ma wolności bez «Solidarności»” i „Za pieniądze nie bij brata”. Grupa ta poruszała się w wielotysięcznym tłumie uczestników jarmarku. Działania blokujące milicji umiejscowiły demonstrantów na Długim Pobrzeżu. Dowódca pododdziału MO dokonującego blokady wezwał uczestników nielegalnego pochodu do rozejścia się. W tym momencie jeden z demonstrujących uderzył go metalowym krzesłem zabranym z pobliskiego ogródka kawiarnianego. Dało to sygnał do brutalnej napaści demonstrujących na funkcjonariuszy MO. Rzucano w nich kamieniami, butelkami, doniczkami, krzesłami i parasolami kawiarnianymi. W tej sytuacji – działając w obronie własnej – milicjanci użyli w indywidualnych sytuacjach pałek służbowych. Spowodowało to w efekcie rozproszenie demonstrującej grupy.

Według informacji WUSW w Gdańsku w zajściu poszkodowanych zostało 12 funkcjonariuszy. Jeden z nich przebywa w szpitalu na obserwacji. Wśród uczestników nielegalnej manifestacji tylko jedna osoba doznała obrażeń w postaci rany ucha i także przebywa w szpitalu.

W trakcie trwania powyżej opisanego incydentu doszło także do innych zagrożeń. Uformowały się trzy grupy: 400-osobowa przy przystani Żeglugi Gdańskiej, 800-osobowa na moście przy Zielonej Bramie i 600-osobowa przy Złotej Bramie. Grupy te zachowywały się agresywnie, i wznosząc wrogie okrzyki pod adresem milicji usiłowały dostać się na Długi Targ, gdzie planowano odbyć wiec. Podjęte zostały działania rozpraszające

¹ Alojzy Szablewski (1925–2017), absolwent Wydziału Budowy Okrętów PG (1963); w latach 1971–1990 pracownik Stoczni im. Lenina w Gdańsku; w sierpniu 1980 r. uczestnik strajku w stoczni, od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, od lutego 1981 r. członek Prezydium KZ w stoczni, od listopada 1981 r. przewodniczący KZ, w dniach 13–15 XII 1981 r. uczestnik strajku w stoczni, przewodniczący Komitetu Strajkowego, 15 XII 1981 r. aresztowany, 28 V 1982 r. skazany przez Sąd Wojewódzki w Gdańsku na 2 lata pozbawienia wolności w zawieszeniu, zwolniony, po wyjściu współzałożyciel i szef TKZ NSZZ „Solidarność” w stoczni, w latach 1982–1988 współorganizator pomocy dla rodzin osób represjonowanych, w maju i sierpniu 1988 r. przewodniczący Komitetu Strajkowego w stoczni, członek Prezydium MKS; w latach 1991–1995 członek ZChN, w latach 1996–2000 członek ROP, w latach 1991–1993 poseł na Sejm RP z listy Wyborczej Akcji Katolickiej.

– bez użycia środków przymusu bezpośredniego – i ok. godz. 14.30 na terenie Gdańska zapanował spokój.

Ogółem podczas zajęć ulicznych zatrzymano 15 osób, z czego 6 zwolniono po wyjaśnieniach, a 9 osadzono w areszcie.

Otrzymują: Tow[arzysz] Wojciech Jaruzelski, Tow[arzysz] Zbigniew Messner, Tow[arzysz] Kazimierz Barcikowski, Tow[arzysz] Władysław Baka², Tow[arzysz] Józef Baryła, Tow[arzysz] Józef Czyrek, Tow[arzysz] Jan Głowczyk, Tow[arzysz] Alfred Miodowicz³, Tow[arzysz] Marian Orzechowski⁴, Tow[arzysz] Tadeusz Porębski, Tow[arzysz] Mieczysław F. Rakowski⁵, Tow[arzysz] Florian Siwicki, Tow[arzysz] Stanisław Ciosek⁶, Tow[arzysz] Zbigniew Michałek⁷, Tow[arzysz] Kazimierz Cypryński⁸, Tow[arzysz] Andrzej Wasilewski⁹, Tow[arzysz] Bogusław Kołodziejczak¹⁰, Tow[arzysz] Włodzisław Mokrzyński, Tow[arzysz] Roman Malinowski¹¹, Tow[arzysz] Józef Kozioł¹²,

² Władysław Baka (ur. 1936 r.), ekonomista, bankowiec, prof. zw. (1989); w okresie czerwiec 1988 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR i Biura Politycznego KC PZPR, w okresie czerwiec 1988 r. – lipiec 1989 r. sekretarz KC PZPR, w okresie grudzień 1986 r. – lipiec 1989 r. członek Rady Konsultacyjnej przy przewodniczącym Rady Państwa Wojciechu Jaruzelskim.

³ Alfred Miodowicz (1929–2021), działacz związkowy, polityk; w okresie listopad 1985 r. – lipiec 1986 r. członek Rady Państwa PRL, w okresie lipiec 1986 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie lipiec 1986 r. – lipiec 1989 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie lipiec 1986 r. – marzec 1989 r. przewodniczący Komisji Wniosków, Skarg i Sygnałów od Ludności KC PZPR, w okresie listopad 1984 r. – grudzień 1991 r. przewodniczący OPZZ, w okresie październik 1985 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL IX kadencji.

⁴ Marian Orzechowski (1931–2020), historyk, politolog, polityk, prof. zw. nauk politycznych (1977); w okresie lipiec 1981 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie listopad 1983 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie październik 1981 r. – listopad 1983 r. oraz czerwiec 1988 r. – lipiec 1989 r. sekretarz KC PZPR, w okresie listopad 1985 r. – czerwiec 1988 r. minister spraw zagranicznych, w okresie czerwiec 1989 r. – październik 1991 r. poseł na Sejm X kadencji.

⁵ Mieczysław Franciszek Rakowski (1926–2008), historyk, dziennikarz, polityk; w latach 1950–1957 pracownik aparatu KC PZPR, w okresie czerwiec 1964 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie lipiec 1987 r. – styczeń 1990 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie czerwiec–grudzień 1988 r. sekretarz KC PZPR, w okresie sierpień 1988 r. – marzec 1989 r. przewodniczący Komisji ds. Propagandy KC PZPR, w okresie wrzesień 1988 r. – sierpień 1989 r. prezes Rady Ministrów, w okresie lipiec 1989 r. – styczeń 1990 r. ostatni I sekretarz KC PZPR, w okresie marzec 1972 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL VI–IX kadencji.

⁶ Stanisław Ciosek (ur. 1939 r.), ekonomista, dyplomata; w okresie czerwiec 1986 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w lipcu 1986 r., czerwcu 1988 r. oraz od grudnia 1988 r. do lipca 1989 r. sekretarz KC PZPR, w okresie czerwiec 1988 r. – lipiec 1989 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR.

⁷ Zbigniew Michałek (ur. 1935 r.), inż. rolnik; w okresie lipiec 1981 r. – styczeń 1990 r. członek oraz sekretarz KC PZPR, w okresie lipiec 1986 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR.

⁸ Kazimierz Cypryński (ur. 1934 r.), inż. rolnik; w okresie maj 1985 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie grudzień 1988 r. – styczeń 1990 r. członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie grudzień 1988 r. – styczeń 1990 r. przewodniczący CKKR KC PZPR.

⁹ Andrzej Wasilewski (1928–2009), polonista, krytyk literacki; w okresie luty 1984 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie lipiec 1986 r. – grudzień 1988 r. sekretarz KC PZPR.

¹⁰ Bogusław Kołodziejczak (ur. 1929 r.), oficer wojska; wykładowca Akademii Sztabu Generalnego WP; w okresie lipiec 1986 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie maj 1982 r. – październik 1989 r. kierownik Kancelarii Sekretariatu KC PZPR, w okresie czerwiec 1988 r. – listopad 1989 r. członek Sekretariatu KC PZPR.

¹¹ Roman Malinowski (1935–2021), polityk, dr nauk ekonomicznych; w okresie marzec 1969 r. – listopad 1989 r. zastępca członka, następnie członek NK ZSL, w okresie styczeń 1976 r. – listopad 1989 r. członek Prezydium NK ZSL, w okresie listopad 1981 r. – wrzesień 1989 r. prezes ZSL, w okresie marzec 1976 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL VII–IX kadencji, w okresie listopad 1985 r. – czerwiec 1989 r. marszałek Sejmu PRL IX kadencji.

¹² Józef Kozioł (ur. 1939 r.), ekonomista, polityk; w okresie marzec 1984 r. – listopad 1989 r. wiceprezes NK ZSL, członek Sekretariatu NK ZSL, w okresie listopad 1985 r. – wrzesień 1988 r. wiceprezes Rady Ministrów, w okresie październik 1985 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL IX kadencji.

Tow[arzysz] Zdzisław Sadowski¹³, Tow[arzysz] Zbigniew Szałajda¹⁴, Tow[arzysz] Andrzej Czyż¹⁵, Tow[arzysz] Stanisław Gabrielski, Tow[arzysz] Andrzej Gdula¹⁶, Tow[arzysz] Bogusław Kędzia¹⁷, Tow[arzysz] Ernest Kucza¹⁸, Tow[arzysz] Sławomir Tabkowski¹⁹, Tow[arzysz] Michał Janiszewski²⁰, Tow[arzysz] Lech Domeracki²¹, Tow[arzysz] Władysław Loranc²², Tow[arzysz] Tadeusz Olechowski²³, Tow[arzysz] Adam Łopatka²⁴, Tow[arzysz] Józef Żyta²⁵, Tow[arzysz] Jerzy Urban²⁶, Tow[arzysz] Tadeusz Szaciło²⁷, Tow[arzysz] Edmund Buła²⁸.

Źródło: AIPN, 1585/16106, k. 103, mps.

¹³ Zdzisław Sadowski (1925–2018), prof. nauk ekonomicznych (1980); specjalista w zakresie makroekonomii, polityki gospodarczej, statystyki i teorii rozwoju gospodarczego; w okresie kwiecień 1987 r. – wrzesień 1988 r. wiceprezes Rady Ministrów, przewodniczący Komitetu Rady Ministrów ds. Realizacji Reformy Gospodarczej, w okresie grudzień 1986 r. – lipiec 1989 r. członek Rady Konsultacyjnej przy przewodniczącym Rady Państwa Wojciechu Jaruzelskim, w okresie październik 1987 r. – wrzesień 1988 r. przewodniczący Komisji Planowania przy Radzie Ministrów.

¹⁴ Zbigniew Szałajda (ur. 1934 r.), inż. hutnik, polityk; w okresie lipiec 1986 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie październik 1982 r. – wrzesień 1988 r. wiceprezes Rady Ministrów, w okresie listopad 1985 r. – wrzesień 1988 r. zastępca prezesa Rady Ministrów, w okresie 1982 r. – październik 1988 r. przewodniczący Komitetu Przemysłu Obronnego przy Radzie Ministrów, w okresie grudzień 1984 r. – wrzesień 1988 r. przewodniczący Komitetu do spraw Nauki i Postępu Technicznego przy Radzie Ministrów.

¹⁵ Andrzej Czyż (1933–2000), ekonomista, działacz partyjny; w okresie grudzień 1987 r. – luty 1989 r. kierownik Wydziału Ideologicznego KC PZPR.

¹⁶ Andrzej Gdula (ur. 1942 r.), polityk; w okresie lipiec 1986 r. – luty 1989 r. kierownik Wydziału Społeczno-Prawnego KC PZPR.

¹⁷ Bogusław Kędzia (1935–2002), działacz partyjny, prof. chemii; specjalista z zakresu chemii koordynacyjnej i chemii pierwiastków ziem rzadkich; w okresie grudzień 1985 r. – listopad 1989 r. kierownik Wydziału Nauki, Oświaty i Postępu Technicznego/Wydziału Oświaty i Nauki KC PZPR.

¹⁸ Ernest Kucza (1930–2020), dyplomata; w okresie grudzień 1985 r. – styczeń 1989 r. kierownik Wydziału Zagranicznego/Wydziału Międzynarodowego KC PZPR.

¹⁹ Sławomir Tabkowski (ur. 1940 r.), dziennikarz, działacz partyjny; w okresie grudzień 1987 r. – listopad 1989 r. kierownik Wydziału Propagandy/Wydziału Polityki Informacyjnej KC PZPR.

²⁰ Michał Janiszewski (1926–2016), inż. łączności, dr nauk wojskowych, gen. dyw. WP; w okresie listopad 1985 r. – sierpień 1989 r. minister-szef URM, w okresie listopad 1983 r. – grudzień 1990 r. szef Gabinetu Wojskowego Przewodniczącego Komitetu Obrony Kraju.

²¹ Lech Domeracki (1929–2020), sędzia, polityk, dr nauk prawnych; w okresie listopad 1983 r. – wrzesień 1988 r. minister sprawiedliwości.

²² Władysław Loranc (ur. 1930 r.), dziennikarz; w okresie maj 1987 r. – sierpień 1989 r. minister-kierownik Urzędu do spraw Wyznań.

²³ Tadeusz Olechowski (1926–2001), prawnik, ekonomista, dyplomata, polityk; w okresie kwiecień 1986 r. – czerwiec 1988 r. podsekretarz stanu w MSZ, w okresie czerwiec 1988 r. – sierpień 1989 r. minister spraw zagranicznych.

²⁴ Adam Łopatka (1928–2003), sędzia, teoretyk państwa i prawa, prof. nauk prawnych (1968); w okresie lipiec 1986 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie maj 1987 r. – czerwiec 1990 r. prezes Sądu Najwyższego i – z urzędu – przewodniczący Trybunału Stanu.

²⁵ Józef Żyta (1927–2006), w okresie styczeń 1984 r. – marzec 1990 r. prokurator generalny.

²⁶ Jerzy Urban (ur. 1933 r.), dziennikarz; w okresie sierpień 1981 r. – kwiecień 1989 r. rzecznik prasowy rządu.

²⁷ Tadeusz Szaciło (1925–2016), dr nauk humanistycznych, gen. broni WP; w okresie lipiec 1986 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie marzec 1983 r. – marzec 1989 r. zastępca szefa, następnie szef Głównego Zarządu Politycznego/Głównego Zarządu Wychowawczego WP.

²⁸ Edmund Buła (1926–2012), gen. broni WP; w okresie październik 1986 r. – lipiec 1990 r. szef WSW.

1988 listopad 6, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej na temat niezależnych obchodów święta 11 Listopada

Warszawa, 6 XI 1988 [r.]

Tajne

Załącznik do Informacji dziennej
dot[yczący] inicjatyw obchodów rocznicy odzyskania niepodległości

W związku ze zbliżającymi się obchodami 70-lecia odzyskania niepodległości odnotowano kolejne inicjatywy uczczenia tej rocznicy.

W Poznaniu z inicjatywy KPN, PPS¹, „Solidarności Walczącej”, Liberalno-Demokratycznej Partii „Niepodległość”², NZS, Szkolnych Kół Oporu Społecznego³ opracowano wspólny program obchodów rocznicowych. Przewiduje on, iż w dniu 11 listopada po mszy w kościele oo. Jezuitów odbędzie się manifestacja, której uczestnicy udadzą się przez Stary Rynek pod pomnik 15. Pułku Ułanów [Poznańskich], gdzie planowany jest wiec połączony ze składaniem wieńców, odśpiewaniem pieśni i przemówieniami z wykorzystaniem

¹ Polska Partia Socjalistyczna – powołana 15 XI 1987 r. w Warszawie przez kilka środowisk opozycyjnych (głównie Grupa Polityczna „Robotnik”), przewodniczącym Prezydium Rady Naczelnej został Jan Józef Lipski; po rozłamie w lutym 1988 r. działały dwie partie używające nazwy PPS, umownie określane jako „starzy” (J.J. Lipski, Andrzej Malanowski, Władysław Kunicki-Goldfinger, Marek Nowicki) i „młodzi” (Piotr Ikonowicz, Józef Pinior, Grzegorz Ilka); „młodzi” (od grudnia 1988 r. PPS-Rewolucja Demokratyczna) budowali radykalną partię lewicy, byli przeciwni obradom Okrągłego Stołu i wzywali do bojkotu wyborów w czerwcu 1989 r.; PPS Lipskiego popierał kompromis z komunistami, w wyborach w czerwcu 1989 r. Lipski uzyskał mandat senatora; w lutym 1989 r. powstała kolejna struktura PPS – Porozumienie Prasowe PPS pod przewodnictwem G. Ilki, 27 V 1989 r. przekształcone w Tymczasowy Komitet Krajowy PPS; najważniejszym pismem był „Robotnik” (po rozłamie obie partie wydawały własne edycje), w regionach wychodziły m.in.: „Warszawianka” (Warszawa), „Robotnik Pomorza Zachodniego” (Szczecin), „Robotnik Polski” (Kraków), „Robotnik Mazowiecki” (Płock); w dniach 27–29 X 1990 r. na kongresie w Warszawie doszło do zjednoczenia odłamów PPS w kraju i na emigracji; od chwili powołania PPS był inwigilowany przez SB – Departament III MSW prowadził SOR krypt. „Karierowicze”, oddzielne sprawy prowadzono przeciw najważniejszym strukturalom terenowym (Warszawa, Wrocław, Poznań, Kraków, Szczecin).

² Liberalno-Demokratyczna Partia „Niepodległość” – powstała 11 XI 1984 r. na bazie środowiska wydającego pismo „Niepodległość”; miała swoje grupy w Gdańsku, Poznaniu, Warszawie, Krakowie, Lublinie; w 1986 r. nastąpił podział na dwie partie – jedna działała po dotychczasową nazwą, druga pod nazwą Grupa Pisma „Niepodległość”; LDPN wydawał pisma: „Niepodległość”, „Krakus”, Gazeta Polityczna”, „ABC – Adriatyk, Bałtyk, Morze Czarne”, „Orientacja na Prawo”, „Biuletyn Polityczny”, „Antyk” i inne; program polityczny zakładał odzyskanie niepodległości, odsunięcie od władzy PZPR i ustanowienie ustroju demokratycznego, opartego na zasadach liberalizmu; drogą do odzyskania niepodległości miało być rozbięcie systemu komunistycznego i powstanie niepodległych państw w miejsce ZSRS, LDPN popierał utworzenie w przyszłości przymierza niepodległych państw Europy Środkowo-Wschodniej; organizacja współpracowała z „Solidarnością Walczą” i KPN.

³ Szkolne Koła Oporu Społecznego – podziemna organizacja skupiająca uczniów poznańskich szkół średnich związana 13 III 1982 r.; w latach 1982–1989 SKOS-y działały (w różnych okresach) we wszystkich poznańskich liceach ogólnokształcących i niektórych technikach; działalnością kierowała Komisja Koordynująca SKOS; przez cały okres wydawano podziemne pismo „Głos SKOS-ów”, organizowano protesty w szkołach średnich, (m.in. „ciche przerwy”), kolportowano ulotki i wydawnictwa podziemne, malowano napisy na murach, np. przeciwko stanowi wojennemu; SKOS-y współpracowały z innymi podziemnymi organizacjami, m.in. z TZR NSZZ „Solidarność” Wielkopolska, „SW” i NZS; od września 1989 r. działalność SKOS-ów została zawieszona; organizacja była rozpracowywana przez SB w ramach SOR krypt. „SKOS”.

aparatury nagłaśniającej. Po uroczystościach pod pomnikiem przewidywany jest pochód do kościoła oo. Dominikanów, gdzie odbędzie się kolejna msza. Przemarsz uczestników z kościoła pod pomnik nastąpić ma z udziałem kadry profesorskiej i naukowo-dydaktycznej z Uniwersytetu im. A[dama] Mickiewicza i innych wyższych uczelni Poznania. Udział tych osób w pochodzie ma na celu – w[edłu]g założeń organizatorów – zabezpieczenie przed próbami rozproszenia manifestacji przez siły porządkowe. W przypadku prób interwencji oddziałów zwartych MO organizatorzy przewidują pertraktacje z dowódcami tych oddziałów. W założeniach organizatorzy tych obchodów ustalili, iż napisy na transparentach i wnoszone okrzyki mają dotyczyć wyłącznie idei niepodległości i „Solidarności”, a nie powinny zawierać żadnych elementów antykomunistycznych. Informacje o obchodach rocznicy odzyskania niepodległości mają być w najbliższym czasie rozkolportowane na terenie Poznania za pomocą ulotek.

Również na terenie Krakowa zostały zaplanowane obchody 70. rocznicy odzyskania niepodległości. Oprócz działaczy krakowskiego KPN-u – Z[ygmunta] Łenyka⁴, zaangażowani w przygotowania do obchodów rocznicy są przedstawiciele innych struktur: Federacji Młodzieży Walczącej⁵, NZS, WiP i „Solidarności”. Planują oni, iż w dniu 11 listopada br. po mszy w katedrze na Wawelu o godz. 18.00 odbędzie się wiec, po którym nastąpi przemarsz pod Grób^a Nieznanego Żołnierza na pl. Matejki. Z inspiracji Aleksandra Pruszyńskiego⁶, zamieszkałego na stałe w Toronto (Kanada), działacze KPN planują w dniu 11 listopada br. złożyć kwiaty w krypcie J[ózefa] Piłsudskiego na Wawelu w imieniu

^a W tekście oryginalnym: pomnik.

⁴ Zygmunt Łenyk (ur. 1950 r.), absolwent Wydziału Psychologii UJ (1974); w latach 1970–1979 członek PZPR (usunięty), w 1977 r. uczestnik demonstracji po śmierci Stanisława Pyjasa, od 1979 r. uczestnik ROPCiO, współpracownik drugoobiegowego pisma „Opinia Krakowska”, w latach 1979–1994 członek KPN, w latach 1980–1992 członek Rady Politycznej, w latach 1984–1986 szef Obszaru II KPN, w latach 1985–1988 szef Centralnego Kierownictwa Akcji Bieżącej KPN, w latach 1979–1980 członek redakcji drugoobiegowego pisma Porozumienia Młodych Niepodległość i Demokracja „Komunikat”; od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, w marcu 1981 r. członek założyciel KOWzP w Krakowie, od 9 X 1981 r. członek prezydium krakowskiego KOWzP; od 13 XII 1981 r. do 15 III 1982 r. internowany, w 1982 r. członek redakcji podziemnego pisma „Niepodległość”, w 1984 r. rzecznik Inicjatywy Obywatelskiej w Obronie Praw Człowieka Przeciw Przemocy, w okresie kwiecień–maj 1988 r. rzecznik strajkujących w Hucie im. Lenina; w latach 1991–1993 poseł na Sejm RP z listy KPN. Inwigilowany: w okresie grudzień 1979 r. – luty 1986 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Krakowie w ramach SOS/SOR krypt. „Dama”, w okresie styczeń 1985 r. – grudzień 1987 r. przez Wydział III WUSW w Krakowie w ramach SOR krypt. „Fantasta”, w okresie luty 1986 r. – maj 1990 r. przez Wydział III/OKPP WUSW w Krakowie w ramach SOR krypt. „Konspiratorzy”.

⁵ Federacja Młodzieży Walczącej – konspiracyjna antykomunistyczna organizacja młodzieżowa, działająca w latach 1984–1990, powołana 29 VI 1984 r. w Warszawie; nie miała programu politycznego, miała skupiać młodzież w celu podjęcia działań przeciw władzy komunistycznej; posiadała struktury w ponad siedemdziesięciu miastach, w tym w Warszawie, Bydgoszczy, Białymstoku, Kielcach, Wrocławiu, Poznaniu, Gdańsku, Gdyni, Płocku, Olsztynie, Krakowie, Łodzi, Szczecinie, wiele z tych grup funkcjonowało w FMW na zasadzie autonomii (np. Ruch Młodzieży Niezależnej z Krakowa czy MKO z Wrocławia); w sumie organizacja mogła skupiać kilka tys. osób; działalność FMW koordynowała od kwietnia 1985 r. Rada Koordynacyjna; FMW wydawała ok. 140 podziemnych tytułów prasowych, m.in.: „Bunt”, „Serwis Informacyjny FMW”, „Nasze Wiadomości”, „Bez Cenzury”, „Contra”, „Konfident”, „Młodzież Walcząca”; organizowano pomoc dla represjonowanych, w październiku 1985 r. powołano Grupy Wykonawcze FMW (prowadziły akcje ulotkowe, rozklejanie plakatów, malowanie napisów, działania odwetowe wobec funkcjonariuszy aparatu represji); FMW współpracowała z innymi strukturami opozycyjnymi – Grupami Oporu „Solidarni”, NZS, „Solidarnością Walcząca”, Grupami Specjalnymi RKW Mazowsze.

⁶ Aleksander Pruszyński (ur. 1934 r.), działacz polonijny, dziennikarz związany z Grodzieńszczyzną; według zapisów ewidencyjnych i dokumentów w latach 1959–1971 rejestrowany jako TW ps. „Rawicz” przez Wydział II KS MO w Warszawie; w 1972 r. wyemigrował do Kanady, gdzie mieszkał do 1991 r., w 1981 r. w Toronto był redaktorem naczelnym pisma „Słowo-Solidarność”, a od 1982 r. zaczął wydawać pismo „Express Polski”, wspierał fi-

prezesa Światowej Polonii St[anisława] Orłowskiego⁷. Członkowie KPN otrzymali od swego krakowskiego kierownictwa zadanie bezwzględne uczestnictwa w imprezach, aby w ten sposób zaznaczyć siłę tej organizacji.

Również na terenie Suwałk powstała inicjatywa zorganizowania „niezależnych” uroczystości rocznicowych. Założnikiem mającego powstać tzw. Komitetu jest Monika **Borowska-Kolankiewicz**⁸ – przedstawiciel RKW NSZZ „Solidarność” Region Pojezierze, oraz Jan **Bacewicz**⁹ – redaktor naczelny nielegalnego wydawnictwa „Kres”¹⁰. Planują oni, że w dniu 11 listopada br. o godz. 16.00 w jednym z kościołów na terenie Suwałk odbędzie się msza, po której ok. godz. 17.00 wiec w parku miejskim. Po wiecu organizatorzy planują przeprowadzenie prelekcji pt. „Polska zmartwychwstanie”, połączonej z pokazami filmów dot[yczących] „Solidarności” i Katynia. Informacje o przebiegu uroczystości mają ukazać się w nielegalnie wydawanym czasopiśmie „Kres”.

Powyższe inicjatywy są przedmiotem systematycznego rozpoznawania.

Źródło: AIPN, 0365/29, t. 3, k. 63–54, mps.

nansowo opozycję w kraju, m.in. KPN; po rozpadzie ZSRS próbował włączyć się w życie polityczne na Białorusi, stały korespondent z Białorusi dla „Gońca” – tygodnika polonijnego wydawanego w Toronto.

⁷ Stanisław Orłowski, działacz polonijny; prezes Kongresu Polonii Kanadyjskiej, dzięki jego staraniom Kongres podpisał umowę emigracyjną z rządem Kanady, która umożliwiła organizacjom polonijnym sponsorowanie tysięcy Polaków z obozów uchodźczych w Europie; w latach 1986–1994 przewodniczący Rady Polonii Świata.

⁸ Monika Borowska-Kolankiewicz (ur. 1948 r.), absolwentka Studium Kulturalno-Oświatowego w Białymstoku (1978); od października 1980 r. w NSZZ „Solidarność”; w latach 1982–1989 kolporterka pism podziemnych, m.in.: „Tygodnika Mazowsze”, „Kresu”, „Robotnika”, „Solidarności Walczącej”, w 1985 r. współorganizatorka i przewodnicząca RKW NSZZ „Solidarność” Region Pojezierze, w 1987 r. członek krajowej Komisji Interwencji i Praworządności NSZZ „Solidarność”, od 1987 r. członek „Solidarności Walczącej”, w lipcu 1989 r. wystąpiła z NSZZ „Solidarność”. Rozpracowywana w latach 1983–1989 w ramach KE krypt. „Klara” przez pion III RUSW w Goldapi.

⁹ Jan Bacewicz (ur. 1942 r.), historyk, poeta; absolwent UMCS (1968); regionalista, znawca i popularyzator gwary suwalskiej, przewodnik PTTK; od września 1981 r. członek NSZZ „Solidarność”, w latach 1986–1989 współpracownik RKW NSZZ „Solidarność” Region Pojezierze, redaktor naczelny podziemnego pisma Federacji Młodzieży Walczącej w Suwałkach „Kres”, w kwietniu 1989 r. rzecznik prasowy TZR NSZZ „Solidarność” Pojezierze, w czerwcu 1989 r. zrezygnował z członkostwa w NSZZ „Solidarność”; po 1989 r. redaktor naczelny pism: „Jaćwież”, „Tygodnik Północny”, „Tygodnik Suwalski”, „Suwalszczyzna”, „Pojezierze”, „Szelment”; według zapisów ewidencyjnych od 15 VI 1981 r. do 15 I 1982 r. TW ps. „Świerk” pozyskany przez Wydział II KW MO w Suwałkach, współpracę zakończono z powodu odmowy.

¹⁰ „Kres” – pismo NSZZ „Solidarność” Regionu Pojezierze, od 1986 r. organ RKW NSZZ „Solidarność” Pojezierze, wydawane w okresie maj–listopad 1981 r. i marzec 1986 r. – styczeń 1989 r.; od 1981 r. dwutygodnik, od 1986 r. wychodziło nieregularnie; redaktorzy naczelni: Jerzy Broc (1981), Jan Bacewicz (1986–1989).

1988 listopad 8, [Warszawa] – Załącznik do Informacji dziennej z 8 listopada 1988 r. na temat organizacji niezależnych obchodów 70. rocznicy odzyskania niepodległości

Tajne

Załącznik do Informacji dziennej z dnia 8 XI 1988 r.

dot[yczący] planów, zamierzeń i działań związanych ze zbliżającą się rocznicą 70-lecia odzyskania niepodległości przez Po[lskę]

Odzyskanie niepodległości przez Polskę – fakt niezwykle doniosły dla budowy przyszłej państwowości polskiej – kultywowane jest do dziś w tradycji historycznej i patriotycznej, co znajduje wyraz m.in. w corocznych, uroczystych obchodach rocznicy tego wydarzenia.

Oprócz uroczystości oficjalnych, których celem jest upamiętnienie w świadomości społecznej znaczenia daty 11 XI 1918 r. dla politycznego, gospodarczego, kulturalnego i społecznego rozwoju nowego państwa polskiego, podejmowane są inicjatywy zorganizowania tzw. nielegalnych obchodów przez osoby uważające się za spadkobierców burżuazyjnej Polski.

Inicjatorami uroczystości „niezależnych” są w głównej mierze przedstawiciele opozycji, często będący członkami nielegalnych ugrupowań, m.in. NSZZ „Solidarność”, NZS, KPN, PPS, Federacji Młodzieży Walczącej. Jak wynika z posiadanych informacji, charakter imprez rocznicowych zaplanowanych przez nich na dzień 11 listopada br. będzie zróżnicowany. Część tych imprez odbywała się będzie oficjalnie, za zgodą właściwych organów administracji państwowej, część natomiast będzie miała charakter nielegalny. Zagrożenie dla ładu i porządku publicznego stwarzają zwłaszcza te ostatnie, choć istnieje niebezpieczeństwo, iż nawet manifestacje legalne – po włączeniu się do nich elementów anarchizujących – mogą przekształcić się we wrogie politycznie zajścia.

Część opozycji zamierzająca zorganizować własne obchody rocznicy wystąpiła do władz – poprzez tzw. społeczne komitety – z wnioskami o zgodę na przeprowadzenie wieców, przemarszów itp. W składzie komitetów społecznych znajdują się głównie członkowie nielegalnych ugrupowań, jednakże postarano się, by w akcje włączyły się osoby o znanych nazwiskach, cieszące się powszechnym autorytetem i prestiżem. Dzięki temu ranga „komitetów” wzrasta, natomiast opinia publiczna odbiera ich działalność nie w kategoriach wrogich politycznej akcji opozycji, ale jako autentyczny, oddolny ruch obywatelski. Jak dotąd „komitety obywatelskie” powstały w:

Lublin

W składzie komitetu znajduje się m.in. prof. dr Ryszard **Bender**¹ – poseł na sejm, pracownik naukowy KUL, dr Bohdan **Królikowski**² – pisarz, Leszek **Gzella**³ – dziennikarz prasy lokalnej. Nie spreycyzowano jeszcze programu obchodów.

Poznań

Dn[ia] 11 listopada br. zarejestrowane w tym roku nowe stowarzyszenia: Wielkopolski Klub Polityczny „Ład i Wolność”⁴ oraz Związek Akademicki „Młoda Polska”⁵, we współpracy z Klubem Inteligencji Katolickiej zamierzają zorganizować „manifestację patriotyczną”, czyli przemarsz z jednego z poznańskich kościołów pod pomnik [15. Pułku] Ułanów [Poznańskich]. Organizatorzy nie uzyskali zgody władz na przemarsz.

Toruń

O zgodę na zorganizowanie w dn[iu] 11 listopada br. wiecu okolicznościowego zamierzają wystąpić – pod szyldem Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego Oddział w Toruniu – działacze tzw. Niezależnego Ruchu Społecznego „Ziemia Chełmińska”⁶.

Ze względu na możliwość wykorzystania imprez organizowanych przez „komitety obywatelskie” do celów opozycji i spowodowania tym samym zagrożenia porządku publicznego, wojewódzkie organy administracji państwowej, ewentualnie wyrażające zgodę na przeprowadzenie tzw. niezależnych obchodów rocznicy [odzyskania] niepod-

^a W tekście oryginału: Gzela.

¹ Ryszard Bender (1932–2016), historyk, prof. zw. (1985); absolwent Wydziału Nauk Humanistycznych KUL (1955); współzałożyciel (1976) i wieloletni prezes KIK w Lublinie, publicysta m.in. „Więzi”, „Tygodnika Powszechnego”, „Kultury”, „Myśli Polskiej”, w latach 1955–2004 pracownik naukowy i dydaktyczny KUL, w latach 1969–2002 kierownik I Katedry Historii Nowożytnej, w latach 1970–1975 prodziekan, w latach 1981–1987 dziekan Wydziału Nauk Humanistycznych KUL, w latach 1974–1979 sekretarz generalny Towarzystwa Naukowego KUL, wykładowca w: Akademii Polinijnej w Częstochowie (1997–1999), Wyższej Szkole Dziennikarskiej im. Melchiora Wańkowi-cza w Warszawie (1999–2002), Wyższej Szkole Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu (od 2006 r.); w okresie listopad 1956 r. – styczeń 1957 r. współzałożyciel i członek ZMD, w latach 1981–1983 wiceprezes PZKS; w latach 1989–1990 członek Stronnictwa Pracy, w latach 1991–1992 ZChN, w latach 1998–2002 wiceprzewodniczący Rady Naczelnej Ruchu Katolicko-Narodowego; od lat dziewięćdziesiątych związany z Radiem Maryja i Telewizją Trwam; poseł na Sejm PRL VIII i IX kadencji, senator RP II, VI i VII kadencji z list AWS i LPR. Inwigilowany do grudnia 1956 r. przez WUBP/WUdsBP w Lublinie, w okresie luty 1957 r. – listopad 1963 r. rozpracowywany przez Wydział III/Wydział IV KW MO w Lublinie w ramach sprawy agenturalnego sprawdzenia/ewidencyjno-obserywacyjnej krypt. „Działacze” założonej na Związek Studentów Polskich KUL, w latach 1968–1983 w ramach KE krypt. „Działacz”/SO krypt. „Aktywiści”.

² Bohdan Królikowski (ur. 1934 r.), prozaik; absolwent filologii polskiej KUL; pracownik Biblioteki KUL.

³ Alojzy Leszek Gzella ps. „Kłos” (ur. 1932 r.), dziennikarz, redaktor, publicysta, taternik; absolwent filologii polskiej KUL; w czasie wojny członek Szarych Szeregów, uczestnik powstania warszawskiego; dziennikarz lubelskiego „Słowa Powszechnego”, „Kurier Lubelskiego” i „Dziennika Lubelskiego”, współzałożyciel Lubelskiego Klubu Rotary, członek Klubu Krytyki Teatralnej SDP, od 1980 r. prezes lubelskiego oddziału SDP; współzałożyciel i członek NSZZ „Solidarność” SDP; autor książek o historii Lublina. Rozpracowywany do 1989 r. przez Wydział IV KW MO/WUSW w Lublinie w ramach SOR krypt. „Rzecznik”, materiały zniszczono.

⁴ Wielkopolski Klub Polityczny „Ład i Wolność” – utworzony w Poznaniu z inicjatywy działaczy Ruchu Młodej Polski (m.in. Marka Jurka i Krzysztofa Nowaka) oraz byłych działaczy Konwentu Samorządu Studentów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza; Klub wydawał oświadczenia dotyczące sytuacji politycznej, protestował przeciwko pacyfikacji strajków w 1988 r., organizował protesty przeciwko budowie elektrowni atomowej w Kłempiczu; członkowie Klubu wzięli udział w powołaniu ZChN.

⁵ Związek Akademicki „Młoda Polska” – działał od września 1988 r. na terenie UAM w Poznaniu, zrzeszał inteligencję propagującą społeczne nauczanie Kościoła; pierwsze, nieskuteczne, próby zarejestrowania organizacji miały miejsce w 1986 r. (Związek „Universitas”). Inwigilowany przez Wydział III-1 w Poznaniu w ramach SO „Związek”.

⁶ Niezależny Ruch Społeczny „Ziemia Chełmińska” – powołane w listopadzie 1987 r. w Toruniu stowarzyszenie, które tworzyli działacze solidarnościowi; celem Ruchu było inicjowanie działań na rzecz demokracji i samorządności oraz przestrzegania praw człowieka.

ległości Polski, zostały zobowiązane do przeprowadzenia z ich organizatorami rozmów profilaktycznych.

Większość planowanych nieoficjalnych imprez rocznicowych ma charakter nielegalny, jako że ich organizatorzy nie zamierzają ubiegać się o zgodę władz na ich przeprowadzenie. Ich scenariusz przewiduje połączenie uroczystości obchodzonych na terenie obiektów sakralnych (msze w intencji „ojczyzny”) z marszami do miejsc, obiektów upamiętniających wydarzenia związane z odzyskaniem przez Polskę niepodległości, ewentualnie będących symbolem wolności, celem złożenia tam kwiatów czy odbycia wieców. (Zgodą władz winny być objęte tylko działania prowadzone poza obiektami sakralnymi). Z posiadanych informacji wynika, że imprezy rocznicowe tego rodzaju mogą się odbyć w Poznaniu, Krakowie, Suwałkach, Bydgoszczy, Warszawie, Bielsku-Białej i Gdańsku.

Poznań

Z inicjatywy KPN, PPS, „Solidarności Walczącej”, Liberalno-Demokratycznej Partii „Niepodległość”, NZS, Szkolnych Kół Oporu Społecznego opracowano wspólny program obchodów rocznicowych. Przewiduje on, iż w dniu 11 listopada po mszy w kościele oo. Jezuitów odbędzie się manifestacja, której uczestnicy udadzą się przez Stary Rynek pod pomnik 15. Pułku Ułanów [Poznańskich], gdzie zaplanowany jest wiec połączony ze składaniem wieńców, odśpiewaniem pieśni i przemówieniami z wykorzystaniem aparatury nagłaśniającej. Po uroczystościach pod pomnikiem przewidywany jest pochód do kościoła oo. Dominikanów, gdzie odbędzie się kolejna msza.

Przemarsz uczestników z kościoła pod pomnik nastąpić ma z udziałem kadry profesorskiej i naukowo-dydaktycznej z Uniwersytetu im. A[dama] Mickiewicza i innych wyższych uczelni Poznania. Udział tych osób w pochodzie ma na celu – w[edług]g założeń organizatorów – zabezpieczenie przed próbami rozproszenia manifestacji przez siły porządkowe. W przypadku prób interwencji oddziałów zwartych MO organizatorzy przewidują pertraktacje z dowódcami tych oddziałów. W założeniach organizatorzy tych obchodów ustalili, iż napisy na transparentach i wznoszone okrzyki mają dotyczyć wyłącznie idei niepodległości i „Solidarności”, a nie powinny zawierać żadnych elementów antykomunistycznych. Informacje o obchodach rocznicy odzyskania niepodległości mają być w najbliższym czasie rozkolportowane na terenie Poznania za pomocą ulotek.

Kraków

Oprócz działaczy krakowskiego KPN-u – Z[ygmunta] **Łenyka**, zaangażowani w przygotowania do obchodów rocznicy są przedstawiciele innych struktur: Federacji Młodzieży Walczącej, NZS, WiP i „Solidarności”. Planują przemarsz pod Grób^b Nieznanego Żołnierza po mszy w katedrze.

Suwałki

Zalążkiem mającego powstać tzw. Komitetu jest Monika **Borowska-Kolankiewicz** – przedstawiciel RKW NSZZ „Solidarność” Region Pojezierze, oraz Jan **Bacewicz** – redaktor naczelny nielegalnego wydawnictwa „Kres”. Planują oni, że w dniu 11 listopada br. o godz. 16.00 w jednym z kościołów na terenie Suwałk odbędzie się msza, po której ok. godz. 17.00 odbędzie się wiec w parku miejskim. Po wiecu organizatorzy planują przeprowadzenie prelekcji pt. „Polska zmartwychwstać”, połączonej z pokazami filmów

^b W tekście oryginalu: pomnik.

dot[yczących] „Solidarności” i Katynia. Informacje o przebiegu uroczystości mają ukazać się w nielegalnie wydaw[anym] czasopiśmie „Kres”.

Bydgoszcz

W dn[iu] 11 listopada br. w godzinach popołudniowych działacze Federacji Młodej Walczącej planują zorganizowanie przed kościołem oo. Jezuitów wiecu połączonego z przemarszem na Stary Rynek, gdzie zamierzają złożyć kwiaty pod pomnikiem Walki i Męczeństwa [Ziemi Bydgoskiej].

Warszawa

Przedstawiciele opozycji (m.in. L[eszek] Moczulski, S[eweryn] Jaworski, E[dward] Mizikowski⁷, E[lżbieta] Król⁸) i episkopatu (m.in. ks. H[enryk] Jankowski⁹) odbyli dotąd 2 zebrań, podczas których dokonano ustaleń odnośnie [do] programu i obchodów. Projekt wstępny przewiduje przemarsz ze sztandarami i transparentami z katedry na pl. Zwycięstwa oraz złożenie na Grobie Nieznanego Żołnierza wieńców i apel poległych. W „niezależne” obchody 70-lecia odzyskania niepodległości przez Polskę zamierza się włączyć PPS, organizując 11 bm. o godz. 12.00 wiec okolicznościowy na dziedzińcu Uniwersytetu Warszawskiego.

Bielsko-Biała

W uroczystości poświęcenia pomnika „Ku czci Legionów Polskich” weźmie udział tzw. III szereg nielegalnego Związku „Solidarność” Regionu Podbeskidzia, co stwarza zagrożenia natury politycznej.

Gdańsk

W dn[iu] 11 listopada br. po mszy w bazylice Mariackiej działacze radykalnych ugrupowań opozycyjnych (przede wszystkim FMW, Solidarności-Dym, tzw. Międzymiastówki Anarchistycznej¹⁰ i KPN) zamierzają sprowokować zajęcia uliczne. W swych planach przewidują użycie kamieni, proc, pałek, woreczków z mąką (w celu utrudnienia widoczności), drągów, białych masek zasłaniających twarze itp. W celu wywarcia presji psychologicznej na funkcjonariuszach ZOMO przewidują wykorzystywanie bębnow, a także petard. Z posiadanego rozpoznania wynika, że organizatorzy zamieszek uzależniają prowadzenie akcji od ilości i rozmieszczenia sił porządkowych w mieście.

Płock

Działacze płockich nielegalnych grup o różnej orientacji politycznej zamierzają w dniu 11 listopada br. dokonać uroczystego odsłonięcia tablicy pamiątkowej (podczas mszy w płockiej katedrze) poświęconej J[ózefowi] Piłsudskiemu, a następnie planują przemarsz do znajdującego się w pobliżu kościoła Grobu Nieznanego Żołnierza.

⁷ Edward Mizikowski (1952–2017), w latach 1980–1982 robotnik w Hucie Warszawa; w latach 1980–1981 współpracownik Biura Interwencji i Mediacji NSZZ „Solidarność”; po 13 XII 1981 r. uczestnik strajku w Hucie Warszawa, na przełomie grudnia 1981 r. i stycznia 1982 r. współzałożyciel Robotniczego Komitetu Samoobrony Społecznej i pisma „Głos Wolnego Hutnika”, 24 IV 1982 r. współzałożyciel MRK „Solidarność”, od 29 XI 1982 r. do 26 VII 1983 r. aresztowany (postępowanie przeciw niemu umorzono), w latach 1983–1990 w MRK „Solidarność”, współpracownik pisma „CDN – Głos Wolnego Robotnika”, od jesieni 1988 r. jego redaktor, do 1989 r. wielokrotnie zatrzymywany i karany przez kolegia ds. wykroczeń, działacz Związku Piłsudczyków i Związku Strzeleckiego. Inwigilowany od 28 VII 1982 r. przez Departament II MSW/Wydział III–2 SUSW w ramach zabezpieczenia.

⁸ Patrz dok. nr 41, s. 189, przyp. nr 4.

⁹ Ksiądz Henryk Jankowski nie był przedstawicielem episkopatu.

¹⁰ Międzymiastówka Anarchistyczna – federacja grup anarchistycznych powstała czerwcem 1988 r. z inicjatywy Janusza Waluszki i Krzysztofa Galińskiego, zrzeszała kilkanaście grup anarchistycznych z dużych miast (Warszawa, Kraków, Łódź, Poznań, Częstochowa i in.); w listopadzie 1989 r. zmieniła nazwę na Federacja Anarchistyczna.

Na dzień 11 listopada br. do Płocka zaproszono grupę 25 kombatantów Armii Krajowej z terenu Opola. Podobną uroczystość rocznicową zamierzają również zorganizować działacze opozycyjni z Kutna. Uroczystość ta ma być zorganizowana w kościele w Głogowcu k. Kutna w dniu 13 XI 1988 r. podczas tradycyjnego nabożeństwa za ojczyznę. Po mszy ma się odbyć wiec patriotyczny na terenie przykościelnym.

Istnieje także możliwość zakłócenia porządku publicznego w wypadku wykorzystania przez opozycję zgromadzeń wiernych uczestniczących w mszach w intencji „ojczyzny”, jakie będą odprawiane w dn[iu] 11 listopada w wielu kościołach. I tak np. przewiduje się, iż przedstawiciele opozycji wezmą udział w mszach w kościele św. Wincentego w Bydgoszczy, w kościele powiżytkowskim w Lublinie, w kościele św. Mikołaja w Elblągu, w katedrze w Opolu, bazylice katedralnej w Kielcach oraz w kościołach w Pile i Koninie.

Ponadto w Rzeszowie i Mielcu w ramach Dni Kultury Chrześcijańskiej (pod hasłem „tygodnia myśli niepodległościowej”) ma odbyć się cykl wykładów, projekcji filmowych, wystaw itp. poświęconych rocznicy odzyskania niepodległości. W Rzeszowie do akcji kościelnej przyłączył się 27-osobowy tzw. Obywatelski Komitet Obchodów 11 XI 1918 r., który sygnuje kolportowane w mieście ulotki nawołujące do uczestnictwa w imprezach okolicznościowych. Wspomniany komitet skierował oficjalne pismo do Urzędu Miasta i szefa RUSW w Rzeszowie z wnioskiem o zabezpieczenie porządku publicznego w czasie obchodów święta. Swój udział w uroczystościach kościelnych zapowiedzieli aktorzy scen warszawskich – **A[leksandra] Dmochowska**¹¹, **A[nn]a N[ehrebecka]**¹², **M[aja] Komorowska**¹³.

Źródło: AIPN, 0365/29, t. 3, k. 84–90, mps.

¹¹ Aleksandra Dmochowska (1929–1992), aktorka; absolwentka Wydziału Aktorskiego PWST w Warszawie (1956); w latach 1955–1957 aktorka Teatru Młodej Warszawy, w latach 1956–1991 aktorka Teatru Polskiego w Warszawie, członek NSZZ „Solidarność”; w stanie wojennym spikerka podziemnego Radia „Solidarność”, w latach 1982–1989 działała w Duszpasterstwie Środowisk Twórczych; uczestniczyła w Tygodniach Kultury Chrześcijańskiej. Inwigilowana od grudnia 1982 r. do czerwca 1985 r. przez Wydział III-1 KS MO/SUSW w Warszawie w ramach SOS krypt. „Hetman”.

¹² Anna Nehrebecka (ur. 1947 r.), aktorka; od 1969 r. w zespole Teatru Polskiego im. Arnolda Szyfmana w Warszawie; w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych twórczyni programów poetycko-recytatorskich radiowych i telewizyjnych, aktorka kabaretu „Pod Egidą”; po 13 XII 1981 r. uczestniczka aktorskiego bojkotu środków masowego przekazu, kolporterka podziemnych wydawnictw, od 1982 r. występowała w kościołach, ośrodkach niezależnych i domach prywatnych w całej Polsce w wieczorach i widowiskach poetyckich, uczestniczka Tygodni Kultury Chrześcijańskiej; od 2010 r. radna m.st. Warszawy z ramienia PO; w latach 1975–1985 figurantka SO krypt. „Tercet” założonej przez Wydział III KS MO w Warszawie na działalność kabaretu „Pod Egidą”, w latach 1986–1990 zarejestrowana przez Wydział VII Departamentu II MSW w kategorii – Zabezpieczenie.

¹³ Maja Komorowska właśc. Maria Janina Komorowska-Tyszkiewicz (ur. 1937 r.), aktorka teatralna i filmowa; absolwentka Oddziału Lalkarskiego przy Wydziale Aktorskim PWST w Krakowie (1960); aktorka teatrów: Groteskna w Krakowie, 13 Rzędów w Opolu, Laboratorium we Wrocławiu, Współczesnego w Warszawie, w latach 1982–2014 wykładowca w Akademii Teatralnej im. Aleksandra Zelwerowicza w Warszawie, odtwórczyni wielu ról filmowych, w 1980 r. współzałożycielka stowarzyszenia „Patronat”; po wprowadzeniu stanu wojennego działała w Prymasowskim Komitecie Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i ich Rodzinom, uczestniczyła w niezależnych spektaklach teatralnych, członek Duszpasterstwa Środowisk Twórczych; w okresie lipiec 1977 r. – grudzień 1979 r. opracowywana przez Wydział III/III-1 KS MO w Warszawie jako kandydat na TW, z werbunku zrezygnowano. Inwigilowana od stycznia 1984 r. do grudnia 1988 r. przez Wydział III-1 SUSW w ramach SOR „Westalka”.

1988 listopad, Lublin – Informacja dotycząca przebiegu niezależnych obchodów 70. rocznicy odzyskania niepodległości

Lublin, dnia 1988 XI ...^a

Tajne

Egz. nr ^{b4}

Informacja

dot[ycząca] przebiegu nielegalnych wydarzeń w Lublinie dnia 11 XI 1988 r.

W końcu miesiąca października br. przedstawiciele nielegalnych struktur w regionie środkowo-wschodnim obejmujących swoim oddziaływaniem woj[ewództwa] lubelskie, chełmskie, zamojskie, podjęli inicjatywę szczególnego zmanifestowania obchodów 70. rocznicy odzyskania niepodległości. W związku z tym w dniu 26 października br. powołali oni tzw. Obywatelski Komitet Obchodu 70-lecia Odzyskania Niepodległości z zakresem działania na cały region środkowo-wschodni.

W skład powyższego komitetu weszli:

1. prof. dr Ryszard Bender – poseł na sejm, pracownik naukowy KUL,
2. Wojciech Bogaczyk¹ – przewodniczący KU NZS KUL,
3. Eryk Chojnacki² – przewodniczący MK NZS Lublin,

^a Brak daty dziennej.

^{b-b} Wpisano odręcznie.

¹ Wojciech Bogaczyk (1958–2019), historyk; absolwent KUL (1987); współzałożyciel tajnej organizacji antykomunistycznej „Wolność i Niezawisłość”, działającej w Warszawie na przełomie 1973/1974 r., w latach 1978–1981 uczestnik ROPCiO, od 1979 r. działał w SKS; w październiku 1980 r. członek TKZ NZS KUL, w okresie październik 1980 r. – kwiecień 1981 r. członek Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NZS, w okresie kwiecień 1981 r. – 13 XII 1981 r. członek KKK NZS; od 31 XII 1981 r. do 3 XII 1982 r. internowany, od 1983 r. działał w tajnych strukturach NZS, w okresie kwiecień 1987 r. – styczeń 1988 r. członek podziemnej KKK NZS, od listopada 1987 r. przewodniczący, od marca 1987 r. do października 1988 r. przewodniczący KU NZS KUL; w latach 1989–1990 członek Prezydium Zarządu Głównego ZChN. Inwigilowany od lutego 1986 r. przez Wydział III WUSW/RUSW w Lublinie w ramach SOR krypt. „Łącznik”/„Libra”.

² Eryk Chojnacki (ur. 1962 r.), historyk; absolwent KUL (1992); od 1978 r. kolporter wydawnictw niezależnych, w kwietniu 1982 r. współzałożyciel, następnie członek KOS Regionu Świętokrzyskiego, w maju 1982 r. współzałożyciel i wydawca „Biuletynu” KOS oraz „Biuletynu” KOS RI Regionu Świętokrzyskiego, w okresie maj–czerwiec 1982 r. współpracownik podziemnego Radia „Solidarność” w Kielcach, w okresie sierpień 1982 r. – październik 1982 r. aresztowany, w lipcu 1983 r. sprawę umorzono, w latach 1984–1986 r. członek (jednoosobowej) Komisji ds. represjonowanych studentów przy samorządzie studentów KUL, w grudniu 1986 r. kurier TZR Środkowo-Wschodniego, członek NZS na KUL, w latach 1987–1989 przewodniczący KU NZS KUL oraz MK NZS w Lublinie, członek Komisji Krajowej NZS, w 1987 r. współzałożyciel niezależnego pisma NZS „Żak”, w okresie kwiecień–maj 1988 r. współorganizator studenckich akcji protestacyjnych w Lublinie, w listopadzie 1988 r. członek Obywatelskiego Komitetu Obchodów 70-lecia Odzyskania Niepodległości Regionu Środkowo-Wschodniego, w okresie luty–kwiecień 1989 r. uczestnik obrad Okrągłego Stołu, w okresie kwiecień–październik 1989 r. członek Prezydium Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie woj. lubelskiego, w okresie maj–czerwiec 1989 r. koordynator kampanii wyborczej Komitetu Obywatelskiego przed wyborami parlamentarnymi. Inwigilowany w latach 1982–1986 przez Wydział III KW MO/WUSW w Kielcach w ramach SOS/SOR krypt. „Kos”.

4. Jarosław Dziwiński³ – przewodniczący KU NZS AR – Lublin,
5. Jaromir Grabowski⁴ – przewodniczący KU NZS Politechniki Lubelskiej,
6. Leszek Gzella – dziennikarz, pracownik kurii biskupiej w Lublinie,
7. dr Sławomir Janicki⁵ – pracownik naukowy Politechniki Lubelskiej,
8. prof. dr Jerzy Kłoczowski⁶ – pracownik naukowy KUL,
9. Dariusz Kocuń⁷ – przewodniczący KU NZS UMCS,
10. doc. dr inż. Włodzimierz J. Krolopp⁸ – prac[ownik] naukowy Politechniki Lubelskiej,
11. dr Bohdan Królikowski – pisarz, pracownik KUL,

³ Jarosław Dziwiński (ur. 1965 r.), lekarz weterynarii; absolwent AR w Lublinie; członek NZS, przewodniczący KU NZS AR w Lublinie. Inwigilowany w latach 1988–1989 w ramach SOR krypt. „Suwerenni” założonej przez Wydział III WUSW w Lublinie na tamtejszy NZS.

⁴ Jaromir Grabowski (ur. 1963 r.), absolwent Politechniki Lubelskiej; członek NZS, przewodniczący KU NZS Politechniki Lubelskiej, uczestnik niezależnych obchodów Święta Niepodległości w 1988 r. w Lublinie, członek Obywatelskiego Komitetu 70-lecia Odzyskania Niepodległości – Region Środkowo-Wschodni.

⁵ Sławomir Janicki (ur. 1948 r.), dr nauk matematycznych (1977); absolwent Wydziału Matematyki UMCS w Lublinie (1971); w latach 1971–1995 pracownik naukowy Politechniki Lubelskiej; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, w grudniu 1981 r. przewodniczący KZ na Politechnice Lubelskiej, członek MKZ Regionu Środkowo-Wschodniego; od 13 XII 1981 r. do 21 VII 1982 r. internowany, w latach 1981–1989 działacz podziemnych struktur NSZZ „Solidarność”, członek Tymczasowego Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego; w 1990 r. delegat na II KZD NSZZ „Solidarność”; w latach 1990–1991 prezydent Lublina, w latach 1990–1995 członek PC (od 1993 r. prezes Zarządu Wojewódzkiego w Lublinie, członek Zarządu Głównego i Naczelnej Rady Politycznej), w latach 1994–1998 i 2002–2006 radny miasta Lublin, w latach 1998–2002 radny Sejmiku Województwa Lubelskiego, w latach 1997–2004 członek RS AWS. Inwigilowany: w okresie grudzień 1970 r. – 15 IV 1976 r. przez Wydział III KW MO w Lublinie w ramach KE krypt. „Pastor”, w okresie luty 1981 r. – kwiecień 1984 r. przez Wydział III KW MO/WUSW w Lublinie w ramach SOS krypt. „Fizyk”.

⁶ Jerzy Kłoczowski (1924–2017), historyk, prof. zw. (1974); absolwent UMK w Toruniu (1948); od 1941 r. członek ZWZ-AK, uczestnik powstania warszawskiego; od 1950 r. pracownik naukowy KUL, kierował katedrami: Dziejów Średniowiecznych, Nauk Pomocniczych Historii, Historii Kultury Polskiej, w latach 1968–1974 dziekan Wydziału Nauk Humanistycznych KUL, w latach 1957–1997 założyciel i kierownik Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce, od 1971 r. członek Prezydium Komitetu Nauk Historycznych PAN, autor około tysiąca publikacji naukowych; w 1956 r. współzałożyciel warszawskiego KIK, od 1981 r. kierował pracami Wszechnicy Regionu Środkowo-Wschodniego NSZZ „Solidarność”, w latach 1989–1990 przewodniczący Komitetu Obywatelskiego woj. lubelskiego; w 1989 r. członek Trybunału Stanu, w latach 1990–1991 senator RP; według materiałów ewidencyjnych oraz dokumentów we wrześniu 1961 r. zarejestrowany przez Wydział III KW MO w Lublinie w charakterze TW ps. „Historyk”, współpracy nie podjął, w sierpniu 1962 r. akta TW ps. „Historyk” przekazano do archiwum. Inwigilowany: od maja 1964 r. przez Wydział IV KW MO w Lublinie w ramach SOS krypt. „Historyk”, w okresie styczeń 1969 r. – październik 1987 r. przez Wydział IV KW MO/WUSW w Lublinie w ramach KE krypt. „Historyk”.

⁷ Dariusz Kocuń (ur. 1964 r.), absolwent historii UMCS (1990 r.) oraz studiów podyplomowych na UMCS (organizacja i zarządzanie 2001 r., bankowość i finanse 2010 r.); w latach 1985–1987 współorganizator nieformalnej grupy młodzieży w Puławach, w latach 1985–1989 kolporter pism podziemnych na terenie Puław i Lublina, członek NZS, w latach 1987–1989 współzałożyciel, autor i kolporter pisma NZS „Żak”, przewodniczący NZS UMCS, wiceprzewodniczący MK NZS w Lublinie, członek Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS, współzałożyciel Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Akademickiej, w listopadzie 1988 r. członek Obywatelskiego Komitetu 70-lecia Odzyskania Niepodległości – Region Środkowo-Wschodni, 14 XII 1988 r. ukarany przez kolegium ds. wykroczeń grzywną za reprezentowanie komitetu i zorganizowanie manifestacji; w latach 1989–1991 członek założyciel ZChN, w latach 1995–1997 członek Rady Politycznej ROP. Inwigilowany: w latach 1986–1989 przez Wydział III WUSW w Lublinie w ramach SOR krypt. „Żądło”, w latach 1989–1990 w ramach SOR krypt. „Suwerenni”.

⁸ Włodzimierz Krolopp (1928–2013), prof. nauk technicznych (1999); absolwent Wydziału Elektrycznego PŁ (1954); od 1954 r. asystent na PŁ, w latach 1962–1967 pracownik Centralnego Biura Techniki Przemysłu Papierniczego, od 1967 r. pracownik naukowy PŁ, od 1975 r. docent Zakładu Elektrotechniki i Telekomunikacji Politechniki Świętokrzyskiej, od 1983 r. pracownik naukowy Wydziału Elektrycznego Politechniki Lubelskiej, w latach 1990–1993 rektor Politechniki Lubelskiej.

12. Piotr Kuczyński⁹ – Komitet Założycielski NSZZ „Solidarność” W[ytwórni] S[przętu] K[omunikacyjnego] Świdnik,

13. Wiesław Lipko¹⁰ – przedstawiciel „Solidarności” pracowniczej i rolniczej Ziemi Zamojskiej,

14. dr Zygmun Łupina¹¹ – członek Tymczasowego Zarządu Regionu „Solidarność” Regionu Środkowo-Wschodniego, nauczyciel II LO w Lublinie,

15. Tadeusz Mańka¹² – przewodniczący Prezydium Rady Pracowniczej F[abryki] S[amochodów] C[iężarowych],

16. Paweł Mitrus¹³ – KPN, student KUL,

17. prof. dr Henryk Reniger¹⁴ – pracownik UMCS,

⁹ Piotr Kuczyński (ur. 1959 r.), pracownik WSK PZL Świdnik; członek NSZZ „Solidarność”, we wrześniu 1988 r. członek Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w WSK Świdnik, członek Obywatelskiego Komitetu 70-lecia Odzyskania Niepodległości; w 1988 r. zarejestrowany przez Grupę V RUSW w Świdniku jako figurant SOR krypt. „Niezależni”.

¹⁰ Wiesław Lipko (1927–2005), lekarz; absolwent AM w Lublinie (1952); w latach 1943–1944 członek AK; od października 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, w sierpniu 1985 r. inicjator i redaktor podziemnego pisma „Informator NSZZ «Solidarność» Ziemi Zamojskiej – Roztocza” (od sierpnia 1986 r. „Informator NSZZ oraz NSZZ RI «Solidarność» Ziemi Zamojskiej – Roztocza”); od 15 X 1985 r. do 22 I 1986 r. aresztowany, 30 V 1986 r. skazany przez Sąd Rejonowy w Zamościu na 1 rok i 8 miesięcy pozbawienia wolności, 3 XII 1986 r. Sąd Wojewódzki w Zamościu w rewizji uchylił zaskarżony wyrok, od 1986 r. współinicjator niezależnych obchodów rocznic bitwy z bolszewikami pod Komarowem w 1920 r., w latach 1986–1989 członek jawnej Tymczasowej Rady NSZZ „Solidarność” Regionu Środkowo-Wschodniego, od lutego 1989 r. członek Międzyzakładowego Tymczasowego Komitetu Organizacyjnego NSZZ „Solidarność” w Zamościu; w latach 1989–1991 senator RP z listy Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie. Inwigilowany w latach 1985–1989 przez RUSW w Tomaszowie Lubelskim/WUSW w Zamościu w ramach SOR krypt. „Kret” oraz przez pion VI SB RUSW w Tomaszowie Lubelskim w ramach SOS krypt. „Kasia”.

¹¹ Zygmun Łupina (1929–2017), historyk, dr historii (1973); absolwent UMCS w Lublinie (1958); w latach 1956–2004 nauczyciel historii w lubelskich szkołach średnich; w latach 1951–1957 członek PZPR, współpracownik tygodnika „Po Prostu”; od października 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, od października 1980 r. do lutego 1981 r. przewodniczący Rady Regionalnej Sekcji Pracowników Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” w Lublinie, w latach 1980–1981 członek MKZ NSZZ „Solidarność” Regionu Środkowo-Wschodniego, delegat na IKZD NSZZ „Solidarność”, od 19 listopada do 2 XII 1981 r. współorganizator regionalnego strajku nauczycieli Lubelszczyzny; od 13 XII 1981 r. do 31 VII 1982 r. internowany, w okresie listopad/grudzień 1983 r. – 1989 r. członek podziemnego TZR, w latach 1986–1988 wielokrotnie zatrzymywany, skazywany przez kolegium ds. wykroczeń na grzywny, w okresie kwiecień 1989 r. – 1991 r. członek Wojewódzkiego Komitetu Obywatelskiego NSZZ „Solidarność”; poseł na Sejm RP, w latach 1998–2002 członek RS AWS. Inwigilowany od grudnia 1980 r. do lipca 1989 r. przez Wydział III KW MO/WUSW/RUSW w Lublinie w ramach SOR krypt. „Pozer”.

¹² Tadeusz Mańka (1944–2010), ukończył Technikum Mechaniczno-Elektryczne w Lublinie (1970); w latach 1963–1999 pracownik FSC w Lublinie, w lipcu 1980 r. uczestnik strajku w FSC; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”; w dniach 14–17 XII 1981 r. uczestnik strajku w FSC, w latach 1983–1989 członek TKZ, w latach 1987–1989 przewodniczący, od 1985 r. członek Tymczasowego Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego, w latach 1989–1991 przewodniczący KZ w FSC; w latach 1989–1991 poseł na Sejm RP z listy Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie.

¹³ Paweł Mitrus (ur. 1965 r.), student prawa KUL; od 1986/1987 r. członek KPN, w styczniu 1988 r. skazany na karę 40 tys. zł grzywny przez Rejonowe Kolegium ds. Wykroczeń w Lublinie za rozpowszechnianie ulotek KPN. Inwigilowany od maja 1988 r. do maja 1990 r. przez Wydział III/OKPP WUSW w Lublinie w ramach SOR krypt. „Konfederaci II”, prowadzonej przeciwko lubelskiej KPN.

¹⁴ Henryk Reniger (1919–1989), prawnik, prof. nadzw. (1977); absolwent UMK w Toruniu (1948); w czasie okupacji żołnierz VI Brygady AK; w latach sześćdziesiątych działacz młodzieżowego zrzeszenia studentów katolickich „Juventus Christiana”; w latach 1956–1989 pracownik UMCS, w 1982 r. dziekan Wydziału Ekonomicznego oraz Prawa i Administracji UMCS, usunięty ze stanowiska z przyczyn politycznych; od 1989 r. członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie woj. lubelskiego. Kontrolowany operacyjnie w latach 1959–1964 przez Wydział III KW MO w Lublinie, rozpracowywany w latach 1986–1989 przez Wydział III WUSW w Lublinie w ramach SOR krypt. „Kaligula”/„Langusta”.

18. dr Adam Stanowski¹⁵ – wykładowca KUL,
 19. Stanisław Osiniak¹⁶ – działacz „Solidarności” Rolników Indywidualnych,
 20. Janusz Stępiak¹⁷ – działacz „Solidarności” Rolników Indywidualnych, przewodniczący Gminnej Rady Narodowej w Fajslawicach,
 21. Wioletta Szafrąńska¹⁸ – przewodnicząca KU NZS AM Lublin,
 22. Stanisław Węglarz¹⁹ – członek Krajowej Komisji Wykonawczej NSZZ „Solidarność”,

¹⁵ Adam Stanowski (1927–1990), socjolog, dr nauk społecznych (1969); absolwent Wydziału Humanistycznego KUL (1956); od 1942 r. członek Szarych Szeregów, od 1943 r. żołnierz AK; w lutym 1949 r. aresztowany na 3 miesiące, w październiku 1950 r. ponownie aresztowany, w lipcu 1951 r. skazany na 7 lat pozbawienia wolności w procesie o. Tomasza Rostworowskiego, w sierpniu 1955 r. zwolniony; w latach 1956–1990 pracownik naukowy KUL, w latach 1958–1961 i 1977–1990 członek redakcji „Więzi”, od 1956 r. w warszawskim KIK, w latach 1969–1970 członek zarządu, w latach 1972–1983 członek redakcji „Zeszytów Naukowych KUL”; w styczniu 1976 r. sygnatariusz „Listu 101” przeciwko planowanym zmianom w Konstytucji PRL, w 1977 r. współzałożyciel i wykładowca Uniwersytetu Latającego, w styczniu 1978 r. współzałożyciel TKN; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, w latach 1980–1981 członek Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego i Tymczasowego Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego; w latach 1982–1988 uczestnik tajnej Rady Edukacji Narodowej, w latach 1985–1987 prezes Klubu Katolickiego w Lublinie, w latach 1988–1990 członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie; w latach 1989–1990 senator RP; według materiałów ewidencyjnych w latach 1967–1982 kandydat na TW/TW ps. „Romuald” na kontakcie Wydziału IV KW MO w Lublinie. Inwigilowany od lutego 1982 r. do lipca 1989 r. przez Wydział IV KW MO/WUSW w Lublinie w ramach KE krypt. „Działacz”.

¹⁶ Stanisław Osiniak (1934–2013), absolwent Wydziału Elektrycznego PW (1956); w latach 1965–1982 pracownik naukowy WSI w Lublinie/Politechniki Lubelskiej; od 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, członek KZ NSZZ „Solidarność” Politechniki Lubelskiej, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”, w 1981 r. organizator i doradca Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” RI Regionu Środkowo-Wschodniego; w dniach 13–15 XII 1981 r. uczestnik strajku w WSK PZL Świdnik, od 1982 r. pracował w rolnictwie, w kwietniu 1989 r. członek założyciel Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie woj. lubelskiego.

¹⁷ Henryk Stępiak (1951–1999), absolwent AR w Lublinie (1976); od listopada 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, współorganizator, przewodniczący Komitetu Gminnego „Solidarność Wiejska”, następnie NSZZ „Solidarność” RI w gminie Fajslawice, w 1981 r. członek redakcji niezależnego „Biuletynu Informacyjnego «Solidarność Wiejska»”; w latach 1987–1988 współzałożyciel i redaktor niezależnego czasopisma „Fajslawice NP. Informator Rolników Gminy Fajslawice”, w latach 1987–1989 współorganizator podziemnego Uniwersytetu Ludowego na terenie gminy Fajslawice, w okresie kwiecień–maj 1988 r. współinicjator Komitetu Założycielskiego Związku Producentów Rolnych „Solidarność” woj. lubelskiego, w okresie luty–marzec 1989 r. uczestnik obrad Okrągłego Stołu; w latach 1989–1991 senator RP z listy Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie. Inwigilowany od lutego 1982 r. do sierpnia 1989 r. przez Wydział IV KW MO/WUSW w Lublinie/SB RUSW w Świdniku w ramach KE/SOS/SOR krypt. „Specjalista”.

¹⁸ Wioletta Szafrąńska-Kocuć (ur. 1966 r.), lekarz medycyny; absolwentka AM w Lublinie; w 1987 r. organizatorka NZS na AM, przewodnicząca KU NZS na AM, w latach 1987–1989 współpracowniczką pisma „Żak”, w październiku 1988 r. przewodnicząca Komisji ds. legalizacji NZS AM; w latach 1989–1990 członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie woj. lubelskiego.

¹⁹ Stanisław Węglarz (1948–2005), górnik; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, we wrześniu 1980 r. wiceprzewodniczący KZ w Przedsiębiorstwie Robót Górniczych w Łęcznej, w 1981 r. członek ZR Środkowo-Wschodniego, delegat na I KZD NSZZ „Solidarność”; od 13 XII 1981 r. do 21 VII 1982 r. internowany, w maju 1983 r. zwolniony z pracy za kontynuowanie działalności związkowej, w latach 1984–1986 współpracownik Radia „Solidarność” Lubelszczyzna, od listopada 1984 r. członek, od grudnia 1986 r. przewodniczący TZR NSZZ „Solidarność” w Lublinie, od 5 X 1986 r. członek jawnej Tymczasowej Rady Regionu Środkowo-Wschodniego, w latach 1987–1989 członek jawnej KKW, od 18 XII 1988 r. członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie, w 1989 r. uczestnik obrad Okrągłego Stołu, w kwietniu 1989 r. współinicjator Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie woj. lubelskiego (od 30 czerwca Komitet Obywatelski „Solidarność” Lubelszczyzny); w latach 1991–1993 poseł na Sejm RP z listy „Solidarność”. Inwigilowany w latach 1981–1989 przez Wydział IIIA/V KW MO/WUSW w Lublinie w ramach SOR krypt. „Gwarek”.

23. Janusz Winiarski²⁰ – działacz NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych.

Komitet ten skierował do prezydenta m[iaasta] Lublin pisemną informację o swoim powstaniu, a także sformułował cele określone w formule „godnego uczczenia tej rocznicy przez mieszkańców makroregionu środkowo-wschodniego”. Kulminacyjnym punktem tych uroczystości określony został dzień 11 listopada br., w którym przewidziano uroczyste nabożeństwo w kilku lubelskich kościołach, w tym głównie w intencji rocznicowej w kościele powiżytkowskim o godz. 18.00, a po jego zakończeniu przewidziano manifestacyjny przemarsz uczestników na pl. Litewski celem złożenia wieńców przed pomnikiem Konstytucji 3 maja.

Dla zneutralizowania tego zamierzenia prezydent m[iaasta] Lublina²¹ wydał pisemny zakaz organizowania planowanej manifestacji skierowany na ręce Zygmunta Łupiny, Dariusza Kocunia i Tadeusza Mańki. Jednocześnie ostrzegł wymienionych przed konsekwencjami administracyjnymi w przypadku kontynuowania zamierzeń organizatorskich. Pomimo tego ostrzeżenia wspomniany Obywatelski Komitet dokonał kolportażu ulotek w mieście Lublinie i na terenie województwa, informujących o swoim utworzeniu, podających pełny skład, i oddzielną ulotkę informacyjną o planowanym nabożeństwie w dniu 11 listopada br. i manifestacyjnym przemarszu. Ponadto w dniu 7 listopada br., w imieniu Obywatelskiego Komitetu do prezydenta m[iaasta] Lublina skierowano dokument zawierający w treści informację o zamierzeniach na dzień 11 listopada z równoczesną sugestią zapewnienia manifestantom bezpiecznego przejścia i przebiegu uroczystości. Zgodnie z decyzją Wojewódzkiego Sztabu Politycznego przeprowadzone zostały rozmowy z reprezentującymi Komitet Dariuszem Kocunem, Zygmuntem Łupiną i Tadeuszem Mańką przez prezydenta m[iaasta] Lublina przy udziale prokuratora rejonowego dla m[iaasta] Lublina. Przedstawiciele Komitetu w trakcie rozmowy zachowywali się prowokacyjnie, eksponując wyłączność tego Komitetu do obchodu 70. rocznicy odzyskania niepodległości, do której według nich „komuniści nie mają moralnego prawa”.

Dnia 2 listopada br. w wojewódzkiej instancji partyjnej pod przewodnictwem sekretarza KW PZPR ds. nauki odbyło się posiedzenie z udziałem rektorów uczelni państwowych, kuratora oświaty i wychowania, prokuratora prokuratury wojewódzkiej i przedstawiciela WUSW. W wyniku ilustracji zagrożeń podjęto ustalenie, w myśl którego rektorzy zobowiązani zostali do przeprowadzenia rozmów ostrzegawczych z działaczami NZS i struk-

²⁰ Janusz Winiarski (1933–2012), absolwent AR w Lublinie (1963); w latach 1964–1982 dziennikarz, kierownik redakcji audycji dla wsi w Polskim Radiu Rozgłośni Regionalnej w Lublinie; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, od listopada 1980 r. oddelegowany przez MKZ Zarząd Regionu Środkowo-Wschodniego do tworzenia struktur „Solidarności Wiejskiej” (następnie NSZZ „Solidarność” RI na Lubelszczyźnie), od grudnia 1980 r. członek redakcji „Biuletynu Informacyjnego NSZZ Rolników Indywidualnych «Solidarność» Region Środkowo-Wschodni”; w dniach 14–16 XII 1981 r. uczestnik strajku okupacyjnego w WSK PZL Świdnik, zatrzymany, zwolniony z powodu stanu zdrowia; w okresie sierpień 1982 r. – kwiecień 1983 r. na leczeniu w Belgii, współpracownik biura Światowej Organizacji Chrześcijańskich Związków Zawodowych w Brukseli oraz federacji amerykańskich związków zawodowych AFL-CIO, organizator transportów do Polski z pomocą humanitarną oraz sprzętem i materiałami dla podziemia; w latach 1982–1989 współpracownik duszpasterstwa diecezji lubelskiej, w okresie maj–czerwiec 1989 r. wiceprzewodniczący Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie woj. lubelskiego; w latach 1990–2002 prezes zarządu i redaktor naczelny Polskiego Radia Lublin (od 1992 r. Radio Lublin S.A.), w latach 1996–2003 przewodniczący lubelskiego oddziału SDP. Inwigilowany od lutego 1981 r. do listopada 1989 r. przez Wydział V KW MO/WUSW w Lublinie w ramach SOR krypt. „Decybel”.

²¹ Edward Leńczuk (ur. 1951 r.), prawnik; członek PZPR; w okresie lipiec 1987 r. – czerwiec 1990 r. prezydent Lublina.

tur postsolidarnościowych na swoich uczelniach. W konsekwencji tej decyzji rozmowy takie przeprowadzone zostały w dniach 7–8 listopada br. Natomiast z prof. R[yszardem] Benderem rozmowę przeprowadził prezydent m[iasta] Lublina oraz przewodniczący RM PRON prof. Józef Szymański²². W jej trakcie wyeksponowano rozmówcy zagrożenia spowodowane zamierzeniami Komitetu, a także poinformowano go o planowanych, oficjalnych uroczystościach poświęconych tej rocznicy. Prof[esor] R[yszard] Bender przyjął postawę „niepoinformowanego” i zadeklarował uczestnictwo, a nawet możliwość wystąpienia w czasie oficjalnych uroczystości i zamiar nieuczestniczenia w uroczystościach organizowanych przez Obywatelski Komitet.

Integralnymi elementami działań neutralizujących były rozmowy prowadzone przez wojewodę lubelskiego i dyrektora Wydziału d[ro] s[praw] Wyznań U[rzędu] W[o]jewódzkiego z biskupem ordynariuszem Bolesławem Pylakiem²³, oraz przez nas z rektorem KUL b[iskup]em doc[entem] Janem Śrutwą²⁴. Efektem tych rozmów były wyrażone deklaracje strony kościelnej idące w kierunku wytonowania wrogich elementów w uroczystościach kościelnych. B[iskup] Pylak zadeklarował ponadto osobisty udział w nabożeństwie w kościele powizytkowskim w Lublinie.

Wyprzedzające i bieżące rozpoznanie operacyjne dało podstawę do zobrazowania skali zagrożenia, którego istotnymi elementami ze strony organizatorów miały być: manifestacyjne eksponowanie transparentów lubelskich i regionalnych struktur na trasie przejścia, liczny udział wieńców, zorganizowanie służb porządkowych, których zadaniem miała być fizyczna ochrona, a głównie przed odebraniem transparentów, wieńców i zatrzymaniami przez MO i SB.

W dniu 11 listopada br. o godz. 18.00 w kościele powizytkowskim rozpoczęło się nabożeństwo w intencji odzyskania niepodległości. Udział w nim wzięło ponad 2 tys. wiernych. Na nabożeństwo przybyli członkowie Obywatelskiego Komitetu, w tym prof. R[yszard] Bender, dr Z[ygmunt] Łupina, Dariusz Kocuń, Dariusz Wójcik²⁵, przedsta-

²² Józef Szymański (1931–2011), historyk, prof. zw. (1986); absolwent KUL (1957); w latach 1962–1963 starszy asystent na KUL, w latach 1963–1969 adiunkt w Instytucie Historii UMCS, w latach 1972–1976 docent na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, w latach 1974–1975 kierownik Zakładu Historii Starożytnej i Średniowiecznej UMCS, od 1977 r. kierownik Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa UMCS, w latach 1981–1982 prodziekan Wydziału Humanistycznego, w latach 1982–1984 rektor UMCS, w latach 1984–1990 członek senatu uczelni; w czasie wyborów w czerwcu 1989 r. przewodniczący RM PRON, zgłoszony przez wyborców; w latach 1991–1993 dyrektor Instytutu Historii UMCS.

²³ Bolesław Pylak (1921–2019), duchowny katolicki, prof. nauk teologicznych; w 1948 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1966–1975 biskup pomocniczy archidiecezji lubelskiej, następnie biskup diecezjalny (1975–1997), od 1992 r. arcybiskup metropolita lubelski; według materiałów ewidencyjnych zarejestrowany przez KW MO w Lublinie w charakterze TW ps. „Teolog”, w 1975 r. materiały przekazano do Departamentu IV MSW, zarejestrowany w charakterze TW ps. „Bolesław”, w 1990 r. materiały zniszczono.

²⁴ Jan Śrutwa (ur. 1940 r.), duchowny katolicki, prof. nauk teologicznych; w 1964 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1984–1992 biskup pomocniczy archidiecezji lubelskiej, w latach 1988–1989 rektor KUL, w latach 1992–2006 biskup diecezji zamojsko-lubaczowskiej. W latach 1965–1972 w operacyjnym zainteresowaniu Referatu SB w Puławach, w 1988 r. w zainteresowaniu Wydziału IV WUSW w Lublinie, materiały spraw zniszczono.

²⁵ Dariusz Wójcik (ur. 1961 r.), student Politechniki Lubelskiej (1980–1982) i filozofii na KUL (1983–1987); współzałożyciel NZS na Politechnice Lubelskiej, w dniach 10–13 XII 1981 r. członek Komitetu Akcji Czynnej NZS Politechniki Lubelskiej; w stanie wojennym kolporter ulotek RKS NSZZ „Solidarność” Regionu Środkowo-Wschodniego, w latach 1982–1983 współorganizator pomocy dla represjonowanych po manifestacjach, od wiosny 1982 r. działacz KPN, w latach 1982–1986 członek Kierownictwa Akcji Bieżącej KPN Okręgu Lublin, w latach 1984–2002 członek Rady Politycznej KPN, w latach 1984–1989 współwydawca, autor w pismach KPN: „Droga”, „Gazeta Polska”, „Pobudka”, „Goniec”, „Profil. Kwartalnik Społeczno-Polityczny”, 9 III 1985 r. aresztowany, w kwietniu 1986 r.

wiciele zakładowych i regionalnych struktur „Solidarności”, rolników indywidualnych i wielu znanych działaczy tzw. opozycji. W sposób ukryty dostarczono także do kościoła transparenty, wieńce i wiązanki kwiatów. Podobne, intencjonalne nabożeństwo odbywało się o godz. 18.00 w kościele jezuitów, a o godz. 18.30 w położonym w tym samym rejonie kościele katedralnym. Zagrożenia z tych dwóch kościołów według posiadanego rozpoznania były minimalne, poza zamierzonym przyłączeniem się uczestników tych nabożeństw do manifestacji na pl. Litewskim.

Przebieg nabożeństwa w kościele powiżytkowskim, pomimo udziału biskupa ordynariusza, miał charakter ekscytujący. Złożyły się na to: bardzo liczny udział wiernych wewnątrz kościoła – także na zewnątrz, w wyniku czego już w trakcie nabożeństwa doszło do częściowego blokowania ruchu kołowego na ulicy, eksponowanie transparentów i wznoszenie palców w kształcie litery „V”. Biskup Pylak wygłosił kazanie, w którym mówił o Maryi, potrzebie odnowy moralnej, trwaniu w chrześcijaństwie i pielęgnowaniu tradycji narodowych.

W wyniku zakończenia nabożeństw w kościele jezuitów i katedrze uformowała się grupa ok. 500 osób, która przemieściła się chodnikiem do zbiegu ulic Osterwy i Krakowskiego Przedmieścia i tam oczekiwała na manifestantów z kościoła powiżytkowskiego. O godz. 19.45 zakończone zostało nabożeństwo w kościel[e] powiżytkowskim i większość jego uczestników w liczbie ok. 2000 osób ochraniała przez ok. 100-osobową służbę porządkową z biało-czerwonymi opaskami, idąc ul. Osterwy, połączyła się z oczekującą w[yżej] w[ymienioną] grupą. Do manifestujących, na trasie przemarszu, a także już w rejonie pl. Litewskiego, dołączały kilkudziesięcioosobowe grupy młodzieży, studentów i osób starszych. W kulminacyjnym punkcie na pl. Litewskim tłum liczył ok. 3000 osób.

Podczas przemarszu eksponowano hasła wszystkich nielegalnych lubelskich i regionalnych struktur, śpiewano pieśni religijne i piosenki niepodległościowe oraz skandowano wrogie hasła. Istotnym elementem była duża ekscytacja samych manifestantów, a także budząca przez to znaczne zainteresowanie wśród osób postronnych na trasie przemarszu.

Po dojściu manifestantów prze[d] pomnik Konstytucji 3 maja dokonano złożenia wi[ę]ńców i wiązanek kwiatów, a na maszt wciągnięto biało-czerwoną flagę z napisem: „Solidarność”. Wiec prowadził Z[ygmunt] Łupina, który zapowiadał również występujących kolejno mówców w osobach: R[yszarda] Bendera, W[ojciecha] Bogaczyka, A[dam]a Stanowskiego oraz D[ariusza] Wójcika (stenogram ich wystąpień w załączeniu). Podczas przebiegu manifestacji eksponowano w[yżej] w[ymienione] transparenty oraz wielokrotnie wznoszono ekscytujące okrzyki, próbując wyrażane przez mówców myśli i postulaty, a także wielokrotnie skandowano hasło: „Precz z komuną”. O godz. 20.40 zebrani opuścili miejsce manifestacji, udając się kilkudziesięcioosobowymi grupami w różnych kierunkach, w tym największa w kierunku miasteczka akademickiego. Ok[oło] godz. 21.00 w rejonie pl. Litewskiego panował spokój i porządek – pozostały tylko nieliczne grupy osób oczekujących na środki komunikacji miejskiej.

skazany przez Sąd Wojewódzki w Warszawie na 2 lata pozbawienia wolności, 20 VIII 1986 r. zwolniony na mocy amnestii, w latach 1986–1989 współpracownik Biura Zagranicznego KPN, w latach 1987–1988 współorganizator manifestacji w Lublinie; w latach 1991–1997 poseł na Sejm RP z listy KPN, w latach 1997–2001 z listy AWS, w latach 1991–1993 wicemarszałek Sejmu RP. Inwigilowany od marca 1985 r. do maja 1990 r. przez Wydział III WUSW w Lublinie w ramach SOR krypt. „Konfederacji II”.

Reasumując, ocenić należy, że podjęty zespół działań operacyjnych i politycznych doprowadził do gruntownego rozpoznania zagrożenia i wytonowania zakładanej przez opozycję pierwotnej, antysocjalistycznej wymowy manifestacji.

Faktem jest także ujawniona przez przedstawicieli Obywatelskiego Komitetu w osobach dr. Łupiny, Kocunia i Mańki duża agresywność, a także prowokacyjna wymowa powołania Obywatelskiego Komitetu „w oparciu i przedstawicieli” całkowicie nielegalnych struktur. Ujawniła się także duża dwulicowość oraz agresywność ze strony prof. R[yszarda] Bendera, który stając na czele Obywatelskiego Komitetu irracjonalnie argumentował fakt ten „niewiedzą” o organizowanych uroczystościach przez PRON i pomimo deklaracji (zilustrowanej w informacji) nie przybył na uroczystości oficjalne i nie odstąpił od udziału w uroczystościach nieoficjalnych, nadając im swoją osobą i pełniąc funkcję większej rangi, ekscytacji uczestników i pozorów legalności.

W świetle powyższych uwag SB WUSW w Lublinie za zasadne ocenia podjęcie następujących działań:

- zainspirowanie do skierowania do Wojewódzkiego Zespołu Poselskiego krytycznych uwag i opinii wobec postawy zaprezentowanej przez prof. R[yszarda] Bendera – posła na Sejm PRL;

- na tle powyższych uwag, a także udokumentowanej procesowo – w postaci fotograficznej i stenogramu – postawy prof. R[yszarda] Bendera w trakcie uroczystości nielegalnych sprzyjającej tworzeniu klimatu dla nielegalnej działalności bądź nadawania pozorów legalności wszystkim struktur regionu, oceniamy za zasadne przeprowadzenie przez Wojewódzki Zespół Poselski w Lublinie stosownej rozmowy z prof. R[yszardem] Benderem;

- ponieważ poprzednie rozmowy władz rektorskich uczelni państwowych przeprowadzone z przedstawicielami KU NZS, a także uczelnianych komisji „Solidarności” nie dały oczekiwanych rezultatów w postaci ich neutralizacji, konieczne jest podjęcie przez władze rektorskie ponownych działań w postaci przeprowadzenia rozmów zakazujących podejmowanie w obszarze uczelni jakiegokolwiek nielegalnej działalności ze strony tych struktur. W tej sprawie przewiduje się zorganizowanie spotkania z rektorami uczelni państwowych przy udziale władz politycznych, administracyjnych, prokuratury i WUSW. Ponadto w związku z niezgłoszeniem się działaczy NZS na rozmowy do Urzędu Wojewódzkiego zainspirowano Wydział Społeczno-Administracyjny do podjęcia czynności profilaktyczno-ostrzegawczych w stosunku do osób z kierownictwa NZS wszystkich uczelni Lublina, przy wykorzystaniu możliwości władz rektorskich;

- wobec niezastosowania się do postanowień prezydenta m[ia]sta Lublina zakazujących zorganizowania manifestacji, podjęte zostaną – w oparciu o udokumentowany procesowo udział przedstawicieli Obywatelskiego Komitetu w osobach D[ariusza] Kocunia, Z[ygmunta] Łupiny i T[adeusza] Mańki – działania karno-administracyjne poprzez sporządzenie wniosków o ukaranie.

^{c-c} Tak w tekście oryginału.

Działania powyższe oceniamy jako konieczne do realizacji, ponieważ stanowiąc będą istotny fragment działań dyscyplinujących podobne inicjatywy w przyszłości, a także będą przeciwdziałały konsolidowaniu się nielegalnych struktur i grup w regionie środkowo-wschodnim.

Wykonano w 5 egz.

Egz. nr 1 – wiceminister gen. bryg. H[enryk] Dankowski

Egz. nr 2 – gen. bryg. S[tefan] Stochaj²⁶

Egz. nr 3 – gen. bryg. K[rzysztof] Majchrowski

Egz. nr 4 – Wydz[iał] III Dep[artamentu] III MSW

Egz. nr 5 – aa^d

Źródło: AIPN, 01232/41, k. 8–10, mps.

^d *Poniżej opatrzona nieczytelnym podpisem pieczęć o treści: [Naczelnik] Wydziału III WUSW w Lublinie ppłk mgr Lucjan Figiel. Lucjan Figiel (ur. 1943 r.), od kwietnia 1969 r. do lipca 1990 r. funkcjonariusz SB KW MO/WUSW w Lublinie, od czerwca 1975 r. kierownik sekcji w Wydziale IV, od czerwca 1981 r. zastępca naczelnika Wydziału IV, od kwietnia 1985 r. naczelnik Wydziału III, od listopada 1989 r. naczelnik Wydziału OKPP.*

²⁶ *Stefan Stochaj (1924–2015), od listopada 1945 r. do stycznia 1957 r. i od listopada 1961 r. do lipca 1990 r. w aparacie bezpieczeństwa, od października 1974 r. zastępca dyrektora Departamentu III MSW, od grudnia 1978 r. dyrektor Departamentu Techniki MSW, od kwietnia 1983 r. do listopada 1987 r. dyrektor generalny w MSW, od kwietnia 1983 r. do lipca 1990 r. szef Służby Zabezpieczenia Operacyjnego MSW.*

1988 listopad 12, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej z 12 listopada 1988 r. na temat niezależnych obchodów 70. rocznicy odzyskania niepodległości

Załącznik do Informacji dziennej, 12 XI 1988 [r.]

Tajne

Przypadki zorganizowania nielegalnych manifestacji i wieców politycznych przez różne ugrupowania opozycyjne w związku z obchodami 70. rocznicy odzyskania niepodległości

W Warszawie

W dniu 11 bm. w katedrze warszawskiej uroczyste nabożeństwo z okazji 70. rocznicy odzyskania niepodległości rozpoczęło się o godz. 18.00. Od godz. 17.30 zaczęli przychodzić wierni. Około godz. 18.15 nadeszła grupa studentów (ok. 500) eksponująca transparent z napisem: „Uniwersytet Warszawski im. Józefa Piłsudskiego”. Studenci w czasie przemarszu Krakowskim Przedmieściem eksponowali kilkanaście transparentów: „NZS”, „NZS – UW”, „NZS Prawo”, „NZS Polonistyka”, „Solidarność”, „Tyle Polski, ile wydrzemy komunistom”. W szczytowym momencie w katedrze znajdowało się ok. 3000 osób, zaś przed nią ok. 2000.

Około godz. 20.15, po zakończeniu nabożeństwa, grupa ok. 4000 osób wyruszyła w kierunku Grobu Nieznanego Żołnierza. Na czele szli: L[eszek] Moczulski, Z[bigniew] Kędzierski¹ i inni. Niesiono transparenty Konfederacji Polski Niepodległej, Obszaru I KPN. Przed Grobem Nieznanego Żołnierza odbył się apel poległych. Eksponowano w tym czasie 50 transparentów z przewagą NZS i KPN. W oprawie uroczystości wykorzystano harcerzy z pochodniami. Po apelu poległych głos zabrali: por. AK – Broda², Seweryn Jaworski, L[eszek] Moczulski. Po tych wystąpieniach złożono na płycie Grobu Nieznanego Żołnierza wieńce, m.in. od: KPN, NSZZ „S[olidarność]” SGGW-AR, prezydenta RP, [NSZZ] „S[olidarność]” Rolników Indywidualnych, NZS Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki, [NSZZ] „S[olidarność]” Regionu Mazowsze.

Po modlitwie i odśpiewaniu hymnu zebrani zaczęli się rozchodzić, jednak grupa ok. 300 studentów usiłowała przemaszzerować ul. Królewską w kierunku ul. Marszał-

¹ Zbigniew Kędzierski (1924–2001), technik mechaniczny; studiował na Wydziale Mechanicznym Politechniki Warszawskiej; od 1942 r. członek ZWZ-AK, uczestnik powstania warszawskiego; w latach 1946–1947 członek PSL; od 1980 r. członek KPN, od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, od sierpnia 1981 r. członek założyciel Obywatelskiego Komitetu Budowy Pomnika Katyńskiego, współorganizator uroczystości rocznicowych w Ossowie; w 1984 r. współtwórca tzw. Kwadratu, tj. podziemnego kierownictwa Obszaru I KPN, w grudniu 1984 r. prowadził obrady II Kongresu KPN, w latach 1984–1985 współpracownik pisma „Przyszłość Polski”, od kwietnia 1989 r. członek Głównej Komisji Wyborczej KPN. Inwigilowany: w okresie sierpień 1981 r. – grudzień 1983 r. przez Wydział III-1/KS MO w Warszawie SOS krypt. „Pomnik”, w okresie listopad 1984 r. – 1989 r. przez Wydział III-2 SUSW w ramach KE/SOR/KE krypt. „Społecznik”.

² Bliższych danych nie ustalono.

kowskiej. Zastosowano blokadę tego odcinka i na wezwanie funkcjonariuszy MO grupa ta rozeszła się³. Około [godz.] 22.30 w rejonie tym panował spokój.

W Gdańsku

Uroczystości w katedrze Mariackiej rozpoczęły się o godz. 18.00 z udziałem ok. 12 000 osób, obecny był także Lech Wałęsa. W trakcie nabożeństwa przed katedrą gromadziły się grupy młodzieży, posiadały flagi o barwach narodowych oraz ok. 20 transparentów, m.in. z następującymi hasłami: „Naszym celem niepodległość – KPN”, „Niepodległość – Federacja Młodzieży Walczącej”, „ZOMO – Gestapo”, „Solidarność”.

Po zakończeniu nabożeństwa (ok. godz. 20.50) uformowała się agresywna grupa licząca ok. 2000 osób. Rozwinięto transparenty z hasłami: „Żądamy niepodległej Polski – precz z komuną”. Wznoszono też okrzyki: „Precz z Rakowskim”, „Precz z komuną”, „ZOMO – Gestapo”, „Tylko szmata bije brata”, „Wracaj Gierek do koryta, lepszy złodziej niż bandyta”, „Stocznia nasza, Lenin wasz”⁴, „Wasz Lenin, nasza Polska”. Grupa ta udała się w kierunku pomnika Jana III Sobieskiego, zatrzymana na blokadzie utworzonej przez funkcjonariuszy ZOMO przy ul. Węglarskiej, wycofała się, a jej członkowie zaczęli wyrwać płyty chodnikowe, rozbierać rusztowanie, podpalać pojemniki na śmieci i budować barykady. Obrzucano też funkcjonariuszy kamieniami. W związku z powyższymi ekscesami, w rejon ten skierowano pododdział z armatką wodną celem zgaszenia palących się pojemników. Po jej użyciu grupa rozdzieliła się na mniejsze grupki, które w związku z nasiloną akcją patrolową systematycznie rozpraszano. Część uczestników schroniła się w kościele Mariackim. Z rejonu przykościelnego w kierunku pododdziału funkcjonariuszy MO rzucono petardy i kamienie. Ksiądz z kościoła Mariackiego zwrócił się do dowódcy pododdziału MO z prośbą o zapewnienie, iż osoby, które schroniły się w kościele, nie zostaną zatrzymane, to odprowadzi je do środków komunikacji miejskiej. Zapewnienie takie otrzymał. Z kościoła wyszła grupa ok. 70 młodych osób. O godz. 22.00 na ulicach Gdańska zapanował spokój.

W czasie interwencji plutonu specjalnego ZOMO, w związku z budową barykady, w indywidualnych przypadkach użyto pałek. Podczas tej interwencji uszkodzonych zostało 6 samochodów patrolu specjalnego.

W Poznaniu

Po zakończeniu mszy w kościele oo. Jezuitów grupa ok. 300 osób usiłowała sformować pochód w kierunku Śródmieścia, wnosząc hasła: „Precz z komuną”, „Nie bij brata za pieniądze”, „Solidarność”. W uformowaniu pochodu przeszkodziła zastosowana blokada. Po pewnym czasie grupa ta rozeszła się w różnych kierunkach. Inna grupa uczestników nabożeństwa licząca ok. 500 osób podjęła, kilkaset metrów od kościoła, agresywne działania wobec następnej z blokad. W stronę funkcjonariuszy ZOMO rzucono kamieniami, butelkami itp. Pod naporem tłumu blokada zmuszona była do cofania się. Po ok. 1,5 godziny udało się przywrócić porządek w tym rejonie Poznania. W wyniku zajęć ulicznych obrażeń kolana doznał funkcjonariusz ZOMO oraz uszkodzone zostały 4 radiowozy.

³ Podana informacja jest niezgodna z prawdą. Pochód idący 11 listopada 1988 r. ul. Królewską został rozbity przez ZOMO.

⁴ Hasło nawiązuje do decyzji rządu Mieczysława F. Rakowskiego z 29 X 1988 r. o likwidacji Stoczni im. Lenina w Gdańsku, odbieranej jako polityczna prowokacja władz.

Jeden z uczestników agresywnej grupy – Michał Dwozarowicz⁵, lat 33, radny Miejskiej Rady Narodowej, wielokrotny uczestnik nielegalnych zgromadzeń, uciekając przed funkcjonariuszami MO na skutek ciemności potknął się i uderzając głową o jezdnię doznał wstrząśnienia mózgu, złamania żuchwy i otarcia naskórka twarzy. Ponadto druga osoba z tłumu – Jacek Walter⁶, lat 31, kierowca, w niewyjaśnionych dotąd okolicznościach doznał obrażeń głowy z otarciem naskórka. Obydwaj poszkodowani przebywają w szpitalu.

W Poznaniu siły porządkowe MO zatrzymały 21 osób – najbardziej agresywnych uczestników zajęć ulicznych.

We Wrocławiu

Zgodnie z wcześniejszymi zapowiedziami w dniu 11 bm. o godz. 15.15 w rejonie przejścia podziemnego przy ul. Świdnickiej zebrała się grupa ok. 800 osób.

Ekspozowano transparenty o treści: „Żądamy wolnych i demokratycznych wyborów” oraz „NZZ Uniwersytetu Wrocławskiego”. Prowokujące zachowanie się zgromadzonych powodowało powiększanie się grupy, która w kulminacyjnym momencie liczyła ok. 5500 osób. Do zebranych przemawiali: Remigiusz Dziemianowicz⁷ – działacz PPS, Iwona Tyszkiewicz⁸ – działaczka PPS i Pomarańczowej Alternatywy, i inni. Mówcy inspirowali zgromadzonych do udania się w pochodzie w kierunku tablicy NSZZ „Solidarność”, gdzie przemówił Władysław Frasyniuk, który podziękował za udział w manifestacji oraz zaapelował o spokojne rozejście się, a następnie uczestnictwo w nabożeństwie w kościele p[od] w[ezwaniem] św. Doroty przy pl. Wolności. Po przybyciu w rejon kościoła część uczestników rozeszła się.

W związku z brakiem rażących naruszeń porządku publicznego siły porządkowe MO nie podejmowały działań blokujących, umożliwiając uczestnikom manifestacji swobodny przemarsz pod tablicę. Jednak grupki młodych ludzi podejmowały próby prowokowania funkcjonariuszy MO. W kilku przypadkach rzucano kamieniami w kierunku pojazdów MO, w wyniku czego uszkodzeniu uległo 5 radiowozów. Zatrzymano 3 osoby podejrzane o spowodowanie tych uszkodzeń.

⁵ Informacja błędna, chodzi o Michała Downarowicza. Michał Downarowicz (1955–2020), inż. rolnik; absolwent AR w Poznaniu; współpracownik pisma „Solidarności Walczącej” „Komentarz” (1988); w latach 1988–1990 radny MRN w Poznaniu. Inwigilowany od listopada 1979 r. do października 1980 r. przez Wydział III A KW MO w Poznaniu w ramach SOS krypt. „Kamufaż”.

⁶ Bliższych danych nie ustalono.

⁷ Remigiusz Dziemianowicz (ur. 1960 r.), aktor; absolwent Wydziału Lalkarskiego PWST we Wrocławiu (1983); ówczesnie w zespole Teatru Pantomimy oraz Teatru Współczesnego im. Edmunda Wiercińskiego we Wrocławiu; od 1988 r. związany z PPS/PPS-RD, od kwietnia 1989 r. członek PPS (J.J. Lipskiego), organizował struktury PPS we Wrocławiu; 24 III 1985 r. pozyskany do współpracy przez Wydział III KW MO/WUSW we Wrocławiu w charakterze TW ps. „Miro”/„Pomorzanin”.

⁸ Iwona Bogumiła Tyszkiewicz „Miłka” (1959–2018), w 1982 r. skazana przez Sąd Marynarki Wojennej na 3 lata w zawieszeniu za kolportaż ulotek i pism opozycyjnych, członek Pomarańczowej Alternatywy, Ruchu Wolność i Pokój, „Solidarności Walczącej”, od listopada 1987 r. członek PPS, po rozłamie w lutym 1988 r. we frakcji „młodych”, od października 1988 r. w PPS-RD, w okresie sierpień 1988 r. – listopad 1989 r. członek Rady Naczelnej PPS-RD, do grudnia 1989 r. członek OKR Wrocław PPS-RD, wielokrotnie zatrzymywana przez SB; po 1989 r. współorganizatorka Partii Zielonych, od 2004 r. członek Unii Pracy, Zielonych, w latach 2004–2015 współpracowała z Komisją Praw Człowieka Rady Europy. Inwigilowana: w 1981 r. przez Wydział III KW MO w Elblągu w ramach SOS, w okresie luty 1983 r. – grudzień 1983 r. przez Wydział V KW MO w Elblągu w ramach SO krypt. „Rozwój”, w latach 1987–1990 przez Wydział III WUSW we Wrocławiu w ramach SOR krypt. „Elipsa”.

W Katowicach

O godz. 18.00 w katedrze p[od] w[ezwaniem] Chrystusa Króla odbyło się nabożeństwo z okazji 70. rocznicy odzyskania niepodległości. Uczestniczyło w nim ok. 2000 osób. Około 50 uczestników miało chusty z napisem: „Solidarność”. W trakcie mszy eksponowano 23 transparenty „Solidarności” i KPN. Nabożeństwo zakończyło się o godz. 19.30. Około 1200 osób usiłowało uformować pochód i przemaszerować do pomnika Powstańców Śląskich, znajdującego się w centrum Katowic. Zgromadzeni wznosili okrzyki: „Precz z komuną”, „Precz z Rakowskim”, „Gestapo”, „Młodzież z partią się rozliczy”, „Przyjdzie czas, że na drzewach zami[a]st liści będą wisieć komuniści”, „Solidarność zwycięży” itp., oraz rzucali w funkcjonariuszy MO kamyczkami, bilonem i małymi kulkami metalowymi. Głównymi organizatorami manifestacji byli: K[azimierz] Świtoń, A[dam] Słomka i D[anuta] Skorenko⁹.

W wyniku zastosowanych blokad sił porządkowych i legitymowania nie dopuszczono do zorganizowania przemarszu pod pomnik Powstańców Śląskich. W trakcie działań nie stosowano żadnych środków przymusu bezpośredniego.

W Krakowie

Po nabożeństwie w katedrze wawelskiej i w rejonie pl. Zamkowego zgromadzili się uczestnicy mszy, wznosząc wrogie okrzyki: „Precz z komuną”, „Reżim precz” itp. Wyodrębniły się dwie grupy wiecujące, z których jedna złożona była z sympatyków KPN, a druga ze zwolenników NZS. Demonstrowano kilkanaście transparentów o treści: „Kommunizm do lamusa historii – FMW Podbeskidzie”, „NZS Politechnika Krakowska” itp. Następnie uformował się liczący ok. 6000 osób pochód, który dotarł do Rynku Głównego, gdzie zebrani wznosili wrogie okrzyki i hasła. Do zebranych przemawiało sześciu^a mówców. Wszystkie wystąpienia zwierały ostre akcenty antyustrojowe i antyrządzieckie. Po odśpiewaniu *Roty*, uczestnicy manifestacji ponownie uformowali pochód, który przeszedł na pl. Matejki. Uczestnicy pochodu, których liczba nie uległa zmianie, wznosili wrogie okrzyki i demonstrowali transparenty. Na płycie Grobu Nieznanego Żołnierza złożono kwiaty, a następnie uczestnicy zaczęli opuszczać rejon Grobu Nieznanego Żołnierza. Spośród rozchodzących [się], wyodrębniła się grupa ok. 1200 osób nietrzeźwych i zachowujących się agresywnie z zamiarem przejścia w rejon konsulatu generalnego ZSRR. Grupa ta, po wezwaniu sił porządkowych do rozejścia się i zastosowaniu blokady, rozproszyła się, tworząc szereg kilkusobowych grup, które w wyniku aktywnych działań służb patrolowych i legitymowania rozeszły się. Nie stosowano środków przymusu bezpośredniego.

^a W tekście oryginalu: 6-ciu.

⁹ Danuta Skorenko (1940–2000), studentka filozofii UW (absolutorium 1969); od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, przewodnicząca Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” w I Oddziale PZU w Katowicach; w styczniu 1982 r. założycielka i faktyczny szef podziemnej MKK NSZZ „Solidarność”, od sierpnia 1982 r. w ukryciu, redaktor, wydawca, drukarz i kolporter podziemnego pisma „Ku Wolnej Polsce”, 4 XII 1983 r. aresztowana, w lipcu 1984 r. zwolniona na mocy amnestii, w październiku 1985 r. ponownie aresztowana, w kwietniu 1986 r. skazana przez Sąd Rejonowy w Katowicach na 2,5 roku więzienia, we wrześniu 1986 r. zwolniona na mocy amnestii, w 1987 r. członek Rady Koordynacyjnej Polskiej Ligi Praw Człowieka, współpracowniczka Komisji Interwencji i Praworządności NSZZ „Solidarność”, od lutego 1988 r. członek RKW NSZZ „Solidarność” Regionu Śląsko-Dąbrowskiego, w okresie sierpień–wrzesień 1988 r. uczestniczka strajku i doradca MKS NSZZ „Solidarność” w KW „Manifest Lipcowy”; w 1990 r. wystąpiła z NSZZ „Solidarność”. Inwigilowana: w latach 1983–1984 przez Wydział V-2 WUSW w Katowicach w ramach SOR krypt. „Drukarnia”, w 1984 r. w ramach SOR krypt. „Wolna”, w okresie październik 1984 r. – grudzień 1989 r. przez Wydział V/Inspektorat 2 WUSW w Katowicach w ramach SOR krypt. „Willa II”.

W Lublinie

O godz. 18.00 odbyło się nabożeństwo w kościele oo. Jezuitów w Lublinie przy ul. Królewskiej 8. Wygłoszone podczas niego kazanie miało treść religijną. Na zakończenie, nieznanymi księżdz wezwał zebranych wiernych, aby udali się na wiec patriotyczny na pl. Litewski. Około 300–400 osób z kościoła oo. Jezuitów przeszło ul. Królewską i Krakowskim Przedmieściem – grupami po obu stronach chodnika – do skrzyżowania z ul. Osterwy, gdzie zaczekano na uczestników nabożeństwa w kościele powiżytkowskim.

Wychodząca z kościoła powiżytkowskiego grupa ok. 2000 ludzi przeszła do ul. Osterwy, połączyła się z grupą kościoła oo. Jezuitów i w liczbie ok. 2500 ludzi przeszła całą szerokością jezdni na pl. Litewski pod pomnik Konstytucji 3 maja.

Łącznie w miejscu planowanego wiecu patriotycznego zebrało się ok. 3000 osób, na stojący obok pomnika stalowy maszt wciągnięto flagę z napisem: „Solidarność”. Do zebranych przemawiali Zygmunt Łupina – członek Tymczasowego Zarządu Regionu Środkowo-Wschodniego „Solidarność”, Ryszard Bender – pracownik naukowy KUL, poseł na Sejm PRL, Wojciech Bogaczyk – pracownik KUL¹⁰, przewodniczący NZS KUL, Adam Stanowski^b – pracownik naukowy KUL, Dariusz Wójcik – student KUL, aktywista KPN. W trakcie wystąpień skandowano hasła i prezentowano transparenty KPN, NZS, „Solidarność”. Wiec trwał od godz. 20.00 do godz. 20.30. Zebrani rozeszli się bez interwencji sił porządkowych.

Otrzymują: Tow[arzysz] Wojciech Jaruzelski, Tow[arzysz] Mieczysław F. Rakowski, Tow[arzysz] Kazimierz Barcikowski, Tow[arzysz] Władysław Baka, Tow[arzysz] Józef Baryła, Tow[arzysz] Józef Czyrek, Tow[arzysz] Jan Głowczyk, Tow[arzysz] Zbigniew Messner, Tow[arzysz] Alfred Miodowicz, Tow[arzysz] Marian Orzechowski, Tow[arzysz] Tadeusz Porębski, Tow[arzysz] Florian Siwicki, Tow[arzysz] Stanisław Ciosek, Tow[arzysz] Janusz Kubasiewicz¹¹, Tow[arzysz] Zbigniew Michałek, Tow[arzysz] Kazimierz Cypryński, Andrzej Wasilewski, Tow[arzysz] Bogusław Kołodziejczak, Tow[arzysz] Włodzimierz Mokrzyński, Tow[arzysz] Roman Malinowski, Tow[arzysz] Kazimierz Olesiak¹², Tow[arzysz] Janusz Patorski¹³, Tow[arzysz] Ireneusz Sekuła¹⁴, Tow[arzysz] Janusz Basiak¹⁵, Tow[arzysz] Andrzej Czyż, Tow[arzysz] Stanisław Gabrielski, Tow[arzysz] Andrzej

^b *W tekście oryginalu:* Starzowski.

¹⁰ Wojciech Bogaczyk był doktorantem, a nie pracownikiem KUL.

¹¹ Janusz Kubasiewicz (ur. 1938 r.), polityk; w okresie lipiec 1986 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie lipiec 1986 r. – styczeń 1990 r. zastępca członka, następnie członek Biura Politycznego KC PZPR, w okresie listopad 1985 r. – styczeń 1990 r. I sekretarz Komitetu Warszawskiego PZPR.

¹² Kazimierz Olesiak (ur. 1937 r.), inż. rolnik, dr hab. nauk rolniczych i leśnych, polityk; w okresie kwiecień 1980 r. – listopad 1989 r. zastępca członka, następnie członek NK ZSL, w okresie marzec 1984 r. – listopad 1989 r. członek Prezydium NK ZSL, w okresie lipiec 1984 r. – grudzień 1988 r. sekretarz NK ZSL, w okresie październik 1988 r. – sierpień 1989 r. wiceprezes Rady Ministrów i minister rolnictwa, leśnictwa i gospodarki żywnościowej, przewodniczący Rady Gospodarki Żywnościowej, w okresie październik 1985 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL IX kadencji.

¹³ Janusz Patorski (ur. 1946 r.), inż. mechanik, polityk; w okresie październik 1988 r. – sierpień 1989 r. wiceprezes Rady Ministrów, przewodniczący Komitetu Przemysłu Obronnego Rady Ministrów, przewodniczący Krajowej Rady ds. Mieszkanioowych, wiceprzewodniczący Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów, w okresie styczeń 1984 r. – październik 1989 r. członek Komitetu Warszawskiego PZPR.

¹⁴ Ireneusz Sekuła (ur. 1943–2000), psycholog, politolog, polityk, dr nauk politycznych; w okresie październik 1988 r. – sierpień 1989 r. wiceprezes Rady Ministrów, przewodniczący Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów.

¹⁵ Janusz Basiak (ur. 1938 r.), działacz partyjny; w okresie lipiec 1981 r. – 1989 r. zastępca członka, następnie członek KC PZPR, w okresie lipiec 1988 r. – styczeń 1989 r. kierownik Wydziału Polityki Społeczno-Ekonomicznej KC PZPR.

Gdula, Tow[arzysz] Kazimierz Grzesiak¹⁶, Tow[arzysz] Bogusław Kędzia, Tow[arzysz] Ernest Kucza, Tow[arzysz] Maciej Lubczyński¹⁷, Tow[arzysz] Tadeusz Sawic¹⁸, Tow[arzysz] Jerzy Świdorski¹⁹, Tow[arzysz] Sławomir Tabkowski, Tow[arzysz] Michał Janiszewski, Tow[arzysz] Łukasz Balcer²⁰, Tow[arzysz] Stanisław Długosz²¹, Tow[arzysz] Bogumił Ferensztajn²², Tow[arzysz] Zbigniew Grabowski²³, Tow[arzysz] Dominik Jastrzębski²⁴, Tow[arzysz] Janusz Kamiński²⁵, Tow[arzysz] Józef Koziół, Tow[arzysz] Aleksander Kwaśniewski²⁶, Tow[arzysz] Władysław Loranc, Tow[arzysz] Tadeusz Olechowski, Tow[arzysz] Jerzy Szreter²⁷, Tow[arzysz] Mieczysław Wilczek²⁸, Tow[arzysz] Andrzej Wróblewski²⁹, Tow[arzysz] Józef Żyta, Tow[arzysz] Jerzy Urban, Tow[arzysz] Tadeusz Szaciło, Tow[arzysz] Edmund Buła.

Źródło: AIPN, 1585/16115, k. 36–41, mps.

¹⁶ Kazimierz Grzesiak (ur. 1935 r.), działacz partyjny; w okresie grudzień 1986 r. – styczeń 1990 r. kierownik Wydziału Rolnego/Wydziału Wsi i Polityki Rolnej KC PZPR.

¹⁷ Maciej Lubczyński (ur. 1939 r.), inż. mechanik, polityk; w okresie lipiec 1981 r. – styczeń 1990 r. członek KC PZPR, w okresie lipiec 1988 r. – luty 1989 r. kierownik Wydziału Społeczno-Zawodowego KC PZPR, w okresie październik 1985 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL IX kadencji.

¹⁸ Tadeusz Sawic (ur. 1951 r.), działacz partyjny; w okresie lipiec 1986 r. – kwiecień 1989 r. kierownik Wydziału Kultury KC PZPR.

¹⁹ Jerzy Świdorski (ur. 1948 r.), działacz partyjny; w okresie grudzień 1987 r. – styczeń 1990 r. kierownik Wydziału Polityki Kadrowej KC PZPR.

²⁰ Łukasz Balcer (ur. 1935 r.), prawnik, polityk; w okresie październik 1988 r. – sierpień 1989 r. minister sprawiedliwości.

²¹ Stanisław Długosz (1925–2019), polityk, dr nauk ekonomicznych; w okresie październik 1980 r. – grudzień 1988 r. zastępca przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, w okresie październik–grudzień 1988 r. p.o. przewodniczącego.

²² Bogumił Ferensztajn (1934–1996), inż. górnik, polityk; w okresie październik 1987 r. – sierpień 1989 r. minister gospodarki przestrzennej i budownictwa, w okresie październik 1985 r. – czerwiec 1989 r. poseł na Sejm PRL IX kadencji.

²³ Zbigniew Grabowski (1930–2019), polityk, prof. zw. nauk technicznych (1975); w okresie styczeń 1984 r. – październik 1989 r. członek Egzekutywy Komitetu Warszawskiego PZPR, w okresie grudzień 1985 r. – listopad 1988 r. rektor PW, w okresie październik 1988 r. – sierpień 1989 r. minister-kierownik Urzędu Postępu Naukowo-Technicznego i Wdrożeń, I zastępca przewodniczącego Komitetu ds. Nauki i Postępu Technicznego przy Radzie Ministrów, w okresie grudzień 1986 r. – lipiec 1989 r. członek Rady Konsultacyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa.

²⁴ Dominik Jastrzębski (1942–2010), inż. leśnik, polityk; w okresie październik 1988 r. – sierpień 1989 r. minister współpracy gospodarczej z zagranicą.

²⁵ Janusz Kamiński (ur. 1933 r.), polityk, inż. elektryk; w okresie październik 1987 r. – sierpień 1989 r. minister transportu, żeglugi i łączności.

²⁶ Aleksander Kwaśniewski (ur. 1954 r.), polityk; w okresie październik 1987 r. – czerwiec 1990 r. przewodniczący Komitetu ds. Młodzieży i Kultury Fizycznej, w okresie październik 1988 r. – sierpień 1989 r. minister-członek Rady Ministrów, członek Prezydium Rządu, przewodniczący Komitetu Społeczno-Politycznego Rady Ministrów, w latach 1995–2005 prezydent RP.

²⁷ Jerzy Szreter (ur. 1945 r.), ekonomista, polityk; w okresie marzec 1988 r. – maj 1989 r. podsekretarz stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, w okresie październik 1988 r. – marzec 1989 r. kierownik tegoż ministerstwa.

²⁸ Mieczysław Wilczek (1932–2014), inż. chemik, prawnik, polityk; wynalazca i autor patentów; w okresie październik 1988 r. – sierpień 1989 r. minister przemysłu, następnie udziałowiec wytwórni pasz w Mińsku Mazowieckim i firmy konsultingowej Polnippon, w okresie marzec–listopad 1988 r. członek Rady Społeczno-Gospodarczej przy Sejmie PRL.

²⁹ Andrzej Wróblewski (ur. 1950 r.), ekonomista, polityk; w okresie październik 1988 r. – sierpień 1989 r. minister finansów.

1988 listopad 12, [Warszawa] – Załącznik do Informacji dziennej z 12 listopada 1988 r. na temat działań Kościoła katolickiego w związkuz z 70. rocznicą odzyskania niepodległości

Załącznik do Informacji dziennej, 12 XI 1988 [r.]

Tajne

Działania i inicjatywy kleru rzymskokatolickiego

Przypadająca w dniu 11 XI 1988 r. 70. rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości spotkała się z żywym zainteresowaniem działających na terenie kraju Kościołów, w tym rzymskokatolickiego. We wrześniu br. prymas Glemp¹ powołał komitet organizacyjny obchodów, który opracował program uroczystości z tej okazji. Polecono wszystkim parafiom na terenie kraju zorganizowanie nabożeństw bądź konferencji poświęconych rocznicy odzyskania niepodległości.

Szczególnie podniosły charakter miała msza w intencji ojczyzny, odprawiona w dniu 11 bm. o godz. 10.00 w kościele garnizonowym p[od] w[e]zwaniem] N[ajświętszej] M[arii] P[anny] Królowej Polski przy ul. Długiej w Warszawie, transmitowana przez TV. Wzięli w niej udział przedstawiciele władz państwowych i politycznych. Nabożeństwo koncelebrował i kazanie wygłosił ks. płk Florian Klewiado² – generalny dziekan WP. Między innymi wezwał w nim katolików w Polsce do ofiarnej pracy i służby dla ojczyzny. Całość mszy miała charakter patriotyczno-religijny. W głoszonych na jej zakończenie intencjach wznoszono modły za „tych wszystkich, którzy swą ofiarą, swoją walką i pracą przed dziesiątkami lat naszą niepodległość wywalczyli; o to, abyśmy wszyscy, dziś żyjący, byli również pełni troski o tę naszą matkę Polskę”.

Podobnie religijny charakter miała większość nabożeństw odprawionych z tej okazji. W wygłoszonych kazaniach przypominano dzieje narodu polskiego w okresie 123 lat niewoli. Wśród wydarzeń z tamtego okresu wymieniano – powstania listopadowe i styczniowe, konfederację barską, insurekcję kościuszkowską. Dużą rolę w walce o zachowanie tożsamości narodowej przypisywano Kościołowi i najwybitniejszym twórcom literatury, kultury i sztuki. Powszechnie eksponowano dorobek narodu polskiego w okresie II Rze-

¹ Józef Glemp (1928–2013), duchowny katolicki, dr obojga praw; w 1956 r. otrzymał święcenia prezbiteratu, w latach 1979–1981 biskup diecezjalny archidiecezji warmińskiej, w latach 1979–1981 przewodniczący Komisji Episkopatu „Iustitia et Pax”, współprzewodniczący zespołu legislacyjnego Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu, w latach 1981–1997 przewodniczący Komisji Episkopatu ds. KUL i Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Emigracji, w latach 1981–1992 arcybiskup metropolita gnieźnieński, w latach 1981–2006 arcybiskup metropolita warszawski, w latach 1981–2004 przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski, w latach 1981–2009 prymas Polski. W latach 1965–1987 czynnie sprawdzany w ramach TEOK przez KP MO w Gnieźnie/KW MO w Poznaniu/KW MO w Olsztynie/Departament IV MSW w Warszawie.

² Florian Klewiado (1934–2003), duchowny katolicki, kapelan WP, płk WP; w 1957 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1973–1986 r. proboszcz parafii wojskowej w Skierniewicach i proboszcz parafii cywilnej pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Skierniewicach, w latach 1986–1991 ostatni generalny dziekan WP i zwierzchnik Generalnego Dziekanatu WP; według materiałów ewidencyjnych w latach 1969–1989 zarejestrowany przez Wydział IV KW MO w Warszawie/KW MO w Skierniewicach/Departament IV MSW jako TW ps. „Wojciech”.

czypospolitej, podkreślano rolę i zasługi jej twórców, zwłaszcza J[ózefa] Piłsudskiego, R[omana] Dmowskiego, W[incentego] Witosa i I[gnacego] Paderewskiego.

Niektóre imprezy organizowane w kościołach z okazji 70. rocznicy odzyskania niepodległości miały spektakularny charakter – w kilku przypadkach odnotowano fakty podejmowania przez uczestników nabożeństw przemarszu ulicami miast. Na uwagę zasługuje przebieg następujących uroczystości:

– w katedrze warszawskiej o godz. 18.00 nabożeństwo odprawił b[isku]p Miziołek – sufragan warszawski. Obecnych było ok. 3 tys. osób. Przebieg nabożeństwa miał charakter religijny. Na zewnątrz katedry w trakcie uroczystości przebywało ok. 2 tys. osób, wśród których eksponowano transparenty, m.in. z hasłami: „Do niepodległości przez «Solidarność»”, „KPN – Polska będzie niepodległa”, „PPS”, „NZS”. Skandowano okrzyki, m.in.: „Precz z komuną”. Około godz. 20.20, po zakończeniu nabożeństwa, grupa ok. 4 tys. osób uformowała pochód, przemieszczając się w kierunku Grobu Nieznanego Żołnierza. Wśród idących niesiono transparenty i skandowano okrzyki. Przed Grobem, po złożeniu wieńców, przemawiali m.in. S[eweryn] Jaworski i L[eszek] Moczulski. Około godz. 22.00 zgromadzeni rozeszli się;

– po nabożeństwie o godz. 19.00 w kościele przy ul. Karolkowej w Warszawie odbył się przemarsz (zgodnie z wydanym przez władze miasta zezwoleniem) jego uczestników (ok. 400 osób) pod pomnik usytuowany przy wejściu do zakładu „Polfa”. Odnotowano, iż po zakończeniu uroczystości grupa ok. 40 osób podjęła próbę przejścia ul. Karolkową w kierunku ul. Wolskiej, skandując okrzyki: „Solidarność”, „Nie ma wolności bez «Solidarności»”, „Lech Wałęsa”. Z uwagi na brak zainteresowania pozostałych uczestników oficjalnej manifestacji, powyższa próba nie powiodła się. Zebrani rozeszli się w spokoju;

– w kościele jezuitów przy ul. Szewskiej w Poznaniu nabożeństwo o godz. 17.00 odprawił ks. Wójtierski³ – jezuita. W swym wystąpieniu, witając przybyłych na mszę „działaczy PPS, KPN, «Solidarności Walczącej», NZS”, stwierdził m.in., iż „w Polsce nadal nie ma prawdziwej wolności”. Obecnych było ok. 2 tys. osób. Po nabożeństwie, wychodzący zebrali się przed kościołem, wznosząc okrzyki: „Precz z komuną”, „Nie ma wolności bez «Solidarności»”, „KPN”, „PPS”. Grupa ok. 300 osób podjęła próbę przemarszu. Siły porządkowe zastosowały działania blokadowe. Z grupy rzucano w funkcjonariuszy kamieniami, cegłami. Siły porządkowe użyły środków bezpośredniego przymusu (pałek);

– nabożeństwo o godz. 18.00 w katedrze krakowskiej odprawił kardynał Macharski. Obecnych ok. 7 tys. osób. Po mszy poczty sztandarowe udały się do krypty J[ózefa] Piłsudskiego. Przed katedrą odbył się wiec z udziałem uczestników nabożeństwa. Przemówienie wygłosił działacz KPN – Romaszewski⁴. Wśród zebranych skandowano okrzyki:

³ Bliższych danych nie ustalono.

⁴ Informacja błędna. Wiec w Krakowie 11 XI 1988 r. prowadził działacz KPN Ryszard Bocian (biogram patrz dok. nr 60, s. 267, przyp. 5), a przemówienia wygłaszali Jacek Smagowicz i Zygmunt Lenyk (biogram patrz dok. nr 68, s. 296, przyp. 4). Jacek Smagowicz (ur. 1943 r.), w latach 1963–1965 student WSP w Krakowie (historia); w marcu 1968 r. uczestnik wieców na UJ, współpracownik KOR/KSS „KOR”, KPN; od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, członek, następnie przewodniczący KZ w „Polmozbycie” Kraków; w dniach 14–15 XII 1981 r. organizator strajku w „Polmozbycie”, do 16 XII 1981 r. uczestnik strajku w Nowohuckim Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych „Montin”, współorganizator pomocy dla represjonowanych; od 14 kwietnia do 1 X 1982 r. internowany, 23 II 1983 r. skazany przez Sąd Rejonowy w Krakowie na 1 rok pozbawienia wolności w zawieszeniu na 2 lata, 1 V 1986 r. aresztowany na trzy miesiące, w latach 1988–1989 rzecznik Niezależnych Organizacji Niepodległościowych Małopolski, od września 1988 r. członek jawnego RKS NSZZ „Solidarność”, członek ZR

„Solidarność”, „KPN”, „Precz z reżimem”. Po ok. 20 minutach spod katedry wyruszył pochód ok. 6 tys. osób w kierunku pl. Matejki. Eksponowano transparenty m.in. o treści: „Żądamy niepodległości”, „KPN”, „Żądamy wolności”. Po dojściu do pl. Matejki uczestnicy przemarszu rozeszli się;

– nabożeństwo w katedrze katowickiej odprawił b[isku]p Zimoń⁵ – ordynariusz katowicki w asyście biskupów: Bednorza, Zimniaka⁶ i Kurpasa⁷. Po uroczystości, w której uczestniczyło 2 tys. osób, ok. godz. 19.30 grupa licząca ok. 1200 osób nie opuściła terenu kościelnego i podjęła próbę przejścia pod pomnik Powstańców Śląskich (usytuowany w odległości ok. 1 km). Eksponowano ponad 20 transparentów z hasłami prosolidarnościowymi i KPN-owskimi. Wznoszono okrzyki: „Precz z Rakowskim”, „Precz z komuną”, „Solidarność”, „KPN”, „PPS”, „Gestapo”. Siły porządkowe zastosowały działania blokadowe. Według informacji uzyskanych telefonicznie, ok. godz. 23.00 grupa ok. 200 osób pozostająca przed katedrą weszła ponownie do wnętrza kościoła;

– na cmentarzu parafialnym przy kościele p[od] w[ezwaniem] św. Mikołaja w Bielsku Białej z inicjatywy miejscowego Duszpasterstwa Ludzi Pracy odbyła się uroczystość poświęcenia pomnika upamiętniającego walkę żołnierzy Legionów o odzyskanie niepodległości. Z przemówieniem poświęconym w swej treści wydarzeniom roku 1918 wystąpił A[ndrzej] Grajewski⁸ – redaktor „Gościa Niedzielnego”. Obecnych było ok. 250 osób. W trakcie uroczystości eksponowano 3 transparenty o treści: „Żądamy legalizacji «Solidarność»”, „Solidarność Podbeskidzia”, „Nie oddamy Stoczni Gdańskiej”. Rozrzucano ok. 1200 sztuk ulotek, m.in. zawierających wyrazy poparcia dla działaczy b[yłej] „Solidarność” ze Stoczni Gdańskiej. Ulotki sygnowane były przez „Solidarność – Podbeskidzie”. Po zakończeniu imprezy, ok. 150 osób przemaszewowało do odległego

Małopolska, do 1995 r. członek Prezydium ZR, delegat na KZD NSZZ „Solidarność, członek KK. Inwigilowany: w okresie lipiec 1981 r. – lipiec 1984 r. przez Wydział III-A/V KW MO/WUSW w Krakowie w ramach KE/SOR krypt. „Polemika”, w okresie listopad 1987 r. – 1989 r. przez pion IV RUSW SB Kraków-Śródmieście/Inspektorat 2 WUSW w Krakowie w ramach SOR krypt. „Smuga”.

⁵ Damian Zimoń (ur. 1934 r.), duchowny katolicki, dr nauk teologicznych w zakresie liturgii; w 1957 r. otrzymał święcenia prezbiteratu, w latach 1985–2011 biskup diecezjalny archidiecezji katowickiej, od 1992 r. arcybiskup metropolita katowicki. Czynnie sprawdzany w latach 1963–1987 przez Wydział IV KM MO w Rybniku/KW MO/WUSW w Katowicach w ramach TEOK.

⁶ Janusz Zimniak (ur. 1933 r.), duchowny katolicki, dr teologii pastoralnej; w 1956 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1980–1992 biskup pomocniczy archidiecezji katowickiej, w latach 1992–2010 biskup pomocniczy diecezji bielsko-żywieckiej. Czynnie sprawdzany w latach 1964–1987 przez Wydział IV KP MO w Lublińcu/KW MO/WUSW w Katowicach w ramach TEOK.

⁷ Józef Kurpas (1912–1992), duchowny katolicki; w 1937 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1962–1992 biskup pomocniczy archidiecezji katowickiej. Czynnie sprawdzany w latach 1963–1987 przez Wydział IV KM MO/KW MO/WUSW w Katowicach w ramach TEOK.

⁸ Andrzej Grajewski (ur. 1953 r.), dr nauk politycznych (2001); absolwent Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego (1978); od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, współpracownik i redaktor pism „Solidarność”, w okresie luty–marzec 1981 r. rzecznik prasowy Regionu Śląsk i Zagłębie, w latach 1982–1986 organizator pomocy dla uwięzionych i ich rodzin, w latach 1982–1989 kolporter wydawnictw podziemnych, m.in. pism: „Bibuła”, „Solidarność Podbeskidzia”, „Tygodnik Mazowsze”, „Ojczyzna”, „Wiktoria”, redaktor i publicysta prasy podziemnej i emigracyjnej: „Solidarność Podbeskidzia”, „Jesteśmy”, „Polityka Polska”, „Arka”, „Znaki Czasu”, od 1988 r. w Solidarności Polsko-Czechosłowackiej, organizator przerzutów wydawnictw podziemnych do Czechosłowacji, w grudniu 1989 r. współorganizator ZR NSZZ „Solidarność” Podbeskidzie; w 1990 r. członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie, w latach 1999–2006 członek Kolegium IPN. Inwigilowany: w okresie 1974 r. – grudzień 1978 r. przez Wydział III KW MO w Katowicach w ramach SOR krypt. „Taśma”, w okresie wrzesień 1983 r. – wrzesień 1990 r. przez Wydział IV WUSW w Katowicach w ramach KE krypt. „Redaktor”.

o ok. 1,5 km kościoła p[od] w[ezwaniem św. Maksymiliana Marii] Kolbego. W trakcie przemarszu niesiono flagę narodową, skandowano okrzyki, m.in.: „Nie ma wolności bez «Solidarności»”, „Nie oddamy stoczni”. Przed kościołem p[od] w[ezwaniem św. Maksymiliana Marii] Kolbego przemówienie poświęcone sytuacji w Stoczni Gdańskiej wygłosił J[an] Frączek⁹ – działacz b[yłej] „Solidarności”. Eksponowano transparent o treści: „Solidarność – Bielsko Biała”. Następnie grupa osób uczestniczących w przemarszu wzięła udział w nabożeństwie. Po mszy zebrani rozeszli się w spokoju;

– po nabożeństwie (ok. godz. 20.50) w bazylice Mariackiej w Gdańsku, odprawionym przez b[isku]pa Pawłowicza¹⁰ – sufragana gdańskiego, grupa ok. 2 tys. osób, skandując okrzyki m.in.: „Solidarność”, „Precz z komuną”, podjęła próbę przemarszu w kierunku śródmieścia Gdańska;

– w białostockiej bazylice nabożeństwo odprawił b[isku]p Kisiel¹¹ – administrator apostolski diecezji białostockiej. Po mszy, grupa ok. 1000 osób, niosąc transparenty m.in. o treści: „Solidarność”, „NZS”, przemarszerowała na Cmentarz Wojskowy, gdzie przy grobach poległych w 1920 r. złożono wiązanek kwiatów. Z przemówieniem wystąpił S[tanisław] Marczuk¹² – b[yły] przewodniczący Regionu „Solidarności”. Po odśpiewaniu hymnu zebrani rozeszli się;

⁹ Jan Frączek (1955–1994), ukończył Zasadniczą Szkołę Samochodową w Nowym Sączu (1974); od września 1980 r. w NSZZ „Solidarność”, członek Komisji Wydziałowej NSZZ „Solidarność” w FSM w Bielsku-Białej; po 13 XII 1981 r. członek władz RKW Trzeci Szereg „Solidarność”, współorganizator TKZ NSZZ „Solidarność” w FSM, w maju 1982 r. internowany, zwolniony z powodu choroby, od 20 IV 1983 r. do 9 V 1983 r. aresztowany, w 1983 r. współorganizator Radia „Solidarność” na Podbeskidziu, w 1985 r. współinicjator powstania Bielskiego Komitetu Oporu Społecznego, 2 IX 1985 r. aresztowany, 19 IV 1986 r. skazany przez Sąd Wojewódzki w Bielsku-Białej na 1,5 roku pozbawienia wolności za „działania zmierzające do wywołania niepokoju publicznego”, 4 VI 1986 r. zwolniony, we wrześniu 1986 r. jeden z pięciu jawnych rzeczników podbeskidzkiej „Solidarności”, we wrześniu 1988 r. członek jawnej Komisji Organizacyjnej „Solidarności” FSM w Bielsku-Białej, w latach 1989–1994 delegat Regionu Podbeskidzie na KZD NSZZ „Solidarność”; w latach 1989–1992 członek ZR, w latach 1992–1994 członek Prezydium ZR. Inwigilowany: do lipca 1986 r. przez Wydział V WUSW w Bielsku-Białej w ramach SOR krypt. „Karta”, do grudnia 1986 r. przez Wydział V WUSW w Bielsku-Białej w ramach KE, do 12 X 1989 r. przez Wydział V WUSW w Bielsku-Białej w ramach SOR krypt. „Feniks”.

¹⁰ Zygmunt Pawłowicz (1927–2010), duchowny katolicki, dr hab. nauk teologicznych; w 1952 r. otrzymał święcenia prezbiteratu, w latach 1985–2005 biskup pomocniczy archidiecezji gdańskiej.

¹¹ Edward Kisiel (1918–1993), duchowny katolicki, dr teologii; w 1943 r. otrzymał święcenia prezbiteratu, w latach 1976–1981 administrator apostolski w Białymstoku, w latach 1991–1993 biskup diecezjalny archidiecezji białostockiej, od 1992 r. arcybiskup metropolita. Rozpracowywany w latach 1960–1970 przez Wydział III/IV KW MO/WUSW w Białymstoku w ramach SOR/TEOK, materiały zniszczono w 1989 r.

¹² Stanisław Marczuk (ur. 1935 r.), absolwent Wydziału Technologii Budowy Maszyn Politechniki Białostockiej (1978); w okresie sierpień–wrzesień 1980 r. współorganizator strajku w Fabryce Przynurów i Uchwytów „Ponar-Biał” w Białymstoku, od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, sekretarz Komitetu Założycielskiego, następnie przewodniczący KZ, od października 1980 r. członek Prezydium MKZ NSZZ „Solidarność” w Białymstoku, członek KKP; po 13 XII 1981 r. w ukryciu, od marca 1982 r. przewodniczący tajnej Tymczasowej Komisji Regionalnej NSZZ „Solidarność” Region Białystok, w latach 1984–1989 współorganizator mszy za ojczyznę oraz manifestacji rocznicowych i patriotycznych, od kwietnia 1989 r. przewodniczący TZR, współorganizator i członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie Ziemi Białostockiej, w latach 1989–1991 przewodniczący ZR; w latach 1994–1998 radny Rady Miasta Białystok, w latach 1997–2001 senator RP z listy AWS. Inwigilowany: w okresie sierpień 1980 r. – luty 1981 r. przez Wydział III-A KW MO w Białymstoku w ramach SOS krypt. „Produkcja”, w okresie listopad 1980 r. – sierpień 1983 r. przez Wydział III-A/V KW MO/WUSW w Białymstoku w ramach SO krypt. „Miasto”, w okresie sierpień 1982 r. – maj 1983 r. przez Wydział V KW MO w Białymstoku w ramach SOR krypt. „Wódz”, w okresie czerwiec 1983 r. – marzec 1984 r. przez Wydział V KW MO/WUSW w Białymstoku w ramach SOR krypt. „Odrodzenie”, w okresie kwiecień 1984 r. – styczeń 1988 r. przez Wydział V WUSW w Białymstoku w ramach SOR krypt. „Przywódcą”.

– po mszy w kościele powizytkowskim w Lublinie, odprawionej przez b[isku]pa Pyłaka – ordynariusza lubelskiego, grupa ok. 2,5 tys. osób przemaszerowała na pl. Litewski. Wśród idących eksponowano transparenty i hasła z napisami, m.in.: „KPN”, „Solidarność”. Na pl. Litewskim odbył się wiec. Z przemówieniem wystąpił m.in. Z[ygmunt] Łupina – działacz b[yłej] „Solidarności” oraz prof. R[yszard] Bender – poseł na sejm. Wiec trwał ok. 30 minut (od [godz.] 20.00 do [godz.] 20.30). Zebrani rozeszli się w spokoju;

– w kościele farnym w Sanoku (woj[ewództwo] krośnieńskie) nabożeństwo odprawił ks. Sudoł¹³ – proboszcz parafii. Obecnych było ok. 500 osób. Po mszy (ok. godz. 19.00), grupa ok. 300 osób przeszła pod oddalony [o] ok. 300 m pomnik T[adeusza] Kościuszki, gdzie złożono kwiaty. Następnie przemaszerowano na pobliski cmentarz, aby pod pomnikiem Powstańców¹⁴ złożyć wieńce. Zebrani rozeszli się w spokoju;

– w kościele filipinów w Tarnowie nabożeństwo odprawił ks. St[anisław] Tulin¹⁵. W czasie uroczystości odsłonięto tablicę poświęconą rocznicy wymarszu oddziałów harcerzy na odsiecz Lwowa. Po mszy, grupa ok. 200 osób (z 1000 obecnych w kościele) udała się pod usytuowany ok. 100 m od kościoła pomnik – Grób^b Nieznanego Żołnierza. W czasie przejścia i pod pomnikiem wznoszono okrzyki: „Nie ma wolności bez «Solidarności»”, „Precz z Rakowskim”, „Chcemy III Rzeczypospolitej Najjaśniejszej”. Po złożeniu wieńców od harcerzy i „Solidarności”, głos zabrało kilku miejscowych działaczy „Solidarności”. Nawoływali oni m.in. do uformowania pochodu i przejścia ulicami miasta. Na wezwanie sił porządkowych zgromadzeni rozeszli się w spokoju;

– po nabożeństwie w katedrze płockiej (o godz. 20.50), odprawionym przez b[isku]pa Kamińskiego¹⁶ – administratora apostolskiego diecezji płockiej (obecnych ok. 3 tys. osób), grupa ok. 200 osób złożyła przy Grobie Nieznanego Żołnierza (odległym o ok. 200 m od katedry) wiązanki kwiatów. Wśród uczestników zgromadzenia przed Grobem rozrzucono ok. 500 sztuk ulotek o treści: „Dość komunistycznej dyktatury – żądamy wolnych wyborów”, sygnowanych przez Federację Młodzieży Walczącej, PPS i KPN. Eksponowano dwa transparenty z napisami o treści: „PPS”, „FMW – gwarancją III Rzeczypospolitej”;

– w kościele p[od] w[ezwaniem św.] Aleksandra w Suwałkach o godz. 16.00 nabożeństwo odprawił ks. Rogowski¹⁷ – proboszcz parafii. W trakcie imprezy wśród zebranych ok. 500 osób eksponowano transparent z napisem o treści: „Chcemy Polski katolickiej,

^a W tekście oryginalu: Tulin.

^b W tekście oryginalu: Pomnik.

¹³ Adam Sudoł (1920–2012), duchowny katolicki; w 1944 r. przyjął święcenia kapłańskie, prałat, dziekan, kapelan Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej i Związku Sybiraków w Sanoku, w latach 1967–1995 proboszcz parafii pw. Przemienienia Pańskiego; w 1976 r. sygnatariusz petycji w sprawie uwiecznionych robotników Radomia i Ursusa; w stanie wojennym organizator pomocy dla rodzin osób internowanych, organizator manifestacji patriotycznych oraz niezależnych obchodów świąt narodowych. Rozpracowywany w latach 1957–1969 przez RSB w Sanoku z powodu wrogiej działalności, w 1983 r. nakłaniany do współpracy, rozpracowywany w latach 1986–1990 przez pion IV RUSW w Krośnie w ramach SOR „Agresor”, materiały spraw zniszczono.

¹⁴ Mowa o wzniesionym w 1923 r. Krzyżu Powstańców na Cmentarzu Centralnym w Sanoku.

¹⁵ Stanisław Tulin (1950–2015), duchowny katolicki; w 1974 r. przyjął święcenia kapłańskie, kapelan Kongregacji Oratorium św. Filipa Neri w Tarnowie.

¹⁶ Zygmunt Kamiński (1933–2010), duchowny katolicki, dr nauk prawnych; w 1956 r. przyjął święcenia kapłańskie, wykładowca KUL, w latach 1975–1984 biskup pomocniczy archidiecezji lubelskiej, w latach 1984–1999 biskup koadiutor, następnie biskup diecezjalny diecezji płockiej, w latach 1999–2009 arcybiskup metropolita szczecińsko-kamieński.

¹⁷ Przemysław Rogowski (ur. 1928 r.), duchowny katolicki; od 1986 r. proboszcz parafii pw. św. Aleksandra w Suwałkach; w latach pięćdziesiątych rozpracowywany przez SB KP MO w Łomży/KW MO w Białymstoku; według

a nie bolszewickiej”. Po mszy grupa ok. 150 osób przemaszerowała do parku im. Konstytucji 3 maja, gdzie przemówienie wygłosił A[leksander] Seredyński¹⁸ – działacz RKW NSZZ „Solidarność” Region Pomorze. Zebrani rozeszli się w spokoju;

– po okolicznościowym nabożeństwie w katedrze radomskiej, które odprawił b[isku]p Materski¹⁹ – ordynariusz radomski, grupa ok. 200 osób, z 500 obecnych na uroczystości, zgromadziła się wokół płyty pamiątkowej ku czci T[adeusza] Kościuszki [vis à vis katedry]. Skandowano okrzyki: „Solidarność”, „Lech Wałęsa”, po czym bez interwencji sił porządkowych, zebrani rozeszli się w spokoju;

– w kościele p[od] w[e]zwaniem św.] Kazimierza w Chełmie nabożeństwo odprawił ks. Rusek²⁰ – emeryt. Obecnych było ok. 150 osób. Po nabożeństwie dokonano odsłonięcia na jednej ze ścian kościoła tablicy pamiątkowej poświęconej J[ózefowi] Piłsudskiemu. W trakcie uroczystości działacze miejscowej b[yłej] „Solidarności” wygłosili krótkie przemówienia poświęcone w swej treści osobie J[ózefa] Piłsudskiego;

– w Belchatowie (woj[ewództwo] piotrkowski[e]) o godz. 16.30 odbył się pod pomnikiem A[dama] Mickiewicza oficjalnie zorganizowany wiec z udziałem ok. 300 osób. Po jego zakończeniu, grupa ok. 150 osób przemaszerowała do kościoła p[od] w[e]zwaniem N[ajświętszej] M[arii] P[anny] Matki Kościoła. Wśród idących skandowano okrzyki, m.in.: „Nie ma wolności bez «Solidarności»”;

– w Bydgoszczy o godz. 17.00 pod obeliskiem powstańców wielkopolskich²¹ odbył się wiec, w trakcie którego odtworzono z magnetofonu wystąpienie T[adeusza] Jasudowicza²², zawierające rys historyczny wydarzeń 1918 r. Biorący udział w wiecu ks. Sroka

materiałów ewidencyjnych w latach 1973–1986 zarejestrowany przez Wydział IV RSB w Łomży, następnie w 1986 r. przekazany do Wydziału IV WUSW w Suwałkach jako TW ps. „Dziedzic”.

¹⁸ Aleksander Seredyński (1923–2001), nauczyciel historii; absolwent Studium Nauczycielskiego w Gdańsku (1960) i Wydziału Humanistycznego UMCS w Lublinie (historia 1977 r.); od października 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, członek KZ w Zespole Szkół Zawodowych Centralnego Związku Spółdzielczości Pracy w Suwałkach, współorganizator rocznicowych manifestacji patriotycznych; od 15 XII 1981 r. do 7 VII 1982 r. internowany, objęty zakazem wykonywania zawodu (od 1982 r. na wcześniejszej emeryturze), w latach 1982–1989 kolporter wydawnictw podziemnych, w tym ulotek, współorganizator mszy za ojczyznę, wykładowca w grupach samokształceniowych, w 1989 r. współpracownik i doradca Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie w Suwałkach oraz Regionalnej Komisji Organizacyjnej NSZZ „Solidarność” w Suwałkach, członek Międzyzakładowego Komitetu Organizacyjnego NSZZ „Solidarność” w Suwałkach. Inwigilowany w latach 1983–1989 przez Wydział III WUSW w Suwałkach w ramach SOR krypt. „Brodacz”.

¹⁹ Edward Materski (1923–2012), duchowny katolicki; w 1947 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1968–1981 biskup pomocniczy diecezji kieleckiej, w latach 1981–1992 biskup diecezjalny diecezji sandomiersko-radomskiej, w latach 1992–1999 biskup diecezjalny diecezji radomskiej.

²⁰ Tomasz Rusek (1910–1992), duchowny katolicki; w 1940 r. przyjął święcenia kapłańskie; w latach 1940–1958 wikary w parafii św. Pawła w Lublinie, następnie w parafiach w Bychawie, Hrubieszowie i Krzczonowie, od 1977 r. wikariusz parafii pw. św. Kazimierza i ksiądz emeryt w parafii pw. Rozesłania św. Apostołów w Chełmie, 7 XII 1953 r. skazany przez Sąd Najwyższy na podstawie dekretu z 31 VIII 1944 r. na 3 lata pozbawienia wolności i utratę praw na 2 lata za odprawianie mszy w okresie wojny w intencji pomordowanych Polaków w Katyniu. Rozpracowywany w latach 1963–1981 w ramach TEOK przez Wydział IV KP MO w Janowie Lubelskim/Opolu Lubelskim/KW MO w Tarnobrzegu/KW MO w Chełmie.

²¹ Chodzi o pomnik Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego w Bydgoszczy.

²² Tadeusz Jasudowicz (ur. 1944 r.), prof. prawa (1997); absolwent Wydziału Prawa UMK w Toruniu (1966); w latach 1966–2017 pracownik Wydziału Prawa i Administracji UMK; od listopada 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, po kryzysie bydgoskim (marzec 1981 r.) zaangażowany w pomoc prawną dla uczestników tych wydarzeń; po 13 XII 1981 r. autor listu otwartego do gen. W. Jaruzelskiego w proteście przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego, od 1982 r. organizator mszy za ojczyznę, od 1983 r. działał w Duszpasterstwie Ludzi Pracy, wielokrotnie karany grzywnami za wystąpienia publiczne i wykłady, 3 IV 1984 r. aresztowany, 23 V 1984 r. zwolniony na mocy amnestii, od 1984 r. współorganizator biblioteczki wydawnictw podziemnych, w latach 1987–1988 redaktor podziemne-

– miejscowy jezuita, zaintonował modły w intencji „odzyskania niepodległości”. Po około godzinie zebrani rozeszli się;

– po nabożeństwie w kościele przy ul. Panny Marii w Toruniu, odprawionym przez b[isku]pa Przykuckiego – ordynariusza chełmińskiego, grupa ok. 200 osób (w mszy uczestniczyło ok. 1500 osób) zebrała się na ulicy przed kościołem. Z przemówieniem wystąpił działacz tzw. Niezależnego Ruchu Społecznego Ziemi Chełmińskiej, informując zebranych o działalności tej organizacji;

– w kościele p[od] w[e]zwaniem] W[niebowzięcia] N[ajświętszej] M[arii] P[anny] w Zduńskiej Woli (woj[ewództwo] sieradzkie) o godz. 18.00 nabożeństwo odprawił ks. Skoczylas²³ – miejscowy wikariusz. Po mszy, jej uczestnicy (ok. 300 osób) zbrali się na przykościelnym placu, gdzie złożono kwiaty pod pomnikiem upamiętniającym m.in. wydarzenia lat 1956, 1970, 1981 oraz śmierć ks. Popiełuszki. Wśród zebranych rozrzucano ok. 100 ulotek, m.in. z apelem o tworzenie komitetów zakładowych „Solidarności”.

Z przebiegu uroczystości z okazji 70. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, jakie odbyły się w dniach poprzednich, na uwagę zasługują:

– nabożeństwo w dniu 10 bm. w kościele w Nowej Hucie-Mistrzejowicach odprawione przez tamtejszego wikariusza – ks. K[azimierza] Jancarza²⁴. W wygłoszonym kazaniu powiedział, że „należy raczej mówić o rocznicy proklamowania niepodległości, gdyż prawdziwa niepodległość Polski jest ciągle jeszcze niespełnionym celem”. Winą za ten stan rzeczy obarczył społeczeństwo. Dodał przy tym, że konieczne jest wyrobienie w każdym człowieku poczucia wewnętrznej wolności duchowej. Akcentował, iż „ludzie, którzy niedawno byli bici pałkami, obecnie są w ten sam sposób traktowani przez środki masowego przekazu”. Przestrzegął przed hipokryzją władzy, która – jak zaznaczył – obecnie rozwija transparenty z hasłami wolnościowymi. W intencjach modlono się za: „pracowników, którzy z powodu udziału w strajkach nie są przyjmowani do pracy; poległych w walkach o niepodległość kraju; G[eorge’a] Busha²⁵, aby swą postawą był przykładem dla rządzących w Europie Wschodniej”. Obecnych ok. 900 osób;

go pisma „Chrześcijański Ruch Społeczny”, w 1989 r. członek KZ NSZZ „Solidarność” na UMK; w latach 1992–1993 współzałożyciel (wraz z Janem Olszewskim) ROP. Inwigilowany od grudnia 1983 r. do grudnia 1989 r. przez Wydział III KW MO w Toruniu/Inspektorat 2 WUSW w Bydgoszczy w ramach SOS/SOR krypt. „Kormoran”.

²³ Mirosław Skoczylas (1956–2019), duchowny katolicki, prałat; w 1982 r. przyjął święcenia kapłańskie, od 1985 r. proboszcz m.in.: parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Zduńskiej Woli, parafii pw. św. Rocha w Zygrach. Rozpracowywany w latach 1975–1985 w ramach TEOK przez KP MO w Turku/Wydział IV KW MO w Sieradzu/SB RUSW w Zduńskiej Woli.

²⁴ Kazimierz Jancarz (1947–1993), duchowny katolicki; w 1972 r. przyjął święcenia kapłańskie, wikary w parafiach w Piszarzewicach, Andrychowię, Oświęcimiu, Niepołomicach, od 1978 r. w parafii św. Maksymiliana Marii Kolbego w Krakowie-Mistrzejowicach, w 1978 r. założyciel Konfraterni Akademickiej skupiającej studentów i pracowników naukowych krakowskich uczelni; po 13 XII 1981 r. duszpasterz środowisk robotniczych i pracowniczych Nowej Huty, w 1982 r. organizator Duszpasterstwa Ludzi Pracy i tzw. mszy czwartkowych (od 24 VI 1982 r.), od 1983 r. inicjator konfraterni: robotniczej (pomoc finansowa represjonowanym i pozbawionym pracy robotnikom), samarytańskiej (prowadzenie apteki leków otrzymywanych z darów) i nauczycielskiej (korepetycje dla dzieci), w 1984 r. organizator Chrześcijańskiego Uniwersytetu Robotniczego im. kard. Stefana Wyszyńskiego w Krakowie-Mistrzejowicach, 4/5 V 1988 r. po pacyfikacji strajku w Hucie im. Lenina założyciel Wikariatu Solidarności z Potrzebującymi, w dniach 25–27 VIII 1988 r. współorganizator Międzynarodowej Konferencji Praw Człowieka w Krakowie-Mistrzejowicach. Rozpracowywany: od 1966 r. przez Wydział IV KW MO/WUSW w Krakowie w ramach TEOK, w latach osiemdziesiątych przez Wydział IV KW MO/WUSW w Krakowie w ramach SOR krypt. „Kurier”, materiały spraw zniszczono.

²⁵ George Herbert Walker Bush (1924–2018), polityk, republikanin; w latach 1981–1988 wiceprezydent USA, w latach 1989–1993 prezydent; zwolennik przemian w Europie Środkowo-Wschodniej, sprzyjał obradom Trójkątnego

– msza w dniu 9 bm. w kościele zakonu kapucynów w Krośnie odprawiona przez ks. E[dwarda] Frankowskiego²⁶ – proboszcza parafii p[od] w[e]zwaniem] M[atki] B[oskiej] K[rólowej] P[olski] w Stalowej Woli (woj[ewództwo] tarnobrzeskie). W wygłoszonym kazaniu pokreślił rolę i znaczenie Kościoła w okresie zaborów oraz w obecnej sytuacji społeczno-politycznej. Akcentował potrzebę zmian na najwyższych szczeblach władzy, co – jak stwierdził – może doprowadzić do poprawy bytu narodu. Po nabożeństwie odbyło się spotkanie ks. Frankowskiego z wiernymi. Ksiądz omówił m.in. przebieg ostatnich strajków w Stalowej Woli, funkcjonujące w administrowanej przez niego parafii organizacje i struktury przykościelne, wskazując na panujące w naszym kraju zacofanie gospodarcze, stwierdził: „Ameryka ma Busha, a my jesteśmy w buszu”. Obecnych ok. 300 osób;

– w dniu 10 listopada br. o godz. 20.00 w kościele p[od] w[e]zwaniem] N[ajświętszego] S[erca] P[ana] J[ezusa] w Szczecinie ks. Talik²⁷ – opiekun miejscowego ośrodka Duszpasterstwa Akademickiego, odprawił nabożeństwo w intencji 70. rocznicy odzyskania niepodległości. Obecnych było ok. 300 osób. Po mszy jeden z jej uczestników – Smykowski²⁸, nauczyciel ze szkoły specjalnej, zaapelował do zebranych o udział w przemarszu na Cmentarz Centralny w Szczecinie, celem złożenia kwiatów na grobie gen. Litwinowicza – uczestnika walk o niepodległość Polski.

W przemarszu uczestniczyło ok. 100 osób. Niesiono zapalone pochodnie oraz wieniec z wkomponowanym wizerunkiem orła w koronie, który złożono na grobie gen. Litwinowicza. Z przemówieniem wystąpił Smykowski, przypominając m.in. wydarzenia związane z datą 11 listopada 1918 r. Zebrani rozeszli się w spokoju.

Poinformowano władze polityczne i administracyjne województw.

Źródło: AIPN, 1585/16115, k. 55–61, mps.

Stołu na Węgrzech i Okrągłego Stołu w Polsce; dwukrotnie przebywał z wizytą w Polsce – we wrześniu 1987 r. jako wiceprezydent, w lipcu 1989 r. jako prezydent.

²⁶ Edward Frankowski (ur. 1937 r.), duchowny katolicki, działacz opozycyjny; w 1961 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1967–1989 proboszcz różnych parafii w Stalowej Woli, w latach 1989–1992 biskup pomocniczy archidiecezji przemyskiej, od 1992 r. diecezji sandomierskiej. Rozpracowywany do 1989 r. w ramach SOR przez Wydział IV WUSW w Tarnobrzegu, materiały zniszczono.

²⁷ Tadeusz Talik (ur. 1953 r.), duchowny katolicki, dr teologii; absolwent Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej w Poznaniu; w 1979 r. przyjął święcenia kapłańskie, w latach 1986–1992 duszpasterz akademicki w parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Szczecinie, od 1992 r. sprawował posługę kolejno w parafiach w Berlinie, Bonn, Essen i Duisburgu.

²⁸ Leszek Smykowski (ur. 1958 r.), absolwent Wydziału Zootechnicznego AR w Szczecinie (1982); od 1978 r. uczestnik Duszpasterstwa Akademickiego; w październiku 1980 r. współzałożyciel NZS, od 1981 r. sympatyk KPN, uczestnik strajków studenckich w lutym 1981 r. (wokół rejestracji NZS) oraz od października do 13 XII 1981; przewodniczący Komisji Wydziałowej NZS, członek KU NZS na AR; do końca grudnia 1981 r. w ukryciu, od 1982 r. członek Akademickiego Ruchu Oporu, do lipca 1982 r. drukarz biuletynu „ARO”, kolporter wydawnictw drugoobiegowych: „Przeglądu Wiadomości Agencyjnych”, „Gazety Polskiej”, „Drogi”, od 1988 r. odbudowywał strukturę KPN w Szczecinie, w listopadzie 1988 r. zaprzysiężony na członka KPN, szef Okręgu Szczecińskiego; w latach 1993–1997 poseł na Sejm RP z listy KPN. Inwigilowany od września 1989 r. do marca 1990 r. przez Wydział III-1/OKPP WUSW w Szczecinie w ramach SOR krypt. „Ojet”/„Karły”.

1988 listopad 28, Gdańsk – Ankieta operacji milicyjnej dotycząca zabezpieczenia porządku publicznego na terenie Gdańska 11 listopada w związku z obchodami 70. rocznicy odzyskania niepodległości

Gdańsk, dnia ^a28^a XI 1988 [r.]

Tajne

Egz. nr ^a2^a

Ankieta operacji milicyjnej

dot[ycząca] zabezpieczenia ładu i porządku publicznego na terenie Gdańska w dniu 11 XI 1988 [r.] w związku z obchodami rocznicy odzyskania niepodległości

1. Krótki opis sytuacji operacyjno-politycznej, ze szczególnym uwzględnieniem rozpoznania operacyjnego i taktycznego

W dniu 11 XI 1988 [r.] przypadała 70. rocznica odzyskania niepodległości. Na godz. 18.00 planowana była intencyjna msza w bazylice Mariackiej w Gdańsku, w której przewidywano, iż może uczestniczyć kilka tysięcy osób. Stowarzyszenie „**Verbum**”¹, działające w środowisku akademickim, zwróciło się do władz administracyjnych o zezwolenie na odbycie przemarszu z bazyliki i wiecu pod pomnikiem Jana III Sobieskiego, na co nie otrzymało zgody.

W związku z powyższym zachodziła uzasadniona obawa, że po zakończeniu nabożeństwa w bazylice Mariackiej członkowie stowarzyszenia „**Verbum**” i innych nielegalnych struktur podejmą próbę manifestacyjnego przejścia pod pomnik Jana III Sobieskiego i zorganizowania tam nielegalnej manifestacji. Prowadzone rozpoznanie oraz doświadczenia z lat ubiegłych potwierdzało realność takich zagrożeń tym bardziej, że do licznego udziału w nabożeństwie i uroczystościach związanych z obchodami 70. rocznicy odzyskania niepodległości od kilku tygodni nawoływali księża w kościele św. Brygidy, bazylice Mariackiej oraz innych kościołach na terenie Gdańska.

2. Rodzaj operacji, założenia taktyczne działań

W celu zapobieżenia próbom manifestacyjnego przejścia i nielegalnej manifestacji, bądź innym formom naruszenia ładu i porządku publicznego na terenie m[iasta] Gdańska, powołany zarządzeniem szefa WUSW Sztab WUSW przygotował operację milicyjną, której plan poza typowymi przedsięwzięciami przygotowawczo-sztabowymi przewidywał przydzielenie odpowiednio dużych sił szefowi MUSW Gdańsk do zorganizowania służby patrolowej (patrole wieloosobowe) i ochrony obiektów oraz pododdziały ZOMO d[o] s[praw] R[uchu] D[rogowego] i 20 pracowników operacyjnych WUSW, a także wyznaczenie na dowódcę operacji ochrony porządku dowódcy ZOMO Gdańsk i podporządkowanie mu pozostałych sił zwartych angażowanych w operacji.

^{a-a} Wpisano odręcznie.

¹ Związek Akademicki „Verbum” – stowarzyszenie propagujące społeczną naukę Kościoła, zarejestrowane (po interwencji RPO) w Gdańsku 4 X 1988 r.; zrzesało opozycyjnie nastawioną młodzież o katolickim systemie wartości.

Podporządkowane dowódcy operacji ochrony porządku pododdziały zdyslokowano w wyznaczonych rejonach wyczekiwania:

– r[ejon] w[yczekiwania] Targ Węglowy – bat[alion] I ZOMO Gdańsk (4 komp[anie]), 2 komp[anie] ZOMO Elbląg, odwód bezpośredni dowódcy operacji – 1 komp[ania] takt[yczna] + pluton specjalny;

– r[ejon] w[yczekiwania] Targ Rybny – bat[alion] I S[zkoła] MO Piła (3 komp[anie]);

– r[ejon] w[yczekiwania] Za Murami – bat[alion] II S[zkoła] MO Piła (3 komp[anie]);

– r[ejon] w[yczekiwania] „**Prorem**” – bat[alion] II ZOMO Gdańsk (3 komp[anie]).

W odwodzie Sztabu WUSW, m[iejsc]e p[ostoju] Biskupia Góra, pozostawiono 4 kompanie ZOMO Bydgoszcz. Utworzono sieć punktów obserwacyjno-meldunkowych oraz posterunków regulacji ruchu drogowego celem zapewnienia dopływu informacji o sytuacji i bezpiecznego przejazdu kolumn pojazdów MO.

Główne cele operacji i wynikające z nich zadania dla funkcjonariuszy pododdziałów to:

– blokowanie wyznaczonych kierunków i niedopuszczenie do demonstracyjnego przejścia zorganizowanych grup z bazyliki Mariackiej do pomnika Jana III Sobieskiego,

– niedopuszczenie do odbycia nielegalnego wiecu pod pomnikiem,

– niedopuszczenie do zakłócenia porządku w innych rejonach miasta,

– ochrona wytypowanych obiektów przed nieodpowiedzialnymi atakami,

– ochrona społeczeństwa w czasie rozśrodkowania po zakończeniu nabożeństwa.

W planie operacji założono, iż dowodzenie działaniami odbywać się będzie ze Stanowiska Dowodzenia Sztabu WUSW w Gdańsku.

3. Zestawienie sił i środków:

a) ZOMO Gdańsk – 611,
komp[ania] IV NOMO Gdańsk – 116 (w tym załogi 7 a[rmatek] w[odnych]
i 4 ołśniewaczy),

grupa operacyjna WUSW – 20,

grupa operacyjna MUSW – 32,

grupa foto-filmowa – 8,

RD MUSW – 28,

b) S[zkoła] MO Piła – 450,

c) XV z[wiązek] t[aktyczny]:

ZOMO Olsztyn – 185,

ZOMO Elbląg – 112,

d) XIV z[wiązek] t[aktyczny]:

ZOMO Bydgoszcz – 360,

ZOMO Koszalin – 132,

ZOMO Słupsk – 58,

ZOMO Piła – 58,

Razem siły mundurowe – 2110,

operacyjne – 60,

Ogółem funkcjonariuszy – 2170.

4. Opis przebiegu działań, czas trwania operacji, ocena i wnioski

Stanowisko Dowodzenia Sztabu WUSW uruchomiono w dniu 11 XI 1988 r. o godz. 16.00 i o tej godzinie rozpoczęły pracę punkty obserwacyjno-meldunkowe.

O godz. 17.10 dowódca operacji płk K[rzysztof] Mularczyk² zameldował gotowość wszystkich podległych pododdziałów do działań.

Uroczystości w bazylice Mariackiej rozpoczęły się o godz. 18.00 powitaniem przybyłych dwóch biskupów, L[echa] Wałęsy i innych gości. Aktorzy gdańscy wystąpili z recytacjami związanymi z rocznicą [odzyskania] niepodległości, następnie zgromadzeni odśpiewali hymn narodowy. Z kolei doc. A[ndrzej] Zbierski³ z Instytutu Historii PAN wygłosił wykład na temat drogi do niepodległości.

Właściwe nabożeństwo rozpoczęło się o godz. 19.15, a celebrował je biskup gdański T[adeusz] Gocłowski⁴. Liczbę uczestników oceniono na ok. 12 tys. Już w trakcie trwania nabożeństwa przed kościołem gromadziły się grupy młodzieży, których liczba dochodziła do 500 osób. Posiadały one flagi o barwach narodowych oraz ok. 20 transparentów w większości zwiniętych. Na kilku rozwiniętych znajdowały się hasła: „Naszym celem niepodległość – KPN”, „ZOMO – Gestapo – «Solidarność»”.

Po zakończeniu nabożeństwa (godz. 20.50), uformowała się zorganizowana, agresywna grupa licząca ok. 2 tys. osób. Rozwinięto transparenty, m.in.: „Żądamy niepodległej Polski”, wznoszono wrogie okrzyki, jak: „Precz z komuną”, „Precz z Rakowskim”, „ZOMO – Gestapo”, „Tylko szmata bije brata”, „Wracaj Gierek do koryta, lepszy złodziej niż bandyta” itp. Rozrzucano też ulotki zatytułowane „Rodacy”, następnie grupa ta ruszyła w kierunku pomnika Jana III Sobieskiego.

Zatrzymana na blokadzie przy ul. Węglarskiej grupa wycofała się, a jej członkowie zaczęli wyrwać płyty chodnikowe, rozbierać rusztowanie, podpalać pojemniki na śmieci, próbując budować barykady. Obrzucono kamieniami funkcjonariuszy i pojazdy MO.

W związku z powyższym w rejon ten skierowano pododdział z armatką wodną z zadaniem ugaszenia palących się pojemników. Armatkę obrzucono kamieniami, jednak po jej użyciu w kierunku barykady grupa rozwarstwiła się na mniejsze grupki. W wyniku dalszych działań rozwarstwiających i nasilonej akcji patroli grupki te systematycznie rozproszono. Część uczestników schroniła się w kościele Mariackim. Z rejonu przykościelnego w kierunku pododdziału funkcjonariuszy MO rzucono dwie petardy i kamienie.

Po pewnym czasie do dowódcy pododdziału podszedł ksiądz, który zwrócił się z prośbą o umożliwienie bezpiecznego odprowadzenia osób z kościoła do środków komunikacji miejskiej. Po otrzymaniu zapewnienia o odstąpieniu pododdziału w przypadku spokoj-

² Krzysztof Mularczyk (ur. 1932 r.), od października 1981 r. do marca 1990 r. dowódca ZOMO KW MO/WUSW w Gdańsku.

³ Andrzej Zbierski (1926–2013), archeolog, historyk, dr hab. (1979); absolwent UŁ (archeologia 1953 r., historia 1954 r.); w 1946 r. w Łodzi był członkiem podziemnej organizacji niepodległościowej Konspiracyjne Wojsko Polskie, za przynależność do niej 17 XII 1946 r. skazany na 1 rok pozbawienia wolności przez WSR w Łodzi, na mocy amnestii karę darowano; w latach 1950–1954 asystent i adiunkt w Kierownictwie Badań nad Początkami Państwa Polskiego, w latach 1955–1991 kierował badaniami archeologicznymi w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN w Gdańsku, w latach 1992–2001 dyrektor Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku, w latach 1994–2003 wykładowca w Instytucie Archeologii i Etnografii UMK w Toruniu. Rozpracowywany w 1976 r. przez Wydział III KW MO w Gdańsku w ramach SOR; w 1983 r. nakłaniany do współpracy i zarejestrowany przez Wydział III WUSW w Gdańsku jako kandydat na TW, w 1986 r. zarejestrowany przez Wydział III WUSW w Gdańsku jako osoba zaufana (OZ), materiały spraw zniszczono.

⁴ Tadeusz Gocłowski (1931–2016), duchowny katolicki, dr prawa kanonicznego; w 1951 r. złożył śluby wieczyste w Zgromadzeniu Księży Misjonarzy, w 1956 r. otrzymał święcenia prezbiteratu; w latach 1971–1973 i 1982–1983 rektor WSD w Gdańsku, w latach 1983–1984 biskup pomocniczy archidiecezji gdańskiej, w latach 1984–2008 biskup diecezjalny, w latach 1992–2008 arcybiskup metropolita gdański.

nego wychodzenia, ksiądz ten wyprowadził z kościoła grupę ok. 70 młodych osób, która pod kontrolą funkcjonariuszy MO udała się na czele z księdzem na dworzec PKP. Około godz. 22.00 na ulicach Gdańska zapanował spokój.

Podczas interwencji na kierunku budowanej barykady funkcjonariusze obrzuceni zostali kamieniami, w związku z czym w indywidualnych przypadkach użyli pałek. Podczas tej interwencji uszkodzonych zostało 9 samochodów, w których wybito szyby i pocięto plandeki.

Zaznaczenia wymaga fakt, że część młodych ludzi biorących udział w zajściach miała na twarzach zawiązane chustki celem utrudnienia ewentualnej identyfikacji.

Oceniając sposób przygotowania i realizacji operacji, stwierdzić należy, że była ona przygotowana i prowadzona dobrze. Dzięki trafnym przedsięwzięciom sztabowym i trafnemu założeniu przewidywanych kierunków prób przemarszu, a także dzięki stanowczej i pełnej poświęcenia postawie funkcjonariuszy pododdziałów udaremniono próby zorganizowania przemarszów i nielegalnej manifestacji. Efekty te uzyskano bez używania środków przymusu bezpośredniego.

5. Zestawienie strat powstałych w wyniku działań

Podczas realizacji operacji żaden z funkcjonariuszy nie doznał obrażeń, uszkodzeniu uległo 9 pojazdów służbowych, w tym:

– wgniecenia błotnika	– 7,
– wgniecenia drzwi	– 3,
– wgniecenia maski	– 4,
– wgniecenia dachu	– 2,
– porozrywane plandeki	– 4,
– wybite szyby	– 4,
– zbite lusterka	– 4,
– utrata kołpaków kół	– 2.

6. Liczba osób zatrzymanych i zastosowane wobec nich sankcje

W czasie działań zatrzymano dwie osoby, z których jedna po rozmowach ostrzegawczych została zwolniona, druga zaś – odpowiadając w trybie przyspieszonym przed kolegium – ukarana została grzywną w kwocie 50 tys. i 50 tys. [zł] nawiązki.

7. Numer ewidencyjny teczki dokumentacji operacji

L.dz. Im-0208/88

Naczelnik Wydziału
W[ojewódzkiego] S[tanowiska] K[ierowania]
WUSW w Gdańsku
pplk mgr R. Guzikowski^b

Wyk[onano] w 2 egz.

Egz. nr 1 – B[iuro] Oper[acyjne] KG MO

Egz. nr 2 – teczka dok[umentacji] oper[acji]

Źródło: AIPN Gd, 564/194, k. 93–98, mps.

^b *Opatrzono nieczytelnym podpisem.*

1989 maj 4, Warszawa – Informacja dzienna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (fragment dotyczący niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja)

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
AS-010/89

Warszawa, 1989 [r.] V 04

Tajne

Egz. nr ^a122^a

Podlega zwrotowi
do Gabinetu Ministra

Informacja dzienna nr 106/2716

Sytuacja w kraju

[...] ^b

W dniu wczorajszym na terenie całego kraju odbyło się wiele manifestacji i pochodów poświęconych obchodom 198. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja oraz święta Stronnictwa Demokratycznego. Większość z nich zorganizowano za zgodą lokalnych władz administracyjnych, a ich przebieg był zgodny z założonym programem. W kościołach odprawiono nabożeństwa poświęcone tradycji kultu maryjnego w dziejach narodu polskiego i Konstytucji 3 maja.

W kilku miastach miały miejsce nielegalne wiece i manifestacje, zawierające wrogie akcenty polityczne, a niektórym towarzyszyły agresywne wystąpienia, zakłócenia porządku i awantury uliczne.

3 bm. od godz. 17.00 na terenie dziedzińca **Uniwersytetu Warszawskiego** zaczęli zbierać się studenci, zamierzający uczestniczyć w niezależnych obchodach rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja. W tym czasie z okien pomieszczeń samorządu studenckiego UW rozrzucono ulotki nawołujące do bojkotu wyborów (sygnowane przez Liberalno-Demokratyczną Partię „Niepodległość”). Do godz. 17.50 zgromadziło się ok. 350 osób, posiadających transparenty NZS, KPN, PPS-RD, LDPN. Uczestnicy zgromadzenia dysponowali także czerwonymi flagami z napisem: „Bojkot”, oraz flagą o narodowych barwach węgierskich z napisem: „Solidarność polsko-węgierska **Fidesz**”^c. O [godz.] 17.50 utworzono kolumnę i przemaszerowano jezdnią Krakowskiego Przedmieścia w rejon katedry p[od] w[ezwaniem św.] Jana, niosąc na czele transparent: „«Solidarność» – NZS”. Na wysokości kościoła wizytek, do kolumny dołączyła grupa ok. 30 osób z transparentami: „Licealiści” i „Międzyszkolny Komitet Solidarności”¹. Maszerujący wznosili okrzy-

^{a-a} Wpisano odręcznie.

^b Fragment tekstu pominięty przez autorów publikacji.

^c W tekście oryginału: Fiesz.

¹ Międzyszkolny Komitet Solidarności – podziemna organizacja uczniów warszawskich szkół średnich, wyłoniła się ze środowiska skupionego wokół pisma „Wydarzenia” (wychodziło od listopada 1987 r.), została założona 8 I 1988 r.; prócz „Wydarzeń” wydawano kilka pism w liceach, kolportowano wydawnictwa drugiego obiegu w szkołach, utworzono biblioteki wydawnictw niezależnych, prowadzono działalność samokształceniową, członkowie MKS działali w samorządach szkolnych; organizacja skupiała ok. 200 osób (w większości licealistów), aktywną działalność prowadziło kilkadziesiąt osób; do Komitetu należeli m.in.: Marcin Palade, Rafał Trzaskowski, Adam Wajrak,

ki: „NZZ”, „KPN”, „Tu jest Polska”. Na pl. Zamkowym dokonano kolportażu ulotek dot[yczących] m.in. rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja oraz programu audycji radiowych i telewizyjnych „S[olidarności]”. Wśród zgromadzonych znajdowali się także reprezentanci Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej.

O godz. 18.00 uczestnicy pochodu wzięli udział w tradycyjnej mszy odprawianej w katedrze p[od] w[ezwaniem św.] Jana w rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 maja, którą poprzedził 45-minutowy spektakl słowno-muzyczny o historycznym i patriotycznym charakterze. W katedrze zgromadziło się ok. 2000 osób.

Po zakończeniu mszy, na pl. Zamkowym uformował się pochód, liczący ok. 3000 osób. W jego skład weszła grupa przybyła spod Uniwersytetu Warszawskiego. Czołówkę pochodu tworzyły grupy PPN² i KPN prowadzone m.in. przez G[rzegorza] Rossę i K[rzysztofa] Króla. Ekspozowano transparenty: „KPN”, „PPN”, „PPS-RD”, „NZZ” (poszczególnych uczelni), „Bojkot wyborów”, „Solidarność 80”, „Dość podwyżek cen”, „LO Batory”, „LO Limanowski”, „Licealiści”, „Międzyszkolny Komitet Oporu”³.

Pochód ruszył o godz. 19.35 ul[icami] Krakowskie Przedmieście i Trębką na pl. Zwycięstwa. Wiec na placu trwał od godz. 20.00 do [godz.] 21.10. Przemawiali przedstawiciele PPS, KPN, MRK „S[olidarność]”, m.in. Seweryn Jaworski (wzywał do bojkotu wyborów i został wygwizdany). Na maszt przy Grobie Nieznanego Żołnierza wciągnięto biało-czerwoną flagę z napisem: „Solidarność”. Wznoszono okrzyki: „Precz z komuną”, „NZZ”, „KPN”, „PPS”, „Solidarność”, „Sowieci do domu” i inne o wrogiej treści oraz rozrzucono ulotki. Pod koniec wiecu uformowała się kilkudziesięcioosobowa grupa młodzieży, która z transparentem: „Dość podwyżek PPS-RD”, przemieściła się pod pomnik Kopernika. Jej członkowie zachowywali się agresywnie w stosunku do funkcjonariuszy MO, rzucając śrubami, kamieniami i petardą. Na skutek interwencji sił porządkowych

Marek Węcowski, Piotr Węcowski, Bartosz Węglarczyk, Jakub Celiński; członkowie MKS uczestniczyli w kampanii wyborczej Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie przed wyborami w czerwcu 1989 r.; latem 1990 r. Komitet uległ samorozwiązaniu.

² Polska Partia Niepodległościowa – konspiracyjna partia polityczna utworzona 22 I 1985 r. z inicjatywy b. działaczy KPN: Romualda Szeremietiewa, Tadeusza Stańskiego, Zygmunta Goławskiego, Tadeusza Jandziszaka i Macieja Pstrąg-Bieleńskiego; na czele PPN stała Rada Naczelna, jej przewodniczącym został R. Szeremietiew; w dokumentach programowych PPN odrzucano ugodę z władzami PRL, zakładano prowadzenie działań zmierzających do odzyskania niepodległości, wspieranie dążeń niepodległościowych Litwinów, Białorusinów i Ukraińców, przystąpienie niepodległej Polski do NATO; PPN prowadziła działalność wydawniczą na znaczną skalę – powołano Wydawnictwo im. Jerzego Łojka, wydawano szereg pism, m.in.: „Czyn” (Wrocław, 1988), „Czyn Niepodległy” (Kraków, 1988–1989), „Kotwica” (Szczecin, 1989), „Myśl Niepodległa” (Warszawa, 1985–1988), „Myśl Niezależna” (Lublin, 1987), „Niepodległa” (Płock, 1989), „Niepodległość” (Kalisz, 1990), „Orlik” (Gdańsk–Szczecin, 1988–1990), „Polonia Restituta” (Gdańsk, 1988–1990), „Polska Niepodległa” (Warszawa, 1985–1989), „Powstaniec Śląski” (Katowice, 1985), „Powstaniec Wielkopolski” (Poznań, 1989–1990); w maju 1987 r. PPN współtworzyła Porozumienie Partii i Organizacji Niepodległościowych; nawiązała współpracę z „SW” i Grupą Roboczą Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”; odrzuciła propozycję udziału w obradach Okrągłego Stołu, poparła bojkot wyborów w czerwcu 1989 r.; w latach 1989–1992 PPN prowadziła legalną działalność, po czerwcu 1992 r. weszła w skład Ruchu dla Rzeczypospolitej.

³ Być może chodzi Międzyszkolny Komitet Oporu – konspiracyjną organizację szkolną założoną 20 I 1985 r. we Wrocławiu; założyciele: Robert Prus, Sławomir Kowalik, Rafał Kosmański; członkowie Komitetu wydawali pisma: „Szkoła Podziemna” (później zmieniono tytuł na „Szkoła”), „Wieszcz”, „MON Stop”, „Hej”, „Biuletyn Informacyjny Uczniów Szkół Technicznych „«Biust»”, podejmowali akcje protestacyjne (np. tzw. milczące przerwy, strajk absencyjny 28 III 1987 r.); w 1986 r. MKO przystąpił do FMW z zachowaniem dotychczasowej nazwy, tworząc region na Dolnym Śląsku; wiosną 1988 r. MKO zorganizował wiece solidarnościowe w kilku wrocławskich liceach; na przełomie 1988/1989 r. MKO wystąpił z FMW, jego członkowie ujawnili się, a MKO zmienił nazwę na: „Międzyszkolny Komitet Uczniowski”; w czerwcu 1989 r. wszedł w skład Niezależnej Unii Młodzieży Szkolnej.

grupa została rozproszona w rejonie pałacu Staszica. Wydarzeniom tym towarzyszyło niewielkie zainteresowanie przechodniów, bez przejawów aprobaty dla demonstrujących.

Podczas prowadzonych działań, które zakończyły się o godz. 21.30 zatrzymano 12 uczniów, 3 studentów i 3 obywateli węgierskich. Po przeprowadzeniu rozmów wszystkich zwolniono.

Również 3 bm. w godz. 12.15–13.00 w auli **Politechniki Wrocławskiej** odbył się wiec protestacyjny, zorganizowany przez NSZZ „S[olidarność]” i NZS. Prowadzący wiec dr T[omasz] Wójcik⁴ – przewodniczący KZ [NSZZ] „S[olidarność]” Politechniki Wrocławskiej, zwracając się do ok. 500 zgromadzonych osób, odczytał oświadczenie RKS [NSZZ] „S[olidarność]” Dolny Śląsk, zawierające protest przeciwko działaniom sił MO we Wrocławiu w dniu 1 bm. Następnie zebrani zapoznani zostali z treścią „Oświadczenia Komitetu Obywatelskiego przy Wł[adysławie] Frasyniuku”, w którym działania milicyjne określone zostały jako „prowokacja wymierzona w porozumienie «okrągłego stołu» i akcję wyborczą «Solidarność»”.

W toku dyskusji tylko prof. Skudlarski⁴⁵ (Instytut Chemii Nieorganicznej PWr) stwierdził, iż przebieg wydarzeń ulicznych z 1 bm. został przedstawiony w sposób nieobiektywny oraz zarzucił organizatorom manifestacji nieudolność i brak troski o zapewnienie porządku na trasie przemarszu, szczególnie, gdy część jej uczestników zaczęła zachowywać się agresywnie.

Wiec zakończono przyjęciem „Oświadczenia”, w którym potępiono działania służb MO w dniu 1 bm. oraz zażądano ukarania winnych milicjantów i odpowiedzialnych członków miejscowych władz polityczno-administracyjnych. Oświadczenie to sygnowały NSZZ „S[olidarność]” i NZS Politechniki Wrocławskiej. Tekst oświadczenia ma zostać przesłany ministrowi spraw wewnętrznych, Lechowi Wałęsie i wojewodzie wrocławskiemu.

3 bm. na ul. Świdnickiej **we Wrocławiu**, po zakończeniu spotkania przedwyborczego organizowanego przez Komitet Obywatelski NSZZ „Solidarność”, o godz. 16.15 siedemdziesięciosobowa grupa młodzieży utworzyła nielegalny pochód i przeszła z trans-

⁴ *W tekście oryginału:* Skudlarski.

⁴ Tomasz Wójcik (ur. 1945 r.), dr nauk chemicznych (1980); absolwent Wydziału Chemicznego PWr (1969), w latach 1969–1990 i od 2001 r. pracownik PWr.; w marcu 1968 r. uczestnik strajku na PWr, 13 IV 1968 r. aresztowany, skazany na 8 miesięcy pozbawienia wolności, w październiku 1968 r. zwolniony; od września 1980 r. członek NSZZ „Solidarność”, założyciel i przewodniczący Komitetu Założycielskiego, następnie Komitetu Zakładowego NSZZ „Solidarność” na PWr, założyciel niezależnego uczelnianego pisma „Komunikaty”; po 13 XII 1981 r. ukrywał się, od 8 marca do 30 VI 1982 r. internowany, od 31 sierpnia do 2 IX 1982 r. ponownie internowany, w dniach 4–18 XI 1982 r. internowany po raz trzeci, od 1983 r. członek RKS NSZZ „Solidarność” we Wrocławiu, w latach 1988–1989 przewodniczący, w latach 1984–1989 autor w podziemnym piśmie „Z Dnia na Dzień”, od 1989 r. członek Ogólnopolskiego Porozumienia na rzecz Demokratycznych Wyborów w NSZZ „Solidarność”, w okresie kwiecień 1989 r. – luty 1991 r. przewodniczący KZ NSZZ „Solidarność” na PWr; od 1990 r. członek Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”, w latach 1991–1998 przewodniczący ZR Dolny Śląsk, delegat na KZD NSZZ „Solidarność”, w latach 1997–2001 poseł na Sejm RP z listy AWS.

⁵ Krzysztof Skudlarski (1930–1995), prof. zw. (1993); absolwent Wydziału Chemicznego PWr (1956); uczestnik powstania warszawskiego, po jego upadku na przymusowych robotach na Dolnym Śląsku; od 1954 r. asystent, następnie starszy asystent w Katedrze Chemii Nieorganicznej na Wydziale Chemicznym, od 1963 r. kierownik Laboratorium Mikroskopii Elektronowej i Spektroskopii Mas Instytutu Chemii Nieorganicznej i Metalurgii Pierwiastków Rzadkich, w latach 1976–1983 kierownik Środowiskowego Laboratorium Mikroskopii Elektronowej i Spektroskopii Mas, w latach 1973–1981 redaktor naukowy wydawnictw Instytutu Chemii Nieorganicznej i Metalurgii Pierwiastków Rzadkich, w latach 1984–1987 zastępca dyrektora ds. dydaktyki tegoż Instytutu, w latach 1984–1995 kierownik Zakładu Wysokotemperaturowych Procesów Chemicznych Instytutu Chemii Nieorganicznej i Metalurgii Pierwiastków Rzadkich PWr.

parentami: „Młodzież Niezależna”, „Solidarność Walcząca”, na pl. Wolności. W czasie przemarszu liczba uczestników pochodu wzrosła do ok. 500 osób. O godz. 17.00 nastąpiło rozwiązanie pochodu – osoby biorące w nim udział rozeszły się w spokoju. Siły porządkowe nie interweniowały.

3 bm. ok. godz. 14.00 w **Kielcach**, z inicjatywy NZS zorganizowano wiec studentów Politechniki Świętokrzyskiej poświęcony 198. rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja oraz problematyce wynikającej z obecnej sytuacji na tle wyborów, rejestracji NZS i realizacji postulatów zgłaszanych przez studentów. Uczestnicy wiecu (ok. 50 osób) udali się następnie na odbywający się wiec studentów Wyższej Szkoły Pedagogicznej przy ul. Leśnej, gdzie eksponowano – poza biało-czerwonymi flagami – transparenty z napisami: „Ręce bezpieki precz od narodu”, „Żądamy rejestracji NZS”, „Żądamy prawdziwej demokracji i wolnych wyborów”. Obie grupy (ok. 130 osób) udały się na plac katedralny i dołączyły do wiecujących tam członków i sympatyków KPN, wśród których byli studenci z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. W czasie wystąpień skandowano hasła: „Precz z komuną”, „Wolne wybory”, „NZS”.

Po zakończeniu wiecu na placu katedralnym, jego uczestnicy w liczbie ok. 250 osób przemaszerowali ulicami miasta pod pomnik Tadeusza Kościuszki, gdzie zatrzymali się, aby wysłuchać kilku wystąpień, a następnie udali się pod siedzibę Komitetu Obywatelskiego [przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność”], skąd rozeszli się „do domu”. Milicja nie interweniowała.

W **Gdańsku** 3 bm. o godz. 18.30 przy pomniku Jana III Sobieskiego zebrało się ok. 1500 osób. Eksponowano następujące transparenty: „Solidarność Walcząca – Oddział Trójmiasto”, „Solidarność Walcząca – Gdynia”, „Federacja Młodzieży Walczącej”, „NZS” oraz wznoszono okrzyki: „Precz z komuną”, „Precz z Targowicą”, „Młodzież z partią się rozliczy”, „Andrzej Gwiazda”, „Niepodległość”. Kolportowano ulotki „Solidarności Walczącej” i Polskiej Partii Niepodległościowej, wzywające do bojkotu wyborów. W trakcie wiecu występowało 7 mówców.

Po wystąpieniach, ok. godz. 19.30 grupa ok. 1500 osób przeszła spokojnie w rejon kościoła Mariackiego. Część osób weszła do kościoła (odbywało się nabożeństwo rocznicowe), część pozostała na zewnątrz. Wznoszono okrzyki: „Śmierć komunie”, „Precz z komuną”. Nawoływano do bojkotu wyborów. Skandowano: „Andrzej Gwiazda”, „Lech Wałęsa”. Ok[óło] godz. 20.15 (po nabożeństwie w kościele) na placu przykościelnym utworzył się pochód liczący ok. 3000 osób, który ruszył w kierunku [siedziby] KW PZPR i dworca PKP. W pochodzie nastąpił podział na dwie grupy: jedna – zwolennicy Gwiazdy, druga – zwolennicy Wałęsy. Obie wznosiły okrzyki prosolidarnościowe. Po przejściu obok [budynku] KW PZPR, pod dworcem PKP część uczestników rozjechała się podmiejskimi kolejkami PKP i środkami komunikacji miejskiej. Około 1000 osób udało się pod siedzibę „Solidarności” – klub „Akwen”, a następnie pod pomnik [Poległych] Stoczniovców [1970], gdzie odśpiewano hymn „Solidarności”, hymn narodowy, *Boże, coś Polskę*. O godz. 21.45 zgromadzeni spokojnie rozeszli się, a na ulicach miasta zapanował spokój.

W **Gdyni** ok. godz. 14.50 pod bramą Stoczni im. Komuny Paryskiej zebrało się ok. 200 osób, które ruszyły pod pomnik Ofiar Grudnia '70. Wzywano wychodzących z pracy stoczniovców i portowców, jednakże nikt nie dołączył do pochodu. O godz. 15.00 pod

^{e-e} Tak w tekście oryginalu.

pomnikiem rozpoczęły się przemówienia, a następnie o godz. 15.20 po głosowaniu przyjęto propozycję przemarszu pod krzyż przy ul. Czołgistów, gdzie przemieściło się ok. 100 osób. Połączyły się one z osobami czekającymi pod krzyżem. Rozwinięto transparenty o treści: „NSZZ «Solidarność» Stoczni Marynarki Wojennej”, „NSZZ «Solidarność» Stoczni Komuny Paryskiej”, „Wolność i Solidarność”, „Federacja Młodzieży Walczącej”, „«Solidarność» Gdynia”, „Stocznia nasza – komuna wasza”. W trakcie wiecu rozrzucano ulotki „SW” i PPN, wzywające do bojkotu wyborów. Impreza zakończyła się o godz. 16.30 spokojnym rozejściem się zebranych, bez prób zakłócenia porządku publicznego.

W **Szczecinie** o godz. 15.30 – zgodnie z wcześniejszymi zapowiedziami – na pl. Grunwaldzkim rozpoczął się nielegalny wiec zorganizowany przez PPS, NZS i KPN. Wzięło [w nim] udział ok. 500 osób. Ekspozowano transparenty: „Konstytucja 3 maja wzorem PPS”, „Federacja Młodzieży Walczącej”, „Wolni i niepodlegli – KPN”, „KPN – Konfederacja Młodzieży Walczącej”, „Wybory wolne, czy konfrontacyjne – KPN”, „NZS Akademia Rolnicza”, „NZS Uniwersytet Szczeciński”.

Po wystąpieniach mówców odczytano deklarację PPS, NZS i KPN – z okazji 198. rocznicy [uchwalenia] Konstytucji 3 maja, w której m.in. tę konstytucję porównano z konstytucją USA i Deklaracją praw człowieka. Następnie prezentowano kandydatów do sejmu i senatu, którzy przedstawiali swoje programy wyborcze. O godz. 16.20 zebrani (ok. 300 osób) przemieścili się pod pomnik Mickiewicza, gdzie złożono kwiaty. Po wystąpieniach zebrani udali się do bazyliki szczecińskiej. Część z nich wzięła udział w nabożeństwie, a część rozeszła się. Po nabożeństwie uczestnicy wiecu rozeszli się w spokoju.

Podobne w charakterze nielegalne wiece i pochody miały miejsce w: **Krakowie** – po nabożeństwie w katedrze wawelskiej ok. 6000 osób przeszło na Rynek Główny, gdzie odbył się wiec przedwyborczy opozycji z udziałem ok. 9000 osób; **Poznaniu** – gdzie po nabożeństwie w kościele jezuitów działacze KPN, „SW” i innych nielegalnych struktur zorganizowali manifestację z udziałem ok. 3500 osób (zebrani m.in. podeszli pod gmach KW PZPR i wnosząc wrogie okrzyki obrzucili budynek jajami); **Białymstoku** – gdzie 140-osobowa grupa członków KPN próbowała bezskutecznie zakłócić przedwyborczy wiec zorganizowany przez NSZZ „Solidarność”; **Bielsku Białej** – przy udziale ok. 2000 osób; **Lublinie** – z udziałem ok. 2000 osób; **Łodzi** – gdzie ok. 100-osobowa grupa młodzieży licealnej, wnosząc okrzyki na cześć KPN, próbowała zakłócić manifestację i wiec przedwyborczy zorganizowany przez NSZZ „Solidarność”.

W większości środowisk społecznych szeroko komentowany jest przebieg tzw. niezależnych manifestacji pierwszomajowych, głównie we Wrocławiu, Gdańsku i Warszawie, zakończonych interwencją sił porządkowych MO. Wśród komentujących te wydarzenia panuje zgodność ocen – generalnie wyrażana jest dezaprobata, a nawet potępienie zachowań młodych uczestników zajęć ulicznych. Wielu dyskutujących zauważa, iż porozumienia zawarte przy „okrągłym stole”, w ich rozumieniu, powinny położyć kres „ulicznym sporom politycznym i towarzyszącym im agresywnym formom uzewnętrzniania poglądów”. Jednocześnie wyrażane jest zaniepokojenie faktem, iż wydarzenia wrocławskie z 1 bm. zdają się przeczyć zawartym porozumieniom i oddalają tak bardzo potrzebną krajowi ugodę społeczną.

W ocenie większości komentujących interwencje sił porządkowych dla przywrócenia ładu na ulicach Wrocławia, Gdańska i Warszawy były uzasadnione. Znaczna część dyskutujących wyraża zdziwienie brakiem jednoznacznego określenia stosunku „Solidarności” do

awantur ulicznych organizowanych pod szyldem „Solidarności Walczącej”, NZS i innych. Oczekuje się w związku z tym zajęcia stanowiska w tej kwestii przez przewodniczącego NSZZ „Solidarność” Lecha Wałęsę.

[...]b

Opracowano
w Zespole Informacyjnym
Ministerstwa Spraw Wewnętrznych

Źródło: AIPN, 1585/16132, k. 129, 131–136, 138, mps.

1989 listopad 13, Warszawa – Załącznik do Informacji dziennej z 13 listopada 1989 r. dotyczący niezależnych obchodów Święta Niepodległości

Załącznik do Informacji dziennej, 1989 [r.] XI 13

Udział opozycji pozaparlamentarnej w obchodach Święta Niepodległości

W dniu 11 bm. na terenie całego kraju odbyły się manifestacje związane z obchodami 71. rocznicy odzyskania niepodległości. Przebiegały one na ogół w atmosferze powagi i spokoju.

W trakcie uroczystości w niektórych miastach kraju swoją obecność manifestowały ugrupowania z grona tzw. opozycji pozaparlamentarnej, tj. „Solidarność Walcząca”, Federacja Młodzieży Walczącej, Konfederacji Polski Niepodległej, Liberalno-Demokratyczna Partia „Niepodległość” i Polska Partia Niepodległościowa.

Wystąpienia tych ugrupowań miały najbardziej radykalny przebieg w następujących miejscowościach:

Bielsko Biala

W trakcie wiecu zorganizowanego przez KPN zabral głos szef miejscowego oddziału tej organizacji Stanisław Pista¹, który z ironią wypowiedział się na temat „wolności związanej z nowym rządem”. Następny mówca zażądał od władz lokali dla KPN oraz dostępu do środków masowego przekazu. Wskazał, że finałem tych żądań ma być całkowite przejęcie władzy przez KPN.

Gorzów Wielkopolski

O godz. 19.00 uformował się ok. 500-osobowy pochód, w trakcie którego eksponowano transparenty sygnowane przez „SW” o treści: „Sowieci do domu”, „Precz z komuną”, „A na drzewach zamiast liści będą wisieć komuniści”.

Kraków

W trakcie wiecu na Rynku Głównym z udziałem ok. 3000 osób skandowano okrzyki: „Sowieci do domu”, „Jaruzelski musi odejść” oraz kolportowano ulotki, których treść dotyczyła zwrotu „zagrabionych” przez Rosję Sowiecką ziem i całkowitego wycofania wojsk radzieckich z Polski.

Po wiecu ok. 300 uczestników rekrutujących się z KPN i FMW udało się do ronda Mogińskiego, zatrzymując się pod obeliskiem ku czci poległych w walce o utrwalenie władzy ludowej, na którym – zgodnie z wcześniejszymi zapowiedziami – zabetonowano istniejącą dotychczas tablicę pamiątkową, montując na jej miejscu inną z płyty pilśniowej, z napisem o treści: „Głaz ten znajdował się przed wojną na Błoniach. Upamiętniał wielką rewię kawalerii w roku 1933. Po wojnie został zrabowany przez komunistów. Żądamy przeniesienia go na poprzednie miejsce. KPN”. Przemawiający w tym czasie działacz KPN M[aciej] Gawlikowski domagał się odebrania budynków zajmowanych przez PZPR na terenie Krakowa oraz zlikwidowania wszystkich pomników postawionych przez komunistów, a zwłaszcza pomnika Lenina.

¹ Bliższych danych nie ustalono.

Lublin

O godz. 19.15 uformował się ok. 200-osobowy pochód z działaczy lubelskiego oddziału KPN i NZS, którego uczestnicy przeszli na pl. Litewski, eksponując w trakcie przemarszu transparenty m.in. o treści obraźliwej dla prezydenta PRL i członków władz państwowych oraz: „Komuniści to faszyci”, „Sowietci do domu”. W trakcie przemarszu kolportowano ulotki o treściach niepodległościowych, sygnowane przez Lubelski Komitet Okręgowy Polskiej Partii Socjalistycznej i Polską Partię Niepodległościową – Okręg Lublin. W trakcie wieceu na pl. Litewskim wystąpił m.in. Dariusz Wójcik – aktywista KPN, który stwierdził, iż „PZPR to nie tylko sowiecka agentura, ale i pierścień ograniczający wolność”.

Opole

Działacze „Solidarności Walczącej” i Młodzieżowej Grupy Niepodległościowej² zakłócili oficjalne uroczystości przed pomnikiem Bojowników o Wolność Śląska Opolskiego w ten sposób, że uniemożliwili dostęp do pomnika od strony płyty głównej, w wyniku czego nie zatrzymała się przed nim Kompania Honorowa Wojska Polskiego i nie złożyły kwiatów oficjalne delegacje. Blokujący skandowali okrzyki: „Precz z komuną” i „Sowietci do domu”. Eksponowali również transparenty manifestujące udział „SW” i MGN w uroczystości.

Szczecin

Miejscowi działacze opozycyjnych ugrupowań pozaparlamentarnych zorganizowali na pl. Grunwaldzkim manifestację pod hasłami: „Wolność Polsce” i „Sowietci do domu”, w której wzięło udział ok. 1000 osób. W trakcie wieceu przemawiali przedstawiciele KPN, FMW, „SW”, LDPN i PPN, którzy w swoich wystąpieniach domagali się m.in. wycofania wojsk radzieckich z Polski, przeprowadzenia całkowicie wolnych wyborów. Podkreślali, że zbliżający się zjazd PZPR powinien być ostatnim jej zjazdem. Niektórzy z nich stwierdzali, że „byliśmy bardziej uzależnieni od Wschodu, a teraz sprzedajemy się Niemcom”, „L[ech] Wałęsa dogaduje się z komunistami, a komunizm musi być całkiem wypłeniony”.

Następnie zebrani na wieceu przeszli do pomnika Wdzięczności na pl. Żołnierza, gdzie na pomniku wykonali napisy o treści: „Do rozbiórki – KPN” i „Oddajcie nam Polskę”. Eksponowano transparenty, m.in.: „Sowietci do domu” – FWM, „SW” i „Wojna skończona – Sowietci do domu”. Kolportowano ulotki i wydawnictwa sygnowane przez organizacje, które zainicjowały manifestację, a także dwujęzyczne – polsko-ukraińskie oświadczenie w sprawie zasad współpracy pt. „Zjawą”.

W trakcie manifestacji ujawniła się nowa organizacja młodzieżowa związana z „SW” pod nazwą: „AB” („Akcja Bezpośrednia”)³.

² Młodzieżowa Grupa Niepodległościowa „Pokolenie '80–88” – organizacja opozycyjna o orientacji niepodległościowej i antykomunistycznej, powołana w Opolu w drugiej połowie 1988 r. przez działaczy Ruchu WiP; współorganizowała protesty przeciwko ugodzie z władzami przy Okrągłym Stole, poparła bojkot wyborów do tzw. sejmu kontraktowego w czerwcu 1989 r.; jej działacze uczestniczyli w protestach przeciwko wyborowi gen. W. Jaruzelskiego na prezydenta PRL i obecności Armii Radzieckiej w Polsce; w 1989 r. z organizacji wyodrębniły się opolskie grupy „SW”, KPN oraz LDPN; wydawała pisma „Pokolenie '80–88” oraz „Na Bieżąco”.

³ Akcja Bezpośrednia – tajna antykomunistyczna grupa młodzieżowa działająca w Szczecinie, związana z „Solidarnością Walcząca”; od połowy 1989 r. do końca 1990 r. wydawała pismo „AB” (ukazało się 5 numerów).

Wrocław

Po oficjalnych uroczystościach grupa ok. 20 osób pod kierownictwem Aleksandra Żebrowskiego⁴ – organizatora tzw. Komitetu Rewolucji Antykomunistycznej, przeszła ulicami miasta, skandując okrzyki: „Precz z Wałęsą”, „Jaruzelski musi odejść”, „Precz z komuną” i „Sowieci do domu”.

Warszawa

O godz. 17.00 działacze KPN i innych ugrupowań pozaparlamentarnych uformowali pochód pod Pałacem Kultury i Nauki, skąd udali się pod Grób Nieznanego Żołnierza, gdzie m.in. przemawiali: Wojciech Ziemiński, Leszek Moczulski, Seweryn Jaworski, Romuald Szeremietiew, Andrzej Malanowski⁵ i Stanisław Dronicz⁶. W wystąpieniach – obok nurtu historycznego – eksponowano potrzebę odzyskania przez Polskę pełnej niepodległości, a także rewizji naszych wschodnich granic.

We wszystkich ośrodkach, gdzie ugrupowania pozaparlamentarne uczestniczyły bądź same organizowały uroczystości rocznicowe, imprezy te spotkały się z umiarkowanym zainteresowaniem społecznym. Jednocześnie ugrupowania te prezentują coraz bardziej radykalne hasła, usiłując zwrócić na siebie uwagę oraz uzyskać coraz szersze poparcie opinii społecznej.

Źródło: AIPN, 1585/16143, k. 179–182, mps.

⁴ Aleksander Żebrowski (ur. 1966 r.), w latach 1986–1987 studiował chemię na UW, w latach 1987–1988 student Wydziału Filozoficzno-Historycznego UW (filozofia); w latach 1986–1989 uczestnik happeningów Pomarańczowej Alternatywy, kolporter wydawnictw drugoobiegowych; według materiałów SB w 1989 r. założył tzw. Komitet Rewolucji Antykomunistycznej (prawdopodobnie taki komitet nie istniał).

⁵ Andrzej Malanowski (1940–2010) prawnik, dr prawa (1971); absolwent WPiA UW (1964); w latach 1964–1988 pracownik naukowy WPiA UW; w latach 1952–1953 kolportował w Mławie ulotki (został zatrzymany i usunięty ze szkoły); w latach 1966–1982 członek PZPR, w latach 1980–1981 uczestnik tzw. struktur poziomych PZPR, od 1964 r. do grudnia 1981 r. członek ZNP, w latach 1980–1981 wiceprezes Rady Naczelnej ZNP Nauka; w okresie grudzień 1981 r. – 1989 r. członek podziemnej grupy związkowej ZNP, w 1982 r. współzałożyciel opozycyjnej Grupy Międzyzwiązkowej, w latach 1984–1990 doradca samorządów pracowniczych, w latach 1985–1986 współpracownik pisma „Samorządna Rzeczpospolita”, w listopadzie 1987 r. współzałożyciel PPS, do lutego 1988 r. i od czerwca 1988 r. sekretarz Rady Naczelnej PPS, w latach 1988–1989 członek Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie, w latach 1989–1990 sekretarz Prezydium Rady Naczelnej PPS; w latach 1992–1995 w UP, członek Rady Krajowej UP, w latach 1992–2006 dyrektor Zespołu Podstawowych Praw i Wolności Obywatelskich w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich, od 2001 r. wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku; w latach 1974–1977 opracowywany przez Wydział II Departamentu III MSW jako kandydat na TW. Inwigilowany: w okresie 1984 r. – grudzień 1987 r. przez Wydział I Biura Studiów MSW w ramach zabezpieczenia operacyjnego; w okresie listopad 1987 r. – maj 1990 r. przez Wydział II/III Departamentu III/OKPP MSW w ramach SOR krypt. „Kariłowicze”.

⁶ Stanisław Dronicz (1932–2017), płk WP; absolwent Oficerskiej Szkoły Inżynierii we Wrocławiu (1953) oraz Wydziału Inżynierii i Geodezji WAT w Warszawie (1963); od listopada 1950 r. do czerwca 1982 r. służył w WP; w latach 1982–1985 współzałożyciel i redaktor podziemnego pisma „Reduta”, redaktor działu „Oczami żołnierzy” w piśmie „KOS”; od 13 IV 1985 r. do 12 IX 1986 r. aresztowany, zdegradowany do stopnia szeregowego i pozbawiony emerytury wojskowej, od 1986 r. członek KPN, w latach 1988–1992 redaktor podziemnego pisma „Honor i Ojczyzna”, od 1989 r. szef Sztabu KG Związku Strzeleckiego „Strzelec”; we wrześniu 1990 r. przywrócony do czynnej służby i awansowany do stopnia podpułkownika, w styczniu 1992 r. przeniesiony do rezerwy, w latach 1992–2002 doradca w MON. Inwigilowany do 1989 r. przez WSW w ramach SOR krypt. „Biegły”.

WYKAZ SKRÓTÓW

AFL-CIO	– Amerykańska Federacja Pracy – Kongres Organizacji Przemysłowych (American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations)
AFP	– Francuska Agencja Prasowa (Agence France-Presse)
AGH	– Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie
AI	– międzynarodowa organizacja broniąca praw człowieka (Amnesty International)
AIPN	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AIPN Gd	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku
AIPN Ld	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi
AIS	– Agencja Informacyjna „S”
AK	– Armia Krajowa
AM	– Akademia Medyczna
AMG	– Akademia Medyczna w Gdańsku
ANSA	– Włoska Agencja Prasowa Stampa (L’Agenzia Nazionale Stampa Associata)
AON	– Akademia Obrony Narodowej
AR	– Akademia Rolnicza
ASD	– Arcybiskupie Seminarium Duchowne
ASP	– Akademia Sztuk Pięknych
ASW	– Akademia Spraw Wewnętrznych
AŚ	– Areszt Śledczy
ATK	– Akademia Teologii Katolickiej
AWF	– Akademia Wychowania Fizycznego
AWS	– Akcja Wyborcza Solidarność
BBC	– Brytyjska Korporacja Nadawcza (British Broadcasting Corporation)
BCh	– Bataliony Chłopskie
BIP	– Biuro Informacji i Propagandy
BO	– batalion operacyjny
BOR	– Biuro Ochrony Rządu
bryg.	– brygady
CBS	– amerykańska stacja radiowa i telewizyjna (Columbia Broadcasting System)
ChDSP	– Chrześcijańsko-Demokratyczne Stronnictwo Pracy
ChRL	– Chińska Republika Ludowa

„CIA”	– „Centrum Informacji Akademickiej Niezależnego Zrzeszenia Studentów. Serwis Informacyjny”
CK	– Centralny Komitet
CKKP	– Centralna Komisja Kontroli Partyjnej
CKKR	– Centralna Komisja Kontrolno-Rewizyjna
CKW	– Centralny Komitet Wykonawczy
CRS	– Centrala Rolnicza Spółdzielni
CRZZ	– Centralna Rada Związków Zawodowych
CZMW	– Centralny Związek Młodzieży Wiejskiej
DP	– dywizja piechoty
DPA	– Niemiecka Agencja Prasowa (Deutsche Presse-Agentur)
DS	– dom studencki
DSZ	– Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj
DUSW	– Dzielnicowy Urząd Spraw Wewnętrznych
dypł.	– dyplomowany
dyw.	– dywizji
DzPrPP	– Dziennik Praw Państwa Polskiego
DzU	– Dziennik Ustaw
Fidesz	– Związek Młodych Demokratów (Fiatl Demokraták Szövetsége)
FMW	– Federacja Młodzieży Walczącej
FSC	– Fabryka Samochodów Ciężarowych
FSM	– Fabryka Samochodów Małolitrażowych
FSO	– Fabryka Samochodów Osobowych
FWP	– Fundusz Wczasów Pracowniczych
gen.	– generał
Gestapo	– Tajna Policja Państwowa (Geheime Staatspolizei)
GL	– Gwardia Ludowa
GNŻ	– Grób Nieznanego Żołnierza
GO	– Grupa Operacyjna
GRD	– Grupa Ruchu Drogowego
IBL	– Instytut Badań Literackich
IFiS	– Instytut Filozofii i Socjologii
IH	– Instytut Historyczny
inf.	– informator
IPN	– Instytut Pamięci Narodowej
ISP	– Instytut Studiów Politycznych
IW „Pax”	– Instytut Wydawniczy „Pax”
K	– Komenda
KAT	– Krajowa Agencja Terenowa
KBW	– Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego
KC	– Komitet Centralny
KD	– Komenda Dzielnicowa
KdsBP	– Komitet do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
KE	– kwestionariusz ewidencyjny
Kedyw	– Kierownictwo Dywersji
KG	– Komenda Główna
KIK	– Klub Inteligencji Katolickiej

KK	– Kodeks karny
KK	– Komisja Krajowa
KKK	– Krajowa Komisja Koordynacyjna
KKP	– Krajowa Komisja Porozumiewawcza
KKW	– Krajowa Komisja Wykonawcza
KL	– obóz koncentracyjny (Konzentrationslager)
KM	– Komenda Miejska
KO	– kontakt operacyjny
KOP	– Korpus Ochrony Pogranicza
KOR	– Komitet Obrony Robotników
KOS	– Komitet Oporu Społecznego
KOWzP	– Komitet Obrony Więzionych za Przekonania
KP	– Komenda Powiatowa
KPA	– Kodeks postępowania administracyjnego
KPN	– Konfederacja Polski Niepodległej
KPP	– Komunistyczna Partia Polski
KPSN	– Komitet Porozumienia na rzecz Samostanowienia Narodu
kpt.	– kapitan
KPZR	– Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego (Kommunistischeskaia partja Sowietskowo Sojuza)
KR	– Komenda Rejonowa
KRN	– Krajowa Rada Narodowa
KS	– klub sportowy
KS	– Komenda Stołeczna
KS	– kontakt służbowy
KSI	– kontakt służbowo-informacyjny
KSN	– Kluby Służby Niepodległości
KSS „KOR”	– Komitet Samoobrony Społecznej – „Komitet Obrony Robotników”
KTW	– kandydat na tajnego współpracownika
KU	– Komisja Uczelniana
KUL	– Katolicki Uniwersytet Lubelski
KW	– Kodeks wykroczeń
KW	– Komenda Wojewódzka
KW	– Komitet Wojewódzki
KWK	– kopalnia węgla kamiennego
KZ	– Komisja Zakładowa
KZD	– Krajowy Zjazd Delegatów
KZMP	– Komunistyczny Związek Młodzieży Polskiej
KZMZU	– Komunistyczny Związek Młodzieży Zachodniej Ukrainy
LDPN	– Liberalno-Demokratyczna Partia „Niepodległość”
Leg.	– Legiony
LK	– lokal kontaktowy
LO	– liceum ogólnokształcące
LPR	– Liga Polskich Rodzin
MBP	– Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego
MGN	– Młodzieżowa Grupa Niepodległościowa „Pokolenie ’80–88”
MHD	– Miejski Handel Detaliczny

mjr	– major
MK	– Miejski Komitet
MK	– mieszkanie konspiracyjne
MK	– Międzyuczelniana Komisja
MKK	– Międzyzakładowa Komisja Koordynacyjna
MKO	– Międzyszkolny Komitet Oporu
MKR	– Międzyzakładowa Komisja Robotnicza
MKS	– Międzyzakładowy Komitet Strajkowy
MKZ	– Międzyzakładowy Komitet Założycielski
MNSzWiT	– Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki
MO	– Milicja Obywatelska
MON	– Ministerstwo Obrony Narodowej
MPK	– Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne
MRK	– Międzyzakładowy Robotniczy Komitet
MSW	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MSZ	– Ministerstwo Spraw Zagranicznych
MUBP	– Miejski Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
MZK	– Miejskie Zakłady Komunikacyjne
MZMW	– Mazowiecki Związek Młodzieży Wiejskiej
NATO	– Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (North Atlantic Treaty Organization)
NBC	– amerykańska sieć telewizyjna (National Broadcasting Company)
„Nie”	– organizacja „Niepodległość”
NK	– Naczelny Komitet
NKWD	– Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych (Narodnyj komissariat wnutriennich diel)
NN	– nazwisko nieznanne
NOMO	– Nieetatowe Oddziały Milicji Obywatelskiej
NOW-a	– Niezależna Oficyna Wydawnicza
NP	– Nasza Polska
NRD	– Niemiecka Republika Demokratyczna
NRS	– Niezależny Ruch Społeczny
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
NSChZZ „Solidarność”	– Niezależny Samodzielny Chrześcijański Związek Zawodowy „Solidarność”
NSZ	– Narodowe Siły Zbrojne
NSZZ „Jedność”	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Jedność”
NSZZ „Solidarność”	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”
NSZZ „Solidarność” RI	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” Rolników Indywidualnych
NW	– Naczelny Wódz
NZM „Kraj”	– Niezależny Związek Młodzieży „Kraj”
NZS	– Niezależne Zrzeszenie Studentów
NZSP	– Niezależne Zrzeszenie Studentów Polskich
Oflag	– obóz jeniecki dla oficerów (Offizierslager für kriegsgefangene Offiziere)
OKKW	– Ośrodek Kształcenia Kadr Wywiadowczych

OKPP	– Ochrona Konstytucyjnego Porządku Państwa
OKR	– Okręgowy Komitet Robotniczy
OPZZ	– Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych
ORMO	– Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej
OW	– Okręg Wojskowy
OZPN	– Okręgowy Związek Piłki Nożnej
PAML	– Polska Akademicka Młodzież Ludowa
PAN	– Polska Akademia Nauk
PAP	– Polska Agencja Prasowa
PAU	– Polska Akademia Umiejętności
PC	– Porozumienie Centrum
PCK	– Polski Czerwony Krzyż
PG	– Politechnika Gdańska
PiS	– Prawo i Sprawiedliwość
PKO	– Powszechna Kasa Oszczędności
PKP	– Polskie Koleje Państwowe
PKWN	– Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego
plut.	– plutonowy
PŁ	– Politechnika Łódzka
plk	– pułkownik
PO	– Platforma Obywatelska
POP	– Podstawowa Organizacja Partyjna
por.	– porucznik
pp	– pułk piechoty
ppłk	– podpułkownik
PPN	– Polska Partia Niepodległościowa
ppor.	– podporucznik
PPR	– Polska Partia Robotnicza
PPS	– Polska Partia Socjalistyczna
PPS-RD	– Polska Partia Socjalistyczna – Rewolucja Demokratyczna
PPS-WRN	– Polska Partia Socjalistyczna – Wolność, Równość, Niepodległość
PR	– Polskie Radio
PRL	– Polska Rzeczpospolita Ludowa
PRON	– Patriotyczny Ruch Odrodzenia Narodowego
PSL	– Polskie Stronnictwo Ludowe
PSZ	– Polskie Siły Zbrojne
PTTK	– Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
PUBP	– Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
PUDsBP	– Powiatowy Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
puł.	– pułk ułanów
PW	– Politechnika Warszawska
PWN	– Państwowe Wydawnictwo Naukowe
PWŕ	– Politechnika Wrocławska
PWSM	– Państwowa Wyższa Szkoła Muzyczna
PWST	– Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna
PWSTiF	– Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna i Filmowa
PZKS	– Polski Związek Katolicko-Społeczny

PZL	– Polskie Zakłady Lotnicze
PZPN	– Polski Związek Piłki Nożnej
PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
PZU	– Powszechny Zakład Ubezpieczeń
RD	– Ruch Drogowy
RdR	– Ruch dla Rzeczypospolitej
RFN	– Republika Federalna Niemiec
RJN	– Rada Jedności Narodowej
RK	– Rada Krajowa
RKK	– Regionalny Komitet Koordynacyjny
RKN	– Ruch Katolicko-Narodowy
RKS	– Regionalny Komitet Strajkowy
RKW	– Regionalna Komisja Wykonawcza
RM	– Rada Miejska
RMP	– Ruch Młodej Polski
ROAD	– Ruch Obywatelski Akcja Demokratyczna
ROMO	– Rezerwowe Oddziały Milicji Obywatelskiej
ROP	– Ruch Odbudowy Polski
ROPciO	– Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela
ROPCziO	– Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela
RP	– Rzeczpospolita
RPO	– Rzecznik Praw Obywatelskich
RPPS	– Ruch Porozumiewawczy Polskich Socjalistów
RRN	– Robotniczy Ruch Narodowy
RS AWS	– Ruch Społeczny Akcja Wyborcza Solidarność
RSB	– Referat Służby Bezpieczeństwa
RSW	– Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza
RUSW	– Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych
RWD	– Ruch Wolnych Demokratów
RWE	– Radio Wolna Europa
S.A.	– spółka akcyjna
SB	– Służba Bezpieczeństwa
SD	– Stanowisko Dowodzenia
SD	– Stronnictwo Demokratyczne
SDP	– Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich
SEO	– sprawa ewidencyjno-obszernyjna
SG	– Sztab Generalny
SGGW	– Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
SGGW-AR	– Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego – Akademia Rolnicza
SGO	– Samodzielna Grupa Operacyjna
SGPiS	– Szkoła Główna Planowania i Statystyki
sierż.	– sierżant
SIS	– Serwis Informacyjny Solidarności
SKL	– Stronnictwo Konserwatywno-Ludowe
SKOS	– Szkolne Koła Oporu Społecznego
SKS	– Studencki Komitet Solidarności
SL	– Stronnictwo Ludowe

SLD	– Sojusz Lewicy Demokratycznej
SO	– Sąd Okręgowy
SO	– sprawa obiektowa
SOO	– sprawa obserwacji operacyjnej
SOR	– sprawa operacyjnego rozpracowania
SOS	– sprawa operacyjnego sprawdzenia
SP	– Stronnictwo Pracy
SPRP	– Szkoła Podchorążych Rezerwy Piechoty
SS	– Sztafety Ochronne (Schutzstaffeln)
SSR	– sędzia sądu rejonowego
st.	– starszy
Stalag	– obóz jeniecki dla szeregowych i podoficerów (Stammlager für kriegsgefangene Mannschaften und Unteroffiziere)
SUSW	– Stołeczny Urząd Spraw Wewnętrznych
„SW”	– „Solidarność Walcząca”
SW	– Spraw Wewnętrznych
szer.	– szeregowy
SZP	– Służba Zwycięstwu Polski
SZSP	– Socjalistyczny Związek Studentów Polskich
TAP	– Tajna Armia Polska
TEOK	– teczka ewidencji operacyjnej na księdza
TKK	– Tymczasowa Komisja Koordynacyjna
TKK	– Tymczasowy Komitet Krajowy
TKN	– Towarzystwo Kursów Naukowych
TKZ	– Tymczasowa Komisja Zakładowa
TKZ	– Tymczasowy Komitet Założycielski
TOW	– Tajna Organizacja Wojskowa
TV	– telewizja
TVP	– Telewizja Polska
TW	– tajny współpracownik
TZR	– Tymczasowy Zarząd Regionu
UAM	– Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
UB	– Urząd Bezpieczeństwa
UBP	– Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
UD	– Unia Demokratyczna
UdsBP	– Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
UdsW	– Urząd do spraw Wyznań
UG	– Uniwersytet Gdański
UJ	– Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
UKZ	– Uczelniany Komitet Założycielski
UŁ	– Uniwersytet Łódzki
UMCS	– Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
UMK	– Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
UP	– Unia Pracy
UPI	– amerykańska agencja prasowa (United Press International)
URM	– Urząd Rady Ministrów
USA	– Stany Zjednoczone Ameryki (United States of America)

USB	– Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie
UW	– Unia Wolności
UW	– Uniwersytet Warszawski
UWr	– Uniwersytet Wrocławski
WAP	– Wojskowa Akademia Polityczna
WAT	– Wojskowa Akademia Techniczna
WDH	– Warszawska Drużyna Harcerska
WFD	– Wytwórnia Filmów Dokumentalnych
WIH	– Wojskowy Instytut Historyczny
„WiN”	– Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”
WiP	– Ruch Wolność i Pokój
woj.	– województwo
WK	– Wykonawczy Komitet
WKP(b)	– Wszechzwiązkowa Komunistyczna Partia (bolszewików) (Wsiesojuznaja kommunistyczeskaja partja [bolszewikow])
WKZ	– Wojewódzki Komitet Założycielski
WOP	– Wojska Ochrony Pogranicza
WP	– Wojsko Polskie
WPiA	– Wydział Prawa i Administracji
WRD	– Wydział Ruchu Drogowego
WRON	– Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego
WRZZ	– Wojewódzka Rada Związków Zawodowych
WSD	– Wyższe Seminarium Duchowne
WSH	– Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusk
WSI	– Wyższa Szkoła Inżynierska
WSiA	– Wydział Studiów i Analiz
WSK	– Wojewódzkie Stanowisko Kierowania
WSK	– Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego
WSO	– Wyższa Szkoła Oficerska
WSP	– Wyższa Szkoła Pedagogiczna
WSR	– Wojskowy Sąd Rejonowy
WSS	– Warszawska Spółdzielnia Spożywców
WSW	– Wojskowa Służba Wewnętrzna
„WTK”	– „Wrocławski Tygodnik Katolików”
WUBP	– Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
WUdsBP	– Wojewódzki Urząd do spraw Bezpieczeństwa Publicznego
WUSW	– Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych
WZZ	– Wolne Związki Zawodowe
ZBoWiD	– Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZChN	– Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe
ZETO	– Zakład Elektronicznej Techniki Obliczeniowej
ZG	– Zarząd Główny
ZHP	– Związek Harcerstwa Polskiego
ZInO	– Zespoły Inicjatywy Obywatelskiej
ZLP	– Związek Literatów Polskich
ZMD	– Związek Młodych Demokratów
ZMD	– Związek Młodzieży Demokratycznej

ZMK	– Związek Młodzieży Komunistycznej
ZMP	– Związek Młodzieży Polskiej
ZMS	– Związek Młodzieży Socjalistycznej
ZMW	– Związek Młodzieży Wiejskiej
ZNP	– Związek Nauczycielstwa Polskiego
ZOMO	– Zmotoryzowane Odwody Milicji Obywatelskiej
ZR	– Zarząd Regionu
ZSL	– Zjednoczone Stronnictwo Ludowe
ZSMP	– Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej
ZSRR	– Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
ZSRS	– Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich
ZSZ	– Zasadnicza Szkoła Zawodowa
ZWZ	– Związek Walki Zbrojnej

INDEKS NAZWISK I PSEUDONIMÓW

- „13” (TW) zob. Perzyński Ryszard
„131” (OZI) 277
- „Adam” (OZI) 178
Adamkiewicz Marek 274
Adamus 279, 288
„Andrzej” zob. Rybicki Józef
„Andrzej” (TW) zob. Sobieska Matylda
„Andrzej Grot” zob. Król Krzysztof
Ankiewicz Andrzej **143**, 145, 164, 167
„Antoni” (TW) zob. Gappa Wojciech
„Antoni Węgorz” zob. Ciesielski Roman
Antoszevska Gabriela **170**
Araźnik Jerzy **182**
Atlas Michał **193**
August III Sas 130
- Babiuch Edward **41**, 45, 60
Bacewicz Jan **297**, 300
Baka Władysław **293**, 316
Balcer Łukasz **317**
Bałczewski Kazimierz **56**
Banasiak Ryszard **54**
Baranowski Grzegorz **279**
Barańczak Stanisław 87
Barański Marian 165
Barański Władysław **53**, 54, 57
„Barbara” zob. Stempkowski Michał
Barbara NN 166, 167
Barcikowski Kazimierz **46**, 60, 193, 293, 316
Bartkowiak Jacek „Leopold” (TW) **55**
Bartoszcze Michał 170
Bartoszcze Piotr 170
Bartoszcze Roman **170**
Bartoszewski Władysław „Teofil” **43–44**
Bartyzel Jacek 68, 89, **151**, 168, 171, 179
Baryła Józef **194**, 293, 316
- Basiak Janusz **316**
Baszkiewicz Jerzy „Dziekan” (TW) **34–35**
Batko Liliana 43
Bazydło Janusz 114
Bączyński Józef **283**
Bądkowski Lech **159**, 169
Bednorz Herbert **155**, 320
Bejze Bohdan **56**
Bender Ryszard **299**, 303, 308–310, 316, 322
Berdys Ryszard **215**
Bereda Henryk **240**
Bereda Stanisław 240
Berezowski Janusz **138**
„Bernard” (TW) 56
Beylin Marek 87
Bezeg Henryk „Gil”, (TW „Skaliński”) **33**, 34, 39, 70
Bielański Janusz „Waga” (TW) **266**
Bielecki Zygmunt **264**
Bieleński Pstrąg Maciej zob. Pstrąg-Bieleński Maciej
Bieliński Konrad 87
Bierut Bolesław 14
Binkowski Janusz **56**
Black Dawid Stuart **268**
Blumsztajn Seweryn 87
Błażejewicz Michalak Elżbieta zob. Michalak-
-Błażejewicz Elżbieta
Bober Sabina 13–15
Bobiński Krzysztof **93**, 99, 251
Bocian Ryszard **267**, 287, 319
Bogacz Marian „W-21” (TW), „Warszawski” (TW)
81–82
Bogaczyk Wojciech 179, **303**, 309, 316
Bogdanowicz Stanisław **158**, 212
„Bolek” (TW) zob. Lech Wałęsa
„Bolesław” (TW) zob. Pylak Bolesław
Borowska-Kolankiewicz Monika **297**, 300
Borowski Kazimierz **238**

- Boruc Jerzy **176**, 178
 Borusewicz Bogdan **208**
 Boruta-Spiechowicz Mieczysław 20, **33**, 37, 39, 62,
 70, 88
 „Bór” zob. Bór-Komorowski Tadeusz
 Bór-Komorowski Tadeusz „Bór”, „Prawdzie”,
 „Lawina” **35**
 Bradel Zdzisław 114
 Brandys Marian 87, **155**
 Brezniew Leonid 217
 Broc Jerzy 297
 Brodacki Krystian 115
 Brown John Halit **268**
 Bryczyński Jerzy „Jerzy” (TW) 36, 70, 82, **83**
 Brym Zdunin Zbigniew zob. Zdunin-Brym Zbigniew
 Brzeziński Zbigniew **132**
 Brzoza Czesław 13, 15, 16
 Buczkiewicz A. 228–230
 Budziak Andrzej 179
 Budzicz Michałek Agata zob. Michałek-Budzicz
 Agata
 Bujak Zbigniew 155, **227**, 250, 251
 Buła Edmund **294**, 317
 Bułganin Nikołaj 14
 Bush George Herbert Walker 132, **324–325**
 Butkiewicz Maciej **153**, 168
 Bystrzanowski Piotr **135**, 139
 Byszewski Piotr 11, 25, 29
- Carter James Earl Jr **132**
 Celak Henryk **181**, 256, 261
 Celiński Andrzej 87
 Celiński Jakub 331
 „Cezar” (TW) 54
 Chajduk Lech **291**
 „Chłopicki” (OZI) zob. Malewski Adam
 Chojak Czesław **59**
 Chojceki Mirosław **128–129**
 Chojnacki Eryk **303**
 Cholewiusz J. 290
 Chomętowski Józef **154**, 158, 195
 Chopin Fryderyk 61
 Chorko Krzysztof **74**
 Chudzik Wanda 16
 Chwalewski Marek **54**, 57
 Ciastoń Władysław **151**, 154, 168, 242, 264
 Ciesielski Roman „Antoni Węgorz” **248**
 Ciesielski Stefan „Mieszko” (TW) **56**
 Cieślak Przemysław 87
 Cieślińska Zenobia 99
 Cinkowski Tomasz **52**
- „Ciomias” (OZI) 80, 81
 Ciosek Stanisław **293**, 316
 Cisielski zob. Ciesielski Stefan
 Ciszewski Wojciech 172
 Cofta Tomasz **170**
 Conrad Joseph zob. Korzeniowski Józef Teodor
 Konrad
 „Cygan” (TW) 12
 Cypryński Kazimierz **293**, 316
 Czachowski Pluta Kazimierz zob. Pluta-Czachowski
 Kazimierz
 Czapotowicz Jacek 274
 Czechowicz Tadeusz **193**
 Czerwiński Jerzy **54**, 55
 Czerwiński Zbigniew **247**
 „Czesław” (TW) zob. Zachara Tadeusz
 Czepiński Waław **281**
 Czubiński Lucjan **46**, 60
 Czuchaj Modzelewska Marianna Zofia zob.
 Modzelewska-Czuchaj Marianna Zofia
 Czuma Andrzej 19, 20, 27, 36, 37, **39**, 47, 48, 60,
 65, 69, 70, 82, 83, 91, 94, 101, 103, 104, 110,
 114–116, 122–125, 143, 145, 147, 155, 164,
 172, 196
 Czuma Benedykt **53**, 54, 57
 Czuma Ignacy 122
 Czuma Lubow z d. Szujka 122
 Czyrek Józef **193**, 293, 316
 Czyż Andrzej **294**, 316
 Czyż Józefa **166**
- Dankowski Henryk **242**, 264, 311
 Danuta NN 166–167
 Daszyński Ignacy 14, 19
 Dąbrowa Krystyn **45**, 60, 112
 Dąbrowska 30, 76
 Dąbrowski Bronisław **61**, 67
 Dąbrowski Franciszek 29
 Dąbrowski Marcin 21
 „Delegat” (KO) zob. Jankowski Henryk
 Dembowska (Dziadzia) Anna zob. Komorowska
 Anna
 Długosz Stanisław **317**
 Dmochowska Aleksandra **302**
 Dmowski Roman 29, 106, 117, 319
 Dobrowolski H. 290
 Dobrzelewski Andrzej **282**
 Domański Antoni **209**, 210
 Domaradzki Wojciech 168
 Domeracki Lech **294**
 Domski Jerzy **163**

- Doroszevska Urszula 20, **96**, 101, 115, 125, 179
 Downarowicz Michał **314**
 Drabarek 178
 Dreczko Wiesław **181**, 258, 282, 290
 Dronicz Stanisław **338**
 Drozdowski Zbigniew „Janek” (KTW) **74**, 82, 86, 228
 Dubiel Jarosław 274
 Duch Wojciech 13
 Dudek Antoni 11, 17, 23, 24
 Dumala Grzegorz 14
 Duraczyński Eugeniusz **194**
 Durda Edward 23
 Dutkiewicz Wojciech 172
 Dworaczek Kamil 15, 16
 Dworak Jan **12**, 101, 115
 Dwozarowicz Michał zob. Downarowicz Michał
 Dybowski Maciej **247**, 248
 Dziadzia Anna zob. Komorowska Anna
 „Dziedzic” (TW) zob. Rogowski Przemysław
 „Dziekany” (TW) 56
 „Dziekany” (TW) zob. Baszkiewicz Jerzy
 Dziemianowicz Remigiusz „Miro” (TW),
 „Pomorzanin” (TW) **314**
 Dzieńka Kazimierz **75**, 84, 181
 Dziurak Waldemar 179, **189**
 Dziurok Adam 16
 Dziwisiński Jarosław **304**
 Dziwisz Stanisław 266
- „Edward Klinowski” (inf./TW) zob. Gąsiorowski
 Krzysztof
 Eisler Jerzy 17
 Engels Fryderyk 105
 „Erazm” zob. Tatar Stanisław
 „Ester” (OZI) 277
- „Fabrykant” zob. Kamiński Aleksander
 Falkowski Jerzy **239**
 Falkowski Józef 239
 Fedorowski Jerzy **247**
 „Felcer” (TW) 57
 Ferensztajn Bogumił **317**
 Figiel Lucjan **311**
 Figlewicz Kazimierz **2**
 Figura 228
 Filipiak Mirosław 16
 Filocha Andrzej **161**
 Fiszbach Tadeusz 25
 Forbes Donald **252**
 „Fotograf” (TW) 59
 Frankiewicz Bonifacy **257**
- Frankowski Edward **325**
 Frasyński Władysław **173**, 314, 332
 Frączek Jan **321**
 Frelek Ryszard **42**, 45, 60
 Friszke Andrzej 18–20, 29, **186**
 Fujarski Władysław **97**
- Gabrielski Stanisław **194**, 294, 316
 Galiński Krzysztof 301
 Gawlik Radosław 274
 Gawlikowski Maciej 23, **267**, 336
 Gawroński Eugeniusz **277**
 Gawroński Henryk **42**, 45, 60, 112
 Gappa Wojciech „Antoni” (TW) **159**
 Gąsiorowski Krzysztof „Lech Konrad Abramski”
 (inf./TW „Edward Klinowski”, inf./TW „Jan
 Chojecki”, inf./TW „Jerzy Rawicz”, inf./TW
 „Mikołaj Ataman”) **202**
 Gąsowski Tomasz 29, 48
 Gdula Andrzej **294**, 317
 Gerard zob. Iwanicki Czesław
 Gierek Edward 131, 313, 328
 Gieysztor Aleksander **187**
 „Gil” zob. Bezeg Henryk
 „GK” (OZI) 178
 Glemp Józef 93, **318**
 Gliński Piotr 87
 Głębocki Henryk 23, 24
 Głębocki Jerzy **162**
 Głogowski Karol 37, **49**, 54, 57, 149, 168
 Głowacki Bartosz 131
 „Głóg” zob. Kwieciński Wincenty
 Głowczyk Jan **194**, 293, 316
 Głuchowska K. 226
 Głuszcz Bogusław **217**
 Gołowski Tadeusz **328**
 Goldfinger Kunicki Władysław zob. Kunicki-
 -Goldfinger Władysław
 Gołowski Krzysztof **252**
 Gołowski Zygmunt **252**, 331
 „Gołdyn” zob. Pluta-Czachowski Kazimierz
 Gołębski Jakub 16
 Gołębski Marian „Ster”, „Irka”, „Korab”,
 „Swoboda” **40**
 Gomowski Stefan **147**
 Gomulak 57
 Gomulka Władysław 125
 Gontarczyk Piotr 29
 Góra 88
 Górski Witold **121**, 289
 „Grabica” zob. Grot-Rowecki Stefan

- Grabiński Andrzej **124**, 125
 Grabowska Mirosława 87
 Grabowski Jaromir **304**
 Grabowski Zbigniew **317**
 Grajewski Andrzej **320**
 Gralak Jerzy **290**
 Gratys Ryszard **57**
 „Gren” zob. Ziółkowski Henryk
 Groblicki Julian **62**
 Gross Grudzińska Irena zob. Grudzińska-Gross
 Irena
 „Grot” zob. Grot-Rowecki Stefan
 Grot-Rowecki Stefan „Grot”, „Grabica” **36**, 44, 66, 67
 Grudzień Zdzisław **45**, 60
 Grudzińska-Gross Irena 87
 Gryz Ryszard 17
 „Grzegorz” zob. Stempkowski Michał
 Grzesiak Bogdan **252**
 Grzesiak Kazimierz **317**
 „Grzesiek” (TW) zob. Zachara Tadeusz
 Grzyb Zofia **193**
 Grzywaczewska Rybicka Bożena zob. Rybicka-
 -Grzywaczewska Bożena
 Grzywaczewski Maciej 27, **82**, 89, 135, 137, 139
 Gulbinowicz Henryk „Henryk” (KTW) **149**
 Guzikowski Ryszard **225**, 273, 329
 Guzy Jarosław 146
 Gwiazda Andrzej **116–117**, 333
 Gzella Alojzy Leszek „Kłos” **299**, 304
- Hagemeyer Krzysztof 87
 Hall Aleksander 21, 22, **68**, 82, 88, 89, 135, 136,
 139, 147, 152, 155, 158, 159, 168, 169, 179,
 208
 Hauke-Ligocki zob. Hauke-Ligowski Kornel Jan
 Maria
 Hauke-Ligowski Aleksander zob. Hauke-Ligowski
 Kornel Jan Maria
 Hauke-Ligowski Kornel Jan Maria **77**
 Havel Václav 87
 „Henryk” (TW) 55
 „Henryk” (KTW) zob. Gulbinowicz Henryk
 Hercog zob. Herzog Józef
 Herzog Józef **39**, 88
 Herzog L. zob. Herzog Józef
 „Historyk” (TW) zob. Kłoczowski Jerzy
 „Historyk” (TW) zob. Szomański Andrzej
 Hitler Adolf 105, 131
 Holzer Jerzy 21, 23, 24
 Hołubowicz W. 153
 „Hubert” zob. Kamiński Aleksander
- Ikonowicz Piotr 295
 Ilka Grzegorz 265, 295
 „Irka” zob. Gołębiwski Marian
 Iwanicki Czesław (Gerard) **148**
- Jabłoński Henryk **45**, 60
 Jabłoński Zbigniew Maciej **264**
 „Jacek” (TW) 180
 „Jacek” (inf.) zob. Zdunin-Brym Zbigniew
 Jadowski J. 181, 184, 285
 Jagiełło Michał 87
 Jagielski Mieczysław **45**, 60
 Jamrożek Zdzisław **98–99**
 „Jan” (TW) 58
 „Jan Chojecki” (inf./TW) zob. Gąsiorowski Krzysztof
 Jan Paweł II (Karol Wojtyła) 28, 29, 62, 95, 106,
 113, 117, 132–134, 143, 219
 Jan III Sobieski 19, 21, 48, 63, 68, 89–91, 105, 111,
 116, 127, 130, 138, 147, 152, 155, 159–162,
 170, 244, 249, 271–273, 313, 326–328, 333
 Jancarz Kazimierz **324**
 Jandziszak Tadeusz 331
 „Janek” (KTW) zob. Drodzowski Zbigniew
 Janicki Marcel zob. Janicki Marian
 Janicki Marian (Janicki Marcel) **46**, 60, 151
 Janicki Sławomir **304**
 Janiszewski Michał **294**, 317
 Jankowski zob. Janowski Józef Michał
 Jankowski Henryk „Libella” (KO), „Delegat” (KO)
 212, 301
 Janowska Katarzyna z d. Smoleń 122
 Janowski Bolesław 122
 Janowski Józef Michał 20, 27, **35**, 91, 94, 97–99,
 104, 110, 115, 116, 122–124
 Janowski Włodzimierz 29
 Janusz Kazimierz 36, 37, **68**, 82
 Jarema 36–37
 Jarmoc Grzegorz **120**
 Jarosz Jan Piotr 62
 Jaroszewicz Piotr **45**, 60
 Jaruzelski Wojciech 25, **41**, 42, 45, 60, 171, 193,
 243, 244, 262, 293, 294, 316, 323, 336–338
 Jasiewicz Krzysztof 28
 Jastrzębski Dominik **317**
 Jasudowicz Tadeusz **323–324**
 Jaworowski Dariusz **190**
 Jaworowski Tadeusz „Michalski” (inf.) **190**, 229
 Jaworski L. 258
 Jaworski Seweryn 179, **189–190**, 199, 200, 202,
 301, 312, 319, 331, 338
 Jaworski Władysław **158**

- Jedlicki Jerzy 87
 Jedyk Andrzej „Szary (TW) 55
 Jedynek Andrzej 154, 168
 Jellenta Stefan 186
 „Jerzy” (TW) zob. Brykczyński Jerzy
 „Jerzy Greń” zob. Ziółkowski Henryk
 „Jerzy Rawicz” (inf./TW) zob. Gąsiorowski Krzysztof
 Jeż Zbigniew 259
 Jeżewski Michał 170
 „Jod” (OZI) 277
 „Jola” (TW) zob. Zachara Tadeusz
 „Józef” (TW) 58
 „Julian” (TW) zob. Konowrocki Kazimierz
 „Jur” zob. Kwieciński Wincenty
 „Jurek” (OZI) 277
 Jurek NN 229
 Jurek Marek 89
 Juszkiewicz Piotr 147, 152
 Juzwenko Adolf 149
- Kabaciński Stanisław 242
 Kaczmarek Lech 211–212, 215
 Kaczmarek Krzysztof 16
 Kaczorowski Stefan 37
 Kaczyński Jarosław 179
 „Ka-dwa” (TW) zob. Kassyk Kazimierz
 Kalinin Michaił 14, 15
 Kaliński Adam 229, 231
 Kamiński Aleksander „Fabrykant”, „Hubert”,
 „Kamyk” 33
 Kamiński Franciszek „Olsza”, „Zenon Trawiński”
 33–34
 Kamiński Janusz 317
 Kamiński Łukasz 16, 21, 22, 29
 Kamiński Zygmunt 322
 „Kamyk” zob. Kamiński Aleksander
 Kania Stanisław 41, 45, 60, 110
 Kardela Piotr 16
 Karkoszka Alojzy 42, 45, 60
 Karolik Jan 135
 Karpacz Jerzy 264
 Karpiński 178
 Karpiński Jakub 87
 Kasprovicz Jan 107, 117
 Kassyk Kazimierz „Ka-dwa” (TW) 59
 Katarzyna II 130, 131
 „Każmierczak” (TW), „St. Kaźmierczak” (TW)
 71, 72
 Kęcik Wiesław 77
 Kędzia Bogusław 294, 317
 Kędziński Zbigniew 312
- Kępa Józef 46, 60
 Kieras Mieczysław 57, 59
 Kieszkowski Marian 71
 Kilińska Elżbieta 97
 Kiliński Jan 131, 227
 Kisiel Edward 321
 Kisielewski Stefan 114
 Kiszczak Czesław 152, 194–195
 Kiszczak Maria 152
 Klewiado Florian „Wojciech” (TW) 318
 Klimczak Henryk 163
 Klimowicz Mieczysław „Mieczysław” (KSI) 173
 Kloc Eugeniusz 87
 Kłoczowski Jerzy „Historyk” (TW) 304
 „Kłos” zob. Gzella Alojzy Leszek
 Kobzdej Dariusz 21, 22, 27, 89, 127, 135–138, 147,
 152, 155, 158, 164, 168–170, 208
 Kochański Aleksander 29
 Kocuń Dariusz 304, 307, 308, 310
 Kocuń Szafrąska Wioletta zob. Szafrąska-Kocuń
 Wioletta
 Kocięcki Jerzy 161
 Kofman Jan 87
 Kolankiewicz Borowska Monika zob. Borowska-
 -Kolankiewicz Monika
 Kolbe Maksymilian Maria 174, 263, 276, 321, 324
 Koleśnik Bernard „Marek Walicki” (TW) 75, 81,
 85, 86, 141, 143, 144, 164, 166, 250, 252
 Kołodziejczak Bogusław 293, 316
 Komorowska Anna z d. Dembowska (Dziadzia) 125
 Komorowska Jadwiga z d. Szałkowska 122, 125
 Komorowska Maja zob. Komorowska-Tyszkiewicz
 Maria Janina
 Komorowska-Tyszkiewicz Maria Janina 302
 Komorowski Bór Tadeusz zob. Bór-Komorowski
 Tadeusz
 Komorowski Bronisław Maria 20, 27, 91–92, 94,
 96, 99, 101, 110, 115, 122–125, 179, 199
 Komorowski Zygmunt 122, 125
 Konderak Adam 114
 Kondracki Tadeusz 16
 „Konrad” (OZI) 178
 „Konrad” (TW) zob. Uszyński Tadeusz
 Konowrocki Kazimierz „Julian” (TW) 239
 „Kontroler” (TW) 59
 Konwicki Tadeusz 155
 Kopaczewski Antoni 175
 Koprowska Teresa 96
 „Korab” zob. Gołębiwski Marian
 Kornilowicz Maria 124
 Korona Daniel Alain 265

- Korzeniowska Nałęcz Maria zob. Ziemińska Maria
 Korzeniowski Józef Teodor Konrad (Conrad Joseph) 132
 Kosmański Rafał 331
 Kościółek Jan 266
 Kościuszko Tadeusz 130, 131, 149, 175, 233, 245, 249, 251, 322, 323, 333
 Kot 190
 Kowalczyk Jerzy **144**
 Kowalczyk Narcyz „Okno” (TW), „Roland” (KO) **144**, 147
 Kowalczyk Ryszard **144**
 Kowalczyk Stanisław **41**, 45, 60, 110
 Kowalczyk Tadeusz **58**, 59
 Kowalik Sławomir 331
 Kowalska Anka zob. Kowalska Anna
 Kowalska Anna (Kowalska Anka) 87, **125**
 Kowalski 228
 Kowalski Aleksander 179, 190
 Kowalski Mieczysław **151**, 168, 242, 264
 Koziół Józef **293**, 317
 Kozłowski S. 283
 Kozłowski Tomasz 21
 „KP” (OZI) 179
 Krasieński Zygmunt 107, 117
 Kraszewski Zbigniew **66**, 165
 Krawczyk Piotr **82**
 Krolopp Włodzimierz 304
 Król Elżbieta z d. Moskowicz **189**, 301
 Król Krzysztof „Andrzej Grot” 72, 190, **286**, 331
 Królikowski Bohdan **299**, 304
 Królikowski Janusz 29
 Krówka Marek **152**
 Kruczek Władysław **46**, 60
 Kruk Roland 274
 Krukowski Stanisław **177**
 Krupski Janusz 114
 Kryże Andrzej **122**
 Krzysztoporski Adam **44**, 51, 65, 92, 111, 119, 151, 154, 168
 Krzywański Dobiesław **57**
 Krzywiak Stefan „Zan” **186**, 187
 Krzyżanowski Aleksander „Wilk” **79**
 „Ksawery” (TW) 58
 Kubasiewicz Janusz **316**
 Kuberski Jerzy **112**
 Kubiak Hieronim **193**
 Kubicki Bogdan **161**
 Kuca Władysław **242**
 Kucza Ernest **294**, 317
 „Kuczaba” zob. Pluta-Czachowski Kazimierz
 Kuczyński Piotr **305**
 Kudra Andrzej **54**
 Kufel Teodor **45**, 60
 Kulerski Wiktor 87
 Kuleta Marian **70**
 Kułaj Jan **171**
 Kummant Leopold „Ryski” 17, **40**, 187
 Kundera Milan 87
 Kunicki-Goldfinger Władysław 295
 Kuroń Jacek 19, 20, 29, 36, **47**, 50, 69, 87, 94, 125, 155
 Kuroń Maciej **94**
 Kurowski Stefan **177**, 179
 Kurowski Zdzisław 46, **47**, 60
 Kurpas Józef **320**
 Kusiński Stanisław 77
 Kuta Krystyna **171**, 277
 Kuźba Kazimierz **190**
 „KW” (OZI) 178
 Kwaśniewski Aleksander **317**
 Kwiatkowski Andrzej **289**
 Kwiatkowski E. 121, 189, 192
 Kwiatkowski Tadeusz **46**, 60, 151, 264
 Kwiatkowski Wojciech **289–290**
 Kwieciński Wincenty „Głóg”, „Jur”, „Lotny” **187**
 Lachowicz Marek 74
 Langowski Krzysztof 16
 „Lawina” zob. Bór-Komorowski Tadeusz
 „Lech” (TW) zob. Moczulski Robert Leszek
 „Lech Konrad Abramski” zob. Gąsiorowski Krzysztof
 Lenin Włodzimierz 105, 106, 131, 133, 253, 313, 336
 Leńczuk Edward **307**
 „Leopold” (TW) zob. Bartkowiak Jacek
 Leski Krzysztof 23, 24
 Leśniewicz J. 282
 „Leszek” (OZI) 179
 Leszczyński Zbigniew 165
 Lewandowski Mirosław 23
 „Libella” (KO) zob. Jankowski Henryk
 Libera Antoni 87
 Ligarski Sebastian 25
 Ligocki Hauke zob. Hauke-Ligowski Kornel Jan Maria
 Ligowski Hauke Aleksander zob. Hauke-Ligowski Kornel Jan Maria
 Ligowski Hauke Kornel Jan Maria zob. Hauke-Ligowski Kornel Jan Maria
 Liniarski Władysław 70
 Lipiński Michał „Mel” (KO/TW) **179**

- Lipko Wiesław **305**
 Lipski Grzegorz **240**
 Lipski Jan Józef 19, 21, 87, **93**, 295, 314
 Lipski Lucjan 240
 Lis Bogdan 173
 Lisicki Roman **161**, 162
 Lityński Jan 19, 87
 Loranc Władysław **294**, 317
 Losiak Stefan **236**
 „Lotny” zob. Kwiecieński Wincenty
 Lubczyński Maciej **317**
 „Lucjan” (OZI) 81
 Luksemburg Róża 105
 Luty M. 281
- Łabęcki Jan **193**
 Łakomiak Andrzej **57**
 Łakomik zob. Łakomiak Andrzej
 Łenyk Zygmunt **296**, 300, 319
 Łojek Jerzy **177**, 179, 331
 Łopatka Adam **294**
 Łuczywo Helena 87
 Łukaszewicz Jerzy **41**, 45, 60
 Łupina Zygmunt **305**, 307–310, 316, 322
 Łyczakowska 228
- Macharski Franciszek **88**, 155, 232, 245, 319
 Macierewicz Antoni 19, 36, **50**, 78, 81–83, 87, 101, 115, 179, 199
 Maciszewski Jarema **42**, 45, 60, 112
 „Magda” (TW) 56
 Main Izabella 11, 14, 15, 28
 Maj Jan **257**, 281
 Majchrowski Krzysztof **264**, 311
 Majka Jerzy **194**
 Majka Zygmunt **236**
 Malanowski Andrzej 295, **338**
 Malczewski 56
 Maleszka Lesław 43
 Malewski Adam „Zawodowiec” (OZI), „Chłopicki” (OZI) 185
 Malik Adam **264**
 Malinowski Roman **293**, 316
 Małecki Zbigniew **227**, 230–231
 Małkowski Stanisław **93**, 114, 147, 164–166, 168, 172, 252
 Mańka Tadeusz **305**, 307, 310
 Marczuk Stanisław **321**
 Marecki Józef 16
 „Marek” (OZI) 277
 „Marek Walicki” (TW) zob. Koleśnik Bernard
- „Maria” (OZI) 180
 „Marian” (TW) zob. Uszyński Tadeusz
 Marks Karol 105
 Marsch-Potocka Renate **94**
 Marszałek Ryszard **176**, 178, 200
 Marszałkowski Tomasz 11, 23, 24
 „Mat” (OZI) 277
 Materski Edward **323**
 Mazowiecki Tadeusz 25, 68
 Mazowiecki Wojciech 15
 Mądry Wojciech „Rum” (OZI) **178**
 „Mel” (KO/TW) zob. Lipiński Michał
 Melak Arkadiusz **165**, 166–167
 Melak Stefan **165**, 166, 189, 191, 200, 202
 Mentrak Marek 97
 Messner Zbigniew **193**, 293, 316
 Meunier Pascal **268**
 Michalak-Błajejewicz Elżbieta **275–276**
 Michalkiewicz Stanisław 179
 „Michalski” (inf.) zob. Jaworowski Tadeusz
 Michalski Adam 77
 Michalski Jan **148**, 171
 „Michał” (OZI) 179
 Michałek-Budzicz Agata **267**
 Michałek Zbigniew **293**, 316
 Michnik Adam 19, 36, **50**, 87, 94, 173
 Mickiewicz Adam 105, 107, 132 133, 156, 172, 245, 296, 299, 300, 323, 334
 Mickiewicz Tomasz 172, 179
 „Miecz” (TW) zob. Stachnik Tadeusz
 „Miecz” zob. Trojańczyk Henryk
 „Mieczysław” (KSI) zob. Klimowicz Mieczysław
 „Mieszko” (TW) zob. Ciesielski Stefan
 „Mikołaj Ataman” (inf./TW) zob. Gąsiorowski Krzysztof
 Mikołajska Halina zob. Mikołajska Helena
 Mikołajska Helena (Mikołajska Halina) **168–169**, 171
 Milczarek Baśka 190
 Milewska Bronisława (Milewska Nina) 135, **136**, 138, 139
 Milewska Nina zob. Milewska Bronisława
 Milewski Michał 136, 137, 139
 Milewski Mirosław **42**, 46, 60, 151, 154, 168, 193
 „Miłka” zob. Tyszkiewicz Iwona Bogumiła
 Miodowicz Alfred **293**, 316
 „Miro” (TW) zob. Dziemianowicz Remigiusz
 Misz Henryk **277**
 Misztal Edward 23, **259**
 Mitrus Paweł **305**
 Miziołek Władysław 60, **61**, 66, 146, 319
 Mizikowski Edward **301**

- Moczulska Maria 20, **96**, 143, 145, 14,7 189, 191
Moczulski Robert Leszek „Lech” (TW) 20, 24,
34, 36–39, 43, 47–49, 60, 68–76, 78, 81–83,
85–87, 90, 96, 98, 101, 113, 118, 119, 139, 141,
143, 144, 146–149, 151, 153, 166, 189–192,
200, 230, 269, 275, 286, 301, 312, 319, 338
Modła 172
Modzelewska Anna 122
Modzelewska Zofia zob. Modzelewska-Czuchaj
Marianna Zofia
Modzelewska-Czuchaj Marianna Zofia
(Modzelewska Zofia) **135–136**, 139
Modzelewska-Rybicka Magdalena 27, **135**, 137,
138, 140
Modzelewski Jerzy **61**, 67
Modzelewski Karol 27
Mokrzyszczak Włodzimierz **193**, 293, 316
Moldawa Tadeusz 29
Mołotow Wiaczesław 14, 106, 253, 265
Morawiecki Kornel 244, 272
Morawski Osóbka Edward zob. Osóbka-Morawski
Edward
Morgiewicz Emil 36, **94**, 115, 191, 199
Moskowicz Elżbieta zob. Król Elżbieta
Moszczyński Jerzy **240**
Moszczyński Józef 240
Mozgawa Marian **154**, 168
Mroziewicz Robert 87
Mularczyk Krzysztof **328**
Musiał Filip 16, 30
Musielak Ryszard **275**
Mussolini Benito 164
Muszyński Aleksander **46**, 60
Muszyński Jerzy **42**, 46, 60, 112
Myszor Jerzy 28
- Naimski Piotr 19, 20, **50**, 82, 87, 96, 101, 115
Nałęcz-Korzeniowska Maria zob. Ziemińska Maria
Namiotkiewicz Walery **194**
Narożniak Jan **252**
Nastula Andrzej 70
Natorf Włodzimierz **194**
Nehrebecka Anna **302**
Niedziak Stefan 20, **66**, 94, 95, 253, 262, 269
„Niedźwiadek” zob. Okulicki Leopold
Niemczyk Piotr 274
Niesiołowski Marek **37**, **54**
Niesiołowski Stefan **52**, **54**, 57
Niklewska Jolanta 13
Nisiobęcka Aneta 25
Nitecki Piotr 28
- Nowak Krzysztof 299
Nowicki Marek 295
Nowicki Siła Władysław zob. Siła-Nowicki
Władysław
- Obin Jacek **162**
„Oko” (TW) zob. Kowalczyk Narcyz
„Okno” (TW) zob. Stawowski Wojciech
Okulicki Leopold „Niedźwiadek” **44**, 48, 51, 61,
66, 67, 269
Olechowski Tadeusz **294**, 317
„Oleg” (TW) 54
Olesiak Kazimierz **316**
„Olsza” zob. Kamiński Franciszek
Olszewski Jan 50, 177, 324
Olszowski Stefan **41**, 45, 60, 194
Onyszkiewicz Wojciech 87
Opałko Stanisław **194**
Opozda Piotr 21
Orłowski Stanisław **297**
Orzechowski Marian **293**, 316
Orzechowski Stanisław **173**
Osęka Piotr 14–16
Osiniak Stanisław **306**
Osóbka-Morawski Edward 14
„Ostroga” (TW) 59
Owerkowicz Cezary 171
- Paczkowski Andrzej 11, 23
Paderewski Ignacy Jan 319
Palade Marcin 330
Palczewski Stanisław 22, **152**
Palimąka Teodor **42**, 46, 60, 110, 112
„Paprzyca” zob. Pluta-Czachowski Kazimierz
Parchowski Marian 179
Parchimowicz Wiesław „Romek” (TW) **82**
Pasieczny Józef **257**
Paszkiwicz Sylwester **203**
Patorski Janusz **316**
Pawlicki Tadeusz **212**
Pawłowicz Adam 159
Pawłowicz Zygmunt **321**
„Pedagog” (OZI) 179
Persak Krzysztof 29
Perzyński Ryszard „13” (TW) **33**, 70, 81, 83, 89
Piekarczyk Tadeusz 172
Pietkiewicz Antoni 99, **174**, 179
Pierzchała Janusz **152–153**, 168, 172
Piłka Marian 70, 89, **110**, 143, 147, 164, 172, 179
Piłsudski Józef 20, 29, 38, 39, 48, 49, 52, 53, 57,
60, 62, 66, 89, 103, 106, 107, 116, 117, 166,

- 171, 186, 197, 200, 220, 232, 238, 241, 244,
262, 269, 296, 301, 319, 323
- Piniór Józef 295
- Pińkowski Józef **42**, 45, 60
- „Piotr Duszczenko” (TW) zob. Radziejewicz Stanisław
- Piotrowski Grzegorz **56**, 57
- Piotrowski Jacek 13, 16
- Piotrowski Paweł 29
- Pista Stanisław 336
- Pluta-Czachowski Kazimierz „Goldyn”,
„Kuczaba”, „Paprzyca” **34**, 39, 49, 74
- Plątek Zenon **242**
- Polli Piero **64**
- Pomian Krzysztof 87
- „Pomorzanin” (TW) zob. Dziemianowicz
Remigiusz
- Popieluszko Jerzy 56, 151, **243**, 250, 324
- Poradko Edward **194**
- Porębski Tadeusz **194**, 293, 316
- Potapczuk Jadwiga **190**
- Potocka Marsch Renate zob. Marsch-Potocka Renate
- Požoga Władysław **42**, 46, 60, 90, 151, 154, 168, 195
- „Prawdzic” zob. Bór-Komorowski Tadeusz
- Prus Robert 331
- Pruszyński Aleksander „Rawicz” (TW) **296–297**
- Przemek Grzegorz 243
- Przykucki Marian **215**, 324
- Pstrąg-Bieleński Maciej 74, 331
- Pudysz Zbigniew **242**, 264
- Pużak Kazimierz **81**
- Pyjas Stanisław 18, 43, **63**, 195, 296
- Pylak Bolesław „Teolog” (TW), „Bolesław” (TW)
308, 309, 322
- Raczkiewicz Władysław 13
- Radochoński Tadeusz 77
- Radomski Mieczysław 23
- „Radwański” (TW) zob. Stachnik Tadeusz
- Radziejewicz Stanisław „Piotr Duszczenko” (TW) **54**
- Rakowski Mieczysław Franciszek **293**, 313, 315,
316, 320, 322, 328
- Rapała Stefan **77**, 151, 168
- Raszewski Mirosław **161**
- „Rawicz” (TW) zob. Pruszyński Aleksander
- Rayzacher Maciej **76**
- „Remi” (OZI) 180
- Reniger Henryk **305**
- Ribbentrop Joachim von 253, 265
- Ring Zenon **207**, 211
- „RM” (OZI) 178
- „Robert” (TW) 55
- Rogowski Przemysław „Dziedzic” (TW) **322–323**
- Rogóyski Piotr 172
- „Roland” (KO) zob. Kowalczyk Narcyz
- Rokoszewski Kazimierz **42**, 46, 60, 112
- „Roman” (OZI) 179
- Roman Ryszard **237**
- Romanik Jerzy **194**
- „Romek” (TW) zob. Parchimowicz Wiesław
- Romaszewska Zofia 87
- Romaszewski 319
- Romaszewski Zbigniew 87, 155
- „Romuald” (TW) zob. Stanowski Adam
- Rosa Jerzy **185**, 188
- Rossa Grzegorz **166**, 178, 331
- Rossa Tomasz **166**, 190
- Rosłoń Wojciech **161**
- Rostworowski Tomasz 306
- Rościszewski Paweł 176
- Rottenberg Anda 87
- Rowecki Grot Stefan zob. Grot-Rowecki Stefan
- Róg Krzysztof **241**
- Różalski Stanisław 122
- Rubinstein zob. Rubinsztejn Ryszard
- Rubinsztejn Ryszard **94**
- „Rud” (OZI) 179
- Rudawski A. 229
- Rulewski Jan **170**
- „Rum” (OZI) zob. Mądry Wojciech
- Rusek Tomasz **323**
- Rusinowicz Sławomir **259**, 283
- Ruszar Józef 114
- Ruzikowski Tadeusz 23
- Rybicka-Grzywaczewska Bożena **135**, 136, 138
- Rybicka Modzelewska Magdalena zob.
Modzelewska-Rybicka Magdalena
- Rybicki Arkadiusz 68, 89
- Rybicki Józef „Andrzej” **17**, **40**
- Rybicki Mirosław **88**, 138, 139
- Rybiński L. zob. Rybicki Józef
- Rychert Zygmunt **214**
- Rydz Śmigły Edward zob. Śmigły-Rydz Edward
- „Ryski” zob. Kummant Leopold
- Rzeczowska Ewa 14
- Sabbat Kazimierz 24
- Sabela Jerzy **57**
- Sabuda Paweł **267**
- Sadoch Jarosław **126**
- Sadowski Marek **147**
- Sadowski Zdzisław **294**
- Sajkowski Alojzy **247**

- Samsonowicz Jan **136**, 139
 Sarewicz Zdzisław **154**, 168, 195, 242, 264
 Sasin Józef **195**, 242, 264
 Sawczuk Włodzimierz **45**, 60, 112
 Sawic Tadeusz **317**
 Sekuła Ireneusz **316**
 Sereda Janusz **242**, 264
 Seredyński Aleksander **323**
 Siemianowski Józef **98**
 Sienkiewicz Henryk 124
 Sienkiewicz Krystyna **275**
 Sikora Andrzej **54**, 58, 59, 255
 Sikorski Tomasz 21
 Sikorski Władysław 13, 197
 Siła-Nowicki Władysław „Stefan” 17, **262**
 Sitkowski Jerzy **161**
 Siwak Albin 194
 Siwicki Florian **45**, 60, 194, 293, 316
 Siwec Wit 77
 „Skaliński” (TW) zob. Bezeg Henryk
 Skoczyła Mirosław **324**
 Skorenko Danuta **315**
 Skorupka Ignacy 141, 238, 240, 241, 263, 269, 270, 289
 Skórzyński Jan 18, 19, 28
 Skudlarski Krzysztof **332**
 Skuza Marek Marian **138–139**
 Słomiński Wiesław **88**
 Słomka Adam **287**, 315
 Słowacki Juliusz 132
 Słowikowski Jan **46**, 60, 90, 195
 Smałowicz Jacek **319**
 Smereczański 110
 Smoleń Katarzyna zob. Janowska Katarzyna
 Smoleński Stanisław **266**
 Smykowski Leszek **325**
 Sobieska Matylda „Andrzej” (TW) **85**, 86, 178
 Sonik Bogusław 43
 Sosnowski Jacek **151**, 168, 242
 Sosnowski Jan **214**, 215, 216
 Sowiński Paweł 28
 Sowula Krzysztof **215**
 Spalek Robert 11
 Spiechowicz Boruta Mieczysław zob. Boruta-
 -Spiechowicz Mieczysław
 Sroka Bronisław **148**, 323
 „St. Kaźmierczak” (TW) zob. „Kaźmierczak” (TW)
 „Stach” (OZI) zob. Witzak Mariusz
 Stachnik Tadeusz „Tarcza” (TW), „Tarnowski”
 (TW), „Radwański” (TW), „Miecz” (TW) 71,
 74, 85, 86, 189
 Stachura Bogusław **42**, 46, 60, 112, 151, 154, 168,
 195
 Stalin Józef 14, 15, 105, 106, 128, 131, 133
 Staniewski Edward 70, **82–83**, 147, 172, 189
 Stanowski Adam „Romuald” (TW) 114, **306**, 309,
 316
 Stanisław August Poniatowski 130
 Stański Tadeusz **71**, 74, 75, 82, 83, 85, 86, 143–
 145, 190, 191, 331
 Starczewski Stefan 87
 Starszak Hipolit **195**, 214
 Staszewski Stefan zob. Szuster Gustaw
 Staszic Stanisław 279, 284
 Stawarz Antoni 13
 Stawikowski Janusz **97**
 Stawowski Wojciech „Okno” (TW) **178**
 „Stefan” zob. Siła-Nowicki Władysław
 Stelmachowski Andrzej 25
 Stempkowski Michał „Grzegorz”, „Barbara” **186**
 „Ster” zob. Gołębiowski Marian
 Stępień Kazimiera **189**
 Stępiak Henryk **306**
 Stochaj Stefan **311**
 Strasz Małgorzata 28
 Straszewski Konrad **46**, 60, 154, 168, 195
 Strękowski Jan 87
 Strzeszewski Jarosław **201**, 201
 Studziński Bogumił 37
 Suciński J. 171
 Sudoł Adam **322**
 Sudoł Stanisław 77
 Sułkowski Witold **55**
 Suszko Jarosław **290**
 Suworow Aleksandr 131
 „Swoboda” zob. Gołębiowski Marian
 Szablewski Alojzy **292**
 Szablewski M. 257
 Szaciło Tadeusz **294**, 317
 Szaciłowski Stefan 114
 Szafrńska-Kocuć Wioletta
 Szałajda Zbigniew **294**
 Szalkowska Jadwiga zob. Komorowska Jadwiga
 Szarek Jarosław 18
 „Szary” (TW) zob. Jedyk Andrzej
 Szatybełko J. 290
 Szczęsna Joanna 87
 „Szczęsny” (OZI) 178
 Szczudłowski Piotr 21, **138**, 139
 Szczudłowski Tadeusz 21, 27, **88**, 89–91, 105, 111,
 116, 117, 127, 129, 130, 138, 139, 152, 159,
 168, 244, 249

- Szczygieł Tadeusz **264**
 Szeffler Tomasz **86**
 Szeremietiew Romuald 20, 74, **143–144**, 145, 331, 338
 Szkudlarski zob. Skudlarski Krzysztof
 Szlągowski Antoni 61
 Szomański Andrzej „Historyk” (TW) 20, **71**, 72, 75, 76, 83, 86, 89, 141, 165–167, 189, 200, 202
 Szostak Józef 74
 Szreter Jerzy **317**
 Szubierajski Henryk 240
 Szubierajski Jan **240**
 Szujaska Lubow zob. Czuma Lubow
 Szukała Michał 25
 Szularz Marzena 165
 Szuster Gustaw (Staszewski Stefan) **50**
 Szydłak Jan **46**, 60
 Szymański Józef **308**
- Śliwa Bogusław 99
 „Śmigły” zob. Śmigły-Rydz Edward
 Śmigły-Rydz Edward „Śmigły” 81, 269
 Śrenowski zob. Śreniowski Józef
 Śreniowski Józef **55**
 Śrutwa Jan **308**
 Świątalski Michał **180**
 Świdorski Jerzy **317**
 Świtoń Kazimierz 155, **287**, 315
- „Tabor” zob. Tatar Stanisław
 Tabkowski Sławomir **294**, 317
 Talik Tadeusz **325**
 „Tarcza” (TW) zob. Stachnik Tadeusz
 „Tarnowski” (TW) zob. Stachnik Tadeusz
 Tatar Stanisław „Erazm” „Tabor”, „Turski”, „Warta” **34**
 Taylor Jacek **88**, 137, 140, 155, 169
 Tejchma Józef **46**, 60
 „Teofil” zob. Bartoszewski Władysław
 „Teolog” (TW) zob. Pylak Bolesław
 „Teresa” (OZI) 179
 Terlecki Andrzej 37
 Tischner Józef 87
 Tokarczuk Ignacy 114
 Tokarski Franciszek **206**
 Tokarski Lesław **194**
 Tomasik Paweł 29
 Trafalski Zbigniew **139**
 Trocha A. 282, 288, 290
 Trojańczyk Henryk „Miecz” **187**
 Trzaskowski Rafał 330
- Trzybiński Adam **222**
 Tuchaczewski Michaił 253
 Tulim zob. Tulin Stanisław
 Tulin Stanisław **322**
 Turek Bogdan **99**
 Turlejska Maria 87
 „Turski” zob. Tatar Stanisław
 Tyłenda Andrzej **153**, 168, 175
 Tyszkiewicz Iwona Bogumiła „Miłka” **314**
 Tyszkiewicz Komorowska Maria Janina zob. Komorowska-Tyszkiewicz Maria Janina
- Urban Jerzy 23, **294**, 317
 Uszyński Tadeusz „Marian” (TW), „Konrad” (TW) **185**
- „W-21” (TW) zob. Bogacz Marian
 „Waga” (TW) zob. Bielański Janusz
 Wajrak Adam 330
 Walc Jan 87
 „Walczak” (TW) 57
 Walczak Edward **55**
 Walczykiewicz Mieczysław **174**
 Walczyński Henryk **151**, 157, 168, 198
 Walendziak Wiesław 159
 Waligóra Grzegorz 11, 19, 21, 22, 29, 48
 Walter Jacek 314
 Waluszko Janusz 301
 Wałęsa Lech „Bolek” (TW) 21, 22, 24, 47, 50, 53, 68, 76, 82, 135, 149, 151, **152**, 155, 158, 164, 169, 173, 174, 177, 211, 217, 225, 227, 239, 248, 250, 251, 266, 275, 303, 305–307, 313, 319–321, 323, 328, 331–333, 335, 337, 338
- Wanke Jerzy **161**, 162
 „Warszawiak” (OZI) 80, 81
 „Warszawski” (TW) zob. Bogacz Marian
 „Warta” zob. Tatar Stanisław
 Wasilewski Andrzej **293**, 316
 Wasilewski Wojciech **153**, 168
 Wegner Jacek 115
 Werblan Andrzej **42**, 45, 60
 Wesołek Adam **161**, 162
 Wesołek Klaudiusz 274
 Węclawiak Marian **259**
 Węcowski Marek 331
 Węcowski Piotr 331
 Węglarczyk Bartosz 331
 Węglarz Stanisław **306**
 Wicherkiewicz Lech **85**, 141, 142, 250
 „Wielebny” (OZI) 180
 Więckowski Michał **199**

- Wilczek Mieczysław **317**
 Wilczyński 279, 288
 Wildstein Bronisław 43
 „Wilk” zob. Krzyżanowski Aleksander
 Wilk Apolinary „Zenon” (inf./TW) **73**, 74, 75, 81,
 83, 85, 86, 189, 191, 192, 227–230
 Wilk Hubert 15
 Winiarski Janusz **307**
 Wiśniewski Ludwik 68, 114
 Witczak Mariusz „Stach” (OZI) **277**
 „Witold” (OZI) 81
 „Witold” (TW) zob. Zachara Tadeusz
 Witos Wincenty 319
 „WO” (OZI) 177
 „Wojciech” (TW) zob. Klewiado Florian
 Wojciechowski Adam 36, **39**, 64, 87, 115
 Wojewódzka Helena 190
 Wojtalik Czesław **163**, 210
 Wojtczak Mieczysław **194**
 „Wojtek” (OZI) 80
 Wojtyła Karol zob. Jan Paweł II
 Wolf Tadeusz 99
 Wolicki Krzysztof 87
 Wolsza Tadeusz 12, 13, 16
 Wolek Tomasz 89
 Wołk Grzegorz 22, 25
 Worsnip Patrick **94**
 Woźniak Halina **215**
 Woźnicki Andrzej 37, **54**, 58
 Wójcik Dariusz **308–309**, 316, 337
 Wójcik Tomasz **332**
 Wójtarski 319
 Wóycicka Irena 87
 Wróblewski 18
 Wróblewski Andrzej **317**
 Wróblewski Bogdan 23
 Wrzaszczyk Tadeusz **46**, 60
 Wrzesiński Wojciech 16
 Wujec Henryk 87
 Wujec Ludwika 87
 Wyszyński Andriej 15
 Wyszyński Stefan 17, **35**, 48, 64, 324
 Zachara Tadeusz „Czesław” (TW), „Witold” (TW),
 „Jola” (TW), „Grzesiek” (TW) **110–111**
 Zaczekowski Stanisław **46**, 60, 151, 195
 Zahorski Andrzej **130**
 Zakrzewski Ryszard **283**
 Zalewski Z. 181
 „Zan” zob. Krzywiak Stefan
 Zaremba 30, 195
 „Zaremba” (TW) 59
 Zaremba Ryszard 179
 „Zawilec” (TW) 57
 „Zawodowiec” (OZI) zob. Malewski Adam
 Zawrot Jan 73
 Zbierski Andrzej **328**
 Zdunek Ryszard **163**
 „Zdunin” zob. Zdunin-Brym Zbigniew
 Zdunin-Brym Zbigniew „Zdunin”, (inf. „Jacek”) **69**
 „Zenon” (TW) 57
 „Zenon” (inf./TW) zob. Wilk Apolinary
 „Zenon Trawiński” zob. Kamiński Franciszek
 Zieliński 73
 Zieliński Zbigniew 46, **47**, 60
 Ziemińska Maria z d. Nałęcz-Korzeniowska 122
 Ziemiński Kazimierz 122
 Ziemiński Wojciech 19, 20, 27, **35**, 36, 39, 60, 66,
 69–72, 76, 78, 81–83, 86, 91, 94, 95, 97–99,
 103, 110, 113–116, 122–126, 141, 143, 147,
 156, 164–166, 168, 172, 177, 179, 189, 191,
 196, 199–202, 252, 265, 338
 Zimoń Damian **320**
 Zimniak Janusz **320**
 Ziółkowski Henryk „Jerzy Greń”, „Gren” **61–62**
 „ZJ” (OZI) 179
 Zybura Mieczysław **161**, 214
 Żakowski Zygmunt **121**
 Żandarowski Zdzisław **42**, 45, 60
 Żaryn Jan 17
 Żebrowski Aleksander **338**
 Żebrowski Henryk 122
 Żmuda Czesław **264**
 Żuławnik Mariusz 14, 15, 19
 Żyta Józef **294**, 317

TYM, co rzucali w polską glebę Wolnej Polski siem.
Boże ziarno, wiasną krew - Wieczny odpocznak...

11 LISTOPADA

modlić się będziemy na Jasnej Górze,
na Wawelu i w Stolicy RP - u Dominika-
nów na Freta o godz. 11, w Katedrze Św.
Jana o godz. 18; po Mszy w Katedrze -
na Pl. Józefa Piłsudskiego złożymy wieńce
u Grobu Nieznanego Żołnierza

POLACY

=====

Od REDAKCJI

Zdajemy sobie sprawę, że nu-
mer ten znajdzie się w rękach
Czytelników z dużym opóźnie-
niem. Trzeba przyznać, że mi-
mo wzmoczonej presji SB, która
jesienią 1978 wyraziła się wo-
bec OPINII kilkoma drastycznymi
akcjami bezprawia - odpowie-
dzialność za ten stan rzeczy
spada na nas. Mamy nadzieję,
że Czytelnicy z wyrozumiałoś-
cią potraktują to opóźnienie.

TA, CO NIE ZGINEŁA...

1

Rozdzielik nas, mój bracie,
zły los i trzyma straż -
w dwóch wrogich sobie szan-
cach patrzemy śmierci w twarz.

W okopach pełnych jęku,
wsłuchani w armat huk,
stoimy na wprost siebie -
ja - wróg twój, ty - mój wróg

Las płacze, ziemia płacze,
świat cały w ogniu drży...
W dwóch wrogich sobie szan-
cach stoimy ja i ty.

2

Zaledwie wczesnym rankiem
armaty zaczną grać,
ty świstem kul mordczym
o sobie dajesz znać.

Na nasze niskie szan-
ce szrapnelów rzucasz grad
i wołasz mnie i mówisz:
-To ja, twój brat... twój brat!-

Las płacze, ziemia płacze,
w pożarach stoi świat,
a ty wciąż mówisz do mnie:
-To ja, twój brat... twój brat!-

3

O nie myśl o mnie, bracie,
w śmiertelny idąc bój
i w ogniu moich strzałów,
jak rycerz, mężnie stój!

A gdy mnie zdąła ujrzyć,
odrazu bierz na cel
i do polskiego serca
moskiewską kulą strzel!

Bo wciąż na jawie widzę
i co noc mi się śni,
że TA, CO NIE ZGINEŁA
wyrośnie z naszej krwi.

Wrzesień 1914

Edward SŁOŃSKI /1872-1926/

Poeta i prozaik, autor wier-
szy żołnierskich, które wy-
warły duży wpływ na niepodle-
głościowego ducha wielu Pola-
ków. Ważniejsze zbiory: "Ta,
co nie zginęła" /1915/, "I-
dzie żołnierz borem, lasem"
/1916/, "Już ją widzieli idą-
cą" /1917/.

DZIEŃ NIEPODLEGŁOŚCI

60 rocznica odzyskania Niepodległości i utworzenia po 123 latach niewoli w pełni suwerennej Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej obchodzona była 11 listopada 1978 uroczystie w całym kraju. Głębokiej wymowy nabrał fakt, że władze PRL, którym zabrakło odwagi, aby przemilczeć tę wielką rocznicę /jak to się stało w pięćdziesięciolecie w 1968 czy pięćdziesięciopięćciolecie w 1973/ i propagandową kampanię sloganów usiłowały ją zdyktować - przesunęły obchody na dzień 7 listopada - łącząc je z uroczystościami z okazji 61 rocznicy przewrotu bolszewickiego w Piotrogradzie. Dzięki temu władze PRL miały własne święto - 7 listopada, a naród polski mógł spokojnie obchodzić nasz Dzień Niepodległości - 11 listopada. Ponieważ na polecenie władz do 9 listopada administracje domów usunęły wszystkie wywieszane wcześniej biało-czerwone flagi, ulice przybrały wygląd bardziej pasujący do rzeczywistych warunków, w jakich znajduje się obecnie uciemniona Polska.

Uroczystości 11 listopada objęły całą Polskę. We wszystkich diecezjach i parafiach odprawione zostały uroczyste Msze święte. Najbardziej uroczyste przebiegały obchody w Warszawie, Krakowie i Gdańsku. Wybór tych trzech miast nie był przypadkowy. Współczesna i historyczna stolice Rzeczypospolitej oraz miasto, którego ulice przed osmiu laty spłynęły krwią Polaków, mordowanych na rozkaz narzuconej nam władzy - były szczególnie predystynowane, aby bardziej wyraziście niż gdzie indziej uczcić Dzień Niepodległości i dać dowód woli Polaków odzyskania WOLNOŚCI I NIEPODLEGŁOŚCI. Tak w każdym razie rozumieć to uczestnicy RUCHU OBRONY, którzy wśród z kombatantami walk o niepodległość i żołnierzami Rzeczypospolitej współorganizowali uroczystości rocznicowe.

Warszawa

Od końca października kolportowane były w Warszawie ulotki, przygotowane przez uczestników RUCHU OBRONY, a zawiadomujące o uroczystościach 11 listopada/ulotkę taką reprodukuje/Na tydzień przed Dniem Niepodległości ukazały się pierwsze klepsydry, starannie opracowane graficznie według pięciu różnych projektów. Od 9 listopada na ulicach Warszawy /ale także i kilku innych miast/ ukazały się okolicznościowe barwne plakaty z Orłem Białym, kajdanami niewoli rozetowanymi w 1918 oraz znów skutymi w 1978; jedną z dwu wersji tego plakatu zreprodukowaliśmy na okładce w nr 3 "DROGI". Służba Bezpieczeństwa i MO zrywały klepsydry, plakaty i ulotki, ale nie zatrzymywano rozlepiających. Tajniacy starali się natomiast wyrwać z rąk rozdalających pliki ulotek i uciekali z nimi.

W przeddzień Dnia Niepodległości, 10 listopada o godz. 18.00 w kościele św. Aleksandra na placu Trzech Krzyży - w tej samej świątyni, w której 18 maja 1920 biciem w dzwony i uroczystym Te Deum witano wracającego z Kijowa zwycięskiego Wodza Naczelnego i Naczelnika Państwa - podczas pontyfikalnej Mszy św. ksiądz biskup Władysław Niziołek poświęcił tablicę ku czci Józefa Piłsudskiego. Piękne i mądre kazanie wygłosił ks. prałat Niedzielak.

W Dzień Niepodległości, o godz. 11.00 w kościele o.o. Dominikanów odbyła się uroczysta Msza św. zorganizowana staraniem b. kapelanów z lat II wojny światowej. Ksiądz biskup Zbigniew Kraszewski poświęcił tablice pamiątkowe ku czci obu Komendantów Głównych Armii Krajowej zamordowanych na obczyźnie: gen. Stefana Roweckiego - "Grotę", zamordowanego przez Niemców, oraz gen. Leopolda Okulickiego - "Niedźwiadka", zamordo-

Demonstracja zorganizowana przez Ruch Młodej Polski w rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 maja – przemarsz ul. Kołodziejską z katedry pod pomnik Jana III Sobieskiego (zdjęcie operacyjne). Gdańsk, 3 V 1980 r. *AIPN Gd*

Uczestnicy niezależnych obchodów święta Konstytucji 3 maja pod pomnikiem Jana III Sobieskiego na Targu Drzewnym (zdjęcie operacyjne). Gdańsk, 3 V 1980 r. *AIPN Gd*

bratniak 23

PISMO RUCHU MŁODEJ POLSKI - MAJ-CZERWIEC 1980-ROK III

WYDANIE SPECJALNE

3 Maja GDAŃSK 1980 - str.7

3 Maja, Gdańsk 1980, „Bratniak. Pismo Ruchu Młodej Polski” – wydanie specjalne, maj–czerwiec 1980, nr 23, rok III, (strona tytułowa). AIPN

Wiec pod pomnikiem Jana III Sobieskiego. Pod transparentem Ruchu Młodej Polski stoją (zaznaczeni w kółku): Dariusz Kobzdej (odwrócony tyłem) i przemawiający do zgromadzonych Tadeusz Szczudłowski. Gdańsk, 3 V 1980 r. *AIPN Gd*

Dariusz Kobzdej podczas przemówienia pod pomnikiem Jana III Sobieskiego. Gdańsk, 3 V 1980 r. *AIPN Gd*

WOLNOŚĆ dla

Dariusza KOBZDEJA i Tadeusza SZCZUDŁOWSKIEGO!

W dniu 5.V.1980 r. stanęli przed Kolegium d/s
ykraczeń przy Prezydencie m. Gdańska DARIUSZ KOBZDEJ
młody lekarz /przedtem czołowy student AM, laureat
inau Ogólnopolskiej Olimpiady Biologicznej, członek
oła Naukowego przy Zakładzie Biologii AM, członek Stu-
enckiego Towarzystwa Naukowego i Komisji Nauki Rady
czelnianej SZSP/ i TADEUSZ SZCZUDŁOWSKI - mgr histo-
ii /absolwent WSMW w Gdyni i Uniwersytetu Gdańskiego,
członek Polskiego Towarzystwa Filozoficznego/. Oskar-
ono ich o to, że: obrazili godność narodu polskiego,
westionowali sojusz z ZSRR oraz tamowali ruch drogowy

olegium w składzie: przew. mgr Jerzy Dąbrowski, zam.
dańsk, ul. Lumumby 32d, Eugenia Kobryńska, zam. Gd.
rzeszcz, ul. Waryńskiego 19, Antoni Radziwiłko, zam.
i.Siedlce, ul. Malczewskiego 3, na tajnej rozprawie
ymierzyło im kary po 3 miesiące bezwzględnego aresz-
u. Oskarżycielem był sierżant MO - Władysław Korman,
jedynymi świadkami: funkcjonariusze MO - Ryszard
iunek i Tadeusz Zaborowski. W ostatniej chwili roz-
rawę przeniesiono do innego budynku, aby ukryć przed
opinia publiczną ślady pobicia jakie mieli na sobie
okarceni.

dlaczego uwięziono Kobzdeja i Szczudłowskiego?

Dnia 3 maja br. po uroczystej Mszy Św. w kościele Ma-
riackim w Gdańsku, odbyła się pod pomnikiem króla Ja-
a III Sobieskiego - patriotyczna manifestacja zorga-
izowana przez Ruch Młodej Polski dla uczczenia 189
ocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja. To narodowe
więto zniesione zostało po wojnie na rozkaz PZPR.

Uroczystość pod pomnikiem zgromadziła ponad 5 tys. osób, przeważnie młodzieży gdańskich szkół i uczelni. Widać było transparenty: "Żadamy nauczania bez kłamstwa", "Niepodległość Polsce - demokracja Polakom" i inne. Do zgromadzonych przemówili: Dariusz Korbzej /Ruch Młodej Polski/ i Tadeusz Szczudłowski /Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela/. Przypomnieli oni dzieje tej pierwszej w Europie demokratycznej konstytucji, jej obalenie przy poparciu carycy Katarzyny II, walkę Polaków o niepodległość. Nawiązali także do czasów dzisiejszych, poinformowali o losie więźniów politycznych w PRL i ruchu opozycyjnym. Uroczystość zakończyła się słowami Ojca Świętego: "Nie ma sprawiedliwej Europy - bez niepodległej Polski". Odśpiewano hymn narodowy. Zgromadzeni spokojnie rozeszli się do domów.

Po jej zakończeniu grupy tajniaków dokonały brutalnej napaści na 11 powracających uczestników manifestacji. Pobito szereg osób, w tym dwie kobiety i 8-letnie dziecko. Dwa dni później samosąd dokończyło Kolegium wymierzając D. Korbzejowi i T. Szczudłowskiemu na rozprawie bez świadków - kary aresztu.

wzywamy do solidarności z uwiezionymi!

Skazano ich za to, że mieli odwagę publicznie mówić prawdę o historii ojczyzny, o zapomnianej konstytucji, o obecnym zniewoleniu.

Dlaczego Polacy nie mogą obchodzić w swojej Ojczyźnie patriotycznych rocznic?

Dlaczego spędza się miliony osób na 1 maja, a zabronione jest obchodzenie narodowego święta 3 Maja?

Dlaczego musimy milczeć o Katyniu?

Dlaczego więźni są patrioci i działacze demokratycznej opozycji?

ŻADAMY UWOLNIENIA więźniów politycznych w Polsce !!

RUCH MŁODEJ POLSKI

maj 1980

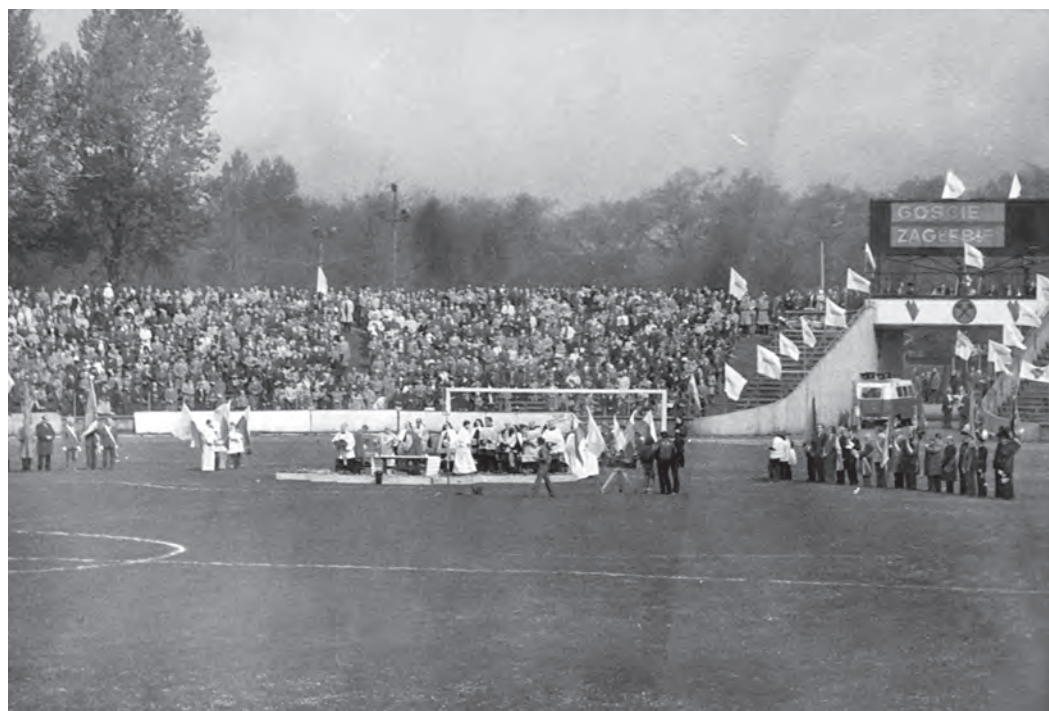
Manifestacja zorganizowana przez Ruch Młodej Polski z okazji 62. rocznicy odzyskania niepodległości – przemarsz pod pomnik Jana III Sobieskiego. Gdańsk, 11 XI 1980 r. *AIPN Gd*

Manifestacja pod Grobem Nieznanego Żołnierza, na pierwszym planie Wojciech Ziemiński. Warszawa, 11 XI 1980 (lub 1981) r. Fot. Jerzy Lech Szóstko. *AIPN*

Grupa kombatantów Armii Krajowej pod Grobem Nieznanego Żołnierza. Warszawa, 11 XI 1980 (lub 1981) r. Fot. Jerzy Lech Szóstko. *AIPN*

Msza św. na Stadionie Ludowym z okazji 190. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja (zdjęcie operacyjne). Sosnowiec, 3 V 1981 r. *AIPN Ka*

Msza św. na rynku w Kłodzku odprawiana w Święto 3 Maja. Kłodzko, 3 V 1981 r. AIPN

Msza św. na stadionie KS „Górnik” Wałbrzych z okazji święta Konstytucji 3 maja. Wałbrzych, 3 V 1981 r. AIPN

Uroczystości rocznicowe zorganizowane przez Konfederację Polski Niepodległej na Cmentarzu Komunalnym na Powązkach. Przemówienie Andrzeja Szomańskiego pod pomnikiem „Orląt Warszawskich” 1920 r. Warszawa, 15 VIII 1981 r. *AIPN*

Obchody 61. rocznicy Bitwy Warszawskiej na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach pod pomnikiem „Orląt Warszawskich” 1920 r. Warszawa, 15 VIII 1981 r. *AIPN*

Uroczystości w 61. rocznicę Bitwy Warszawskiej 1920 r. Przedstawiciele Komitetu Obywatelskiego przed złożeniem wieńca pod obeliskiem ku czci ks. Ignacego Skorupki (na szarfy napis: „Żołnierzom polskim Komitet Obywatelski”); od lewej: Robert Koleszo(?), Stefan Melak, NN, Maria Dawidowicz(?), NN, Janusz Szymkowski, Tadeusz Stachnik, NN. Ossów Lacki, 16 VIII 1981 r. *AIPN*

Odrestaurowany obelisk ku czci ks. Ignacego Skorupki. Na tablicy przytwierdzonej do obelisku napis: „W obronie Ojczyzny, prowadząc żołnierzy do ataku poległ śmiercią bohaterską ks. mjr Ignacy Jan Skorupka, kapelan 236. pułku Legii Akademickiej. Duszę i ciało nasze wydaliśmy za prawa ojczyste, wzywając Boga, aby narodowi naszemu był łaskawym. Fundator budowy pomnika Marian Jeznach”. Obok pomnika weteran wojny z bolszewikami (w mundurze, z szablą w ręku). Ossów Lacki, 16 VIII 1981 r. *AIPN*

Uroczystości z okazji rocznicy Bitwy Warszawskiej 1920 r. Pod obeliskiem ku czci ks. Ignacego Skorupki, na podwyższeniu, stoi ks. prałat Wacław Karłowicz; na pierwszym planie (odwrócony tyłem) Tomasz Rossa. Ossów Lacki, 16 VIII 1981 r. AIPN

Delegacja KPN z wieńcem przed pomnikiem ks. Ignacego Skorupki; od lewej: Tadeusz Stachnik, Stefan Melak, Andrzej Szomański, Tomasz Rossa. Ossów Lacki, 16 VIII 1981 r. AIPN

Zbiórka pieniędzy na budowę pomnika Katyńskiego podczas uroczystości z okazji 61. rocznicy Bitwy Warszawskiej; pierwszy od prawej Robert Koleszo(?). Ossów Lacki, 16 VIII 1981 r. *AIPN*

Msza św. na cmentarzu wojennym w Ossowie przed kaplicą pw. Matki Boskiej Zwycięskiej. Widoczny obelisk ku czci żołnierzy polskich poległych w czasie Bitwy Warszawskiej. Na obelisku, przed nazwiskami poległych, napis: „14 sierpnia 1920 r. siedemkroć odpieraliśmy hordy bolszewickie i tu padliśmy u wrót stolicy, a wróg odstał...”. Ossów Lacki, 16 VIII 1981 r. *AIPN*

UMARŁYCH PŁACZĘ
ŻYWYCH WOŁAM!

ŚWIĘTO NIEPODLEGŁOŚCI POLSKI
1918 11.XI. 1981

Okolicznościowy plakat wydany z okazji 63. rocznicy odzyskania niepodległości, listopad 1981 r.
AIPN

Uroczystości z okazji 63. rocznicy odzyskania niepodległości przed Grobem Nieznanego Żołnierza na pl. Matejki w Krakowie, 11 XI 1981 r. AIPN

Manifestanci na pl. Zamkowym, koło kolumny Zygmunta, podczas obchodów święta Konstytucji 3 maja (zdjęcie operacyjne). Warszawa, 3 V 1982 r. AIPN

Grupa manifestantów u wylotu ul. Świętojańskiej na Starym Mieście, w głębi widoczni funkcjonariusze ZOMO. Warszawa, 3 V 1982 r. AIPN

Uzbrojeni w broń palną funkcjonariusze MO na pl. Zamkowym u wylotu ul. Piwnej, w głębi widoczna grupa uczestników manifestacji, dalej – drugi kordon milicji (zdjęcie operacyjne). Warszawa, 3 V 1982 r. AIPN

Starcia manifestantów z funkcjonariuszami ZOMO na ul. Świętojańskiej na Starym Mieście. Warszawa, 3 V 1982 r. AIPN

Milicyjna armatka wodna wjeżdżająca z pl. Zamkowego w ul. Świętojańską, u wylotu ulicy stoi pododdział ZOMO. Warszawa, 3 V 1982 r. AIPN

Walki na ul. Okopowej pod budynkiem Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku (zdjęcie wykonane z okna budynku komendy). Gdańsk, 3 V 1982 r. *AIPN Gd*

Starcia na ul. Ogarnej, w pobliżu budynku Komendy Wojewódzkiej MO w Gdańsku (zdjęcie wykonane z budynku komendy). Gdańsk, 3 V 1982 r. *AIPN Gd*

Pododdział ZOMO w natarciu na manifestantów w okolicy pomnika Jana III Sobieskiego (u zbiegu Targu Drzewnego i ul. Garncarskiej). Gdańsk, 3 V 1982 r. *AIPN Gd*

Atak ZOMO – prawdopodobnie na grupę przypadkowych przechodniów – w okolicy pomnika Jana III Sobieskiego. Gdańsk, 3 V 1982 r. *AIPN Gd*

Wrak spalonego samochodu Nysa (zdjęcie wykonane w nocy po demonstracjach). Gdańsk, 3 V 1982 r. AIPN

Stare Miasto po walkach ulicznych demonstrantów z funkcjonariuszami ZOMO. Gdańsk, 3 V 1982 r. AIPN

Manifestanci pod pomnikiem Ofiar Grudnia 1970. Gdynia, 3 V 1982 r. *AIPN*

Uczestnicy mszy św. odprowadzanej z okazji Święta 3 Maja przed katedrą na Wawelu (zdjęcie operacyjne). Kraków, 3 V 1983 r. *AIPN Kr*

Plan „zabezpieczenia” ładu, porządku i bezpieczeństwa publicznego na terenie podległym DUSW Kraków-Śródmieście w dniu 11 XI 1984 r., Kraków, listopad 1984 r. AIPN Kr

PLAN

TAJNE
egz.nr./

20000
ZOBACZ PLANIA ŁADU W TORZAWI I W ZLECZENSTWA
FERENCIA WŁADYMIERZA W KRAKOWIE
LUBELSKA
L. XI. 1934 r.

1. XI. 1934 r.

136

UL. MOGILSKA

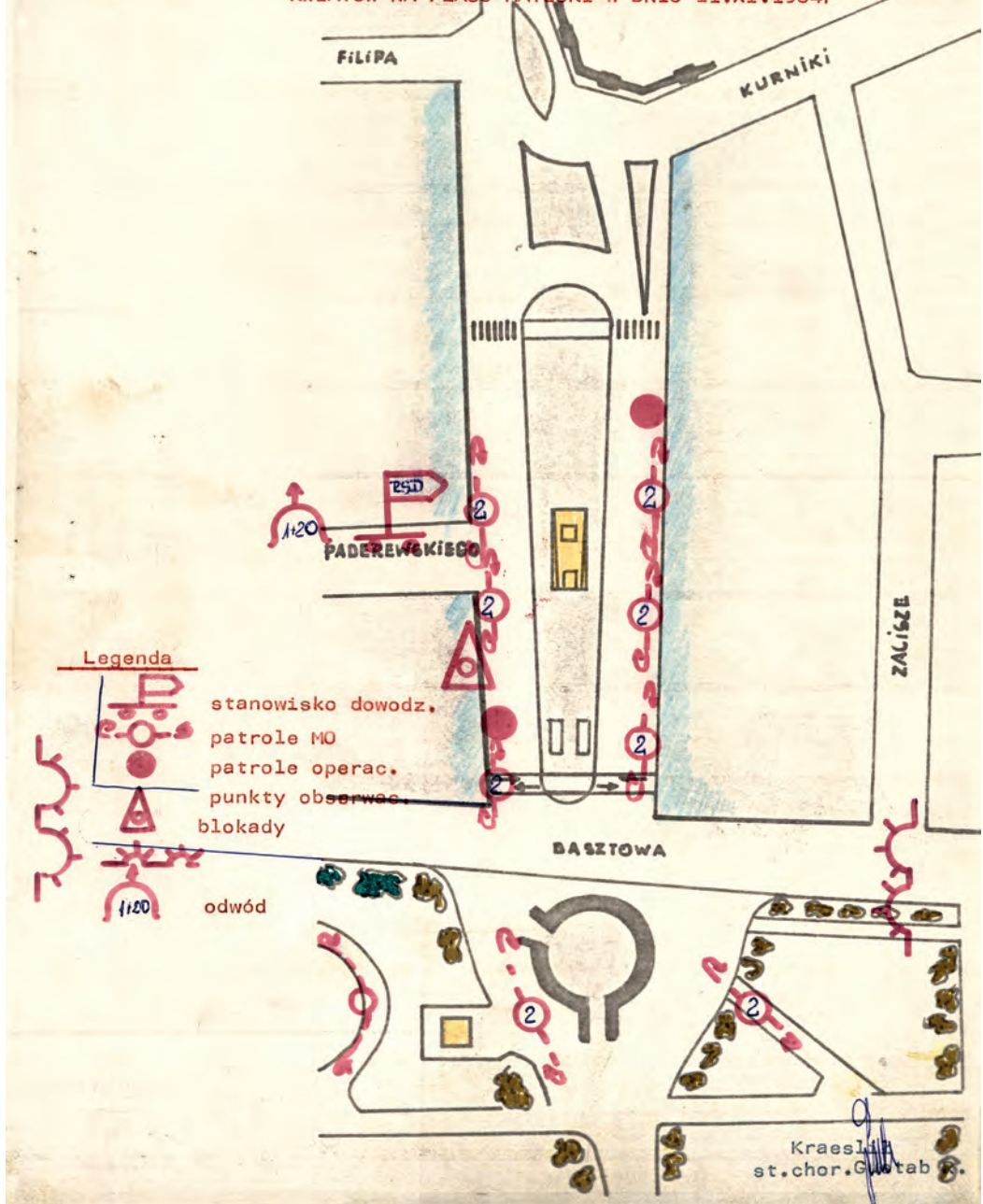
Kres
St. Chor. Gustab Ryszard

"ZATWIERDZAM"

P L A N

TAJNE
egz.nr.

GRAFICZNY DO ZABEZPIECZENIA ŁADU i Spokoju
I PORZĄDKU PUBLICZNEGO PODCZAS SKŁADANIA
KWIATÓW NA PLACU MATEJKI W DNIU 11.XI.1984r

Plan „zabezpieczenia” ładu, spokoju i porządku publicznego podczas składania kwiatów na Grobie Nieznanego Żołnierza na pl. Matejki w dniu 11 XI 1984 r., Kraków, listopad 1984 r.
AIPN Kr

"ZATWIEROZAM"

PLAN

Tajne
egz.nr. _____

GRAFICZNY DO ZABEZPIECZENIA ŁADU, SPOKOJU I PORZĄDKU
PUBLICZNEGO PODCZAS BROCYZYSTOSCI NA WAWELU W DNIU
11.XI.1984 rr

Plan „zabezpieczenia” ładu, spokoju i porządku publicznego podczas uroczystości na Wawelu w dniu 11 XI 1984 r., Kraków, listopad 1984 r. AIPN Kr

Manifestacja patriotyczna. Kraków, 3 V 1985 r. *AIPN Kr*

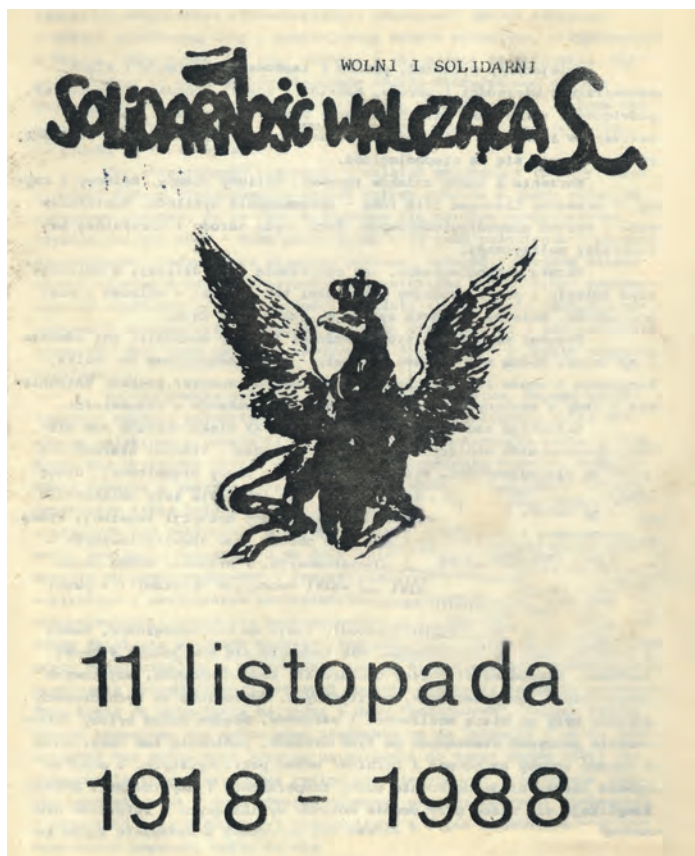
Manifestacja z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja. Sanok, 3 V 1986 r. *AIPN Rz*

Składanie wieńca przez członków NSZZ „Solidarność” pod pomnikiem Tadeusza Kościuszki. Sanok, 3 V 1986 r. *AIPN Rz*

Manifestacja na pl. Wolności, koło pomnika Adama Mickiewicza, w rocznicę odzyskania niepodległości. Bełchatów, 11 XI 1987 r. *AIPN Ld*

Ulotka „Solidarności Walczącej” wydrukowana z okazji 70. rocznicy odzyskania niepodległości (pierwsza strona), listopad 1988 r. *AIPN*

Manifestacja przy Grobie Nieznanego Żołnierza na pl. Matejki. Kraków, 11 XI 1988 r. *AIPN Kr*

GAZETA POLSKA

№ 16/47 PISMO 10·XI·1988
Konfederacji Polski Niepodległej

Apel

DO WSZYSTKICH POLAKÓW W KRAJU I ZAGRANICĄ

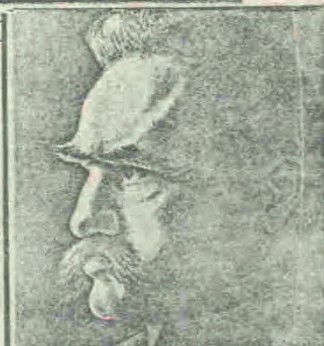
Jedenastego listopada 1988 roku mia-
ją 70 rocznicę Odyssyanta Niepodległości
Polski.

Po 126 latach niewoli Naród Polski
wywołał prawo do samostanowienia i
udowodnił całemu światu, że prawdziwy
pokój w Europie nie może być sugwan-
towany bez wolnej i niezależnej ojczy-
zny Polaków.

Nowopowstałe państwo polskie zmia-
szona była odparciem jessose przez dwa
lata zboryne atoki sąsiadów na swoje
granice, smia nastąpił pokój na barli-
wej fali wydziergi. Iskra wolności
wkrzeszona 6 sierpnia 1914 roku w
podkrakowskich Gładach roznieciła
płomień wolności we wszystkich kabo-
rach, który wypalił zwycięskie jakie
ogarnęły cały naród po tragicznych pow-
staniach 1830 i 1863 roku. Czasa pow-
jenny to bezsprzeczne w dziejach Polski
skłócenie narodu w odnowienie
niezależności i samostanowienia. Każdy
Polak był świadkiem tego, że sprawa
funkcjonnaria państwa zależała będzie
przebieg wszystkim od zbrojowego walki
wszystkich obywateli. Lata trzydzieste
stały się ustabilizowany wzrost zmno-
żenia Polski na mapie politycznej i gospo-
darczej świata. Okres ten zaznaczył
się zwielokrotnieniem produkcji przemy-
słowej i dźwignięciem rolnictwa z
wielkiego zacofania. Zmalce bezrobo-

nie, następował stary wzrost poziomu
życia. Ze niewątpliwie sukcesy nie były
łatwe do osiągnięcia, trzeba było
bardzo pokonać nie tylko państwo
w wielu dziedzinach życia jako sprężynę
do saborcach, zniszczenia wojenne, ale
i zniszczenia wojenne. Tak przesunęła
się w wielkim skrócie klimat polityczny
i gospodarczy Polski przedwrocni-
woj.

Dość, gdy obchodzimy 70-lecie ody-
ssanta Niepodległości potrzebny jest nam
jak chyba nigdy w historii klimat zmu-
funia i konsolidacji. Nie wolno nam ut-
rwał społecznych podziałów i tę po-
stowe zmiany zmanifestować w dniu 11
Listopada 1988 roku. Polacy dziś mają
wielką przemoce siły swojej i nigdy
nie pogoda się z uproszczoną wersją
wolności. Niechaj w sercach i umy-
sach naszych utrwali się pamięć Le-
gionowego trudu i smutku, z którego
Polska powstała by żyć. Pożyczył nas-
sze standardy Ocasz pamięć Wielkich
Polaków - Kazimierza Józefa Piłsudskie-
go, Romana Dmowskię, Józefa Hallera,
Józefa Dowbór-Muśnickiego, Wincentego
Witosa, Ignacego Paderewskiego, Woj-
cisława Korfantę, Ignacego Daszyń-
skiego i "nieustraszyli myśli w jedno
ognisko i w jedno ognisko duchy".
Niech żyje niepodległa
Rzeczpospolita Polska

W 70 ROCZNICĘ
ŻYCIU NIEMIECZYSTOŚCI

Masa św. w intencji odzyskania przed-
Polskie Niepodległego bytu odzyska
się w warszawskiej katedrze św. Jana
11. XI. o godz. 19⁰⁰

TO JUŻ KONIEC KOMUNIZMU

Poklehańce widniało na transpa-
rency i ulotkach, które się z niego
wypłyły w czasie kolejnej akcji
Konfederackich Grup Specjalnych w
Warszawie. Transparent został wywie-
szony 31 października via a via kina
"Goneta", gdzie wiał ponad pół go-
dziny. A oto pełny tekst ulotki:
"Niepodległa się wali, złotywa
jest śmiertelna choroba, dywidualsko
naturalnie grozi wszystkim kalcetom,
podciąga się wykołajają, kopalcim
groza masowa swawły, gruclicia znów
zaleje, robotnicy nie pracują, domy
nie się budują, dzieci chorują na
trzy zmiany d z szkoły - widzimy
agonie systemu.

Dłatego też w dnish tradycyjne-
go święta Zmarłych - Zdzuspek zabu-
wajmy się nad śmiertelnie obrzym ko-
munistom. Boczy go przecież tak nie
tylko w Polsce, ale i w Afganistanie
na Kubie, Węgrzech, w CERS, MBR, a
nawet w Związku Radzieckim.
Naszym humanitarnym obowiązkiem
jest dopomóc imi komunistom w czy-
stiej i zgodnej śmierci.
Niech spoczywa na wieki!"

Powinny apel został wysłany
przez niezależne środowisko żołnierzy
Polski Niepodległej, Armii Krajowej,
Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie
oraz przyjęty przez Komitet Jedności
70-lecia Odyssyanta Niepodległości
Polski. W skład Komitetu wchodził:
Przewodniczący ppłk dypl. AK Wojciech
Borzechowicz "Wojen"; Z-ca ppłk Edward
Wojcik "Wojen"; Członkowie: ppłk Anto-
ni Męda "Szczęść", AK Michał, ppłk Jan
Boksański-Dziabkowski Okręg Warszawski
AK, ppłk Józef Wiśniewski "Szczęść",
AK Kraków, ppłk Roman Koran "Żebryk",
AK Wilno, ppłk Witold Ostrowski "Maks"

AK Biłgoraj, kpt. Aleksander Wereszko
"Roch" AK Białe Podlaska, dh Józef
Piłkowiak-Szare Sieręgi, Andrzej Mi-
niowski "Sam" AK Łów, kazieter
Kociński - AK Kampinac, Ryszard Radwan-
ski, James Gac - Lotnicy PŚZ, ppłk.
Zdzisław Kadziński AK Warszawa i KPN,
ppłk. Leopold Perzowski - AK Warszawa
i KPN, Seweryn Janowski i Edward Ko-
waliński - "Solidarność", Leszek Wozul-
ski i Krzysztof Król - KPN, Marek Ja-
nowski - KPW "S" Maszawa, Gabriel
Janowski - Solidarność Rolników Indy-
widualnych, Krzysztof Wolf - MKK "S",
Piotr Wiśniewski - PPS.

U PROGU NIEPODLEGŁOŚCI w 1918 i 1988 roku

11 listopada 1918 roku w Polsce wybuchła Niepodległość po 123 latach
niewoli. 11 listopada 1988 roku po 49 latach niewoli w Polsce Niepodległość
się rodzi.

Czytając podręczniki historyczne wydaje się nam, że 80 lat temu wszyst-
ko przebiegało prosto i łatwo. Schematyczny wzór szkolny: najpierw wybuch
wojny, podział na orientacje, powstawanie ośrodków niezależnej państwowo-
ści, później powrót Piłsudskiego z Werdzburga i wreszcie Niepodległość -
umiana w nas przekonanie o logiczności ciągu tych wydarzeń. Tak prosto
jest przecież napisane dzieje odyssyanta państwa polskiego w punkt-
tach, srobie wykresy, oznaczają w nich przełomowe momenty. To prawda.

Rozglądając się natomiast wokół widzimy dziś wokół siebie głównie ba-
lagan, sprzeczności i niepokój. Nie widać ani logicznego wynikań z siebie
wydarzeń, ani nie zauważamy przełomowych wydarzeń. Stan taki okłania nas
do westchnień za "starymi dobrymi czasami" gdy "udziawo gdzie wróg - gdzie
przyjaciel, gdzie każdy wiedział co robił, gdy wszyscy widzieli jeden cel i
wspólnie do niego dążyli.

Niezależne obchody Świeta Niepodległości; od lewej: Zygmunt Łupina, Wojciech Bogaczyk (w głębi), prof. Ryszard Bender (poseł na Sejm PRL), Dariusz Wójcik (zdjęcie operacyjne). Lublin, 11 XI 1988 r. AIPN

Manifestacja patriotyczna w centrum Lublina (zdjęcie operacyjne), 11 XI 1988 r. AIPN